דף ב׳

הכשר מבוי על ידי קורה

מבוי שהוא פתוח לרשות הרבים מצד אחד, וסתום משלושת הצדדים האחרים, וחצירות פתוחות לו, ובני חצירות יוצאים דרכו לרשות הרבים, מדין תורה מאחר שהוא מוקף שלוש מחיצות, כולו רשות היחיד, ומותר לבני החצירות לטלטל בכולו.

אולם חכמים אסרו לטלטל מרשות יחיד של זה לרשות יחיד של זה בלא עירוב, ומאחר שהחצירות כל אחת רשות של בני אותה חצר, והמבוי רשות של כל בני החצירות, נחשבים החצרות והמבוי כרשויות יחיד חלוקות, וצריכים כל בני החצירות להשתתף במבוי, [בפת או ביין, ולהניח השיתוף באחת מן החצירות, שהשיתוף במבוי הוא כעירוב בחצירות].

ומאחר שאין למבוי מחיצה רביעית, וקרוב הוא להיות דומה לרשות הרבים, הצריכו היכר בראשו הפתוח לרשות הרבים, [או לחי זקוף, שמעמיד סמוך לאחד מהכתלים דבר גבוה עשרה טפחים, או] קורה מכותל לכותל.

לדעת חכמים – **יש לתת את הקורה בתוך גובה עשרים אמה, ואם היתה גבוהה מעשרים אמה**, אינה מכשירה את המבוי, **ויש למעט את גובהה**.

ולדעת רבי יהודה – הקורה מכשירה את המבוי גם כשהיא למעלה מעשרים אמה, ולפיכך **אין צריך למעט את גובהה**.

חילוק הלשון בין דין מבוי גבוה לבין דין סוכה גבוהה

להלן יתבאר בעזה"י, שדין סכך של סוכה שווה לדין קורת מבוי, שלדעת חכמים יש להניחם בתוך גובה עשרים אמה, ואם היו גבוהים למעלה מעשרים אמה, הקורה אינה מתירה את הטלטול במבוי, והסוכה אינה כשרה.

אמנם כשנשנו שני הדינים הללו, שינו ביניהם בלשון[א]. לעניין מבוי שנו [במסכת עירובין], "מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה ימעט", כלומר לא אמרו שבמצבו הוא פסול, אלא אמרו מה יש לעשות כדי לתקן את הדבר שיהיה כשר. ולעניין סוכה שנו [במשנתנו], "סוכה שהיא גבוה למעלה מעשרים אמה פסולה", כלומר, אמרו שבמצבה כעת היא פסולה, ולא אמרו מה יש לעשות לתקן את הדבר להכשירה.

- **י"א שעדיף לומר תמיד מה הדין כפי המצב עתה**. **ולכן לעניין סוכה, מאחר שכבר** קודם תקנת חכמים כן הוא דינה **מהתורה**, שכשהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה **היא פסולה**, כשבאו חכמים לשנות את הדין במשנה, **שנו בה את דינה שהיא פסולה**[ב]. **אבל לעניין מבוי**, מאחר שקודם תקנת חכמים לאסור את הטלטול במבוי, היה מותר לטלטל בו בלא שום תיקון של קורה, **כשבאו חכמים להתקין שלא יטלטלו במבוי בלא תיקון קורה, אין ראוי לשנות** "קורה שהיא גבוהה למעלה מעשרים **פסולה**", **שהרי עדיין לא ידענו כלל שצריך לתת קורה**, וכשבאים ללמד דין זה, ראוי לומר כיצד יש לתת את הקורה, ולא כיצד היא פסולה, ולכן שנו שיש לתת אותה למטה מעשרים אמה, ולא שנו שכשהיא למעלה מעשרים היא פסולה.

[א] והא דלא פריך מאי שנא גבי הדס דתני פסולה ותקנתא, דתנן בפרק לולב הגזול, או שהיו ענביו מרובין מעליו פסול, ואם מיעטן כשר. (א) דלא פריך אלא מסוכה ומבוי, שדינם שוה לענין גבוה, ושינה לשון משנתו. (ב) ועוד דגבי הדס אצטריך למיתני תקנתא, דסלקא דעתך אמינא, כיון דגדולו בפסול, תו לית ליה תקנתא. [תוס'].

[ב] דאי הוה תני ימעט, חיישינן דילמא טעי אינש לומר ימעט לכתחילה, ודיעבד כשרה, ודקדק בלשונו, דלמא אתי לידי איסורא דאורייתא, ותני פסולה, אף על גב דלא הוי לישנא מעליא כמו ימעט, אבל במבוי דרבנן, לא חייש, ותנא ימעט, שהוא לישנא מעליא ... אי נמי יש לומר דלשון ימעט משמע חומרא דרבנן בעלמא, ופסולה משמע דאורייתא. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

- **וי"א שעדיף לומר תמיד כיצד יש לעשות ויהיה כשר**, ולא לשנות את הדבר הפסול. **ולכן לעניין מבוי שנו**, **שכשהוא גבוה מעשרים אמה**, **יש למעטו**. **אבל לעניין סוכה**, **אם היו מבארים כיצד יש לעשות**, **היה הדבר גורם לאריכות לשון**, כי לעניין סוכה נשנו כמה דינים יחד, [כמה מידת גובהה המרובה, וכמה מידת גובהה הפחותה, וכמה מחיצות היא צריכה, וכמה סכך היא צריכה], ואם היו שונים בכל אחד את תיקונו, היו צריכים להאריך לפרט את תיקונו של כל דבר באופן אחר, [בגבוהה, ימעט. וכשאינה גבוהה, יגביה. ושאין לה שלש דפנות, יעשה לה. ושחמתה מרובה, יוסיף סכך], אבל עתה כשאמרו על הכל יחד שהסוכה פסולה, קיצרו בלשון, **וקיצור הלשון לעולם עדיף**, **כמו שאמרו חכמים** במסכת פסחים, **לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה**.

גובה הסוכה

נחלקו חכמים ורבי יהודה במשנתנו וכן בברייתא, עד כמה יכול להגביה את סכך הסוכה, ותהא כשירה.

- **לדעת חכמים**, רשאי להגביה את הסכך רק **עד עשרים אמה**, אבל אם הגביה למעלה מעשרים אמה הסוכה פסולה.

- **ולדעת רבי יהודה**, **גם** כשהסכך גבוה **למעלה מעשרים אמה**, הסוכה כשירה. במשנתנו לא פורש עד כמה הכשיר רבי יהודה ולכאורה הכשיר אף גבוה הרבה ללא הגבלה. ובברייתא מבואר, שהכשיר עד ארבעים וחמישים אמה, וכתבו התוס' שלאו דווקא ארבעים וחמישים אמה, אלא אפילו יותר.

ולהלן יתבארו בעזה"י טעמיהם, **וכן אם** נחלקו בכל אופן, או שיש **אופנים שבהם הכל מודים**, **שהסוכה כשרה גם** כשהגביה את הסכך **למעלה מעשרים אמה**.

סברת חכמים לפסול סוכה גבוהה מעשרים אמה

<u>סברא א</u>. צריך שיהא ניכר לו שיושב בסוכה.

לדברי רבה [ורבי יאשיה אמר רב], הסיבה שלדעת חכמים, כשהסכך גבוה למעלה מעשרים אמה הסוכה פסולה, כי נאמר בענין מצוותה, "לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם" (ויקרא כ"ג מ"ג), **ולדעת** חכמים, כוונת הכתוב לצוות על כך, שיעשו סוכה כזו, שכשישבו בה, יהא ניכר להם

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

שהם יושבים בסוכה[א] [כלומר תחת סכך, שהסוכה היא הסכך], **וכלל בידינו, שאין העין שולטת בדבר הגבוה מעליה יותר מעשרים אמה**, ואם כן, רק כשהסכך גבוה עד עשרים אמה, ניכר ליושב בסוכה שהוא יושב תחת סכך, אבל כשהסכך למעלה מעשרים אמה, לא ניכר ליושב בסוכה שהוא יושב תחת סכך, והסוכה פסולה[ב].

ואמר רבי יאשיה אמר רב, מאחר שזו סברת חכמים, שסוכה הגבוה למעלה מעשרים אמה פסולה, כי אין ניכר ליושב בה שהוא יושב בסוכה, **כל זה כשאין הדפנות מגיעות עד הסכך**, **אבל כשהדפנות מגיעות עד הסכך**, על ידי גובה הדפנות **ניכר ליושב בסוכה שהוא יושב בסוכה, גם כשהסכך גבוה למעלה מעשרים אמה**[ג], **ומודים חכמים לרבי יהודה שהסוכה כשירה**.

אמנם רבי זירא ורבא לא הסכימו עם הסברא הזו, שהכתוב "לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַּסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי" בא ללמד על כך שיש לעשות סוכה כזו, שיהא ניכר ליושב בה שהוא בסוכה. כי כשאמר הכתוב "לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַּסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם", אין הכוונה לכך שבשעת הישיבה בסוכה יהא ניכר להם שהם יושבים בה, אלא שהישיבה בסוכה תהא לזכרון הישיבה בסוכת עניי כבוד שישבו בהם ביציאתם ממצרים[ד].

<u>סברא ב</u>. צריך להיות יושב בצל הסוכה.

לדברי רבי זירא [ורב הונא אמר רב[ה]], הסיבה שלדעת חכמים, כשהסכך גבוה למעלה מעשרים אמה הסוכה פסולה, כי נאמר, "וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם מֵחֹרֶב וּלְמַחְסֶה וּלְמִסְתּוֹר

[א] ואף על גב דאין יוצא מידי פשוטו, "לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַּסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם", כלומר שהסוכה היא לזכרון היקף עניי כבוד שישבו בהם ביציאתם ממצרים, מיהו דרשינן ליה לדרשה, שכוונת הכתוב גם לכך שבזמן הישיבה בסוכה, ידעו שהם יושבים בסוכה. [ע"פ רש"י].

[ב] קצת קשה ללישנא קמא דבריש עירובין גבי מקצת סוכה בתוך עשרים, דאמר רבה, הסוכה פסולה, הא שלטה בה עינא, כיון דאין חללה עשרים, ורבה גרס התם, כי הכא, דהא רבא פליג התם, ואמר זה וזה כשר, חלל סוכה תנן, חלל מבוי תנן. ויש לומר, דהא מפרש התם טעמא משום דסוכה דביחיד קא הויה, לא קא מדכר, וזימנין דמישתקיל מלתחת עובי הסכך הנכנס לתוך עשרים, וקיימא כולה למעלה מעשרים. ורבינא נמי דמשני סוכה דאורייתא אחמירו בה רבנן מכל מקום משמע דמדאורייתא כשרה. [תוס'].

[ג] ולא דמי לנר חנוכה וקורת מבוי דלא חשיב היכר למעלה מעשרים אף על פי שהקורה על גבי כתלים, דהתם קורה טפח, לא שליט בה עינא כמו בסוכה דרחבה טובא. [תוס'].

[ד] ויל"ע בדבר, הלא אף אם זו כוונת הכתוב, לכאורה יש ללמוד ממנו שיש לעשות סוכה באופן כזה, שיהא ניכר ליושב בה שהוא יושב בה, שכן אם אין הדבר ניכר לו, לא יהיה לו בישיבה בה שום סימן לזכרון סוכות עניי כבוד.

[ה] ואם תאמר, קשיא דרב אדרב, אמוראי נינהו ואליבא דרב. [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

מִזֶּרֶם וּמִמָּטָר" (ישעיהו ד' ו'), מבואר בכתוב הזה, שסוכה היא דבר הנעשה לצל. **וכלל בידינו**, שכשהסכך גבוה עד עשרים אמה, צילו מגיע לקרקע שתחתיו, והיושב בסוכה יושב בצל הסכך. אבל **כשהסכך גבוה** למעלה מעשרים אמה, צילו אינו מגיע תחתיו אלא לצדדים, **והיושב בסוכה אינו יושב בצל הסכך, אלא בצל הדפנות**[א], ולכן הסוכה פסולה.

ואמר רבי הונא אמר רב, מאחר שזו סברת חכמים[ב], שסוכה הגבוה למעלה מעשרים אמה פסולה כי אין צל הסוכה תחתיה, **כל זה בסוכה שגודלה עד ארבע אמות על ארבע אמות, אבל סוכה שהיא גדולה יותר מארבע אמות על ארבע אמות, גם כשהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה, צילה תחתיה, ומודים חכמים לרבי יהודה שהסוכה כשירה**, אף על פי שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה[ג].

ורבה ורבא לא הסכימו עם הסברא הזו, ללמוד מהכתוב "וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם מֵחֹרֶב", שגם סוכת מצווה אינה כשירה אלא כשהיושב בה יושב בצלה, כי[ד] הכתוב הזה מדבר בסוכות שיעשו לימות המשיח, שהן יהיו לצל ומסתור, אבל סוכת מצווה אינה נעשית לצל.

אך רבי זירא אמר, שלכן קרא הכתוב לאותם סוכות בשם סוכה, ולא בשם אחר, כגון חופה, לומר, שכל הנקרא בשם סוכה, דינו כן, להיות נעשה לצל, והוא הדין לסוכת מצווה.

<u>סברא ג</u>. הסוכה צריכה להיות דירת עראי.

לדברי רבא, הסיבה שלדעת חכמים כשהסכך גבוה למעלה מעשרים אמה הסוכה פסולה, כי נאמר, "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת" (ויקרא כ"ג מ"ב), ללמד שתהא הסוכה דירה לשבעה ימים בלבד, כלומר, שיצאו הכל מדירות קבע שלהם, לשבת בדירות עראי. **וכלל בידינו**, שעד עשרים אמה אדם עושה דירת עראי,

---

[א] שהצללין מגיעין זה לזה מתוך גובהן של דפנות, ואין צריך סכך. [רש"י].

[ב] אבל כרבה, דאמר משום מישלט עינא, לא, דאפילו רחבה טובא, לא שלטא בה עינא. [תוס'].

[ג] ותימה, וכי נכשיר ברחבה משהו יתר מארבע אמות, אם היתה גבוהה מעשרים אפילו טובא, הא ודאי אין כאן צל סוכה. ויש לומר דלעולם צריך הרוחב לפי הגובה לפי חשבון ארבע אמות לעשרים. אי נמי קים להו לרבנן דאפילו בגובה אלף אי אפשר שלא יהא כאן צל סכך פורתא, אם היתה רחבה יותר מארבע אמות, כדאשכחן בפרק יום הכפורים גבי כותבת הגסה, דמייתבא דעתא, דאמרינן כולי עלמא טובא, עוג מלך הבשן פורתא. [תוס'].

[ד] הא דלא קאמר משום קושיא דאביי, כדקאמר על רבא, משום דרבי זירא שני לאביי שפיר. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

אבל **למעלה מעשרים אמה, צריך לעשות יסודות ומחיצות קבועים**, שלא תיפול, **ואם כן אין זו דירת עראי, אלא דירת קבע**.

ולדעה זו, סברת חכמים מתקיימת תמיד, ובכל האופנים סוכה גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה, [גם כשהדפנות מגיעות לסכך, וגם כשהיא גדולה מארבע אמות על ארבע אמות].

ורבה ורבי זירא לא הסכימו עם רבא, כי אם בא הכתוב ללמד שתהא הסוכה דירת עראי, בכל דבר יש לה להיות עראי, כקושיית אביי [המבוארת להלן], ולא יעשה לה מחיצות ברזל. [ודין פשוט בגמרא שסוכה כשירה גם כשמחיצותיה ברזל].

העושה סוכתו בעשתרות קרנים

נתבאר, שלדעת רבי זירא, אין הסוכה כשרה אלא כשהיושב בה יושב בצל הסכך, [ולא בצל דפנות].

והקשה אביי, האם לפי סברת רבי זירא, סוכה פסולה כשהיא נתונה בעשתרות קרנים, כלומר בין שני הרים גבוהים המסתירים את החמה מהסוכה, והיושב בה אינו יושב בצלה, אלא בצל ההרים הללו[א].

והשיב רבי זירא, שוודאי גם לפי דעתו, סוכה זו **כשירה** היא, כי אין צריך שפועל ישב בצל הסוכה, אלא שתהא סוכה הראויה להצל על היושב בה, אם היתה חמה זורחת שם, וסוכה זו ראויה לכך, שאם לא היו שם הרים, והיתה חמה זורחת שם, היה היושב בסוכה יושב בצל סוכה. [מה שאין כן כשהסכך למעלה מעשרים אמה, שאז אין היושב בסוכה יושב בצילה, אלא בצל הדפנות, ואם לא היו דפנות, היה יושב בחמה].

העושה לסוכה מחיצות של ברזל

נתבאר, שלדעת רבא, אין הסוכה כשרה אלא כשהיא דירת עראי ולא דירת קבע.

והקשה אביי, האם לפי סברת רבא, סוכה פסולה כשדפנותיה הן מחיצות ברזל, שהן מחיצות קבע.

[א] יל"ע למה לא הקשה שיהיו כל הסוכות פסולות ביום מעונן, או בשעת ליקוי חמה, או בלילה, שאין הסוכה מצילה אז מהשמש.

והשיב רבא, שוודאי גם לפי דעתו, סוכה שמחיצותיה מחיצות ברזל **כשירה**, שכשאמרה תורה שתהא הסוכה דירת עראי, לא הקפידה על כך שתהא סוכה רעועה, אלא שתהא עשויה במידות ובשיעור של דירת עראי[א], כלומר שלא תהא גבוהה למעלה מעשרים אמה, כדי שתהא יכולה לעמוד על יתדות עראי. אבל כשיעשה אותה במידות של דירת עראי, רשאי לעשותה גם חזקה כדירת קבע. [וכמו כן אם יעשה אותה במידות של דירת קבע, כלומר למעלה מעשרים אמה, אף אם תהא רעועה היא פסולה].

סוכה שחכמים מכשירים למעלה מעשרים אמה

כבר נתבאר, ש**לדברי רבא**, **חכמים פוסלים סוכה שסככה גבוה למעלה מעשרים אמה בכל אופן**.

וכמו כן נתבאר, ש**לדעת רב**, **יש אופן שחכמים מודים לרבי יהודה**, **שהסוכה כשרה אף על פי שסככה גבוה למעלה מעשרים אמה**. **ונחלקו אמוראים באיזה אופן דיבר רב**, דברי שני אמוראים כבר נתבארו לעיל. ונחזור ונכתוב את דבריהם עם דברי השלישי, שעדיין לא נתבארו.

א. **לדברי רבי יאשיה** אמר רב – חכמים ורבי יהודה נחלקו בסוכה שסככה גבוה למעלה מעשרים אמה, ואין הדפנות מגיעות לסכך, [שבאופן הזה חכמים פוסלים, כי אין ניכר ליושב בה שהוא יושב בסוכה], אבל **כשהדפנות מגיעות לסכך**, מודים חכמים לרבי יהודה, שהסוכה כשרה, אף על פי שהסכך למעלה מעשרים אמה.

ב. **לדברי רבי הונא** אמר רב – חכמים ורבי יהודה נחלקו בסוכה שסככה גבוה למעלה מעשרים אמה, ואינה גדולה מארבע אמות על ארבע אמות, [שבאופן הזה היושב בסוכה אינו יושב בצל סוכה], אבל **כשסוכה גדולה יותר מארבע אמות על ארבע אמות**, מודים חכמים לרבי יהודה, שהסוכה כשרה, אף על פי שהסכך למעלה מעשרים אמה.

[א] דאף על גב דיש לפרש קרא, בדירה שאינה ראויה אלא לשבעה, למעוטי קבע, משמע ליה קרא דאתא לשיעורא, לאורויי לך מדת גובהה כלומר בסוכה שאפשר לעשות עראי. ואם תאמר וכיון דלא חיישינן אלא שתהא ראויה לעשותה עראי, ואף על פי שעושה אותה קבע אם כן אמאי אמר גשמים סימן קללה בחג, והלא יכול לקבוע הנסרים במסמרים, שלא ירדו גשמים בסוכה. ואפילו תימצי לומר דאסור משום גזרת תקרה ... מכל מקום כיון דלא אסור אלא מדרבנן, לא שייכא למימר שהגשמים סימן קללה. ויש לומר דנהי דלא חיישינן בדפנות אי עביד להו קבע מכל מקום בסככה, שעיקר הסוכה על שם הסכך, לא מיתכשרה עד דעביד לה עראי. ומהאי טעמא נמי ניחא לרבי זירא, דדריש מדכתיב וסוכה תהיה לצל, הא כתיב נמי מזרם וממטר, וניבעי נמי שלא ירדו גשמים לתוכה, אלא ודאי משום דבעינן סככה עראי, ואם כן הוה ליה קבע. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ג. לדברי רב חנן בר רבה אמר רב – חכמים ורבי יהודה נחלקו בסוכה שסככה גבוה למעלה מעשרים אמה, והיא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו[א] ותו לא, [ולא נתבאר בגמרא מדוע הסוכה הזו פסולה, רק נתבאר, שהטעם לכך שונה מהטעמים הנזכרים לעיל. ומתוך פירוש רש"י מתחילה, משמע קצת, שגם לדעה זו, הטעם הוא משום שהיושב בסוכה אינו יושב בצל סוכה, אולם לפי המסקנה כתב שלא נודע הטעם. ותוס' כתבו, שהטעם לכך שהסוכה פסולה, כי כשיש בה הכשר סוכה בלבד, והיא גבוהה הרבה, היא נחשבת כלול של תרנגולים, ולא כדירת בני אדם], אבל **כשסוכה מחזקת יותר מכדי ראשו ורובו ושלחנו**[ב], מודים חכמים לרבי יהודה, שהסוכה כשרה, אף על פי שהסכך למעלה מעשרים אמה.

-

מתחילה רצו לומר, שרב הונא ורב חנן בר רבה מסכימים, שלדברי רב, מחלוקת חכמים ורבי יהודה היא בסוכה שיש בה הכשר סוכה בלבד, שאותה לבדה חכמים פוסלים כשהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה, ורבי יהודה מכשיר. אבל כשיש בה יותר מהכשר סוכה, הכל מודים שהיא כשירה אף על פי שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה. **ומחלוקת רב הונא ורב חנן בר רבה היא כמה הכשר סוכה**.

לדעת רב הונא – הכשר סוכה בארבע אמות על ארבע אמות [כדעת רבי בדף ג'], ובסוכה זו לבדה נחלקו חכמים ורבי יהודה כשהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה, אבל בגדולה ממנה הכל מכשירים.

ולדעת רב חנן בר רבה – הכשר סוכה בכדי להחזיק ראשו ורובו ושלחנו, ובסוכה זו לבדה נחלקו חכמים ורבי יהודה כשהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה, אבל בגדולה ממנה הכל מכשירים.

אולם דחו זאת, ואמרו, שאפשר שרב הונא ורב חנן בר רבה מסכימים, שהכשר סוכה, כדי שתהא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו, ונחלקו במה העמיד רב את מחלוקת חכמים ורבי יהודה.

לדעת רב הונא – חכמים ורבי יהודה נחלקו בסוכה גבוהה למעלה מעשרים אמה, לא רק כשיש בה הכשר סוכה בצמצום, אלא אף בגדולה ממנה, עד ארבעה אמות על ארבע

[א] דרך סעודתן בהסיבה היתה, על מטות, ומסובין על צד שמאלם, ואין אוכלין זקופין ויושבין כמונו, לפיכך הוצרך לומר ראשו ורובו. להוציא סוכה קטנה, שראשו נכנס בה ושלחנו ולא רובו, או ראשו ורובו ולא שלחנו. [רש"י].

[ב] מתוך פירוש רש"י משמע שדי בכך שהאורך יהיה יותר משבעה טפחים כדי שיודו חכמים שהסוכה כשירה ומתוך פירוש תוס' משמע שכל זמן שהרוחב הוא שבעה טפחים אף על פי שארוכה הרבה עדיין פוסלים אותה חכמים.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

אמות, ורק בגדולה יותר הכל מכשירים.

ולדעת רב חנן בר רבה – חכמים ורבי יהודה נחלקו בסוכה גבוהה למעלה מעשרים אמה, רק כשיש בה הכשר סוכה בצמצום, אבל כשיש בה יותר מהכשר סוכה של ראשו ורובו ושלחנו, הכל מכשירים.

הראיה ממעשה בהילני המלכה

נתבאר, שנחלקו חכמים ורבי יהודה, בסוכה שסככה גבוה למעלה מעשרים, שחכמים פוסלים, ורבי יהודה מכשיר.

ומבואר בברייתא, שאמר רבי יהודה להביא ראיה לדבריו, ממעשה שהיה בהילני המלכה, **שהיתה סוכתה גבוהה מעשרים אמה, והיו זקנים נכנסים ויוצאים לשם, ולא אמרו לה דבר**, [כלומר לא אמרו לה שסוכתה פסולה], הרי שהיתה סוכתה כשירה, אף על פי שהיה סככה גבוה למעלה מעשרים אמה.

וכשהשיבו לו חכמים, **שאין להביא ראיה מאותו מעשה, משום שהילני המלכה אשה היתה**, ופטורה מהסוכה, **ענה** להם **כך**:

א. הלא שבעה בנים היו לה, ומן הסתם מקצת מהם גדולים היו, וחייבים בסוכה מהתורה, ואם סוכתה פסולה, היה לזקנים להורות לבניה שהסוכה פסולה.

ב. אף אם תאמרו שכל אותם בנים היו קטנים, ופטורים ממצוות סוכה מהתורה, הלא מאחר שהיו שבעה, **ודאי הוא, שהגדול שבהם כבר הגיע לגיל חנוך של מצות סוכה**, [שהוא משעה שאינו צריך לאמו, כפי שיתבאר בעזה"י בדף כ"ח], וכל שהגיע לגיל חנוך מצוות, חייב בהם מדברי חכמים[א], **ואם כן, אם סוכתה היתה פסולה, היה לזקנים להורות כן בשביל אותו קטן שהגיע לחינוך**, ומחויב במצוות סוכה מדרבנן. ואין לומר שלא היתה משגחת בחיובים דרבנן, שהיה דבר ידוע הוא, **שכל מעשה היתה עושה על פי חכמים**.

באיזו סוכה ישבו הילני המלכה ובניה

נתבאר שרבי יהודה הביא ראיה לדבריו מסוכת הלני המלכה, שהיתה גבוה למעלה

[א] שהזקיקו להרגיל את הקטן למצוה שהוא ראוי לה, כדי שיהא מחונך ורגיל למצות. [רש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

מעשרים אמה, והכשירוה זקנים, ואם כן סוכה זו היתה עשויה באופן שנחלקו עליו חכמים לפוסלה.

לדברי רבא, בכל אופן שהיתה הסוכה, נחלקו עליו חכמים, כי לדברי רבא, בכל אופן חכמים פוסלים סוכה גבוהה למעלה מעשרים אמה, כפי שנתבאר לעיל.

אבל לדעת רב, יש אופנים שחכמים מודים לרבי יהודה שהסוכה כשרה, אף על פי שסככה גבוה למעלה מעשרים אמה, ומאחר שכן על כרחך אותה סוכה של הילני המלכה היתה באופן מסוים שבו נחלקו חכמים על רבי יהודה.

והנה **לדברי רבי יאשיה**, האומר שמחלוקת חכמים ורבי יהודה היא **בסוכה שאין הדפנות מגיעות לסכך**, אין מכאן קושיה, כי אפשר שכך היתה אותה סוכה, שכן דרך מלכים לשבת בסוכות מאווררות שאין הדפנות מגיעות לסכך ונכנס בהם האויר.

דף ג'

אבל **לדברי רב הונא**, האומר, שמחלוקת חכמים ורבי יהודה היא בסוכה קטנה מארבע אמות, לא מסתבר שסוכת הילני המלכה היתה סוכה קטנה כזו, שכן אין דרך מלכים לשבת בסוכות קטנות, משום נעריהם ומשרתיהם מסובים עימהם.

ויישבו את דברי רב הונא, ואמרו, שבאמת **היתה סוכתה גדולה, אבל היו בה גם קיטוניות, כלומר חדרים קטנים**. ורבי יהודה היה סבור, שבניה היו יושבים באותם חדרים[א], [שרצו לשבת בם משום צניעות, שלא לאכול עם הכל], ומאחר שישבו שם, ולא אמרו להם זקנים דבר, למד רבי יהודה, שגם סוכה קטנה כשרה כשהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה. [וחכמים חולקים עליו, כי לדעתם, הבנים ישבו בסוכה הגדולה, שהיא כשרה, ורק היא ישבה בחדר הקטן, שהוא פסול, ולא אמרו לה דבר, כי אשה פטורה מהסוכה].

[א] ואם תאמר, לרב חנן דמוקי פלוגתא בשאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ושולחנו, הכא כיון דבניה גבה, [כלומר בתוך הקיטון], הויא לה גדולה, ומודו בה רבנן, ומאי ראיה של רבי יהודה. יש לומר, דשולחנה בתוך הסוכה הגדולה היתה, ובניה על השולחן היו יושבין ראשן ורובן, ולא כמסובין הן ולא כזקופין. ולי נראה, דודאי לרב חנן קשיא, והאי תירוצא לרב הונא הוא, וכן עיקר, דשיעור ראשו ורובו אמרינן לקמן דאינו אלא שבעה טפחים, ואי אפשר לשבעה בנים בשבעה טפחים. [רש"י]. מה שדחק בקונטרס לרב חנן בר רבה מה ראיה לרבי יהודה, הא אי אפשר לשבעה בנים בשבעה טפחים, לאו פירכא היא, דדילמא ארוכה טובא, אבל לא היתה רחבה שבעה טפחים, ובניה באותו אורך הוו יתבי. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

הכשר סוכה

לדעת בית הלל – שיעור הכשר סוכה הוא **שתהא מחזקת ראשו ורובו** של אדם, אף על פי שאינה מחזקת את שלחנו.

ולדעת בית שמאי – שיעור הכשר סוכה הוא **שתהא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו** [=שבעה טפחים על שבעה טפחים[א]]. **ואמר רב שמואל בר יצחק שכן ההלכה**.

ולדעת רבי – שיעור הכשר סוכה הוא שתהא **ארבע אמות על ארבע אמות**.

הוא בסוכה ושלחנו בתוך הבית

נחלקו בית שמאי ובית הלל בדין מי שהיה יושב בסוכה גדולה וכשרה [אף לכל הדעות], ושלחנו חוץ לסוכה, האם נידון כיושב בסוכה, ורשאי לאכול כך, או לא.

לדעת בית הלל – מאחר שהוא עצמו יושב בסוכה כשרה, אף על פי ששלחנו חוצה לה, **רשאי ליטול מאכלים מהשלחן**, **ולאכול** ואין לחוש שיאכלם חוץ לסוכה.

ולדעת בית שמאי – מאחר ששלחנו חוץ לסוכה, חששו חכמים, שמא ימשך אחר מאכלו שחוץ לסוכה, ויצא חוץ לסוכה, וימשיך לאכול, ולכן אסור לו לאכול מעל שלחן שחוץ לסוכה[ב].

דברים שהלכה כבית שמאי

בסדר רב עמרם פסק בששה מקומות הלכה כבית שמאי, ואלו הם:

א. בשיעור **הכשר סוכה**, הלכה כבית שמאי, וצריך שתהא **מחזקת ראשו ורובו ושלחנו**. [אבל כשהסוכה גדולה, וראשו ורובו בסוכה, ושלחנו בתוך הבית, פסק רב עמרם כבית הלל].

ב. במסכת מנחות בענין **סדין בציצית**, ש**בית שמאי פוטרים**, ובית הלל מחייבים.

ג. עוד שם במנחות, **כמה חוטים הוא נותן**, **בית שמאי אומרים ארבעה**, ובית הלל אומרים

[א] כן מבואר בדף זה. וכן מבואר בגמרא בסוף דף ט"ז. ולהלן בדף ד' פירש רש"י שבעה טפחים ומשהו.

[ב] במקום שהלכה כבית הלל בדבר שהם מחמירים מדרבנן, ובית שמאי מוקמי לה אדאורייתא, ולא גזרינן, אם עשה כדברי בית שמאי לא יצא ידי חובתו אפילו דאורייתא, כדאשכחן לבית שמאי היכא דיתיב אפיתחא דמטללתא, דגזרי שמא ימשך אחר שולחנו, וקאמרי, לא קיימת מצות סוכה מימיך, דאפילו מדאורייתא לא קיים, ומדבית שמאי נשמע לבית הלל. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

שלושה.

ד. עוד שם במנחות, **כמה תהא משולשלת**, [כלומר כמה יהא אורך הענף, הוא החלק שאחר הקשירה[א]], **בית שמאי אומרים ארבע אצבעות**, ובית הלל אמרי שלוש.

ה. במסכת ברכות פרק אלו דברים, **בית שמאי אומרים מכבדים את הבית ואחר כך נוטלים לידים**, ואמרו שם, שבכל שאר מחלוקות שבפרק הלכה כבית הלל, חוץ מזו, שבה הלכה כבית שמאי.

ו. עוד שם בסוף הפרק, בענין **מי שאכל ושתה והלך ממקומו ולא בירך**, ש**אמרו בית שמאי, יחזור למקומו ויברך**, והביאו שם מעשה ברבה בר בר חנה, שחזר למקומו, ומצא יונה מזהב. ותלמיד אחד גם כן עשה כבית שמאי, וחזר, ומצא ארנק. ותלמיד אחר שעשה כבית הלל, ואכלו אריה[ב].

לשאר דברים אין בית אלא כשיש בו ארבע אמות

נתבאר, שנחלקו חכמים ורבי בדין סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות, שרבי פוסל אותה, וחכמים מכשירים אותה. [לדעת בית הלל, די שתהא מחזקת ראשו ורובו. ולדעת בית שמאי, צריך שתהא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו].

ואמרו, ש**דווקא לעניין סוכה, שהיא דירת עראי, הכשירו חכמים גם בפחות מארבע אמות** על ארבע אמות, **אבל לשאר דברים, הכל מודים, שאין נידון כבית אלא בית שיש בו ארבע אמות על ארבע אמות**, כי אין אדם דר בפחות מארבע אמות על ארבע אמות. ולהלן יתבארו בעזה"י דינים הרבה שנמנו בברייתא, הנוהגים רק בדבר הנידון כבית.

דברים הנוהגים רק בדבר הנידון כבית

א. **מזוזה**. בענין חיוב מזוזה נאמר, "וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזֹת **בֵּיתֶךָ** וּבִשְׁעָרֶיךָ" (דברים ו' ט'),

---

[א] כן פירש שם רש"י, שהאורך המוזכר, הוא אורך הענף, ולפי זה לדעת בית שמאי שאורך הענף הוא ארבע אצבעות, אורך הגדיל הוא שתי אצבעות, [שכן מבואר שם, שלכתחילה יש לעשות שליש גדיל, ושני שליש ענף], סך הכל שש. ורבינו תם פירש, שהאורך המוזכר הוא אורך הגדיל, ולפי זה הענף הוא שמונה, סך הכל שנים עשר. וכתבו שם תוס' שכן אנו נוהגים. וכן משמע בספרי.

[ב] וקצת קשה הא דקאמר התם בכוליה פירקין הלכה כבית הלל בר מהך. ושמא משום דבית הלל נמי מודו דלכתחילה מיהא עבדינן כבית שמאי, נחשב דין זה גם כבית הלל. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ומכאן שאין חיוב מזוזה אלא במזוזות בתים ושערים שלפניהם. וכבר נתבאר, שאין נחשב בית, אלא כשיש בו ארבע אמות על ארבע אמות.

ב. מעקה. בענין חיוב מעקה נאמר, "כִּי תִבְנֶה **בַּיִת** חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ" (דברים כ"ב ח'), ומכאן שאין חיוב מעקה אלא בבתים. וכבר נתבאר, שאין נחשב בית, אלא כשיש בו ארבע אמות על ארבע אמות.

ג. נגעי בתים. בענין נגעי בתים נאמר, "וּבָא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת וְהִגִּיד לַכֹּהֵן לֵאמֹר כְּנֶגַע נִרְאָה לִי **בַּבָּיִת**" (ויקרא י"ד ל"ה), ומכאן שאין טומאת נגעי בתים נוהגת אלא בבתים. וכבר נתבאר, שאין נחשב בית, אלא כשיש בו ארבע אמות על ארבע אמות.

ד. בתי ערי חומה. המוכר בית בעיר מוקפת חומה, יכול לפדותו במשך שנה אחת, ואם לא פדה אותו, הבית נחלט לקונה לעולם, ואינו חוזר למוכר ביובל, שנאמר, "וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר **בַּיִת** מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ עַד תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ" (ויקרא כ"ה כ"ט). ומתוך כך שנאמר בענין "בית", למדנו, שדין זה נוהג רק בבתים, וכבר נתבאר, שאין נחשב בית אלא כשיש בו ארבע אמות על ארבע אמות, אבל אם אין בו כשיעור הזה, הוא נחשב כשאר קרקע שאינו בנוי, שהמוכר יכול לפדותו בלא הגבלת זמן, ואם לא פדה, ביובל חוזר אליו מעצמו.

ה. חזרה מערכי המלחמה. כשהיו יוצאים למלחמה, היו מחזירים את כל מי שבנה בית חדש ולא חנכו, שנאמר, "וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים אֶל הָעָם לֵאמֹר מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר **בָּנָה** בַּיִת חָדָשׁ וְלֹא חֲנָכוֹ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יַחְנְכֶנּוּ" (דברים כ' ה'). ומתוך כך שנאמר בענין "בית", למדנו, שדין זה נוהג רק במי שבנה בית ממש, וכבר נתבאר, שאין נחשב בית אלא כשיש בו ארבע אמות על ארבע אמות.

ו. טעון עירוב. מדין תורה מותר לטלטל בשבת מרשות יחיד של זה לרשות יחיד של זה, אולם חכמים אסרו לעשות כן עד שיערבו את שתי רשויות היחיד הללו להיחשב כרשות יחיד אחת, [כפי שכבר נתבאר בתחילת המסכת].

ולכן, כשיש בחצר אחת שני בתים או יותר, מאחר שכל בית מיוחד לבעליו, והחצר רשות אחת לכולם, אין לטלטל מהבתים לחצר עד שיערבו את כל הרשויות הללו להיות כרשות אחת, על ידי שיתנו כל בית שבחצר פת לסל אחד, ויניחו את הסל באחד מהבתים, ועל ידי זה נעשים כולם כאילו דרים באותו בית, וכל הבתים דירה אחת, והרי כאן בית אחד וחצר אחד לבית, והכל רשות היחיד שווה של אותם בעלים.

וכל זה בבתים שיש בהם ארבע אמות על ארבע אמות, אבל בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות, אינו נחשב בית, ואינו זקוק לעירוב כדי שיהיה מותר לטלטל ממנו

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

לחצר[א].

ז. טעון שיתוף. כדרך שתקנו חכמים עירוב לבני חצר, שיהיו מותרים לטלטל מבתיהם לחצר שלפני הבתים, כך תיקנו שיתוף לפני מבוי, שיהיו מותרים לטלטל מהחצירות למבוי שלפני החצירות, [כפי שנתבאר בתחילת הפרק].

וכל זה כשיש בחצר בתים של ארבע אמות על ארבע אמות, אבל חצר שיש בה בתים שאין בהם ארבע אמות על ארבע אמות, אינה זקוקה לשיתוף כדי שיהיה מותר לטלטל ממנה למבוי.

ח. מניחים בו עירוב. כבר נתבאר, שכשבני חצר מערבים על ידי שכל אחד מבני חצר נותן פת לסל, יש להניח את הסל באחד מהבתים שבחצר, ועל ידי זה נחשבים כולם כדרים באותו בית.

ומאחר שהעירוב מועיל להתיר את הטלטול על ידי שנחשבים כולם כדרים בבית שהוא ניתן בו, יש לתת אותו בבית שיש בו ארבע אמות על ארבע אמות, שהוא ראוי לדירה. אבל אם נתנו אותו בבית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות, מאחר שאינו ראוי לדירה, אין כאן עירוב[ב].

ודווקא עירוב אין נותנים בבית כזה, כי עירוב צריך להינתן בבית דירה, אבל שיתוף נותנים בבית כזה, כי השיתוף ניתן בכל מקום משתמר שבחלל החצר, ובית זה נחשב כשאר חלל החצר, שאינו בית, וראוי לתת בו את השיתוף.

ט. עיבור בין שתי עיירות. כל אדם רשאי ללכת בשבת במקום שבו קנה שביתה בערב שבת, ואלפיים אמה נוספות לכל רוח. אם שבת חוץ לעיר, מקומו הם ארבע אמותיו, ורשאי ללכת אותם ואלפיים אמה חוצה להם. ואם שבת בעיר, כל העיר נחשבת מקומו, ורשאי ללכת את כולה, ואלפיים אמה חוצה לה.

ומבואר במסכת עירובין, שאם היה בית בין שתי עיירות, והוא בתוך שבעים אמה ומעט לזו ולזו, הוא מחברן, [ונעשה אותו בית כעיבור להן], ושתיהן נחשבות כעיר אחת ללכת את שתיהן וחוצה להן אלפיים אמה.

וכל זה כשיש באותו בית ארבע אמות על ארבע אמות, [ובכלל זה בורגנין, הוא צריף של

[א] כיון דלא מיקרי דירה אין הדר בו אוסר על בני חצר, שאין רשותו כלום. [רש"י].

[ב] ואפילו לשמואל דאמר פרק מי שהוציאוהו, עירוב משום קנין, לא מיקנו רשותייהו בשביל בית דלא חזי לדירה. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ציידי עופות שלנים בו באופן עראי, מאחר שראוי לדירת הציידים, מחבר את שתי העיירות]. אבל בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות, מאחר שאינו ראוי לדירת קבע כדרך הבתים, אינו נחשב בית, ואינו מצרף את שתי העיירות[א].

י. חלוקת אחים ושותפים. בהמשך יתבאר בעזה"י, שכשאחים או שותפים חולקים את החצר, יש לכל אחד חלק בחצר לכל אחד מהפתחים שיש לו מביתו לחצר.

וכל זה בבתים שיש בהם ארבע אמות על ארבע אמות, שהם נחשבים בתים. אבל בתים שאין בהם ארבע אמות על ארבע אמות, אינם נחשבים בתים, אלא כשאר חלל החצר.

ובירושלמי מנו דברים נוספים, הנוהגים רק בבית שיש בו ארבע אמות על ארבע אמות הנידון כבית, אבל בבית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות אינם נוהגים.

(א) הפירות נעשים טבל, להיות אסורים באכילה קודם שיעשרום, רק בכניסתם לבית שיש בו ארבע אמות על ארבע אמות.

(ב) הנודר מן הבית, אסור להיכנס רק לבית שיש בו ארבע אמות על ארבע אמות.

(ג) נערה המאורסה מוציאים אותה דווקא בפתח בית אביה שיש בו ארבע אמות על ארבע אמות.

חצר שיש בה דין חלוקה

במסכת בבא בתרא מבואר, שחצר של שני שותפים או שני יורשים, אין אחד מהם יכול לכפות את חבירו לפרק את השותפות ולחלקה, אלא אם כן יש בה כשיעור הראוי להיחלק. ושיעור זה מורכב משני עניינים:

א. צריך שיהיו בחצר ארבע אמות כנגד רוחב הפתחים[ב].

ב. צריך שיהיו בחצר עוד ארבע אמות על ארבע אמות לצורך תשמישו של זה, ועוד ארבע אמות על ארבע אמות לצורך תשמישו של זה.

[א] תימה, האי בית מאי עבידתיה לרבי מאיר דאמר ... נותנין קרפף לזו וקרפף לזו, בלא בית כך היא. וכן לרבנן אליבא דרב הונא ... ולחייא בר רב דאמר קרפף אחד לשתיהן, אותו קרפף אינו צריך בית ... ואומר רשב"ם, דגרסינן הכא ואין עושין עיבור לעיר, וכן משמע בירושלמי ... ורבינו תם מקיים גירסת הספרים, ומפרש דאין נותנין לזה הבית דין עיבור שבין שתי עיירות ... דעל כרחך לאו דוקא נקטי רבנן שתי עיירות, דהוא הדין עיר ובית ... ומיהו אין נראה ... [תוס'].

[ב] שסתם בית אי אפשר להכניס חמור לתוכו, לפרק משאו, אלא מפרקים אותו חוץ לבית, וצריך לשם כך ארבע אמות אחרות מלבד אלו שנתנו לתשמישי החצר. וכשהפתח רחב ארבע אמות, יהיו לפניו ארבע אמות על ארבע אמות לצורך הפתח. וכשהפתח רחב שמונה אמות, יהיו לפניו שמונה אמות על ארבע אמות לצורך הפתח.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

חלוקת חצר כשיש לזה יותר פתחים מזה

חצר שהיו בתים פתוחים לה, וחלקוה שני אחים ביניהם, זה נטל שלשה בתים קטנים, וזה נטל כנגדם בית גדול, אם באו לחלק אוירה של חצר, נחלקו חכמים כיצד הם חולקים.

לדעת רב הונא – **חצר לפי פתחיה מתחלקת**, כלומר זה שנטל שלשה בתים קטנים, נוטל שלשה חלקים בחצר, כמנין שלשה פתחים, וזה נוטל רביע, לפי שהחצר עשוי ליציאה וביאה, שדרך החצר נכנסים ויוצאים מן הבתים לרשות הרבים, ומכניסים משאותיהם ופורקים לפני פתחיהם, לפיכך חצר מתחלקת לפי הפתחים.

ולדעת רב חסדא – אין **צריך לתת לכל פתח** אלא **ארבע אמות כנגדו** מן הפתח והלאה, ורחבן כרוחב הפתח, [ואפילו הוא רחב עשר אמות, נוטל ארבע אמות במשך וכנגד כל רחבו לפרק משאו], **אבל כל שאר החצר**, שלא בארבע אמות שכנגד הפתחים, **חולקים הכל בשווה**.

וכבר נתבאר שכל זה בפתחים של בתים, שיש בהם ארבע אמות על ארבע אמות, שהם עומדים להתקיים וצריך ליטול בחצר בשבילם, אבל בתים שאין בהם ארבע אמות על ארבע אמות עומדים להיסתר ולכן לדעת רב הונא אינו מקבל בחצר חלק כנגדם, ולדעת רב חסדא אינו מקבל ארבע אמות כנגד פתחם.

היתה סוכה גבוהה מעשרים אמה ובא למעטה

נתבאר, שסוכה שהסכך שלה מונח למעלה מעשרים אמה, פסולה, והתקנה להכשירה, למעט את גובה החלל עד הסכך.

והנה, כשממעט את הגובה על ידי שמנמיך את הסכך עצמו, דין פשוט הוא שהסוכה כשרה, שהרי עתה עושה סוכה שהסכך שלה אינו גבוה למעלה מעשרים אמה.

ולהלן יתבאר בעזה"י, מה הדין כשממעט את גובה החלל על ידי שמגביה את קרקעית הסוכה[א].

א. בכרים וכסתות.

הבא למעט את חלל גובה הסוכה על ידי נתינת כרים וכסתות בקרקע, **אינו מועיל**

[א] פיסקי שמועות הן של כל בני הישיבה, שהיו במדרשו של רב אשי, שסידרו הגמרא. [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

להכשירה, כי כרים וכסתות, מאחר שאדם חס עליהם[א], אינו מבטלם להיות שם כקרקע כל שבעה ימים, ובוודאי עתיד לטלם משם, ומאחר שאינם בטלים שם, אינם נעשים כקרקע הסוכה, למדוד מהם ולמעלה עשרים אמה, אלא מהקרקע ממש מודדים, והרי הסכך גבוה מהקרקע למעלה מעשרים אמה, **והסוכה פסולה**.

דף ד'

ואף אם יתכוון זה לבטל שם את הכרים והכסתות כל שבעה ימים, מאחר שאין דרך בני אדם לעשות כן, בטלה דעתו אצל כל אדם, ואין ביטולו ביטול.

ב. בתבן.

הבא למעט את חלל גובה הסוכה על ידי נתינת תבן בקרקע, יש חילוק בדבר.

- אם נתנו שם, **ובטלו בפיו בפירוש**, להיות שם כל שבעה ימים, הכל מודים שהוא בטל שם, ונעשה כקרקע, **וממעט** את החלל, למדוד ממנו ולמעלה עשרים אמה, **והסוכה כשרה**[ב].

- ואם **נתנו שם סתם**, **בלא לפרש שמבטלו**, **אבל ידוע שלא יצטרך לו כל שבעה**. בזה נחלקו רבי יוסי וחכמים אם הוא בטל שם או לא. **לדעת רבי יוסי**, **גם זה** בטל, ונעשה כקרקע, **וממעט** את החלל, למדוד ממנו ולמעלה עשרים אמה, **והסוכה כשרה**. **ולדעת חכמים זה אינו** בטל להיות כקרקע, למדוד ממנו ולמעלה עשרים אמה, אלא מהקרקע ממש מודדים, והרי הסכך גבוה מהקרקע למעלה מעשרים אמה, **והסוכה פסולה**.

- ואם **נתנו שם סתם בלא לפרש שמבטלו**, **ואין ידוע אם יצטרך לו במשך ימי החג**, **בזה הכל מודים שאינו בטל שם**, כי מן הסתם, כל שלא פירש ולא נודע שדעתו לבטלו, מן הסתם אין דעתו לבטלו, וכוונתו, שאם יצטרך לו לבהמתו או להסקה יטלנו לכך,

---

[א] שאין שום אדם מפסיד ממונו, ומניח כריו בעפר ואבנים ומבטלן. [מ"ב סימן תרל"ג ס"ק ט']. ומשמע שכל זה בקרקע של עפר ואבנים, אבל אם היתה קרקע מרוצפת, אין כאן הפסד ממון כשמניח בה כרים וכסתות, ואפשר שהם בטלים, והסוכה כשרה. ויל"ע בדבר.

[ב] ואין צריך לנענע הסכך מחדש, אף על גב דפסולה היתה קודם שמיעט גובהה, וכדמוכח לעיל בסימן תרכ"ו ס"ב בהג"ה ע"ש. [מ"ב סימן תרל"ג ס"ק י"ב]. וז"ל הג"ה שם "ולא מקרי תעשה ולא מן העשוי, הואיל ואין הפסול בסכך עצמו". ולכאורה אם זה הטעם, לכאורה דווקא לפי סברת רבא, שהפסול הוא משום שכשהסכך גבוה צריך לעשות דפנות קבע, אכן הפסול הוא בדפנות, אבל לסברת רבי זירא, לכאורה הפסול הוא בסכך, שכן כשהסכך גבוה, אינו יושב בצלו. ומיהו אפשר שאין זה פסול בגוף הסכך. ויל"ע בדבר.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ואינו בטל שם להיות כקרקע, למדוד ממנו ולמעלה עשרים אמה, אלא מהקרקע ממש מודדים, והרי הסכך גבוה מהקרקע למעלה מעשרים אמה, **והסוכה פסולה**.

תבן	**בטלו בפירוש**	**נתנו סתם וידוע שלא יצטרך לו**	**נתנו סתם ואין ידוע אם יצטרך לו**
רבי יוסי	ממעט	ממעט	אינו ממעט
חכמים	ממעט	אינו ממעט	אינו ממעט

ג. בעפר.

הבא למעט את חלל גובה הסוכה על ידי נתינת עפר וצרורות בקרקע, יש חילוק בדבר.

- אם נתנו שם, **ובטלו בפיו בפירוש**, להיות שם כל שבעה ימים, הכל מודים שהוא בטל שם, ונעשה כקרקע, **וממעט** את החלל, למדוד ממנו ולמעלה עשרים אמה, **והסוכה כשרה**.

- ואם **נתנו שם סתם, בלא לפרש שמבטלו, בין ידוע שלא יצטרך לו כל שבעה, בין אין ידוע אם יצטרך לו במשך ימי החג**, נחלקו רבי יוסי וחכמים אם הוא בטל שם או לא. **לדעת רבי יוסי, גם בשני האופנים הללו הוא** בטל, ונעשה כקרקע, **וממעט** את החלל, למדוד ממנו ולמעלה עשרים אמה, **והסוכה כשרה**. **ולדעת חכמים בשני האופנים הללו אינו בטל** להיות כקרקע, למדוד ממנו ולמעלה עשרים אמה, אלא מהקרקע ממש מודדים, והרי הסכך גבוה מהקרקע למעלה מעשרים אמה, **והסוכה פסולה**.

עפר	**בטלו בפירוש**	**נתנו סתם וידוע שלא יצטרך לו**	**נתנו סתם ואין ידוע אם יצטרך לו**
רבי יוסי	ממעט	ממעט	ממעט
חכמים	ממעט	אינו ממעט	אינו ממעט

בית שהמת בתוכו ומילא אותו

בית שהמת [או כזית מהמת] בתוכו, ויש מעל הטומאה חלל טפח, אין הטומאה בוקעת מעל הגג, אלא הגג חוצץ בפניה. ואם לא היה בתוך הבית גובה טפח מעל הטומאה, אין הבית נחשב כאוהל לחצוץ בפני הטומאה, והטומאה בוקעת ועולה מעל המת אף למעלה מהגג עד הרקיע.

לדעת המשנה במסכת אהלות, אם מילאו את הבית, בין בתבן ובין בעפר וצרורות, מן הסתם לא בטלו אותם בתוך הבית, להיחשב כבית סתום, שאין בו אוהל טפח, אלא הבית נחשב כבית שעתידים לפנות ממנו את המלוי, שהוא נידון כבית שאין בו מילוי, ויש בו אהל על המת, ולכן גגו חוצץ מפני הטומאה מלטמא מעליו.

ורק אם אמרו בפירוש, שמבטלים את התבן והעפר והצרורות בתוך הבית, הבית נחשב כסתום, והטומאה בוקעת ועולה.

ולדעת רבי יוסי, גם כשלא ביטלו אותם בפירוש, יש אופנים שהם בטלים שם, והבית נחשב כסתום.

תבן שנתנוהו שם בלא לבטלו בפירוש, בטל שם **כשידוע שאין עתידים לטלו משם**. [ורק כשאין ידוע אם עתידים לטלו או ידוע שעתידים לטלו אינו בטל].

ועפר שנתנוהו שם בלא לבטלו בפירוש, בטל שם **אף כשאין ידוע אם עתידים לטלו משם או לא**. [ורק כשידוע שעתידים לטלו אינו בטל].

היתה גבוהה מעשרים אמה

והוצין יורדין בתוך עשרים אמה

נתבאר שסוכה שהסכך שלה למעלה מעשרים אמה, פסולה, ולכן יש לתת את הסכך בתוך עשרים אמה.

ואין הכוונה לכך שיש להניח את כל הסכך בתוך עשרים אמה, אלא הכוונה לכך, שתחתית הסכך תהא בתוך עשרים אמה, באופן שהחלל שבין קרקעית הסוכה לבין תחתית הסכך לא יהיה יותר מעשרים אמה.

ומבואר, שלענין זה, תחתית הסכך הוא המקום שבו יש בסכך שיעור שהצל מרובה מהחמה, שהוא סכך בשיעור הראוי להכשיר את הסוכה.

ולפיכך, אם נכנס חלק מהסכך לתוך עשרים אמה, ואותו חלק הנכנס לתוך עשרים אמה **אין צלו מרובה מחמתו**, **הסוכה פסולה**, כי חלק זה אינו מכשיר סוכה, והחלק הראוי להכשיר את הסוכה גבוה למעלה מעשרים אמה.

אבל כשאותו חלק הנכנס לתוך עשרים אמה **צלו מרובה מחמתו**, אף על פי שהרבה מהסכך למעלה מעשרים אמה, **הסוכה כשרה**, כי החלק הנכנס לתוך עשרים אמה ראוי להכשיר את הסוכה, והוא בתוך עשרים אמה[א].

[א] ואם תאמר, כשצלתו מרובה מחמתו אמאי כשרה, הא אי קלשת, היו ההוצין נופלין ... ויש לומר, דהכא יש לנו להכשיר יותר, שיש רוב הוצין, וראויין הן להתקיים בקל כך, אם היה שם דבר הסומכת. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

היתה גבוהה עשרה טפחים

והוצין יורדין לתוך עשרה

בהמשך יתבאר בעזה"י, שכשם שסוכה שסככה גבוה למעלה מעשרים אמה פסולה, כך סוכה שסככה בתוך עשרה טפחים פסולה.

ואביי היה סבור, שכשם שכשהסכך גבוה הרבה, אנו מודדים את החלל מקרקעית הסוכה עד המקום שבו צל הסכך מרובה מהחמה, כך כשהסכך נמוך, אנו מודדים את החלל מקרקעית הסוכה עד המקום שבו צל הסכך מרובה מהחמה.

ולפיכך, כשהיה הסכך בגובה עשרה טפחים, ומעט ממנו נכנס לתוך עשרה טפחים, **אם בנכנס לתוך עשרה טפחים הצל מרובה מהחמה, יש כאן סכך הנכנס לתוך עשרה טפחים**, **והסוכה פסולה**. **ואם בנכנס לתוך עשרה טפחים החמה מרובה מהצל, אין כאן סכך הנכנס לתוך עשרה טפחים**, **והסוכה כשרה**.

אולם רבא אמר לו, שכשמעט מהסכך נכנס לתוך עשרה טפחים, אף על פי שאין בו שיעור הראוי להכשיר סוכה, הסוכה פסולה, כי **כל שנכנס מעט מהסכך לתוך עשרה טפחים**, ואין גובה עשרה טפחים בכל שטח הכשר סוכה, **נחשבת היא כדירה סרוחה**, **ואין אדם דר בדירה סרוחה**.

דופן עקומה

הלכה למשה מסיני, שאם היה הסכך הכשר רחוק מהדופן עד ארבע אמות [ולא עד בכלל], ויש שם סיכוך פסול כגון תקרה, אותו הסיכוך הפסול נידון כדופן, והרי זה כאילו יש כאן דופן עקומה המגיעה עד הסכך הכשר, והסוכה כשרה.

ולכן, בית שנפתח גגו באמצעו, ואין בין הפתח שבגג לדפנות ארבע אמות, מסככים על הפתח הזה, והרי זו סוכה כשרה, שדופני הבית עם התקרה שעד הפתח נעשים דפנות עקומות, עד הסכך הכשר שבאמצע.

היתה גבוהה מעשרים אמה

די למעט בה שיעור הכשר סוכה

נתבאר, שסוכה שסככה גבוה למעלה מעשרים אמה פסולה, ותקנתה, למעט את חללה מעשרים אמה, כגון על ידי הגבהת הקרקע, עד שלא יהיה החלל שבינו לבין הסכך יותר מעשרים אמה.

ומבואר, שאין צריך להגביה את כל קרקע הסוכה, ודי בכך שמגביה בסוכה קרקע שיש בו הכשר סוכה, **ועל ידו כל הסוכה כשירה**.

ולכן כשהיתה סוכה של שלוש דפנות גבוהה מעשרים אמה, והגביה בה רוחב שבעה טפחים ומשהו כנגד כל הדופן האמצעי, [כגון על ידי שבנה בו איצטבא מאבנים וטיט], נמצאת אותה הגבהה מוקפת שלוש דפנות, ומסוככת בתוך עשרים אמה, והרי היא **סוכה כשרה**.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ומאחר שיש כאן הכשר סוכה, גם מה שלא הגביה מוכשר, שכן מבואר בדף י״ט, שפסל [=סכך] היוצא מן הסוכה, נידון כסוכה, כלומר כשיש סוכה כשרה, ונמשך ממנה סכך כשר בלא הכשר דפנות, תחת כל הסכך הכשר נחשב כסוכה. והוא הדין בזה, מאחר שבמקום ההגבהה יש סוכה כשרה, כל הסכך הנמשך חוצה לה, אף על פי שאין לו הכשר דפנות, כי הסכך גבוה בו למעלה מעשרים אמה, נידון כסוכה כשרה[א].

[א] לכאורה יש לחלק, שכן פסל היוצא חוץ לסוכה, הוא סכך כשר בלא דפנות, אבל בנידון דידן, מאחר שחוץ לאיצטבא הסכך למעלה מעשרים אמה, יש להחשיב זאת כאין סכך, וגרוע הוא מסכך בלא דפנות. ויל״ע בדבר.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

וכן הדין אם בנה אצטבא לאורך אחת מהדפנות שמן הצד, ויש בה הכשר סוכה על ידי דופן עקומה, כגון ששפת האיצטבא אינה רחוקה ארבע אמות מהדופן שכנגדה, הרי על האצטבא סוכה כשרה, מוקפת שלוש מחיצות.

שתים סמוכות לה, והאחת הרחוקה נחשבת דופן עקומה, שאנו רואים את הסכך העליון שבין הדופן הרחוק לבין האצטבא כאילו הוא ההמשך של הדופן, ומתעקם עד כנגד שפת האצטבא, ואף שתחתיו הוא מתרחק, מאחר שבראשו הוא סמוך לשפת האצטבא, הוא נחשב כדופן סמוך, ומכשיר את האצטבא.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ואף שכבר נתבאר, שסוכה מוכשרת על ידי דופן עקומה, הוצרכו ללמד שגם באופן הזה היא כשרה. כי היה מקום לומר, שרק במקום שהדופן בפני עצמה כשרה, והחסרון היחידי היא ריחוקה מהסכך, אנו מכשירים את הסכך על ידי עקימת הדופן, אבל בנידון זה, **שהדופן במקומה פסולה**, שכן במקומה הסכך גבוה למעלה מעשרים אמה, בזה לא **נכשיר אותה על ידי עקימה להגיע לאיצטבא**. ולכן הוצרכו לומר, שגם באופן הזה אנו מכשירים על ידי עקימת הדופן.

ומאחר שהוכשר הסוכה שעל האצטבא, הוכשר כל המקום שתחת הסכך שלפני האצטבא, כי הוא נמשך מהכשר סוכה שעל האיצטבא.

וכן הדין אם בנה אצטבא באמצע הסוכה, ואינה סמוכה לשום דופן, אבל יש בה הכשר סוכה על ידי דופן עקומה לכל שלוש הרוחות, כגון ששפת האיצטבא אינה רחוקה ארבע אמות מכל דופן, הרי על האצטבא סוכה כשרה, מוקפת שלוש מחיצות [כולן על ידי דופן עקומה].

ואף שכבר נתבאר, שסוכה מוכשרת על ידי דופן עקומה, הוצרכו ללמד שגם באופן הזה היא כשרה. כי היה מקום לומר, שרק דופן אחת מוכשרת על ידי עקימה אבל **כשאנו צריכים להכשיר את כל הדפנות** על ידי עקימה לא יוכשרו. ולכן הוצרכו לומר, שגם באופן הזה אנו מכשירים על ידי עקימת הדופן.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ומאחר שהוכשר הסוכה שעל האצטבא, הוכשר כל המקום שתחת הסכך, כי הוא נמשך מהכשר סוכה שעל האיצטבא.

היתה פחותה מעשרה טפחים ובא להכשירה בחקיקה

נתבאר, שסוכה שסככה אינו גבוה עשרה טפחים פסולה, ותקנתה, להרבות את חללה על ידי הגבהת הסכך, או הנמכת הקרקע, עד שיהיה בה חלל עשרה טפחים בין קרקעיתה לבין הסכך.

ואמרו שאם בה לחקוק [=לחפור] בסוכה ולהעמיקה, באופן שתהא החפירה משלימה את גובה הסוכה שמעל הקרקע לעשרה טפחים, **צריך שיהיו כותלי החפירה סמוכים לכותלי הסוכה** שלמעלה מן הקרקע, **בתוך שלושה טפחים**, **כדי שיצטרפו** הכתלים של החפירה עם הכתלים שמעל הקרקע. שכן הלכה למשה מסיני, שכל פחות משלושה טפחים הרי הוא כלבוד, כלומר נמשך ומתחבר, והרי כל כותל סוכה מתחבר עם כותל החפירה שתחתיו להיות כותל אחד של עשרה טפחים, ויש לסוכה דפנות כשרות.

אבל אם יהיו הכתלים שלמעלה רחוקים מהכתלים שלמטה שלושה טפחים או יותר,

אינם מצטרפים, ואין לסוכה שום מחיצות[א].

ואף שעל ידי דופן עקומה אנו מכשירים עד מרחק ארבע אמות, אין זה אלא כשכבר היא דופן, אלא שהיא רחוקה, אבל פחות מגובה עשרה טפחים, אינו נחשב דופן כלל.

מחיצות שאינן ניכרות

במסכת שבת מבואר, שעמוד גבוה עשרה טפחים ברשות הרבים, הרי הוא רשות היחיד.

והסיבה לכך, כי מאחר שהוא מוקף מחיצות גבוהות עשרה טפחים [הן ארבע צלעותיו], הלכה למשה מסיני, גוד אסיק מחיצות, כלומר המשך והגבה את המחיצות, והרי העמוד נחשב כמוקף בראשו בארבע מחיצות.

[א] ואם תאמר בפרק קמא דשבת, גבי בית שאין תוכו עשרה וחקק בו להשלימו לעשרה, אמאי לא מחלק כי האי גוונא, אם יש משפת חקק ולכותל שלשה טפחים. ויש לומר דלא דמי רשות שבת שהוא למנוע רגל רבים, לסוכה, דבעינן מחיצות סמוכות לסכך. [תוס'] ומכל מקום מסתבר דדינא דידן הוא בחוקק להשלים לגובה עשרה, אבל אם היה בחקיקה עצמה עשרה טפחים, יש כאן מחיצות שלימות, וסכך על גבן, והסוכה כשרה.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ואביי היה סבור, שמחמת הדין הזה, **אם היתה סוכה גדולה, שסככה גבוה למעלה מעשרים אמה, ובנה בה עמוד גבוה עשרה טפחים**, שיש בו הכשר סוכה שבעה טפחים ומשהו על שבעה טפחים ומשהו, ואין בינו לסכך שלמעלה יותר מעשרים אמה, **אף על פי שהוא מרוחק מהדפנות של הסוכה הגדולה ארבע אמות או יותר, על גביו סוכה כשרה, כי העמוד הזה נחשב מוקף מחיצות**, ויש על גביו סכך כשר בתוך עשרים אמה.

אולם רבא אמר לו, שסוכה זו פסולה, כי לענין סוכה לא די בכך שיהיו לו מחיצות בדין, אלא **צריך שיהיו לה מחיצות הניכרות**, ועמוד זה אין המחיצות ניכרות על גביו[א].

[א] ולא דמי לסיכך על גבי אכסדרה שאין לה פצימין דשילהי פירקין, דפי תקרה חשיב שפיר מחיצות הניכרות. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

נעץ ארבעה קונדיסין וסיכך על גבן

במספר ברייתות הובאה **מחלוקת** בין **רבי יעקב וחכמים** בדין סכך הנתון על ארבעה קונדסים [עמודים], שלדעת רבי יעקב סוכה כשרה היא, ולדעת חכמים סוכה פסולה.

בברייתות האחרונות נתבארו טעמי מחלוקתם, כפי הביאור השני להלן, אולם בברייתא הראשונה לא נתבארו טעמיהם, ולפיכך נחלקו רב הונא ורב נחמן במה נחלקו החכמים הללו.

א. נחלקו כשהקונדסין על שפת גג אם גוד אסיק מחיצות.

לדברי רב הונא, הכל מודים שכשהסכך נתון על קונדסין העומדים בקרקע או באמצע הגג, אין כאן סוכה כשרה, כי הקונדסין אינם נידונים כמחיצות, והרי זה סכך בלא מחיצות.

ומחלוקתם היא, כשהקונדסין עומדים על גבי הגג בארבע פינותיו.

לדעת רבי יעקב - הסוכה מוכשרת על ידי מחיצות הבית, שאנו אומרים בהן גוד אסיק, והרי הם כעולות ומקיפות את הגג, ונמצא הגג מוקף מחיצות, ומסוכך, ולכן סוכה כשרה עליו[א].

ולדעת חכמים - אין אומרים גוד אסיק מחיצות, ואם כן, מאחר שאין על הגג שום מחיצות, אלא סכך בלבד, אין זו סוכה כשרה, כי סכך בלא מחיצות, סוכה פסולה היא.

ב. נחלקו בקונדסין רחבים שיש בהם כדי חקיקה וחלוקה להיות דיומדין.

לדברי רב נחמן, מחלוקת החכמים הנ"ל היא כשהקונדסין עומדים בקרקע או באמצע הגג, ובאופן שהם רחבים עד שיש בהם טפח לכל צד.

ולדעת רבי יעקב - סוכה שיש לה מכל רוח שתי דפנות של טפח, בשתי צידי הרוח,

---

[א] רש"י פירש, דהכא לא אמרינן דבעינן מחיצות ניכרות. ויל"ע אם כוונתו לומר, שלדברי רב הונא, רבי יעקב סובר שלא בעינן מחיצות הנכרות, או שרק באופן הזה לא בעינן מחיצות הנכרות. ותוס' נתנו טעם, מדוע אין כאן חסרון מחיצות שאינן נכרות כמו בעמוד הנזכר לעיל, שכן בעמוד, מחיצותיו אינן נכרות כלל, אבל מחיצות הבית נכרות בבית, ומתוך שנכרות בבית, מועילות גם על הגג. [עי' רש"י ותוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

סוכה כשרה היא[א].

ובמסקנה מבואר שלדעתו, אין צריך שיהיה בה דופן טפח ממש מכל צד, אלא כל שראוי להיות לה דופן כזה, סוכה כשרה היא, ולכן אם היו לה ארבע קונדסים עבים ועגולים, שניתן לחקוק בהם, ולחלק אותם, באופן שבכל פינה יהיה טפח לכל צד, גם כן סוכה כשרה היא.

ולדעת חכמים - לעולם אין הסוכה כשרה, עד שיהיו לה שתי מחיצות שלימות של

[א] כדין שאמרו חכמים לענין פסי ביראות בעירובין, שניתרין בארבעה דיומדין, ועל שם שיש לכל אחד שתי מחיצות קרי להו דיומדין, דיו עמודין, שני עמודין ... ולא כשל פסי ביראות, שהצריכום אמה לכאן ואמה לכאן אלא די בטפח לכאן וטפח לכאן. [רש"י]. והא דבעינן אמה גבי פסי ביראות ... גבי מחיצות שבת החמירו. [תוס']

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

הכשר סוכה, [שבעה טפחים ומשהו], **ומחיצה שלישית טפח**, [כפי שיתבאר בעזה"י בדף ו'].

ומסקנת הסוגיה כפי הביאור האחרון, שמחלוקתם היא כשהיו הקונדסין בארץ או באמצע הגג, שכן מבואר בברייתות האחרונות.

אכן בדבר זה נסתפקו בגמרא, מה דעת חכמים כשהיו הקונדסים נעוצים בשפת הגג, האם באופן הזה מודים חכמים שהסוכה כשרה, משום גוד אסיק מחיצות, או שגם באופן הזה הם פוסלים, ואין אומרים גוד אסיק מחיצות.

בכולה סדר מועד כל כי האי זוגא חלופי רבי יוחנן ומעיילי רבי יונתן

בכל מקום שנאמרו בסדר מועד דברים בשם רב ורבי חנינא ורבי יוחנן ורב חביבא, יש שאומרים, שלא רבי יוחנן נזכר בין החכמים הללו, אלא רבי יונתן.

מנין שאין רשות פחות מעשרה

כבר נתבאר, שסוכה שסככה אינו גבוה עשרה טפחים, סוכה פסולה היא, והסיבה לכך, כי כל פחות מגובה עשרה טפחים אינו נחשב כרשות שלימה, וסוכה צריכה להיות רשות לעצמה, שכן היא נעשית כדי לדור בה, וכל שאינה רשות שלימה אינה סוכה כשרה[א]. ולהלן יתבאר בעזה"י מהיכן למדו חכמים שרשות שלמה גבוהה עשרה

א. מירידת הקב"ה על הכפורת.

לדברי רב ורבי חנינא ורבי יוחנן [או רבי יונתן] ורב חביבא, עניין זה שגובהה של רשות שלמה עשרה טפחים, למד מירידת הקב"ה לדבר עם משה מעל הכפורת.

שכן **הארון גובהו תשעה טפחים**, שנאמר, "וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ" (שמות כ"ה י), וכל אמה ששה טפחים, נמצא הארון תשעה טפחים. **והכפורת** שעל הארון עוביה **טפח**, [כפי שיתבאר בעזה"י בסמוך]. נמצא שהכפורת מגיעה לגובה עשרה טפחים.

[א] והא דבענין נמי גבי שבת מחיצה עשרה מהכא ילפינן. [תוס']. ואפשר שלמדו זאת, משום שנתבאר בסוגיתנו שמקום הוא גובה עשרה, ואם כן, כדי שתהא מחיצה מפרידה בין מקום למקום, צריכה המחיצה להיות גובה עשרה טפחים.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ונאמר, "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל אֲרֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות כ"ה כ"ב), **הרי שכשהקב"ה ירד לדבר עם משה**, ירד עד מעל הכפורת, ונמצא ש**ירד עד שהיה מעל גובה עשרה טפחים**.

ולדעת רבי יוסי בברייתא, מעולם לא ירדה שכינה למטה, ולא עלו משה ואליהו למרום, שנאמר, "הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַה' וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם" (תהלים קט"ו ט"ז), אלא שכינה לעולם ברשות עליונה, ומשה ואליהו לעולם ברשות תחתונה.

ומאחר שמצינו שירדה שכינה עד מעל גובה עשרה טפחים, **משמע שעד שם רשות עליונה, ובתוך עשרה טפחים רשות תחתונה, ומכאן שרשות שלמה היא עד גובה עשרה טפחים**.

דף ה'

והקשו על הדברים הללו, שכן אין ללמוד מכאן אלא שרשות שלימה היא עשרה טפחים כגובה ארון וכפורת, אבל אין מכאן ראיה שהכוונה לחלל עשרה בלא הסכך, ואם כן מנין שהסכך צריך להיות למעלה מחלל עשרה, שמא הסכך עצמו הוא בכלל עשרה טפחים, ורשות שלימה היא עשרה טפחים הכוללים את החלל והסכך כמו ארון וכפורת[א].

ב. מפריסת כנפי הכרובים על הכפורת.

שוב אמרו, שעניין זה, שגובהו של סכך עשרה טפחים, למד מסיכוך הכרובים על הכפורת.

שכן כרובים שעשה שלמה בבית המקדש הגיעה קומתם עד שליש גובה הבית, שהבית גובהו שלושים אמה, כמו שנאמר[ב], "וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַה' שִׁשִּׁים אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ" (מלכים א' ו' ב'), והכרובים גובהם עשר

[א] כן פירש רש"י את קושיית הגמרא. ולא זכיתי להבין קושיה זו, שכן אם הלימוד היה מכך שנקראת הכפורת כיסוי, היה מקום להקשות שהכיסוי עצמו בתוך עשרה, אבל הלימוד אינו מהכפורת, אלא מירידת הקב"ה על הכפורת, והוא כשירד היה על הכפורת ולא בתוכה, ואם כן לא נכנס לתוך עשרה טפחים תחתונים, וכולם ברשות תחתונה, ואם כן רשות תחתונה היא עשרה טפחים, ואם צריך שתהא סוכה רשות שלימה, צריך שיהיה בה חלל עשרה טפחים. וי"ל.

[ב] והא דכתיב "ולפני הדביר עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב ועשרים אמה קומתו", היינו משפת הכרובים ולמעלה, כדאיתא בפרק המוכר פירות. ולא כמו שפירש בקונטרס בפירוש מלכים דעליית בית קדשי הקדשים נמוכה משל היכל. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

אמות, כמו שנאמר, "קוֹמַת הַכְּרוּב הָאֶחָד עֶשֶׂר בָּאַמָּה וְכֵן הַכְּרוּב הַשֵּׁנִי" (מלכים א' ו' כ"ו).

ומבואר בברייתא, שכשם שבבית עולמים הגיעו הכרובים עד שליש גובה הבית, **כך במשכן הגיעו הכרובים עד שליש גובה הבית**.

וגובה המשכן היה עשר אמות כמידת הקרשים, שנאמר בהם, "עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקֶּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד" (שמות כ"ו ט"ז), נמצא גובה הבית עשר אמות שהם **ששים טפחים**, **ושליש גובהו עשרים טפחים**.

וכבר נתבאר, **שארון וכפורת גובהם עשרה טפחים**, **ואם כן**, **הכרובים** שרגליהם על הכפורת בגובה עשרה טפחים, וראשם בשליש הבית בגובה עשרים טפחים, נמצא אורכם **מרגליהם עד ראשם עשרה טפחים**.

ונאמר בכרובים, "וְהָיוּ הַכְּרֻבִים **פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל הַכַּפֹּרֶת** וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו אֶל הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים" (שמות כ"ה כ'), כלומר כנפיהם שהיו פרוסות למעלה מראשיהם, היו סוככות על הכפורת, **ונמצא שדבר הפרוס מעל גובה עשרה טפחים**, **נחשב סוכך עליו**, ומכאן שסוכה היא דבר הפרוס מעל גובה עשרה טפחים.

ואין לומר שכנפי הכרובים היו בגובה ראשיהם ולא למעלה ממנו, שהרי נאמר "לְמַעְלָה". וכמו כן אין לומר שהיו כנפיהם גבוהים הרבה מעל ראשיהם, כי לא נאמר "למעלה למעלה" רק "לְמַעְלָה", לומר, שהיו מעל ראשי הכרובים סמוך להם, כלומר מעל עשרה טפחים.

ואמרו, **שדברים אלו מתיישבים רק כפי דעת רבי מאיר**, האומר, שכל אמות הנזכרות במשכן של ששה טפחים, ואם כן אמה ומחצה של גובה הארון הם תשעה טפחים, ועם כפורת עשרה טפחים, כמבואר לעיל, ונמצא גובה הכרובים גם כן עשרה טפחים.

אבל לדעת רבי יהודה, אמות של כלים בנות חמישה טפחים, ואם כן, אמה ומחצה של גובה הארון הם שבעה טפחים ומחצה, ועם כפורת שמונה טפחים ומחצה, ונמצא גובה הכרובים משם ועד שליש הבית אחד עשר טפחים ומחצה, ואם כן, אם אנו באים ללמוד גובה סיכוך באופן הנ"ל, יש לנו ללמוד, שגובה סוכה הוא אחד עשר טפחים ומחצה, ואין מי שאומר כן.

ג. מהלכה למשה מסיני.

ואמרו, שלדעת רבי יהודה, עניין זה שגובהו של סכך מעל עשרה טפחים, אינו למד

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

מהכתובים, אלא נתקבל בעל פה הלכה למשה מסיני, ככל שיעורי מחיצות הלמדים כן. וכך נתקבל בהלכה למשה מסיני, ששיעור גובה הסוכה הוא עשרה טפחים חוץ מהסכך, כי רק מחיצות שלמות של עשרה טפחים, נחשבות מחיצות. [ובהמשך יתבאר בעזה"י דברים נוספים שנתקבלו בהלכה למשה מסיני].

ירידות שכינה

נתבאר לעיל, שלדעת רבי יוסי, מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה טפחים, ואם כן, לדעתו, כל הכתובים בהם מבואר שירדה שכינה לארץ, הכוונה שירדה **עד מעל גובה עשרה טפחים**, ובכלל הכתובים שיש לפרשם כן, הכתובים הבאים:

א. "**וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי** אֶל רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא ה' לְמֹשֶׁה אֶל רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה" (שמות י"ט כ')

ב. "**וְעָמְדוּ רַגְלָיו בַּיּוֹם הַהוּא עַל הַר הַזֵּתִים** אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרוּשָׁלַם מִקֶּדֶם וְנִבְקַע הַר הַזֵּיתִים מֵחֶצְיוֹ מִזְרָחָה וָיָמָּה גַּיְא גְּדוֹלָה מְאֹד וּמָשׁ חֲצִי הָהָר צָפוֹנָה וְחֶצְיוֹ נֶגְבָּה" (זכריה י"ד ד')

עליות משה ואליהו

עוד נתבאר לעיל, שלדעת רבי יוסי, מעולם לא עלו משה ואליהו למרום, ואם כן, לדעתו, כל הכתובים בהם מבואר שעלו למעלה, הכוונה שעלו **עד גובה עשרה טפחים**, ובכלל הכתובים שיש לפרשם כן, הכתובים הבאים:

א. "**וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹקִים** וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' מִן הָהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתַגִּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות י"ט ג')

ב. "וַיְהִי הֵמָּה הֹלְכִים הָלוֹךְ וְדַבֵּר וְהִנֵּה רֶכֶב אֵשׁ וְסוּסֵי אֵשׁ וַיַּפְרִדוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם **וַיַּעַל אֵלִיָּהוּ בַּסְּעָרָה הַשָּׁמָיִם**" (מלכים ב' ב' י"א)

ג. "מְאַחֵז פְּנֵי כִּסֵּה[א] **פַּרְשֵׂז עָלָיו עֲנָנוֹ**" (איוב כ"ו ט'), ואמר רבי תנחום, מלמד שפירש שדי מזיו שכינתו, וענן עליו.

ומה שנאמר בכתוב הזה, "**מְאַחֵז פְּנֵי כִּסֵּה**", שמשמע שאחז משה בכסא הכבוד, לא משום שעלה למרום, אלא הכסא ירד עד גובה עשרה, ותפס בו משה מתוך גובה עשרה.

[א] בגמרא הגרסא "כסא".

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

עובי הכפורת טפח

נתבאר לעיל, שהכפורת עוביה טפח, ולהלן יתבאר בעזה"י, מהיכן למדו ענין זה.

א. ממסגרת של שלחן.

תני רבי חנינא, כל הכלים שעשה משה, נתנה בהן תורה מדת ארכם ומדת רחבם ומדת קומתם. כפרת [שהיתה לארון ככיסוי], מדת ארכה ומדת רחבה נתנה, שנאמר "וְעָשִׂיתָ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבָּהּ" (שמות כ"ה י"ז), ומדת קומתה [=עוביה] לא נתנה. **צא ולמד מפחות שבכלים**, שנאמר בענין מסגרת[א] השלחן, "**וְעָשִׂיתָ לוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח סָבִיב** וְעָשִׂיתָ זֵר זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב" (שמות כ"ה כ"ה), **מה להלן טפח, אף כפורת טפח**.

- **ואין לומר**, תהא מידת הכפורת **כמידת כלים עצמם**, ותהא כפחות שבכלים, שהוא יותר מטפח, ולא כמסגרת שאינה כלי שלם.

והסיבה שאין לומר כן, **כי** כלל בידינו, תפסת מועט תפסת, **תפסת מרובה לא תפסת**[ב].

- **ואין לומר**, תהא מידת הכפורת **כמידת הציץ**, ותהא רחבה שתי אצבעות כמו הציץ.

והסיבה שאין לומר כן, **כי ראוי ללמוד** מידת הכפורת שהוא **כלי**, **מ**מידת המסגרת שהיא **כלי**, **ולא מ**מידת הציץ שהוא **תכשיט**, לאדם ואינו כלי.

- **ואין לומר**, תהא מידת הכפורת **כמידת זר זהב**, שהיה לארון או למזבח שהיו פחות מטפח.

והסיבה שאין לומר כן, **כי ראוי ללמוד** מידת הכפורת שהיא **כלי**, **מ**מסגרת שלחן שהיא

[א] שפה כעין לבזבזין סביב השלחן. [רש"י].

[ב] כל דבר שמשמעו מרובה ומועט, אם תפשת את המועט, יפה תפשת, שכן פחות מזה לא משמע, ואם ימצא שהיה לך לתפוס המרובה, הרי הוסיפו לך, ולא נטלו ממה שבידך כלום, ואם תפשת המרובה, לא תפשת, שאתה נראה כשקרן בדבריך, ושמא המועט יש לך לתפוס ואתה הרבית לתפוס, חסרו לך ממה שבידך, והיינו לא תפשת, אבל כשתתפוש המועט, אם יוסיפו, טוב, ואם לאו, מה שתפשת תפשת, ומשל הוא. [רש"י]. יש מפרשים, לפי שמדה מרובה אין לה סוף. וכאן אי אפשר לומר כן, דעל כרחיך לא אפשר ללמוד אלא מפנים שיכולין ליכנס במשכן ... וזהו פירושו של תפשת מרובה, דאם אתה תופש את המועט, אין מוציאין אותו מידך, שהמועט בכלל המרובה, אבל באת לתפוש המרובה, אומר לך הבא ראיה וטול ... [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

כלי, ולא מזר של ארון או מזבח, שהיו **הכשר כלי**, לקשטו ולא תשמיש כלי.

וסיבה זו מתקבלת לדעת האומרים שמסגרת של שלחן היתה בין רגל לרגל למטה, ומדף השלחן נתון עליה, והרי היא תשמיש כלי.

אבל לדעת האומרים, שמסגרת השלחן היתה למעלה מהמדף, לקישוט, הרי היא כזר של ארון ומזבח. ואם כן צריכים אנו לטעם אחר, מדוע למדו את מידת הכפורת ממסגרת השלחן, ולא משאר דברים.

והטעם הוא, משום שיש ללמוד מידת כפורת, שנאמרו בה מידות בתורה [לאורכה ורחבה], **ממידת מסגרת, שנאמר בה מידה בתורה, ולא משאר דברים, שלא נאמר בהם בתורה מידה כלל**[א].

ב. אין פנים פחות מטפח.

לדברי רב הונא, עניין זה שעובי הכפורת טפח, למד מהכתוב, "וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וְהִזָּה בְאֶצְבָּעוֹ עַל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת קֵדְמָה וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים מִן הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ" (ויקרא ט"ז י"ד), מבואר שיש לכפורת פנים, וכלל בידינו, שאין פנים פחות מטפח.

מתחילה הבינו, שרב הונא למד זאת **ממה שמצינו בבני האדם, שאין פנים של אדם פחות מטפח**, ואם כן, מאחר שנאמר שיש לכפורת פנים, על כרחך עוביה לכל הפחות טפח.

ואין להקשות ממה שמצינו פנים גדולות מטפח, כגון של עוף הנקרא בר יוכני, שהוא גדול מאוד, ופניו יותר מטפח. והסיבה שאין להקשות כן, כי כלל בידינו, תפסת מועט תפסת, תפסת מרובה לא תפסת.

אבל יש להקשות ממה שמצינו פנים פחות מטפח, כגון של ציפור, שהוא מועט ביותר.

[א] והא דאמר לעיל, דציץ רחב שתי אצבעות, אין זה אלא מדרבנן, משום דכתיב "על מצחו" שיעור מצחו, וסתם מצח רוחב שתי אצבעות. ומיהו ריב"א מפרש, הציץ היה מונח בראש, משום דקשיא ליה, מאי שנא גבי כהן גדול דקראה מצנפת ... ובכהן הדיוט קראה מגבעות ... אלא ודאי משונות היו זו מזו, דשל כהן הדיוט גדולה משל כהן גדול, שהציץ היה דוחה אותה, וכן התפלין, כדאמרינן ... שערו היה נראה בין ציץ למצנפת, ששם מניח תפלין. וכהן הדיוט, אף על גב דהוה ליה נמי תפלין, היה יכול להניחם במקום שכהן גדול מניח את הציץ, דיש מקום בראש שראוי להניח בו שני תפלין ... ומיהו אינו מתישב כל כך ... ומכל מקום אפילו היה ציץ על המצח ממש ... היה צריך לקשור הציץ והתפלין מאחורי ראשו והיו שניהם דוחין שם את המצנפת ... [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ולפיכך אמר רב אחא בר יעקב, שכשאמר רב הונא שאין פנים פחות מטפח, כוונתו לומר, **שכן יש ללמוד בגזרה שווה, שכשנאמר בכתוב לשון "פנים", אינו פחות מטפח**.

שכן בכתוב לא מצינו לשון פנים אלא על בני אדם או על אלקים, בבני אדם נאמר, "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלָּה יִצְחָק לְבָרֵךְ אֶת יַעֲקֹב וַיְהִי אַךְ יָצֹא יָצָא יַעֲקֹב מֵאֵת פְּנֵי יִצְחָק אָבִיו וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצֵּידוֹ" (בראשית כ"ז ל'), **ובאלקים נאמר** "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אַל נָא אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלָקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹקִים וַתִּרְצֵנִי" (בראשית ל"ג י').

ומאחר שכלל בידינו, תפסת מועט תפסת, תפסת מרובה לא תפסת, יש לנו לומר, שכל מקום שנאמר פנים, הכוונה כשיעור פני אדם שהוא טפח.

ואף שמצינו כתוב נוסף שנאמר בו פנים, שנאמר, "וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו אֶל הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים" (שמות כ"ה כ'), **קבלה** בידינו, שפני הכרובים היו טפח, שהיו פניהם כפני אדם, ונקראו "כרובים" מלשון "כמו רובים", כלומר "כמו נערים", שכן בבל קוראים לילד רביא, וגם מפנים של כרובים שהיו טפח, למד רב הונא בגזרה שווה, שפנים של כפורת טפח.

אפי רברבי אפי זוטרי

נתבאר, שפני הכרובים הם פני אדם, ומה שחילק הכתוב בין פני כרוב לבין פני אדם, כמו שנאמר, "וְאַרְבָּעָה פָנִים לְאֶחָד פְּנֵי הָאֶחָד פְּנֵי הַכְּרוּב וּפְנֵי הַשֵּׁנִי פְּנֵי אָדָם וְהַשְּׁלִישִׁי פְּנֵי אַרְיֵה וְהָרְבִיעִי פְּנֵי נָשֶׁר" (יחזקאל י' י"ד), כי יש ביניהם חילוק, פני אדם הם פנים של אדם גדול [=אפי רברבי], ופני כרוב הם פנים של ילד [=אפי זוטרי].

ציץ של כהן גדול

הציץ, כמין טס [=חתיכה דקה] של זהב, רוחב שתי אצבעות, ומוקף מאוזן לאוזן, וכתוב עליו "קודש לה'". שנאמר "וַיַּעֲשׂוּ אֶת צִיץ נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ זָהָב טָהוֹר וַיִּכְתְּבוּ עָלָיו מִכְתַּב פִּתּוּחֵי חוֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה" (שמות ל"ט ל'). ונחלקו חכמים כיצד היה הכתב הזה.

לדברי תנא קמא – השם היה כתוב למעלה מהמילה קודש, וכדי שיהיה נקרא "קודש לה'", נכתב הדבר בשתי שורות, בשורה העליונה בסופה היה כתוב את השם[א], ובשורה

[א] אף על פי שיו"ד ה"א שם גמור, אין זה הוגה שם באותיותיו אם מזכיר שתי אותיות, כיון דאינו מזכירם לשם שם שלם. ועוד ההוגה שם באותיותיו פירש בקונטרס שדורש אותיות של שם בן ארבעים ושתים. ואף על פי כן נזהרין בכל השמות. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

שניה בתחילה היה כתוב "קודש ל"[א].

ידוד
קודש ל

אולם רבי אליעזר ברבי יוסי אמר – אני ראיתיו בעיר רומי, [כשנכנס לאוצר המלך ליטול מה שירצה, במעשה בן תלמיון], וכתוב בו "קדש לה'" בשיטה אחת.

קודש לידוד

אמר רבי חייא בר אשי אמר רב, שיעורין [של איסורים, כגון כזית לכל אכילת איסור, וככותבת ליום הכפורים], **חציצין** [=דיני חציצה שהיא פוסלת בטבילה], **ומחיצין** [=הלכות מחיצה], **הלכה למשה מסיני**. ולהלן יתבאר בעזה"י לאלו הלכות נתכוון, שהן הלכה למשה מסיני.

מקור שיעורי תורה

לדברי רב חנין, הכתוב המשבח את ארץ ישראל, בכך שגדלים בה שבעה מיני פירות, "אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ" (דברים ח' ח'), **בא ללמד על כך, שאפילו דברי תורה צריכים לפירות הארץ לשער בהם איסורי תורה**. ואלו הם השיעורים התלויים בפירות אלו:

א. "חִטָּה" לבית המנוגע.

בעניין הנכנס לבית מנוגע נאמר, "וְהַבָּא אֶל הַבַּיִת כָּל יְמֵי הִסְגִּיר אֹתוֹ יִטְמָא עַד הָעָרֶב" (ויקרא י"ד מ"ו), ומכאן, שהבא אל הבית המנוגע, טמא מיד, ובכלל זה, דברים שמכניס בידו, או על כתפיו, כי גם הם בכלל הכתוב "וְהַבָּא אֶל הַבַּיִת".

דף ו'

אבל בגדים שהוא מלובש בהם, וסנדלים שברגליו וטבעות שבאצבעותיו, שהם טפלים לו, אינם טמאים מיד, שנאמר, "וְהַשֹּׁכֵב בַּבַּיִת יְכַבֵּס אֶת בְּגָדָיו וְהָאֹכֵל בַּבַּיִת יְכַבֵּס אֶת בְּגָדָיו" (ויקרא י"ז מ"ז), כלומר, רק אם שהה בבית זמן של אכילה, גם בגדיו שעליו

[א] י"מ למטה ממש, זה למעלה מזה. ולא מיסתבר, דאין זה כדרך קריאתו. אלא יש לפרש זה שלא כנגד זה, קדש למ"ד בתחילת שיטה התחתונה, ושם בסוף שיטה עליונה. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

טמאים[א].

ושיעור אכילה זה, הוא שיעור זמן שיאכל אדם חצי [כלומר פרוסה] של ככר, שיש באותו חצי ככר, כמות של סעודה אחת, [והוא ככר ששיעורו ארבעה ביצים].

ואכילה זו, משערים אותה באכילת פת של חיטים [שהוא נאכל מהר יותר מפת שעורים], וכשהאכילה היא בהסבה [שאוכל מהר בלא לפנות הנה והנה], וכשהאכילה של הפת היא בלפתן, [הנותן טעם לפת, וכך ממהר האכילה].

ב. "שְׂעֹרָה" שיעור לטומאת מגע ומשא של עצם מן המת.

עצם מן המת בגודל שעורה, מטמאה במגע ובמשא, [אבל אינה מטמאה באוהל, אלא אם כן היתה שם שדרה שלמה, או גולגולת שלמה, או רוב בנין, כלומר שתי שוקיים וירך אחת, או רוב מניין העצמות, כלומר מאה עשרים וחמש עצמות].

ג. "גֶּפֶן" כדי רביעית יין לנזיר.

עניין זה בא ללמד על נזיר שאכל חרצנים וזגים ולולבים של גפנים, שהוא מתחייב, אם אוכל מהם כשיעור רביעית יין[ב]. ומשער זאת על ידי שנותן אותם לכוס מלא יין, שעל ידי נתינתם בו יוצא יין כנגדם, ואם יצא מהכוס רביעית יין, הרי הם כשיעור רביעית יין. ושיעור רביעית יין אינו כשיעור רביעית מים, משום שהיין סמיך יותר מן המים, ואינו ממהר לצאת אלא נגדש על שפת הכוס, ולפיכך ברביעית יין יש יותר ממה שיש ברביעית מים[ג].

ד. "תְּאֵנָה" שיעור להוצאת אוכלים בשבת.

המוציא אוכלים בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים, או מכניס מרשות הרבים לרשות

[א] דכתיב "והשכב בבית יכבס בגדיו והאכל בבית יכבס בגדיו", ודרשינן בתורת כהנים, אין לי אלא אוכל ושוכב, אוכל בלא שוכב, שוכב בלא אוכל, לא אוכל ולא שוכב מניין, תלמוד לומר "יכבס בגדיו" ריבה, שתי פעמים כתיב "יכבס בגדיו", ואם הוספנו לרבות הכל, מה תלמוד לומר "והאוכל", ליתן שיעור לשוכב כדי אכילה, שאין טעון כיבוס בגדים עד שישהה כדי אכילה. וגופו טמא מיד, דהכי כתיב "והבא אל הבית יטמא" ולא כתיב כיבוס בגדים, "והאוכל בבית" דהיינו שוהה כדי אכילה "יכבס בגדיו". [רש"י].

[ב] וכדעת האומרים, ששיעור אכילה ושתיה של נזיר ברביעית, ולא כדעת האומרים שהשיעור הוא בכזית.

[ג] כן פירש רש"י. ובריש עירובין פירש, גפן כדי רביעית יין לנזיר לחייבו מלקות, משמע שרוצה לומר אם שתה רביעית יין. ואין זה מענין האחרים, דמשערינן בהו מילתא אחריתי. וכמו שפירש כאן עיקר. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

היחיד, אם הם גדולים כגרוגרת [=תאנה יבשה], הרי זה חייב.

ה. "רִמּוֹן" שיעור נקב לבטל כלי בעלי בתים מהיות כלי לטומאה.

כלי שניקב בו נקב הפוסל אותו מתשמיש, בטל מהיות כלי, ולפיכך אינו מקבל טומאה, ואם כבר היה טמא, נטהר.

ובעלי בתים חסים על כליהם, ואם נקבו נקב שקטניות יוצאות דרכו, עדיין משתמשים בהם לזיתים. ואם נקבו נקב שגם זיתים יוצאים דרכו, משתמשים בהם לאגוזים. ואם נקבו נקב שגם אגוזים יוצאים דרכו, משתמשים בהם לרימונים. אבל אם נקבו נקב שרימונים יוצאו דרכו[א], בטלו מהיות כלי[ב]. [אבל כלי אומן העומד למכירה בטל מהיות כלי בנקב כל שהוא].

ו. "אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן" ארץ שרוב שיעוריה כזיתים.

הרבה דברים אסורים, כגון חלב, ודם, ופיגול, ונותר, וטמא, וגיד הנשה, שיעור האכילה האסורה הוא כזית. וכן בשר המת המטמא באוהל, ובשר נבילה המטמא במגע ומשא, שיעורם בכזית.

ז. "דְּבָשׁ" שיעור לעינוי יום הכיפורים.

האוכל ביום הכיפורים מאכל, כשיעור כותבת [תמרה] הגסה חייב, [ודבש האמור בתורה הוא דבש תמרים].

ומסקנת הסוגיה, בישוב דברי רבי חייא בר אשי משמו של רב, **שכל השיעורים הנ"ל אינם למדים מהכתוב, אלא כולם למדים מהלכה למשה מסיני, והכתוב הנ"ל אינו אלא אסמכתא בעלמא.**

[א] במסכת כלים פרק י"ז, הרמונים שאמרו שלשה אחוזים זה בזה, ולא שיהא צריך נקב גדול כל כך כדי שיצאו שלשתן בבת אחת, אלא אחד לבד ... ונראה לפרש דהא דנקט שלשה רמונים אחוזים דאף על פי שמוציאם זה אחר זה, אין נוחין לצאת דרך נקב צר כמו שהיה יוצא זה אחר זה בפני עצמו. עוד יש לפרש דנקט שלשה אחוזים זה בזה, משום דרמון דגדל יחידי בפני עצמו או שנים, גדולים יותר מדאי, והגדלים ארבעה אחוזים, קטנים יותר מדאי, אבל הגדלים שלשה, בינונים, ומשערים בהן. [תוס'].

[ב] גבי כלי עץ מיתניא פרק י"ז דכלים, אבל בכלי חרס תנן פרק שלישי דכלים, העשוי לאוכלין, שיעורן כזיתים, העשוי למשקים ... והא דאמר בסוף המצניע, חמש מדות בכלי חרס, ניקב כמוציא זית טהור מלקבל זיתים ועדיין כלי הוא לקבל רמונים, היינו אם יחדו לרמונים, אבל סתמו כמוציא זית. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

דיני חציצה בטבילה

בענין טהרת המצורע נאמר, "וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָהֵר" (ויקרא י"ד ט'). ומתוך כך שנאמר "בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם", למדנו, ש**צריך שיהא בשרו נוגע במים, ולא יהא דבר חוצץ ביניהם**.

וכשם שחציצה בין בשרו למים מעכבת את הטהרה, כך חציצה בין שערו למים מעכבת את הטהרה.

וכן מבואר מדברי רבה בר בר חנא, שאמר, שכששערה אחת קשורה, הקשר הדוק היטב, ואין המים נכנסים בה, ולפיכך יש בכך חציצה בטבילה, [כשמקפיד על כך, כפי שיתבאר בעזה"י להלן]. אבל כששלוש שערות קשורות יחד, מאחר ששער דבר קשה הוא, אינן מהודקות היטב, והמים נכנסים ביניהן, ואין בכך חציצה. וכששתי שערות קשורות יחד לא ידע אם יש בכך חציצה או לא.

- מתחילה אמרו שדין זה, שגם חציצה בשער מעכבת את הטהרה, למד בהלכה למשה מסיני.

- אולם מסקנת הסוגיה, שגם דין זה למד **מהכתוב**, שנאמר "וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם", "**אֶת בְּשָׂרוֹ**" לרבות את הטפל לבשרו, והוא השער, שגם הוא יהיה במים בלא חציצה.

אכן לדברי רבי יצחק, מעיקר הדין כך נאמרה הלכה למשה מסיני בתורה שבעל פה, **שאין חציצה בשער מעכבת את הטבילה, אלא כשמתקיימים בה שני התנאים הבאים**. **(א)** החציצה היא **ברובו** של השער, [כגון רוב שערו מטונף בטיט, או רוב שערותיו קשורות אחת אחת]. **(ב) והוא מקפיד** על החציצה הזו [שמצטער על ליכלוך שבראשו וחפץ שלא יהיה בו], אבל כשאינו מקפיד על כך, נעשה הדבר כגופו, הואיל ואין סופו לטלו, ובטל אליו, ואינו חוצץ.

וכשאמר רבי חייא בר אשי אמר רב, שדיני חציצה הלכה למשה מסיני, נתכוון לדין זה של חציצה בשער.

וחכמים גזרו, שחציצה בשער מעכבת את הטבילה **גם כשמתקיים בה רק אחד מהתנאים הללו**, כגון (א) שהחציצה ברובו של השער, אפילו אינו מקפיד עליה. (ב) כשהוא מקפיד על החציצה, אפילו היא במיעוטו של השער. [והסיבה שגזרו על כך, כי שני אופנים אלו דומים לאופן הראשון המעכב מן התורה].

אבל כשהחציצה במיעוטו של השער, **וגם אינו מקפיד** עליה, **אינה מעכבת** את הטבילה. [ולא גזרו על כך, אף על פי שדבר זה דומה לשני האופנים האחרונים שהם מעכבים,

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

כי שני האופנים האחרונים אינם מעכבים אלא משום גזרה, ואין גוזרים גזרה לגזרה].

- **כן פירש רש"י, שהלכה למשה מסיני נאמרה לעניין חציצה בשער, אבל בבשרו, אפילו מיעוט שאינו מקפיד עליו חוצץ**.

- **אולם רבינו תם מפרש, שהלכה למשה מסיני נאמרה בין בבשרו ובין בשערו**, ובשניהם אין החציצה מעכבת מהתורה, אלא כשהיא ברובו ומקפיד עליה[א].

מקור דיני מחיצות

א. גובה מחיצה עשרה טפחים.

לדעת רבי מאיר – דין זה שמחיצה בין רשות לרשות היא עשרה טפחים למד **מהכתוב**, "**וְהָיוּ הַכְּרֻבִים** פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה **סֹכְכִים בְּכְנָפֵיהֶם עַל הַכַּפֹּרֶת**" כפי שנתבאר בדף ה'.

ולדעת רבי יהודה – דין זה שמחיצה בין רשות לרשות היא עשרה טפחים למד **מהלכה למשה מסיני** כפי שנתבאר בדף ה'.

ב. גוד.

מבואר בכמה מקומות, שפעמים רואים את המחיצה הנתונה למטה, כאילו נמשכת ועולה גם למעלה [=גוד אסיק]. ופעמים רואים את המחיצה העומדת למעלה, כאילו נמשכת ויורדת גם למטה [=גוד אחית[ב]]. ועניין זה למד **מהלכה למשה מסיני**.

ג. לבוד.

מבואר בכמה מקומות, שכל שיש במחיצה הפסק שהוא פחות משלושה טפחים, אותו הפסק נחשב כסתום, כאילו נמשכת המחיצה שסביבו, וסותמת אותו. ועניין זה למד **מהלכה למשה מסיני**.

ד. דופן עקומה.

עניין זה כבר נתבאר לעיל בדף ד'. והוא למד **מהלכה למשה מסיני**.

[א] ואם תאמר כיון דאתא הלכתא לרובו ולא למעוטו, אם כן קרא למאי אתא, דדרשינן בשרו שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין המים. ויש לומר דאצטריך לבית הסתרים, כדאיתא בפרק קמא דקדושין. [תוס'].

[ב] כגון אכסדרה בבקעה, דאמרינן בה, פי תקרה יורד וסותם. [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

וכשרב חייא בר שימי אמר משמו של רב, שהלכות מחיצות למדות מהלכה למשה מסיני, נתכוון לכל המבואר כאן שלמד מהלכה למשה מסיני, [להוציא גובה מחיצה כדעת רבי מאיר].

הכשר דפנות של סוכה

במשנתנו מבואר, שסוכה שאין לה שלוש דפנות פסולה, ונחלקו חכמים בדבר זה.

לדעת תנא קמא בברייתא – הכשר סוכה בדפנות הוא שיהיו לה **שתי דפנות שלמות סמוכות זו לזו בשיעור הכשר סוכה**, כלומר שבעה טפחים ומשהו על שבעה טפחים ומשהו, **ודופן שלישית אפילו טפח**, [ובהמשך יתבאר בעזה"י היכן מעמידים את הדופן השלישית של טפח].

ולדעת רבי שמעון – הכשר סוכה בדפנות הוא שיהיו לה **שלוש דפנות שלמות סמוכות זו לזו בשיעור הכשר סוכה, ודופן רביעית אפילו טפח**.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ונאמרו מספר ביאורים למחלוקתם.

<u>א</u>. נחלקו אם יש אם למקרא או אם למסורת[א].

לדעת תנא קמא – יש אם למסורת. כלומר התורה נדרשת כמו שכתבה משה ומסרה לנו, ולא כפי קריאתה, ונאמר, "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ **בַּסֻּכּוֹת**. לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי **בַּסֻּכּוֹת** הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם" (ויקרא כ"ג מ"ב-מ"ג), שתי פעמים נכתב "בסכת" חסר, ומשמע סוכה אחת, ופעם אחת נכתב "בסכות" מלא, ומשמע שתי סוכות, סה"כ ארבע. הכתוב הראשון אינו נדרש, כי אין דורשים תחילות, ונשארו **שלוש סוכות** בשני הכתובים האחרים לדרשה, **לומר לך עשה לסוכה שלוש דפנות**. **ובאה הלכה למשה מסיני ללמד על אחת מהן שדיה טפח**, נמצא שתים כהלכתן ושלישית טפח.

[א] כולהו מודו דדרשינן מקרא ומסורת, דלא על חנם נכתב כן, אלא במילתא דמיכחשי אהדדי פליגי, דמר סבר מקרא עיקר ומר סבר מסורת עיקר ... [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ולדעת רבי שמעון – **יש אם למקרא**. כלומר התורה נדרשת כמו שהיא נקראת ולא כמו שהיא כתובה, ואנו קוראים, "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ **בַּסֻּכּוֹת**. לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי **בַּסֻּכּוֹת** הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם" (ויקרא כ"ג מ"ב-מ"ג), כלומר שלוש פעמים אנו קוראים "בסוכות" וכל אחד מהם משמע שתי סוכות, סה"כ שש. הכתוב הראשון אינו נדרש, כי אין דורשים תחילות, ונשארו **ארבע סוכות** בשני הכתובים האחרים לדרשה, **לומר לך עשה לסוכה ארבע דפנות**. **ובאה הלכה למשה מסיני ללמד על אחת מהן שדיה טפח**, נמצא שלוש כהלכתן ורביעית טפח.

ב. נחלקו אם סככה בעי קרא.

עוד אמרו, ש**לדברי הכל יש אם למקרא, ואם כן יש ארבע סוכות לדרשה**, ומחלוקתם היא אם כולן לדרשת דפנות.

לדעת תנא קמא – **סככה בעי קרא**. **כלומר אף שיש ארבע סוכות לדרשה, אחת מהן באה ללמד על כך שתהא הסוכה מסוככת, ונותרו שלוש לדרשת דפנות** לומר עשה לסוכה שלוש דפנות. ובאה הלכה למשה מסיני ללמד על אחת מהן שדיה טפח, נמצא שתים כהלכתן ושלישית טפח.

לדעת רבי שמעון – **סככה לא בעי קרא**. כלומר עניין זה שהסוכה תהא מסוככת למד בדרך אגב ממשמעות הכתוב סוכה, שכן אין סוכה בלא סכך, **אבל מנין הסוכות כולו לדרשת דפנות**, ומאחר שיש ארבע סוכות לדרשה זו, למדנו לעשות לסוכה ארבע דפנות. ובאה הלכה למשה מסיני ללמד על אחת מהן שדיה טפח, נמצא שלוש כהלכתן ורביעית טפח.

ג. נחלקו אם הלכה לגרע או להוסיף.

עוד אמרו, ש**לדברי הכל יש אם למסורת, ואם כן יש שלוש סוכות לדרשה**, ומחלוקתם היא מה למדנו מהלכה למשה מסיני.

לדעת תנא קמא – **הלכה לגרע**, כלומר מהלכה למשה מסיני למדנו שאחת משלוש הדפנות דיה שתהא טפח, נמצא שתים כהלכתן ושלישית טפח.

ולדעת רבי שמעון – **הלכה להוסיף**, כלומר מהלכה למשה מסיני למדנו שיש להוסיף על שלוש הדפנות השלמות דופן רביעית של טפח, נמצא שלוש כהלכתן ורביעית טפח.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ד. נחלקו אם דורשים תחילות.

עוד אמרו, ש**לדברי הכל יש אם למסורת**, **ואם כן יש ארבע סוכות**, ומחלוקתם היא אם יש לדרוש את כולן.

לדעת תנא קמא – **אין דורשים תחילות**, כלומר הכתוב הראשון אינו נדרש, **ונשארו שלוש סוכות לדרשה**, לומר לך, עשה לסוכה שלוש דפנות, ובאה הלכה למשה מסיני ללמד על אחת מהן שדיה טפח, נמצא שתים כהלכתן ושלישית טפח.

ודעת רבי שמעון – **דורשים תחילות**, כלומר הכתוב הראשון נדרש גם הוא, **ואם כן יש ארבע סוכות לדרשה**, לומר לך, עשה לסוכה ארבע דפנות, ובאה הלכה למשה מסיני ללמד על אחת מהן שדיה טפח, נמצא שלוש כהלכתן ורביעית טפח.

ה. טעם נוסף לסברת רבי שמעון.

לדברי רב מתנה, טעמו של רבי שמעון, שסוכה צריכה להיות בעלת ארבע דפנות, כי נאמר, "**וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם מֵחֹרֶב וּלְמַחְסֶה וּלְמִסְתּוֹר מִזֶּרֶם וּמִמָּטָר**" (ישעיהו ד' ו), ובלא ארבע מחיצות אינה מחסה מזרם, כי הרוח מכניס הזרם מהדופן הפרוץ[א]. ובאה הלכה למשה מסיני ללמד על דופן אחת שתהא אפילו טפח, נמצא שלוש כהלכתן ורביעית טפח.

היכן מעמיד את הדופן השלישית של טפח

נתבאר שלדעת תנא קמא, הכשר דפנות של סוכה שתים סמוכות זו לזו כהלכתן, כלומר כשיעור סוכה, שהוא שבעה טפחים ומשהו, ודופן שלישית אפילו טפח. ונחלקו חכמים בגמרא, היכן מעמידים את הדופן השלישית.

א. לדעת רב וכן לדברי שמואל משמו של לוי וכן מורין בבית המדרש – את הדופן השלישית של טפח מעמידים **כנגד היוצא**, כלומר בצמוד לאחת משני הדפנות השלמות.

[א] כן פירש רש"י דרשה זו. ובירושלמי אמרינן, טעמא דרבי שמעון מן הדא קרייה, "וסוכה תהיה לצל יומם מחורב" הרי אחת [למעלה], "למחסה ולמסתור", הרי שנים [לדפנות], "מזרם וממטר" שנים [לדפנות], ורבנן אמרי "מזרם וממטר" אחת. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

דף ז'

ב. רב כהנא ורב אסי שאלו את רב – למה לא יעמידנו כנגד ראש תור, כלומר במקצוע הפנוי באלכסון, באופן שיהא משמש כמחיצה לשתי הרוחות הפתוחות[א], ויהא הדבר דומה לארבע מחיצות. ורב שתק ולא ענה להם דבר.

ג. לדעת רבי סימון או רבי יהושע בן לוי – דופן שלישית של טפח **עושים אותה טפח שוחק, כלומר** מידת ארבע אצבעות שאינן נוגעות זו בזו, שהוא **מעט יותר מטפח, ומעמידו באחת מהרוחות הפתוחות, כשבינו לדופן הסמוכה לו מעט פחות משלושה טפחים, כך שאותם פחות משלושה נחשבים כסתומים מדין לבוד, ונמצא דופן שלישית ארבע טפחים, רוב שיעור דופן סוכה**.

[א] אף על גב דאכיוצא בזה אמר פרק קמא דעירובין, אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה, גבי והרחב מעשר אמות, וגבי עור העסלא, הכא דטפח מחיצה דאורייתא, והלכתא גמירי לה, לא אתי אוירא ומבטל לה. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ד. ושלושה לשונות יש בדברי רבא.

ללשון ראשון – דעת רבא ש**אין הסוכה ניתרת בדופן שלישית של טפח, אלא בצורת הפתח**[א], **כלומר**, דופן טפח שאמרו, היא דופן של טפח וצורת הפתח, שעושה **חצי טפח מכאן, וחצי טפח מכאן**[ב], **וקנה על גביהן**[ג], ורק באופן הזה הסוכה כשרה על ידי דופן טפח ברוח שלישית, שעל ידי צורת הפתח נחשבת כל הדופן כסתומה[ד].

[א] בעירובין אמר, היכי דמי צורת הפתח, קנה מכאן, וקנה מכאן, וקנה על גביהן. [רש"י].

[ב] אף על גב דבפרק קמא דעירובין לא יהבינן שיעורא לקנה של צורת פתח, אלא אפילו קנה משהו מכאן וקנה משהו מכאן וקנה על גביהם, אלא שתהא בריאה כדי לעמוד בה דלת, ואפילו דלת של קשין, גבי סוכה החמירו, דבעינן מחיצות הניכרות. [תוס'].

[ג] בציור הקנה נמוך, כדי שלא יהיה מוסתר על ידי הסכך, אבל הוא יכול להיות גבוה יותר.

[ד] דפתח שיש לו צורת פתח, סתימה מעלייתא היא. [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

וללשון שני – דעת רבא **בשני אופנים ניתן להכשיר סוכה שיש לה שתי דפנות כהלכתן**. **האופן האחד הוא על ידי דופן שלישית טפח**, **בלא צורת הפתח**, כפי שנתבאר לעיל [ולפירוש רש"י ללשון זה האופן שהסוכה ניתרת בדופן שלישית טפח הוא כדעת רבי סימון כלומר טפח שוחק ולבוד שלושה סה"כ ארבעה טפחים]. **והאופן השני** הוא, שעושה לסוכה **צורת הפתח** בלבד, **בלא דופן טפח**, כלומר קנה כלשהו מכאן, וקנה כלשהו מכאן, וקנה על גביהם. [וכן דעת רב אשי].

וללשון שלישי – דעת רבא שסוכה שיש לה שתי דפנות כהלכתן. ובא להכשירה בדופן שלישית בטפח, צריך לעשות לה **גם דופן טפח**, **וגם צורת הפתח**, שבצד אחד עושה דופן טפח, ובצד שני מעמיד קנה, ונותן קנה על גביהם. כן נראה לכאורה דעת רבא בלשון שלישי.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

אולם, מבואר שכן עשה רב כהנא, אבל לא כפי שנכתב, אלא עשה טפח שוחק ולבוד שלושה כרבי סימון, וגם צורת הפתח, ואמר שכן היא דעת רבא בלשון שלישי.

סוכה העשויה כמבוי

לדעת רב יהודה – כשם שסוכה כשרה על ידי שתי דפנות סמוכות כהלכתן ושלישית טפח, כך היא **כשרה** על ידי שתי דפנות זו כנגד זו [=כמבוי] כהלכתן ושלישית טפח, **ואותו טפח מעמידו באחת מארבע הפינות היכן שירצה**.

ולדעת רבי סימון או רבי יהושע בן לוי – לעולם **אין הסוכה כשרה עד שיהיו לה שתי דפנות כהלכתן**, כלומר של שבעה טפחים ומשהו שהן **סמוכות זו לזו**, **ולפיכך** כשהיו לסוכה שתי דפנות זה כנגד זו, **עליו לעשות דופן נוספת סמוך לאחת מהדפנות**, **ולשם כך יכול לעשות דופן שהיא ארבעה טפחים ומשהו**, **ולהעמידה בפחות משלושה סמוך לאחת הדפנות**, **כך שאותם פחות משלושה נחשבים כסתומים** מדין לבוד, ונמצא דופן זו שבעה טפחים סמוכה לאחת מהדפנות הראשונות, **והרי שלוש דפנות**.

בשבת של סוכות סוכה של שתי דפנות

שלמות ושלישית טפח נחשבת רשות היחיד

מלאכת הוצאה האסורה בשבת היא, שיוציא אדם דבר שיש לו חשיבות מסוימת, מרשות היחיד לרשות הרבים.

וכלל בידינו, **שאין רשות היחיד אלא מקום המוקף לכל הפחות שלוש מחיצות שלימות**.

ואמר רבה, שכן הדין ברוב שבתות השנה, **אבל בשבת של סוכות**, **מאחר שסוכה שיש לה שתי דפנות כהלכתן ושלישית טפח**, **נחשבת כסוכה שיש לה שלוש מחיצות שלימות**, **גם לענין הלכות שבת היא נחשבת מוקפת שלוש מחיצות**, **והרי היא רשות היחיד**.

ולפיכך אם עשה סוכה כזו ברשות הרבים סמוך לביתו, רשאי להוציא מביתו לסוכה זו, כדין מטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד, אף על פי שבשאר ימות השנה אם היה עושה כן היה נחשב כמוציא לרשות הרבים, **שמתוך כך שנאמרה הלכה למשה מסיני שדופן זו מועילה להכשיר את הסוכה**, **נעשית היא כמחיצה גמורה לכל דבר**, **אף לעניין הלכות שבת**.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

בשבת של סוכות סוכה כשרה שבה הפרוץ

מרובה על העומד נחשבת רשות היחיד

מבואר בברייתא, שכשם שלעניין שבת, דופן של שתי בלבד או דופן של ערב בלבד נחשבות מחיצות, כך לעניין סוכה הן נחשבות מחיצות.

- דופן של שתי היא דופן הנעשית על ידי קנים הנעוצים בארץ, כשאין בין זה לזה שלושה טפחים, כך שבין קנה לקנה נחשב סתום מדין לבוד.

- ודופן של ערב היא דופן הנעשית מחבלים הנתונים זה על זה, כשאין בין זה לזה שלושה טפחים, כך שביניהם נחשב סתום מדין לבוד.

אמנם בדבר זה שבת חמורה מסוכה, שלעניין שבת, אין המחיצה מועילה אלא כשהעומד מרובה על הפרוץ[א], כלומר שברוב ההיקף יש מחיצה, אבל לענין סוכה, גם כשרוב ההיקף פרוץ, יש אופנים שהיא כשרה, כגון שהיו לה שתי מחיצות כהלכתן ושלישית טפח, ובאותן מחיצות כהלכתן, היו פתחים יתרים על טפח, שכשתצרף אותם אם שתי הרוחות הפרוצות פחות טפח, נמצא שהפרוץ הוא רוב ההיקף.

כל זה מבואר בברייתא, והיה אביי סבור, שכוונת הברייתא, שלעניין שבת, כשאין העומד מרובה על הפרוץ, ההיקף בטל, גם בשבת של סוכות, ובסוכה כשרה, ולפיכך הקשה מכאן על דברי רבה לעיל, שאמר, שבמקום שהכשירה תורה סוכה, נחשבת היא מוקפת גם להלכות שבת.

אולם רבה אמר לו, שכוונת הברייתא, שבשאר שבתות השנה, אם אין העומד מרובה על הפרוץ, בטל ההיקף, אבל בשבת של סוכות, בסוכה כשרה, אף על פי שרוב ההיקף פרוץ, מתוך כך שלדיני סוכה הסוכה נחשבת מוקפת מחיצות, גם לעניין שבת היא נחשבת מוקפת מחיצות, והיא רשות היחיד.

בשבת של סוכות סוכה כשרה על ידי לחי

מדין תורה, לענין שבת, לחי נחשב כמחיצה, ולכן מבוי מפולש [הפתוח משני ראשיו] שעשו לו לחי באחד מראשיו, נידון כרשות היחיד, והמוציא ממנו לרשות הרבים חייב

[א] משמע, הא כפרוץ אסור, והוי מצי לאקשויי מהכא לרב פפא דאמר פרק קמא דעירובין, פרוץ כעומד מותר, ובלאו הכי איתותב התם, אף על גב דהלכתא כוותיה, כדאמרינן התם, משום דדייקינן מתניתין כוותיה, כדאמר התם, ואי גרסינן הכא שהשבת אינה ניתרת בפרוץ מרובה על העומד, אתי שפיר. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

חטאת [אמנם מאחר שהוא מפולש, החמירו בו חכמים שלא להחשיבו כרשות היחיד לטלטל ממנו לבתים, אבל מעיקר הדין הוא רשות היחיד].

ואמר רבה, מאחר שמדין תורה לחי נחשב כמחיצה להלכות שבת, בשבת של סוכות, מתוך שהוא נחשב כמחיצה לעניין שבת, הוא נחשב כמחיצה גם לעניין סוכה, ולכן אם סיכך על גבי מבוי מפולש שיש לו לחי, בשבת של סוכות סוכה כשרה היא, אף על פי שיש לו רק שתי דפנות ולחי[א].

והסיבה שלא נתפרש דין זה בברייתא, כי לא הוצרכו לכך, שהרי כבר אמרו שמחיצה המועילה לסוכה הקלה, מועילה גם לשבת החמורה, ואם כן, כל שכן שמחיצה המועילה לשבת החמורה, תועיל לסוכה הקלה.

בשבת של סוכות סוכה כשרה על פסי ביראות

בור מים ברשות הרבים עמוק עשרה טפחים, הרי הוא רשות היחיד, ואסור להוציא ממנו מים לרשות הרבים שסביבו, עד שיעשו סביבו מחיצות, שיהא גם סביבו רשות היחיד.

ומבואר במסכת עירובין, שהקלו חכמים משום בהמות עולי רגלים, ואמרו, שאין צורך לעשות מחיצות גמורות סביבות הבור, ודי בעשיית פסים מועטים בצורת "ר" [הנקראים דיומדים] להקיפו, ועל ידם יהא כל ההיקף רשות היחיד, ומעמידים את הדיומדים הללו בפינות ההיקף, באופן שסותמות בכל רוח אמה מכאן ואמה מכאן, ועל ידי זה כל מה שביניהן נחשב גם כן סתום.

ואמר רבה, מאחר שמדין תורה פסי ביראות נחשבות היקף מחיצה להלכות שבת,

---

[א] כן פירש רש"י. ולא יתכן דאם כן לא מישתרי בלחי וקורה אלא לרבי יהודה, וכולהו אמוראי כרבנן בפרק קמא דעירובין ... ויש לומר דלעולם מיירי במבוי סתום משלוש רוחות, ומיירי כגון שסיכך לצד הלחי, ולפנים לצד הבתים לא סיכך, דהשתא אין לזו סוכה אלא שתי מחיצות ולחי אחד. [] בין למאן דאמר בפרק קמא דעירובין לחי משום היכרא, בין למאן דאמר משום מחיצה, קשה, מה ענין סוכה דבעי מחיצות דאורייתא, למבוי דרבנן, דמדאורייתא בלא לחי שרי. ויש לומר דמיירי בלחי טפח כדאמרינן לעיל, דמעמידו בפחות משלושה סמוך לדופן, דהיינו מדרבנן, ובשבת שרי על ידי מיגו, ואפילו בסמוך לדופן. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

בשבת של סוכות, מתוך שהן נחשב כמחיצה לעניין שבת, הן נחשב כמחיצה גם לעניין סוכה, ולכן אם סיכך על גבי פסי ביראות, בשבת של סוכות סוכה כשרה היא[א].

רבה הוצרך לומר את שלושת הדינים הנ"ל

נתבאר, שרבה אמר שלושה דינים, שבהם, מתוך שמחיצה מועילה לדבר זה, היא מועילה גם לזה. (א) מתוך שמחיצה טפח מועילה לסוכה, היא מועילה להחשיב את הסוכה רשות היחיד לשבת. (ב) מתוך שלחי מועיל להיות מחיצה לשבת, הוא מועיל גם להכשיר סוכה [בשבת]. (ג) מתוך שפסי ביראות מועילים לשבת, הם מועילים גם להכשיר סוכה [בשבת].

והסיבה שהוצרך רבה לומר בשני אופנים שמחיצת שבת מועילה לסוכה, כי אם היה אומר באופן אחד, היה מקום לומר שדווקא בו תועיל המחיצה לסוכה, ולא בחבירו.

שכן אם היה אומר (ב) שמבוי מפולש שיש בו לחי כשרים לסוכה בשבת, היה מקום לומר, שדווקא הם כשרים, כי יש כאן שתי מחיצות שלימות, אבל פסי בראות אינן כשרים.

ואם היה אומר (ג) שפסי ביראות כשרים לסוכה בשבת, היה מקום לומר, שדווקא הם כשרים, כי יש כאן ארבע מחיצות, אבל מבוי מפולש אינו כשר.

ואף שלימד שמחיצת שבת החמורה מועילה לסוכה הקלה, הוצרך ללמד (א) שגם מחיצת סוכה הקלה מועילה לשבת החמורה, ולכן לימד, שבשבת של סוכות, מחיצה טפח של סוכה, עושה את הסוכה רשות היחיד, גם לעניין שבת.

סוכה שחמתה מרובה מצילתה

מבואר במשנתנו, שכל סוכה שחמתה מרובה מצילתה **פסולה**, והטעם לכך, **כי** תמיד **המועט בטל ברוב**, והרי הוא כמי שאינו, ומאחר שצל מועט, הוא בטל, **והרי זו סוכה בלא סכך**.

לדעת תנא קמא בברייתא – אין הסוכה פסולה מחמת רוב חמה שבה, אלא **כשהחמה הבאה דרך הגג מרובה על צל הסכך**, אבל כשהחמה הבא דרך הגג מועטת מצל הסכך,

---

[א] ואף על גב דלא התירו אלא לעולי רגלים, ולעולי רגלים לא התירו אלא לבהמתם, אבל אדם מטפס ויורד מטפס ועולה, כדאמרינן פרק עושין פסין, מכל מקום כיון דמדאורייתא שרי בכל ענין, אמרינן מגו. ואפילו מדרבנן לא אסרי משום מצות סוכה ... [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

אף על פי שיש בסוכה חמה הרבה דרך הדפנות, הסוכה כשרה.

ולדעת רבי יאשיה – אין חילוק בדבר, וכל שהחמה מרובה על הצל שבסוכה, **בין דרך הגג ובין דרך הדפנות**, הסוכה פסולה.

ואמר רב יימר בר שלמיה משמו של אביי, שטעמו של רבי יאשיה, מהכתוב, "וְשַׂמְתָּ שָׁם אֵת אֲרוֹן הָעֵדוּת וְסַכֹּתָ עַל הָאָרֹן אֶת הַפָּרֹכֶת" (שמות מ' ג'), בו מבואר שהפרוכת שהיא מחיצה גם כן נחשבת סכך, ומכאן, שכל דיני הסכך אמורים הן בגג והן במחיצות[א].

אולם חכמים אמרו, שהסיבה שנאמר בפרוכת לשון סיכוך, כי היו כופפים אותה מעט מלמעלה, שתהא נטויה שם כגג, אבל מחיצה מהצד בלבד, אינה נחשבת סכך.

כולהו סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן

לדברי אביי, כל המנויים להן, דעתם, שסוכה שצוותה תורה לישב בה, צריכה להיות דירת קבע, הראויה להשתמש בה באופן קבוע כבית[ב].

א. רבי.

שכן שנינו לעיל בדף ג', שלדעת רבי, כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות פסולה, הרי **שצריכה להיות כבית גמור ששיעורו ארבע אמות**. [ושם נתבאר, שחכמים חולקים עליו, ואומרים, שדי שתהא מחזקת ראשו ורובו, וי"א גם שלחנו].

ב. רבי יאשיה.

שכן משמע מדבריו לעיל, שכל שתהא חמתה מרובה מצלתה, בין מחמת סכך, ובין מחמת הדפנות, היא פסולה, הרי **שצריכה להיות דירה גמורה שהצל בה מרובה**. [וכבר נתבאר, שחכמים חולקים עליו, ומכשירים, כל שצל הסכך מרובה מחמה הבא דרך הגג].

ג. רבי יהודה.

שכן שנינו בתחילת המסכת, שרבי יהודה **מכשיר סוכה גבוהה למעלה מעשרים אמה**. [ושם נתבאר, שחכמים חולקים עליו, ופוסלים סוכה גבוהה למעלה מעשרים אמה]

ד. רבי שמעון.

[א] יל"ע אם מכאן למד רבי יאשיה שכל דיני הסכך אמורים גם במחיצות, או רק הדינים שמחמת הסיכוך, כלומר שיהא הצל מרובה מהחמה. ועי' בתוס' שכתבו דכולהו מודו דלא בעינן למחיצות פסולת גורן ויקב.

[ב] על כרחיך אין שוין דהא רבי בעי ארבע אמות ולבית שמאי סגי בכדי ראשו ורובו ושולחנו. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

שכן שנינו לעיל בדף ו', **שלדעת רבי שמעון, הכשר סוכה בארבע דפנות**, שתהא מחסה ומסתור מזרם ומטר, **כדירה גמורה**. [ושם נתבאר שחכמים חולקים עליו, ומכשירים סוכה בשלוש דפנות].

ה. רבן גמליאל.

שכן יתבאר בעזה"י בדף כ"ג ש**רבן גמליאל פוסל סוכה הנעשית בראש העגלה ובראש הספינה**, משום שהן נעות, והרוח יכולה לעוקרן[א], **כי לדעתו צריך שתהא הסוכה קבועה כדירה גמורה**. [ושם יתבאר בעזה"י, שרבי עקיבא חולק עליו ומכשיר].

ו. בית שמאי.

שכן נתבאר בדף ג', שבית שמאי **פוסלים מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית**[ב].

ז. רבי אליעזר.

שכן יתבאר בעזה"י בדף י"ט, **שרבי אליעזר פוסל, סוכה העשויה כמין צריף**, [כלומר קנים נטויים סביב כלפי פנים, שהדפנות והגג אחד הם], **או הנעשית על ידי סמיכת קנים לכותל, כי לדעתו צריך שתהא הסוכה נאה לדירת קבע**. [ושם יתבאר בעזה"י שחכמים חולקים עליו ומכשירים].

ח. אחרים.

שכן מבואר בברייתא, **שאחרים פוסלים סוכה העשויה כשובך** [=עגולה] לפי שאין לה זויות, ואינה דירת קבע[ג].

סוכה העשויה ככבשן

לעיל נתבאר, שלדעת אחרים, סוכה העשויה כשובך, כלומר בעגול, פסולה.

[א] טעם זה פירש רש"י רק על ספינה. ומאחר שטעם זה אינו שייך בעגלה יש שאינם גורסים כאן עגלה. כי בה לא נחלקו והכל מכשירים. וי"מ שגם בעגלה שייך טעם זה. [עי' תוס'].

[ב] רש"י פירש כאן, שטעמם של בית שמאי משום שצריך סוכה הראויה לדירה. ולכאורה לעיל נתבאר שטעמם הוא גזירה שמא ימשך אחר שלחנו. ואפשר שהגמרא כאן סמכה על מה שנתבאר לעיל בדף ג', ששתי מחלוקות הן, וכאן כוונת הגמרא למחלוקת לענין שיעור סוכה, שלדעת בית שמאי צריך שתהא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו, ובית הלל חולקים ואומרים שדי שתהא מחזקת ראשו ורובו, ולענין זה טעמם של בית שמאי משום שצריך שתהא ראויה לתשמיש, שיכנס בה גם שלחנו, ומחמת סברתם זו החשיבום כמצריכים שתהא כדירת קבע, אף שאינה קבע ממש כדעות אחרים, כפי שנתבאר בתוס'.

[ג] ואחרים היינו רבי מאיר. והא דאמר רבי מאיר לקמן, שתי סוכות היוצרים זו לפנים מזו, החיצונה סוכה ופטורה מן המזוזה, בשאר ימות השנה קאמר, דאילו בחג, כיון דקסבר דירת קבע בעינן, חייבת במזוזה, כדמוכח פרק קמא דיומא, דמהאי טעמא מחייב רבי יהודה סוכת החג בחג במזוזה. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

אולם **לדעת רבי יוחנן**, אין הלכה כן, והיא **כשרה**. ולדעת האומרים ששיעור סוכה, כדי שתהא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו, כן שיעור סוכה עגולה, צריך שתהא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו. אכן רבי יוחנן אמר, ש**צריך שיהא בהיקפה** של סוכה עגולה, **כשיעור שישבו** בהיקפה **עשרים וארבעה בני אדם**, ומאחר שנקט שיעור גדול, על כרחך נאמר שיעור זה כדעת רבי, המחמיר בעניין שיעור סוכה, ואומר, שצריך שתהא מחזקת ארבע אמות על ארבע אמות.

והנה מתחילה אמרו, שמקום מושבו של אדם הוא אמה שלימה, ואם כן, סוכה עגולה שיש בהיקפה מקום מושב עשרים וארבעה בני אדם, היקפה עשרים וארבע אמות.

ולפי זה דברי רבי יוחנן מוקשים ביותר, שכן סוכה שיש בהיקפה עשרים וארבע אמות, ניתן להכניס בה ריבוע של כמעט שש אמות על שש אמות, וזה שיעור גדול יותר משיעור ארבע אמות על ארבע אמות, שהוא השיעור הגדול ביותר שמצינו בעניין הכשר סוכה, כדעת רבי המחמיר בזה.

ובהמשך יתבאר בעזה"י מדוע אמר רבי יוחנן שצריך שיהא היקף הסוכה עשרים וארבע אמות.

אולם מתחילה נבאר מהו שיעור ההיקף, שניתן להכניס בו ריבוע של ארבע אמות על ארבע אמות.

מתחילה רצו לומר, שדי בכך שיהיה ההיקף שתים עשרה אמות, שבכך רוחבו באמצעו ארבע אמות, שכן כלל בידינו, שכל שיש בהיקפו שלש אמות, יש בו ברוחבו

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

אמה[א], ואם כן, כשההיקף שתים עשרה אמות, הרוחב ארבע אמות.

דף ח'

אולם דחו זאת, **משום ש**אמנם בהיקף זה יש רוחב ארבע אמות, אבל הרוחב הזה הוא רק במקום הרחב, אבל **אין בו ריבוע של ארבע אמות על ארבע אמות**, ושיעור סוכה הוא שיהיה בה ארבע אמות על ארבע אמות.

שוב רצו לומר, **שדי בכך שיהיה היקף הסוכה שש עשרה אמות**, כסוכה רבועה שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות, שהיקפה שש עשרה אמות, [שכן מרובע יתר על עיגול רביע[ב], ומאחר שעיגול שרחבו ארבע היקפו שתים עשרה, ריבוע שרחבו ארבע היקפו ששה עשר].

אולם דחו גם את זאת, שכן דווקא ריבוע, שהיקפו שש עשרה אמות, יש בתוכו ריבוע של ארבע אמות על ארבע אמות, אבל עגול שהיקפו שש עשרה אמות, [אף על פי ששטחו גדול משטח ריבוע שהיקפו שש עשרה מכל מקום] אין בתוכו ריבוע של ארבע אמות על ארבע אמות, **כי מאחר שאתה מעגל את ההיקף של שש עשרה אמות**, **מצורת ריבוע לצורת עיגול**, **כשאתה מרחיב את ההיקף באמצע הצלעות**, **על כרחך אתה מקצר אותו**

[א] דכתיב בים שעשה שלמה "עשר באמה משפתו אל שפתו עגול סביב... וקו שלשים באמה יסוב אותו סביב", לעשר אמות רוחב, שלשים אמה היקף. [רש"י]..

[ב] מתניתין היא בארבעים ותשע מדות, והדברים נראין לעינים, דאילו אמה עגולה חוט שלש אמות מקיפה, ואמה מרובעת, צריכה חוט ארבע לסובבה, אמה לכל רוח. [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

בקרנות, ונמצא שקרנות הריבוע יוצאות מחוץ לעיגול, ואין בתוכו ריבוע של ארבעה על ארבעה.

ומסקנת הגמרא, שהעיגול שניתן להכניס בתוכו ריבוע של ארבע אמות על ארבע אמות, הוא עיגול שרוחבו שווה לאלכסון של ריבוע ארבע אמות על ארבע אמות.

ומאחר שכלל בידינו, שאלכסון הריבוע הוא צלע אחת שלו ועוד שני חומשים שלה, אלכסון של ריבוע ארבע אמות על ארבע אמות, הוא ארבע אמות ועוד שני חומשים של ארבע אמות, שהם אמה ושלוש חומשים, ונמצא כל האלכסון חמש אמות ושלושה חומשים [=5.6].

ומאחר שכלל בידינו, שהיקף העיגול פי שלוש מרחבו, עיגול שניתן להכניס בתוכו ריבוע של ארבע אמות על ארבע אמות, הוא עיגול שהיקפו שלוש פעמים חמש אמות ושלושה חומשים, כלומר שבע עשרה אמות פחות חומש [=16.8].

ולאחר שנתבאר, שלדעת רבי, המחמיר ואומר ששיעור סוכה ארבע אמות על ארבע אמות, **בסוכה עגולה צריך להיות היקף של שבע עשרה אמה פחות חומש, נחזור לעניין הראשון, לבאר מדוע אמר רבי יוחנן, שצריך שיהא בהיקפה של הסוכה מקום ישיבת עשרים וארבעה בני אדם**.

א. לא דק.

מתחילה רצו לומר, שבאמת כשאמר רבי יוחנן שצריך שיהיה בהיקף הסוכה שיעור שישבו בו עשרים וארבעה בני אדם, נתכוון לומר, שצריך שיהיה בהיקפה עשרים וארבע אמות, [כי מושב אדם תופס אמה], ואף שבאמת די בפחות, כלומר בשבעה עשר

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

אמות פחות חומש, כפי שנתבאר, לא דקדק רבי יוחנן בדבריו, ונקט שיעור גדול יותר[א].

אולם דחו דברים אלו, כי דווקא בדבר מועט ניתן לומר שלא דקדקו חכמים בדבריהם, אבל לא יתכן שבשיעור גדול לא ידקדקו, שכשהשיעור הוא שבעה עשר פחות חומש, לא יאמר רבי יוחנן עשרים וארבעה. [=אימור דאמרינן לא דק פורתא, טובא מי אמרינן לא דק].

ב. מושב אדם שני שליש אמה.

מר קשישא בנו של רב חסדא רצה ליישב את דברי רבי יוחנן, ולומר, שבאמת מקום מושב אדם אינו אמה, אלא שני שליש אמה [=תלתא גברי בתרי אמתא יתבי], ונמצא, שמקום עשרים וארבע בני אדם הוא שש עשרה אמה[ב].

ואף שהיקף סוכה עגולה שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות הוא יותר מכך, שש עשרה אמה וארבעה חומשים, לא דקדק רבי יוחנן להזכיר את היתר על שש עשרה אמה, שהוא פחות מאמה, והזכיר שיעור של שש עשרה אמות.

אולם דחו גם דברים אלו, כי אף שבשיעור מועט פעמים לא דקדקו חכמים בדבריהם, כל זה כשהחמירו על השיעור המדוקדק, לומר יותר ממנו, אבל לעולם לא הקלו לומר שיעור שהוא פחות מהשיעור המדוקדק. [=אימור דאמרינן לא דק לחומרא, לקולא מי אמרינן לא דק].

ג. נקט את ההיקף מבחוץ.

רב אסי יישב דברי רבי יוחנן ואמר, שבאמת מקום מושב אדם אמה, אלא שכשאמר רבי יוחנן שצריך שיהא היקף הסוכה מקום מושב עשרים וארבעה בני אדם, לא נתכוון שבהיקף שלה מתוכה יהיה מקום לשבת בו עשרים וארבעה בני אדם, אלא שמחוצה לה היה בהיקף שלה מקום מושב עשרים וארבעה בני אדם.

ורוחב הסוכה עצמה פחות שתי אמות מרוחב היקף היושבים חוצה לה, שכן היושבים חוצה לה מוסיפים על היקפה אמה מכל צד.

[א] דכל כמה דהויא גדולה טפי עדיפא. [רש"י].

[ב] על חנם דחק ליישב דברי רבי יוחנן, דעל כרחך מקום גברי קחשיב, דשמעינן ליה בהדיא בעירובין בריש חלון, דאמר, חלון עגול צריך שיהא בהקיפו עשרים וארבעה טפחים, ולא מיתרצא אלא כדייני דקיסרי וכו'. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ומאחר שהיקף היושבים חוצה לה הוא עשרים וארבע אמות רוחב ההיקף הוא שמונה אמות [שליש של ההיקף] ומאחר שרוחב הסוכה עצמה פחות שתי אמות הרי הוא שש אמות, ונמצא היקפה של הסוכה שמונה עשרה אמות [פי שלוש מהרוחב].

ואף שדי בהיקף של שבע עשרה אמות פחות חומש, לא דקדק רבי יוחנן, ואמר מעט יותר [=לא דק ולחומרא[א]].

ד. על פי סברת רבנן דקיסרי או דייני דקיסרי.

לדברי רבנן דקיסרי, כך הוא היחס בין הריבוע לבין העיגול הפנימי שבו, ובין הריבוע לבין העיגול החיצון לו.

- **עיגולא מגו רבועא ריבעא**. כלומר, ההפרש בין העיגול שבתוך הריבוע לבין הריבוע הוא רבע מהריבוע, ואם כן העיגול הוא שלושה רבעים מהריבוע, [**ובזה אין חולק**, שכן לדברי הכל, הריבוע יתר על העיגול רביע].

[א] והנה כפי שיתבאר, שני החשבונות הנזכרים בסוגיה, (א) כל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשא באלכסונא. (ב) כל שיש בו רוחב טפח יש בהיקפו שלושה טפחים. שני חשבונות אלו אינם מדוקדקים, ובאמת אלכסון הריבוע מעט יותר מזה, וכן ההיקף מעט יותר מזה. ובזה יובן היטב, מדוע אמר רבי יוחנן שיעור של שמונה עשרה אמות, ולא אמר שבע עשרה פחות חומש, כפי החשבון הנזכר בגמרא או שבע עשרה שהוא מספר שלם הקרוב לו, כי לפי החשבון האמיתי, השיעור הוא 17.77 אמות, ואם היה אומר את השיעור הנזכר בגמרא, שבעה עשרה פחות חומש, או שבע עשרה שלמות, היה מיקל מהאמת, ורק כשנקט שיעור של שמונה עשרה אמות, לא דק, והחמיר מעט.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

- **ריבוע מגו עיגולא פלגא**. כלומר ההפרש שבין הריבוע שבתוך העיגול, לבין העיגול, הוא חצי מהריבוע, ונמצא, שהעיגול הוא שלוש חצאים של הריבוע, והריבוע הוא שני שלישים מהעיגול. [**ובזה נחלקו** בחשבונם על שאר החכמים].

ועל פי היחס האחרון, **כדי שיהיה בתוך עיגול**, **ריבוע פנימי של ארבע אמות על ארבע אמות**, **צריך שיהיה היקף העיגול עשרים וארבעה אמות**, שכן הריבוע הפנימי שיעורו שני שליש מהעיגול החיצון, וכשיהיה היקף העיגול עשרים וארבע אמות, יהיה היקף הריבוע שש עשרה אמות, וזהו היקף ריבוע של ארבע אמות על ארבע אמות.

וכשאמר רבי יוחנן שצריך שיהיה בסוכה היקף מושב עשרים וארבעה בני אדם, נתכוון להיקפה מבפנים, שכשיהיה היקפה עשרים וארבע אמות יהיה בה ריבוע של ארבע אמות על ארבע אמות.

אמנם נדחו דברי דייני קיסרי, שכן לדבריהם אלכסון הריבוע, [שהוא רוחב העיגול החיצון], יהיה פי שנים מאורך צלע הריבוע, וזה לא יתכן, שכן דבר הניכר לכל הוא שלא יהיה האלכסון יהיה שווה לאורך ולרוחב יחד[א].

[א] ותימה, היאך טעו במדה רבי יוחנן ודייני דקיסרי, דמאחר שלא מדדו הדבר, היאך עשו כלל על דבר שאינו. ויש לומר דקבלה בידם לשון זה של ריבוע מגו עיגולא פלגא, והוא אמת לענין המקום, ולא לענין אורך החוט המקיף והרוחב,

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

יחס בין עיגול לריבוע

נתבאר, שעיגול וריבוע שרוחבם שווה, יש ביניהם הפרש של רביע, שהריבוע יתר על העיגול רביע, בין בשטח, ובין בהיקף.

כגון עיגול שרוחבו טפח, היקפו שלושה טפחים, וריבוע שרוחבו טפח, היקפו ארבעה טפחים.

וכמו כן, עיגול שרוחבו טפח, שטחו שלושת רבעי טפח, וריבוע שרוחבו טפח, שטחו טפח שלם.

דמקום הריבוע שבתוך העיגול מתמעט חצי של ריבוע, דהוא תילתא דכולי עיגול, שכשתעשה ריבוע שתי אמות על שתי אמות, ותעשה עיגול בפנים שתים על שתים, ועוד ריבוע בתוך העיגול,

תמצא בריבוע החיצון ארבע חתיכות אמה על אמה, ובעיגול מתוך ריבוע, שלש חתיכות של אמה על אמה, דמרובע יותר על העיגול רביע, ובריבוע הפנימי אין בו כי אם שתים, שהרי הוא חציו של חיצון, דהיינו תילתא פחות מן העיגול. [ע"פ התוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

וביארו בתוס' את ההוכחה לכך, שכן עיגול שרוחבו טפח, הרי הוא כאילו מלא חוטים עגולים סביב, שהחיצון מקיף את כולו, ואורכו שלושה טפחים, והפנימי ממנו קצר יותר, וכך החוטים מתקצרים והולכים, עד שהחוט הפנימי הוא נקודה אחת.

ומעתה אם נפרוס את כל החוטים הללו, ונניח אותם זה על זה, למטה יהיה החוט הארוך של שלושה טפחים, ולמעלה יהיה חוט נקודה, וביניהם החוטים מתקצרים והולכים, והמרחק בין החוט הגדול לחוט הקטן, הוא חצי טפח, שהרי רוחב החוטים יחד הוא חצי מרוחב העיגול, כי כל חוט מקיף את כולו, ואם כן יש בידינו משולש שאורך בסיסו שלושה טפחים וגובהו חצי טפח.

נחתוך משולש זה לשנים, וניתן שני חלקיו זה על זה, נקבל מלבן, שאורכו טפח ומחצה, וגובהו חצי טפח, הרי יש בו שלושה חלקים, שכל אחד חצי טפח על חצי טפח.

ואילו בריבוע שרוחבו טפח, יש ארבעה חלקים, שכל אחד חצי טפח על חצי טפח.

אם כן הריבוע יתר על העיגול רביע גם בשטח.

אכן כל זה בהיקף ובשטח, אבל באלכסון היחס שונה, ואלכסון של ריבוע הוא פעם

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

אחת ושני חומשים של רוחב הריבוע, שהוא אלכסון העיגול[א].

שתי סוכות של יוצרים זו לפנים מזו

כך היה דרך של יוצרי כלי חרס בימיהם, עושים להם שתי סוכות זו לפנים מזו, בפנימית דרים ומצניעים קדרותיהם, ובחיצונה עושים מלאכתם ומוציאים קדירותיהם למכור. וביאר רבי לוי משום רבי מאיר, ש**חלוקות זו מזו לענין מצוות**

[א] וכתבו התוס' שאין החשבון מכוון, ולא דק, דאיכא טפי פורתא, שאם תעשה ריבוע של עשר על עשר, ותחלק אותו שתי וערב, נמצא בתוכו ארבעה ריבועים של חמשה על חמשה, חזור וחלוק אותם ריבועים לאלכסונים ההולך לצד אמצע של ריבוע גדול.

תמצא בריבוע הפנימי חמשים אמה, שהרי הוא חציו של חיצון, שהרי חלקת הריבועים של חמש על חמש כל אחד לאלכסונו, ואם לא היה בו אלא לפי חשבון אמתא ותרי חומשי דהיינו שבעה על שבעה נמצא דאין בו חציו של חיצון, דריבוע של שבעה על שבעה אין בו אלא ארבעים ותשע רצועות של אמה על אמה, וראוי להיות חמשים, דהא הוא חציו של עשרה על עשרה, דעולה למאה רצועות של אמה על אמה. [ע"כ מהתוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

סוכה וחיוב מזוזה.

א. מצוות סוכה.

סוכה פנימית, אף אם עשויה כהכשר סוכה, ומסוככת כהלכתה, **אינו יוצא בה** ידי מצוות סוכה[א], כי אין שום היכר בישיבתו בה, שדר בה לשם מצוות סוכה, שהרי כל ימות השנה דר שם, ורוב תשמישו וסעודתו ושנתו שם.

וסוכה חיצונית, אם עשויה כהכשר סוכה, ומסוככת כהלכתה, **יוצא** בישיבתו **בה** ידי מצוות סוכה[ב], שכן כשיושב בה ניכר שיושב בה לשם סוכה שהרי כל השנה אינו דר בה.

ב. חיוב מזוזה.

סוכה פנימית מאחר שדירתו היא לכל דבר הרי היא כשאר בתים **וחייבת** במזוזה תמיד.

וסוכה חיצונית, מאחר שאינו דר בה, אינה נחשבת כבית, ולכן מחמת עצמה **פטורה** ממזוזה. ואף שבתי שער, [הם בתים קטנים שלפני הבתים], אף כשאין דרים באותם בתי שער, חייבים הם במזוזה[ג], משום שהם כניסת הבתים החייבים, סוכה יוצרים חיצונית פטורה ממזוזה, ואינה נחשבת כבית שער לפנימית, כי רק בתים חשובים עושים להם בית שער, אבל סוכות יוצרים אינן חשובות, ואף שהפנימית נחשבת בית, מאחר שאינה חשובה, אין החיצונית נחשבת לה כבית שער, ופטורה ממזוזה.

סוכה הנעשית לצל שלא לשם מצוות סוכה

כל סוכה שנעשית כהלכתה, שצלה מרובה מחמתה, ומסוככת בסכך כשר, אף על פי שלא נעשית לשם מצוות סוכה, **כשרה** [כדעת בית הלל בדף ט'], **ובתנאי שנעשית להיות תשמיש של סוכה, כלומר לחסות בצלה מהחום**, שאם לא נעשית לתשמיש זה, אינה

[א] ואף על גב דלא בעינן סוכה לשם חג, דהא כבית הלל קיימא לן, דמכשרי סוכה ישנה במתניתין [רש"י].

[ב] ואין צריך לסותרה ולעשותה לשם חג, כבית הלל. [רש"י].

[ג] כדתניא בהקומץ רבה, בית שער אכסדרה ומרפסת חייבין במזוזה. ותימה דבפרק קמא דיומא אמרינן דממעטינן להו ממזוזה, מדכתיב בית, מה בית מיוחד לדירה, יצאו אלו שאין מיוחדין לדירה. ויש מחלקין בין פתוחין לבית ולפתוחין לגינה. וקשיא, דאם כן הוה ליה לשנויי הכי התם במנחות ... וצריך לומר, הא דאורייתא הא דרבנן. והא דלא משני התם במנחות, דמשמע ליה דרב חסדא פטורה לגמרי קאמר אפילו מדרבנן. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

נחשבת סוכה כלל.

ובשתי ברייתות נמנו שני מינים של סוכות שנעשות לצל, ולא לשם מצוות סוכה, והן כשרות.

ברייתא אחת מנתה סוכות הנעשות למי שאינם מחויבים בסוכה, אבל הן סוכות קבועות שנעשות לדור בהן כל ימות החמה, וסימנן גנב"ד:

א. סוכת **ג**וים

ב. סוכת **נ**שים.

ג. סוכת **ב**המה.

ד. סוכת **כ**ותים[א].

וברייתא שניה מנתה סוכות שאינן קבועות, אבל נעשות לחייבים בסוכה, כלומר לישראלים זכרים, וסימנן רקב"ש.

א. סוכת **ר**ועים, [הנעשית לישב בה בשעה שרועים צאנם, פעם כאן ופעם כאן].

ב. סוכת **ק**ייצים, [הנעשית לשומרי קציעות השטוחות בשדה לייבשן, הנעשית לזמן קצר, עד שייבשו הקציעות].

ג. סוכת **ב**ורגנין, [היא הנעשית לשומרי העיר].

ד. סוכת **ש**ומרי פירות.

ולא נחלקו שתי הברייתות בדין, כי אלו ואלו מודים שכל הסוכות הללו כשרות, אלא שכל ברייתא פירשה את אלו שלדעתה יש בהן סברא גדולה יותר להכשיר, [לדעת זו סוכות קבועות, ולדעת זו סוכות של בני חיוב], ורמזה שגם האחרות כשרות.

[א] כל הנך דקחשיב הכא, אמר בשמעתין דלאו בני חיובא נינהו, וקסבר האי תנא כותים גרי אריות הן ולאו גירי אמת. והא דאמר פרק שני דיבמות, דאחד גרי אריות ואחד גרי חלומות הלכה כולם גרים, הני מילי כשנתגיירו לגמרי, אבל גרי כותים כתיב בספר מלכים "את ה' היו יראים ואת אלהיהם היו עובדים", ומאן דאמר כותים גרי אמת, קסבר דאחר כך ניתקנו. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

דף ט'

סוכה שלא נעשית לשם מצווה

לדעת בית הלל – כל סוכה הנעשית לצל, ויש בה הכשר סוכה בדפנות ובסכך, **כשרה** לקיום מצוות סוכה, אף על פי שלא נעשית לשם מצוות סוכה[א].

ולדעת בית שמאי – כל סוכה שלא נעשית לשם מצוות סוכה, **פסולה** לכך.

וכשפירש שעושה אותה לשם מצוות סוכה, אפילו עשאה מזמן הרבה, כשרה.

אבל כשלא פירש שעושה אותה לשם סוכה, **אם עשאה קודם שלושים יום שלפני החג** [=סוכה ישנה], מן הסתם לא עשה אותה לשם מצוות סוכה, **ופסולה** היא. **ואם עשאה בתוך שלושים יום שלפני החג**, מאחר ששואלים ודורשים בהלכות החג קודם לחג שלושים יום, מן הסתם כל העושה סוכה לשם חג הוא עושה, והיא **כשרה**[ב].

ומתחילה רצו לומר, שבית שמאי למדו דין זה **שהסוכה צריכה להיעשות לשם מצוות החג, מהכתוב,** "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה **חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַה'**" (ויקרא כ"ג ל"ד), שמשמע ממנו, שיש לעשות סוכות לה', כלומר לשם מצוות ה'.

אולם דחו זאת, כי הכתוב הזה בא ללמד על כך שעצי סוכה אסורים, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

ולפיכך אמרו, שבית שמאי למדו דין זה, מהכתוב, "**חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה** לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ" (דברים ט"ז י"ג), **ודרשוהו כאילו נכתב,** "**סוכות תעשה לחג**" [=סרס המקרא ודרשהו], ומכאן שיש לעשות את הסוכה לשם מצוות סוכה.

[א] בירושלמי תני, צריך לחדש בה דבר, חבריא אמרין טפח, רבי יוסי אמר כל שהוא. ומאן דאמר כל שהוא ובלבד שתהא על פני כולה. ובתר הכי איתא התם, מצה ישנה פלוגתא דבית שמאי ובית הלל, אמר ר' דברי הכל הוא, מכיון שלא עשאה לשם פסח, דבר ברי הוא שלא דקדק בה. [תוס']. ומתוך פירוש רש"י משמע שלדעת בית הלל כשרה בלא לחדש כלום.

[ב] לבית שמאי אצטריך. [רש"י]. אפילו לבית הלל נפקא מינה, שאין צריך לחדש בה דבר. ואפילו לא נפקא מינה אלא לבית שמאי, יש לו לתנא לפרש במה נחלקו ... [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

אמנם בית הלל נחלקו על כך, כי לדעתם, הכתוב הזה בא ללמד דין אחר, והוא, שעושים סוכה גם בחולו של מועד [כפי שיתבאר בעזה"י בדף כ"ז]. ודעת בית שמאי כדעת רבי אליעזר, שאין עושים סוכה בחולו של מועד, ואם כן בא הכתוב ללמד דבר אחר, והוא שיעשו סוכות לשם החג.

עצי סוכה אסורים כל שבעה

אמר רב ששת משום רבי עקיבא, מנין לעצי סוכה שאסורין כל שבעה, תלמוד לומר, "חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַה'" (ויקרא כ"ג ל"ד), ולכאורה משמע שלמד זאת ממשמעות הכתוב, שתהא הסוכה לה' כהקדש[א].

ורבי יהודה בן בתירא בברייתא למד זאת באופן אחר שדרש את הכתוב "חַג הַסֻּכּוֹת" להקיש את ה"חַג", כלומר את קרבן חגיגה לסוכה, וללמד, שכשם שחל שם שמים על החגיגה לאוסרה להדיוט עד אחר הקטרת האימורים למזבח[ב], כך חל שם שמים על הסוכה להיות עציה אסורים כל שבעה[ג].

לשמה בעשיית הציצית

לדברי רב יהודה אמר **רב**, **יש לתת את חוטי הציצית בבגד לשם מצוות ציצית**, ואם נתנו שם חוטים שלא לשם מצוות ציצית, ועשה בהם קשר של ציצית, הציצית פסולה, ובכלל זה כשעשה את הציצית מהקוצים [=חוטי שתי שנתקו, שקושרים והם תלויים בבגד], או כשעשה את הציצית מהנימין, [=אימרא שעשו בטלית, וראשי החוטים תלויים בבגד], או כשעשה את הציצית מהגרדין [=חוטים היוצאים מן האריג לאחר גמר האריגה] בכל האופנים הללו הציצית פסולה. **אבל** אם עשה ציצית מהסיסין [=פקעיות של חוטים], אף על פי **לא נטוו החוטים לשם מצוות ציצית**, מאחר שנותן אותם בבגד לשם מצוות ציצית, **הציצית כשרה**.

[א] משמע דאסירי מדאורייתא, ודרשה גמורה היא, מדפריך והא קרא להכי הוא דאת. ותימה דבפרק כירה משמע שהוא מדרבנן ... ויש לומר, דהאי דאסור מדאורייתא, היינו בעודה קיימת אסור ליטול ממנה עצים, אבל משנפלה, דבטלה מצותה, לא אסירא אלא מדרבנן ... ורבינו תם מפרש, דעצים של כדי הכשר סוכה חיילא קדושה עלייהו, ואסירי מדאורייתא, אבל היותר מכדי הכשר, לא מיתסרי אלא מדרבנן ... [תוס'].

[ב] דזכו בהו בתר הכי משלחן גבוה, כעבד הנוטל פרס. [רש"י].

[ג] קסבר רבי יהודה בן בתירא, דאי לאו משום חגיגה, מוקמינן לה לסוכה לשם חג. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

וכשאמר רב יהודה דברים אלו לפני שמואל[א], **אמר** לו **שמואל**, ש**גם טווית חוטי הציצית צריכה להיות לשמה**, ולכן, אם בא לעשות ציצית מפקעיות של חוטים [=סיסין] שלא נטוו לשם ציצית, אף על פי שנותן את החוטים בבגד לשם מצוות ציצית, הציצית כשרה.

ולענין ציצית, אף בית הלל מודים, שהיא צריכה להיעשות לשמה [הטלתה בבגד או אף טוייתה], **כי נאמר** "**גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָּךְ** עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תְּכַסֶּה בָּהּ" (דברים כ"ב י"ב), **ללמד שתהא העשיה לשם המצווה**.

מצוות גזולות

סוכה גזולה פסולה, שנאמר, "חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ", לומר שתעשה משלך ולא גזולה[ב].

ציצית גזולה פסולה, שנאמר, "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם **וְעָשׂוּ לָהֶם** צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת" (במדבר ט"ו ל"ח), לומר שיעשו משלהם ולא גזולה.

העושה סוכתו תחת האילן

שני טעמים יש, שעל ידם נפסלת סוכה הנעשית תחת האילן.

א. הטעם הראשון הוא, משום סוכה שתחת הסוכה, שכן למדו חכמים מהכתוב, שכל סוכה שיש על גביה סוכה אחרת, [בין סוכה כשרה בין תקרה בית או דבר אחר], הרי זו פסולה, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

וטעם זה מתקיים רק **כשצל האילן שעל הסוכה מרובה מחמתו**, כי רק על ידי זה יש להחשיב את ענפי האילן **כתקרה**, לפסול את הסוכה שתחתיו משום סוכה שתחת הסוכה. [ופסול זה הוא כשיש בין סכך תחתון לסכך עליון כשיעור שנחלקו בו חכמים להלן, טפח, או ארבע טפחים, או עשרה טפחים].

[א] רב יהודה תלמידו של רב ושל שמואל היה, לאחר פטירתו של רב היה אומר שמועות משמו, כך אמר לי רב, וכשהרצה דברים לפני שמואל נחלק עליו. [רש"י].

[ב] תימה, תיפוק ליה משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה, דמהאי טעמא פסלינן אתרוג הגזול ביום טוב שני לקמן ... ויש לומר דטעמא דמצוה הבאה בעבירה לאו דאורייתא אלא מדרבנן. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ב. והטעם השני הוא, משום שענפי האילן המחוברים בו סכך פסול הם[א].

וטעם זה מתקיים **אף כשענפי האילן מועטים**, וצל האילן מועט מחמתו, כך שאין להחשיב את ענפיו כתקרה, כי מכל מקום הם סכך פסול, ואי אפשר להכשיר את הסוכה על ידם.

ומבואר בדברי רש"י ותוס', שבאופן הזה, הסוכה נפסלת רק כשבלעדי צל האילן היה חמתה מרובה מצלתה, אבל אם יש על הסוכה סכך כשר, כדי שיהא צלתה מרובה מחמתה, ענפי האילן המועטים אינם פוסלים את הסוכה.

ואמר רבא [כפי ביאור דברי רב פפא], שגם באופן שענפי האילן המועטים ראויים לפסול את הסוכה, משום שהם סכך פסול, אינם פוסלים אותה אלא כשהם מוגבהים מעליה, ונכרים בפני עצמם, **אבל כשהם מונחים על הסוכה, ומעורבים בסכך כשר שבה, הם בטלים לו, ומועילים להצטרף לו להכשיר את הסוכה**[ב]. ולא גזרו לפסול את הסוכה באופן הזה, שמא לא יהיו ענפי האילן מונחים בתוך הסכך.

ואף שכבר מבואר במשנה בדף י"א, שסוכה כשרה באופן הזה, הוצרך רבא ללמד, שאף לכתחילה מותר לעשות כן.

דפים ט'-י'

סוכה שתחת הסוכה

נאמר, "**בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ** שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת" (ויקרא כ"ג מ"ב), ומתוך כך שנכתב "**בסכת**" **חסר**[ג], **שמשמע סוכה אחת**, למדו חכמים, **שיש לשבת בסוכה אחת, ולא בסוכה שתחת סוכה אחרת, או תחת אילן, או תחת בית**, וכשעשה סוכה תחת אחד מהדברים הללו, סוכה פסולה היא.

[א] מחובר סכך פסול הוא, דכתיב "באספך מגרנך ומיקבך", ממה שאתה מאסף מגרנך עשה סוכתך, בפסולת גורן, כגון קשין, ובפסולת יקב, כגון אשכולות ריקניות וזמורות, אלמא, תלוש בעינן. [רש"י].

[ב] אמנם כשענפי האילן מרובים מהסכך, אינם בטלים לו, ולכן אף שאין לפסול את הסוכה משום סוכה שתחת הסוכה, כי אין הפרש בין תחתונה לעליונה, מכל מקום מאחר שענפי האילן מרובים, אינם בטלים, והרי זו סוכה המסוככת בסכך פסול ופסולה.

[ג] ואפילו למאן דאמר יש אם למקרא, מודה דלא לחנם נכתב המסורת. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ונחלקו חכמים, מהו השיעור שבו סוכה פוסלת סוכה שתחתיה, כלומר מהו המרחק בין הסכך התחתון לסכך העליון, שעל ידו הסכך העליון נחשב כסוכה בפני עצמה, לפסול את הסכך התחתון משום סוכה שתחת סוכה[א].

א. דעת רב הונא.

אם יש גובה **טפח** בין הסכך התחתון לסכך העליון, הסכך העליון נחשב כסוכה בפני עצמה, והסוכה התחתונה פסולה משום סוכה מתחת הסוכה[ב].

והטעם לכך שבשיעור טפח הסכך העליון נחשב סוכה, שכן מצינו לעניין טומאת אהל, הלכה למשה מסיני, שכשיש מעל הטומאה אוהל [טפח על טפח] בגובה טפח, הוא נחשב אוהל להביא את הטומאה תחתיו, [כשיש טומאה תחת ראשו האחד, וכלים תחת ראשו השני, הם נטמאים באוהל], ולחצוץ מפני הטומאה, [אם יש כלי על גביו, וטומאה תחתיו, הוא חוצץ בפני הטומאה. אבל בפחות מגובה טפח אינו מביא ואינו חוצץ].

ב. דעת רב חסדא ורבה בר רב הונא.

רק אם יש גובה **ארבעה טפחים** בין הסכך התחתון לסכך העליון, הסכך העליון נחשב כסוכה בפני עצמה, והסוכה התחתונה פסולה משום סוכה מתחת הסוכה.

והטעם לכך שבפחות מארבעה טפחים אין הסכך העליון נחשב כסוכה בפני עצמה, כי לא מצינו מקום חשוב, להיות רשות לעצמו, בפחות מארבעה טפחים, [כמבואר במסכת שבת, שאין רשות היחיד ולא כרמלית בפחות מארבעה טפחים[ג]].

ג. דעת שמואל.

רק אם יש גובה **עשרה טפחים** בין הסכך התחתון לסכך העליון, הסכך העליון נחשב כסוכה בפני עצמה, והסוכה התחתונה פסולה משום סוכה מתחת הסוכה.

והטעם לכך, כי אין להחשיב את העליונה להיות סוכה לפסול את התחתונה, עד שתהא העליונה סוכה כשרה [=כהכשרה כך פסולה], וכבר נתבאר, שסוכה שאינה גבוה עשרה

[א] ונפקא מינה ממחלוקת זו רק כשלמעלה יש סוכה בסכך כשר אבל כשלמעלה אילן או בית אף כשהם סמוכים לסכך התחתון הסוכה התחתונה פסולה משום סכך פסול.

[ב] אף על גב דלקמן פרק הישן אמרינן חבוט רמי, הכא לא שייך. [תוס'].

[ג] ולענין גובה נמי אשכחן בריש חלון, ליחשב כפתח. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

טפחים פסולה, ואם כן, רק כשתהא העליונה עשרה טפחים, תיפסל התחתונה משום סוכה שתחת הסוכה.

והנה מבואר במשנתנו, שיש אופן שבו רבי יהודה מכשיר סוכה שתחת הסוכה, משום שהעליונה אינה ראויה לדירה.

ולדברי רב הונא ורב חסדא ורבה בר רב הונא, היה מקום לומר, שהאופן הזה הוא, כשאין בעליונה עשרה טפחים. **שלדעת תנא קמא**, גם **כשיש בעליונה טפח או ארבעה טפחים, התחתונה נפסלת. ולדעת רבי יהודה, כל זמן שאין בעליונה עשרה טפחים, התחתונה כשרה.**

אבל לדברי שמואל, לא בזה נחלקו, והכל מודים, שכל זמן שאין בעליונה עשרה טפחים, התחתונה כשרה.

והאופן שבו נחלקו הוא, כשסכך התחתונה אינו חזק כל כך, וניתן לדור בעליונה רק בדוחק. שלדעת חכמים, מאחר שניתן לדור בה בדוחק, **נחשבת סוכה, וסוכה תחתונה פסולה. ולדעת רבי יהודה**, מאחר שהעליונה אינה ראויה לתשמיש רגיל של דירה, **אינה נחשבת סוכה, והתחתונה כשרה**. [כן ביארו במערבא את המחלוקת הזו].

ארבעה אופנים בסוכה על גבי הסוכה

אמר רבי ירמיה: פעמים ששתיהן כשירות. פעמים ששתיהן פסולות. פעמים שתחתונה כשרה והעליונה פסולה. פעמים שתחתונה פסולה והעליונה כשרה.

א. פעמים ששתיהן כשירות.

כגון שתחתונה חמתה מרובה מצלתה, והעליונה צילתה מרובה מחמתה, וסכך העליונה בתוך עשרים אמה לקרקע.

מאחר שתחתונה צילה מועט וחמתה מרובה, הסכך המועט בטל ברוב החמה, והרי הוא כמי שאינו, ונמצא שיש כאן רק סוכה אחת, על ידי סכך העליונה, ומאחר שסכך זה בתוך עשרים אמה לקרקע, הסוכה הזו כשרה.

ב. פעמים ששתיהן פסולות.

כגון ששתיהן צלתן מרובה מחמתן, ועליונה גבוה מתחתונה יותר מעשרים אמה.

תחתונה, אף שצלתה מרובה מחמתה, פסולה, משום סוכה שתחת הסוכה. ועליונה, אף

שצלתה מרובה מחמתה, פסולה, משום שסככה גבוה למעלה מעשרים אמה.

ג. פעמים שתחתונה כשרה והעליונה פסולה.

כגון שהתחתונה צלתה מרובה מחמתה, ועליונה חמתה מרובה מצלתה, ושתיהן בתוך עשרים אמה לארץ.

העליונה פסולה, משום שחמתה מרובה מצלתה. ומאחר שהעליונה פסולה, תחתונה אינה סוכה תחת סוכה, ומאחר שתחתונה צלתה מרובה מחמתה, כשרה. ודווקא כשעליונה בתוך עשרים לארץ, אבל אם העליונה גבוהה יותר, סכך שלה, שגבוה מהארץ יותר מעשרים אמה, סכך פסול הוא על התחתונה ופוסלה.

ואף שהיה מקום לפסול את התחתונה גם כשעליונה בתוך עשרים לארץ, גזרה שמא תהא גבוהה יותר, ויטעו להכשיר, משום שיאמרו, עליונה שסככה מועט כמי שאינה, ולא ידעו שסככה הפסול מצטרף לפסול את התחתונה, בכל זאת לא גזרו על כך, וכל זמן שהעליונה בתוך עשרים לארץ וסככה כשר, התחתונה כשרה[א].

ד. פעמים שהעליונה כשרה ותחתונה פסולה.

כגון ששתיהן צלתן מרובה מחמתן, ועליונה בתוך עשרים אמה של תחתונה.

תחתונה, אף שצלתה מרובה מחמתה, פסולה, משום סוכה שתחת הסוכה. ועליונה, שצלתה מרובה מחמתה, וסככה בתוך עשרים אמה, כשרה.

דף י'

סוכה שסדין פרוס על סככה או תחתיו

סדין, דבר המקבל טומאה הוא, ופסול לסכך, כפי שיתבאר בעזה"י בדף י"א. וסוכה

[א] ורבינו תם מפרש, דלמעלה מעשרים לא חשיב סכך פסול מאחר שאין הפסול אלא מחמת גובה ... וגריס רבינו תם, תחתונה כשרה והעליונה פסולה היכי דמי, כגון דעליונה חמתה מרובה מצלתה, ותחתונה צלתה מרובה מחמתה, וקיימא תחתונה בתוך עשרים, כלומר אבל העליונה לא חיישינן, בכל ענין דקיימא, ואפילו למעלה מעשרים לא מיפסלא התחתונה בהכי, והיינו דקאמר הש"ס, מהו דתימא ליצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר, כלומר שיחשב סכך פסול מחמת דקיימא העליונה למעלה מעשרים, קא משמע לן דכי האי גוונא לא חשיב סכך פסול. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

שסככוה בסכך כשר, ופרסו סדין בסמוך לסכך, בין מעליו ובין מתחתיו, **אם פריסת הסדין לתשמיש תקרה היא**, כגון שנפרס על גבי הסכך להגן מפני החמה, או שנפרס תחת הסכך להגן מפני הנשר, שלא יהיו עלים וקסמין נושרים מהסכך על שלחנו, מאחר שהסדין נפרס לתשמיש תקרה, **הרי הוא נידון כסכך**, **ומאחר שסכך פסול הוא**, **הסוכה פסולה**[א].

אכן לדברי רב חסדא, **אם** לא **נפרס** הסדין לתשמיש תקרה, אלא **לנוי**, **אין שם סכך עליו**, **והסוכה כשרה**.

אסור להסתפק [=להשתמש] מנויי סוכה

סוכה שסככה כהלכתה, ועיטר אותה בקרמים [=בדים המצויירים בצורות מעשה אורג], או בסדינים המצוירים [בצורות מעשה רוקם], ותלה בה אגוזים, שקדים, אפרסקים, ורימונים, פרכילי ענבים, ועטרות של שבולים, יינות ושמנים [שנותנים בכוסות של זכוכית לנוי], וסלתות. אסור להסתפק מהם עד מוצאי יום טוב האחרון של חג[ב]. ואם

[א] כתוב בתשובת הגאונים, הא דקתני פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר פסולה, היכא דחמתה מרובה מצלתה בלא סדין, אבל אם יש צלתה מרובה מחמתה, כשרה, ואין הסדין פוסלתה, והיינו כמו שפירשתי לעיל, דאין מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר, כיון דבלא פסול צלתה מרובה. וכענין זה מפרש רבינו תם מפני החמה, שמייבשת את הסכך, ומתוך כך היה נעשה חמתה מרובה, וכן תחתיה מפני הנשר, ואם היו עלין נושרין, היה חמתו מרובה והסדין מונען מליפול, וכיון שהסדין גורם שעל ידו צלתו מרובה מחמתו, פסול. אבל לפירוש הקונטרס קשה, דלמה יפסל מפני שמגין על האדם מפני החמה ומן הקיסמין, מאי שנא מלנאותה ... [תוס']. <מתוך פירוש התוס' משמע, שכשעל ידי סכך כשר צילתה מרובה, מעתה אין סכך פסול פוסל אף כשהוא מרובה. ולכאורה למה לא נלך אחר הרוב, ואם היה הפסול מרובה על הכשר, הכשר בטל, והרי זו כסוכה שמסוככת רק בסכך פסול, ולכן כשפרס סדין, לעולם הסדין מרובה, כי הוא מסכך על הכל, וסכך כשר תמיד יהיו בו מעט רווחים. ויל"ע בדבר>. ויש מפרשים טעמא דפסולה משום שני סככים, ואי אפשר, דאם כן לרב חסדא לא מפסיל אלא אם כן מופלג ארבעה, דהא איהו אמר לעיל ארבעה, וכיון דמיפלגי ארבעה, תו לא מצי למימר אבל לנאותה כשרה, דהא איהו פסיל לקמן בנויי סוכה המופלגין ארבעה מן הסכך, משום שני סככין. [רש"י].

[ב] לקמן בפרק לולב וערבה מפרש, מאי שנא מאתרוג, דשרי ביום טוב האחרון, ומסיק, משום דסוכה אי אתרמי ליה סעודתא בין השמשות, בעי למיכל בסוכה, ומיגו דאיתקצאי לבין השמשות, איתקצאי לכולי יומא, אבל אתרוג, לא חזי בין השמשות, דמעיקרא קדים נפיק ביה, ואף על גב דממה נפשך מוקצה הוא בין השמשות, דשמא יום הוא, והוי שביעי של חג, לא שייך כי האי גוונא לאוסרו בשמיני, במיגו דאיתקצאי לבין השמשות, מאחר דלא נאסרה אלא מחמת יום שעבר ... ומאן דאסר התם אתרוג אפילו בשמיני, ופירש שם בקונטרס מיגו דאסור בין השמשות בשמיני משום דספק יום דשביעי הוא איתקצאי לכולי יומא, אלמא אהני מיגו דאיתקצאי משום יום שעבר לאסור בשמיני לא יתכן, דאפילו רב אסי דאסר ביצה פרק קמא דביצה, בשני ימים טובים של גליות, לא אסר אלא משום דמספקא ליה אם קדושה אחת הן או לא, אלא היינו טעמא, משום דגזר אתרוג אטו סוכה. [] **והיכא דמיקלע שבת במוצאי יום טוב של חג**, [כגון בחו"ל כשחל יום ראשון של סוכות ביום חמישי ויום תשיעי שלו ביום ששי], **נוהגין איסור להסתפק מנויי סוכה עד מוצאי**

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

התנה עליהם[א], הכל לפי תנאו.

- מתחילה רצו להביא מדין זה ראיה לדברי רב חסדא, שכל שאינו תלוי לשם סכך, אינו פוסל משום סכך פסול, ולכן יכול לתלות קרמים וסדינים לנוי.

- ודחו ראיה זו, כי אפשר שאין לתלות את הבדים תחת הסכך כתקרה, אלא על הכתלים, ולכן אינם פוסלים.

נויי סוכה אין ממעטים בגובה אבל ממעטים ברוחב

כבר נתבאר, שנויי סוכה, כגון קרמים הפרוסים תחת הסכך, אינם נחשבים כסכך, ולכן אינם פוסלים את הסוכה. ומאחר שאינם נחשבים כסכך, כשמודדים את חללה של סוכה, מודדים מהארץ ועד הסכך, ולא עד הקרמים הללו, ולכן, כשהסכך למעלה מעשרים אמה, הסוכה פסולה, אף על פי שהקרמים בתוך עשרים אמה, וכשהסכך בתוך עשרים אמה למעלה מעשרה טפחים, הסוכה כשרה, גם כשהקרמים בתוך עשרה טפחים[ב].

ואמר רב אשי, שכל זה לענין הגובה, אבל כשהנויים ממעטים את רוחב הסוכה משבעה טפחים [=מן הצד] מאחר שעל ידם מתמעט שיעורה מכדי החזקת ראשו ורובו ושלחנו, הסוכה פסולה.

פריסת סדין רטוב על הסוכה ליבשו

נתבאר שהסדין הנפרס על הסוכה אינו פוסל אותה, אלא כשנפרס עליה לתשמיש תקרה.

ולכן, אם פרסו על הסוכה סדין רטוב כדי שיתייבש, מאחר שלא נפרש לתשמיש תקרה, אינו פוסל את הסוכה.

וכן עשה מנימין עבדו של רב אשי, שנשרתה כותנתו במים, ונתנה על גבי הסוכה

שבת. ולכאורה שרי, דמאיזה טעם נאסור, [אי] משום דקדושה אחת היא שבת ויום טוב, האמר רב פרק קמא דביצה, הלכה כארבעה זקנים ואליבא דרבי אליעזר, דאמר שתי קדושות הן, ואי משום הכנה, מה הכנה יש כאן. [תוס'].

[א] וכגון שאמר, איני בודל מהם כל בין השמשות של יום טוב הראשון, שלא חלה עליהם קדושה אבל תנאי אחר אינו מועיל. [עי' רש"י].

[ב] ולא דמי להוצין יורדין לתוך עשרה דפסלינן משום דירה סרוחה, דשאני הכא דלנוי עשויין. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ליבשה, ואמר לו רב אשי, שלאחר שתיבש יטלנה משם, אבל כל זמן שהיא רטובה, וניכר שנפרסה ליבוש ולא לסיכוך, יכול להשאירה שם.

נויי סוכה המופלגים מהסכך

לדעת רב נחמן – כל הדברים הניתנים בסוכה לנוי, כגון סדינים הפרוסים תחת הסכך לנוי, בין כשהם סמוכים לסכך, ובין כשהם מופלגים ממנו הרבה, מאחר שנתנו לנוי ולא לסיכוך, **אינם נחשבים כאוהל**, ובטלים לסוכה, **והסוכה כשרה**.

ולדעת רב חסדא ורבה בר רב הונא – נויי סוכה בטלים לסוכה רק כשהם בתוך ארבעה טפחים הסמוכים לסכך, אבל **כשהם רחוקים מהסכך ארבעה טפחים או יותר**, **הם נחשבים כאוהל**, **והיושב תחתיהם אינו יושב בסוכה**, אלא באוהל שבתוך הסוכה.

הקבלת פני ראש הגולה מצווה היא ופוטרת מהסוכה

רב חסדא ורבה בר רב הונא נזדמנו בסוכות לביתו של ראש הגולה, להקביל פניו, לקיים מה שאמרו חכמים, חייב אדם להקביל פני רבו ברגל.

ורב נחמן, שהיה אב בית דין, ונגיד ומצווה בבית ראש הגולה, נתן להם סוכה ללון בה, והיו בה נויי סוכה מופלגים מסככה ארבעה טפחים, ולא אמרו לו דבר.

שאל אותם – האם חזרו חכמים מדבריהם, כלומר האם חזרתם בכם ממה שהייתם פוסלים סוכה שנוייה מופלגים מסככה ארבעה טפחים.

וענו לו – לא חזרנו בנו, ולדעתנו סוכה פסולה היא, והסיבה שלא אמרנו דבר, כי שלוחי מצווה אנו להקביל פני ראש הגולה, ושלוחי מצווה פטורים מהסוכה, ולכן אף שסוכה פסולה היא לדעתנו, מותרים אנו לישון בה, כמו שמותרים אנו לישון בלא סוכה כלל[א].

דברים הנתונים כאוהל על המטה בסוכה

לעיל נתבאר, שסדין הפרוס סמוך לסכך, אם ניתן שם לתשמיש תקרה, הרי הוא סכך פסול, ופוסל את הסוכה תחתיו, ואם ניתן לנוי, אינו פוסל.

[א] וכגון שהיו מתבטלים מן המצות, אם היו מחזרין אחר סוכה אחרת. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ולהלן יתבאר בעזה"י, שכשהסדין נפרס כמין אוהל על המטה, גם כשהוא נעשה לנוי ולא לשם תשמיש תקרה, פעמים אין לישן תחתיו בסוכה.

א. סדין הפרוס על גבי קינוף.

קינוף הן ארבעה מוטות הנתונים בצמוד לארבע רגלי המטה [או המשך רגלי המטה עצמן], וגבוהים מהמיטה, ומניחים כלונסאות מזה לזה, ופורס עליהם סדין.

ומבואר במשנתנו, שהיושב בסוכה תחת הסדין הפרוס על גבי הקינוף, אינו נידון כמי שיושב בסוכה, כי הסדין הזה **נידון כאוהל, והוא מפסיק בין היושב תחתיו, לבין הסוכה**.

- ומתחילה אמרו שכן הדין רק כשהסדין גבוה מהמטה עשרה טפחים כדין כילה המבואר לעיל שאינה נחשבת אוהל אלא בגובה עשרה טפחים.

- אולם מהברייתא מבואר, שהסדין הפרוס על הקינוף נחשב אוהל, **גם כשאינו גבוה עשרה טפחים**, והסיבה לכך שקינוף חמור מכילה, כי קינוף הוא דבר קבוע, ואף בגובה מועט הוא נחשב אוהל.

ואין זה דומה לסוכה על גבי סוכה, שאף על פי שהיא קבועה, אינה נחשבת סוכה, לפסול את התחתונה, אלא כשהיא גבוהה עשרה טפחים, כי דווקא כדי להחשיבה סוכה גמורה לפסול את התחתונה, שיעורה עשרה טפחים, אבל להיחשב אוהל, שלא ישן תחתיו בסוכה, [כשהוא אוהל קבוע], גם בפחות מעשרה הוא נחשב אוהל.

ב. סדין הפרוס על גבי נקליטי המטה.

נקליטי מיטה הן שני מוטות הנתונות בשני ראשי המטה באמצעם ומניח כלונס מזה לזה, ופורס עליו סדין והוא משפע ויורד לכאן ולכאן.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ומבואר במשנתנו שמאחר שאין גג טפח, **אין** הדבר **נחשב כאוהל**, **והיושב בו בסוכה**, **נידון כיושב בסוכה בלא הפסק אוהל**.

ומכל מקום מבואר מהברייתא, שכל זה **כשאין הנקליטין גבוהים עשרה טפחים**, אבל כשהם גבוהים עשרה טפחים, מאחר שהם קבועים קצת, אף על פי שאין שם גג רחב טפח, הסדין נחשב אוהל, להפסיק בין היושב תחתיו לבין הסוכה[א].

ג. כילה.

כילה היא מעין חופה הפרוסה סביבות המטה, **ואינה מחוברת במטה**, **אלא עומדת על רגלים משלה**, כך שניתן להעמידה ולפרקה, בלא שיהא שינוי במטה עצמה, וסתם כילה **יש לה ארבעה עמודים**, **וגג שלה ישר כגג קינוף**.

וללשון ראשון, אמר רב יהודה אמר שמואל, ש**כשאין הכילה גבוהה עשרה טפחים**, **אף על פי שיש לה גג שטוח כקינוף**, מאחר שאינה קבועה, אינה נחשבת אוהל, **והישן תחתיה** בסוכה, **נידון כישן בסוכה בלא הפסק אוהל**. **אבל כשהכילה גבוהה עשרה טפחים**, **היא נחשבת אוהל**, **ומפסיקה** בין הישן תחתיה לבין הסוכה. [וכן מה ששנינו, שהישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו, הכוונה למטה גבוהה עשרה].

דפים י'-י"א

[א] מן הדין, אפילו גבוהין עשרה, שרי, דלא חשיבי אהל להפסיק, כיון דאין בגגו טפח ... והא דאסרינן הכא גבוהין עשרה, היינו מדרבנן, ודוקא בנקליטין דקביעי, אבל כילת חתנים דלא קביעי, אפילו גבוה עשרה שריא, כי היכי דהחמירו בקינופות לאסור אפילו אין גבוהין עשרה, משום דקביעי, ובכילת חתנים דלא קביעי, שרי אפילו ביש לה גג, וכדאמרינן לאידך לישנא, דנקליטין לגבי כילה קביעי. אי נמי בהכי פליגי הנך תרי לישני, [דללישנא קמא כילת חתנים כנקליטין, וכשגבוה עשרה לא ישן תחתיה בסוכה, ורק ללישנא בתרא כילת חתנים מותר גם ביותר מעשרה] ... [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ולדעת רבה בר רב הונא, גם כשהכילה גבוהה עשרה טפחים, מותר לישון תחתיה בסוכה[א], **כדעת רבי יהודה**, האומר, שאוהל עראי אינו מבטל אוהל קבע, כמו ששנינו, אמר רבי יהודה, נוהגים היינו לישן תחת המטה בפני הזקנים, כי המטה שהיא מטלטלת, אוהל עראי היא אצל הסוכה הקבועה. וחידש רבה בר רב הונא, שלא רק במטה, שאין עיקרה להיות אוהל תחתיה, הדין כן, אלא אף בכילה, שנעשית להאהיל תחתיה, הדין כן, מאחר שהיא אוהל עראי, אינה מבטלת את אוהל הסוכה, והיושב תחת הכילה, דינו כיושב בסוכה.

ד. כילת חתנים.

כילת חתנים אינה כשאר כילות, ואינה נטויה על ארבעה עמודים, אלא **נטויה על שני עמודים בלבד**, **וגגה משופע** כשל נקליטי מטה.

וללשון שני, אמר רב יהודה אמר שמואל, שכילה זו, **מאחר שהיא משופעת ואין לה גג, אף על פי שהיא גבוהה עשרה טפחים, אינה נחשבת אוהל, והישן תחתיה** בסוכה, **נידון כישן בסוכה בלא הפסק אוהל.**

	קינוף	נקליטין	כילה	כילת חתנים
	יש גג	אין גג	יש גג	אין גג
	וקבוע	וקבוע	ולא קבוע	ולא קבוע
גבוה עשרה	אוהל	אוהל	י"א אוהל וי"א אינו אוהל	אינו אוהל[ב]
אין גבוה עשרה	אוהל	אינו אוהל	אינו אוהל	אינו אוהל

קריאת שמע ערום על ידי הוצאת הראש חוצה

כלל בידינו, שערום אסור לקרוא קריאת שמע, שנאמר "כִּי ה' אֱלֹקֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אֹיְבֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ **וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר** וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ" (דברים כ"ג

[א] אין הלכה כן, דאמרינן בסוף פירקין, אביי אשכחיה לרב יוסף דגני בכילת חתנים בסוכה, אמר, כמאן כרבי אליעזר, משמע דלא שרי אלא בלא גג, ואמר בפרק הישן, רב שרא ליה לרב אחא ברדלא למיגני בכילת חתנים בסוכה, משום בקי, כלומר דמצטער פטור מן הסוכה, משמע דהא לאו הכי, אסור בשיש לה גג, או כאידך לישנא דשמואל בגבוה עשרה, ואף על פי שאין לה גג. [תוס'].

[ב] ולפירוש שני בתוס', ללישנא קמא זה אוהל, כמבואר בהערה לעיל.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ט״ו), ללמד, שבשעה שאומר דברי תורה, לא תהא ערוותו גלויה ונראית[א].

ומבואר בסוגייתנו, שיש אופנים, שהערום מותר לקרוא קריאת שמע, על ידי הוצאת ראשו ממקום שהוא שם.

וזאת **כשהמקום שהוא נמצא, אינו נחשב אוהל, כגון כילה שאינה גבוהה עשרה טפחים**, מאחר שאינה נחשבת אוהל, **הרי היא כבגדו, וכשמוציא ראשו, הרי הוא כמלובש על גופו, וראשו חוץ לבגדים, שמותר לקרוא קריאת שמע**.

אבל כשהמקום נחשב אוהל, כגון כילה גבוהה עשרה טפחים, הנחשבת אוהל, ואינה כבגדו, **אף כשמוציא ראשו** חוצה לה, **אסור לקרוא קריאת שמע**, **כי** מאחר שרובו בכילה, **נחשב כאילו כולו שם**, והרי הוא ערום.

ובית, אפילו אינו גבוה עשרה טפחים, מאחר שהוא קבוע, נחשב כאוהל, ולכן כשהוא ערום, לא יקרא קריאת שמע, גם כשמוציא ראשו חוץ לבית.

דף י״א

סוכה שסככה מחובר בקרקע

כבר נתבאר בדף ט׳, שהסכך כשר לסוכה רק אחר קציצתו ממקום גידולו, אבל כל זמן שהוא מחובר, הוא פסול, ולכן, סוכה שהדלה עליה ענפי גפן, או ענפי דלעת, או קיסוס, בעודם מחוברים בקרקע, פסולה.

וכל זה כשהם רוב הסיכוך, אבל כשהם מיעוטו, וסכך כשר מרובה מהם, הם בטלים ברוב, והסוכה כשרה אף לכתחילה.

סיכך במחובר ולאחר מכן קצצו

נתבאר, שסוכה שסככה מחובר בקרקע, פסולה, כי אין מסככים במחובר, אמנם

[א] מתוך פירוש רש״י משמע, שאיסור זה הוא שלא תהא ערוותו נראית באותה רשות שראשו נמצא. ויל״ע בדבר. ותוס׳ כתבו לא חייש שמואל ללבו רואה את הערוה.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

במשנתנו מבואר, שעל ידי קציצת הסכך הסוכה מוכשרת, אבל נחלקו חכמים בדבר זה.

לדברי רב יוסף, דעת רב, שלא די בקציצת הסכך כדי להכשיר את הסוכה, כי כשתחילת עשיית הסוכה בפסול, לא די בהסרת הפסול להכשירה, אלא יש לעשותה מתחילתה בכשרות, שנאמר "חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ" (דברים ט"ז י"ג) ולא מן העשוי, כלומר כשאתה עושה אותה, תהא סוכה, ולא שתעשה בפסול, ואחר כך תוכשר, **ולכן אחר קציצת הסכך, יש לנענעו**, שעל ידי נענוע הענפים, נחשב הוא כנותן אותם עתה מתחילה, וצריך שיהיה נענוע הקרוב לסתירה, שמגביה כל אחד לבדו ומניחו.

כשרב יוסף אמר דברים אלו לפני רב הונא אמר לו רב הונא שזו היא דעת שמואל השיב ממנו רב יוסף פניו בכעס ואמר וכי אמרתי לך ששמואל חולק על הדברים הללו לא אמרתי לך אלא שאלו דברי רב ואפשר שגם דעת שמואל כן.

חזר **רב הונא ואמר** שכוונתו לומר, **שדברים אלו הם כדעת שמואל ולא כדעת רב, כי רב מכשיר את הסוכה גם בלא נענוע הסכך**, כי לדעת רב, אין להחשיב את נתינת הסכך הפסול כגמר העשיה, לומר בה נגמרה עשיית הסוכה בפסול, ובקציצה שאחר כך אנו מכשירים את העשוי בפסול, אלא הקציצה היא גמר העשיה[א], ונמצא עושה סוכה כשרה[ב]. [ולהלן יתבאר בעזה"י מהיכן למד רב הונא שכן דעת רב].

אמנם מודה רב, שכל זה **כשהקציצה ניכרת**, אבל אם קצץ באופן שגם אחר הקציצה סמוכים הם בצד קציצתם למקום חיבורם הראשון, מאחר שאין הקציצה נכרת, אין זו עשיה טובה, והסוכה פסולה.

חיתוך חוטי הציצית אחר קשירתם בבגד

במסכת מנחות מבואר, שנחלקו חכמים בכתוב האמור בציצית, "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ" (במדבר ט"ו ל"ט). י"א שבא הכתוב ללמד, שמצוות ציצית נוהגת רק בזמן ראיה, כלומר ביום

[א] כולהו אמוראי וכולה שיטתא כשמואל, ולא אמר קציצתן זו עשייתן, וגבי סוכה צריך נענוע. [תוס'].

[ב] והיכי דמי תעשה ולא מן העשוי, כגון החוטט בגדיש לעשות לו סוכה, שהסיכוך היה מאליו, ואינו נוגע בו לעשות שום מעשה, אלא פוחת אחת מדפנותיו ונכנס לעומקו, ונוטל העומרים ומשליך, והסוכה נעשית מאליה, דופנותיה וסככה, אבל זה שקיצצן, זהו מעשה שלה, שנגמר בהכשר. [רש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ולא בלילה, ואם כן זו מצוות עשה שהזמן גרמא, ונשים פטורות ממנה. וי"א שבא הכתוב ללמד שמצוות ציצית נוהגת רק ברואים, אבל סומים [=עיוורים] פטורים ממנה, ולדעה זו החייבים בציצית חייבים בה תמיד, ואינה מצוות עשה שהזמן גרמא, ולכן גם נשים חייבות בה. ודעת **רב עמרם חסידא** כדעה אחרונה[א], ולפיכך היה מטיל ציצית בבגדי אשתו.

ופעם כשבא להטיל ציצית בבגד של אשתו, נתן תחילה בבגד חוט אחד [שהיה כפול לארבעה, ולאחר שנתן בבגד עד האמצע, ונכפל שוב משני צידי הבגד היה כפול שמונה], ועשה בו את הקשרים של הציצית, ואחר גמר הקשירה נזכר שעדיין לא חילק את החוט לשמונה, והכל חוט אחד, **והיה סבור שאם עתה יחתוך** את הקצוות לעשותו שמונה, **יהיה פסול, משום שנאמר**, "גְּדִלִים **תַּעֲשֶׂה** לָךְ עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תְּכַסֶּה בָּהּ" (דברים כ"ב י"ב), **ולא מן העשוי**[ב], כלומר כשאתה עושה אותם, יהיו גדילים, ולא שתעשה בפסול, ואחר כך יוכשרו.

אולם רב חייא בר אשי אמר לו, שלדעת רב, יחתוך עתה את ראשי החוטים, והציצית כשרה, כי לדעת רב, אין להחשיב את קשירת החוט כגמר העשיה, לומר בה נגמרה עשיית הציצית בפסול, ובחיתוך שאחר כך אנו מכשירים את העשוי בפסול, אלא **החיתוך היא גמר העשיה, ונמצא עושה ציצית כשרה**[ג].

ומדברי רב אלו למד רב הונא, שכמו כן לעניין סוכה שסיככה בסכך מחובר, הקציצה היא גמר העשיה בכשרות, ואין צריך לחזור ולנענע.

אמנם, לדעת שמואל, האומר, שלעניין סוכה שסיככה במחובר, הקציצה שאחרי כן נחשבת תיקון שאחר גמר העשיה בפסול, ואינה מכשרת, הוא הדין לעניין **חיתוך חוטי ציצית אחר קשירתם, נחשב** הדבר **כתיקון אחר גמר העשיה בפסול, ואינו מכשיר**. וכן דעת לוי וכן אמר רב מתנה משמו של שמואל וי"א שכך הורה שמואל לרב מתנה על ידי מעשה.

[א] וכן רב יהודה פרק התכלת, דקסברי לילה זמן ציצית, ולא מצות עשה שהזמן גרמא הוא, ונשים חייבות, כרבנן דפרק התכלת, דאמרי, הכל חייבין בציצית, נשים ועבדים. ורבי שמעון פוטר בנשים, וכוותיה קיימא לן ... [תוס'].

[ב] הבאתי את הפסוק הזה כי בו נאמר לשון "תעשה", כמו בסוכה, אכן יתכן שלעניין ציצית למדו זאת מכתובים אחרים, כגון מהכתוב "והיה לכם לציצת", המלמד שכשהוא נהיה, יהיה ציצית.

[ג] עשאה מן הקוצים ומן הגרדין דלעיל גרע, דאף על פי שעושין אחרי כן הציצית לגמרי, לא חשבינן ליה עשייתן, משום דבעינן תלייה לשם מצוה. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ומצינו ברייתא, שלא כדברי רב, בה מפורש, שאם תחילה נתן את החוטים בבגד, ואחר כך חתכם, הציצית פסולה.

הטיל לשני קרנות בבת אחת

אף על פי שנאמר, "וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת" (במדבר ט"ו ל"ח), שמשמע, שיש לתת כל ציצת על כנף בפני עצמו, לדעת שמואל, אין ללמוד מכאן, שבשעה שנותן את הציצית בטלית יתן בכל פעם בכנף אחד בפני עצמו, אלא **רשאי** לתת בשני כנפות יחד, כגון שעושה ארבע כפלים ארוכים, כשיעור שתי ציציות, ותוחב ראשם האחד בכנף זה, וראשם האחר בכנף זה, ואחר כך חותך אותם באמצע לשנים, [וכן חותך בשני ראשיהם להפריד כל חוט לעצמו, ואחר כך יקשור. אבל אם יקשור קודם החיתוך, לדעת שמואל הציצית פסולה].

הממעט ענבי הדס ביום טוב

בדף ל"ג יתבאר בעזה"י, שאם היו ענבי[א] ההדס מרובות מעליו, ההדס פסול לארבע מינים, משום שהוא מנומר. ותקנתו בחול, למעט את ענביו. אבל ביום טוב לא ימעט את ענביו, משום שבכך הוא מתקנו להכשיר פסולו, ואסרו חז"ל לתקן דברים מעין אלו ביום טוב. ונחלקו חכמים, מה הדין אם עבר אדם על האיסור הזה, ולקט את ענבי ההדס ביום טוב[ב].

לדעת רבי שמעון בן יהוצדק[ג] – ההדס הזה **פסול**.

ולדעת חכמים – ההדס הזה **כשר**.

[א] פרי שבו, שדומה לענב. [רש"י בדף ל"ב].

[ב] לכל הביאורים, טעמו של רבי שמעון בן יהוצדק אינו משום שעשה זאת ביום טוב, אלא מטעמים אחרים. והא דאיפלגו בעבר וליקטן ביום טוב, ולא איפלגו בליקטן מערב יום טוב, (א) דבעי לאשמועינן, אין דיחוי אצל מצות, כדאיתא בפרק לולב הגזול. (ב) א"נ משום דמערב יום טוב היה יכול לתקן לכתחילה, להתיר אוגדו ולחזור ולאוגדו. (ג) אי נמי כדפירש בקונטרס לקמן, דנקט פלוגתייהו ביום טוב, למימר, דבתר אוגדיה פליגי, דהא ביום טוב לא אגיד ליה. [תוס'].

[ג] תנא היה, ואפשר שזה הוא הנזכר בכמה מקומות בש"ס, אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק. ואין זה הוא דפרק זה בורר דקרנהו ריש לקיש רועי בקר, ואמר להו רבי יוחנן, אי קרינכו רועי צאן מאי עבידנא לכו, ואי הוי רבו, לא הוה מהדר ליה הכי, אלא מוחה היה על כבוד רבו. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ונאמרו שלושה ביאורים למחלוקתם.

א. נחלקו אם קציצתם היא עשייתם.

היו שרצו לומר, שבין לדברי רבי שמעון יהוצדק ובין לדברי החולקים עליו, לולב צריך אגד, כלומר מצווה לאגוד את הלולב וההדס והערבה יחד. ולדברי שניהם, יש ללמוד בבניין אב ממצוות סוכה, כשם שבעשייתה הקפידה תורה שתעשה מתחילתה בכשרות, ולא תעשה בפסלות ואחר כך תוכשר, כך באגידת הלולב הקפידה תורה שתעשה מתחילתה בכשרות, ולא תעשה בפסלות ואחר כך תוכשר. ובדבר זה נחלקו.

לדעת רבי שמעון בן יהוצדק – האגידה היא גמר העשיה, ומאחר שבשעה זו היה ההדס פסול, נגמרה העשיה בפסול, וכשמתקן אחר כך על ידי קציצת הענבים, אינו מועיל להכשיר.

ולדעת חכמים – קציצת הענבים מן ההדס היא גמר העשיה של מצוות אגד, [כדעת רב, שקציצת הסכך היא גמר עשיית מצוות הסוכה], **ואם כן נגמרה העשיה בכשרות,** שהרי בגמר העשיה ההדס כשר.

ב. נחלקו אם באגידה יש דין תעשה ולא מן העשוי.

שוב אמרו, שאפשר שלדברי שניהם, לעניין סוכה, הקציצה אינה גמר העשיה, ולפיכך כשסיכך במחובר נחשבת כנגמרת בפסול ולא מועיל שיקצוץ אחר כך. והוא הדין לעניין אגד הלולב כשאגד תחילה ואחר כך קצץ את הענבים מההדס נחשב כנעשה בפסול ואחר כך נתקן. ובדבר זה נחלקו.

לדעת רבי שמעון בן יהוצדק – יש ללמוד בבניין אב ממצוות סוכה, כשם שבעשייתה הקפידה תורה שתעשה מתחילתה בכשרות, ולא תעשה בפסלות ואחר כך תוכשר, כך באגידת הלולב **הקפידה תורה שתעשה מתחילתה בכשרות, ולא תעשה בפסלות ואחר כך תוכשר. ולכן** כשתחילה אגד ואחר כך קצץ **פסול.**

ולדעת חכמים – אין ללמוד בבניין אב, שבאגידת לולב יש לעשות מתחילה בכשרות, **ואף כשתחילה נעשה בפסול, ואחר כך תוקן, הרי זה כשר,** ולכן גם כשתחילה אגד ואחר כך קצץ, כשר.

ג. נחלקו אם לולב צריך אגד.

עוד אמרו, שאפשר ששניהם מודים, שאם היתה עשיה בלולב, היה בה דין תעשה ולא

מן העשוי כמו בסוכה, ולא היה מתקנו כשמלקט ענבי ההדס אחר האגידה, אבל בדבר זה נחלקו.

לדעת רבי שמעון בן יהוצדק – לולב צריך אגד [כדעת רבי יהודה], כלומר מצווה לאגוד את הלולב עם ההדס והערבה, **ואם כן יש בו עשיה, וכשתחילה אגדו כשהיה ההדס פסול, נגמרה העשיה בפסול, ולא יועיל אם אחר כך ילקט את ענבי ההדס**.

ולדעת חכמים – לולב אינו צריך אגד, [כדעת החכמים החולקים על רבי יהודה], **ואם כן, אין בו דין עשיה**, ואין בו חילוק בין שעה שנאגד לשעה שאינו אגוד, ובכל זמן, כשענבי ההדס מרובות הוא פסול, וכשהוא ממעטם הוא מכשירו.

האם לולב צריך אגד

לדעת רבי יהודה – לולב צריך אגד, כלומר, מצוות לולב שיאגדנו עם ההדס והערבה, ואם לא אגדו, הוא פסול. **שנאמר** בענין לשון לקיחה, "**וּלְקַחְתֶּם לָכֶם** בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְערְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹקֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים" (ויקרא כ"ג מ'), **וכן נאמר בפסח מצרים**, "**וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֵזוֹב** וּטְבַלְתֶּם בַּדָּם אֲשֶׁר בַּסַּף וְהִגַּעְתֶּם אֶל הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסָּף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר" (שמות י"ב כ"ב), **ויש ללמוד בגזרה שווה, שכשם שהלקיחה האמורה בפסח מצרים, היתה באגודה, כך לקיחת לולב טעונה אגידה**.

ולדעת חכמים – לולב אינו צריך אגד, ובין כשאגדו ובין כשלא אגדו הוא כשר. כי חכמים לא קבלו מרבותיהם ללמוד גזרה שווה "לקיחה" "לקיחה", ואין אדם דן גזירה שוה מעצמו, אלא אם כן למדו מרבו, ורבו מרבו עד משה רבינו[א]. **אמנם** מודים חכמים שאף שאין הדבר מעכב **מצווה לכתחילה לאגוד את הלולב, כי נאמר** "עֻזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה **זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ** אֱלֹקֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ" (שמות ט"ו ב'), לומר **התנאה לפניו במצות**, עשה סוכה נאה, לולב נאה, ציצית נאה, וכשהלולב אגוד, הוא נאה יותר.

סוכות שישבו בהם בני ישראל בצאתם ממצרים

כשבני ישראל יצאו ממצרים, הושיבם הקב"ה בסוכות, כמו שנאמר, "לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם" (ויקרא כ"ג מ"ג),

---

[א] ושמא מקראות הללו לא לדרוש גזירה שוה נכתבו. [רש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

[ולזכר אותן סוכות ציווה לשבת בכל שנה בסוכה]. ונחלקו חכמים מה היו אותן סוכות.

לדעת רבי אליעזר – **עניני כבוד** היו.

ולדעת רבי עקיבא – **סוכות ממש** עשו להם מפני החמה בשעת חנייתם.

אלו דברים כשרים לסכך בהם

מבואר במשנתנו, שאין מסككים אלא בדברים שמתקיימים בהם שני תנאים. (א) אינם מקבלים טומאה. (ב) גידולם מן הארץ.

אבל דבר שאין גידולו מן הארץ, אף על פי שאינו מקבל טומאה, כגון עורות בהמה קודם גמר מלאכתם, אין מסككים בו. וכן דבר המקבל טומאה, אף על פי שגידולו מן הארץ, כגון פירות, או כלי עץ, אין מסككים בו.

ולהלן יתבאר בעזה"י מהיכן למדו זאת חכמים.

א. צריך לעשות סכך הדומה לעננים.

לדעת ריש לקיש, מאחר שהסוכה נעשית זכר לסוכת עניני כבוד שהושיב בהם הקב"ה את בני ישראל בהוציאם ממצרים, יש לעשות את הסכך בדבר הדומה לעננים.

ושני דברים אלו מתקיימים בעננים. (א) עננים אינם מקבלים טומאה, [שכן לא נאמרה תורת טומאה אלא בכלים ואוכלים ומשקים ואדם ועננים אינם בכלל זה]. **(ב) עננים גידולם מן הארץ**, כמו שנאמר, "וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת כָּל פְּנֵי הָאֲדָמָה" (בראשית ב' ו').

ומעתה, גם הסכך צריך להיות דבר שמתקיימים בו שני הדברים הללו.

אולם דברי ריש לקיש מיישבים את הדבר רק כדעת רבי אליעזר, האומר, שהסוכות נעשות לזכר סוכות עניני כבוד, שהושיב בהם הקב"ה את בני ישראל בהוציאם ממצרים. אבל לדעת רבי עקיבא, הסוכות נעשות לזכר סוכות ממש, שישבו בהם, ואם כן, אין טעם לומר שיהיה הסכך דומה לעננים. ואם באנו לומר שיש לעשות סכך דומה לסכך אותן סוכות שישבו בהן, אפשר שהיו מסוككות גם בדברים המקבלים טומאה. ולפיכך נאמרו טעמים אחרים מנין שאין מסككים אלא בדבר שגידולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה.

ב. מקיש סוכה לחגיגה.

לדברי רב דימי אמר רבי יוחנן, מאחר שנאמר "**חַג הַסֻּכּוֹת** תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ

מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ" (דברים ט"ז י"ג) הקישה תורה את הסוכה לחגיגה [כלומר לקרבן חגיגה].

ושני דברים אלו מתקיימים בבהמה הקרבה לחגיגה. (א) בהמה בחייה אינה מקבלת טומאה. (ב) בהמה נחשבת דבר שגידולו מן הארץ, כי מן הקרקע היא גדלה וניזונית במרעה ופרנסה.

ומעתה, גם הסכך צריך להיות דבר שמתקיימים בו שני הדברים הללו.

דף י"ב

אולם דחו זאת, כי אם כן, יש לנו לומר שכשם שהחגיגה בעלי חיים, אף הסכך יהיה כשר בבעלי חיים, ואין הדבר כן[א].

ג. "בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ".

לדברי רבין אמר רבי יוחנן ענין זה שיש לסכך בדבר שגידולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה למד ממשמעות הכתוב "חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ" (דברים ט"ז י"ג), שהכוונה לעשות סוכות מפסולת גורן [=קש ותבן] ופסולת יקב [=זמורות ואשכולות ריקנים], וכל אלו הם דברים שגידולם מן הארץ ואינם מקבלים טומאה[ב].

והקשו על כך מנין שכוונת הכתוב לסכך רק בפסולת גורן ויקב שמא כוונת הכתוב לסכך בכל מה שבגורן וביקב, שהם הפסולת והאוכל [=קשים עם תבואה, ואשכולות עם ענבים], ואוכל הוא דבר המקבל טומאה, ואם כן מסككים גם בדברים המקבלים טומאה.

- ותירץ רבי זירא, שאין לומר כן, כי האוכל שביקב אינו ענבים, אלא יין, וביין אי

[א] כיון דלא קמה מילתיה דרבי יוחנן, דהא פרכינן עלה ... וילפינן טעמא מגרנך ומיקבך, לא סמכינן עלה לאכשורי לסכך בעורות, דנהי דגידולי הארץ איקרי, על שם שהארץ מגדלתן במרעה ופרנסה, אבל גידולים מן הארץ לא אקרי, אלא דבר הצומח מן הקרקע, ולא בהמות. [רש"י].

[ב] רבי יוחנן לא יליף מעניני כבוד, מפרש בירושלמי, דין כדעתיה, ודין כדעתיה, רבי יוחנן אמר עננים למעלה היו, כלומר מן השמים הן באין, ואין זה גידולו מן הארץ, דקתני מתניתין, וריש לקיש אמר למטה היו, רבי יוחנן מדמי להו כאדם המשלח לחברו חבית וקנקנים, וריש לקיש מדמי ליה כמאן דאמר לחבריה שלח קופתך וסב לך חיטין. והכי נמי איתא בבראשית רבה רבי יוחנן אמר, אין עננים אלא למעלה, שנאמר וארו עם עני שמיא, ריש לקיש אמר אין עננים אלא מלמטה, שנאמר מעלה נשיאים מקצה הארץ, על דעתיה דרבי יוחנן, לאחד שכיבד את חבירו בחבית של יין וקנקנים, על דעתיה דריש לקיש, לאחד שאמר לחבירו תן לי סאה חיטין, אמר לו הבא לי קופתך, ובא מדוד, כך אמר הקב"ה לארץ, אייתי עני, וקביל מיטרא. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

אפשר לסכך.

אולם רבי ירמיה דחה את תירוצו של רבי זירא, כי אף שביין כמות שהוא אי אפשר לסכך, ביין קרוש [הבא משניר שהוא דומה לעיגולי דבילה] אפשר לסכך, ובכך יתפרש הכתוב.

וכששמע רבי זירא את קושיית רבי ירמיה, אמר, הא מלתא הוה בידן [=דבר זה היה בידינו, כלומר עד עכשיו היינו סבורים לידע טעם משנתנו מן המקרא הזה, שבפסולת הכתוב מדבר, כי אי אפשר לסכך ביין], ובא רבי ירמיה, [שהזכיר לנו יין קרוש הבא משניר], ושדא ביה נרגא [=קצצה בגרזן, כלומר, השיב תשובה ניצחת].

- ורב אשי תירץ, שוודאי משמעות הכתוב היא לפסולת גורן ויקב, ולא לגורן ויקב עצמם, כי נאמר "בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ", כלומר דברים שאתה אוסף מהגורן והיקב, ונוטל ומשליך שהם, הפסולת הנבררת מתוך האוכל.

ד. מהכתוב בספר עזרא.

לדברי רב חסדא, ענין זה שאין מסככים אלא בדבר שאין מקבל טומאה וגידולו מן הארץ, למד מהנאמר בספר עזרא "וַאֲשֶׁר יַשְׁמִיעוּ וְיַעֲבִירוּ קוֹל בְּכָל עָרֵיהֶם וּבִירוּשָׁלִַם לֵאמֹר **צְאוּ הָהָר וְהָבִיאוּ עֲלֵי זַיִת וַעֲלֵי עֵץ שֶׁמֶן וַעֲלֵי הֲדַס וַעֲלֵי תְמָרִים וַעֲלֵי עֵץ עָבֹת לַעֲשׂת סֻכֹּת** כַּכָּתוּב" (נחמיה ח' ט"ו), שלא הזכיר בכל אלו, אלא דבר שאינו מקבל טומאה, וגידולו מן הארץ.

ובדף ל"ו יתבאר בעזה"י, שלדעת רבי יהודה, אין מסככים אלא בארבעה מינים שבלולב.

"וְהָבִיאוּ ... וַעֲלֵי הֲדַס ... וַעֲלֵי עֵץ עָבֹת"

בכתוב הנ"ל, הוזכר ההדס שתי פעמים, מתחילה נאמר "הֲדַס", ולאחר מכן נאמר "עֵץ עָבֹת", וזהו הדס, הנקרא עץ עבות, על שם שהעלים מורכבים זה על זה כמין עבותות ושרשרות.

וביאר רב חסדא, שהסיבה שהוזכר ההדס שתי פעמים, כי נצרך הוא לשני דברים. **(א) הדס שוטה**, [שאינו כשר ללולב, לפי שאין עבותו עשויה של שלש שלש עלין], **לסכך**. **(ב) ועץ עבות ללולב**.

כל הפסולים לסכך כשרים לדפנות

נתבאר לעיל, שהכתוב "חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ" (דברים ט"ז י"ג) מלמד, שאין כשר לסכך, אלא דבר שאינו מקבל טומאה, וגידולו מן הארץ.

ומבואר, שדווקא בסכך הדין כן, אבל לדפנות הכל כשר, גם דבר המקבל טומאה, וגם דבר שאין גידולו מן הארץ.

והסיבה לכך, כי כשנאמר בתורה "סוכה", הכוונה לסכך, שלשון סוכה על שם הסכך[א], ואם כן כשאמרה תורה לעשות סוכה מפסולת גורן ויקב, הכוונה לעשיית הסכך.

סיכוך בחבילות

קש, **עצים**, **וזרדים** [=ענפים דקים], דברים שגידולם מן הארץ ואינם מקבלים טומאה, ואם כן **כשרים** הם **לסכך בהם**.

אולם במשנתנו מבואר, **שמסككים בהם רק כשהם פרודים**, **אבל בחבילות** קשורות של קש, או בחבילות קשורות של עצים או בחבילות קשורות של זרדים[ב], **אין מסككים**.

והנה כבר נתבאר בדף ח', שאף שסוכה שלא נעשית לשם מצווה כשרה, מכל מקום אינה כשרה אלא כשנעשית לתשמיש סוכה, כלומר לצל, אבל כשלא נעשית לשם צל כלל, היא פסולה.

ואם כן, **כשמתחילה נתן חבילות** קש ועצים וזרדים **על סוכתו כדי לייבשם שם**, ולא להיות לגג להצל, **מעיקר הדין אין זו סוכה**, **והיא פסולה**.

ורבי יעקב שמע מרבי יוחנן טעם משנתנו, וטעם משנה נוספת [חוטט בגדיש המבוארת להלן], **ושכח** איזה טעם אמר בכל משנה, **ומתוך כך נסתפק בספק הבא**.

האם משנתנו מדברת באופן הנ"ל, **שמתחילה נתן את החבילות על הסוכה שלא לשם סיכוך**, **שמעיקר הדין אין זו סוכה**, ולכן היא פסולה, [וענין זה נקרא כאן בגמרא פסול משום תעשה ולא מן העשוי, שסוכה זאת נעשית בפסול]. **אבל כשמתחילה נתן את החבילות לשם סיכוך**, **הסוכה כשרה**.

[א] דדופן לא איקרי סוכה. ודנפקא לן, דפנות מבסכת בסכת בסכות, מייתורא דקראי ילפינן, ולא ממשמעותא. [רש"י].

[ב] מפרש בירושלמי דאין חבילה פחותה מעשרים וחמשה קנים. [תוס']. ומתוך פירוש רש"י בדף י"ג לדברי רב חסדא אגד שלוש שמיה אגד משמע, שגם לעניין סכך, אגודה נחשבת בשלושה.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

או שמשנתנו מדברת באופן שמתחילה נתן את החבילות על הסוכה לשם סיכוך, שמעיקר הדין סוכה כשרה היא, **ובכל זאת אמרו חכמים שלא לעשות כן, כי חששו, ש**אם ישבו בסוכה שנתנו עליה חבילות לשם סיכוך, **יבואו לשבת גם בסוכה שנתנו עליה חבילות לשם יבוש**, שמעיקר הדין היא פסולה. [וענין זה נקרא כאן בגמרא גזרת אוצר, כלומר, שגזרו על סוכה זו שמסוככת בחבילות, משום סוכה שנעשית על ידי שאצר עליה חבילות שלא לשם סיכוך].

ומסקנת הגמרא, שהאופן האחרון הוא הנכון, ומשנתנו אוסרת לשבת בסוכה המסוככת בחבילות, גם כשנתנו עליה את החבילות לשם סיכוך, אף שאינה פסולה מעיקר הדין, שכן אמר רבי חייא בר אבא משמו של רבי יוחנן.

ואמרו, שראייתו של רבי יוחנן לכך, שמשנתנו פוסלת אף כשנתן את החבילות לשם סכך, כי לא שנינו כאן "אינה סוכה", לומר שפסולה מעיקר הדין, אלא "אין מסככין בהן", שמשמע מתקנת חכמים[א], הרי שאף באופן שמעיקר הדין הסוכה כשרה פסלוה חכמים משום גזרת אוצר.

החוטט בגדיש

התבן דבר שגידולו מן הארץ, ואינו מקבל טומאה, ולפיכך הוא **כשר לסכך**.

אכן כבר נתבאר, שגם סכך כשר, מועיל להכשיר סוכה, רק **כשניתן מתחילה לשם סיכוך, אבל כשלא ניתן לשם סיכוך, אינו מועיל**.

ולפיכך, גדיש של תבן, מאחר **שלא הוגדש לשם סכך**, אינו נחשב כסכך, **ואף אם חפרו בגדיש בצידו, עד שנעשה בו חלל גבוה עשרה טפחים** כשיעור סוכה, **התבן שבגג החלל אינו נידון כסכך**, וסוכה פסולה היא[ב].

ובמשנה בדף ט"ו שנינו כן, שהחוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה.

[א] ואם תאמר והא גבי דבר המקבל טומאה ואין גידולו מן הארץ קתני מתניתין "אין מסככין בו", אף על גב דדיעבד נמי אינה סוכה, אפילו מדאורייתא. ויש לומר דשאני התם דליכא למיטעי. [תוס'].

[ב] כן נראה לכאורה הטעם לפסול, משום שלא ניתן התבן לשם סכך. וראה בפירוש רש"י, שפירש, "החוטט בגדיש לעשות סוכה, נוטל מן העומרים למטה סמוך לארץ, ונכנס לתוכו, ועושה חלל כשיעור סוכה, וסכך עשוי ועומד מאליו", ולכאורה משמע, שרוצה לומר שזו סיבת הפסול, שהסכך עומד מאליו, ולא הוא עשה אותו. ויל"ע בדבר. ויותר נראה, שלא פירש בזה רש"י את טעם הפסול, אלא פירש כיצד הוא החיטוט בגדיש, אבל טעם הפסול הוא משום שלא ניתן התבן לשם סיכוך כנ"ל, וכמו שפירש בד"ה והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ורבי יעקב שמע מרבי יוחנן טעם אותה, וטעם משנתנו [בענין מסכך בחבילות], **ושכח** איזה טעם אמר בכל משנה, **ומתוך כך נסתפק בספק הבא**.

האם המשנה הזו מדברת באופן הנ"ל, שחטט בגדיש עד שעשה בו חלל גבוה עשרה, אבל לא נגע כלל בתבן שבגג החלל הזה להכשירו, ומעיקר הדין אין זו סוכה, ולכן היא פסולה, [וענין זה נקרא כאן בגמרא פסול משום תעשה ולא מן העשוי, שסוכה זאת נעשית בפסול]. **אבל אם לאחר שחטט בגדיש נענע את התבן שבגג החלל, נחשב כמניחו עתה לשם סכך, והסוכה כשרה**.

או שהמשנה הזו מדברת באופן שנענע את התבן שבגג החלל, שעל ידי זה נחשב כנותנו עתה לשם סכך, ומעיקר הדין סוכה כשרה היא, **ובכל זאת אמרו חכמים שלא לעשות כן, כי חששו, ש**אם ישב בגדיש שחטט ונענע את התבן שבגגו, **יבוא לשבת גם בגדיש שחטט ולא נענע את התבן שבגגו**, שמעיקר הדין הוא פסול. [וענין זה נקרא כאן בגמרא גזרת אוצר, כלומר, שגזרו על גדיש זה שנענע את גגו, משום זה שלא נענע והוא נתון לשם אוצר ולא לשם סיכוך].

ומסקנת הגמרא, שהאופן הראשון הוא הנכון, ואם נענע את גג הגדיש, סוכה כשרה היא. שהרי כבר נתבאר, שלדעת רבי יוחנן, טעם משנה זו אינו כטעם משנתנו בענין חבילות, ומאחר שטעם משנתנו כאופן האחרון, טעם משנת חוטט בגדיש כאופן הראשון.

ואמרו, שראייתו של רבי יוחנן לכך, שאותה משנה מדברת באופן שהגדיש פסול מעיקר הדין, כי כך שנינו בה, "אינה סוכה", משמע אינה סוכה כלל.

וביאר רש"י, שהסיבה לכך שלא גזרו על גדיש שחטט ונענע את גגו, משום זה שלא נענע את גגו, כי כשנענע, העלה על דעתו שיש צורך בתיקון זה, ואם כן אין לחוש שיטעה בדבר פעם אחרת, וישב בגדיש חטוט בלא לנענע את גגו.

סככה בחיצים

החיצים עשויים משני חלקים. (א) גוף החץ, הוא מעין קנה של עץ ארוך. (ב) וראש החץ, הוא חוד של מתכת המחובר בקנה.

ובשני אופנים היו מחברים את הקנה עם החוד. (א) יש שהיו עושים נקב בחוד של מתכת, ובו תוקעים את הקנה של העץ, [וקנים אלו קרויים זכרים]. (ב) ויש שהיו עושים נקב בקנה של עץ, ובליטה באחורי חוד המתכת, ותוקעים הבליטה בנקב שבקנה,

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

[וקנים אלו קרויים נקיבות].

ואמר רב יהודה אמר רב, שיש חילוק ביניהם לעניין סיכוך.

ה**נקבות**, מאחר שיש להם בית קיבול, אף על פי שעתיד להתמלאות ולהסתם במילויו, הרי הם ככלי עץ שיש להם בית קיבול[א], ומקבלים טומאה[ב], ולפיכך **אין מסככים בהם**. [אף קודם שנתחברו לחוד של מתכת].

וה**זכרים**, מאחר שאין להם בית קיבול, והם פשוטי כלי עץ, אינם מקבלים טומאה[ג], ו**מסככים בהם** [כל זמן שלא נתחברו לחוד של מתכת], ולא גזרו לפסול את הזכרים מחמת הנקבות.

סיכוך בפשתן

הפשתן הוא דבר ש**גידולו מן הארץ**, **וכל זמן שלא** נעבד כשיעור ש**הגיע לכדי קבלת טומאה**, **הוא כשר לסיכוך**.

וכך הוא סדר עיבוד הפשתן. (א) תחילה שורה אותו במי המשרה לרככו. (ב) ולאחר מכן כותשו במכתשת לשבר הפסולת. (ג) ולאחר מכן סורקו במסרק להוציא ממנו הפסולת.

והנה, **קודם עיבודו**, **כל זמן שהוא בהוצין שלו**, כלומר כמו שגדל, **ולא נשרה** במי המשרה, **ולא נופץ** במכתשת, **ולא נסרק** במסרק, **דין פשוט** הוא **שאינו מקבל טומאה**, **ומסככים בו**. והוא הנקרא הוצני פשתן.

[א] משמע מהכא, דשמיה קיבול. וקשה ... ובסנהדרין הארכתי ובמסכת כלים אמתניתין דצרור המעות. [תוס']. ע"ש בפירוש הר"ש ואפשר שהוא בעל התוס' למסכת זו.

[ב] קצת תימה, כיון דעשוי למלאות [לא נגמרה מלאכתו ו]הוי ליה גולמי כלי עץ, דטהורים, כמו קתא דסכינא עד שלא שם הברזל. [תוס'].

[ג] לא דמו לשאר פשוטי כלי עץ, כמו דף של נחתומין ... דמקבל טומאה מדרבנן, דהני אפילו מדרבנן טהורין ... [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

וכמו כן **לאחר גמר עיבודו**, **שנשרה** במי המשרה, **ונכתש** במכתשת, **ונסרק** במסרק, **דין פשוט הוא שמקבל טומאה**[א], **ואין מסככים בו**. והוא הנקרא אניצי פשתן.

אבל כשהחל עיבודו ולא נשלם, **בזה נסתפק רבי יוחנן**, אם הוא מקבל טומאה ואין מסככים בו, או אינו מקבל טומאה ומסככים בו, וקרא אותו רבי יוחנן הושני פשתן.

ונסתפק רבה בר בר חנה בדבר זה, **האם הושני הוא זה** שנעבד הרבה, **שנשרה** במי המשרה, **ונכתש** במכתשת, **ולא חסר לעיבודו אלא הסירוק**, **אבל זה שנשרה בלבד**, **עדיין בכלל הוצני** פשתן הוא, שאינו מקבל טומאה ומסככים בו. **או שגם זה שרק החל עיבודו**, **שנשרה** במי המשרה **בלבד**, **בכלל הושני הוא**, שנסתפק בו רבי יוחנן אם מקבל טומאה ומסככים בו.

סיכוך במינים הבאים

א. שושי.

שושי, הוא מין ירק הנקרא בלע"ז פליי"א [=שֶׁרֶדְ]. **ומודים רב יהודה ואביי שמסככים בו**, כי אינו מקבל טומאה, לפי שאינו מאכל אדם.

ב. שווצרי.

י"מ ששווצרי הוא מין ירק הנקרא בלעז ארניז"א [=לענה]. ורבי מכיר פירש שהוא עשב הגדל ביערות שעליו רחבים ונקרא בלע"ז פלקיר"א [פרעושית].

לדעת רב יהודה – **מסככים בו**, כי אינו מקבל טומאה, לפי שאינו מאכל אדם.

[א] **כן פירש בקונטרס**, **שכך ראוי ליטמא בנגעים**, כדאמר פרק במה מדליקין, האונץ של פשתן משיתלבנו, פירוש אניצי פשתן, לאחר שתקנו במסרק ... **משמע שרוצה לומר שהפשתן עצמו מטמא בנגעים קודם טוויה**, ולפירושו אתיא שמעתין כרבי יהודה, דפלוגתא היא במסכת נגעים, ומייתי לה בפרק במה מדליקין, דתנן, שתי וערב מטמא בנגעים מיד, דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר, השתי משישלק, והערב מיד, והאונץ של פשתן משיתלבנו. [] **ותמיהה**, היאך פשתן מטמא בנגעים לשום תנא, הא שתי וערב כתיב. ועוד ... [] **לכך נראה כמו שפירש בערוך**, **דאונץ הוא מטוה של פשתן**, ושתי וערב דקאמר רבי מאיר היינו בצמר, שניכר בו מהו ערב מהו שתי, שזה טווי כלפי היד, וזה טווי כלאחר יד, אבל דפשתן הכל שוה ואין ניכר. ואניצי פשתן נמי אומר רבינו תם שהוא מטוה ... [] **אבל קשה** ... ועוד תניא בספרי יכול לא יביא גיזי צמר ואניצי פשתן ... משמע דאניצי פשתן דומיא דגיזי צמר שלא נטוה. ועוד סוגיא דשמעתין מוכחא דהוא פשתן שלא נטוה ודייק ונפיץ ... [] **לכן נראה דאניצי פשתן ודאי לאו טווי הוא**, **ואף על גב דאינו מטמא בנגעים**, **הואיל וקרוב הוא לטומאה**, **גזור בהו רבנן לפוסלו לסכך**, כדאשכחן לקמן, דאיכא דפסיל נסרים משופין משום גזירת כלים. ואפילו מאן דמכשר התם מצי למיפסל הכא ... [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ולדעת אביי – **אין מסככים בו**, כי ריחו רע, ואם יסככו בו, יניחו את הסוכה ויצאו.

דף י״ג

ג. היזמי.

היזמי הוא מין של סנה, **ומודים רב חנן בר רבא ואביי שמסככים בו**, כי אינו מקבל טומאה, לפי שאינו מאכל אדם.

ד. היגי.

היגי גם הוא מין של סנה, ונחלקו חכמים אם מסככים בו.

לדעת רב חנן בר רבא – **מסככים בו**, כי אינו מקבל טומאה, לפי שאינו מאכל אדם.

ולדעת אביי – **אין מסככים בו**, כי עליו נושרים, ואם יסככו בו, לא יוכלו לשבת בסוכה מפני נשירת העלים, ויניחוה ויצאו.

חבילות שנאגדו בידי שמים

בדף י״ב נתבאר, שגם דברים שכשרים לסכך בהם, כגון קש עצים וזרדים, אין מסככים בהם כשהם בחבילות.

ומבואר בסוגיתנו, שכל זה כשנאגדו בידי אדם, אבל אם נאגדו בידי שמים, מסככים בהם [=**אגד בידי שמים לא שמיה אגד**].

כמאמר רב גידל אמר רב, שמסככים באפקותא דדיקלא, [הוא הדקל בעודו קטן, שאין לו גזע כל כך, אלא ענפים הרבה יוצאים מאמצעו[א]].

[א] ואין זה אצוותא דדיקלא דפרק כל שעה, דההוא עשב הגדל סביב הדקל ... ואפשר דהיינו ערקבלין דסוף עושין פסין ... וצריך לומר דמין זרע הוא. ומיהו מדתנן בפרק לולב הגזול אין אוגדים את הלולב אלא במינו, ואמר רבא בגמרא אפילו בסיב, ואפילו בעיקרא דדיקלא, שמע מינה דאין זה עשב, אלא מן הדקל עצמו הוא, ואין זה ערקבלין. [תוס׳].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

וכמאמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא, שמסככים בדוקרני דקני, [כעין אפקותא דדקלא של קנים].

וכל אלו, מאחר שנאגדו בידי שמים מצד אחד, מעתה אף אם קשר אותם גם בצד השני, [כדי שלא יהיו מופרדים זה מזה ויסככו היטב], מסככים בהם.

כי אין נקראת אגודה להיחשב כחבילה הפסולה לסכך, אלא כשאוגד שני דברים נפרדים, ולא כשאוגד דברים המחוברים זה בזה [=**אגד בחד לא שמיה אגד**].

אזוב בלא שם לווי

כל מקום שנאמר בתורה אזוב, [כגון בפסח מצרים, ובשריפת פרה אדומה, ובטהרת טמא מת], הכוונה לאותו הנקרא אזוב סתם, ללא שם לווי, ולא לכל מיני אזובים אחרים שיש להם שם לווי, כאזוב יון, ואזוב כוחלי, ואזוב מדברי, ואזוב רומי.

מרור של אגם

לדברי רב חסדא אמר רבינא בר שילא, מרור [=חזרת[א]] של אגם, **אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח**.

ואף שכבר נתבאר לענין אזוב, שמאחר שנאמר בתורה אזוב סתם, אין הכוונה למיני אזוב שיש להם שם לווי, והוא הדין לעניין מרור, מאחר שנאמר בתורה מרור סתם, אין הכוונה למיני מרור שיש להם שם לווי, מרור של אגם דינו כמרור סתם.

- **לדעת אביי, מרור של אגם שונה ממרור סתם, ואף על פי כן יוצאים בו ידי חובה, כי בזמן מתן תורה עדיין לא היה לו שם לווי**, והיה נקרא מרור סתם, כמרור הנקרא גם היום מרור סתם, **ומאחר שבזמן מתן תורה נקראו שניהם מרור סתם, שניהם בכלל הכתוב**, "וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמַצּוֹת **עַל מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ**" (שמות י"ב ח'), ורק אלו שכבר בזמן מתן תורה היה להם שם לווי, אינם בכלל הכתוב.

- **ולדעת רבא, יתכן שכבר בזמן מתן תורה היה נקרא מרור זה בשם 'מרור של אגם', ואף על פי כן הוא בכלל הכתוב "עַל מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ", שכן** כשאמרו שכל מרור שיש לו

[א] כן פירש בקונטרס ... ואין משמע כן בפרק כל שעה ... אלא מין אחר הוא ששמו מרריתא, ויש ממנו שמגדל באגם, ושורש שלו נקרא תיעה ... [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

שם לווי אינו בכלל הכתוב, נתכוונו למיני מרור שהם שונים ממרור סתם, [ומחמת השינוי נשתנה שמם], ומאחר שהם שונים, ולא נזכרו בתורה, אינם בכלל הכתוב, אבל 'מרור של אגם' **הוא מרור סתם, ולא נקרא שמו מרור של אגם מחמת שינוי שיש בו, אלא משום שהוא מצוי באגם**, ומאחר שהוא ממש כמרור סתם, דינו כמותו ויוצאים בו.

מצוות אזוב

בענין טהרת טומאת מת נאמר, "וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה עַל הָאֹהֶל וְעַל כָּל הַכֵּלִים וְעַל הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם וְעַל הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם אוֹ בֶחָלָל אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקָּבֶר" (במדבר י"ט י"ח), **ולמדו** בגזרה שווה מלקיחת אזוב האמורה בפסח מצרים, "וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֵזוֹב וּטְבַלְתֶּם בַּדָּם אֲשֶׁר בַּסַּף וְהִגַּעְתֶּם אֶל הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסָּף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר" (שמות י"ב כ"ב), שכשם שאותה לקיחה של פסח מצרים היתה של אגודת אזוב, כך לקיחה של טהרת טומאת מת, תהא של אגודת אזוב[א]. ונחלקו חכמים במסכת פרה, כמה אזוב צריך לאגוד יחד. [מתחילה היו סבורים להעמיד את מחלוקתם בהיפוך מהמבואר להלן[ב]. אולם מסקנת כפי המבואר להלן, שרבי יוסי מחמיר, וחכמים מקילים].

לדעת רבי יוסי – תחילתו שלושה ושייריו שנים. כלומר, מעיקר הדין אין אגודה נחשבת בפחות משלושה, ולכן מתחילה צריך לקחת שלושה קלחים [=שרשים] של אזוב, שבכל קלח גבעול [=קנה אמצעי שהזרע בראשו] אחד[ג], ואם לקח שני קלחים, אין זו אגודה, ופסול. אמנם כשמתחילה לקח שלושה, מאחר שכבר נחשבו לאגודה, מעתה אף אם נפל אחד לאחר מכן, ונשארו שנים, לא נפסלו.

ולדעת חכמים – תחילתו שנים ושייריו אחד. כלומר, מעיקר הדין אגודה נחשבת גם בשנים, ולכן אם לקח מתחילה שני קלחים [=שרשים] של אזוב, שבכל קלח גבעול, הרי זו אגודה וכשר. **אמנם** אף שמעיקרה הדין די בשנים מודים חכמים ש**מצווה לכתחילה**

[א] ורבנן דלא ילפי לעיל גבי לולב לקיחה לקיחה, דמכשרי בשאינו אגוד, קסברי דמאזוב לאזוב נאמרה גזרה שוה. ותימה, דאי גזרה שוה היא, הא קתני סיפא דהך משנה ... לא אגדן כשר, ומאי שנא מלולב לרבי יהודה, דתניא, אגוד כשר שאינו אגוד פסול, משום דיליף לקיחה לקיחה. [תוס'].

[ב] ובשינוי מועט, כלומר שמעיקר הדין אין חילוק בין תחילתו לשייריו, ולדעת רבי יוסי, תחילתו ושייריו שנים.

[ג] דאי שלשה לכל קלח וקלח, אם כן היינו רבי יהודה, דקתני סיפא, רבי יהודה אומר, שלש על שלש. ומשנה זו שנויה באורך במסכת פרה, אלא שהגמרא קצרה. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ליטול שלושה. וכשמתחילה לקח שנים [או שלושה], מאחר שכבר נחשבו לאגודה, מעתה אף אם נפל אחד [או שנים] לאחר מכן, ונשאר אחד, לא נפסל.

ולדברי הכל, גרדומיו בכלשהו כלומר, **אף שבכל הזאה משתבר הגבעול, כל זמן שנשאר ממנו משהו, נחשב הוא כקיים**. [ואם כן, לדעת רבי יוסי, כשמתחילה לקח שלושה קלחים, כל זמן שישתיירו שני קלחים, שבכל אחד משהו גבעול, עדיין כשר. ולדעת חכמים, כשמתחילה לקח שני קלחים, כל זמן שישאר קלח אחד, שבו משהו גבעול, עדיין כשר].

-

ומתוך פירוש רש"י לדברי רב חסדא משמע, שלדעת רב חסדא, כמחלוקתם לעניין אגודת אזוב, כך נחלקו לעניין סכך, [אלא שבזה חכמים מחמירים ורבי יוסי מקיל], שלדעת רבי יוסי האומר שאגודה בשלושה[א], אין לסכך בחבילה של שלושה, ולדעת חכמים האומרים שאגודה בשנים, אין לסכך בחבילה של שנים.

חבילה הנעשית למנין

כבר נתבאר בדף י"ב, שאין מסככים בחבילות. ואמרו בסוגיתנו, שכל זה כשנאגדו כדי לשומרם כך, אבל כשנאגדו לצורך אחר, ולא להתקיים אגודים, אף אם לא התירם, **מסככים בהם**.

ומהטעם הזה התיר מרימר לסכך באיסורייתא דסורא, הם חבילות של קנים, שהמוכרים היו אוגדים למוכרם בחבילות, והקונים היו רגילים להתיר את החבילות לייבש את הקנים, ולא נאגדו הקנים מתחילה אלא לצורך המכירה, שהיו נמכרים במנין מסוים בכל חבילה, ומאחר שלא נאגדו כדי לקיימם אגודים, מסככים בהם אף כשהם אגודים.

חבילה המתפרקת מאליה

צריפי דאורבני הוא כוך עגול ככובע גדול, העשוי מענפי ערבה, מתחתיו פיו רחב,

---

[א] תימה, דבמסכת אבות משמע, דפחות מחמשה לא שמיה אגד, דתנן ... ומנין אפילו חמשה, שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה ... ואית ספרים דגרסי איפכא ... ושלשה נפקא לן מואגודתו על ארץ יסדה. ובפרק קמא דברכות לא משמע כן ... ושמא, דאף על גב דבעלמא חשיבא אגודה בשלשה, האי קרא דואגודתו על ארץ יסדה לא מיתוקם אלא בחמשה, משום דכתיב אף ידי יסדה ארץ, וביד יש בה חמש אצבעות. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ולמעלה קושרים ראשי הנצרים בחבל, ולמטה חוט קלוע על הענפים להחזיקם יחד[א], [ורגילים ציידי עופות לעשותו, להיות נחבאים בו, כשהם ממתינים לעופות].

ובעוד הצריף הזה קשור כהלכתו, אין מסככים בו, כי נחשב הוא כחבילות עצים, שאין מסככים בהם.

ואמר רבי אבא, שאם התיר את הקשר העליון, הוא כשר לסכך, אף על פי שקצוות הענפים התחתונים מחוברים ביניהם.

- לדברי רב פפא, כן הדין רק כשהתיר את ראשי החוט שבו קצוות הענפים מחוברים למטה, שבהתרת החוט הזה, החבילה נחשבת מפורקת [אף אם לא הוציא את החוט

[א] אפשר שהכוונה לכך שמעביר חוט סביב סביב בתחתית הצריף, כשהוא נכנס ויוצא בין ענף לענף כלומר אצל ענף אחד הוא נכנס ואצל הענף הבא הוא יוצא וכן על כל הענפים, וחוזר ומקיף שוב, באופן שכל ענף שעבר אצלו בפעם הראשונה מצדו הפנימי, עובר אצלו עתה מצדו החיצון, ונמצא אוחז כל ענף וענף, וכל הענפים יחד.

מביניהם, כי די בהתרתו, כדי שלא יהיו קשורים], אבל אם לא התיר את החוט, מאחר שהענפים מחוברים מלמטה, יש להחשיב אותם כחבילה ופסולים לסכך בהם.

- ולדברי רב הונא בריה דרב יהושע, אף בלא התרת החוט התחתון, מיד כשהתיר את הקשר העליון, הותר הצריף לסכך, כי הקשר התחתון מועיל לענפים לחברם רק כשהם במקומם, אבל אם יבוא ליטול אותם, מיד הם מתפרקים זה מזה[א], וכל אגד שאינו מועיל לטלטל על ידו, אינו אגד, ואם כן גם בעודם קשורים מלמטה, נחשבים כאינם קשורים, וכשרים לסכך.

דיני אוהל וסכך בירקות מרור

א. הבאת טומאה.

כלל בידינו, שכל שיהיה תחת אוהל אחד, טומאת מת ודבר אחר, הטומאה באה תחת כל האוהל[ב], ונטמא כל מה שתחת האוהל מהמת, ובתנאי שיהיה האוהל רחב טפח על טפח וגבוה טפח.

והוא הדין אם נעשה אוהל כזה על ידי עלי ירקות שאמרו חכמים שיוצאים בהם ידי חובת מרור[ג], אף על פי שאוהל דק הוא, **כל זמן שהירקות לחים**, ולא נפרכים, **אוהל גמור** הוא לענין זה, **ומביא את הטומאה** תחתיו.

אבל משנפרכו הירקות, **בטל האוהל**, ואינם מביאים את הטומאה תחתיהם.

ב. חציצה בפני הטומאה.

כלל בידינו, שמת מטמא את כל מי שעובר מעליו בלא חציצה של אוהל, אבל אם יש מעל המת אוהל רחב טפח על טפח וגבוה טפח, הוא חוצץ בפני הטומאה, והעובר עליו טהור[ד].

ומעיקר הדין, כן הוא כשנעשה אוהל כזה על ידי עלי ירקות שאמרו חכמים שיוצאים

[א] שמשהתיר קשר העליון, אם אתה מטלטלו, הוא ניתק מאליו, שאין לו אלא פיו קלוע כמין גדיל לאחוז את הנצרים. [רש"י].

[ב] בין כשהאוהל מדבר שאינו מקבל טומאה, ובין כשהאוהל מדבר המקבל טומאה.

[ג] חזרת. עולשין. תמכא. חרחבינא. מרור.

[ד] ודין זה אמור רק באוהל שאינו מקבל טומאה, אבל אם האוהל עצמו דבר המקבל טומאה, אינו חוצץ בפני הטומאה.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

בהם ידי חובת מרור, אף על פי שאוהל דק הוא, **כל זמן שהירקות לחים**, ולא נפרכים, מדין תורה **אוהל גמור** הוא, **וחוצצים** מפני הטומאה[א], **ורק אחר פריכתם בטל האוהל ואינם חוצצים**.

וכל זה מעיקר הדין, **אבל חכמים גזרו עליהם**, מאחר שהם דקים, שלא יסמכו על חציצתם אף בעודם לחים, שמא יסמכו עליהם גם אחר שנפרכו, ולכן אמרו, **שגם בעודם לחים אינם חוצצים** מפני הטומאה, והעובר עליהם נטמא מדברי חכמים.

ג. סכך.

בהמשך המסכת יתבאר בעזה"י, שיש חילוק בין סכך פסול שבסוכה, לבין מקום פתוח לגמרי [=אויר] שבגג הסוכה, שעל ידי סכך פסול העובר באמצע הסוכה לאורכה, אינה נפסלת אלא כשהוא רחב ארבעה טפחים, אבל ידי אויר פתוח העובר לאורך הסוכה, היא נפסלת אף כשהוא רחב שלושה טפחים.

והנה אם היו עלי ירקות שאמרו חכמים שיוצאים בהם ידי חובת מרור, עוברים בגג הסוכה לאורכה, **מאחר שהם נפרכים ונופלים, אף קודם נפילתם אנו מחמירים להחשיב אותם כאילו כבר נפלו, והרי הם כאויר, ולפיכך אם היו ברוחב שלושה טפחים, הסוכה פסולה**[ב].

יד לטומאה

"יד", **הוא דבר שאינו ראוי לקבל טומאה מחמת עצמו, אבל הוא מחובר לדבר הראוי**

[א] משום דלא מקבלי טומאה, דלאו מאכל אדם נינהו. [רש"י]. אבל קשה, דהיכי מצי למימר דלאו מאכל אדם נינהו, הא אמרינן בפרק כל שעה, מה מצה שנקחת בכסף מעשר, אף מרור ... ואנן בעינן אוכלין דומיא דיין ושכר ובקר וצאן. והגהה היתה שהגיה הר' יהודה בפירוש רש"י, דלא מקבלי טומאה, משום דלאו מאכל אדם נינהו, ואינו כן, אלא מאכל אדם הן, ואפילו הכי חייצי מדאורייתא כל זמן שלא הוכשרו ... [] ודווקא בתלושין עסקינן, דאלו מחוברין לא מביאין ולא חוצצין ... חוץ מן הירקות שמנו חכמים, כלומר גבי מביאין וחוצצין דקחשיב התם בריש פרק ח' האירוס והקיסום וירקות חמור ודלעת יוונית דהנהו אפילו מחוברין חייצי, דקביעי וקיימי, ואין הרוח מנענען, אבל שאר ירקות המחוברין מתנענעין ברוח, והוו להו כטלית וספינה שהיא שטה על פני המים, ואפילו בעידנא דלא ניידי, ואין מביאין ואין חוצצין ... [תוס'].

[ב] מתוך פירוש רש"י מבואר, שאם לא היינו מחשיבים אותם כאויר, היו פוסלים ברוחב ארבעה טפחים, כסכך פסול, כי הם דבר הראוי לקבל טומאה, משום שהם אוכל. ומכאן משמע כמו שכתבו התוס' שמה שכתוב ברש"י לעיל שאינם מקבלים טומאה, כי אינם ראוים למאכל אדם אינו מרש"י אלא מהגהת תלמידו.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

לקבל טומאה, ועל ידו ניתן לטלטל את הדבר המקבל טומאה.

- ובכלל זה, ידיות של כלים, שהכלים ניטלים על ידן, שהידיות בפני עצמן אינן ראויות לקבל טומאה, כי אינן כלי, והן מחוברות בכלי הראוי לקבל טומאה.

- וכן חלקי הענפים הנקצצים עם הפרות, שהפירות ניטלות על ידן.

ובמסכת חולין מבואר, שהידות הללו, **מאחר שהן משמשות כלים ואוכלים המקבלים טומאה**, **נעשים כמותן**. אם נגעה טומאה ביד, נטמא האוכל. ואם היה האוכל טמא ונגע היד שלו בדבר אחר [שראוי לקבל טומאה מהאוכל הטמא, כגון במשקה], נטמא אותו דבר.

יד לטומאה בענבים

נתבאר, שחלקי הענפים הנקצצים עם הפירות והפירות ניטלים על ידם, הרי הם נידונים כידות לטומאה.

ובכלל זה, **אשכול של ענבים**, שכל ענב מחובר בענף קטן, וכל מספר ענפים קטנים יוצרים אשכול קטן, וכל האשכולות הקטנים מחוברים בשרביט האמצעי. **כל החלקים** הללו **המחזיקים את הענבים**, **נחשבים ידות**, כי אינם אוכל, אבל על ידם מטלטלים את הענבים.

ומבואר, שהחלקים הללו נחשבים כידות לטומאה, רק **כשבוצר את הענבים לאכילה**, כי לצורך אכילה צריך לאותם ענפים, להחזיק את כל הענבים יחד, כשאוכל אותם אחד אחד מהאשכול.

אבל הבוצר ענבים לגת, כלומר לדרוך אותם לעשות מהם יין, **אינו חפץ בכך שיהיו הענפים הקטנים מחוברים לענבים**, **כי הם מפסידים את היין הנעשה מהענבים**, **ולכן**, **אינם נידונים כידות**, ואינם מביאים טומאה לענבים, ולא מטמאים.

ובדין זה לא נחלקו רבי אבא ורב מנשיא בר גדא, ושניהם מודים שכן דעת רב הונא.

יד לטומאה בתבואה

נתבאר, שחלקי הענפים הנקצצים עם הפירות, והפירות ניטלים על ידם, הרי הם נידונים כידות לטומאה.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ובכלל זה, **שיבולת של מיני דגן**, שכל הגרגירים מחוברים בשיבולת, **כל הקש הנקצר עם השיבולת**, שאינו אוכל, מאחר שעל ידו מטלטלים את הגרעינים, הרי הוא **נידון כיד לטומאה**.

וכשקצר את השיבולת לצורך התבואה שבה, הכל מודים שהקש נידון כיד לטמא ולטמא, כי העיקר הם הגרגרים המקבלים טומאה, והקש הוא יד להם.

אבל נחלקו חכמים, מה הדין כשקצר את השבולים לסכך בהם את סוכתו או כשקצץ לאכילה ונמלך.

לדעת רב מנשיא אמר רב הונא – **כשקצץ את השבולים לסכך בהם, מאחר שהגרגירים** הם אוכל, שהוא **דבר הפסול לסיכוך**[א], **אינו חפץ בהם**, ואינו רוצה **שיהיו מחוברים בקש, ולפיכך הקש אינו נידון כיד להם**, ואינו מקבל טומאה מחמתם, וכשר לסיכוך.

ומסקנת הסוגיה, שלדעת רב מנשיא, כל זה **כשמתחילה קצץ את השבולים כדי לסכך בהם**.

אבל אם מתחילה קצצם לאכילה, ולאחר מכן נמלך עליהם לסכך בהם, בזה נחלקו חכמים בברייתא.

ונאמרו שני אופנים בביאור מחלוקתם לפי רב מנשיא, האחת כדברי רבי יוחנן בדף י"ד, והאחת כדברי רבי אלעזר בדף י"ד.

א. על פי דברי רבי יוחנן, כשנמלך עליהם בלבד לסכך בהם, הכל מודים שלא תיקן אותם כלל, כי מאחר שכשקצצם קצצם לצורך אכילה, קבלו הידות דין ידות לקבל טומאה, וכל שקיבל תורת טומאה, אינו יוצא מכך במחשבה בלבד, ואין הסוכה כשרה עד שירבה סכך כשר על האוכל והידות[ב].

והאופן שבו נחלקו בברייתא, הוא, כשדש את התבואה.

[א] ואי לאו דפסולת מרובה עליו הוה פסיל לה לסוכה. [רש"י].

[ב] אף על גב דאמר בפרק העור והרוטב, בית שסיככו בזרעים טיהרו, משום דבטלינהו. (א) יש לחלק בין בית לסוכה, דבסוכה לא בטילי, דעביד דסתר לה אחר החג. (ב) אי נמי בעינן דלא מקבלי טומאה בשעת סיכוך, משום תעשה ולא מן העשוי. (ג) אי נמי התם כשעשה בהן שינוי מעשה, דבמחשבה לא סלקי מטומאה, והכא בשלא עשה בהן שינוי מעשה, כדמוכח בתר הכי ... [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

- **לדעת תנא קמא, מאחר שדש את התבואה, גילה דעתו במעשה שרוצה להפריד את הקש מהאוכל, ובמעשה מועיל לבטל תורת טומאה מהידות**. [כדעת חכמים בדף י"ד], ומעתה, כל שיהיה סכך כשר מרובה מהאוכל עצמו, סוכה כשרה היא.

- **ולדעה שניה, כשדש את התבואה לצורך הסיכוך, לא נתכוון להפריד את הקש מהשבולים**, כי עדיין זקוק לחיבורם שכשיצטרך להסירם מהסוכה יהיה נקל לו להסירם כשם מחוברים, [שאם לא יהיו מחוברים יהיה קשה לו להוריד אחר כך את הגרגירים], ולא היתה הדישה **אלא לרכך את השבולים, ומאחר שעדיין רוצה בחיבור הקש והגרגירים, עדיין תורת יד יש בקש**. [כדעת רבי יוסי בדף י"ד], ולכן אין הסוכה כשרה, עד שירבה סכך כשר על האוכל והידות.

ב. ועל פי לדברי רבי אלעזר, כשעשה מעשה להראות שרוצה להפריד את הקש מהשבולים, כגון שדש את השבולים, **הכל מודים שבטלו הקשים מהיות יד לטומאה**, וכשרים לסיכוך, וכל שתהא הפסולת מרובה מהאוכל עצמו, סוכה כשרה היא. **והאופן שבו נחלקו בברייתא**, הוא, **כשנמלך במחשבתו בלבד בלא מעשה**.

- **לדעת תנא קמא, אף שמתחילה כשקצץ לצורך אכילה היה לידות דין יד לקבל טומאה**, והיו פסולים לסיכוך, **מאחר שנמלך עליהם לסכך בהם, במחשבה** זו **בטלה מהם תורת טומאה**, [כדעת חכמים בדף י"ד], ולכן כל שהפסולת מרובה על הפרי עצמו, הרי זה סכך כשר.

- **ולדעה שניה בברייתא**, מאחר שמתחילה קצץ לצורך אכילה, ונעשו ידות לקבל טומאה, **לא בטלה מהם תורת טומאה במחשבה**, [כדעת רבי יוסי בדף י"ד], ולכן גם הידות מקבלים טומאה, ופסולים לסיכוך, ואין הסוכה כשרה, עד שיהא סכך כשר מרובה על הידות ועל האוכלים.

<u>ולדעת רבי אבא אמר רב הונא</u> – גם כשקצר מתחילה לשם סכך, אף שאינו צריך את הגרגירים לסכך בהם, רוצה הוא שיהיו מחוברים בקשים, שלא יתפזרו, [רש"י פירש, שהגרגירים מחברים את השבולים שלא יתפזרו. וי"מ שהגרגירים מכבידים את הקשים שלא יעופו ברוח], **ולכן** מאחר שהוא חפץ בחיבורם, **הקש נעשה להם יד** לטומאה, [ואין מסככים בו כל זמן שהוא מחובר בגרגירים].

אמנם למסקנת הסוגיה, מודה רבי אבא ש**דין זה אינו מוסכם על הכל**, ונחלקו בו חכמים בברייתא.

- **לדעת תנא קמא** בברייתא, כל שאינו חפץ בגרגירים עצמם כאוכל, **בטלו הקשים**

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

מהיות יד לאוכל, ואינם מקבלים טומאה, ולכן כשתהא הפסולת מרובה מהאוכל עצמו, מסכך בהם.

- **ולדעה שניה בברייתא**, מאחר שחפץ שיהיו הקשים מחוברים בגרגירים לצורך חיזוק הקשים, **לא בטלו** הקשים מהיות ידות להם, ומקבלים טומאה. ולכן הסוכה פסולה, עד שיהא סכך כשר מרובה על האוכל והידות. **ודעת רבי אבא כדעה אחרונה**.

	קצץ לסיכוך	**קצץ לאכילה ודש**		**קצץ לאכילה ונמלך לסיכוך במחשבה**		**קצץ לאכילה**
רבי מנשיא	אינו יד	על פי דברי רבי יוחנן	נחלקו חכמים	על פי דברי רבי יוחנן	יד	יד
		על פי דברי רבי אלעזר	אינו יד	על פי דברי רבי אלעזר	נחלקו חכמים	
רבי אבא	נחלקו חכמים והלכה כדעת האומרים יד		יד		יד	יד

דוגמאות נוספות של ידות

הדין הנ"ל האמור בקשים של תבואה, נאמר גם בדברים הבאים שהם ענפים של פירות.

(א) סוכי [=ענפי] **תאנים ובהם תאנים**.

(ב) פרכילים [=זמורות] **ובהם ענבים**.

(ד) מכבדות [=ענפי דקל] **ובהם תמרים**.

דף י"ד

כל הכלים יורדים לידי טומאתם במחשבה

ואין עולים מידי טומאה אלא במעשה

כלל בידינו, שאין כלי מקבל טומאה, אלא כשנגמרה מלאכתו.

ולעניין זה, דבר שיש המשתמשים בו כמו שהוא, ויש העושים ממנו דבר אחר, כגון עור מעובד, שיש המשתמשים בו כשטיח, כמו שהוא, ויש העושים ממנו רצועות וסנדלים, במחשבה שמחשב עליו שישתמש בו כמו שהוא, החשיבו לכלי, ומקבל טומאה.

וכל שכן אם עשה מעשה המוכיח שרוצה להשתמש בו כמות שהוא, כגון שחתכו סביב ויפהו להיות שטיח, הרי זה מקבל טומאה כמות שהוא.

אבל להוציאו מהיות כלי, לא די במחשבה שמחשב עליו לעשות ממנו דבר אחר, ורק על ידי מעשה מבטלו מתורת טומאה.

ולכן כשהיה לו עור המשמש כשטיח, וחישב עליו לעשות ממנו רצועות וסנדלים, במחשבה זו לא נתבטל מהיות כלי, ועדיין הוא מקבל טומאה.

ואין חילוק בדבר כיצד ירדה לו מתחילה טומאתו, אם במחשבה בלבד, או אף במעשה. [שמחשבה אינה מוציאה, לא מיד מחשבה ולא מיד מעשה].

ורק כשיעשה בו מעשה, כגון לחתכו, לעשות ממנו רצועות וסנדלים, מתבטל מהיות כלי, ושוב אינו מקבל טומאה, עד שתגמר מלאכתו למה שעומד להיות עתה.

ובמעשה זה מוציאו מתורת טומאה בין כשמתחילה ירדה לו במחשבה בלבד בין אם ירדה לו במעשה [שמעשה מוציא מיד מחשבה ומיד מעשה].

ולהלן יתבאר בעזה"י, שלדברי רבי יוחנן, הכל מודים שדין ידות כדין כלים, ואינם יוצאים מידי תורת טומאה אלא במעשה.

ולדברי רבי אלעזר, נחלקו בזה חכמים ורבי יוסי, ולדעת חכמים, ידות קלות מכלים, ויוצאות מידי תורת טומאה במחשבה שמחשב עליהם שאינו חפץ בהם להיות ידות.

ידות האוכלים שבססן בגורן

במסכת טהרות נחלקו חכמים ורבי יוסי בדין ידות האוכלים שבססן בגורן, האם בכך

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

גילה דעתו שאינו חפץ בהן, והן טהורות, או לא. ונאמרו שני ביאורים למחלוקתם[א].

א. כשבססן ממש.

לדברי רבי יוחנן, החכמים הנ"ל נחלקו בדין עומרים שבססם ממש, כלומר דש אותם ברגלי בהמה או במקבת [ובססן מלשון "בְּדֶ֣ךְ צָרֵינוּ נְנַגֵּ֣חַ בְּשִׁמְךָ֔ נָבוּס קָמֵינוּ" (תהילים מ"ד ו') "לַמִּצְעָ֣ר יָרְשׁוּ֮ עַ֣ם קָדְשֶׁ֒ךָ צָרֵ֣ינוּ בּוֹסְס֗וּ מִקְדָּשֶׁ֔ךָ" (ישעיה ס"ג י"ח) "רֹעִ֣ים רַבִּ֔ים שִׁחֲת֥וּ כַרְמִ֖י בּוֹסְס֑וּ אֶת חֶלְקָ֥תִי נָתְנ֖וּ אֶת חֶלְקַ֣ת חֶמְדָּתִ֑י לְמִדְבַּ֥ר שְׁמָמָ֖ה" (ירמיה י"ב י')].

לדעת חכמים – מאחר שעשה בהם מעשה גמור להראות שאינו חפץ בהן, אינן ידות, וטהרו. אבל במחשבה שאינו חפץ בהן, לא יצאו מתורת טומאה, כדין כלים, שאינם עולים מתורת טומאה אלא במעשה.

ולדעת רבי יוסי – אף על פי שבססן ממש, לא יצאו מתורת טומאה, **ועדיין ידות הן, כי צריך הוא לחיבור הקש לתבואה, שעל ידי הקש הוא מהפך את התבואה בעתר**[ב], וכשבססן, לא נתכוון לבטלם, אלא לרככן.

ב. כשהתיר אגדן.

לדברי רבי אלעזר, החכמים הנ"ל נחלקו בדין עומרים שהתיר אגדן להתפזר ולהתגלגל, ולא דש אותם ממש, [ובססן מלשון "וְאֶעֱבֹ֥ר עָלַ֖יִךְ וְאֶרְאֵ֑ךְ מִתְבּוֹסֶ֥סֶת בְּדָמָ֖יִךְ וָאֹמַ֣ר לָ֔ךְ בְּדָמַ֖יִךְ חֲיִ֑י וָאֹמַ֣ר לָ֔ךְ בְּדָמַ֖יִךְ חֲיִֽי" (יחזקאל ט"ז ו')].

לדעת חכמים – אף על פי שלא עשה בהם מעשה בגופן להראות שאינו צריך להן, ורק התיר אגדן, כ**מחשבה** בעלמא, **בטלו מהיות ידות**, וטהרו, **שהידות קלות מכלים, ולא רק במעשה בטלות מתורת טומאה, אלא אף במחשבה.**

ולדעת רבי יוסי – לא יצאו מתורת טומאה בהתרת אגדן שהיא כמחשבה, משום שלדעתו **הידות הרי הן ככלים, ואינן יוצאות מתורת טומאה במחשבה בלבד** [והוא

[א] תחילה הובאה משנה זו דרך אגב לצורך ענין אחר ולאחר מכן כשבאו לפרש אמרו גופא כו'. וכתב על זה רש"י: שאלתי את מורי, מגופה דמשנה דמייתי אגב גררא בשמעתין, מי שייך למיתני גופא, כדגרסינן במימרות האמוראים. ואמר לי רבי, משום דהך משנה מן הטהרות, שאין מהם שום גמרא בעולם, ולא מפורשת כשאר המשניות, לפיכך נוהג התלמוד לומר גופא כדי לפרש. [ע"כ מרש"י].

[ב] בפרק הבא על יבמתו פירש בקונטרס עתר פל"א בלע"ז [=מעדר]. ולא יתכן, דבלא ידות נמי יכול להפך בה את התבואה, והיא נקראת רחת, שמטהרין בה את התבואה מן המוץ שלה, כדכתיב, אשר זורה ברחת ובמזרה, וכאן פירש פורק"א [=קלשון] וכן עיקר. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

הדין במעשה קל הנידון כמחשבה].

תפילת צדיקים נמשלה לעתר

תפילתם של צדיקים נמשלה לעתר, כמו שנאמר, "וַיָּעְתַּר יִצְחָק לַה' לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיֵּעָתֶר לוֹ ה' וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ" (בראשית כ"ה כ"א) "וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר אֶל ה'" (שמות ח' כ"ו) "וַיֶּעְתַּר מָנוֹחַ אֶל ה' וַיֹּאמַר בִּי ה' אִישׁ הָאֱלֹקִים אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ יָבוֹא נָא עוֹד אֵלֵינוּ וְיוֹרֵנוּ מַה נַּעֲשֶׂה לַנַּעַר הַיּוּלָּד" (שופטים י"ג ח') **ועוד פסוקים**.

וביאר רבי אלעזר שהסיבה לכך, **לומר לך, מה עתר זה, מהפך את התבואה בגורן ממקום למקום, אף תפלתם של צדיקים, מהפכת דעתו של הקדוש ברוך הוא ממדת אכזריות למדת רחמנות**.

סכך של נסרים

כבר נתבאר, שכל דבר שגידולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה כשר לסכך. ונסרים, בין רחבים מעט, ובין רחבים הרבה, הם דברים שגידולם מן הארץ ואינם מקבלים טומאה, ואם כן ראוים הם לסכך. אמנם אף שמעיקר הדין היו ראויים לסכך גם כשהם רחבים, נחלקו חכמים בדבר, ויש אופנים שאמרו לאוסרם מחמת גזרה.

<u>א</u>. נסרים שרחבם ארבעה טפחים.

לדברי שמואל – **הכל מודים שנסרים רחבים ארבעה טפחים פסולים לסכך**, והסיבה לכך, **משום גזרת תקרה**, שכן סוכה המסוככת בנסרים אלו דומה לבית, כי רוב בתים מסוככים בנסרים רחבים ארבעה טפחים, וחששו חכמים, שאם יהיו יושבים בסוכה כזו, יאמרו, הרי היא והבית שווים [=מה לי לסכך באלו, מה לי לישב תחת קורות ביתי, אף היא בנסרים מקורה], וכשם שהסוכה כשרה כך, גם הבית כשר, ויבואו לשבת בבית בסוכות ולבטל מצוות סוכה, [ובאמת הבית פסול, גם כשהוא מסוכך בסכך כשר, כי "סוכה" אמר רחמנא, ולא ביתו של כל ימות השנה].

ולדברי רב – **נחלקו חכמים בדבר זה**, **רבי מאיר אוסר** סוכה המסוככת בנסרים רחבים ארבעה מהטעם הנ"ל [=גזרת תקרה]. **ורבי יהודה חולק ומכשיר** [=לית ליה גזרת תקרה].

<u>ב</u>. נסרים שרחבם משלושה ועד ארבעה.

לדברי שמואל – **בדבר זה נחלקו חכמים**. **לדעת רבי מאיר אסרו חכמים לסכך בנסרים**

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

כאלו, שלא יבואו להכשיר את הבתים המסוככים בנסרים אלו. **ולדעת רבי יהודה**, **לא אסרו** לסכך בהם סוכות.

- **מתוך פירוש רש"י בתחילת הסוגיה משמע**, **שמחלוקתם היא האם אנו חוששים למיעוט**. שלדעת רבי מאיר, אף על פי שרק מיעוט תקרות הבתים מסוככות בנסרים כאלו, אסרו חכמים לסכך בנסרים כאלו, שלא יבואו להכשיר את אותם בתים מעטים המסוככים בנסרים אלו [=דחיישינן למיעוטא]. ולדעת רבי יהודה, מאחר שרק מיעוט בתים מקורים בנסרים כאלו, **לא אסרו** לסכך בהם סוכות, שאין אנו חוששים לגזור ולאסור מחמת המיעוט. [=דלא חיישינן למיעוטא].

- **אולם מתוך דברי רב פפא מבואר**, **שנחלקו האם נסרים אלו הם דבר חשוב**. לדעת רבי מאיר, מאחר שרוחב שלושה טפחים רוחב חשוב הוא, שאינו נסתם מדין לבוד, ואם היה אויר ברוחב כזה היה המקום נחשב פתוח, גם כשנותן נסרים ברוחב כזה, יש להם חשיבות תקרה, ואסרום כדי שלא יבואו לשבת תחת תקרה גמורה. ולדעת רבי יהודה, מאחר שלא מצינו בשום מקום רשות בפחות מרוחב ארבעה טפחים, נסרים שרחבם פחות מארבעה טפחים אין להחשיבם כתקרה, ואין לאוסרם לסיכוך מטעם שיבואו להכשיר תקרה גמורה.

ולדברי רב – **בנסרים אלו הכל מודים שמסככים בהם**, כי אין רגילות כלל לסכך בהם בתים, ואם כן, כשמסכך בהם, אין הדבר דומה לתקרת בית, ומודה רבי מאיר, שאין לחוש שעל ידי הישיבה בהם, יבואו להתיר בתים ממש.

ג. נסרים שרחבם פחות משלושה טפחים.

נסרים שרחבם פחות משלושה טפחים, אינם נקראים נסרים אלא קנים, **ולדברי הכל כשרים הם לסיכוך**, כשאר דברים שגידולם מן הארץ, ואינם מקבלים טומאה.

	פחות משלושה	משלושה עד ארבעה	ארבעה או יותר
שמואל	כשרים	לרבי מאיר פסולים לרבי יהודה כשרים	פסולים משום גזרת תקרה
רב	כשרים	כשרים	לרבי מאיר פסולים לרבי יהודה כשרים

מחלוקת רבי יהודה ורבי מאיר במשנתנו

נתבאר, ש**בין לדברי רב, ובין לדברי שמואל, נחלקו** רבי יהודה ורבי מאיר, **אם אסרו חכמים לסכך בנסרים מסוימים משום גזרת תקרה**. [לדברי רב, נחלקו בנסרים רחבים ארבעה טפחים. ולדברי שמואל, נחלקו בנסרים רחבים משלושה עד ארבעה].

ובדף ט"ו יתבאר בעזה"י, שלדברי רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, במשנה זו לא נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר בטעם זה, אלא מחלוקתם בנסרים שאינם רחבים ארבעה טפחים, אבל הם משופים, כלומר חלקים וראויים לשאר תשמישים, ונחלקו אם אסרו לסכך בהם משום גזרת כלים.

לדעת רבי מאיר, מאחר שראויים הם לתשמיש, ונחשבים ככלים, אף על פי שהם פשוטי כלי עץ, שאינם מקבלים טומאה, אסרו לסכך בהם, ככלי עץ שיש להם בית קיבול, שהם מקבלים טומאה, שכן אם יסככו באלו שאינם מקבלים טומאה, יבואו לסכך גם באלו המקבלים טומאה.

ולדעת רבי יהודה, לא אסרו חכמים לסכך בפשוטי כלי עץ, ולכן מסככים בהם.

עוד יתבאר שם בעזה"י, שמתחילה רצו לומר, שגם לדעת רב, כן הוא ביאור מחלוקתם במשנתנו, אולם דחו זאת.

כשהנסר הרחב בצד הסוכה כשרה אבל לא ישב שם

נתבאר, שיש אופנים שהנסרים פסולים לסכך בהם. [לדברי שמואל, רבי מאיר פוסל מרוחב שלושה ומעלה, ורבי יהודה פוסל רק מרוחב ארבעה ומעלה. ולדברי רב, רבי מאיר לבדו פוסל, ורק מרוחב ארבעה ומעלה].

ופעמים, אף שהנסרים פסולים לסכך בהם, אינם פוסלים את כל הסוכה, וזאת, כשאינם באמצע הסוכה, אלא בצד, שאז **אנו מכשירים את הסוכה תחת הסכך הכשר על ידי עקימת הדופן** שהנסרים הפסולים סמוכים להם, [כפי שנתבאר בדף ד'].

ומכל מקום, דווקא תחת הסכך הכשר הסוכה כשרה, **אבל תחת הנסרים הפסולים, לא ישב**.

וסוף משנתנו, בה נשנה דין זה בנסרים רחבים ארבעה. לדברי שמואל היא כדברי הכל. [כי לדעתו, נסרים רחבים ארבעה פסולים לדברי הכל]. ולדברי רב, היא כדעת רבי מאיר. [כי לדעתו, רק רבי מאיר פוסל נסרים רחבים ארבעה טפחים].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

צירוף סדינים

כלל בידינו, שסכך פסול העובר לאורך הסוכה באמצעה, [רחוק מהדפנות ארבע אמות], פוסל בארבעה טפחים[א], כי הוא חולק את הסוכה לשני חלקים, ונמצא שכל חלק אין בו הכשר סוכה של שלוש דפנות.

ואין חילוק בדבר, בין אם היה הסכך הפסול דבר אחד שרחבו ארבעה טפחים, או דברים פסולים הרבה שרחבם יחד ארבעה טפחים.

וכן שנינו, ששני סדינים שהם דבר המקבל טומאה ופסול לסכך, מצטרפים יחד לשיעור ארבעה טפחים לפסול את הסוכה.

[א] כן סוגית הגמרא בדף זה, אולם בדף י"ז יתבאר בעזה"י, שנחלקו חכמים בדבר, וי"א שגם באמצע אין הסכך הפסול פוסל את הסוכה אלא בארבע אמות.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

וכלל נוסף בידינו, שאם היה סכך פסול ברוחב ארבע אמות סמוך לאחת הדפנות, מאחר שהוא רחב ארבע אמות, אין לומר בו דופן עקומה, להכשיר את הסוכה, והרי יש בה שתי דפנות, ולכן היא פסולה.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ואין חילוק בדבר, בין אם היה הסכך הפסול דבר אחד שרחבו ארבע אמות, או דברים פסולים הרבה שרחבם יחד ארבע אמות.

ויש אומרים, שעל הענין הזה שנינו, ששני סדינים שהם דבר המקבל טומאה ופסול לסכך, מצטרפים יחד לשיעור ארבע אמות לפסול את הסוכה.

סוכה פסולה על ידי נסרים

נתבאר, שסכך פסול פוסל את הסוכה באמצע, כשיש ברוחבו ארבעה טפחים, ומן הצד, כשיש ברחבו ארבע אמות.

והנה, נסרים שרוחבם פחות משלושה טפחים, סכך כשר הם לדברי הכל, ולכן אפילו אם יסכך בהם את כל הסוכה, הסוכה כשרה.

וכן הדין לדעת האומרים שנסרים רחבים משלושה ועד ארבעה סכך כשר הוא [=לדברי רב הכל אומרים כן. ולדברי שמואל רבי יהודה אומר כן], אפילו יסכך בהם את כל הסוכה, הסוכה כשרה.

וכן הדין לדעת האומרים שנסרים רחבים מארבעה טפחים סכך כשר הוא [=לדברי רב כן דעת רבי יהודה], אפילו יסכך בהם את כל הסוכה, הסוכה כשרה.

ולהלן יתבאר בעזה"י, כיצד סוכה נפסלת על ידי נסרים פסולים.

לדעת האומרים, שנסרים רחבים שלושה טפחים עד ארבעה פסולים [=לדברי שמואל כן דעת רבי מאיר], כשיהיה **נסר כזה** בסוכה, אף על פי שסכך פסול הוא, **לבדו לא יפסול את הסוכה**, כי אין בו שיעור, לא של ארבעה טפחים לפוסלה באמצע, ולא של ארבע אמות לפוסלה בצד.

וכדי לפסול סוכה על ידי נסרים שאינם רחבים ארבע טפחים, צריכים **אנו למספר נסרים כאלו**, שעל ידי צירוף יפסלו את הסוכה.

באמצע יפסלוה, כשיהיו על ידי צירוף, ארבעה טפחים יחד או יותר.

ובצד יפסלוה, כשיהיו על ידי צירוף, ארבע אמות יחד או יותר.

ולדעת האומרים, שנסרים רחבים ארבעה טפחים פסולים [=לדברי שמואל הכל אומרים כן. ולדברי רב רבי מאיר אומר כן], **נסר כזה, בלא שום צירוף פוסל את הסוכה באמצעה, כי יש בו רוחב ארבעה טפחים**.

אבל מן הצד אינו **פוסל** את הסוכה לבדו, אלא **רק בהצטרפות נסרים נוספים, שיחד יש בהם שיעור ארבע אמות**.

נסר פחות משלושה				
		דין הסכך	**כיצד פוסל באמצע**	**כיצד פוסל מהצד**
שמואל	**רבי מאיר**	כשר	אינו פוסל	אינו פוסל
	רבי יהודה	כשר	אינו פוסל	אינו פוסל
רב	**רבי מאיר**	כשר	אינו פוסל	אינו פוסל
	רבי יהודה	כשר	אינו פוסל	אינו פוסל

נסר משלושה עד ארבעה				
		דין הסכך	**כיצד פוסל באמצע**	**כיצד פוסל מהצד**
שמואל	**רבי מאיר**	פסול	פוסל על ידי צירוף	פוסל על ידי צירוף
	רבי יהודה	כשר	אינו פוסל	אינו פוסל
רב	**רבי מאיר**	כשר	אינו פוסל	אינו פוסל
	רבי יהודה	כשר	אינו פוסל	אינו פוסל

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

נסר ארבעה או יותר				
		דין הסכך	כיצד פוסל באמצע	כיצד פוסל מהצד
שמואל	רבי מאיר	פסול	פוסל לבדו	פוסל על ידי צירוף
	רבי יהודה	כשר	פוסל לבדו	פוסל על ידי צירוף
רב	רבי מאיר	כשר	פוסל לבדו	פוסל על ידי צירוף
	רבי יהודה	כשר	אינו פוסל	אינו פוסל

והנה שנינו ברייתא בה מבואר, שיש אופן בו לדעת רבי מאיר נסרים מצטרפים לפסול את הסוכה, ולדעת רבי יהודה נסרים אינם מצטרפים.

ומבואר, שלדעת שמואל ניתן להעמיד את מחלוקתם בנסרים רחבים משלושה טפחים עד ארבעה ובשני אופנים.

- האופן הראשון הוא לפסול את הסוכה באמצע. שלדעת רבי מאיר, מאחר שנסרים אלו פסולים הם, מצטרפים לפסול את הסוכה באמצע בארבעה טפחים. ולדעת רבי יהודה, מאחר שנסרים אלו כשרים, אינם פוסלים. [וכן העמידו את המחלוקת ללשון ראשון].

- והאופן השני הוא, לפסול את הסוכה מהצד. שלדעת רבי מאיר, מאחר שנסרים אלו פסולים הם, מצטרפים לפסול את הסוכה מן הצד בארבע אמות. ולדעת רבי יהודה, מאחר שנסרים אלו כשרים, אינם פוסלים. [וכן העמידו את המחלוקת ללשון שני].

ולדעת רב ניתן להעמיד את מחלוקתם בנסרים רחבים ארבעה טפחים או יותר ולפסול את הסוכה מן הצד. שלדעת רבי מאיר, מאחר שנסרים אלו פסולים הם, מצטרפים לפסול את הסוכה מן הצד בארבע אמות. ולדעת רבי יהודה, מאחר שנסרים אלו כשרים, אינם פוסלים. [וכן העמידו את המחלוקת לשני הלשונות].

מצינו ברייתא כדעת רב

סיככה בנסרים של ארז שאין בהן ארבעה טפחים, דברי הכל כשרה. יש בהן ארבעה טפחים, רבי מאיר פוסל, ורבי יהודה מכשיר.

אמר רבי יהודה – מעשה בשעת הסכנה, [שגזרו הגויים שמד], שהביאנו נסרים שהיו בהן ארבעה, [שאין הגויים מכירים שתהא לשם סוכה], וסיככנו על גבי מרפסת, וישבנו

תחתיהם.

אמרו לו – משם ראיה? אין שעת הסכנה ראיה.

מצינו ברייתא כדעת שמואל

סככה בנסרים של ארז שיש בהן ארבעה טפחים, דברי הכל פסולה. אין בהן ארבעה טפחים, רבי מאיר פוסל, ורבי יהודה מכשיר.

וכתבו התוס', שנראה שהלכה כשמואל.

בין נסר לנסר כמלא נסר ונתן סכך כשר ביניהם

יש אופן, שבו תהא סוכה מסוככת בנסרים הרבה רחבים ארבעה טפחים, ותהא כשרה לדברי הכל.

והוא, כפי שביאר רב הונא בריה דרב יהושע בדף י"ח, כשתהא סוכה רחבה שמונה אמות מצומצמות, והחל לתת בה משני צידיה נסרים רחבים ארבעה טפחים, כשיש בין נסר לנסר כמלא נסר, ונמצא שבאמצעה יש חלל כשני נסרים, כלומר שמונה טפחים, וחזר ומילא את כל החללים בסכך כשר.

שמונה טפחים אמצעים שלה סוכה כשרה, שכל הנסרים הפסולים שמשני הצדדים נעשים דפנות עקומות משני הצדדים, כי כל אחד מהם ארבע אמות פחות ארבעה טפחים, ושמונה טפחים אמצעים סכך כשר בשיעור הכשר סוכה כשר לסוכה.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

והוא הדין לרבי מאיר, הפוסל גם נסרים פחות מארבעה טפחים, [כדברי האומרים כן], כשתהא הסוכה מסוככת בנסרים פחות מארבעה באופן הזה, ויש בה באמצעה הכשר סוכה, מודה הוא שהיא כשרה.

כן כתבתי מתחילה, אולם בדף י"ח פירש רש"י, שכשתהא הסוכה מסוככת בנסרים פחות מארבעה, ויש בין נסר לנסר כמלא נסר, הכל מודים שכל הסוכה כולה כשרה, שכן לא פסל רבי מאיר בנסרים פחות מארבעה, אלא כשמצרף שנים מהם להיות ארבעה יחד, אבל כשכל אחד לבדו, אינו פוסל, ואף הוא עצמו כשר.

הפכם על צידיהם

נתבאר שנסרים רחבים ארבעה טפחים פסולים לסיכוך משום גזרת תקרה.

לדעת רב הונא – כשגזרו חכמים על הנסרים הללו שלא לסכך בהם, נפסלו לגמרי, ואין לסכך בהם בשום צורה, כשאר דברים ה**פסולים** לסכך.

ולדעת רב חסדא ורבה בר רב הונא – כשגזרו חכמים על הנסרים הללו שלא לסכך בהם, לא גזרו אלא כשמסכך בהם כמו שמסككים בהם תקרה, כלומר על רוחבם, כדי שלא יבואו להכשיר שאר תקרות בתים, אבל **יכול לסכך בהם** על ידי שנותן אותם על חודיהם הצר משלושה טפחים[א], שכן באופן הזה לא מסككים תקרות בתים ולא יטעו להתיר שאר בתים כמו סוכה.

וכשנזדמן רב נחמן לסורא, נכנסו אליו רב חסדא ורבה בר רב הונא לשאול מה דעתו בדין זה, אולי יאמר כדבריהם. אולם הוא ענה להם, שמאחר שגזרו עליהם חכמים, נפסלו לגמרי, כשפודין של מתכת, ואין לסכך בהם בשום צורה. ומשמע מהסוגיה שמאחר שאמר להם טעמו של דבר קבלו דבריו וחזרו בהם מדבריהם.

וכששמע זאת רב הונא, אמר להם, הלא כך אמרתי לכם, שתאמרו כמוני. אמרו לו, וכי אמר לנו כבודו טעם, [כמו שאמר רב נחמן], ולא קבלנו? ענה להם, וכי בקשתם ממני שאומר לכם טעם, ולא אמרתי?

[א] כן פירש רש"י. וי"ל אם נקט כן משום רבי מאיר, או שגם לדעת רבי יהודה לא הכשירו בזה אלא בפחות משלושה טפחים.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

אופנים שסוכה פסולה

בברייתא המובאת כאן, נמנו מספר אופנים שבהם הסוכה נפסלת.

א. סוכה שאינה מחזקת כדי ראשו ורובו ושלחנו, [כדעת בית שמאי, שהלכה כמותם, כפי שנתבאר לעיל בדף ד'].

ב. סוכה שנפרצה בה פרצה באחת הדפנות [הנצרכות להכשר הסוכה], והיתה הפרצה בתחתית הדופן, **בשיעור** שיכנס גדי בבת ראש כלומר ברווח בלא להשפיל ראשו, והוא **גובה שלושה טפחים**.

ג. סוכה שנתן עליה נסר רחב ארבעה טפחים אף על פי שלא הכניס לתוכה אלא שלושה.

- **מתחילה רצו לומר, שהכוונה לכך, שסיכך את כל הסוכה בנסרים רחבים ארבעה טפחים, על ידי נתינתם על חודם שאינו רחב שלושה**, והסוכה פסולה, כדעת רב הונא, האומר שנסרים הרחבים ארבעה פוסלים גם כשהם נתונים על חודם. ומברייתא זו ראיה לדבריו.

- **אולם דחו זאת ואמרו, שהכוונה לסוכה שסיכך אותה בנסר רחב ארבעה טפחים על פתחה בדופן הרביעי הפרוץ, באופן ששלושה טפחים בפנים**[א], **וטפח אחד בחוץ**. ואם היה נותן נסר של שלושה טפחים בלבד, לא היתה הסוכה פסולה, שאינו נחשב סכך פסול, אבל עתה שנתן נסר רחב ארבעה, אף על פי שטפח אחד בחוץ, נחשב כנותן נסר רחב ארבעה בסוכה, שהרי פסל היוצא חוץ לסוכה נידון כסוכה, כפי שנתבאר לעיל בדף ד', ואם כן יש להחשיב את כל הארבעה בסוכה, ולכן היא פסולה[ב].

דף ט"ו

תקרה שאין עליה מעזיבה

כבר נתבאר בדף י"ד, שמדין תורה, נסרים, אף כשהם רחבים ארבעה טפחים, מאחר שהם דבר שגידולו מן הארץ, ואינו מקבל טומאה, כשרים לסיכוך, אלא שיש אוסרים

[א] אפשר שהכוונה למעט פחות משלושה.

[ב] אם מלבד המקום הזה יש הכשר סוכה, דווקא תחתיו פסול. ואם הוא ממעט מהכשר סוכה, כל הסוכה פסולה.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

מדרבנן בלבד, משום גזרת תקרה, [שאם יהיו כשרים, יאמר, כשם שאלו כשרים, כך תקרת ביתי המסוככת כך כשרה, ויבוא לשבת בביתו].

אכן כל זה כשמסכך סוכתו בנסרים, אבל **בית**, שלא נעשה לשם סוכה, **אף כשהוא מסוכך בנסרים** אלו **בלבד**, [ואין על גביהם מעזיבה[א]], **הכל מודים בו, שמדין תורה הוא פסול לסוכה, אף אם ירצה לשבת בו מעתה לשם סוכה, כי נאמר** "חַג הַסֻּכֹּת **תַּעֲשֶׂה** לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ" (דברים ט"ז י"ג) **ולא מן העשוי, כלומר** כשאתה עושה אותה, **תהא עשויה בכשרות ולשם סוכה, ולא** כשמתחילה נעשית **לשם בית**, ולאחר מכן בא לשבת בה לשם סוכה[ב].

ולהלן יתבאר בעזה"י, אם ניתן להכשיר בית מסוכך בנסרים, להיות סוכה כשרה.

ביאור משנתנו כדעת רב

ותקנת תקרה שאין עליה מעזיבה

כבר נתבאר בדף י"ד, שלדברי רב, רבי יהודה ורבי מאיר נחלקו בדין נסרים רחבים ארבעה טפחים, לדעת רבי מאיר, אסרו חכמים לסכך בהם משום גזרת תקרת, ולדעת רבי יהודה, לא אסרום חכמים, וכשרים לסכך בהם. ומבואר, שלדעת רב, גם במשנתנו נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר בדין זה.

<u>א</u>. דברי רבי יהודה.

לדעת בית הלל – לא אסרו חכמים לסכך בנסרים רחבים ארבעה טפחים.

ולפיכך, אם היה ביתו מסוכך בנסרים אלו, [והוא פסול לסוכה, כי נעשה לשם בית ולא לשם סוכה, כמבואר לעיל], **יש תקנה להכשיר את כל ביתו** כמות שהוא, להיות סוכה.

והתקנה היא, ש**יפקפק את כל הנסרים**, כלומר, יגביה כל אחד מהנסרים, ויחזור ויניחנו לשם סוכה, ובכך נעשה ביתו סוכה, והוכשר.

[א] רצפת טיט. ודומה לו במקרא בספר עזרא, "וַיַּעַזְבוּ יְרוּשָׁלִַם עַד הַחוֹמָה הָרְחָבָה" (נחמיה ג' ח'), שהכוונה לכך שמלאוה מתוכה עפר להחזיק החומה. [רש"י].

[ב] ואף על גב דלא בעינן סוכה לשם חג, דהא כבית הלל קיימא לן, דמכשרי סוכה ישנה, הכא אינה סוכה, דלא מנכרא מלתא דלשם סוכה הוא דר בו, דהא כל ימות השנה דייר התם, ורוב תשמישו וסעודתו ושנתו שם. [רש"י בדף ח']. וכעין זה כתבו התוס', וביתו ודאי פסול מדאורייתא, דסוכה אמר רחמנא, ולא ביתו של כל ימות השנה. [תוס' בדף ב'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ואם אינו רוצה לפקפק את כל הנסרים, עדיין **יכול להכשיר את ביתו, על ידי הוצאת נסרים כדי הכשר סוכה, ונתינת סכך כשר במקומם**[א]. [ובאופן שאין מהסכך הכשר ולדפנות ארבע אמות, שבכך הסוכה כשרה על ידי דפנות עקומות].

ולדעת בית שמאי – אסרו חכמים לסכך בנסרים רחבים ארבעה טפחים משום גזרת תקרה.

ולפיכך, אם היה ביתו מסוכך בנסרים אלו, [והוא פסול לסוכה, משני טעמים (א) כי נעשה לשם בית ולא לשם סוכה, (ב) כי מסוכך בנסרים רחבים ארבעה טפחים], **אין** לו **תקנה להכשירו** לסוכה **על ידי פקפוק** הנסרים, כי הם סכך פסול מדרבנן, [ואם כן, אף שמהתורה הוא עושה עתה לשם סוכה, וכשרה, מדרבנן פסולה], משום גזרת תקרה.

והאופן היחידי שיוכל להכשיר את ביתו לסוכה, הוא בהוצאת נסרים כדי הכשר סוכה, ונתינת סכך כשר תחתיהם. [ובאופן שאין מהסכך הכשר ולדפנות ארבע אמות, שבכך הסוכה כשרה על ידי דפנות עקומות].

<u>ב</u>. דברי רבי מאיר.

לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה, ולדברי שניהם, אסרו חכמים לסכך בנסרים רחבים ארבעה טפחים, משום גזרת תקרה.

ולפיכך, אם היה ביתו מסוכך בנסרים אלו, האופן היחיד שיוכל להכשיר את ביתו לסוכה, הוא בהוצאת נסרים כדי הכשר סוכה, ונתינת סכך כשר תחתיהם.

-

ומתחילה רצו לומר, מאחר שלדברי רב, מחלוקת רבי יהודה ורבי מאיר במשנה זו, אם אסרו חכמים לסכך בנסרים רחבים ארבעה טפחים משום גזרת תקרה, לא מסתבר שנחלקו באותה סברא בשתי משניות.

ואם כן **מחלוקתם במשנה בדף י"ד, אינה בנסרים רחבים ארבעה ובגזרת תקרה** [כפי שנתבאר שם], **אלא** מחלוקתם שם **בנסרים שאינם רחבים ארבעה, אבל משופים הם**, כלומר חלקים וראויים לשאר תשמישים, **ונחלקו** אם אסרו לסכך בהם **משום גזרת**

[א] יל"ע אם כשמוציא נסר אחד, צריך לתת דווקא סכך אחר במקומו, או שיכול להחזיר אותו עצמו, שהרי הוא סכך כשר, ומה שאמרו שיש לתת סכך אחר הוא רק כדעת בית שמאי וכן כרבי מאיר.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

כלים. [כדברי רבי יוחנן].

לדעת רבי מאיר, מאחר שראויים הם לתשמיש, ונחשבים ככלים, אף על פי שהם פשוטי כלי עץ, שאינם מקבלים טומאה, אסרו לסכך, ככלי עץ שיש להם בית קיבול, שהם מקבלים טומאה, שכן אם יסככו באלו שאינם מקבלים טומאה, יבואו לסכך גם באלו המקבלים טומאה.

ולדעת רבי יהודה, לא אסרו חכמים לסכך בפשוטי כלי עץ, ולכן מסככים בהם.

אולם דחו זאת ואמרו, שלא מסתבר שרב יפרש שנחלקו בדבר זה, שהרי לדעת רב, חיצים זכרים, שהם פשוטי כלי עץ, מסככים בהם, ולא גזרו עליהם משום נקבות, [כפי שנתבאר לעיל בדף י"ב], והוא הדין לשאר פשוטי כלי עץ, שאין לאוסרם משום מקבלי כלי עץ.

ולפיכך אמרו, שאמנם לדעת רב, בשתי המשניות נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר בנסרים רחבים ארבעה טפחים, ובגזרת תקרה. והכל ענין אחד.

שכשאמר רבי מאיר שיש לאסור נסרים רחבים ארבעה משום גזרת תקרה, [כמבואר במשנה בדף י"ד], אמר לו רבי יהודה [במשנה בדף ט"ו], שדברים אלו הם כדעת בית שמאי, אבל בית הלל לא אסרו. והשיב רבי מאיר, שגם בית הלל אסרו, ולא נחלקו בית הלל ובית שמאי בדבר זה.

ביאור משנתנו כדעת שמואל

ותקנת תקרה שאין עליה מעזיבה

כבר נתבאר בדף י"ד, שלדברי שמואל, רבי יהודה ורבי מאיר נחלקו בדין נסרים רחבים שלושה טפחים עד ארבעה, שלדעת רבי מאיר, אסרו חכמים לסכך בהם משום גזרת תקרת, ולדעת רבי יהודה, לא אסרום חכמים, וכשרים לסכך בהם. אבל נסרים רחבים ארבעה טפחים, הכל מודים שאסרו חכמים לסכך בהם, משום גזרת תקרה.

עוד נתבאר לעיל, שכל זה כשמסכך סוכתו בנסרים לשם סוכה, אבל ביתו ממש, פסול לסוכה מהתורה.

ולדברי שמואל, נחלקו חכמים במשנתנו, כיצד ניתן להכשיר בית המסוכך בנסרים רחבים ארבעה.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

<u>א</u>. דברי רבי יהודה.

לדעת בית הלל – כשאסרו חכמים לסכך סוכה בנסרים רחבים ארבעה טפחים, מחשש שאם יהיה מותר לסכך בהם, יטעו לומר שבית גם כן כשר, **לא אסרו אלא כשאין הוכחה לכך שלא יבוא לכלל טעות** זו. **אבל כשעושה מעשה המוכיח שידוע לו החילוק בין בית לסוכה, ולא יבוא לכלל טעות להכשיר בית, לא אסרו לסכך בנסרים רחבים ארבעה טפחים.**

ולפיכך, מי שהיה ביתו מקורה בנסרים רחבים ארבעה טפחים, אם מפקפק, כלומר **עוקר את כולם, וחוזר ונותנם לשם סוכה, מראה שיודע הוא שיש חילוק בין בית לסוכה, ולכן,** במעשה שעשה, **הכשיר את הבית להיות סוכה,** אף על פי שהוא מסוכך בנסרים רחבים ארבעה טפחים. [=ביטולי תקרה מהני].

ולדעת בית שמאי – לא חילקו חכמים בדבר זה, ובכל אופן נסרים רחבים ארבעה טפחים פסולים לסכך בהם.

ולפיכך מי שהיה ביתו מקורה בנסרים רחבים ארבעה טפחים, האופן היחידי שבו יוכל להכשירו להיות סוכה הוא כשיעקר ממנו נסרים בשיעור הכשר סוכה ויתן תחתיהם סכך כשר. [=ביטולי תקרה לא מהני].

<u>ב</u>. דברי רבי מאיר.

לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה, ולדברי שניהם, אסרו חכמים לסכך בנסרים רחבים ארבעה טפחים, בכל אופן.

ולפיכך, אם היה ביתו מסוכך בנסרים אלו, האופן היחיד שיוכל להכשיר את ביתו לסוכה, הוא בהוצאת נסרים כדי הכשר סוכה, ונתינת סכך כשר תחתיהם.

היקף שבו פרוץ כעומד

כלל בידינו, שכל שיהא מקום מוקף בדבר גבוה עשרה טפחים, הרי תוכו רשות היחיד. ואין צריך לעשות היקף גמור, אלא אפילו ההיקף כולו פרצות פרצות, אם (א) העומד רב על הפרוץ, (ב) והוא גבוה עשרה טפחים, (ג) ואין בו פרצה אחת של עשר אמות, נעשה תוכו רשות היחיד, ומותר לטלטל בו.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ונחלקו חכמים מה הדין כשהפרוץ והעומד שווים[א], כגון שהקיף בפסים גבוהים עשרה טפחים, ורחבים שלושה טפחים, והעמידם באופן שבין קנה לקנה רווח שלושה טפחים, ונמצא העומד והפרוץ שווים:

לדעת רב פפא – היקף שבו הפרוץ והעומד שוים, נידון כהיקף מחיצות, **ומותר** לטלטל בתוכו, שכך נאמרה הלכה למשה מסיני, לא יהא רוב ההיקף פרוץ, אבל אם חציו פרוץ וחציו עומד, מחיצה כשירה היא.

ולדעת רב הונא בריה דרב יהושע – היקף שבו הפרוץ והעומד שוים, נידון כמקום שאינו מוקף מחיצות, **ואסור** לטלטל בתוכו, שכך נאמרה הלכה למשה מסיני הקף את הרוב, אבל אם חציו מוקף וחציו פרוץ, אין כאן מחיצות כשירות.

המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה

שפודים של מתכת [וארוכות המיטה], דבר המקבל טומאה הם, ופסולים לסיכוך, אבל יכול לסדר אותם על גבי הסוכה, כדי לתת עליהם את הסכך.

ובמשנתנו מבואר, עד כמה יכול להרבות בשפודים הללו, ותהא הסוכה כשרה, שכך שנינו, המקרה את סוכתו בשפודים או בארוכות המיטה, **ויש רווח ביניהם כמידתם, ונתן עליהם סכך כשר, סוכתו כשירה**.

והנה לדעת רב פפא, האומר, שפרוץ כעומד כשר, **משנתנו מתבארת כמשמעותה, שהרווח בין השפודים שווה להם ממש**, ובכל זאת הסוכה כשירה, כי כל הרווח הזה שבין השפודים מלא סכך כשר, וכשהפסול שווה לכשר, הרי זה נידון כמו שהכל כשר.

ולדעת רב הונא בריה דרב יהושע, האומר, שפרוץ כעומד פסול, על כרחך אין להכשיר את הסוכה אלא כשהסכך הכשר מרובה על השפודים, וכדי שלא יקשה עליו ממשנה זו, ישבו אותה כמותו בשני אופנים.

- **מתחילה אמרו, שבאמת אין** כוונת המשנה לסוכה שבה **הרווח בין השפודים כמידתם ממש**, **אלא מעט יותר מהם**, באופן כזה שיכולים להעביר בין כל שני שפודים שפוד שלישי [=בנכנס ויוצא], והוא שיעור גדול יותר ממידתם של השפודים עצמם, שכן

[א] נראה דהלכה כרבי יוסי, דאמר פרק שני דבכורות, אפשר לצמצם לכל הפחות בידי אדם מדאיפלגי אמוראי הכא בפרוץ כעומד ... לכך נראה דבידי שמים אין הלכה כמותו ... [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

מקום שבו שפוד עובר, רחב ממידת השפוד, שאם היה ממש כמידתו, לא היה עובר בו אלא בקושי. ומהטעם הזה הסוכה כשירה, כי באמת הסכך מרובה על השפודים. וביאר רבי אמי, שאף שניתן לצמצם ולקרות את הסוכה בשפודים באופן שיהא הרווח ביניהם כמותם ממש, המשנה מדברת באופן שלא צמצם כל כך, אלא הניח ביניהם רווח יותר ממידתם עצמה.

- **ורבא אמר**, שאמנם כוונת המשנה לסוכה שבה הרווח בין השפודים **כמידתם ממש**, **ובכל זאת היא כשירה**, **כי נותן את הסכך הכשר מאונך לשפודים**, [אם היו נתונים שתי נותן ערב, ואם היו נתונים ערב נותן שתי], **ובכך מאחר שהסכך הכשר עומד על הפסול**, **על כרחך הכשר מרובה מהפסול**, **שאם לא כן**, **יפול ברווחים**, ומאחר שהכשר מרובה על הפסול, הוא מבטלו[א], והסוכה נידונית כמסוככת בסכך כשר בלבד, וכשרה.

כן ביאר רש"י את דברי רב אמי ורבא, שבאו ליישב את המשנה כדעת רב הונא בריה דרב יהושע. והתוס' הקשו על פירושו כמה קושיות.

ולכן פירשו התוס' כגרסת ר"ח ורבינו תם , שדברי רב אמי ורבא לא נאמרו ליישב את המשנה כדברי רב הונא בריה דרב יהושע, אלא באו ליישב קושיה אחרת, והיא, הלא אף אם יהא בין השפודים רווח כפי הראוי, [לרב פפא כמידתם, ולרב הונא בריה דרב יהושע יותר ממידתם], עדיין לא תהא הסוכה כשירה, כי אי אפשר לצמצם, ולמלא את כל אותו רווח בסכך כשר.

- ועל זה תירץ רבי אמי, במעדיף, כלומר שיתן הרבה סכך כשר, עד שבודאי יסתום כל האויר[ב].

- ורבא תירץ, אפילו אינו מעדיף, מכל מקום אם היו נתונים שתי, נותנו ערב, ואז נסתם כל האויר[ג].

סיכוך בארוכות המטה

במשנתנו מבואר, **שארוכות המטה פסולים לסיכוך**. והנה אם הכוונה לארוכות המטה ממש, מכאן ראה לדברי רבי אמי בר טביומי [המבוארים להלן בדף ט"ז], שחלקי כלים,

---

[א] קשה להאי פירושא, דאין דומה שיתבטל סכך פסול בכשר, אף על פי שהכשר רוב, כיון דאין מעורבין זה בזה, וניכר כל אחד בפני עצמו ... [תוס'].

[ב] כלומר עד שבא מן הכשר על השפודים שמכאן ומכאן שנתכסה כל האויר. [תוס'].

[ג] דאפילו תימא אינן מעדיפים, אם היו נתונים שתי נותנן ערב, אי אפשר שלא יתכסה כל האויר, שהכשר נסמך בפסול. אי נמי דווקא שתי וערב מהני לרבא, אבל בענין אחר לא, דגזרינן שמא לא יעדיף, אבל שתי וערב אי אפשר בלא העדפה, שלא יפול הכשר. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

אף על פי שכשנחלקו בטל מהם שיעורם לטומאה, מאחר שמתחילתם היו מקבלים טומאה, גזרו עליהם שלא לסכך בהם אף אחר שנחלקו, שכן ארוכות המטה הם כמותם, שמתחילה כשהיו חלק מהמטה השלמה היו מקבלים טומאה, וכשנחלקו הרי הם פשוטי כלי עץ שאינם מקבלים טומאה, ואף על פי כן אין מסככים בהם.

ואמרו שניתן לדחות ראיה זו, **ולומר**, **שמשנתנו אינה מדברת בארוכות המטה בפני עצמם**, שבטלו משיעורם לטומאה, **אלא כשהם מחוברים לשתי רגלים**, ועדיין הם בתורת טומאה, כדעת חכמים בדף ט"ז, **אבל ארוכות המטה בפני עצמן**, **מאחר שאינן מקבלות טומאה**, **כשרות לסיכוך**.

אכן מסקנת הגמרא בדף ט"ז, שיש להביא ראיה לדברי רבי אמי מברייתא, שאין מסככים בחלקי כלים גם אחר שנפחתו משיעורם לטומאה, ואם כן, **לכל הפחות לפי דעת הברייתא** הזו, **יש להעמיד את משנתנו בארוכות המטה בפני עצמן**, **שאף על פי שבטלו מטומאתן אין מסככים בהן**.

דף ט"ז

טומאה במטה

כבר נתבאר, שכלי עץ שאין להם בית קיבול, אינם מקבלים טומאה. יוצאים מכלל זה כלי עץ העשויים למושב ומשכב, שבכך הם ראויים לקבל טומאת משכב ומושב, ומתוך כך מקבלים גם שאר טומאת כלים. ובכלל זה מיטה שהיא דבר המשמש משכב ומושב.

לדעת רבי אליעזר – המטה, **מטמאה חבילה**, **ומטהרת חבילה**. כלומר, אין המטה מטמאה, אלא כשהיא שלימה, שהיא ראויה למשכב ומושב, אבל אם נתפרקה, אינה מקבלת טומאה. וכמו כן, אינה נטהרת בטבילה אלא כשהיא שלימה, אבל אם נטמאת כשהיא שלימה, ונתפרקה, אין הטבילה מטהרת אותה.

ולדעת חכמים – המטה, **מטמאת אברים**, **ומטהרת אברים**. כלומר, יש אופנים שבהם גם חלקי המטה מטמאים ומטהרים, אף על פי שהם מפורקים.

ואמר רב חנן בר רבי שהאופנים הללו הם, כשיהיו יחד **ארוכה ושתי רגלים**, **או קצרה**

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ושתי רגלים[א].

כי גם חלקי מטה אלו ראויים הם לשמש משכב ומושב, על ידי העמדתם כנגד כותל, ונתינת מוטות בין הרגלים והכותל, וחוזר ונותן חבלים בין הארוכה או הקצרה ולכותל, וראוי למשכב.

[א] ודוקא כשכל המטה קיימת, וכולה של אדם אחד, שסופו לחזור ולחברה, אבל אם נאבד מקצתה, או של שני בני אדם, הואיל ואין סופן לחזור ולחברה טפי, אפילו איכא ארוכה ושתי כרעים קצרה ושתי כרעים טהורה ... והא דתנן ... כרע שהיתה טמאה מדרס, וחברה למטה שלה, טמאה, פירשה, היא טמאה מדרס והמטה מגע מדרס, אלמא דכרע לחודיה טמא, היינו לאחר שחברו למטה, חוזר לטומאה ישנה, אפילו במטה טהורה, אבל כל זמן שלא חברו, טהורה אף על פי שפירש ממטה טמאה [כלומר כרע אחד טמא לענין זה שכשיחברוהו בפועל במטה יהיה טמא, וארוכה או קצרה ושתי כרעים אם עתידים לחברם במטה, טמאים אף קודם חיבורם]. וסוגיא דשמעתין כרבי נחמיה, דרבנן לא מטמאי בארוכה ושתי כרעים. [ע"פ תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

בלאי כלים

כלל בידינו, שבגד שאין בו שלש אצבעות על שלש אצבעות, מאחר שאינו ראוי לשום אדם, [לא לעניים ולא לעשירים[א]], בטל מהיות בגד, ואינו מקבל טומאה.

סיכוך בבלאי כלים

כבר נתבאר, שכל דבר שאינו מקבל טומאה, וגידולו מן הארץ, כשר לסיכוך.

אכן **לדברי רבי אמי בר טביומי, בלאי כלים** [כלומר שיירי בגדים] של פשתן, יוצאים מכלל זה, **ואף על פי שהם דבר שגידולו מן הארץ, ואינו מקבל טומאה, מאחר שמתחילה כשהיו שלמים היו ראוים לקבל טומאה, גזרו חכמים שלא לסכך בהם**.

ולעיל נתבאר, שרצו להביא ראיה לדבריו ממשנתנו, והראיה נדחית.

ומכל מקום, בברייתא מבואר כדבריו, שכן שנינו בברייתא, שמחצלת של שיפא [=לישק"א בלעז, הוא עשב הצומח ליד הים], וכן מחצלת של גמי [=גומ"א], אם מתחילה היה בהם שיעור לקבל טומאה, מעתה, אף על פי שנפחתו משיעורם לקבל טומאה, [שהוא ששה טפחים על ששה טפחים], הואיל ומתחילה היו מקבלים טומאה, גם לאחר שנפחתו, אין מסככים בהם.

-

דין מחצלת הקנים יתבאר בעזה"י בדף י"ט.

החוטט בגדיש

נתבאר בדף י"ב ש**גדיש של תבן**, מאחר **שלא הוגדש לשם סכך**, אינו נחשב כסכך, **ואף אם חטט וחפר בו מצידו, עד שנעשה בו חלל גבוה עשרה טפחים** כשיעור סוכה, **התבן שבגג החלל אינו נידון כסכך**, וסוכה פסולה היא. [כל זה כבר נתבאר בדף י"ב].

ולדברי רב הונא, כל זה כשחטט בגדיש שהוגדש מתחילה על הקרקע ממש, בלא שיהא חלל טפח בינו לקרקע, **אבל אם מתחילה הוגדש באופן שיש חלל טפח[ב] בינו לקרקע**,

---

[א] ואפילו חישב עליהן, בטלה דעתו. והא דמשמע בזבחים ... דמטלית פחותה משלש על שלש מהניא ביה מחשבה, דלא דמי, דהתם מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, כדפרישית פרק כ"ח דכלים. [תוס'].

[ב] מצינן למימר רב הונא לטעמיה, דאמר לעיל בדף י' גבי בין סוכה לסוכה טפח, ושמא מאן דאמר התם ארבעה, הכא מודה, דהא לשמואל דאמר התם עשרה, הכא לא שייך. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

והחלל הזה הוא באורך ורוחב של הכשר סוכה, מתחילת נתינתו של הגדיש שם נחשב כולו כניתן לסכך, אף שאין בו גובה עשרה טפחים, **ומעתה אם חוטט בו, להגביה את החלל לגובה עשרה טפחים, סוכה כשרה היא**[א], כסוכה פחות מעשרה, שחקק בה להשלימה לעשרה.

מחיצות תלויות בסוכה

נחלקו חכמים ורבי יוסי לעניין מחיצות הסוכה, אם הן כשירות גם כשהן מוגבהות.

לדעת חכמים – אין המחיצות כשירות, אלא אם כן יתקיימו בהן שני תנאים. (א) גובה המחיצה עצמה [מראשה ועד רגליה] יהיה עשרה טפחים. (ב) **ולא תהא המחיצה מוגבהת שלושה טפחים** מהקרקע.

ולדעת רבי יוסי – כל שתהא המחיצה עצמה גבוהה עשרה טפחים, **מחיצה כשירה** היא, **ואפילו** היא **מוגבהת הרבה** יותר משלושה טפחים.

אכן לדברי שניהם, כשנתקיימו התנאים הללו, המחיצות כשירות, גם כשאינן מגיעות למעלה עד הסכך, ואפילו רחוקות ממנו הרבה, כגון שהמחיצות סמוכות לקרקע בגובה עשרה טפחים, והסכך עליהן בגובה עשרים אמה.

בור שבין שתי חצירות

שתי חצרות, שבכל אחת עירבו לעצמה, אבל לא עירבו יחד, [כגון שהיה כותל ביניהן בלא פתח], אסורים בני החצירות לטלטל מזו לזו.

ולפיכך אם יש בור בין שתי החצרות, [תחת הכותל שביניהן], חציו בזו וחציו בזו, מאחר שרשות שתי החצירות שולטת בבור, **אוסרים הם אלו על אלו מלמלא ממנו, עד שיעשו מחיצה גבוהה עשרה טפחים, לחלק את הבור**, חציו לאלו וחציו לאלו.

ואמנם הקלו חכמים במחיצה זו, שאינה צריכה לחלק את הבור מקרקעיתו, ואף כשהיא תלויה היא מועילה לחלקו, אבל נחלקו כיצד יש להעמידה.

[א] וכשחוטט בו מלמטה למעלה עד שמגביה את החלל לשיעור גובה עשרה, אין זו עשייתו, שהרי אינו מתקן אלא הדפנות, ובדפנות לא אמרינן תעשה ולא מן העשוי, והרי היא כסוכה שפחותה מעשרה, וחקק בה והשלימה לעשרה. [רש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

א. דעת תנא קמא.

מאחר שהקלו חכמים להתיר את חלוקת הבור במחיצה תלויה, באופן שאין מחיצה מועילה לשאר דברים, צריך להעמידה באופן שיהא ניכר שנעשית לצורך הבור, ולפיכך **צריך להעמידה בתוך חלל הבור** [=מתוך אוגנו], ולא מעל חלל הבור, אמנם בתוך הבור, מאחר שניכר שנעשית לצורך המים, יכול לתת אותה **באיזה גובה שירצה**, **בין מלמעלה** סמוך לשפתו מתוכו, **ובין מלמטה** סמוך למים[א].

ב. דעת רבן שמעון בן גמליאל.

הדברים הנ"ל הם דעת בית שמאי. אבל **לדעת בית הלל**, **צריך לתת את המחיצה דווקא למטה סמוך למים** ולא למעלה[ב].

ג. דעת רבי יהודה.

המחיצה שבין החצירות, **ההולכת מעל הבור**, אף על פי שאינה נכנסת כלל לתוך הבור, ולא נעשית כלל בשביל הבור, **מועילה לחלק את הבור בין שתי החצירות**, ומותרים אלו ואלו למלא מהבור, **כי מחיצה תלויה מתירה כל טלטול בין חצרות**, ואין צורך לעשות מחיצה נוספת בתוך חלל הבור.

[א] אבל מחיצה החוצצת את החצירות ומהלכת על פי הבור, שלא נעשה בשביל המים אינה מתרת, דאין מחיצה תלויה מתרת במים אלא הנעשית בשביל להתיר מלוי המים. [רש"י].

[ב] בכל הספרים גרסינן איפכא בפ' כיצד משתתפין. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

דעת רבי יוסי ודעת רבי יהודה

הנה נתבאר, שלדעת רבי יוסי, מחיצה תלויה מועילה להכשיר את הסוכה, ולדעת רבי יהודה, מחיצה תלויה מועילה להתיר טלטול.

ולדברי רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, דעת רבי יהודה ודעת רבי יוסי דעה אחת היא, שמחיצה תלויה מועילה כמחיצה גמורה.

אולם דחו זאת, ואמרו, שיתכן ש**לא היקל רבי יהודה** להתיר על ידי מחיצה תלויה, **אלא לעניין עירובי חצירות**, **שהם מדברי חכמים**, [שכן מדין תורה אין הטלטול אסור אלא מרשות היחיד לרשות הרבים], אבל לעניין סוכה, שהיא דין תורה, מודה רבי יהודה שאין מחיצה תלויה מכשירה אותה.

וכמו כן יתכן ש**לא הקל רבי יוסי** להכשיר מחיצה תלויה **אלא לעניין סוכה**, **שאינה** חמורה כל כך, שאין בה **אלא חיוב עשה**, מה שאין כן לעניין הלכות שבת החמורים, שיש בהם איסור סקילה, אין להכשיר מחיצות תלויות, [ובכלל זה לעניין רשויות שתקנו חכמים בהלכות שבת, דכל דתקון רבנן, כעין דאורייתא תקון].

בציפורי הביאו ספר תורה על ידי מחיצה תלויה

כשבא רב דימי, סיפר מעשה שארע בציפורי, בחצר שהיו בה מספר בתים ובית כנסת, והיה דרכם להצניע את ספר התורה באחד מהבתים מפני הנוכרים, ולא היתה אותה

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

חצר מעורבת, ושכחו ולא הביאו ספר תורה מערב שבת מהבית שבו היה, לבית הכנסת, אולם למחר מצאו שהיו סדינים פרוסים באותה חצר על גבי עמודים, באופן שחצצו בה בין שאר בתי החצר לבין בית הכנסת והבית שבו היה ספר תורה, ואף שהיו הסדינים הללו מוגבהים מן הארץ יותר משלושה טפחים, סמכו עליהם להיות מחיצה, להחשיב את בית הכנסת והבית שבו ספר תורה שהם בחצר בפני עצמה, ומאחר שלא היו דרים בבית הכנסת, והיה באותה חצר בית דירה אחד, מותר לטלטל בו בלא עירוב, וכך הביאו את ספר תורה מהבית לבית הכנסת.

- ולפירוש רש"י, אם לא היו שם סדינים לא היו יכולים להביא מהבתים כדי לעשות בהם מחיצה כי לא עירבו ואסורים לטלטל מהבתים לחצר. אמנם אם היו סדינים בחצר אף אם לא היו פרוסים היו יכולים לפורסם ואין בכך משום עשיית אוהל בשבת שאין הדבר אסור אלא בעשיית גג ולא בעשיית דפנות.

- ולפירוש רבינו תם, גם אם לא היו שם סדינים, היה להם אפשרות להוציאם מהבתים דרך מלבוש, ומכל מקום לא היו יכולים לתקן דבר, כי אפילו היו סדינים מונחים בחצר, היו אסורים לפרוס אותם להיות מחיצות, משום שעשיית מחיצות מתירות, אסורה משום עשיית אוהל, גם בדפנות, ולא רק בגג.

על כל פנים, למדנו ממעשה זה, שבציפורי סמכו על מחיצות תלויות גם לענין שבת, ולכאורה יש ללמוד מכאן, שדעת רבי יוסי כדעת רבי יהודה, לסמוך על מחיצה תלויה גם בשבת, שהרי ציפורי מקומו של רבי יוסי, והוא היה ראש בה, כמו שאמרו, הלך אחר בי"ד יפה, אחר רבי יוסי לציפורי, ומן הסתם על פיו נעשה אותו מעשה.

אולם דחו זאת ואמרו, שאפשר שרבי יוסי עצמו לא סמך על מחיצות תלויות אלא לענין סוכה, ולא לענין שבת, ואותו מעשה ארע אחר מותו, ונעשה על פי רבי ישמעאל בנו שהיה ראש בציפורי אחריו.

דופן גבוהה ארבעה ומשהו או שבעה ומשהו מתירה סוכה

לדברי רב חסדא אמר אבימי, סוכה שגובהה עשרה טפחים, יכול לעשות לה דפנות שגובהן ארבעה טפחים וקצת, ויעמיד אותן באמצע גובה עשרה טפחים, באופן שיהיה פחות משלושה טפחים בינה לקרקע, שבכך אותו רווח נידון כסתום מדין לבוד, וכן יהיה פחות משלושה טפחים בינה לסכך, שבכך אותו רווח נידון כסתום מדין לבוד, ונמצאת מחיצה שלמה של עשרה טפחים.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

והחידוש שבא רב חסדא ללמדנו הוא, שמחשיבים את המחיצה כסתומה מדין לבוד, אף משני צדדים[א].

וכל זה בסוכה שגובהה עשרה טפחים, אבל סוכה גבוהה הרבה, צריך לה לכל הפחות דופן שבעה טפחים ומשהו, ויעמידנה בפחות משלושה לקרקע, שבכך תהא נחשבת כעשרה טפחים.

[א] ותימה דהא נמי מלתא דפשיטא היא, דמכשירין לעיל קנה קנה פחות משלשה, דדופן סוכה כדופן שבת. ושמא סלקא דעתך לחלק בין שתי לערב. ואין להקשות דתיסגי בשני חבלים שעוביין יתר מטפח ואמרינן לבוד, כדאשכחן פרק קמא דעירובין, דמקיפין בשלשה חבלים, והכא בשנים סגי, הא אמרינן התם דלא התירו אלא בשיירא. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ולדעת רבי יוסי, יוכל להעמידה גם בפחות משלושה סמוך לסכך, שבכך תהא מחיצה תלויה של עשרה טפחים, שלדעתו היא מכשירה את הסוכה.

דופן רחבה ארבעה ומשהו מתירה סוכה

לדברי רבי אמי, פס ארבעה טפחים ומשהו מועיל לסוכה להיות לה דופן שלמה, על ידי שיעמידנו בפחות משלושה לדופן אחרת, שבכך כל הרווח נחשב סתום, והרי זו דופן שבעה טפחים[א].

[א] ותימה, למה לי פס ארבעה, יעשה פס שני טפחים, ויעמידנו סמוך לדופן, וירחיק שלשה טפחים פחות משהו, ויעמיד פס אחד של שני טפחים ומשהו ... ויש לומר משום דאמרינן בסוף פרק קמא דעירובין, דכל מחיצה שאינה של שתי וערב אינה מחיצה, ואם היו שני פסין, שאין בכל אחד ארבעה, הויא לה כמחיצה של שתי. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ואמרו, שהסיבה שאמר רבי אמי דין זה, כדי ללמדנו, שהכשר סוכה שיעורו שבעה טפחים[א] שזהו המקום הנצרך להחזיק את ראשו ורובו ושלחנו.

דף י"ז

אויר פוסל בשלושה אפילו מן הצד

כשיש בתקרת הסוכה מקום פנוי מסכך [=אויר] ברוחב שלושה טפחים לאורך הסוכה[ב], הוא מחלק את הסוכה שמשני צידיו לשני חלקים נפרדים, שכל אחד נידון לעצמו, ולכן כשהיה הדבר בסוכה של שלוש דפנות, בין כשהיה מן הצד, ובין כשהיה באמצע, הסוכה פסולה, שהרי אין במקום אחד סכך עם שלוש דפנות[ג].

[א] לעיל בדף ד' ע"א פירש רש"י שבעה ומשהו. ויל"ע בדבר.

[ב] ודוקא כשמתחיל מדופן האמצעי ומהלך על פני כל הסוכה עד הפתח, דהשתא חוצץ האויר או הפסול בין כשר לכשר, וליכא שלוש דפנות, לא לזה ולא לזה, אבל אם מתחיל מן הדופן שבצד, ומהלך עד הדופן שכנגדו, אם נשאר מן הכשר לצד הדופן האמצעי כשיעור הכשר סוכה, כשרה, דהא אית לה שלש דפנות, ושל צד הפתח פסולה. והיכא דהאויר או הפסול אין מהלכין על פני כל הסוכה, כגון דאיכא באמצע סוכה שלוש על שלוש אויר או ארבעה על ארבעה סכך פסול, אם ממנו ועד הדופן האמצעי כדי הכשר סוכה, הכל כשר, בין מה שבצדדין בין מה שלצד הפתח, ואפילו מה שיוצא לחוץ לגמרי, דהואיל והכל מחובר לשיעור הכשר סוכה, הרי זה כפסל היוצא מן הסוכה, דניתר בלא דפנות ... ואפשר אפילו אין כדי הכשר סוכה ממנו עד דופן האמצעי, מצטרפין זה עם זה לכדי הכשר סוכה, ואין האויר והפסול חוצצין, מאחר שהכשר מתחבר יחד דרך הצדדים. [תוס'].

[ג] **ומכאן אני אומר ומפרש, הא דאמרינן שבסכך פסול מן הצד אמרינן דופן עקומה להכשיר עד ארבע אמות, היינו דחשבינן לסכך כאילו מן הדופן, ונעקם ונכפף למעלה**. ובאוירה ליכא למימר הכי. ואיני מפרש, רואין את הדופן כאילו הוא עקום והולך תחת הסכך פסול ומגיע לסכך כשר, ומוציא את הפסול מן הסוכה, דאם כן, גם גבי אויר נמי נימא הכי. [רש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

אבל כשהיה אויר פחות משלושה טפחים, הוא נחשב סתום מדין לבוד, והסוכה כשרה. [ובדף י"ח יתבאר בעזה"י, שנחלקו חכמים, אם רק מן הצד הסוכה כשרה מדין לבוד, או אף באמצע].

דופן עקומה עד ארבע אמות

כבר נתבאר בדף ד', שהלכה למשה מסיני היא, שאם היה הסכך הכשר רחוק מהדופן עד ארבע אמות, [ולא עד בכלל], ויש שם סכך פסול כגון תקרה, אותו הסיכוך הפסול נידון כדופן, והרי זה כאילו יש כאן דופן עקומה המגיעה עד הסכך הכשר, והסוכה כשרה.

והזכירו במשנתנו שלושה אופנים שבהם מתקיים דין זה.

א. בית שנפחת באמצעו וסיכך על גביו.

בית שנפתח גגו באמצעו, ונתן סכך על המקום הפתוח. אם יש בין הסכך לדפנות ארבע אמות, סוכה פסולה היא, כי הסכך אינו על גבי הדפנות. אבל כשאין בין הסכך לדפנות ארבע אמות, הלכה למשה מסיני, שהחלק הנשאר מהגג, נחשב כהמשך הדפנות, והסוכה כשרה על ידי הדפנות העקומות המגיעות עד הסכך עצמו. ולא ישן תחת הדופן העקומה, אלא רק תחת הסכך.

ואם היו נוקטים רק באופן הזה, היה מקום לומר, שלא נאמר דופן עקומה, אלא בדופן שנעשית לצורך המקום הנעשה סוכה, כדפנות הבית שנעשו בשביל הבית, וכשנעשה סוכה, הרי הם דפנות הסוכה, אבל כשנעשו הדפנות לדבר אחר, לא נאמר דופן עקומה, ולכן נקטו גם את האופן הבא.

ב. חצר שהיא מוקפת אכסדרה.

חצר שיש בה בתים סמוכים זה לזה, ומקיפים אותה משלוש רוחות בצורת ח, וכולם פתוחים לאמצע, ולפני פתחיהם אכסדרה [=כמין גג על גבי עמודים בלא מחיצות], נמצאת החצר הפנימית מוקפת בקירות הבתים משלוש רוחותיה, ומקורה סביבות ההיקף באכסדראות הבתים.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

אם בא לסכך על גבי חלל החצר הפנימית, ולסמוך על קירות הבתים להיות לסוכה שלוש מחיצות, נמצא הסכך מרוחק מהדפנות כשיעור רוחב גג האכסדראות.

ומעתה, אם רוחב גג האכסדראות ארבע אמות, סוכה פסולה היא, כי הסכך מרוחק

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

מהדפנות ואינו על גביהם. אבל כשגג האכסדראות אינו רחב ארבע אמות, הלכה למשה מסיני, שגג האכסדראות נחשב כהמשך הדפנות, והסוכה כשרה על ידי הדפנות העקומות המגיעות עד הסכך עצמו. ולא ישן תחת האכסדראות, אלא רק תחת הסכך.

ואם היו נוקטים רק בשני האופנים הנ"ל, [בית שנפחת, וחצר מוקפת אכסדרה], היה מקום לומר, שלא נאמר דופן עקומה אלא בדבר שהוא ממין הראוי להיות סכך, ופסול משום שלא נעשה לשם סוכה, כגג הבית וגג האכסדרה, שהם עשויים מסרים הראויים לסכך, ופסולם משום שלא נעשו לשם כך, אבל דבר שהוא ממין הפסול לסכך, אינו נעשה דופן עקומה להכשיר סוכה, ולכן נקטו גם את האופן הבא.

ג. סוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו.

סוכה גדולה שסיככו בה באמצעה סכך כשר כשיעור הכשר סוכה אבל סביבותיה סמוך לדפנות סככוה אותה בסכך פסול. אם רוחב הסכך הפסול ארבע אמות, סוכה פסולה היא, כי הסכך הכשר מרוחק מהדפנות, ואינו על גביהם. אבל כרוחב הסכך הפסול פחות מארבע אמות, הלכה למשה מסיני, שהסכך הפסול נחשב כהמשך הדפנות, והסוכה כשרה על ידי הדפנות העקומות המגיעות עד הסכך עצמו. ולא ישן תחת הסכך הפסול, אלא רק תחת הסכך.

-

הנה נתבאר, שהסיבה שהסוכה אינה נפסלת כשיש סכך פסול סמוך לדפנות עד רוחב ארבע אמות, הוא משום הלכה למשה מסיני, להחשיב את הסכך הפסול כדופן עקומה.

אכן להלן יתבאר בעזה"י, שאין הדבר מוסכם, ונחלקו בו חכמים. יש שאומרים שהסיבה היא משום דופן עקומה כנ"ל. ויש אומרים, שהסיבה היא משום שסכך פסול אינו פוסל בשום אופן בפחות מארבע אמות, ואפילו באמצע הסוכה.

סכך פסול בכמה

לעיל נתבאר, שכשיש בתקרת הסוכה מקום פנוי מסכך [=אויר] ברוחב שלושה טפחים לאורך הסוכה, הוא מחלק את הסוכה שמשני צידיו לשני חלקים נפרדים, שכל אחד נידון לעצמו, ולכן כשהיה הדבר בסוכה של שלוש דפנות, בין כשהיה מן הצד, ובין כשהיה באמצע, הסוכה פסולה, שהרי אין במקום אחד סכך עם שלוש דפנות.

ונחלקו חכמים, מהו השיעור של הסכך הפסול, שיהיה לאורך הסוכה, ויפסול אותה,

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

על ידי שיחלק אותה לשני חלקים.

א. ארבעה טפחים.

לדעת רב כלשון ראשון, **וכן לדעת שמואל כלשון שני**, השיעור שבו הסכך הפסול פוסל סוכה על ידי שהוא מחלקה לשנים הוא, כשיהיה הסכך הפסול לאורך הסוכה ברוחב ארבעה טפחים, שזהו שיעור מקום חשוב להיות חציצה.

אמנם דווקא כשהוא באמצע הסוכה, הוא פוסל בשיעור כזה, כי כשהוא באמצע הסוכה, ומחלק את הסוכה לשני חלקים, נמצא שבכל חלק אין שלוש דפנות, ולכן הסוכה נפסלת.

אבל כשיהיה שיעור כזה של סכך פסול בצד הסוכה, בתוך ארבע אמות לדפנות, אפילו יהיה הרבה עד רוחב ארבע אמות, הסוכה כשרה, כי כך נאמרה הלכה למשה מסיני, שעד ארבע אמות הסמוכות לדופן, אם פסולות הן לסיכוך, נעשות דופן עקומה, ונחשבות כדופן עצמה, ונמצא שהסכך הכשר שמעבר לסכך הפסול, סמוך לשלוש דפנות.

ב. ארבע אמות.

לדעת רבה, **וכן לדעת רב כלשון שני**, הטעם שהסכך הפסול פוסל את הסוכה, אינו משום שהוא מחלקה לשתים, כי מאחר שהיא מסוככת כולה, לעולם נחשבת סוכה אחת.

והסיבה שכשיש ברחבו ארבע אמות הסוכה פסולה, כי כך נאמרה הלכה למשה מסיני, שכשיהיה בסוכה רוחב ארבע אמות סכך פסול, הסוכה נפסלת, ואין חילוק בדבר, בין יהיה הסכך הזה בצד, ובין יהיה באמצע, אם הוא ברוחב ארבע אמות, הסוכה נפסלת, ואם הוא פחות מארבע אמות, הסוכה כשרה.

-

וכל זה לעניין שלא תפסל הסוכה תחת הסכך הכשר, **אבל תחת הסכך הפסול**, **אם הוא רחב ארבעה טפחים**, **לא ישן תחתיו**, **בין כשהוא באמצע בין כשהוא בצד**.

סכך פסול פחות משיעורו ואויר פחות משיעורו

הכל מודים, **שסכך פסול ואויר אינם מצטרפים יחד לפסול את הסוכה**.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ולכן לדעה ראשונה, אם היה באמצע הסוכה לכל אורכה, סכך פסול פחות מארבעה טפחים, ובצדו אויר פחות משלושה טפחים, אף על פי שיחד שיעורם קרוב לשבעה טפחים, אינם פוסלים את הסוכה, כי אין כאן שיעור לפסול, לא בסכך פסול ולא באויר[א].

וכמו כן לדעה שניה, אם היה באמצע הסוכה לכל אורכה, סכך פסול פחות מארבע אמות, ובצדו אויר פחות משלושה טפחים, אף על פי שיחד שיעורם קרוב לארבע אמות ושלושה טפחים, אינם פוסלים את הסוכה, כי אין כאן שיעור לפסול, לא בסכך פסול ולא באויר.

ואמר על כך רבה, שלדעה שניה, [שהיא דעתו], **ניתן להבין זאת,** שכן, הסיבה שהסכך הפסול פוסל את הסוכה ברוחב ארבע אמות, אינה משום שהוא מחלק את הסוכה לשתים, אלא שכך נאמרה הלכה, ששיעורו לפסול בארבע אמות, ואם כן, כל זמן שלא יהיה ממנו בפני עצמו רוחב ארבע אמות, אין כאן שיעור סכך פסול לפסול את הסוכה, ואויר אינו סכך פסול שיצטרף לו. [שכל שני דברים ששיעורם שונה, אינם מצטרפים יחד, אלא אם כן יש דבר שבו שיעורם שווה, כגון בגד ושק, שק ועור, עור ומפץ, לעניין טומאת מדרס, כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

אבל לדעה ראשונה הדבר קשה, שהרי הסיבה שהסכך הפסול פוסל את הסוכה ברוחב ארבעה טפחים, היא משום שהוא מחלקה לשתים, וזהו עצמו הטעם שאויר פוסל את הסוכה ברוחב שלושה טפחים, שהוא מחלקה לשתים, ואם כן, מאחר ששניהם פוסלים את הסוכה מטעם אחד, שהם מחלקים אותה לשתים, למה לא יצטרפו, [לכל הפחות לשיעור ארבעה טפחים], וכן הסברא נותנת, הלא אויר עוד חמור מסכך פסול, שהאויר חוצץ בשלושה טפחים, וסכך פסול פוסל בארבעה, ואם כן **איך יתכן שכשיהיו שני טפחים סכך פסול ושני טפחים אויר, לא יחצצו, וכשיתנו במקום האויר החמור סכך פסול, שהוא קל יותר, תהא חציצה.**

בסוכה קטנה אויר וסכך פסול שווים לפסול בשלושה

נתבאר, שיש חילוק בין אויר לסכך פסול, שהאויר פוסל את הסוכה בשלושה טפחים,

---

[א] ומיהו היכא דאיכא שני טפחים סכך פסול, ושנים של סכך פסול, ואויר מפסיק ביניהם פחות משלוש איכא לספוקי אם שני הפסולין מצטרפין לארבעה לפסול את הסוכה, דשמא כיון דאויר מפסיק בינתים, לא מצטרפי, או שמא כיון דאין באויר שלוש מצטרפין. ומיהו היכא דליכא בפסולים ארבעה ואויר פחות משלושה מפסיק ביניהם, אין האויר משלימו לארבעה במה שחושבו כסתום מחמת לבוד, דלא אמרינן לבוד להחמיר. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

וסכך פסול פוסל את הסוכה בארבעה טפחים או ארבע אמות.

אכן כל זה בסוכה, שמלבד האויר או הסכך פסול, יש בה סכך כשר כשיעור הכשר סוכה, אבל סוכה שהאויר או הסכך פסול ממעטים את שיעורה מהכשר סוכה, בזה אין חילוק בין אויר לסכך פסול, ושניהם שווים לפסול את הסוכה כשיש בהם רוחב שלושה טפחים, **שכן** כל שיש בהם שלושה טפחים, אין לומר בסכך הכשר לבוד, להחשיב את הכל מסוכך בכשר, ואם כן, **אין סכך כשר כשיעור הכשר סוכה**, ולכן היא פסולה.

שיעורי כמה דברים לקבל טומאת מדרס

כל דבר שראוי לשבת עליו או לשכב עליו, נעשה אב הטומאה על ידי מדרס הזב[א].

ובמסכת כלים נשנו שיעורי הדברים הבאים לעניין זה, שאם תיקן את אחד מהדברים הבאים לשכיבה[ב], מקבל הוא טומאת מדרס אם יש בו כשיעור שהוא ראוי לכך.

א. הבגד, [הוא האריג מחוטי צמר או פשתן] – שיעורו לקבל טומאת מדרס **בשלשה** טפחים על שלשה טפחים.

ב. השק, [הוא האריג משער ונוצה של עזים] – שיעורו לקבל טומאת מדרס **בארבעה** טפחים על ארבעה טפחים.

ג. העור – שיעורו לקבל טומאת מדרס **בחמישה** טפחים על חמישה טפחים.

ד. מפץ, [כמין מחצלת עשויה מקנים או מגמי] – שיעורו לקבל טומאת מדרס בששה טפחים על ששה טפחים.

וכתבו התוס', ששיעור בגד האמור כאן שהוא שלשה על שלשה, אינו אלא לעניין טומאת מדרס, [שכן לטומאת מת שיעורו בשלוש אצבעות], אבל שאר הדברים, שק ועור ומפץ, זה שיעורם גם לקבלת טומאת מת.

[א] לשון רש"י "אם ייחדו למשכב הזב, מטמא ליעשות אב הטומאה במשכב הזב או במדרסו". ויל"ע בדבר, הלא לכאורה כל שייחדו למשכב, אף של טהור, מטמא במשכב הזב או מדרסו. ושמא יש למחוק תיבת "הזב" הראשונה.

[ב] תוספתא: המקצע למשכב, אין פחות משלשה על שלשה. למושב, טפח. ולמעמד כל שהוא. [תוס' במסכת שבת]. וכן פירש רש"י בסוגייתנו, שהשיעורים האמורים כאן, הם לענין טומאת משכב. אמנם מתוס' בסוגיתנו משמע ששיעורים אלו נאמרו גם לישיבה.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

צירוף כמה דברים יחד לעניין טומאת מדרס

כל אחד מהדברים המנויים לעיל לעניין קבלת טומאת מדרס, מצטרף עם הסמוך לו, כגון בגד מצטרף עם שק, ושק מצטרף עם עור, ועור עם מפץ, **שאם יש משני דברים יחד כשיעור הגדול שביניהם הם מקבלים טומאת מדרס**.

ואף שכבר נתבאר, שכל שני דברים ששיעורם שונה אינם מצטרפים זה עם זה, אלו מצטרפים זה עם זה.

וביאר רבי שמעון, שהסיבה לכך שהם מצטרפים, כי יש דבר שבו שיעור כולם שווה, והוא שיעורם לעניין טומאת מושב, שכולם שיעורם בטפח אחד, כי מכל אחד מהם אם יהיה ממנו טפח על טפח מהוקצע, ראוי הוא לעשות ממנו טלאי למרדעת חמור, שהיא דבר הנעשה לישיבה, ומאחר שיש דבר שבו שיעור כולם שווה, הם מצטרפים זה עם זה גם במה שאין שיעורם שווה, ובלבד שיהיו דומים זה לזה[א], כבגד ושק, שק ועור, עור ומפץ[ב].

צירוף נסרים לפסול את הסוכה

מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה לעניין צירוף נסרים מבוארת לעיל בדף י"ד, ושם נתבאר שלדעת רב מחלוקתם בנסרים רחבים ארבעה טפחים.

- והנה אם דעת רב, שלעולם אין הסכך פוסל את הסוכה אלא בארבע אמות [כלשון שני], לדברי רב, כשאמר רבי מאיר, שהנסרים מצטרפים, כוונתו לומר שהם מצטרפים לפסול את הסוכה בארבע אמות, בין מן האמצע ובין מן הצד.

- ואם דעת רב שבאמצע הסכך הפסול פוסל את הסוכה בארבעה טפחים [כלשון ראשון], אין אנו צריכים לצירוף נסרים לפסול את הסוכה, כי נסר אחד של ארבעה טפחים פוסל אותה, וכשאמר רבי מאיר שהנסרים מצטרפים, כוונתו לומר, שהם מצטרפים לפסול את הסוכה בארבע אמות בין מן הצד[ג].

[א] כן פירש רש"י, "הואיל וממשן קרוב להיות שווה". אולם התוס' כתבו, "דווקא כסדר הזה, לפי ששיעורן קרובין זה לזה, אבל בגד ועור או שק ומפץ דשיעורן רחוקים זה מזה אין מצטרפין" ובסוף דבריהם כתבו, "ומתוך הכלל דאתא לרבויי משמע, דלאו דוקא קתני מתניתין דמצטרפין כסדר הזה".

[ב] ויש מפרשים, המקצע מכולן יחד, שחיבר קיצועיהן, שקיצץ כל המינין ועשה מהן טפח על טפח ותפרן יחד. והראשון נראה לי. [רש"י].

[ג] ולשמואל, דאמר בנסרים שאין בהן ארבעה מחלוקת, מוקי להא בנסרין שאין בהן ארבעה, ומאי מצטרפין, מצטרפין לארבעה טפחים. [ע"פ רש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

דף י"ח

בין נסר לנסר כמלא נסר

בדף י"ד כבר נתבאר דין סוכה שסככה בנסרים הרבה, ויש בין נסר לנסר כמלא נסר, ומילא אותו בסכך כשר, שלדעת רבי מאיר הסוכה כשרה, כשהיא רחבה שמונה אמות, והחל לתת הנסרים משני הצדדים, ויש באמצע סכך כשר כשיעור שני נסרים יחד.

אמנם כפי מה שנתבאר שם, כן ביאר כאן רב הונא בריה דרב יהושע, כדי ליישב את דברי רבי מאיר עם הלשון הראשון, שלדברי רב, סכך פסול באמצע, פוסל בארבעה טפחים.

אבל ללשון שני, שלדברי רב אין הסכך הפסול פוסל אלא בארבע אמות, אין אנו צריכים לכך, ובכל אופן שסיכך בנסרים הרבה, ויש בין זה לזה כשיעור נסר, מאחר שאין במקום אחד ארבע אמות יחד, מודה רבי מאיר שהסוכה כשרה.

מיעוט האויר המועיל להכשיר

כבר נתבאר, שכשיש לאורך הסוכה אויר ברוחב שלושה טפחים, הסוכה פסולה, ואם כן, יש למעט את האויר משלושה טפחים. ואמר אביי שיש חילוק בדבר בין סוכה גדולה לסוכה קטנה.

כשהסוכה גדולה, שיש בה הכשר סוכה שלם מסכך כשר, וכל הפסול שלה על ידי האויר הוא רק משום שנחלקה לשנים [ועל ידי זה אין לה שלוש דפנות יחד], **ניתן לתקנה על ידי כל דבר שיתן באויר למעטו**, **בין בסכך כשר**, **ובין בסכך פסול**.

כשיתן שם סכך כשר, דין פשוט הוא שהסוכה מוכשרת, שהרי בנתינתו שם, נתמעט האויר משלושה טפחים, ונתקרב הסכך הכשר משני צידי האויר זה לזה בפחות משלושה טפחים, וכל פחות משלושה הרי הוא לבוד, ואם כן יש להחשיב את הסוכה כמסוככת כולה בסכך כשר, בלא שום אויר.

ואף כשיתן שם סכך פסול, הרי הוא ממעט את האויר משלושה טפחים, ואין כאן שיעור אויר לפסול, ולא שיעור סכך פסול לפסול, ואם כן, אף שאין להחשיב את הסוכה כמסוככת כולה בסכך כשר, מכל מקום אין חציצה בין חלקי הסכך, והסוכה כשרה.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

אולם כשהסוכה קטנה, שיש בה שיעור הכשר סוכה בצמצום, **לא תוכשר אלא כשימעט את האויר על ידי סכך כשר**, שבכך יחשב הכל כסתום בסכך כשר, ויש הכשר סוכה מסוכך כדין.

אבל כשימעט את האויר בסכך פסול, אף שמעתה אין כאן לא אויר הראוי לפסול, ולא סכך פסול הראוי לפסול, הסוכה לא תוכשר, כי אין בה סכך כשר כשיעור הכשר סוכה.

לבוד באמצע

כבר נתבאר, שכל אויר פחות משלושה נחשב כסתום. ולהלן יתבאר בעזה"י, האם כן הדין דווקא מן הצד, כלומר בסוף המחיצה, [כגון כשסוף הסכך מרוחק מהדופן בתוך שלושה טפחים, באופן שמצד אחד סכך, ומצד שני דופן, והאויר ביניהם], או אף באמצע המחיצה, [כגון כשיש בסכך אויר פחות משלושה באמצע, והסכך משני צידי האויר]. ויש חילוק בדבר בין הדינים השונים[א].

א. לעניין עירובין - דרבנן.

כבר נתבאר בתחילת המסכת, שאחד מהאופנים שניתן לתקן מבוי הפתוח מרוח אחת, הוא על ידי נתינת קורה בפתחו.

ומבואר בברייתא, שאם היתה קורה יוצאת מצד זה של הפתח, ומגיעה עד תוך שלושה לצד השני, הרי היא כנתונה מצד לצד, והמבוי מתוקן. וכמו כן, אם היו שתי קורות יוצאות משני צידי הפתח, ומגיעות כל אחת לתוך שלושה טפחים של חברתה, הרי הן כקורה אחת, והמבוי מתוקן.

[א] כל הנידון הוא בלבוד במחיצה שבגג, אבל בדפנות, הכל מודים שבכל אופן כל פחות משלושה לבוד הוא, שהרי מכשירים מחיצות של קנה קנה פחות משלושה. [ע' תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ומהדין האחרון למדנו, שלענין תיקוני עירובין, **סומכים על לבוד אף באמצע המחיצה**.

ב. לעניין טומאה - הלכה למשה מסיני.

במסכת אהלות מבואר, שבית שיש בגגו ארובה [=חלון] בין כשיש בה רוחב טפח, ובין כשאין בה רוחב טפח, היא נחשבת כפתוחה ולא כסתומה, ולכן, כשיש טומאת מת בבית, מאחר שמת מטמא באוהל, כל מה שתחת תקרת הבית נטמא, אבל מה שתחת ארובה טהור, ואם יש טומאה תחת ארובה, מאחר שהבית עצמו אינו מאהיל על הטומאה, כל מה שבבית טהור[א].

למדנו מכאן, שלעניין טומאת מת, **אין אומרים לבוד באמצע המחיצה**, וכל שאינו סתום ממש נחשב פתוח.

ג. לעניין סכך - מחלוקת רב אחא ורבינא.

יש מי שאומר, שכשם שלענין תקנת עירובין, פחות משלושה באמצע נחשב סתום מדין לבוד, כך לעניין סכך, כשיש אויר **פחות משלושה באמצע הסוכה**, הוא **נחשב סתום מדין לבוד, והסוכה כשרה. והחולק** עליו **אומר, שאין ראיה מתיקון מבוי לסכך, כי תיקון המבוי בקורה תקנת חכמים הוא**, שכן מדין תורה אין אנו צריכים לקורה, וחכמים הם שאסרו לטלטל בלא תיקון, והקלו לסמוך על תיקון אף על ידי לבוד באמצע, אבל בדברים הצריכים תיקון מהתורה כסכך, אין סומכים על לבוד באמצע.

ויש מי שאומר, שכשם שלענין טומאת מת, פחות משלושה באמצע אינו נחשב סתום מדין לבוד, כך לעניין סכך, כשיש אויר פחות משלושה באמצע הסוכה, אינו נחשב סתום מדין לבוד, והסוכה פסולה[ב]**. והחולק עליו אומר, שאין ראיה מטומאת מת לסכך, כי בהלכות טומאה כך נאמרה הלכה למשה מסיני**, שלא יהא לבוד באמצע, ואין ללמוד מהם לדברים אחרים כגון לסכך, שאין למדים דין מהלכה, כי לא נאמרה אלא למה שנאמרה.

[א] לדברים אלו אין חילוק בין ארובה טפח לפחות מטפח אבל בדברים אחרים יש ביניהם חילוק במשנה דאהלות, והכא לא מייתינן לה כולה, שדרך הגמרא לקצר משניות של סדר טהרות, וזהו ראש הפרק ארובה שבתוך הבית. [עי' רש"י ותוס'].

[ב] ואם תאמר אם אין לבוד באמצע, אם כן צלתה מרובה מחמתה תיפסל, עד שתהא מכוסה יפה, ומעובה כמין בית, שלא יהא בה נקב. לאו פרכא היא, דהכא מיירי כשהאויר מהלך על פני כולה, ובסיכוך נחלקו לשנים. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

רבי יהודה דרש בלא לפרש

כבר נתבאר בדף י"ז, שבית שנפחת באמצעו, וסיכך שם, אם יש בין הסכך לכותל ארבע אמות, הסוכה פסולה, ואם יש פחות מארבע אמות, הסוכה כשרה. י"א משום שתקרת הבית היא דופן עקומה. וי"א משום שלעולם אין סכך פסול פוסל בפחות מארבע אמות.

וכשרבי יהודה בר אלעאי **דרש** דין זה, לא פירש, אלא אמר סתם, "**בית שנפחת וסיכך על גביו כשרה**".

אמר לפניו רבי ישמעאל ברבי יוסי, רבי, **פרש את דבריך**, שכך פירש אבא [=רבי יוסי], **ארבע אמות פסולה, פחות מארבע אמות כשרה**.

ולהלן יתבאר בעזה"י דין נוסף, שדרשו רבי יהודה בלא לפרש.

אברומא

אברומא הם **מין דגים קטנים טהורים**, **שאין שרצים נכרים בהם**, **ואין לאוכלם אלא כשבאו ממקום שאין בו שרצים**, שאין לחוש שיש בו שרצים.

וכשרבי יהודה בר אלעאי דרש דין אברומא, לא פירש, אלא אמר סתם, "אברומא שריא [=מותר]".

אמר לפניו רבי ישמעאל ברבי יוסי, רבי, פרש את דבריך, שכך פירש אבא [=רבי יוסי], אברומא של מקום פלוני [ששרצים גדלים שם] אסורה, של מקום פלוני [שאין שרצים גדלים שם] מותרת.

צחנתא דבב נהרא

צחנתא הם **דגים קטנים שהיו גדלים בנהר בב**, **ואמר אביי**, **שמותרים** הם **באכילה**, **כי כולם טהורים**, **ואין** לחוש ש**מעורבים בהם דגים טמאים**.

- ואין לומר שהחליט שכולם טהורים, משום שהיו המים זורמים שם מהר, ודגים טמאים שאין להם חוט שדרה אינם יכולים לעמוד במקום כזה[א].

[א] חוט השדרה נותן כח באדם ובהמה ודגים להיות שדרתו עומדת בבריאות. [רש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

והסיבה שאין לומר כן, כי אנו רואים כמה נהרות הזורמים כאותו נהר, ויש בהם דגים טמאים.

- וכמו כן אין לומר, שהחליט שכולם טהורים, משום שהיו המים שם מלוחים, ודגים טמאים, מאחר שאין להם קשקשים, אינם יכולים לעמוד במקום כזה.

והסיבה שאין לומר כן, כי אנו רואים כמה נהרות מלוחים כאותו נהר ויש בהם דגים טמאים.

- והסיבה שהחליט שכולם דגים טהורים, **כי היה ידוע, שבטיט של אותו נהר אין הדגים הטמאים יכולים לגדול**.

ואמר רבינא, שכן היה בזמנו של אביי, אבל **לאחר זמן**, **משהוסבו נהר איתן ונהר גמדא**, המגדלים שרצים, **לתוך נהר בב**, **שרצים באים עם מי אותן נהרות לנהר בב**, **ולכן** עתה, **מעורבים בו דגים טמאים**, **וצחנתו אסורה**.

אכסדרה בבקעה

א. שיטת רש"י.

אכסדרה יש לה גג חלק ולא משופע, ואכסדרה שנחלקו בה רב ושמואל, אם מותר לטלטל בה בשבת, היא אכסדרה שאין לה דופן משום צד, וקרויה עומד על ארבעה עמודים שבארבע פינותיה, [ולכן נקטו אכסדרה בבקעה, שכן אלו העומדות בחצר, סמוכות לבית, ויש להן מחיצה מרוח אחת].

לדעת רב – אף על פי שאין לאכסדרה מחיצות, מותר לטלטל בשבת בכולה, כדין מקום מוקף מחיצות, שהוא רשות היחיד, כי הלכה היא, שמאחר שיש לתקרה פה, כלומר עובי, יש להחשיבו כאילו יורד עד למטה, וסותם את כל החלל שתחתיו [=**אמרינן פי תקרה יורד וסותם**], ובכך האכסדרה נחשבת כמוקפת ארבע מחיצות.

ולדעת שמואל – מאחר שאין לאכסדרה מחיצות, אין מטלטלים בה אלא ארבע אמות כדין כרמלית, ואף על פי שיש לתקרה פה אין האכסדרה נחשבת כמוקפת מחיצות על ידו [=**לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם**].

ודווקא באכסדרה כזו, הפרוצה מארבע רוחות, נחלקו אם אמרינן פי תקרה יורד לסתום כל ארבע מחיצות, אבל כשיש לה מחיצה אחת שלמה, והיא פרוצה משלוש רוחות, לדברי הכל מותר לטלטל בכולה, כי בשלוש רוחות הכל מודים שפי תקרה יורד וסותם.

ב. שיטת רבינו תם.

אכסדרה שאין לה שום מחיצה, לדברי הכל אין מטלטלים בה אלא בארבע אמות, ואין אומרים בה פי תקרה יורד וסותם, והוא הדין כשיש לה מחיצה אחת, או שתי מחיצות זו כנגד זו, שהיא מפולשת. **ואכסדרה שנחלקו בה רב ושמואל, היא אכסדרה שיש לה שתי דפנות סמוכות זו לזו, או שלוש דפנות**, שבה אמר רב, שלעניין הרוחות שאין לה מחיצות, פי תקרה יורד וסותם, ושמואל חולק.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ואם יש לה שלוש מחיצות שלימות, ומעט דופן גם ברוח הרביעית, כגון שני לחיים, מודה שמואל שגם שאר הרוח הרביעית נחשבת סתומה, מטעם פי תקרה היורד וסותם.

דפים י"ח-י"ט

סיכך בחצר המוקפת אכסדרה רחבה ארבע אמות

בדף י"ז כבר נתבאר, שהמסכך על גבי חצר שהיא מוקפת אכסדרה רחבה ארבע אמות, סוכה פסולה היא, כי הסכך מרוחק מהדפנות ארבע אמות.

ולהלן יתבאר בעזה"י, באיזה אופן הסוכה כשרה, אף על פי שהאכסדרה רחבה ארבע אמות, **ובאיזה אופן נאמר דין המשנה שהיא פסולה**.

א. כשיש לאכסדרה פצימין.

כפי מה שלימדו בסורא, יש אופן שבו הכל מודים, שגם כשגג האכסדרה רחב ארבע אמות, הסוכה כשרה, והוא כשיש לאכסדרה פצימין, כלומר עמודים, **שהם סמוכים זה לזה בתוך שלושה טפחים**.

שכן באופן הזה, אין אנו צריכים לסמוך על כותלי הבתים הרחוקים להיות מחיצות לסוכה, **משום שהעמודים של האכסדרה**, מאחר **שהם סמוכים** זה לזה, הרווחים שבין עמוד לעמוד **נחשבים כסתומים מדין לבוד, ויש כאן מחיצה בסוף האכסדרה סמוך לסכך**.

אכן **כך לימדו בסורא**, שלדברי הכל הפצימין של האכסדרה נעשים דפנות לסוכה והיא כשרה.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

אולם בפומבדיתא לימדו, שבדבר זה נחלקו אביי ורבא.

לדעת אביי הדין כנ"ל, מאחר שבין פצים לחבירו פחות משלושה טפחים הרי זה כסתום ויש לסוכה דפנות סמוכות לסכך והסוכה כשרה.

ולדעת רבא, הסוכה פסולה, כי אין להחשיב פחות משלושה כסתום להיחשב דופן, אלא במקום שנעשה לצורך אותו דבר, כגון כשהיה עושה פצימין כאלו לצורך הסוכה, **אבל כשנעשו לצורך האכסדרה, אין להחשיב את הרווח** ביניהן **כסתום**, להכשיר את הסוכה, **והסוכה פסולה**[א]. [ולדברי רבא, באופן הזה יש להעמיד את משנתנו, הפוסלת סוכה הנעשית כך בחצר מוקפת אכסדרה].

ומכל מקום, הלכה כלשון ראשון, שגם לדעת רבא הסוכה כשרה.

ב. כשיש לה פי תקרה[ב].

כפי מה שלימדו בסורא, כשאין לאכסדרה פצימין, אבל יש לה פי תקרה, כלומר עובי הנסרים שלה ניכרים בסופם לצד החצר, נחלקו חכמים, אם ניתן להכשיר את הסוכה על ידי פי תקרה של האכסדרה.

והנה כבר נתבאר, שנחלקו רב ושמואל לעניין אכסדרה שאין לה מחיצות, האם אומרים בכל ארבע רוחותיה פי תקרה יורד וסותם, להתיר את הטלטול בתוכה בשבת.

ולדעת שמואל, האומר, שאין מטלטלים בתוך האכסדרה בשבת, כי אין לומר בכל ארבע רוחותיה פי תקרה יורד וסותם, אף על פי שנעשית התקרה לצורך האכסדרה, **הוא הדין לענין סוכה, אף אם יש לאכסדרה פי תקרה סביב הסוכה**, מאחר שאין כאן שום דופן שלמה, **אין להכשיר את הסוכה** על ידי פי תקרה מכל הרוחות והסוכה פסולה. [ולדברי שמואל, באופן הזה יש להעמיד את משנתנו, הפוסלת סוכה הנעשית כך בחצר מוקפת אכסדרה].

אבל לדעת רב האומר שמטלטלים **באכסדרה** כזו בשבת, כי אומרים **בכל ארבע רוחותיה פי תקרה יורד וסותם, לעניין סוכה נחלקו אביי ורבא מה דעת רב.**

[א] דלבוד לאו מחיצה היא, אלא מהלכה למשה מסיני גמירי לה, וכי גמירי לה להיות מחיצה, לחלל הנעשה בשבילו, אבל למשדייה להכא ולהכא, לא. [רש"י].

[ב] סוגיה זו כפירוש רש"י. אולם תוס' פירשו, שהמסכך על אכסדרה שאין לה פצימין, אינו בחצר מוקפת אכסדרה, אלא באכסדרה ממש, כמו לעיל לעניין טלטול.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

לדברי אביי – כשם שהאכסדרה נחשבת כמוקפת לעניין שבת על ידי פי תקרה, כך הסוכה נחשבת מוקפת על ידי פי תקרה של אכסדרה, **וסוכה כשירה היא**. [ומכל מקום, מודה אביי, שדווקא באופן הזה ניתן להכשיר סוכה על ידי פי תקרה, אבל אם היתה הסוכה באמצע חצר, ויש לה שתי מחיצות זו כנגד זו, ומסוככת בנסרים עבים, אין להכשירה על ידי פי תקרה של נסרים אלו, להיות דופן שלישית בין שתי דפנותיה, כי מאחר שהיא מפולשת מצד לצד, אין לומר בה פי תקרה].

ולדברי רבא – לא החשיב רב את האכסדרה כמוקפת מחיצות על ידי פי תקרה שלה, אלא משום שהתקרה שלה נעשית לצורכה, ולכן מועיל פי התקרה שלה להיות לה למחיצות, אבל חצר מוקפת אכסדרה, **מאחר שלא נעשה גג האכסדרה לצורך הסוכה שבחצר**, **פי תקרה שלו אינו מועיל להכשיר את הסוכה**[א], **והסוכה פסולה**. [ולדברי רבא, באופן הזה יש להעמיד את משנתנו, הפוסלת סוכה הנעשית כך בחצר מוקפת אכסדרה].

אכן **כך לימדו בסורא**, שלדברי אביי, רב הכשיר סוכה זו על ידי פי תקרה.

אולם בפומבדיתא לימדו, **שלא נחלקו בזה אביי ורבא**, **ושניהם מסכימים**, **שגם לדעת רב**, אין להכשיר סוכה על ידי פי תקרה של אכסדרה, כי לא נעשה פי תקרה זה לצורך הסוכה, ולכן **הסוכה פסולה**. [ולפי זה, גם לדברי אביי, באופן הזה ניתן להעמיד את משנתנו, הפוסלת סוכה הנעשית כך בחצר מוקפת אכסדרה].

ג. כשאין לה לא פצימין ולא פי תקרה.

כשאין לאכסדרה לא פצימין ולא פי תקרה, כגון שנתן את הסכך בגובה פי תקרה של נסרים, כך שפי תקרה שלהם מוסתר על ידי הסכך, באופן הזה **לדברי הכל**, [מאחר שהאכסדרה רחבה ארבע אמות, ואין להכשיר את הסוכה על ידי כותלי הבתים], **הסוכה פסולה**. [ולדברי הכל, באופן הזה יש להעמיד את משנתנו, הפוסלת סוכה הנעשית כך בחצר מוקפת אכסדרה].

[א] דכי אגמריה רחמנא למשה לגוד אחית, במחיצה העשויה לחלל שלה אגמריה, ולא לחוצה לה. ומיהו, היכא דיש לה פצימין, אף על גב דלגוואי עבידן, לבוד בפחות משלשה כמחיצה סתומה היא. [רש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

דף י"ט

נראה מבחוץ ושווה מבפנים

כבר נתבאר בתחילת המסכת, שמבוי שהוא פתוח לגמרי ברוח אחת, ניתן להכשירו, על ידי העמדת לחי בפתחו.

ומבואר **במסכת עירובין**, **שלחי הנראה** רק **מבחוץ**, כלומר שרק לעומדים מחוץ למבוי ניכר שאינו מהכותל, **אף על פי שהוא שווה מבפנים**, שהוא עומד כהמשך הכותל, ואינו ניכר לעומד בפנים, **נידון משום לחי**, וכשר.

ומבואר בסוגייתנו, **שכן הדין לעניין סוכה**, שיש לעשות לה שתי דפנות כהלכתן ושלישית אפילו טפח, אם היה אותו **דופן** טפח **נראה מבחוץ**, **אף על פי שהוא שווה מבפנים** ואינו נראה בסוכה, הוא **מועיל להכשיר את הסוכה**[א].

[א] תימה, היאך הוא מועיל בסוכה, כיון דלא מינכר מבפנים שלישית של טפח, דאי משום מיגו [שמועיל להכשיר מבוי, מועיל להכשיר סוכה], חדא דאטו מי לא עבד רב כהנא סוכה אלא בשבת, ועוד דלשלישית דאורייתא לא מהני מיגו כדפירשתי לעיל. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

שכן למדו ממעשה ברב אשי, שמצאו לרב כהנא כשהוא מסכך על גבי חצר מוקפת אכסדרה שלא היה לה פצימין, ועשה שתי מחיצות תחת אותו סכך, ולפיכך הקשה לו, הלא צריך דופן שלישי, ואין לסמוך על פי תקרה של אכסדרה כי לא נעשה לצורך הסוכה [כדעת רבא לעיל].

הראה לו רב כהנא, שהיה לאכסדרה פצים [=עמוד] רחב טפח ויותר, שהיה צמוד לדופן הסוכה, ונמשך לאחריה, והרי זו דופן טפח הנראית מבחוץ, שהיא כשרה, אף על פי שאינה נראית מבפנים.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

פסל היוצא מן הסוכה

בברייתא מבואר, שפסל [=סכך] היוצא מן הסוכה, נידון כסוכה. ונאמרו ארבעה ביאורים לברייתא הזו.

א. קנים היוצאים לאחורי סוכה.

לדברי עולא, פסל היוצא מן הסוכה, הוא חלק הסכך היוצא לאחורי הסוכה, מחוץ לדופן האמצעי של הסוכה.

ומאחר שסכך זה מובדל במחיצה גמורה מהסכך שבתוך הסוכה על כרחך נידון לעצמו, ולא הכשירה אותו הברייתא להיות נידון כסוכה, אלא רק כשיש לו הכשר סוכה בפני עצמו, שיש בו **שבעה טפחים על שבעה טפחים**, **ויש** לו **שלוש דפנות**, **וצלתו מרובה** מחמתו.

והחידוש הוא, ש**אף שלא נעשו הדפנות**[א] **הללו לשם הסוכה החיצונית**, אלא לשם הסוכה הפנימית[ב], גם הסוכה החיצונית **כשרה**.

ב. קנים היוצאים לפנים מן הסוכה.

לדברי רבה ורב יוסף, פסל היוצא מן הסוכה, הוא חלק הסכך היוצא לצד הרוח

[א] כן פירש בקונטרס, שהדפנות לא נעשו לסוכה חיצונית. וקשה, דממתניתין שמעינן ליה דכשר, דקתני, וכן חצר המוקפת אכסדרה, דאם אין מן הכותל לסיכוך ארבע אמות כשרה, אף על גב דמחיצות בית לאו לבראי עבידי ... ונראה דאקנים היוצאים לאחורי סוכה קאי. ואית ספרים דגרסי בהדיא, מהו דתימא הני קנים לגוואי עבידי, לבראי לא עבידי, סלקא דעתך לפוסלה, לפי שאינה עשויה לצל, קא משמע לן דכשרה. [תוס'].

[ב] דופן אמצעי זה לא לכך נעשה, וגם שבצדדין תחלתן לשם סוכה נעשו, אלא שהכניס דופן אמצעי לתוכן אחר שראה שהיתה דייה בכך. [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

הרביעית, יותר מהמקום שהדפנות נמשכות.

והאופן שהכשירה אותו הברייתא כסוכה, הוא **כשאחת מהדפנות שבצדדים נמשכת עמו**, שבכך הוא **כשר אף על פי שבצד השני אין דופן**, ככל סוכה של שבעה טפחים, שהיא כשרה כולה, אף על פי שאין שני הדפנות נמשכות כל שבעה טפחים, שהרי אחת מהן דיה טפח.

ג. סוכה שברובה הצל מרובה ובמעוטה החמה מרובה.

לדברי רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, פסל היוצא מן הסוכה, הוא מקום מועט בסוכה, שאינו מסוכך כראוי, שבו החמה מרובה מהצל, והוא נקרא יוצא מהסוכה, משום שהוא יוצא מהכשר סוכה.

והברייתא מלמדת, שאם רוב הסוכה מסוככת כראוי, שהצל מרובה מהחמה, **כל הסוכה כשרה**, וגם במקום שבו החמה מרובה מהצל.

ד. סכך פסול פחות משלושה בסוכה קטנה.

לדברי רבי אושעיא, פסל היוצא מן הסוכה, הוא סכך פסול, ונקרא יוצא מן הסוכה, משום שהוא יוצא מתורת סוכה, שאינו כשר לסכך.

והברייתא מלמדת, שאם היה סכך פסול פחות משלושה טפחים בסוכה קטנה, הוא **מועיל להצטרף לסכך הכשר**, להכשיר את הסוכה.

ועדיף סכך פסול פחות משלושה טפחים על אויר פחות משלושה טפחים, שאויר פחות משלושה בסוכה קטנה, אף שמועיל הוא להשלים את הסוכה לשיעור שבעה טפחים, מכל מקום אין ישנים תחתיו, אבל סכך פסול פחות משלושה, מועיל להשלים את

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

הסוכה לשיעור שבעה טפחים, **ואף ישנים תחתיו**[א].

דבר נוסף שמצטרף ואינו משלים

נתבאר, שאויר פחות משלושה בסוכה קטנה, מצטרף להשלים את שיעורה, אף על פי שהוא עצמו אינו כשר.

ואמר רבי יצחק בן אלישב, שמצינו דוגמת זה, דבר המצטרף להשלים שיעור, אף שהוא עצמו אינו כשר, והוא **טיט הנירוק**, כלומר טיט רך, שראוי להוריקו מכלי לכלי, שהוא מצטרף למי מקוה, להשלימם לשיעור ארבעים סאה, אבל הטובל בו עצמו לא נטהר[ב].

סוכה משופעת

לדעת רבי אליעזר, אין נקרא אוהל אלא זה שיש לו דפנות וגג, ולפיכך, אין הסוכה כשרה, עד שיהיה ניכר שיש בה דפנות וגג, אבל **כשהדפנות והסכך הם דבר אחד, הסוכה פסולה**.

ובכלל זה, סוכה כמין צריף של ציידים שמתחבאים בו, שהיא עשויה על ידי קנים סביב סביב, שכולם עומדים בשיפוע כלפי האמצע, ולא ניכר מהו דופן ומהו גג, ולכן הסוכה פסולה.

[א] כך פירש בקונטרס, וקשיא ... ונראה כספרים דגרסינן, איפכא, אויר מצטרף וישנים תחתיו, וזה מצטרף ואין ישנים תחתיו ... ומיהו קשיא ... לכך צריך לפרש בשיש הכשר סוכה בלא האויר ובלא הפסול ישנים תחתיו, בין בזה בין בזה, ולהכי נקט סוכה קטנה. ובירושלמי דברכות ... משמע ... כפירוש הקונטרס ... [תוס'].

[ב] דהכי תנן במסכת מקואות, אלו מעלין ולא פוסלין, השלג, והברד, והכפור, והגליד, והמלח, וטיט הנרוק. ומעלין, היינו משלימין, אשלומי, אין, בפני עצמו , לא. [רש"י]. ומתוך פירוש רש"י משמע שדווקא בפני עצמו לא אבל כשהוא עם המים טובלים בו. וקשה דמה יוכיח הוא זה, דאויר נמי בפני עצמו לא, ואין זה יוכיח, דטיט הנרוק בשעה שהוא משלים חזי לטבילה, ולא דמי לאויר, דאין ישנים תחתיו אפילו בשעה שהוא מצטרף. ונראה דטיט הנרוק נמי, אפילו בשעה שמצטרף, אין מטבילין בו ... [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

וכן כשמטה קנים באלכסון על הכותל, אף שדופן אחת ניכרת, שהיא הכותל, לא ניכר מהם שאר הדפנות, ומהו הסכך, ולכן הסוכה פסולה.

ולדעת חכמים, **בשני האופנים הללו הסוכה כשרה**, **כי** לדעתם, **שיפועי אוהלים דינם כאוהלים**, אף על פי שלא ניכר מהו דופן ומהו גג, ולכן יש להחשיב את הדברים הללו כסוכה כשרה[א].

כך נזכרת המחלוקת הנ"ל במשנתנו, שחכמים מכשירים שיפועי אוהלים, ורבי אליעזר פוסל.

אולם לדברי רב יוסף, **משנתנו היא כדעת** רבי נתן, ודעת **יחיד** היא, **אבל לדעת החולקים עליו**, **רבי אליעזר הוא שמכשיר שיפועי אוהלים**, **וחכמים פוסלים**.

ומאחר שחכמים פוסלים שיפועי אוהלים, **הם מתירים לשבת בסוכה בכילת חתנים**, משום **שהיא אוהל משופע**, ואינה נחשבת אוהל להפסיק בין היושב בה לבין הסוכה.

ומהטעם הזה, רב יוסף היה ישן בכילת חתנים בסוכה.

[א] בכי האי גוונא איירי, דלאחר שמשך השיפוע בגובה עשרה, איכא עדיין במשך סוכה רוחב שבעה, דבענין אחר לא מכשרי רבנן, דהא בעינן גבוה עשרה במשך שבעה בגובה עשרה. ואפשר כשיש שם משך שבעה בגובה עשרה, שאף תחת השיפוע שאין גבוה עשרה כשרה, כיון שיש בה ארבעה ברוחב, מידי דהוה אפסל שיוצא מן הסוכה לרבה ורב יוסף דלעיל, דמכשרי בקנים היוצאים מלפני הסוכה. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

וכל זה, כשאין ניכרת דופן או תקרה כלל, אבל כשיש דופן טפח בעמידה, או גג טפח בשכיבה, הכל מודים, שמאחר שניכר הדופן או הגג בטפח, די בכך, והרי זה אוהל.

ומהטעם הזה, אם הגביה טפח אחד את הצריף או הקנים המוטים, אותו טפח נחשב סתום מדין לבוד, וסתימה זו היא בעמידה, ובכך הסוכות הללו כשרות. וכן אם הרחיק את הקנים המוטים טפח אחד מהכותל, אותו טפח נחשב סתום מדין לבוד, וסתימה זו היא בשכיבה, ובכך הסוכות הללו כשרות.

סיכוך במחצלת קנים

כבר נתבאר בדף י"א, שאין מסככים אלא בדבר שגידולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה.

ומחצלת של קנים, היא דבר שגידולו מן הארץ, ואם כן, כשאינה מקבלת טומאה, מסככים בה, וכשהיא מקבלת טומאה, אין מסככים בה.

והנה, אם **ייחד אותה בפירוש שתהא מיועדת לשכיבה**, הרי היא **מקבלת טומאה**, שכן כלי המיוחד לשכיבה ראוי לקבל טומאת מדרס, [וכל המקבל טומאת מדרס מקבל גם שאר טומאות], **ובכך היא פסולה לסכך** בה.

ואם **ייחד אותה בפירוש לסכך בה, אינה מקבלת טומאה**[א], ובכך היא **כשרה לסכך** בה.

ולהלן יתבאר בעזה"י מה דינה של מחצלת קנים **כשלא ייחד אותה בפירוש, לא**

[א] מתחילה כתבתי, שהסיבה לכך, כי מאחר שאינה עומדת לשכיבה, אינה מקבלת טומאת מדרס, ומאחר שאין לה בית קיבול, אינה מקבלת טומאת מת או שאר טומאות, כדין פשוטי כלי עץ. אולם התוס' כתבו, שמאחר שהיא עומדת לסיכוך, הרי היא אוהל, וששנינו במסכת שבת, שכל היוצא מן העץ אינו מטמא טומאת אוהלים אלא פשתן.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

לשכיבה, ולא לסכך, האם מן הסתם עומדת לשכיבה, ולכן היא מקבלת טומאה, ואין מסככים בה, או מן הסתם עומדת לסיכוך, ולכן אינה מקבלת טומאה, ומסככים בה. ובמשנתנו נחלקו תנא קמא ורבי אליעזר בדבר זה[א], **ונאמרו שלושה אופנים להעמיד את דבריהם**.

א. לדעת חכמים גדולה עומדת לסכך וקטנה לשכיבה.

דברי תנא קמא במשנתנו נראים כסותרים זה את זה, מתחילת דבריו משמע, שמן הסתם המחצלת עומדת לסיכוך, ומסוף דבריו משמע, שמן הסתם המחצלת עומדת לשכיבה. ויישבו את דבריו ואמרו, שתחילה דיבר במחצלת גדולה, ולבסוף דיבר במחצלת קטנה[ב].

- מחצלת גדולה, מן הסתם עומדת לסכך בה, ולכן אינה מקבלת טומאה, וכשרה לסכך.

- ומחצלת קטנה, מן הסתם עומדת לשכב עליה, ולכן מקבלת טומאה, ופסולה לסכך.

אמנם כך ניתן ליישב את דברי תנא קמא, שלא יהיו סותרים זה את זה.

אולם גם דברי רבי אליעזר נראים סותרים זה את זה באותו אופן, ואי אפשר ליישבם כך, משום שבפירוש אמר רבי אליעזר, שמחצלת גדולה ומחצלת קטנה שוות בדינן.

ב. גדולה עומדת לסכך ובקטנה נחלקו [ות"ק מחמיר].

לדברי רבא, הכל מודים, שמחצלת גדולה, מן הסתם עומדת לסכך, ולא לשכיבה, ולכן אינה מקבלת טומאה, וכשרה לסכך בה. ומחלוקת תנא קמא ורבי אליעזר היא במחצלת קטנה.

לדעת תנא קמא, מחצלת קטנה, מן הסתם עומדת לשכיבה, ולכן היא מקבלת טומאה, ופסולה לסכך. [וכך ביאור דבריו במשנה: "מחצלת קנים גדולה, עשאה לשכיבה" בפירוש, "מקבלת טומאה, ואין מסככים בה", אבל מן הסתם עומדת "לסיכוך, ומסככים בה, ואינה

[א] עי' בהערה בדף כ', שם נתבאר, שסוגיה זו מדברת במחצלת של קנים ארוגות, שהן חלקות, אבל מחצלות קלועות, שאינם חלקות, אינן עומדות לשכיבה, ובכל אופן מסככים בהן.

[ב] כן נראה מפירוש רש"י. אולם התוס' כתבו, לא משום דתהוי רישא בחדא וסיפא בחדא, אלא נקט ברישא עשאה לשכיבה בכל מחצלות, משום דאיכא מחצלת דסתמא לסיכוך, ובסיפא נקט עשאה לסיכוך בכל מחצלות, משום דאיכא מחצלת דסתמא לשכיבה. [ע"כ מהתוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

מקבלת טומאה", ודווקא גדולה, אבל קטנה, מן הסתם עומדת לשכיבה].

ולדעת רבי אליעזר, מחצלת קטנה דינה כמחצלת גדולה, ומן הסתם עומדת לסכך ולא לשכיבה, ולכן אינה מקבלת טומאה, וכשרה לסכך. [וכך ביאור דבריו במשנה: "אחת קטנה ואחת גדולה, עשאה לשכיבה" בפירוש, "מקבלת טומאה, ואין מסككים בה", אבל מן הסתם עומדת "לסיכוך, ומסككים בה, ואינה מקבלת טומאה"].

דף כ'

ואביי הקשה על דברי רבא, שכן אם רבי אליעזר בא להשוות קטנה לגדולה, היה לו לומר, "אחת גדולה ואחת קטנה", כלומר אין לחלק ביניהן, וכדין הגדולה כך דין הקטנה, ומתוך כך שאמר "אחת קטנה ואחת גדולה", משמע שבא להשוות את הגדולה לקטנה ולא את הקטנה לגדולה[א].

ועוד, הלא מצינו ברייתא, בה מבואר, שנחלקו בגדולה ולא בקטנה, [כפי שנכתוב מיד].

ג. קטנה עומדת לשכיבה ובגדולה נחלקו [ור"א מחמיר].

לדברי רב פפא, הכל מודים, שמחצלת קטנה, מן הסתם עומדת לשכיבה, ולכן היא מקבלת טומאה, ופסולה לסכך בה. ומחלוקת תנא קמא ורבי אליעזר היא במחצלת גדולה.

לדעת תנא קמא, מחצלת גדולה, מן הסתם עומדת לסיכוך ולא לשכיבה, ולכן אינה מקבלת טומאה, וכשרה לסכך. [וביאור דבריו במשנה כפי שאמרו בתחילת הסוגיה רישא בגדולה וסיפא בקטנה וכך ביאורם: "מחצלת קנים גדולה, עשאה לשכיבה" בפירוש, "מקבלת טומאה, ואין מסككים בה", אבל מן הסתם עומדת לסיכוך ומסككים בה. ומחצלת קטנה שעשאה "לסיכוך" בפירוש "מסككים בה, ואינה מקבלת טומאה", אבל מן הסתם עומדת לשכיבה ומקבלת טומאה ואין מסككים בה].

ולדעת רבי אליעזר, מחצלת גדולה דינה כמחצלת קטנה, ומן הסתם עומדת לשכיבה, ולכן מקבלת טומאה, ופסולה לסכך. [וכך ביאור דבריו במשנה: "אחת קטנה ואחת גדולה", מן הסתם הרי היא כמי ש"עשאה לשכיבה", ולכן "מקבלת טומאה, ואין מסككים בה", ורק אם

[א] רש"י פירש, שכן דרך התנאים בכל מקום, להזכיר הדבר הפשוט תחילה. אולם התוס' כתבו, שאין קפידא בדבר, ופעמים מזכיר הפשוט לבסוף. אלא שכל זה כשבא להזכיר מספר דברים ללמדם, אבל כשבא לחלוק, לומר לא כדבריך שאתה מחלק בין זה לזה, אלא זה וזה שווים הם, כמו בסוגייתנו בדברי רבי אליעזר, בזה וודאי הדרך להזכיר תחילה את הפשוט. [עי' תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

פירש שעושה אותה "לסיכוך, מסככים בה, ואינה מקבלת טומאה"].

		סתם גדולה	סתם קטנה
ביאור א	**תנא קמא**	לסיכוך	לשכיבה
	רבי אליעזר		
רבא	**תנא קמא**	לסיכוך	לשכיבה
	רבי אליעזר	לסיכוך	לסיכוך
רב פפא	**תנא קמא**	לסיכוך	לשכיבה
	רבי אליעזר	לשכיבה	לשכיבה

סיכוך במחצלות של שיפה ושל גמי

שיפה [=מין קנים רכים] וגמי [=מין עשב], רכים הם, ולפיכך שנינו בברייתא, שמחצלות **קטנות** הנעשות מהן, בין כשהן גדולות [כלומר, מעשה שרשות, שהוא עבה, ואינן חלקות] ובין כשהן ארוגות [וחלקות], מיועדות לשכיבה, **ואין מסככים בהן**. אבל כשהן **גדולות**, הן מיועדות לסיכוך ולא לשכיבה, ולכן אינן מקבלות טומאה, **ומסככים בהן**.

סיכוך במחצלות של קנים ושל חילת

קנים וחילת קשים הם, ולפיכך **לדעת תנא קמא בברייתא**, כשעשו מהן מחצלות **גדולות**, שאינן חלקות, בין כשהן גדולות ובין כשהן קטנות, אינן עומדות לשכיבה, אלא לסיכוך, ולכן אינן מקבלות טומאה **ומסככים בהן**. אבל כשעשו מהן מחצלות **ארוגות**, שהן חלקות, מן הסתם לישיבה עשו אותן, שאין רגילים לארוג מהן אלא לצורך ישיבה, ולכן הן מקבלות טומאה, **ואין מסככים בהן**[א].

ולדעת רבי ישמעאל ברבי יוסי משום אביו, אף מחצלות **ארוגות** שעשו מהם, מאחר

[א] בזה לא פירש רש"י גם גדולה, ויתכן שדווקא כשהן קטנות אין מסככים בהן, אבל כשהן גדולות, אף על פי שהן ארוגות, מסככים בהן [ועי' תוס']. שו"ר מה שכתב כאן בחידושי הג"ר שמחה מדעסוי, ומשמע ממנו כן, שכתב, שמשנתנו במחצלות של קינים ארוגות, וכדעת תנא קמא, הרי שבארוגות יש חילוק בין גדולות לקטנות, והוא החילוק שמחלק תנא קמא במשנתנו. ונמצא שלוש מחלוקות במחצלות ארוגות של קנים. לדעת תנא קמא של משנתנו, וכן לדעת תנא קמא של הברייתא, בקטנות אין מסככים, ובגדולות מסככים. ולדעת רבי אליעזר במשנתנו, בין בקטנות ובין בגדולות אין מסככים. ולדעת רבי ישמעאל ברבי יוסי ורבי דוסא, בין בגדולות ובין בקטנות מסככים.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

שהם קשים, אינן מיועדות לישיבה אלא לסיכוך, ואינן מקבלות טומאה ו**מסككים בהן**. **וכן היה רבי דוסא אומר כדבריו**.

כלי עץ לענין טומאה

כלי עץ שאינו מיועד למדרס, [כלומר, לעמוד עליו, או לשבת עליו, או לשכב עליו], אם אין לו בית קיבול, אינו מקבל טומאה כלל. ואם יש לו בית קיבול, נטמא בכל הטומאות, [כגון טומאת מת, וטומאת שרץ, וטומאת נבילה, ומגע זב], אבל אינו נטמא במדרס הזב, כי אין נטמא במדרס אלא המיוחד לכך.

וכלי עץ המיועד למדרס, בין שיש לו בית קיבול ובין שאין לו בית קיבול, נטמא אף טומאת מדרס, ומאחר שהוא נטמא טומאת מדרס, הוא נטמא בכל טומאה. שכן שנינו במסכת נדה, כל המטמא מדרס, מטמא טמא מת וכל טומאות[א].

	אינו מיועד למדרס	מיועד למדרס
אין לו בית קיבול	אינו מקבל טומאה	מקבל כל טומאה
יש לו בית קיבול	מקבל שאר טומאות	מקבל כל טומאה

טומאת חוצלות [מהדורא קמא[ב]]

לעיל נתבאר, שהחוצלות אינן מקבלות טומאה, ולכן הן כשרות לסיכוך, [חוץ מחוצלות ארוגות וקטנות, שלדעת תנא קמא, הן מיוחדות לישיבה, ומקבלות טומאת מדרס], אכן כל זה במחצלות שאין להן גדנפא, כלומר שפה סביב, שהן פשוטי כלי עץ[ג], אבל מחצלות **שיש להן גדנפא**, הכל מודים שהן כלי עץ שיש לו בית קיבול, שהן עשויות לתת בהן פירות, ומטמאות לכל הפחות שאר טומאות.

[א] דאין לך מיטמא מדרס, אלא המיוחד לשכיבה, וכיון דשוי לתשמיש, כלי הוא, וכל שהוא כלי למדרס, מיטמא בכל טומאה, ואפילו הוא פשוטי כלי עץ, דילפינן ליה מקל וחומר במסכת שבת. [רש"י].

[ב] מתחילה כתבתי באופן הזה, אולם לאחר מכן כתבתי באופן השני, כי לכאורה אין אנו צריכים לומר שמדובר במחצלת שיש לה גדנפא אלא לפי דעת רבי שמעון בן לקיש. ומחמת קוצר הזמן, לא הספקתי לעיין בדבר היטב, ולכן לא מחקתי את הדברים הראשונים.

[ג] ואף על גב דפשוטי כלי עץ הרחבים העשוים להניח עליהם דבר, כדף של נחתומין, מטמאין מדרבנן, כדאמר פרק המוכר את הבית, הכא היכא דלית להו גדנפא, עשוין לסיכוך. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

לדעת רבי דוסא – **דווקא שאר טומאות הן מקבלות, אבל טומאת מדרס אינן מקבלות,** כי אינן מיועדות לשכיבה.

ולדעת חכמים – **אף טומאת מדרס הן מקבלות,** כי הן מיועדות לשכיבה.

- **לדברי רב אבדימי בר המדורי,** לא נחלקו חכמים על רבי דוסא, ואמרו, שחוצלות טמאות מדרס, אלא **בחוצלות הקרויות מרזובלי או מזבלי,** שהן שק עור שמשתמשים בהם הרועים להביא בהם אוכל לבהמות, ועשויות לרועים גם להניחן תחת ראשם לשכב, ולכן לדעת חכמים, הן נטמאות במדרס הזב, אבל שאר חוצלות, מודים בהן חכמים, שאינן נטמאות במדרס הזב.

- **ולדברי ריש לקיש משמו של רבי חייא,** החוצלות שנחלקו בהם חכמים הן **מחצלות ממש של רוב מקומות**. שכן, במחצלות של אושא, שהיו מיוחדות לשכיבה ולא לדבר אחר, הכל מודים שהן טמאות מדרס. ובמחצלות של טבריא, שהן קשות, ואין אדם שוכב עליהן, הכל מודים שאינן טמאות מדרס. ומחלוקת רבי דוסא וחכמים במחצלות של שאר מקומות, שרוב בני אדם אינן מייחדים אותן לשכיבה, אבל יש בני אדם שמייחדים אותן לשכיבה. לדעת רבי דוסא, מאחר שרוב בני אדם אינם מייחדים אותן לשכיבה, אינן טמאות מדרס. ולדעת חכמים, מאחר שיש בני אדם שמייחדים אותן לשכיבה, טמאות מדרס.

טומאת חוצלות [מהדורא בתרא]

לעיל נתבאר, שהחוצלות אינן מקבלות טומאה, ולכן הן כשרות לסיכוך, [חוץ מחוצלות ארוגות וקטנות, שלדעת תנא קמא, הן מיוחדות לישיבה, ומקבלות טומאת מדרס], **אכן יש מחצלות, שהכל מודים בהן שהן מקבלות רוב טומאות, ורק לענין טומאת מדרס נחלקו בהן רבי דוסא וחכמים** אם הן מטמאות או לא.

לדברי רב אבדימי בר המדורי, החוצלות שלדברי הכל טמאות לכל הפחות רוב טומאות [חוץ ממדרס], **הן חוצלות הקרויות מרזובלי או מזבלי, שהן עשויות עור, ומשתמשים בהם הרועים להביא בהם אוכל לבהמות,** [על ידי שנותנים בהם אוכל וסוגרים אותם כלפי מעלה], **ומאחר שמשתמשים בהם תשמיש גמור כמו בשק, הרי הן כדבר שיש לו בית קיבול, ולכן הכל מודים שהן מקבלות שאר טומאות, ורק לענין טומאת מדרס נחלקו.**

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

לדעת רבי דוסא – דווקא שאר טומאות הן מקבלות, אבל **טומאת מדרס אינן מקבלות, כי אינן מיועדות לשכיבה**.

ולדעת חכמים – **אף טומאת מדרס הן מקבלות, כי הן מיועדות לשכיבה**, כי מלבד מה שמשמשות כשק, עשויות לרועים גם להניחן תחת ראשם לשכב.

ולדברי רבי שמעון בן לקיש, החוצלות שלדברי הכל טמאות לכל הפחות רוב טומאות [חוץ ממדרס], **הן חוצלות ממש, וכשיש להן גדנפא, כלומר שפה סביב**, שעל ידי השפה הן כלי עץ שיש לו בית קיבול, שהן עשויות לתת בהן פירות, ולכן מטמאות לכל הפחות שאר טומאות. ורק לענין טומאת מדרס נחלקו.

ובמחצלות של אושא, שהיו מיוחדות לשכיבה, ולא לדבר אחר, **הכל מודים שהן טמאות גם מדרס**.

ובמחצלות של טבריא, שהן קשות, ואין אדם שוכב עליהן, **הכל מודים שאינן טמאות מדרס**.

ומחלוקת רבי דוסא וחכמים במחצלות של שאר מקומות, שרוב בני אדם אינן מייחדים אותן לשכיבה, אבל יש בני אדם שמייחדים אותן לשכיבה.

לדעת רבי דוסא – **מאחר שרוב בני אדם אינם מייחדים אותן לשכיבה, אינן טמאות מדרס**.

ולדעת חכמים – **מאחר שיש בני אדם שמייחדים אותן לשכיבה, טמאות מדרס**.

הריני כפרתו

לשון כבוד הוא, כשמזכיר אביו או רבו לאחר מותו, לומר, הריני כפרתו, כלומר יסורים הבאים עלי, יהיו לכפרתו[א].

[א] במסכת קידושין דף ל״א אמר רבי אבא, שכן אומרים בתוך שנים עשר חודש, אבל לאחר מכן אומרים, זכרונו לברכה לחיי העולם הבא. ולכאורה מתוך דברי רבי שמעון בן לקיש משמע שאומרים כן גם לאחר מכן, שהרי רבי שמעון בן לקיש היה כמה שנים אחרי רבי חייא, ועוד שבני רבי חייא לא מתו באותה שנה שמת אביהם, ואם כן ודאי היה הדבר לאחר שנים עשר חודש ממיתת רבי חייא. ושמא דברי רבי שמעון בן לקיש נאמרו באותה שנה שמתו בני רבי חייא, ומאחר שבא להזכירם עם אביהם אמר על כולם לשון אחד. או שמא יש חילוק בין הריני כפרת משכבו, לבין הריני כפרתו, שכפרת משכבתו הוא כפרת העונש שאחר המיתה מיד, ואפילו רשעים אין נידונים בגיהנם יותר משנים עשר חודש. אבל כפרתו, אין הכוונה לכפרת העונש שאחר המיתה, אלא לכפרת דין שבכל שנה ושנה, שהמתים גם כן נידונים בכל שנה. וילי״ע בדבר.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ולפיכך כשרבי שמעון בן לקיש אמר דברים בשם רבי חייא, מאחר שהזכירו, אמר הריני כפרת רבי חייא ובניו.

שבתחילה, כשנשתכחה תורה מישראל, עלה עזרא מבבל ויסדה[א]. חזרה ונשתכחה[ב], עלה הלל הבבלי ויסדה[ג]. חזרה ונשתכחה, עלו רבי חייא ובניו ויסדוה[ד].

מיני חוצלות שנחלקו בהן רבי דוסא וחכמים

נתבאר לעיל, שיש חוצלות שהכל מודים בהן שהן מקבלות שאר טומאות, אלא שנחלקו בהן רבי דוסא וחכמים, אם נחשבות כמיוחדות לישיבה, ולכן נטמאות גם במדרס הזב. ובברייתא נמנו מיני מחצלות שדינן כן.

א-ב. חוצלות של שעם ושל גמי.

חוצלות הנעשות משעם וגמי, אין נארגות בצפיפות, ויש רווח בין הקנים.

ולדעת האומרים, שהמחצלות הטמאות לדברי הן כגון מזבלי, הראויות לתת בהם דבר ולקחתו כמו שק, הסיבה שגם את אלו טמאות, כי ראויות הן לתת בהן פירות גדולים, ולקחתם בו.

ולדעת האומרים, שהמחצלות הטמאות לדברי הכל הן מחצלות שיש להן גדנפא, שבכך הן ראויות לתשמיש כמות שהן, הסיבה שגם את אלו טמאו, אף על פי שאין להן בית קיבול, כי ראויות הן לתשמיש כמות שהן, לנזיאתא, כלומר, לכסות בהן גיגית שעושין בהן שכר.

ג-ד. חוצלות של שק ושל ספירא.

חוצלות של שק [הנעשות מנוצה של עיזים] ושל ספירא [הנעשות ממה שמסתפר מצואר הסוס וזנבו], נארגות בצפיפות, ואין רווח בין הקנים.

[א] שמיום שגלה יכניה החרש והמסגר עמו היתה ישיבה מצויה בבבל. [רש"י].

[ב] לא נשתכחה כולה קאמר, אלא הלכות שכוחות מבני בתירא, שהיו ראשי ארץ ישראל. [רש"י].

[ג] שלמד משמעיה ואבטליון. [תוס'].

[ד] לכאורה דברים אלו נאמרו לבאר, מדוע אמר רבי שמעון בין לקיש הריני כפרת רבי חייא, הלא רבי חייא לא היה רבו, שכן רבי שמעון בן לקיש היה תלמידו של רבי יוחנן, ולכן ביארו, שאף שלא למד מרבי חייא, מאחר שרבי חייא יסד את התורה אחר שנשתכחה, הכל נחשבים כתלמידיו.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ולדעת האומרים, שהמחצלות הטמאות לדברי הן כגון מזבלי, הראויות לתת בהם דבר ולקחתו כמו שק, הסיבה שגם את אלו טמאו, כי ראויות הן לתת בהן קטניות ופירות דקים, ולקחתם בו.

ולדעת האומרים, שהמחצלות הטמאות לדברי הכל הן מחצלות שיש להן גדנפא, שבכך הן ראויות לתשמיש כמות שהן, הסיבה שגם את אלו טמאו, אף על פי שאין להן בית קיבול, כי ראויות הן לתשמיש כמות שהן, לפורסם כוילון ולנפות בהן קמח.

מסככים במחצלת שאין לה שפה

אמר רבי חנניה [בן אחי רבי יהושע], כשירדתי לגולה[א], מצאתי זקן אחד, ואמר לי, מסככים בבודיא [=מחצלת[ב]], [והסיבה לכך, כי מן הסתם עומדת לסיכוך, ואינה כלי], וכשבאתי אצל רבי יהושע אחי אבא, הודה לדבריו. וביאר רב חסדא, שהכוונה למחצלת שאין לה גדנפא.

ואמר עולא, הני בודיתא דבני מחוזא [=אותם מחצלות של בני מחוזא], לולא קיר [הוא גדנפא] שלהן, מסככין בהן.

וכן שנינו בברייתא, מסככין בבודיא, ואם יש להן קיר, אין מסככין בהן.

סליק פרק סוכה

[א] לעבר שנה, כדאמרינן בברכות בהרואה. [רש"י]

[ב] בודיא עשויה היא לקבל תמרים, כדאשכחן בכתובות ... ואם תאמר אם כן מקבלת טומאה מדרבנן, כדף של נחתומין ... והיאך מסככין בה. ויש לומר, דההיא דאית ליה גדנפא, היא העשויה לקבל תמרים, והך מוקמינן בדלית ליה גדנפא, דההיא ודאי עשויה לסיכוך וטהורה. [תוס']

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

פרק שני הישן תחת המטה

דף כ'

דין הישן תחת המטה, יתבארו בעזה"י בהמשך בדף כ"א.

דפים כ'-כ"א

אוהל שאינו עשוי בידי אדם

כלל בידינו, **אוהל** [כלומר דבר פרוס ומושכב] **טפח על טפח בגובה טפח, אם יש תחתיו כזית מן המת** ודברים אחרים, **כל מה שתחתיו נטמא מהמת**, וזו טומאת אוהל המת.

לדעת רבי יהודה – **אין נידון כאוהל לטמא כל מה שתחתיו** טומאת מת, **אלא אוהל הנעשה בידי אדם בכוונה**, אבל כשלא נעשה בידי אדם בכוונה, אינו מטמא טומאת אוהל, שנאמר בענין הטומאה "אוהל", "זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל וְכָל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים" (במדבר י"ט י"ד), וכן נאמר בעניין עשיית המשכן "אוהל", "וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם אֶת מִכְסֵה הָאֹהֶל עָלָיו מִלְמָעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" (שמות מ' י"ט), ויש ללמוד בגזרה שווה, שכשם שהאוהל הנזכר לענין הקמת המשכן הוא אוהל הנעשה בידי אדם, כך האוהל הנזכר לענין טומאת אוהלים הוא אוהל הנעשה בידי אדם[א].

ולדעת תנא קמא במסכת אהלות – אין הדבר כן, כי בענין טומאה נאמר "אוהל" פעמים הרבה, ללמד, שכל האוהלים בכלל. ואם כן **כל האוהלים שווים לטמא, בין**

[א] ואם תאמר אי ממשכן יליף, אפילו עשוי בידי אדם נמי לא יביא את הטומאה, אלא פשתן ... דתנן כל היוצא מן העץ אינו מטמא טומאת אהלים אלא פשתן, ויליף בגמרא אהל אהל ממשכן. ויש לומר דכל המאהילים דמטמאים, ילפינן בספרי בפרשה פרה בקל וחומר ממצורע ... ואם תאמר אם כן כי לא עביד נמי בידי אדם, נילף בקל וחומר ממצורע ... ויש לומר דמושבו לא משמע לא ריבוי ולא מיעוט לענין שאינו עשוי בידי אדם. ולרבי יהודה דמעטיה רחמנא גבי מת, ילפינן מצורע הקל בקל וחומר ממת דלא מטמא, ולרבנן לא מחלק לא הכא ולא הכא ... [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

כשנעשו בידי אדם בכוונה, ובין כשנעשו בידי אדם בלא כוונה, ובין כשנעשו שלא בידי אדם, וכל אלו **כשיש בהם טפח על טפח בגובה טפח, נידונים הם כאוהל לטמא**. ובכלל זה (א) חור שחררוהו מים [כגון בשפה גבוהה על הנהר, והמים חוטטים מתחתיה, ונכנסים, ועושים נקב ארוך]. (ב) חור שחררוהו שרצים כגון חולדה ותנשמת. (ג) חור שאכלתו מלחת, [שהארץ מליחה ומתבקעת מאיליה]. (ד) מדבך אבנים, [כלומר אבנים גדולות הערוכות זו על זו, ופעמים שהאחת סדורה על גבי השתים, והתחתונות שוכבות זו אצל זו ומופרדות זו מזו, ויש שם אהל טפח]. (ה) סואר של קורות, [אף הן קורות הערוכות על גבי קרקע, זו על גב זו, ועומדות לבנין, ויש שם הרבה נקבים ביניהם, ויש בהן אהל].

אכן כל המחלוקת הזו היא **באוהל שיש בו רוחב טפח, ופחות מכמלא אגרוף**. **אבל** אוהל שיש בו שיעור **כמלא אגרוף, מודה** בו **רבי יהודה, שאף על פי שנעשה שלא בידי אדם, אוהל גמור הוא להביא את הטומאה**[א], ובכלל זה שקיפים [=סלעים הנופלים ומתפרקים ברוח, ויש חור גדול במקום עקירתן] וכן נקיקי [=חורי] הסלעים, שהם גדולים כמלא אגרוף ויותר.

דף כ"א

שמירת טהרת התינוקות לפרה

הצדוקים היו אומרים, ששריפת הפרה אינה כשירה אלא בכהן שהוא טהור גמור, אבל כהן שנטמא, אף אם טבל, [שבכך טהר לאכילת מעשר שני], כל זמן שלא העריב היום, [להיות טהור גמור], פסול לשריפת הפרה. וחכמים אומרים, ששריפת הפרה כשירה גם בכהן טבול יום, כלומר שטבל היום לטומאתו, ועדיין לא העריב היום. וכדי להוציא מלבם של צדוקים, [כלומר להראות שאין עושים כדעתם של צדוקים], ביום שריפת הפרה היו מטמאים את הכהן השורף את הפרה, ומטבילים אותו, כדי שבשעת שריפת הפרה, יהיה הכהן טבול יום.

ומאחר שתקנו חכמים להקל בדבר זה, שיהיה הכהן טבול יום, התקינו תקנות הרבה להחמיר בטהרת עשיית אפר הפרה בשאר דברים, כדי שלא יבואו לזלזל בטהרתה.

[א] דבמלא אגרוף מצינו חשוב למאור [=חלון] שאינו עשוי בידי אדם, כדתנן באהלות ... מאור שלא נעשה בידי אדם, שיעורו להוציא את הטומאה לאויר, כמלא אגרוף, וזהו אגרופו של בן אבטיח, וישנו גדול כראש כל אדם. [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ובכלל הדברים שהתקינו לעשות כדי להחמיר בטהרת עשיית אפר הפרה, שכל מעשה פרה יהיו בכלי גללים ובכלי אבנים ובכלי אדמה, שהם כלים שאינם מקבלים טומאה.

וכמו כן התקינו שהכהן השורף את הפרה טעון פרישה מביתו שבעה ימים קודם שריפת הפרה, ואין אחיו הכהנים נוגעים בו.

ועוד התקינו, שכל שבעת הימים יהיו מזים עליו מי חטאת מאפר כל פרות אדומות שהיו שם, לטהרו.

והתקינו שמילוי המים לצורך הזאות אלו, יהיה על ידי ילדים[א], ששמרו עליהם מיום לידתם מכל טומאה[ב], כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

א. כיצד שמרו על הילדים הללו מכל טומאה.

חצירות היו בנויות בירושלים על גבי סלע, ותחתיהם חלל, באופן שאם יש מת תחת אותן חצירות, התקרה של החלל נעשית אוהל לחצוץ בין המת למה שמעל החלל, ומעתה אותן חצירות הן מקום טהור בוודאי. **ומביאין נשים עוברות, ויולדות שם**, ומגדלות בניהם שם לפרה[ג].

ב. כיצד היו מוליכים את הילדים למלא מים מן המעין.

לדעת התנא של המשנה במסכת אהלות – **מביאים שוורים, ועל גביהם דלתות**, כדי שיהיו הדלתות כאוהל לחצוץ מפני טומאה שתחתיהם[ד], ותינוקות יושבים על גביהם, וכוסות של אבן בידיהם.

[א] וקצת תימה, מה מועיל מילוי זה שהיו ממלאין בתינוקות, סוף סוף בעינן איש בשעת קידוש, שנותנין האפר במים, או בשעת הזאה לרבי יהודה או לרבנן ... ויש לומר, דמה שהיה יכול לתקן מתקנין, משום מעלה, דכולה מילתא מעלה בעלמא ... [תוס'].

[ב] אף על פי שהיו התינוקות טמאים בנדה ויולדות, לא היו חוששין אלא לשומרן מטומאת מת, דבעיא הזאה, ומטומאה היוצא מגופו, כגון בעל קרי ...

[ג] ובתוספתא שנינו, עד שיהו בני שבעה ובני שמנה שנים מגדלין אותן, ולא יותר, שלא ראו קרי. [רש"י]. בתוספתא דפרה קתני, דהכל שוין שהתינוקות צריכין טבילה, ... בין רבי עקיבא בין רבי יוסי הגלילי, שנחלקו לענין הזאה כדתנן ... צריכין היו התינוקות להזות דברי רבי יוסי הגלילי, רבי עקיבא אומר, לא היו צריכין להזות. [תוס'].

[ד] מאן דאמר ... דאהל זרוק לא שמיה אהל לחוץ בפני הטומאה, מצי למימר, דסבר לה כרבי יהודה, דאמר בשמעתין לא היו מביאין דלתות אלא שוורים שכריסותיהן רחבות, ואף על פי שגם הם אהל זרוק, מכל מקום בדידהו גלי רחמנא דחשיבי אהל, כדדרשינן מדכתיב "ובעצמות וגידים תסוככני". ומיהו לרבי אליעזר דלקמן, ודאי קשה, דמפרש טעמא דשוורים משום דמגינים על הרועה שלהם ... [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ולדעת רבי יהודה – לא היו מביאים דלתות, אלא השוורים עצמם שהם רחבים, חוצצים מפני טומאה שתחתיהם, [ואף שלדעתו, אוהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אוהל, כפי שנתבאר לעיל, כן הוא באוהל בשיעור טפח, אבל בשיעור כמלא אגרוף, שהוא יותר מטפח, מודה רבי יהודה, שגם כשלא נעשה בידי אדם, נחשב אוהל]. > **ולדברי אביי**, דעת רבי יהודה, שגם הדלת ראויה להיות אוהל, להגן על התינוקות מפני הטומאה, וניתן להביאה לכך על גבי השוורים, אלא ש**אין צורך**, **כי די בגוף השוורים** בפני עצמו **כדי להאהיל**. > **ולדברי רבא**, דעת רבי יהודה, ש**אסור** להביא את התינוקות על גבי דלתות, **כי** כשיביאו על גבי דלתות, ירגישו עצמם בטוחים, ו**עלולים להוציא איזה אבר חוץ לרוחב הדלת**, **ולהאהיל בלא חציצה על מת שעוברים עליו**, אבל עתה, כשיביאום על גבי שוורים בלבד, מתוך שיראים ליפול, אינם מוציאים שום אבר חוץ לרוחב השור, ולא יטמאו[א].

וכך היו מוליכים אותם עד שהגיעו למעין השילוח.

ג. כיצד היו ממלאים את המים.

לדעת תנא קמא במסכת אהלות – כשהגיעו למעין השילוח, **התינוקות היו יורדים מהשוורים לתוך המים**, **וממלאים את כוסות האבן שבידם**, ועולים ויושבים, אבל לא היו יכולים לשלשל את הכלי ממקומם על השוורים, כי יש למלא את המים בלא שלשול[ב].

ולדעת רבי יוסי – ממקומם היו משלשלים וממלאים, כי גם באופן הזה ניתן למלא, ולא היו יורדים מהשוורים, שמא יש כאן טומאה, ויטמאו.

תחת המטה בסוכה

<u>לדעת תנא קמא</u> של משנתנו, מטה גבוהה עשרה טפחים[ג], נחשבת כאוהל בפני עצמו,

---

[א] לפי זה קסבר רבי יהודה אהל זרוק שמיה אהל, דמשמע הא לא מפני שדעתו גסה, היו מביאין דלתות. [תוס'].

[ב] קסבר האי תנא, מילוי ידים בעינן, ולא שישלשל בחבל, כך פירש בקונטרס. ותימה גדולה פירש, דבכולהו סתמי מוכחי במסכת פרה, שהיו מוליכין חבל כדי למלאות, ואפילו נתמלא הכלי מאליו משמע דכשר במילוי ... ונראה לפרש, דבהכי פליגי רבי יוסי ורבנן, דרבנן סברי משום ההוא פורתא לא חיישינן לקבר התהום, ורבי יוסי חייש. [תוס'].

[ג] בגמרא מוקי לה שמואל בגבוהה עשרה, דפחות מכאן לא חשיב אהל להפסיק, ומצינן למימר, דשמואל לטעמיה, דמכשר ... תחתונה, כשאין בעליונה עשרה, אבל לאינך אמוראי, דפסלי, משום דעליונה חשיבא אהל אף על פי שאינה

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ולפיכך, **הישן תחתיה בסוכה**, אינו נחשב כישן בסוכה, אלא כישן באוהל אחר שבתוך הסוכה, **ואינו יוצא ידי חובת מצוות סוכה**[א].

ואמר רבי שמעון, שכן יש ללמוד ממעשה שארע בטבי, עבדו של רבן גמליאל, שהיה ישן תחת המטה, ואמר להם רבן גמליאל לזקנים, ראיתם טבי עבדי, שהוא תלמיד חכם[ב], ויודע שעבדים פטורים מן הסוכה, לפיכך ישן תחת המטה, ומתוך דבריו אלו, [אף שלא בא ללמד דיני סוכה, אלא להראות חכמתו של טבי], למדנו, שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו.

<u>ולדעת רבי יהודה</u>, **מטה**, **אף כשהיא גבוהה עשרה טפחים**, **אינה נחשבת כאוהל**, **להפסיק בין הישן תחתיה לבין הסוכה**, ולכן הישן שם יוצא ידי חובתו, שכך העיד רבי יהודה, שהיו הוא וחבריו ישנים תחת המטה בפני הזקנים, ולא אמרו להם דבר.

והנה לעיל נתבאר, שכל אוהל שיש בו כמלא אגרוף, אף על פי שלא נעשה לשם אוהל, מודה בו רבי יהודה שהוא נחשב אוהל, ולכן, גוף השוורים נחשב אוהל לחצוץ בין הטומאה לתינוקות שעליהם. ואם כן, לכאורה הוא הדין למיטה, אף על פי שלא נעשית לשם אוהל אלא לישון עליה, מאחר שהיא גבוהה עשרה טפחים, יש לה להיחשב כאוהל.

ולפיכך יש לבאר, **מדוע** לדעת רבי יהודה אינה נחשבת אוהל, והישן תחתיה בסוכה יצא ידי חובתו.

א. מטה לגבה עשויה.

מתחילה רצו לומר, שהסיבה לכך שהמטה אינה נחשבת אוהל, כי אינה עשויה כדי להאהיל על מה שתחתיה, אלא כדי לשמש לשכיבה על גבה, ומאחר שאינה עשויה

גבוהה עשרה, הוא הדין דחשיב אהל להפסיק. ושמא מטה שאני, כדאמר בגמרא, דהויא לה מטה אהל עראי, הלכך כולהו מודו דבפחות מעשרה לאו כלום היא. [תוס'].

[א] ועיקר ישיבת הסוכה, אכילה, שתיה, ושינה. [רש"י].

[ב] עבד כשר היה, כדאיתא בפרק שני דברכות ... ובירושלמי תני, שהיה מניח תפילין, ולא מיחו בידו חכמים, ופריך מחלפא שיטתיה דרבן גמליאל, דהא הכא גבי סוכה מיחו בידו חכמים מלישב בסוכה, שהרי היה ישן תחת המטה, ומשני שהיה עושה כן שלא לדחוק את חכמים שהיו ישנים בסוכה, ופריך אי שלא לדחוק את חכמים ישב לו חוץ לסוכה, ומשני, דרוצה היה לשמוע דברי חכמים. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

לצורך תחתיה, אינה נחשבת אוהל.

והקשו על כך, שכן אם זה הטעם, גם השוורים לא יחשבו אוהל, שהרי אינם עשויים להאהיל תחתיהם, אלא לשאת את הרוכבים עליהם.

- ואין לחלק ולומר, שהשוורים נחשבים כאוהל, כי עשויים גם לצורך זה, שהרועים מכניסים ראשם תחתיהם, להסתתר מפני החמה והגשמים. שכן גם תחת המטה נותנים דברים לשמירה, כמנעלים וסנדלים[א], ואם כן מטה ושוורים שווים הם, לתשמיש עליהם ויש להם תשמיש משני תחתיהם, ומדוע השוורים נחשבים אוהל, והמטה לא.

- אבל רבא תירץ, שהסיבה ששוורים נחשבים אוהל, כי גופם נעשה להגן על בני מעיים שלהם, ונאמר "עוֹר וּבָשָׂר תַּלְבִּישֵׁנִי וּבַעֲצָמוֹת וְגִידִים תְּסֹכְכֵנִי" (איוב י' י"א) לשון סיכוך, הרי שעצמות וגידים המגינים על בני מעים, נחשבים כסכך ואוהל[ב].

ב. לא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע.

עוד אמרו, שאפשר שבאמת גם דבר שעיקר תשמישו על גבו, ולא נעשה לשם אוהל, מאחר שיש בו כמלא אגרוף, מודה בו רבי יהודה, שהוא נחשב אוהל, [ומהטעם הזה בלבד, גוף השוורים חוצץ מפני הטומאה], ואם כן, מטה נחשבת אוהל, והישן תחתיה בסוכה, נחשב כישן באוהל שבתוך הסוכה.

אלא שלדעת רבי יהודה, מצוות סוכה שתהא דירת קבע [כפי שנתבאר בתחילת המסכת], והמטה נחשבת אוהל עראי, ולדעת רבי יהודה, אוהל עראי אינו מבטל אוהל קבע, והישן באוהל עראי שבתוך אוהל קבע, נחשב כישן באוהל קבע החיצון, ולכן, הישן תחת המטה בסוכה, נחשב כישן בסוכה.

- **וחכמים חולקים עליו, משום שלדעתם**, מצוות **סוכה** שתהא **דירת עראי**, ואם כן המטה שהיא אוהל עראי, מבטלת את הסוכה שהיא גם כן אוהל עראי.

- **ורבי שמעון**, אף שמודה הוא לרבי יהודה, שמצוות סוכה שתהא דירת קבע [כפי

[א] להכי נקט גבי מטה מנעלים וסנדלים, דאמרינן בבבא בתרא, איזהו מטה של תלמידי חכמים, כל שאין תחתיה אלא מנעלים של בעל הבית בימות החמה, וסנדלים בימות הגשמים, שנותנים שם כשהוא בא לשכב ולישן, חולץ מנעליו ונותנן תחת מטתו, אבל לתת תחתיה דברים אחרים, גנאי הוא לו, שמרגיל בני הבית לשם. [רש"י].

[ב] אף על גב דהאי קרא באדם כתיב, כל שכן בהמה, שכריסה למטה כעין אהל. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

שנתבאר בדף ז'], בדבר זה **חולק** הוא על רבי יהודה, **כי לדעתו**, **אוהל עראי מבטל אוהל קבע**, ואם כן, הישן תחת המטה בסוכה, נחשב כישן תחת המטה, ולא כישן בסוכה.

שיחת חולין של תלמידי חכמים

לעיל נתבאר, שמדברי רבן גמליאל למד רבי שמעון, שהישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו. ובברייתא אמרו, ששני דברים למד רבי שמעון משיחתו של רבן גמליאל. (א) שעבדים פטורים מהסוכה[א]. (ב) שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו.

ואמרו, שנקט רבי שמעון לשון זה, "משיחתו של רבן גמליאל למדנו כו'", ללמדנו, שאף שיחת חולין של תלמידי חכמים **צריכה תלמוד**, כלומר, יש לשומע ליתן אל לבו מה ששומע, כי ממנה ילמד דברי תורה.

וכן נאמר, "וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי מָיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ **וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל** וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ" (תהלים א' ג'), ללמדנו שאפילו דבר קל שלהם, כמו עלה, לא יבול, כי לא נאמר לבטלה, ויש ללמוד ממנו.

הסומך סוכתו בכרעי המטה

<u>לדעת רבי יהודה</u> – הנותן סכך באופן שהוא נסמך על כרעי המטה [שהיו עולים למעלה מהמטה עשרה טפחים], **סוכה פסולה היא**, ושני טעמים נאמרו בדבר. [טעם אחד אמרו רבי זירא, וטעם אחד אמרו רבי אבא בר ממל].

א. מפני שאין לה קבע.

יש מי שאומר, שדינו זה של רבי יהודה הוא כפי שיטתו, שמצוות סוכה שתהא דירת קבע ולא דירת עראי, וסוכה הנסמכת על כרעי המטה, דירת עראי היא, שהיא מטלטלת על ידי המטה[ב], ולכן היא פסולה.

ולפי הטעם הזה דווקא כרעי המטה שאינם חזקים, פסולים להעמדת הסכך, אבל

[א] ואף על גב דהאי מצות עשה שהזמן גרמא, אצטריך לאשמועינן, דלא תימא דחייבין משום דכתיב תשבו כעין תדורו, כדלקמן בשילהי פירקין. [תוס'].

[ב] כך פירש רש"י ... ובירושלמי משמע, דטעמא לפי שאין לה קבע שאין לה עשרה טפחים מן המטה עד לגג. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

שפודין של ברזל, שהם חזקים, **כשרים** להעמדת הסכך.

ב. מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה.

יש מי שאומר, שהסיבה שרבי יהודה פוסל סוכה הנסמכת על כרעי המטה, משום שכרעי המטה הם דבר המקבל טומאה, ולדעת רבי יהודה, כשם שדבר המקבל טומאה פסול לסכך [כפי שנתבאר בדף י"א], כך דבר המקבל טומאה פסול להעמדת הסכך, והטעם לכך, הואיל ועיקרו ובסיסו של סכך הם המעמידים, המעמיד בדבר המקבל טומאה, נחשב כמסכך בדבר המקבל טומאה[א].

ולפי הטעם הזה, כשם שכרעי המטה פסולים להעמדת הסכך, משום שהם דבר המקבל טומאה, כך **שפודין של ברזל**, **פסולים** להעמדת הסכך, משום שהם דבר המקבל טומאה.

<u>ולדעת תנא קמא</u> – הנותן סכך באופן שהוא נסמך על כרעי המטה, **סוכה כשרה היא**.

כי לדעת תנא קמא, מצוות סוכה שתהא דירת עראי, ואם כן, אין פסול בכך שהסכך הנסמך על המטה הוא דירת עראי.

וכמו כן לדעת תנא קמא, דבר המקבל טומאה פסול רק לסכך עצמו, אבל להעמדת הסכך הוא כשר, ואם כן, אין שום סיבה לפסול סוכה הנסמכת על כרעי המטה.

וכל המחלוקת הזו היא כשהסכך נסמך על כרעי המטה, אבל כשהוא קבוע על גבי יתידות חזקות, והמטה משמשת רק כדפנות לסוכה, הכל מודים שהסוכה כשרה, כי בדפנות לדברי הכל אין פסול כשהן דפנות עראי, ולא כשהן דבר המקבל טומאה.

דף כ"ב

[א] למאן דמפרש ... טעמא דמתניתין משום דבר המקבל טומאה, מכל מקום מודה הוא דפליגי נמי בטעמא דדירת קבע ... [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

סוכה עניה

סוכה עניה, היא סוכה **שיש בסכך שלה קנים מעט**, ויש בה אויר הרבה, אלא שאין באויר שלושה טפחים יחד כדי לפוסלה.

ולדברי הכל, אף על פי שיש בה קנים מעט, **אם צילתה מרובה מחמתה**, הרי היא **כשרה**.

- ולדברי רב, סוכה זו קרויה במשנתנו "סוכה מדובללת", כלומר מדולדלת [לשון דלות] ועניה. ומה ששנינו, "סוכה מדובללת ושצילתה מרובה מחמתה", הכל ענין אחד, כלומר, סוכה מדולדלת ועניה, אם צלתה מרובה מחמתה, כשרה.

- ולדברי שמואל הדין, אמנם הנ"ל אמת, שכל שיהא הצל מרובה אף על פי שהסוכה עניה כשרה היא, אלא שזהו החלק השני בלבד המשנה, כלומר מה ששנינו סוכה "שצלתה מרובה מחמתה כשרה", אבל תחילת המשנה, "סוכה מדובללת", דין בפני עצמו הוא, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

קנה עולה קנה יורד

לדעת שמואל, סוכה שיש בה קנים הרבה, שאינם בגובה אחד, אלא קנה גבוה וקנה נמוך, קנה גבוה וקנה נמוך, וכן במשך כל הסוכה, ומתוך כך חמתה מרובה מצילתה, אם על ידי נתינת כל הקנים בגובה שווה היה הצל מרובה, **הסוכה כשרה** גם עתה, כשקנה עולה וקנה יורד.

ולדברי שמואל, סוכה זו קרויה במשנתנו "סוכה מדובללת", כלומר מבולבלת.

ומדברי אביי ורבא למדנו שלא בכל אופן יש להכשיר סוכה כזו, אלא באחד משני האופנים הבאים.

א. כשאין בין העליונים לתחתונים שלושה טפחים.

לדברי אביי, דין זה, שאנו מתייחסים לכל הקנים כאילו הם בשווה, ולכן הסוכה כשרה, אמור באופן שאין בין העליונים והתחתונים גובה של שלושה טפחים, שכן כל פחות משלושה נחשב כעומד יחד.

אבל כשהם מרוחקים יותר, אנו דנים כל אחד כעומד במקומו, ואם כפי מצבם החמה מרובה, הסוכה פסולה.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ב. כשרוחב הקנים טפח.

לדברי רבא, פעמים אנו מתייחסים לכל הקנים כאילו הם בשווה, גם כשיש בין העליונים לתחתונים גובה של שלושה טפחים או יותר, וזאת כשהקנים רחבים טפח, שכן כשהם רחבים טפח, כל קנה דין אוהל יש לו, ובאוהלים נאמרה הלכה, "חבוט רמי", כלומר השפל והשלך, כאילו מונחת למטה בגובה שווה לתחתונים[א].

אבל כשהקנים אינם רחבים טפח, אינם נידונים כאוהל, ואין לומר בהם חבוט רמי. [ובהמשך יתבאר בעזה"י, מהיכן למד רבא, שאין אומרים חבוט רמי בפחות מרוחב טפח].

קורות הבית והעליה

כשבונים בתים של שתי קומות [=בית ועליה], בונים שתי תקרות, תקרה אחת בין הבית לעליה, ותקרה שניה על גבי העליה. ורגילים לתת תחילה קורות מצד לצד, ואינן ממלאות את כל התקרה, אלא יש ביניהם רווחים, ולאחר מכן נותנים נסרים מקורה לקורה, וממלאים את התקרה, ונותנים עליהם טיט.

ובמסכת אהלות נתבארו מספר אופנים, שיש טומאת מת בבית, כשהיו בו קורות תקרת הבית והעליה קודם נתינת הנסרים והטיט, פעמים כל הבית טמא, ופעמים בין קורה לקורה בלבד, ופעמים מקורה ולמעלה.

שלושה חילוקים יש, כשקורות תקרת הבית וקורות תקרת העליה מכוונות זו על זו.

כשיש טומאה תחת אחת מהקורות התחתונות, תחתיה בלבד טמא, כדין טומאת אוהל, וכל שאר הבית טהור, כי אין שום חיבור בין אוהל של אותה קורה, לשאר הבית, ונמצא אוהל אותה קורה לבדו.

[א] דהיינו נמי ענין גוד אחית, אלא לענין מחיצה, דהוי חודה של מחיצה, שייך למימר גוד אחית, משוך אותה והורד, ולענין המוטל לרוחב, ובא לסתום אויר, שייך למימר חבטא. [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

כשיש טומאה בין אחת מהקורות התחתונות לזו שמעליה, בין שתי הקורות הללו טמא, כדין טומאת אוהל, וכל שאר הבית טהור, כי אין שום חיבור בין אוהל של אותה קורה, לשאר הבית, ונמצא אוהל אותה קורה לבדו.

כשיש טומאה על אחת מהקורות העליונות, משם ועד לרקיע טמא, שהרי אין עליה שום אוהל.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ושני חילוקים יש, כשקורות תקרת הבית וקורות תקרת העליה מכוונות זו שלא כנגד זו, והעליונות מכוונות כנגד אויר שבין תחתונות.

כשיש טומאה תחת גובה הקורות התחתונות, כל הבית טמא, כי אנו מחשיבים את העליונות כאילו מושלכות מטה בשווה לתחתונות, ונמצא כל הבית אוהל אחד, ותחת כל האוהל טמא[א].

[א] וילי"ע אם תחת העליונות טמא מהן ולמטה, או רק מהגובה השווה לתחתונות, שהרי אנו מחשיבים אותם כאוהל רק משום חבוט רמי.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

כשיש טומאה על אחת מהקורות, בין מהעליונות ובין מהתחתונות, **משם ועד לרקיע טמא**, שהרי אין עליה שום אוהל.

ומבואר בברייתא, שכל הדינים הללו אמורים, כשיש בקורות התחתונות רוחב טפח וכן בקורות בעליונות יש רוחב טפח, שבכך כל אחת נחשבת אוהל להביא טומאה ולחצוץ מפני הטומאה. וכשהעליונות בין התחתונות, אנו אומרים בעליונות חבוט רמי.

אבל כשלא היה בעליונות טפח, אין אומרים בהן חבוט רמי, ואם היתה טומאה תחת אחת התחתונות, לבדה בלבד טמא.

ומברייתא זו למד רבא, שאין אומרים חבוט רמי אלא ברוחב טפח.

רוחב קורת מבוי.

כבר נתבאר בתחילת המסכת, שאחד מהאופנים לתקן מבוי שיהיה מותר בטלטול, הוא על ידי נתינת קורה על פתחו.

ומבואר במסכת עירובין, שקורת המבוי צריך שתהא נראית כקורה הניתנת בפתח המבוי לקביעות, לבנות עליה בנין.

ולפיכך צריכה הקורה להיות רחבה בשיעור כזה שניתן להעמיד עליו אריח [=חצי לבנה]

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

לאורכו, כלומר שיהא אורך האריח לאורך הקורה, ורוחב האריח לרוחב הקורה, ומאחר שהאריח רחב טפח ומחצה, די בכך שתהא הקורה רחבה **טפח**, שכן על גבי קורה הרחבה טפח, ניתן להעמיד אריח שרוחבו טפח ומחצה, על ידי נתינת טיט משני צידה הקורה, להעבותה בשיפוע כלפי מעלה, שתהא רחבה כאריח, ובכך האריח ניתן עליה כראוי.

קורה שאינה מגיעה מצד לצד

קורת מבוי צריכה להיות על כל פתח המבוי מצד לצד, ואם אינה נמשכת מצד לצד, בין שההפסק הוא בצד, כגון שיוצאת קורה מצד אחד ואינה מגיעה עד הצד השני, ובין כשההפסק באמצע, כגון שמכל צד יוצאת קורה ואין שתי הקורות מגיעות זו לזו, אין כאן הכשר קורה למבוי.

אכן אם אותו הפסק הוא בשיעור שנאמר בו דין לבוד, [שהלכה למשה מסיני, שרווח של שיעור מועט נחשב כסתום], המבוי מתוקן, כי יש להחשיבו כמבוי שיש בו קורה מצד לצד.

- לדעת חכמים, השיעור שבו נאמר דין לבוד הוא פחות משלושה טפחים.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

- ולדעת רבן שמעון בן גמליאל, השיעור שבו נאמר דין לבוד הוא פחות מארבעה טפחים.

שתי קורות המתאימות

נתבאר ששיעור קורת מבוי הוא רוחב טפח כדי לשאת אריח לרחבו.

ומבואר בברייתא, שכשם שקורה אחת שיש בה כשיעור הזה, מועילה לתקן את המבוי, כך **מועילות** שתי קורות, שכל אחת בפני עצמה אין בה את השיעור הזה, **אם שתיהן יחד יש בהם כדי רוחב טפח** לשאת אריח, כשיתנו את שתיהן יחד בפתח המבוי, הרי זה מבוי שיש בו קורה המכשירה אותו.

ורבן שמעון בן גמליאל מיקל יותר, ואומר, **אף אם אין בשתיהן יחד רוחב טפח**, פעמים הן מכשירות את המבוי, וזאת כשהן חזקות, **באופן שכשירחיקו אחת מחברתה עד שלושה טפחים, הן נושאות עליהן אריח שאורכו שלושה טפחים, באופן שראשו האחד על הקורה הזו, וראשו האחר על הקורה הזו**.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ולדעת רבי יוסי ברבי יהודה, לא רק כששתי הקורות הללו עומדות זו לצד זו בגובה שווה, אלא **אף כשאחת גבוהה מחברתה**, מאחר שאילו היו עומדות יחד, היה ניתן לתת עליהן אריח, הן מצטרפות להכשיר את המבוי גם כשכל אחת בגובה שונה, כי אנו מחשיבים אותן כאילו ניתנו בגובה שווה, **ובתנאי שלא תהא העליונה למעלה מעשרים אמה, ולא תהא התחתונה למטה מעשרה טפחים**.

ומלשון רבי יוסי ברבי יהודה משמע, שכל שהעליונה בתוך עשרים אמה, והתחתונה למעלה מעשרה טפחים, אף שיש בין זו לזו הרבה, אנו אומרים חבוט רמי, אף על פי שאין בכל קורה טפח, ומכאן הקשו על דברי רבא, שאמר שדין חבוט רמי נאמר רק על רוחב טפח[א].

ותירצו, שדברי רבי יוסי בר יהודה אמורים, רק באופן שאין בין העליונה לתחתונה שלושה טפחים, ולא משום חבוט רמי, אלא משום שכל תוך שלושה נחשב יחד.

חמה וצל שווים

בתחילת המסכת שנינו, שסוכה שחמתה מרובה מצלתה פסולה, **ומשמע** מזה, דווקא משום שהחמה מרובה, אבל כשהחמה והצל שווים, הסוכה **כשרה**.

ובדף זה שנינו, שסוכה שצילתה מרובה מחמתה כשרה, **ומשמע** מזה, דווקא משום

[א] ואם תאמר מאי קושיא, אדפריך מרבי יוסי ברבי יהודה, ליסייעיה מרבנן, דלית להו רואין ... ויש לומר, דטעמא דרבנן לאו משום דלית להו חבוט רמי בפחות מטפח, אלא משום דפסלי קורה המונחת באותו ענין שאינה ראויה לקבל אריח ... [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

שהצל מרובה, אבל כשהחמה והצל שווים, הסוכה **פסולה**.

וישבו זאת, על פי מה שידוע, שדרך מקום מועט שהחמה נכנסת בו, היא מתפשטת על הארץ יותר[א], [כמאמר בני האדם, כזוזא מלעיל, כאיסתרא מלתחת, כלומר רחב כשיעור זוז, חמתו מרובה למטה בשיעור סלע].

מה שמשמע בפרק ראשון, ש**כשהחמה והצל שווים**, הסוכה כשרה, הכוונה לכך שהם שווים **בקרקע**, כי כשהם שווים בקרקע **בידוע שבסכך הצל מרובה, ולכן הסוכה כשרה**.

ומה שמשמע במשנתנו, ש**כשהחמה והצל שווים**, הסוכה פסולה, הכוונה לכך שהם שווים **בסכך**, שכן כשהם שווים בסכך, **למטה תהא החמה מרובה, ולכן הסוכה פסולה**[ב].

סוכה שסככה מרובה

נחלקו חכמים בברייתא, עד כמה ניתן להרבות סכך על הסוכה, ותהא כשרה.

לדעת בית שמאי – **ניתן להרבות** בה **סכך אף בשיעור שלא יהיו כוכבים נראים דרכו בלילה**, אבל אם הרבה יותר, עד שאין זהרורי חמה נראים בתוכה ביום, הרי זו כבית, ואינה סוכה ופסולה.

ולדעת בית הלל – **אף באופן** האחרון, שסככה מרובה כל כך, עד **שאין זהרורי חמה נראים דרכו ביום**, הסוכה כשרה.

[א] אפשר שהסיבה לכך היא, כי היא באה באלכסון, ולכן היא מתפשטת.

[ב] כן פירש רש"י. ולפי זה מבואר, שבסכך עצמו צריך שיהא הצל מרובה. והקשה רבינו תם, דרב פפא גופיה דהכא, אית ליה פרק קמא דעירובין, פרוץ כעומד מותר, והתם נמי פסקינן הלכתא הכי. ועוד קשה, דאמר פרק קמא דקידושין, דעבדי אינשי דקרו לפלגתא דזוזא איסתרא, אלמא דאיסתרא פחות מזוזא. ומפרש רבינו תם, כאן מלמעלה, מי שמודד האויר מלמעלה, כי הדדי כשרה, לפי שהוא עומד כפרוץ, אבל העומד מלמטה בארץ, ומעיין כלפי מעלה, ודומה כי הדדי, פסולה, לפי שהאויר שהוא רחב כי זוזא, דומה בעיניו קטן כאיסתרא, מחמת שהוא רחוק ממנו, וראיה לדבר, "ונהי בעינינו כחגבים", וכוכב גדול בשמים דומה בעינינו כקטן, כדמוכח בפרק המוכר את הספינה. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ולכאורה משנתנו שנויה כדעת בית שמאי, שכן במשנתנו משמע, שהשיעור המרובה של הסכך, שהסוכה כשרה בו, הוא שאין הכוכבים נראים דרכו בלילה. ואפשר שלדעת התנא של משנתנו לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה.

דף כ"ג

העושה סוכתו בראש הספינה

סוכה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה של יבשה, אינה נחשבת דירה כלל, [אף לא דירת עראי], לא בים ולא ביבשה, ולכן, לדברי הכל היא פסולה, בין כשהיא נעשית בראש הספינה ובין כשהיא נעשית ביבשה.

וסוכה שיכולה לעמוד ברוח מצויה של ים, נחשבת דירה, [ואף דירת קבע], גם ביבשה וגם בים, ולכן לדברי הכל, היא כשרה, בין כשהיא נעשית ביבשה ובין כשהיא נעשית בראש הספינה.

וסוכה שיכולה לעמוד ברוח מצויה של יבשה, ולא ברוח מצויה של ים, כשהיא נעשית ביבשה, היא נחשבת דירה, [ואף דירת קבע], ולכן לדברי הכל, היא כשרה.

אבל **כשהיא נעשית בראש הספינה**, אינה נחשבת דירת קבע, ומכל מקום **דירת עראי היא** נחשבת, ונחלקו חכמים מה דינה.

לדעת רבי עקיבא [ומשנתנו] – מצוות סוכה שתהא דירת עראי, ולכן סוכה זו **כשרה** גם בראש הספינה.

ולדעת רבן גמליאל – מצוות סוכה שתהא דירת קבע, ולכן סוכה זו **פסולה**, כשהיא בראש הספינה.

ומעשה ברבן גמליאל ורבי עקיבא, שהיו באים בספינה, עמד רבי עקיבא, ועשה סוכה בראש הספינה, למחר נשבה רוח, ועקרתה. אמר לו רבן גמליאל, עקיבא, היכן סוכתך[א].

[א] יל"ע למה אמר לו כן. שלכאורה לא מסתבר שאמר לו כן כדי לקנטרו. וכמו כן אין לומר שבזה הוכיח לו שהוא צודק, שהרי לא נחלקו אם סוכה עומדת ברוח מצויה של ים שהרי הכל מודים שאינה עומדת ולכן היא סוכת עראי ובכל זאת דעת רבי עקיבא שהיא כשרה ואם כן מה ראיה יש ממה שנטלתה הרוח. ואפשר שרבן גמליאל נתכוון לומר לרבי

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

העושה סוכתו בראש העגלה

במשנתנו מבואר, שסוכה הנעשית בראש העגלה, **אף על פי שהיא מטלטלת** על ידי העגלה, ואינה קבועה במקומה, **כשרה**.

- **רבינו תם ור"ח גורסים** [בתוס' בדף ז'], **שבדין זה לא נחלקו רבי עקיבא ורבן גמליאל**, והכל מודים בו, שכן אף שהעגלה מטלטלת, אין זה מחשיב אותה כדירת עראי, שיפסלנה רבן גמליאל.

- **ותוס'** [בדף ז'] **פירשו**, שהיה מקום לומר, **שגם בדין זה נחלקו**, **ובאופן שהסוכה יכולה לעמוד ברוח מצויה של יבשה ולא ברוח מצויה שבראש העגלה**, וכמחלוקתם לענין סוכה שבראש הספינה.

- **ותוס'** [בדף כ"א] **פירשו**, **שגם בדין זה נחלקו**, **ואף כשהסוכה יכולה לעמוד ברוח מצויה שבראש העגלה**, **וטעמו של רבן גמליאל לפסול**, **משום שהסוכה מטלטלת** על ידי העגלה, ומחמת הדבר הזה היא נחשבת דירת עראי[א].

-

שתי הסוכות הללו, זו הנעשית בראש הספינה, וזו הנעשית בראש העגלה, לא זו בלבד שהן כשרות [לדעת המכשיר], אלא אף עולים להן ביום טוב.

שלא כסוכות שבראש האילן ועל גבי בהמה, שדינם יתבאר בעזה"י להלן, שאף לדעת המכשיר, אין עולים להן ביום טוב.

סוכה הנעשית על גבי האילן או על גבי בהמה

הכתוב, "חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ" (דברים ט"ז י"ג) מלמד, שיש לעשות סוכה הראויה לכל שבעת הימים, אבל סוכה שאינה ראויה לכל שבעת הימים, פסולה.

ונחלקו חכמים בדין סוכות, שמדין תורה ראויות לכל שבעת הימים, אבל מחמת גזרת

עקיבא, שמן השמים רוצים ללמד שהדין עמו, [כלומר עם רבן גמליאל], שכן, אם היה הדין עם רבי עקיבא, והסוכה כשרה, לא היו מסבבים מן השמים, שתבוא רוח ותעקור את סוכתו. ויל"ע בדבר.

[א] והא דמודה רבן גמליאל בראש הספינה היכא דיכולה לעמוד ברוח מצויה של ים אף על גב דמטלטלת על ידי הספינה שאני ספינה דאורחא בהכי וחשיבא קבע אף על פי דמטלטלת. [תוס' בדף כ"ג].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

חכמים אינן ראויות לכל שבעת הימים. כגון:

א. סוכה הנעשית בראש האילן, שתיקן בראש האילן רצפה ומחיצות וסיכך עליהן.

ב. סוכה הנעשית על גבי בהמה, כגון על גבי גמל, או כגון נתן דלת שכובה על גבי שני סוסים להיות רצפה, ועשה דפנות, וסיכך על גבן[א].

הסוכות הללו, אסור לעלות אליהן בשבת ויום טוב, כי חכמים אסרו להשתמש בשבת ויום טוב באילן ובבהמה, שמא יתלוש, ומאחר שאסרו חכמים לעלות לסוכות אלו בשבת ויום טוב, מחמת גזרת חכמים, אינן ראויות לכל שבעת הימים.

לדעת רבי יהודה – מאחר שלמעשה אסור לעלות לסוכות אלו בשבת ויום טוב, נחשבות הן סוכות שאינן ראויות לכל שבעת הימים, ולכן הן פסולות לגמרי, אף בחולו של מועד.

ולדעת רבי מאיר – מאחר שמדין תורה מותר לעלות לסוכות אלו אף בשבת ויום טוב, אינן בכלל הסוכות שפסלה תורה משום שאינן **ראויות לכל שבעת הימים**, ולפיכך **כשרות הן לחולו של מועד, ואף בשבת ויום טוב, אם עבר ועלה להן, יצא ידי חובת סוכה**, ומכל מקום לכתחילה לא יעלה אליהן בשבת ויום טוב.

סוכה הנעשית על גבי אילן ודבר אחר

נתבאר, שלדעת רבי מאיר, סוכה הנעשית על גבי אילן כשרה, אבל אין עולים לה ביום טוב, ולדעת רבי יהודה היא פסולה לגמרי.

ומבואר, שכן הדין גם כשהסוכה נעשית על גבי אילן ודבר נוסף, **אם בלא האילן הסוכה תיפול, היא נידונית כסוכה הנעשית על גבי אילן**, לדעת רבי מאיר אסור לעלות לה בשבת ויום טוב, ולדעת רבי יהודה היא פסולה לגמרי. [ובכלל זה, כשנתמכת משני צדדים על ידי אילן, ומצד אחד על ידי דבר אחר. או אף כשנתמכת מצד אחד על ידי אילן, ומשני צדדים על ידי דבר אחר, כי בשני האופנים הללו, בלא תמיכת האילן, הסוכה תיפול].

אבל כשגם בלא האילן הסוכה תוכל לעמוד במקומה, אף על פי שלמעשה נתמכת גם על

[א] וי"מ דהכא לאו במיטלטל הסכך על גבי הבהמה, דאם כן למה לי קרא לרבי יהודה, תיפוק ליה משום דאין לה קבע, כדפרישית לעיל, אלא העמיד סוכה על ארבעה קונדסים, וסמך עליהן הסכך, והכניס שם הבהמה, ועשה עליה קרקעיתה ומחיצותיה עד לסכך, דלא חזיא לשבעה, דאין עולין על גבי בהמה ביום טוב. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ידי האילן, **לדברי הכל היא כשרה, ומותר לעלות לה בשבת ויום טוב**. [ובכלל זה, כשנתמכת משלושה צדדים על ידי דבר אחר, ומצד אחד בלבד על ידי אילן].

מחיצה מבעלי חיים

נחלקו חכמים בברייתא, בדין דופן הנעשית על ידי דבר שיש בו רוח חיים, כגון: (א) דופן לסוכה. (ב) לחי למבוי[א]. (ג) פסים לביראות[ב]. (ד) גולל לקבר[ג].

לדעת רבי מאיר – כל אחד מהדברים הללו הנעשה מבעלי חיים, **אינו נידון כדופן**. ולכן, (א) הסוכה פסולה. (ב) והמבוי אסור בטלטול. (ג) ואין למלא מים מהביראות. (ד) ובעלי החיים שעל הקבר אינם טמאים כגולל.

ולדעת רבי יהודה – כל אחד מהדברים הללו הנעשה מבעלי חיים, **נידון כדופן**. ולכן, (א) הסוכה כשרה[ד]. (ב) והמבוי מותר בטלטול. (ג) ומותר למלא מים מהביראות. (ד) ובעלי החיים שעל הקבר טמאים כגולל.

אמנם מבואר, שבמקום שצריך מחיצה שלימה כגון **לענין סוכה**, האופן שבו תוכשר דופן על ידי בהמה, הוא, **כשימלאו את החללים שבין רגלי הבהמה** במחיצה של הוצא [=לולבי דקל] ודפנא, שאם לא כן המחיצה פרוצה.

ולדברי אביי ורבי זירא, מודה רבי מאיר, שמעיקר הדין בהמה ראויה להיות דופן, אלא שגזרת חכמים לפסול דופן מבעלי חיים.

- **לדברי רבי זירא**, הסיבה שפסלו חכמים דופן הנעשית מבעלי חיים, כי חששו **שמא יברחו** בשבת ויום טוב, ונמצא שאין כאן דופן, והרי הוא בטל ממצוות סוכה, ומטלטל במבוי בלא היתר, וממלא מביראות בלא היתר.

ומבואר, שלדברי רבי זירא, דעת רבי מאיר, שרק לבריחה חששו חכמים, אבל כשאין

[א] ענין לחי של מבוי נתבאר בתחילת המסכת.

[ב] ענין פסי ביראות נתבאר לעיל בדף ז', וראה גם להלן בדף כ"ד.

[ג] רש"י מפרש, שגולל הוא כיסוי של ארון המת. ותוס' מפרשים, שהוא האבן הגדולה שנותנים על חלל הקבר לסותמו, [פעמים היא מגולה מלמעלה, ופעמים מכסים אותה גם כן, וגם אז אין נחשב גולל אלא האבן הפנימית ששותמת את החלל ולא כל מה שנותנים עליה], ודופק הם האבנים שהגולל מונח עליהם. וגולל ודופק מטמאים במגע ובמשא ובאוהל, מריבוי הכתוב, "על פני השדה".

[ד] בשלא סמך הסוכה על גבה איירי, דאם כן הויא לה כסמכה בכרעי המטה. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

לחוש לבריחה, כגון שהבהמה קשורה, שוב אין לחוש לדבר אחר [כגון למיתה], ולכן מודה רבי מאיר, שהמחיצה כשרה.

- **ולדברי אביי**, דעת רבי מאיר, שחששות נוספים חששו חכמים, שמא תיבטל המחיצה, ולא הכשירו אותה אלא כשאין שום חשש לביטולה.

חשש ראשון הוא, **שמא יברחו** בעלי החיים הללו כנ"ל, ולכן, כל זמן שאינם קשורים, המחיצה הנעשית מהם פסולה.

אמנם גם כשהם קשורים, ואין לחוש שיברחו, עדיין יש לחוש **שמא ירבצו**[א], ובכך יתמעט גובה המחיצה מעשרה טפחים, ולכן גם כשהם קשורים המחיצה פסולה מחשש רביצה. והאופן שבו ניתן לתקן חשש רביצה הוא על ידי מתיחת בעל החיים כלפי מעלה בחבלים, באופן שלא יוכל לרבוץ ועל כרחו יעמוד.

אכן גם כשהבעל החיים קשור ומתוח כלפי מעלה, ואין חשש בריחה ורביצה, עדיין יש חשש נוסף שמחמתו המחיצה פסולה, והוא **שמא ימותו** בעלי החיים, שבכך אף על פי שהם מתוחים כלפי מעלה, באופן שלא יוכלו לרבוץ, מכל מקום במיתתם הם נרפים ומתמעט גובהם, וכשמתחילה היה גובהם בצמצום כדי הכשר, [כגון עשרה טפחים, או שבעה ומשהו בתוך שלושה לסכך], כשמתמעט גובהם במשהו, המחיצה פסולה, ויש לחוש שלא ישימו לב, ולכן פסלו את המחיצה אף בעודה חיה.

והאופן שבו גם לדברי אביי, מודה רבי מאיר שאין לחוש לכך שתיבטל המחיצה, והמחיצה כשרה, הוא, כשנעשית על ידי בעל חיים גדול, כגון פיל, כשהוא קשור, שמחמת קשירתו אין לחוש שיברח, ומחמת גדלו, אף אם ימות ויפול, לא יתמעט הגובה מעשרה טפחים.

דפים כ"ג-כ"ד

נתבאר, שלדברי אביי ורבי זירא, מודה רבי מאיר שמדין תורה מחיצה הנעשית על ידי בעלי חיים מחיצה גמורה היא, אלא שחכמים פסלוה במקום שחששו שתיבטל בלא

[א] בדברי רש"י לא נתבאר על מי הקשו בגמרא, "ודלמא רבעא". אולם בכמה אחרונים מבואר, כמו שכתבנו, שעניין זה נאמר רק לפי דברי אביי. אבל מה שהקשו קודם לכן, "והאיכא רווחא דביני ביני", הקשו לדברי הכל, אף לדעת רבי יהודה, ולכן כתבתי עניין זה כבר בדברי רבי יהודה.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

שישימו לב.

והנה על פי דבריהם מובן, מדוע החמיר רבי מאיר ופסל דופן סוכה מבעלי חיים, וכן לחי מבעלי חיים, וכן פסי ביראות מבעלי חיים, שבכל אלו אף שמדין תורה מחיצה גמורה היא מאחר שחששו חכמים לתקלה פסלו את המחיצה, **אבל אין להבין מדוע הקל לומר שבעלי חיים לא יעשו גולל לקבר**, הלא אם מדין תורה גולל הם וטמאים, לא היו חכמים מקילים ומטהרים אותם.

ומחמת הקושיה הזו אמר רב אחא בר יעקב, שלדעת רבי מאיר, מדין תורה מחיצה מבעלי חיים אינם מחיצה, ושני לשונות נאמרו מדוע אינה מחיצה.

- **ללשון ראשון**, דעת רבי מאיר, **שכל מחיצה שעומדת על ידי רוח, אינה מחיצה**, כי עמידתה על ידי דבר שאין בו ממש, ובעלי חיים עומדים על ידי הרוח שבקרבם, ולכן פסולים למחיצה, [והוא הדין למחיצה העומדת על ידי נוד נפוח, שעיקר עמידתה על ידי הרוח שבנוד, שהיא דבר שאין בו ממש].

- **וללשון שני**, דעת רבי מאיר, **שכל מחיצה מדבר שאינו עשוי בידי אדם, אינה מחיצה**, ובעלי חיים הם דבר שלא נעשה בידי אדם[א]. [אבל נוד נפוח, בידי אדם נעשה ונתמלא, ומחיצה העומדת על ידו מחיצה היא].

הלוקח תבואה מעמי הארץ או מהכותים

עמי הארץ לא נחשדו על התרומה, ובוודאי הפרישוה מתבואתם, **ואף שאר מעשרות** אין וודאות שלא הפרישו, אלא **ספק אם הפרישו או לא, ולכן הלוקח מהם תבואה, הרי היא דמאי**, כלומר, בחזקת שהפרישו ממנה **תרומה, ואין צריך** לחזור **ולהפרישה, ומעשרות צריך להפריש** ממנה **מספק**.

וכותים גרועים מעמי הארץ, ובוודאי אינם מפרישים מתבואתם, לא מעשרות ולא תרומה, והלוקח מהם תבואה, טבל ודאי הוא[ב].

[א] רוח חיים לאו בידי אדם הוא, שהרי אין רוח בידו לנפחו. [רש"י].

[ב] אף על גב דאמרינן פרק שלשה שאכלו, הני כותאי עשורי מעשרי כראוי, דכיון דכתיב באורייתא מיזהר זהירי, הני מילי כשרוצין לאכול, אבל למכור לא חיישי אלפני עור, דדרשי ליה כפשטיה. ומשום גוזל את הכהן ואת הלוי נמי לא חיישי, דהוה ליה ממון שאין לו תובעין. ועוד משום דלא הוברר חלקם. ועוד כדדרשינן ... עשר תעשר ואכלת ולא מוכר. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

הבא לתקן יין טבל כשאין לו להיכן להפריש תרו"מ

מי שיש בידו יין של טבל, כגון יין שנקנה מהכותים[א], ורוצה לתקנו בתרומה ומעשרות, ואין לו אפשרות להפרישם עתה, [כגון שהוא סמוך לכניסת שבת, ואין לו שהות להביא כלים טהורים לתת בהם את היין שמפריש[ב]], נחלקו חכמים אם יש לו דרך לתקן.

לדעת רבי מאיר – **יש ברירה**, [כלומר דבר הנעשה עתה, יוכל להתברר לאחר זמן], **ולכן יכול לתקן** את היין בתרומה ומעשרות, **בלא להוציא ממנו עתה את מה שמפריש**, **שיאמר**, **שני לוגין שאני עתיד להפריש** לתרומה, **הרי הן תרומה**, **עשרה**[ג] לוגין שאני עתיד להפריש למעשר ראשון, הרי הן **מעשר ראשון**, **תשעה** לוגין שאני עתיד להפריש למעשר שני, הרי הן **מעשר שני**, [רש"י מפרש, שמעשר שני שיכול לתקנו לגמרי כבר עתה, על ידי שיחללו על מעות שיש לו בביתו, עליו לעשות זאת. ותוס' כתבו שאינו מחללו, כי עדיין לא נקבע, וכל זמן שלא נקבע, אי אפשר לחללו], **ושותה מיד**, אף על פי שלא הפריש עתה כלום, **כי לאחר זמן**, **כשיוציא משם תרומה ומעשרות**, **אנו אומרים שנתברר**, **שכבר בשעת אמירתו היו אלו תרומה ומעשרות**, **ונמצא שמה ששתה היה חולין**[ד].

ואין לחוש שמא יבקע הנוד קודם שיספיק להפריש ממנו, **כי דבר זה אינו שכיח**, **שהרי יכול להעמיד עליו שומר לשומרו**, מה שאין כן מיתה, שהיא דבר שכיח יותר, ואין אפשרות להינצל ממנה, ולכן, לדברי אביי, דעת רבי מאיר, שחוששים למיתה.

[א] ובמטהר יינו של כותי איירי, או קודם שגזרו על יינן [וכן פירש רש"י] ... ואף על גב דרבי יוסי ורבי שמעון דהכא שמעינן להו במנחות ... דכותים גרי אריות הן, מכל מקום אפשר דכשגזרו על יינן של נכרים, לא גזרו על של כותים, כיון דפרושים מעבודה זרה יותר משאר נכרים, ומחזיקים בתורה שבכתב ... [תוס'].

[ב] בע"ש בין השמשות איירי ... ולא ששכח עד שקדש היום, דאם כן אפילו לקרות לו שם אסור, כדמוכח בכמה דוכתי, דאין תקנה לטבל בשבת אלא באיסור ... ולא מיירי נמי בעוד יום, אלא שאין שהות ביום כדי להפריש ... כדתנן פרק במה מדליקין ספק חשיכה אין מעשרין את הודאי ... ולקרות שם כי האי גוונא, דאומר שאני עתיד להפריש, מותר, דכולי האי לא גזור בין השמשות אפילו בודאי ... ובהדיא אמרינן בירושלמי ... רבי ינאי הוה ליה תנאי ודאי, שאל רבי חייא רבו מהו מתקנא בשבתא, אמר ליה, "למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים" אפילו בשבת, פירוש תנאי ודאי, שהיה לו טבל ודאי, שהתנה עליו מערב שבת, מה שאני עתיד להפריש יהא מעשר, אלמא בהדיא דשרי ... [תוס'].

[ג] (א) עשרה ותשעה לאו דוקא, דכבר הפריש מן המאה שני לוגין לתרומה גדולה, ונמצא חסר מהנך עשרה ותשעה מעשר של שני לוגין, דהיינו חומש הלוג ... (ב) ומיהו יתכן שהפריש שנים ממאה ושנים, דהא זמנין דמפריש נמי אחד מששים ... (ג) ויש מפרשים משום דכותים שמא הפרישו תרומה גדולה, והשאר לא הפרישו, ולכך אין מתמעט שיעור המעשר. ולא יתכן לומר כן ... (ד) ועוד יש מפרשים, משום דחטה אחת פוטרת את הכרי, אינה ממעטת את המעשר, אפילו כשמרבה בתרומה, וגם זה לא יתכן כלל. [תוס'].

[ד] משמע הכא דרבי מאיר אית ליה ברירה ... ותימה דבפרק יש בכור משמע, דמספקא ליה לרבי מאיר אם יש ברירה אם לא ... ויש לומר, דשאני הכא, שמברר בדבריו, כשאומר שאני עתיד להפריש. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ולדעת רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון – אסור לעשות כן.

- **מתחילה אמרו**, שגם החכמים הללו מודים, שיש ברירה, ואם יעשה כפי שאמר, כשיפריש לבסוף את התרומה והמעשרות, נמצא שמה ששתה היה חולין, אבל אין לעשות כן, **כי יש לחוש**, **שמא יבקע הנוד** של היין קודם שיפריש, ומאחר שלא הפריש לבסוף, אין כאן לא תרומה ולא מעשרות, ונמצא ששתה יין טבל.

- **ומסקנת הסוגיה**, שלדעת החכמים הללו, אף אם יעשה כפי שאמר, לא הועיל כלום, **משום שאין ברירה**, לומר, שלבסוף נתברר מה היה מתחילה תרומה ומעשרות.

חשש מיתה לאסור אכילת תרומה

בת ישראל שנשאת לכהן, כל זמן שהיא תחתיו, מותרת לאכול בתרומה, אבל משיצאה מרשותו, [שנתאלמנה או נתגרשה], ואין לה בנים ממנו, אסורה לאכול בתרומה.

והנה **מצד אחד שנינו במסכת גיטין**, שאשת כהן שהלך בעלה למדינת הים, אף על פי שאינה יודעת אם עודו חי או מת, **אין לחוש שמת**, ואוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים.

ומצד שני שנינו בברייתא, שכהן שנתן גט לאשתו, ואמר לה שתהא מגורשת שעה אחת קודם מותו[א], אסורה לאכול בתרומה מיד, כי **כל שעה יש לחוש**, **שמא זו היא השעה שקודם מותו**.

ותירץ אביי, **שמחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה היא**, המשנה במסכת גיטין היא כדעת האומר שאין לחוש למיתה והברייתא היא כדעת האומר שיש לחוש למיתה.

ומתחילה רצו לומר שלדברי אביי, **רבי מאיר הוא זה שאינו חשש למיתה**, **ורבי יהודה הוא זה שחושש למיתה**.

שכן מצינו שנחלקו לעניין תיקון תרומה ומעשרות מיין בלא להפריש.

- לדעת רבי מאיר מותר לתקנו על סמך מה שיפריש לאחר זמן, ואין לחוש שיבקע הנוד, והוא הדין שאין לחוש למיתה.

- ולדעת רבי יהודה, אסור לתקן את היין על סמך מה שיפריש לאחר זמן, שמא יבקע

[א] שהיה ירא, שמא ימות פתאום או בעיר אחרת, ותיזקק אשתו לחליצה. [רש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

הנוד, והוא הדין שיש לחוש למיתה.

ומסקנת הסוגיה, שלדברי אביי, רבי מאיר הוא זה שחושש למיתה, ורבי יהודה הוא זה שאינו חשש למיתה.

שכן מצינו שנחלקו לעניין דופן הנעשית על ידי בעלי חיים.

- לדעת רבי מאיר, אינה דופן, כי יש לחוש שימותו.

- ולדעת רבי יהודה, היא דופן, ואין לחוש שימותו.

דף כ"ד

לענין כפרה רבי יהודה חושש למיתה

נתבאר, שלדעת רבי יהודה, אין אנו חוששים שמא ימות זה שחי.

אמנם יש מקום שבו חשש רבי יהודה לכך, והוא לעניין כפרת כהן גדול ביום הכפורים, שצריך שתהא לו אשה, לקיים מה שכתוב "וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ" (ויקרא ט"ז ו'), ואמר רבי יהודה, שיש לחוש שמא תמות אשתו, ולכן מזמנים לו אשה אחרת קודם יום הכפורים, שאם תמות אשתו, תהא זו תחתיה.

וביאר רב הונא בריה דרב יהושע, שהסיבה שלעניין זה חשש רבי יהודה למיתה, אף שבשאר מקומות לא חשש לכך, **כי מעלה עשו בכפרה**, לחשוש אף לדברים שאין חוששים להם בדרך כלל.

[דברים כ"ד א'-ד'] כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר **וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ** וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ. וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר. וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן **וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ** וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִי יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר לְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה. לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמְּאָה כִּי תוֹעֵבָה הִוא לִפְנֵי ה' וְלֹא תַחֲטִיא אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה.

כתיבת גט על בעלי חיים

בעניין כתיבת הגט נאמר "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ", ומכאן למדו חכמים על

מה ניתן לכתוב את הגט.

לדעת רבי יוסי הגלילי – **הכתוב** "**סֵפֶר**", **פירושו קלף**, [כמו שמצינו בכתוב, "וַאֲנִי כֹּתֵב עַל הַסֵּפֶר בַּדְּיוֹ" (ירמיה ל"ו י"ח), כלומר קודם הכתיבה הקלף כבר קרוי ספר, שעל הספר כלומר על הקלף היה כותב, ולאחר הכתיבה נקרא מגילה, כמו שנאמר אחר כך, "אַחֲרֵי שְׂרֹף הַמֶּלֶךְ אֶת הַמְּגִלָּה" (ירמיה ל"ו כ"ז)], **והכתוב הזה נדרש בכלל ופרט וכלל**. שכן תחילה נאמר בו **כלל** "**וְכָתַב לָהּ**", כלומר בכל דבר שיכתוב לה, ולאחר מכן נאמר **פרט** "**סֵפֶר כְּרִיתֻת**", כלומר, בקלף בלבד, ולבסוף נאמר **כלל** נוסף "**וְנָתַן בְּיָדָהּ**", כלומר בכל דבר שיתן בידה, **ומהמידות שהתורה נדרשת בהן, שכלל ופרט וכלל אין אתה דן אלא כעין הפרט, כלומר** לא כל דבר בכלל, ולא רק הפרט בכלל, אלא **הפרט ודברים הדומים לו, ומכאן שהגט נכתב על הקלף, ועל דברים הדומים לו, שאין בהם רוח חיים, ואינם אוכל, אבל כל דבר שיש בו רוח חיים, וכל דבר שהוא אוכל, אין כותבים עליו את הגט**.

ולדעת חכמים – אם היה כתוב "וכתב לה בספר כריתות", היתה **משמעות הכתוב**, שיכתוב לה כריתות בספר, כלומר בקלף, אבל עתה שנאמר "**וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת**", משמעות הכתוב **שיכתוב לה סיפור של כריתות, כלומר דברי כריתות, ולא נאמר כאן שיהיו כתובים בקלף, ומאחר שלא נאמר על מה יכתבו, יוכל לכתוב את הגט על כל דבר שירצה**, ואפילו על בעלי חיים ואוכלים.

גירושין בכסף

במסכת קידושין למדו בגזרה שווה, שאחד מהאופנים שהאשה מתקדשת בהם הוא בכסף, [שיתן לאשה פרוטה או יותר, ויאמר לה, "הרי את מקודשת לי בכסף זה"]. עוד מבואר שם, שקידושין וגירושין הוקשו זה לזה, שנאמר "וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ" [=גירושין] "וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר" [=קידושין], ולפיכך היה מקום לומר, שכשם שהאשה מתקדשת בכסף, כך היא מתגרשת בכסף, [שיתן לאשה כסף, ויאמר לה "התגרשי בו"], אולם למעשה, **הכל מודים** שאין הדבר כן, **ואין האשה מתגרשת בכסף**.

לדעת חכמים – דין זה שאין האשה מתגרשת בכסף למד **מהכתוב** "**וְכָתַב**[א] לָהּ סֵפֶר

[א] אף על גב דאיצטריך לשמה, תרי קראי כתיבי. ואם תאמר, ולרבי יוסי הגלילי אמאי צריכי תרוייהו, דמההיא דלשמה דרשינן שפיר כלל ופרט. ויש לומר דבפרק המגרש דרשינן "וכתב לה" ולא לה ולחברתה. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

כְּרִיתֻת", המלמד, שאין האשה מתגרשת אלא **בכתיבה**, כלומר בגט, **ולא בדבר אחר**[א].

ולדעת רבי יוסי הגלילי – הכתוב "וְכָתַב" נצרך ללמוד בכלל ופרט על איזה דברים הגט נכתב כמבואר לעיל, ודין זה שאין האשה מתגרשת אלא בגט, למד מתוך כך **שנאמר** "**סֵפֶר כְּרִיתֻת**", ללמד, ש**דווקא ספר**, כלומר גט, **כורת את האשה**, **ולא דבר אחר**.

צריך שיהא הגט כורת

לדברי הכל, אין הגט מבטל את הקידושין, אלא כשיש בו כריתות גמורה בין האשה לאיש, ואין האשה מעוכבת מחמתו באיזה דבר לעולם, אבל אם הטיל בו הבעל תנאי, שמחמתו האשה מעוכבת לעולם מלעשות איזה דבר, לא נכרתה מבעלה לגמרי, ואין כאן גט כלל.

ולפיכך אם התנה הבעל שיהא הגט חל בתנאי שלא תשתה אשתו יין או שלא תלך לבית אביה. אם התנה שלא תעשה דברים אלו לעולם, אין זה גט, כי כל ימיה קשורה בו, שמחמתו היא מנועה מלשתות יין וללכת לבית אביה כל ימיה[ב].

אבל אם התנה שלא תעשה דברים אלו זמן קצוב, כגון שלושים יום, הרי זה גט מיד, כי יש בו כריתות גמורה, שהרי בסוף שלושים יום לא תהא מעוכבת מחמתו בדבר, ולכן כבר עתה גט גמור הוא.

לדעת חכמים – **דין זה**, שאין הגט מועיל אלא כשיש בו כריתות גמורה, **למד מהכתוב** "סֵפֶר **כְּרִיתֻת**", המלמד שיהא הגט כורת בינו לבינה.

ולדעת רבי יוסי הגלילי – הכתוב "סֵפֶר כְּרִיתֻת", בא ללמד, שדווקא ספר, כלומר גט, כורת את האשה, ולא דבר אחר ככסף, אלא שללמד זאת, די היה לכתוב "ספר **כרת**", ומתוך כך שנאמר "סֵפֶר **כְּרִיתֻת**", יש ללמוד גם זאת, שיהא הספר כורת בינו לבינה.

[א] הך דרשה לרבא, אבל לאביי נפקא ליה מסברא בריש קדושין, יאמרו כסף מכניס כסף מוציא, יאמרו סניגור יעשה קטיגור. ומכל מקום לאביי נמי איצטריך "וכתב לה", שבכתיבה מתגרשת ולא בחליצה ... [תוס'].

[ב] תימה והא אם מת אביה לא חשיבה תו בית אביה, כדתנן בנדרים ... קונם לביתך שאיני נכנס, שדך שאיני לוקח, מת או שמכרו לאחר, מותר. ויש לומר דבית אביו קרויין כל יוצאי חלציו של אביו, ואף על פי שמת, כדאשכחן גבי תמר, שהיתה בתו של שם, וכתיב "שבי אלמנה בית אביך", וכבר מת אביה כדמוכחי קראי. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה

אמר רב אחא בר יעקב, כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה, שהרוח מוליכה ומביאה אותה, **אינה מחיצה**.

סוכה שהאילנות דפנות לה

כבר נתבאר בדף כ"ג, שסוכה הנעשית בראש האילן כשרה, אבל אין עולים בה ביום טוב.

ומבואר במשנתנו, שדווקא כשרצפת הסוכה נסמכת על גבי האילן, אין עולים לה ביום טוב, שכן בכך נמצא משתמשים באילן, וחכמים אסרו זאת, כפי שנתבאר, אבל כשרצפת הסוכה בארץ, והאילנות הן דפנות לסוכה, שבכך, כשהוא נכנס לסוכה אינו נחשב כמשתמש באילן, **סוכה כשרה היא, ונכנס לה גם ביום טוב**, ולא אסרו זאת מחשש שמא יניח איזה דבר על האילנות.

אמנם לדברי רב אחא בר יעקב, אין האילנות כשרים לדפנות אלא כשהם קשים [שהם זקנים ועבים], שבכך אינם זזים, ובאופן שארגו את ענפי האילנות כמין מחיצה, שגם הם לא יזוזו, אבל אם האילנות זזים ברוח, אינם נידונים כמחיצה[א].

דיומדין באילן או גדר או חיצת קנים

כבר נתבאר בדף ז', שבור מים ברשות הרבים, עמוק עשרה טפחים, הרי הוא רשות היחיד, ואסור להוציא ממנו מים לרשות הרבים שסביבו, עד שיעשו סביבו מחיצות, שיהא גם סביבו רשות היחיד.

וכמו כן כבר נתבאר שם, שאין צורך לעשות מחיצות גמורות, וניתן לעשות פסים מועטים להקיף את הבור, ועל ידם יהא כל ההיקף רשות היחיד.

ותחילה יש לעשות בפינות ההיקף פסים כמין "ר", שמכל צד רוחבם אמה, [וכשאין בין

[א] לשון המשנה הוא, "העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה". והנה לולא דברי רב אחא בר יעקב, היה מקום לומר, שהיא כשרה אף על פי שהאילנות זזים, ודבר זה באה המשנה ללמד, אבל לפי דברי רב אחא בר יעקב, מדובר באילנות שאינם זזים, והדין שבאה המשנה ללמד הוא, שנכנסים לה ביום טוב, ואם כן העיקר חסר במשנה, שהיה צריך לסיים, "ועולים לה ביום טוב". וילי"ע בדבר.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

פס לפס יותר מעשר אמות, לדברי הכל די בארבע פסים אלו בצורת "ר", כדי שיהא המקום נחשב כמוקף ארבע מחיצות].

ופסים אלו, משום שכל אחד משמש לשתי רוחות נקראים דיומדין כמו דיו [=שני] עמודים.

ומבואר בברייתא, שאם במקום אחד מדיומדין אלו היה עומד אילן שעוביו אמה לכל צד, או שהיה עומד שם גדר שעוביו אמה לכל צד, או שצמחו שם קנים בצורת דיומד, הרי אלו **נידונים כדיומד להתיר את היקף הבור**.

ולדברי רב אחא בר יעקב, הקנים מועילים להיות דיומד, כשארג אותם, באופן שאינם זזים ברוח[א].

אילן המיסך על הארץ

מבואר בברייתא, שאילן, שענפיו היוצאים ממנו למעלה **מגובה עשרה טפחים** נוטים לארץ, באופן שהם מגיעים **עד הארץ ממש**, **או** שהם מגיעים ל**תוך שלושה טפחים הסמוכים לארץ**, שבכך אותו רווח נחשב כסתום, **נעשה כל המקום שתחת הענפים כמקום מוקף מחיצות**, **ומותר לטלטל בו בשבת כדין רשות היחיד**.

[א] לכאורה גם אחר האריגה הקנים זזים, אלא שאינם מתפרדים זה מזה. ואפשר מכאן ראיה לשיטות הפוסקים, שמה שאמרו שמחיצה שאינה עומדת ברוח אינה מחיצה, אין הכוונה שהיא זזה כמות שהיא, אלא שעל ידי הרוח היא מתפרקת לגמרי, באופן שבטלה מהיות מחיצה. ויל"ע בדבר.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ולדברי רב אחא בר יעקב, הענפים מועילים להיות מחיצות, **כשארג את הענפים, באופן שאינם זזים ברוח**.

ומכל מקום, כל זה כשהשטח המוקף במחיצות על ידי הענפים אינו יתר על בית סאתים, אבל כשהשטח הזה יתר על בית סאתים, אין המחיצות מועילות להתיר את הטלטול בתוכו, ומטלטל בו רק בארבע אמות כדין כרמלית.

דף כ"ה

והסיבה לכך, **כי מחיצות אלו** אינן נעשות לצורך תוכן, אלא לצורך חוצה **להן**, [=**דירה שתשמישה לאויר**], שידורו בהן שומרי השדות, וכלל בידינו, שכל דירה שאינה נעשית לצורך עצמה, אלא לצורך דבר אחר, כגון זו, שנעשית לצורך שמירת השדות, מותרת בטלטול רק כשאינה יתירה מבית סאתים.

שבת בתל או נקע או קמה

כלל בידינו, שכל אדם מותר לו ללכת בשבת אלפים אמה לכל צד ממקום ששבת בו, כלומר מהמקום שהיה בו בכניסת שבת.

אם שבת בעיר, כל העיר נחשבת כמקומו, ומותר ללכת חוצה לה אלפים אמה לכל צד.

ואם שבת חוץ לעיר, ארבע אמותיו נחשבים כמקומו, ומותר ללכת חוץ מארבע אמותיו אלפים אמה לכל צד.

ואם שבת חוץ לעיר במקום מוקף מחיצות [אף יותר משטח של ארבע אמות], כל המקום הזה נחשב כמקומו, ומותר לצאת חוצה לו אלפים אמה לכל צד.

ומבואר בברייתא, שאם היה המקום הזה המוקף מחיצות, תל גבוה עשרה טפחים[א], או נקיק עמוק עשרה טפחים, או שדה שקצרוה, והניחו סביבה שיבולים שאינם קצורות

[א] ותל מוקף מחיצות הוא, דכל שגבוה עשרה, אמרינן גוד אסיק מחיצות שלו, והקף בהן את ראשו. [רש"י]. וראה לעיל בדף ד'.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

המקיפות את כולה, וגבוהות עשרה טפחים, מאחר שהיקפים אלו לא נעשו כדי לדור בהם, אינם מועילים אלא עד שיעור בית סאתים ולא יותר מכך.

אבל **עד שיעור בית סאתים הם מועילים להחשיב את כל ההיקף כמקומו של השובת בהם, ומותר ללכת חוצה להם אלפים אמה לכל צד**.

ולדברי רב אחא בר יעקב, השיבולים מועילים להיות מחיצות, כשארג אותם, באופן שאינם זזים ברוח.

-

את דין המשנה, שלוחי מצוה פטורים מן הסוכה, הבאתי להלן בדף כ"ו.

עוסק במצווה וחתן פטורים מקריאת שמע

בענין חיוב קריאת שמע **נאמר**, "**וְשִׁנַּנְתָּם** לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם **בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ** וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ" (דברים ו' ז'). **ומכאן למדנו, שחיוב קריאת שמע נאמר רק ליושב בביתו ועוסק בדבר הרשות, או הולך לדרכו לדבר הרשות**, אבל כשהוא עסוק בדבר מצוה, הוא פטור מקריאת שמע.

והנה לדברי רב הונא, ענין זה, שהכתוב "בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ" מדבר ביושב ועוסק בדבר הרשות, למד בהיקש, שנאמר "בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ", ומכאן, שכשם שההליכה היא הליכה לדבר הרשות, כך הישיבה היא ישיבה בעסק של דבר הרשות.

וענין זה שהכתוב "וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ" מדבר בהולך לדבר הרשות, למד מתוך כך שלא נאמר "וּבְלֶכֶת" אלא "וּבְלֶכְתְּךָ", כלומר בהליכה לצרכך לדבר הרשות[א].

אכן אין אנו צריכים שני כתובים לפטור את העוסק במצווה, ודי בכתוב אחד ללמד זאת.

ומתוך כך שנאמרו שני כתובים, למדנו, שלא רק זה שעסוק במצווה בגופו, [או הולך לדבר מצווה, כגון ללמוד תורה, ולהקביל פני רבו, ולפדות שבויים], **פטור** מהמצווה, **אלא אף חתן, בשעה שאינו עוסק במצווה בגופו, אבל טרוד במחשבתו במצוותו, גם הוא פטור**

[א] יש להסתפק, אם גם לפי מסקנת הגמרא עניין זה שהכתוב "בשבתך בביתך" מדבר בישיבה של רשות, למד בהיקש, או שלפי המסקנה, שוב אין אנו צריכים להיקש, ומכתוב זה עצמו, מתוך כך שלא נאמר "בשבת" אלא "בשבתך", למדנו שהכתוב מדבר ביושב ישיבת עצמו.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

מן המצווה[א].

ומכל מקום, פטור זה, שהוא מחמת מחשבה מצווה, לא נאמר אלא כשמתקיימים שני תנאים. (א) כשהוא טרוד במחשבתו, [שכן מסתבר שלא נפטר אלא כשהוא טרוד, ואינו יכול לעשות במצווה אחרת]. (ב) כשהמחשבה היא מחשבת מצווה, [ואינו מחויב להסיר דעתו ממחשבת מצוה ראשונה, בשביל זו הבאה עליו, אלא יעסוק בראשונה, ויתן לבו להיות בקי בדבר].

ולכן לא נאמר פטור זה אלא לחתן הכונס את הבתולה, כי הוא טרוד בדבר, וטרדתו מחמת מצווה.

אבל הכונס את האלמנה, מאחר **שאינו טרוד** במחשבת מצווה, **אינו פטור** מקריאת שמע, [כי יכול לקיים].

וכן האבל על מתו, **או מי שטבעה ספינתו בים**, אף על פי שהם טרודים מחמת מה שארע להם, **חייבים** להתאמץ ולקרוא את שמע, ואינם נפטרים מחמת טרדתם, **כי אינה טרדה של מצווה**.

טמאי מת שלא יכלו לעשות פסח ראשון במדבר

כשנצטוו ישראל לעשות את הפסח במדבר, בשנה השנית לצאתם ממצרים, היו אנשים טמאים שלא היו יכולים לעשותו, כמו שנאמר, "וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשֹׂת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא" (במדבר ט' ו'), ונחלקו חכמים מי היו אותם טמאים.

לדעת רבי יוסי הגלילי – אותם אנשים **נושאי ארונו של יוסף** היו.

ולדעת רבי עקיבא – **מישאל ואלצפן** היו שהיו עוסקים בקבורת נדב ואביהו[א].

[א] כן פירש רש"י שאם היה כתוב אחד היינו למדים לעוסק במצווה ומאחר שנאמרו שני כתובים יש להוסיף גם חתן. [] ותוס' כתבו שמשמעות הכתוב "בשבתך בביתך" להוציא חתן כלומר בשבת דידך הוא דמיחייבת בקריאת שמע, ולא בשבת דמצוה, שאתה יושב ומחשב בבעילת מצוה, ומשמעות הכתוב "ובלכתך בדרך" להוציא עוסק בדבר מצווה, דמשמע בלכת דידך ולא בלכת מצוה. ולא די לכתוב חתן וללמוד עוסק בדבר מצווה בקל וחומר, דדלמא שאני חתן, שאין נקל לו כל כך להסיר הטירדא מלבו, אף על פי שבטירדא דרשות מיבעי ליה ליתוביה דעתיה, ולהסיר מחשבת טרדתו. [עי' תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ורבי יצחק לא קיבל את דבריהם, שכן בשנים בניסן שרף אלעזר את הפרה, שיזו על טמאי מת שבהם לעשות פסחיהם בטהרה, ואלו ואלו היו יכולים להיטהר עד הקרבת הפסח, ולא היה להם להידחות לפסח שני. נושאי ארונו של יוסף כבר עברו עליהם עשרה חודשים ויותר שלא נשאוהו, משחנו בהר חורב בראש חודש סיון. ומישאל ואלצפן, באחד בניסן קברו את נדב ואביהו, וגם כן היה בידם להיטהר אחרי כן, עד הקרבת הפסח. והכתוב הנ"ל מדבר באנשים שלא יכלו להיטהר עד הקרבת הפסח, כמו שנאמר, "וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשֹׂת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא"

ולדעת רבי יצחק – הכתוב הזה מדבר ב**אנשים שהיה להם מתים לקבור ביום שמיני לחודש ניסן, וחל שביעי שלהם בארבעה עשר בו**[ב], **ומהטעם הזה לא היו יכולים להיטהר ביום הקרבת הפסח**, שהוא יום שביעי שלהם[ג].

ומכאן יש ללמוד, **שהעוסק במצווה פטור ממצווה אחרת**, שכן ביום שמיני לניסן, כשבאו להתעסק בקבורת מתיהם, היו יודעים שעל ידי זה יבטלו מעשות הפסח, ואף על פי כן לא נמנעו ממצוות קבורה שהיא קלה, כדי לקיים מצוות פסח החמורה, משום שבעסקם במצוות קבורה נפטרו מעשות הפסח.

שני כתובים מלמדים שהעוסק במצווה פטור מהמצווה

לעיל נתבאר שהכתוב "בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ" מלמד, שהעוסק במצווה פטור מקריאת שמע, ומבואר בסוגייתנו, שיש ללמוד [בבנין אב], שלא רק מקריאת שמע הוא פטור, אלא אף משאר מצוות.

וכמו כן נתבאר לעיל שמהכתוב "וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשֹׂת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא" למדנו, שהעוסק במצוות קבורה פטור מעשיית הפסח, ומבואר בסוגייתנו, שיש ללמוד [בבנין אב], שהוא הדין לשאר עוסק במצווה, שבכך הוא נפטר משאר מצוות.

[א] ואם תאמר ולמאן דאמר ... דשריפה ממש הואי, שנשרפו גופיהן ... אמאי נטמאו. ויש לומר דשמא שלדן היתה קיימת, כאילו נשרפו על גבי קטבלא, כדאמר פרק המפלת, מת שנשרף ושלדו קיימת טמא. [תוס'].

[ב] מכאן קשה להא דאמר רבי לוי בשילהי הניזקין שמונה פרשיות נאמרו באותו יום שהוקם המשכן, וקא חשיב פרשת טמאים, ופירש שם בקונטרס, ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש וגו', ולא יתכן, כדמוכח הכא, שהיה בערב הפסח, והמשכן הוקם באחד בניסן ... ונראה לפרש, פרשת טמאים דשרץ ונבלה וזב וזבה ונדה, לפי שהוצרכו ליזהר על טומאת מקדש וקדשיו. [תוס'].

[ג] ואף על גב דחזו לאורתא, לא אישתרו, דקסבר, אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ. [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ואם כן, משני כתובים למדנו, שהעוסק במצווה פטור משאר מצוות.

והסיבה שנאמרו שני כתובים ללמד עניין זה כי מכל אחד למדנו פרט מסוים שאינו למד מחבירו.

- **מהכתוב** "בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ" **למדנו, שהעוסק במצווה פטור בכך מצוות אחרות, אף כשכבר הגיע זמנן של אותן מצוות,** [כעוסק במצווה בזמן קריאת שמע, שהוא פטור מקריאת שמע, אף על פי שהגיע זמנה. ולא למדנו זאת מהכתוב בענין הפסח, שכן בזמן שקברו את המתים, עדיין לא הגיע זמן הקרבת הפסח].

- **ומהכתוב** "וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשֹׂת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא", **למדנו, שהעוסק אף במצווה קלה, נפטר בכך גם ממצווה חמורה שיש בה כרת,** [כקוברי המתים, שמחמת עסקם במצווה נפטרו מהקרבת הפסח שיש בו עונש כרת. ולא למדנו זאת מהכתוב בענין קריאת שמע שאין בה עונש כרת].

האבל פטור ממצוות תפילין

לעיל נתבאר שהאבל אף על פי שהוא טרוד באבלו מאחר שאין זו טרדה של מצווה אינו נפטר בכך מלקיים מצוות וחייב בכולן.

אמנם לדברי רבי רבא בר זבדא אמר רב, האבל חייב בכל המצוות האמורות בתורה, חוץ מהתפילין.

בתחילת הסוגיה מבואר, שעניין זה שהאבל פטור מהתפילין, **למד מתוך כך שנקראו התפילין פאר,** שנאמר עליהם ליחזקאל, "פְּאֵרְךָ חֲבוֹשׁ עָלֶיךָ" (יחזקאל כ"ד י"ז), **והאבל אינו ראוי לפאר,** שכשמתפאר מראה בעצמו שאינו אבל.

אולם בסוף הסוגיה מבואר, שהדבר למד באופן אחר, שכן כך אמר לו הקב"ה ליחזקאל, "בֶּן אָדָם הִנְנִי לֹקֵחַ מִמְּךָ אֶת מַחְמַד עֵינֶיךָ בְּמַגֵּפָה וְלֹא תִסְפֹּד וְלֹא תִבְכֶּה וְלוֹא תָבוֹא דִּמְעָתֶךָ. הֵאָנֵק דֹּם מֵתִים **אֵבֶל לֹא תַעֲשֶׂה** [כלומר, אשתך תמות, ולא תתאבל עליה, שאני עושה אותך אות ומופת לישראל, שכך עתידים למות מתיהם, ואין איש מתאבל עליהם. ובכלל הדברים שתעשה להראות שאינך מתאבל], **פְּאֵרְךָ חֲבוֹשׁ עָלֶיךָ,** [כלומר תניח תפילין], וּנְעָלֶיךָ תָּשִׂים בְּרַגְלֶיךָ וְלֹא תַעְטֶה עַל שָׂפָם וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכֵל" (יחזקאל כ"ד ט"ז-י"ז), **ומכאן, שדווקא יחזקאל, שנצטווה לא להתאבל, היה מחויב להניח תפילין, אבל שאר אבלים, שהם**

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

מצווים להתאבל, אינם מניחים תפילין[א] [ב].

ומכל מקום אמרו, שרק ביום הראשון לאבילות האבל פטור מתפילין, כי יום אחד בלבד הוא עיקר מרירות האבלות, כמו ש**נאמר**, "וְהָפַכְתִּי חַגֵּיכֶם לְאֵבֶל וְכָל שִׁירֵיכֶם לְקִינָה וְהַעֲלֵיתִי עַל כָּל מָתְנַיִם שָׂק וְעַל כָּל רֹאשׁ קָרְחָה וְשַׂמְתִּיהָ כְּאֵבֶל יָחִיד **וְאַחֲרִיתָהּ כְּיוֹם מָר**" (עמוס ח' י'), יום אחד בלבד.

מצטער פטור מסוכה ואבל חייב בסוכה

הנה כבר נתבאר, שהאבל, אף על פי שהוא טרוד באבלו, מאחר שאין זו טרדה של מצווה, אינו נפטר בכך מלקיים מצוות, וחייב בכולן.

אמנם לענין מצוות סוכה, היה מקום לפוטרו, שכן לענין סוכה יתבאר בעזה"י בדף כ"ו שהצער פוטר מהסוכה גם כשאינו צער של מצווה, [כגון צער של חום וקור], ואם כן, היה מקום לומר, שכמו כן האבל מחמת צערו יהיה פטור מהסוכה.

אולם רבי אבא בר זבדא אמר רב, שאין הדין כן, והאבל חייב בסוכה, והטעם לכך, **כי אין הצער פוטר מהסוכה, אלא כשהוא צער מחמת הסוכה**, שחם בה, או קר בה, או יש שם דברים אחרים המצערים אותו, **אבל צערו של האבל אינו מחמת הסוכה, אלא מחמת עצמו**, [וכשם שיצטער בסוכה כך יצטער בביתו], ולכן אינו נפטר מהסוכה, **ויש לו ליישב דעתו ולקיים המצווה**.

מצוות שהעוסק במצוות נישואין פטור מהן

א. סוכה.

לדברי רבי אבא בר זבדא אמר רב, חתן, והשושבינים, וכל בני החופה, פטורים מן הסוכה כל שבעה, משום שהם עסוקים במצווה שמחת נישואין ושמחת חתן וכלה, וכבר נתבאר, שהעוסק במצווה פטור מן המצווה[ג].

[א] והא דמשמע לישנא [בתחילת הסוגיה], שהטעם תלוי משום דאיקרו פאר, ואבל לאו בר פאר הוא, וכשמתפאר מראה בעצמו שאינו אבל, לא אתא למימר אלא דלא ילפינן מהכא לפוטרו משאר מצות, דשאני תפילין דאיקרו פאר. [תוס'].

[ב] ואם תאמר, ומאי שנא גבי תפילין, דאמרינן דדוקא ליחזקאל קאמר ליה, ולא לשאר אבלים, וגבי תלמוד תורה אמרינן ... אבל אסור בתלמוד תורה, מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל, האנק דום, דעבדי שאר אבלים כיחזקאל. ויש לומר, דבדברי תורה ששינה בו הכתוב מכולי עלמא, אית לן למימר משום דאבל אסור בדברי תורה, אבל בתפילין, אמאי הוצרך לומר לו שיניח תפילין, אם לא בשביל שהייתי סבור לאוסרו. [תוס'].

[ג] וכגון שנשא ערב הרגל, אבל בתוך הרגל, קיימא לן במועד קטן, דאין נושאין נשים במועד. [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ואין לומר, שיקיימו מצוות שמחה זו בסוכה. משום שאין שמחה אלא במקום חופה [=מקום דירת החתן והכלה].

ואין לומר שיאכלו בסוכה, ולאחר מכן ילכו לשמח בחופה. כי אין שמחה אלא במקום סעודה.

ואין לומר שיעשו את החופה בסוכה, ושם יקיימו מצוות שמחה.

- **לדעת אביי** משום יחוד, כלומר, הסיבה שאין לעשות חופה בסוכה, כי אם יעשו כן, עלולים לבוא לידי ייחוד עם הכלה, שסתם סוכה היו עושים בגגותיהם, ואין דרך ביאה ויציאה שם לרבים תמיד מפני הטורח, ושמא ירד החתן לעשות צרכיו, ויתייחד אחר עם הכלה. אמנם לדעה זו, **אם היתה הסוכה במקום שהרבים מצויים, ניתן לעשותה מקום חופתם, ולקיים בה מצוות שמחת נישואין ומצוות סוכה**.

- **ולדעת רבא** משום צער חתן, כלומר, הסיבה שאין לעשות חופה בסוכה, כי כשיעשו כן, יש צער לחתן שהמקום צר ופתוח שאין לסוכה אלא שלוש דפנות ובוש לשחק עם כלתו. ולדעה זו, **אף אם היתה הסוכה במקום שהרבים מצויים, אין לעשותה מקום חופתם**, כי יש בכך צער לחתן.

ורבי זירא אמר, שהוא אכל בסוכה, ושמח בחופה, וכך היתה שמחת לבו מרובה, שקיים שתי מצוות, סוכה ונישואין.

ב. תפילה.

לדעת תנא קמא בברייתא, **חתן, והשושבינים, וכל בני החופה, פטורים** מהתפילה כל שבעה, משום שהתפילה צריכה כוונה ואינם יכולים לכוון.

ג. תפילין.

לדעת תנא קמא בברייתא, **חתן, והשושבינים, וכל בני החופה, פטורים** מהתפילין כל שבעה, משום ששכרות וקלות ראש שכיחים אצלם.

ד. קריאת שמע.

לדעת תנא קמא בברייתא, חתן, והשושבינים, וכל בני החופה, **חייבים** בקריאת שמע כל שבעה, משום שמצוות כוונתה אינו אלא פסוק ראשון, ויכולים ליישב דעתם שעה קטנה, כדי לקרוא פסוק ראשון.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

דף כ"ו

ולדעת רבי שילא, השושבינים וכל בני החופה חייבים, אבל החתן עצמו פטור.

- **מתוך פירוש רש"י משמע, שרבי שילא בא להחמיר על תחילת דברי תנא קמא**, לומר, שבין בתפילה, ובין בתפילין, ובין בקריאת שמע, כולם חייבים, כי העוסק במצווה זו, אינו נפטר ממצווה אחרת, חוץ מחתן בקריאת שמע, שממנה בלבד הוא פטור, ולא משום שעוסק במצווה אלא משום שהוא טרוד כפי שנתבאר לעיל[א].

- **ותוס' פירשו, שרבי שילא** מודה לתנא קמא שהעוסק במצווה פטור ממצווה ולכן כולם פטורים מתפילה ותפילין, **ובא להקל** יותר ממנו לומר שקריאת שמע שתנא קמא מחייבם חתן פטור ממנה משום שהוא טרוד.

		תפילה	תפילין	קריאת שמע
תנא קמא		כולם פטורים	כולם פטורים	כולם חייבים
רבי שילא	**רש"י**	כולם חייבים	כולם חייבים	חתן פטור והשאר חייבים
	תוס'	כולם פטורים	כולם פטורים	חתן פטור והשאר חייבים

העוסקים במלאכת שמים פטורים מהמצוות

אמר רבי חנניא בן עקביא, **כותבי ספרים תפילין ומזוזות, הם, ותגריהם** [=הלוקחין מהן כדי למכור ולהמציאם לצריך להם], **ותגרי תגריהם**, וכל העוסקים במלאכת שמים כגון **מוכרי תכלת לציצית**, פטורים מקריאת שמע, ומן התפילה, ומן התפילין, ומכל מצות האמורות בתורה, לקיים דברי רבי יוסי הגלילי, שהיה רבי יוסי הגלילי אומר, העוסק במצוה פטור מן המצוה.

הולכי דרכים פטורים מהסוכה

כשצוותה תורה לישב בסוכה, לא צוותה שיהיו אסורים בה כבבית הסוהר בלא רשות לצאת, אלא שיהיו יושבים בה כדרך שבני אדם יושבים בבתיהם, שנאמר, "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת" (ויקרא כ"ג מ"ב) [=תשבו כעין תדורו].

[א] במסכת ברכות מבואר, שמהטעם הזה אינו פטור אלא ארבעה לילות או עד שיעשה מעשה. וילי"ע אם זו דעה שלישית.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ולפיכך, הולכי דרכים, הרגילים לצאת מביתם לסחורה, כשם שכל ימות השנה אינם נמנעים מלצאת לדרכם, ואוכלים בדרך, כך בימי חול המועד של סוכות, רשאים לצאת לדרכם, ולאכול בדרך, ופטורים מן הסוכה.

אמנם אינם פטורים מן הסוכה אלא **בשעת הליכתם**, **אבל בשעת חנייתם**, **חייבים** הם בסוכה.

ולפיכך הולכי דרכים ביום, פטורים מן הסוכה ביום, וחייבים בלילה. הולכי דרכים בלילה, פטורים מן הסוכה בלילה, וחייבים ביום. והולכי דרכים ביום ובלילה, פטורים מן הסוכה בין ביום ובין בלילה.

שלוחי מצווה פטורים מהסוכה

שלוחי מצווה, ההולכים בדרך לצורך מצווה, כגון ללמוד תורה, ולהקביל פני רבו, ולפדות שבויים, פטורים מהסוכה **אף בשעת חנייתם**.

והסיבה לכך, כי הפטור שלהם הוא מטעם שהעוסק במצווה פטור מהמצווה, וכבר נתבאר שלא רק העוסק במצווה במעשה פטור ממצוות אחרות, אלא אף הטרוד במחשבת מצווה דינו כן, ואם כן, הולכי בדרך מצווה, מאחר **שגם בשעת חנייתם כשאינם עוסקים במצווה בפועל**, עדיין **טרודים הם במחשבת מצווה כיצד ימשיכו בדרכם**, **וכיצד יקיימו מצוותם**, מחמת הטרדה הזו גם בשעת חנייתם פטורים הם מהסוכה, ואינם צריכים לבטל מחשבת מצוותם כדי לבקש להם סוכה[א].

וכן שנינו בברייתא, הולכים לדבר מצוה, פטורים בין ביום ובין בלילה אף על פי שהולכים ביום בלבד.

וכן עשו רב חסדא ורבה בר רב הונא, כשבאו בשבת של הרגל לבית ריש גלותא, היו ישנים על שפת הנהר ולא חפשו להם סוכה, כי אמרו, שלוחי מצווה אנחנו, [לשמוע הדרשה, ולהקביל פני ריש גלותא].

[א] ותימה, אם יכולין לקיים שניהם, אמאי פטורין, דאטו אדם שיש לו ציצית בבגדו, ותפילין בראשו, מי מיפטר בכך משאר מצות ... וצריך לומר דהכא ... איירי בכי האי גוונא, דאי מיטרדי בקיום מצות סוכה, הוו מבטלי ממצות. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

שומרי העיר

שומרי העיר, אין דרכם לצאת מבתיהם אלא בזמן השמירה, ולפיכך **פטורים מן הסוכה רק בשעה שהם שומרים**.

שומרי העיר ביום, פטורים מן הסוכה ביום, וחייבים בלילה.

שומרי העיר בלילה, פטורים מן הסוכה בלילה, וחייבים ביום.

שומרי העיר בין ביום ובין בלילה, פטורים מן הסוכה בין ביום ובין בלילה.

שומרי גנות ופרדסים

שומרי גנות ופרדסים, רגילים לצאת מביתם להיות בגנות ובפרדסים ביום ובלילה לשמור, ולכן **פטורים** הם **מהסוכה ביום ובלילה**.

ונחלקו חכמים, למה לא יעשו להם סוכה במקום שהם שומרים.

- **לדברי אביי** הסיבה לכך היא, כי גם אם יעשו להם שם סוכה, לא יצאו בה ידי חובתם, **שנאמר** "בַּסֻּכֹּת **תֵּשְׁבוּ**" **כעין תדורו**, ללמד שישב בסוכה כדרך שיושב בביתו, שיהיו בה כל כלי תשמישו, ומיטותיו, ומצעותיו, ואם כן כשיעשו להם סוכה בלא כל אלו, לא יצאו בה, ואינם יכולים לעשות שם סוכה כתקנה, עם כל כלי תשמישם, מפני הטורח.

- **ולדברי רבא**, הסיבה שאין עושים להם סוכה במקום שמירתם, **כי פרצה קוראת לגנב**[א], כלומר אם ישב בסוכה בלילה, הגנב יראהו בה, ויכנס ויגנוב במקום אחר. **אמנם לדעה זו, כשהוא שומר כרי** [=ערימה] של פירות ולא שדה שלימה, **יעשה סוכה לפני אותו כרי**, ויוכל לשמור ממנה.

[א] לאו משום דלית ליה לרבא דרשה דתשבו כעין תדורו, דברייתא היא לקמן בפירקין. [תוס']. ומכל מקום אפשר שלדעת רבא מקיים המצווה גם כשאינו מכניס לשם כל כלי תשמישו. ויתרה מכך שנינו בדף י"ט, שהעושה סוכתו כמין צריף, יצא בה, ובוודאי אינו יכול להכניס בה הרבה. ועוד שלעיל בדף ג' נתבאר שצריך שתהא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו, הרי שדי בשלחן של טפח לקיים מצוות סוכה, ואין זו טרחה כל כך להביאו למקום שמירתו.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

חולה פטור מהסוכה

חולה, אף אם אין בו סכנה, כגון שחש בעיניו או חש בראשו, פטור מהסוכה **הוא**[א] **ומשמשיו**[ב].

וכן אמר רבן שמעון בן גמליאל, פעם אחת חשתי בעיני בקיסרי, והתיר רבי יוסי בריבי[ג] לישן אני ומשמשי חוץ לסוכה.

מצטער פטור מן הסוכה

כבר נתבאר בדף כ"ה, שהמצטער בסוכה, פטור מהסוכה.

והטעם לכך, כי נאמר "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ" כעין תדורו, ללמד שישב בסוכה כדרך שיושב בביתו, ואף זה שיושב בביתו, אם יש שם דבר המצערו, כגון חום, או קור, או זבובים, מניח ביתו ויוצא.

וכן מבואר, שכשנצטער רב אחא ברדלא בסוכה מחמת זבובים, התיר לו רב לישון בכילה בסוכה, אף על פי שיש לה גג וגבוהה עשרה, והרי הוא כחוץ לסוכה [כפי שנתבאר בדף י'[ד]].

וכמו כן כשנצטער רבי אחא בר אדא בסוכה מחמת ריח רע של קרקע לבנה [=גרגישא] שהיתה קרקעית הסוכה טוחה בה, התיר לו רבא לישון מחוץ לסוכה.

אמנם רק **המצטער עצמו פטור** מהסוכה, **אבל משמשיו** שאינם מצטערים בה **חייבים** בה.

אוכלים ושותים עראי חוץ לסוכה

כבר נתבאר, שמצוות סוכה להיות דר בה כמו בביתו שנאמר "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ" כעין תדורו, ומאחר שאין אדם מקפיד שלא לאכול אכילת עראי חוץ לביתו, בימי הסוכות

[א] משום דכתיב תשבו כעין תדורו, ואם היה לו זה החולי כל השנה, לא היה יושב בביתו דוקא, אלא היה הולך למקום שנקל לו לחליו. [מ"ב סימן תר"מ ס"ק ו'].

[ב] לפי שהן עוסקין במצוה, וכל העוסק במצוה פטור מן המצוה. [מ"ב סימן תר"מ ס"ק ז'].

[ג] יוסי החכם, חריף שבדורו, והוא רבי יוסי בן חלפתא. [רש"י].

[ד] ואף על פי שבפרק קמא דף י"א דרש רבה בר רב הונא, מותר לישן בכילת חתנים אף על פי שיש לה גג ואף על פי שגבוהה עשרה, אין הלכה כן, כדפירשתי שם. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

גם כן מותר לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה.

לדעת רב יוסף – שיעור אכילת עראי, הוא **שיתן לפיו חתיכת מאכל לפיו שתים או שלוש פעמים**[א].

אולם אביי לא קיבל זאת, כי לדבריו, פעמים הרבה די לאדם בכך, ואם כן, שיעור זה הוא סעודת קבע.

ולדעת אביי – שיעור אכילת עראי הוא, **כשיעור שהתלמיד טועם בבוקר קודם הליכתו לבית המדרש**, שדואג שמא ימשכו השמעות הרבה, וטועם **מלא פיו פעם אחת**[ב],

וכתבו התוס', ששיעורים אלו נאמרו באכילת פת, אבל באכילת פירות אין שיעור, שאפילו אכילת קבע שלהם נחשבת כאכילת עראי של פת, ומותרת חוץ לסוכה.

אין ישנים שינת עראי חוץ לסוכה

שנינו בברייתא, שאסור לישון חוץ לסוכה אפילו שינת עראי, ונחלקו חכמים בסיבת הדבר.

לדעת רב אשי – **מדין תורה, רק שינת קבע אסור לישון חוץ לסוכה**, כי אין דרך בני אדם לישון שינת קבע חוץ לבתיהם, אבל שינת עראי, בני אדם רגילים לישון גם מחוץ לבתיהם, ולכן מותר לישון שינת עראי חוץ לסוכה. **אבל חכמים חששו, שמא כשירצה לישון שינת עראי, תחטפנו שינה, וירדם, וישן שינת קבע, ולכן אמרו, שגם שינת עראי לא ישן חוץ לסוכה**. [ואפשר שלדעה זו, מותר לישון חוץ לסוכה, כשנותן ראשו בין ברכיו, כי באופן הזה אין לחוש שירדם, כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

ולדעת רבא – אין אנו חוששים שהבא לישון שינת עראי ירדם וישן שינת קבע, אבל **שינת עראי עצמה, מדין תורה אסורה היא חוץ לסוכה, לפי שאין קבע לשינה**, ואין בה חילוק בין קבע לעראי, שפעמים שאינו אלא מנמנם מעט, ודיו בכך, וזו היא שינתו, ומאחר שגם שינה מועטת נחשבת כשינה גמורה, אין לישון אפילו מעט חוץ לסוכה[ג].

לישון בתפילין

[א] ויש ספרים שכתוב בהן תרתי תלת ביעי, והכל אחד, כדמוכח לקמן ... דשיעור בית הבליעה כביצה. [תוס'].

[ב] ... דהיינו כביצה. [תוס' בדף זה ורש"י בדף כ"ז].

[ג] עי' להלן דף נ"ג ע"א דהוו מנמני אכתפא דהדדי. וילי"ע בדבר.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

א. כשהתפילין בראשו.

הכל מודים, שאסור לאדם לישון שינת קבע כשתפילין בראשו, שמא יפיח בהם.

ולענין שינת עראי יש אופן שהתירו חכמים.

לדברי רב אשי – אף שבשינת עראי אין לחוש להפחה, אסרו חכמים לישון בתפילין גם **שינת עראי, שמא ירדם וישן שינת קבע**, ואפילו מוסר שנתו לאחרים, שמבקש מחבירו שאם ירדם יעירנו, אסור, שמא גם חבירו ירדם [=דערבך ערבא צריך]. **אמנם יש אופן שבו אין לחוש שירדם, ולכן מותר** לישון בתפילין שינת עראי, **והוא, כשנותן ראשו בין ברכיו.**

ולדברי רבא – מאחר שבשינת עראי אין לחוש להפחה, מותר לישון בתפילין שינת עראי, ואין לחוש, שמא ירדם וישן שינת קבע. ושיעור שינת עראי הוא **כשיעור זמן של הלוך מאה אמה.**

ולדעת רבי נתן, גם באופן שהתירו חכמים לישון **שינת עראי** בתפילין, לא **התירו** אלא **ביום, אבל בלילה יש לחוש שמא ימלך וירצה לישון שינת קבע, ולכן בכל אופן לא ישן בתפילין.**

ולדעת רבי יוסי, גם באופן המותר, אין **ההיתר** אלא **לזקנים או בחורים בפני עצמם, אבל בחורים עם נשותיהם, לעולם אסורים** לישון בתפילין, **שמא יבואו לידי הרגל דבר**, וענין זה ודאי אסור הוא, לבזותם, לנהוג בהם קלות ראש.

ב. כשהתפילין בידו.

הכל מודים, שמי שיש תפילין בידו, **לא ישן בהם לא שינת קבע ולא שינת עראי,** [ואפילו ראשו בין ברכיו], כי יש לחוש **שמא יפלו** מידו.

ג. כשפרס סודר על התפילין ונתנם למראשותיו.

הכל מודים, שהנותן את התפילין למראשותיו ופרס עליהם סודר **מותר לישון גם שינת עראי וגם שינת קבע, שלא נתנה תורה למלאכי השרת**, ומאחר שהניחם דרך כבוד מה יעשה עוד.

בעל קרי או משמש בתפילין

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

בעל קרי מותר להניח תפילין לאחר שניקה עצמו מהקרי, אף אם לא טבל, אבל כל זמן שהקרי עליו אסור להניח תפילין.

ומי ש**ישן בתפילין**, **וראה קרי**, **צריך לסלקן** מעליו **מיד**, **ואוחז ברצועה**, **אבל אינו אוחז בקציצה** [=תפילין עצמן, דפוס מושבן ורצוען].

ומי ששכח, **ושמש מטתו בתפילין**, **אינו אוחז לא ברצועה ולא בקציצה**, עד שיטול ידיו, ויטלם, מפני שהידים עסקניות הן ושמא נגעו במקום הטינופת.

שיעור הזמן שמותר לישון ביום

אמר רב, **אסור לאדם לישן ביום יותר משינת הסוס**, [**מפני ביטול תורה**].

ואמרו ששיעור שינת הסוס הוא שיתין נשמי [=ששים נשימות]. וכן אמר אביי, שנתו של מר [=רבה בר נחמני] כשנתנו של רב, [שממנו למד רבה מדת שינתו, שהיה ישן רב ביום כשיעור זה], ושנתו של רב כשנתו של רבי, [שרב גדל אצל רבי וממנו למד], ושנתו של רבי כשנתו של דוד, [שכך קבל רבי מאבותיו, שזו היתה שינת דוד מלך ישראל], ושנתו של דוד כשינת הסוס, **שהיא ששים נשימות**.

אביי עצמו היה ישן ביום כשיעור זמן הליכה מפומבדיתא למקום הנקרא בי כובי, כלומר כשיעור זמן הליכת שש פרסאות[א], וקרא עליו רב יוסף את הפסוק "עַד מָתַי עָצֵל תִּשְׁכָּב מָתַי תָּקוּם מִשְּׁנָתֶךָ" (משלי ו' ט').

מותר להחמיר לאכול אכילת עראי בסוכה

נתבאר לעיל, שמותר לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה, אמנם, הרוצה להחמיר על עצמו, שלא לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה, רשאי, ואין בכך יוהרא.

ומעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל, ולרבן גמליאל שני כותבות ודלי של מים, ואמרו, העלום לסוכה.

[א] במסכת פסחים דף צ"ד מבואר, שמהלך אדם ביום עשר פרסאות, ואם כן ישן אביי רוב היום. ואפשר שכך היה אביי ישן בכל המעת לעת, ואם כן הוא מעט יותר משש שעות בכל היממה. אכן יש גורסים שהיה ישן ששית של פרסא, שהוא כרבע שעה.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

שיעור פת הטעונה נטילת ידים

במשנתנו מבואר, שכשנתנו לרבי צדוק מאכל פחות משיעור כביצה, כרך ידיו במפה משום נקיות[א], אבל לא נטל ידיו.

ומכאן, שהאוכל פחות משיעור כביצה, אינו צריך ליטול ידיו, ורק כשבא לאכול שיעור **כביצה**, טעון נטילת ידים[ב].

שיעור פת הטעונה ברכה אחרונה

במשנתנו מבואר, שכשנתנו לרבי צדוק מאכל פחות משיעור כביצה, לא בירך אחריו ברכת המזון.

ומכאן, שלדעתו האוכל פחות משיעור כביצה, אינו צריך לברך אחריו, ורק כשאכל שיעור כביצה, צריך לברך.

וכן היא דעת רבי יהודה במסכת ברכות, שדרש את הכתוב "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ", "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ" זו אכילה שיש בה שביעה כלומר **כביצה**, ורק אז "וּבֵרַכְתָּ". אבל רבי מאיר דורש, "וְאָכַלְתָּ" זו אכילה, "וְשָׂבָעְתָּ" זו שתיה, ואכילה **בכזית**, ועל כך נאמר "וּבֵרַכְתָּ"[ג].

וכל זה לענין הברכה שאחר המזון, אבל לפני האכילה, אפילו אוכל כלשהו, חייב לברך,

---

[א] פירש בקונטרס משום נקיות. ובחנם פירש כן, דרבי צדוק כהן הוה ... והיה אוכל על טהרת תרומה, וידים שניות הן, ופוסלות את התרומה, שזו היא אחת מי"ח דבר ... דאפילו פחות מכביצה מקבל טומאה ... [תוס'].

[ב] ולא משתרי במפה דחיישינן דלמא נגע ... ומיהו תימה דהא רבי צדוק כהן היה, כדפרישית ואם כן אפילו כביצה שרי במפה בלא נטילת ידים, כדאמר שמואל התם, התירו מפה לאוכלי תרומה, ולא התירו מפה לאוכלי טהרות. [תוס'].

[ג] ונראה הלכה כוותיה דרבי מאיר ... [] ומתוך הירושלמי משמע, דבבריה לא בעינן כזית, דאפילו פרידה אחת של ענב או פרידה אחת של רימון טעונה ברכה לפניה ולאחריה ... [וכתבו התוס' שיש להסתפק אם ש"ס שלנו חולק] ... והרוצה להוציא עצמו מספיקא, צריך שיאכל כזית, אפילו בדבר שהוא בריה ... [] ולענין שתיה, נראה שמברכין אכזית יין על הגפן ועל פרי הגפן ... דהלכה כרבי מאיר כדפרישית ... ומיהו קצת היה נראה לדקדק, דמודי רבי מאיר בשתיה, דבעי כביצה ... []. וכל הני שיעורין דרבנן נינהו ... וקרא אסמכתא בעלמא, דמדאורייתא בעינן שביעה גמורה ... [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

שהרי נהנה, ואסור להנות מהעולם הזה בלא ברכה[א].

דף כ"ז

שיעור אכילת עראי המותרת חוץ לסוכה

במשנתנו מבואר, שכשנתנו לרבי צדוק מאכל פחות משיעור כביצה, לא נטל ידיו עליו, ולא בירך אחריו, ואכלו חוץ לסוכה

וכבר נתבאר, שמתוך כך שלא נטל ידיו עליו, למדנו שדווקא שיעור זה של פחות מכביצה אינו טעון נטילה, אבל כביצה טעון נטילה.

וכמו כן כבר נתבאר, שמתוך כך שלא בירך אחריו, למדנו שלדעתו דווקא שיעור זה של פחות מכביצה אינו טעון ברכה, אבל כביצה טעון ברכה.

ורצו לומר, שכמו כן יש ללמוד מתוך כך שאכלו חוץ לסוכה, שדווקא שיעור זה של **פחות מכביצה** מותר לאכול חוץ לסוכה, אבל אכילה בשיעור כביצה, נחשבת אכילת קבע, וטעונה סוכה.

ומכאן הקשו על דברי רב יוסף ואביי בדף כ"ו, שרב יוסף אמר שאכילת שתים או שלוש ביצים נחשבת אכילת עראי, ואביי אמר שאכילת ביצה נחשבת אכילת עראי.

ותירצו, **שאפשר** שמשום האכילה חוץ לסוכה באמת היו יכולים להביא לו גם אוכל **בשיעור ביצה או שתים ושלוש ביצים**, והסיבה שהביאו לו פחות משיעור ביצה, משום הנטילה והברכה.

מספר הסעודות שחייב אדם לאכול בסוכה

לדעת רבי אליעזר – בכל אחד מימי חג הסוכות, חייב אדם לאכול שתי סעודות

[א] ואף על גב דבריש כיצד מברכין נפקא לן ברכה בתחלה בקל וחומר מבסוף, כשהוא שבע מברך, כשהוא רעב לא כל שכן, מכל מקום לא שייך למימר דיו, ובמשהו מברך בתחלה אף על גב דלא מברך בסוף, דאותו קל וחומר אינו אלא גלוי מלתא בעלמא, דברכה לפניו לאו דאורייתא. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

בסוכה, אחת ביום ואחת בלילה, סך הכל ארבע עשרה סעודות בכל ימות החג, והטעם לכך, כי נאמר "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ" כעין תדורו, כלומר שידורו בסוכה כמו שדרים בבית, וכשם שבביתו אוכל אדם סעודה אחת ביום וסעודה אחת בלילה, כך בימי חג הסוכות עליו לאכול בסוכה סעודה אחת ביום וסעודה אחת בלילה[א].

ולדעת חכמים – **אין לדבר קצבה, כלומר**, אין מנין למספר הסעודות שיאכל בסוכה, **אם רוצה להתענות ולא לאכול אפילו סעודה אחת בכל יום, הרשות בידו**[ב], [אלא שאם בא לאכול עליו לאכול בסוכה], **ואין יוצא מכלל זה, אלא ליל יום טוב ראשון של חג, שבו מחויב לאכול**.

- ומתחילה אמרו, שהטעם לכך שאינו מחויב לאכול בסוכה בכל הימים, כי נאמר "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ" כעין תדורו, כלומר שידורו בסוכה כמו שדרים בבית, וכשם שבביתו אוכל אדם כרצונו, ואינו מחויב לאכול, כך בימי חג הסוכות, אוכל בסוכה כפי רצונו, ואינו מחויב לאכול.

אולם אם זה הטעם, גם בליל יום טוב ראשון לא היה חייב לאכול.

- ולפיכך אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק[ג], שענין זה שבכל הימים אין חיוב אכילה בסוכה, חוץ מלילה הראשון, למד בגזרה שווה, שנאמר בעניין "בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת" (ויקרא כ"ג ל"ד), וכן נאמר בחג המצות, "וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חַג הַמַּצּוֹת" (ויקרא כ"ג ו'), והרי זה מלמד, שכשם שבחג המצות לילה הראשון חובה, ושאר כל הימים רשות [כפי שיתבאר בסמוך בעזה"י], כך בחג הסוכות, לילה הראשון חובה ושאר כל הימים רשות[ד].

ואמר חכם ששמו בירא בשם רבי אמי, שלבסוף חזר בו רבי אליעזר.

[א] בירושלמי יליף בגזרה שוה, נאמר כאן תשבו, ונאמר להלן ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים, מה ישיבה שנאמרה להלן, עשה בה את הלילות כבימים, אף ישיבה האמורה כאן, עשה בה לילות כבימים. [תוס'].

[ב] משמע הכא דביום טוב לא הוי חובה, ואי בעי לא אכיל כלל, חוץ מליל יום טוב הראשון. ולפי זה, אם טעה ולא הזכיר של יום טוב בברכת המזון, אינו צריך לחזור. והא דאמרינן פרק שלשה שאכלו, שבתות וימים טובים, דלא סגי ליה דלא אכיל, אם טעה חוזר, לא מיתוקמא אלא בלילי יום טוב הראשון של פסח, ובלילי יום טוב הראשון של חג. והא דאשכחן בפרק שני דביצה ... גבי יום טוב חלקהו חציו לה' וחציו לכם, חציו לאכילה וחציו לבית המדרש, דברי רבי יהושע, אפשר בבישרא ופירי, דאין בהן ברכת המזון, ולא בעי הזכרת יום טוב, אבל לילי יום טוב הראשון של חג, לא סגי בלא פת, כיון דילפינן מחג המצות, אף על גב דלרבי אליעזר אמרינן בשאר ימים אם השלים במיני תרגימא יצא. [תוס'].

[ג] ובירושלמי אמרו משום רבי ישמעאל. [עי' תוס'].

[ד] בירושלמי ... חברייא בעו, אי מה להלן עד שיכנס למצה כשהוא תאוה, אף כאן עד שיכנס לסוכה בתאוה. רבי זירא בעי, אי מה להלן עד שיאכל כזית דגן מצה, אף כאן עד שיאכל כזית דגן בסוכה. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

- רש"י מפרש, שחזר בו רבי אליעזר, והודה לחכמים, שאין חובה לאכול בסוכה אלא בליל יום טוב ראשון של חג בלבד, אבל שאר כל הימים, אם רצה להתענות ולא לאכול כלל, רשאי, [ורק אם בא לאכול, עליו לאכול בסוכה].

- ותוס' מפרשים, שחזר בו רבי אליעזר, ממה שהיה מצריך ארבע עשרה סעודות בסוכה, והודה שיוכל להשלים מנין הסעודות גם בלא סוכה, שאם החסיר אחת מהסעודות, ישלים המנין ביום טוב אחרון בלא סוכה.

זמן מצוות אכילת מצה

אף על פי שנאמר, "שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ" (שמות י"ב ט"ו ויקרא כ"ג ו'), אין חיוב לאכול מצות כל שבעה, שנאמר "שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת" (דברים ט"ז ח'), יצא יום שביעי, שאינו חובה אלא רשות בלבד, [שאם רוצה, יכול לאכול בשר בלא לחם, או להתענות, ובלבד שלא יאכל חמץ].

ומהמדות שהתורה נדרשת בהן, שכל דבר שהיה בכלל, [כגון יום שביעי, שהיה בכלל "שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ"], ויצא מן הכלל, [שנאמר "שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת", ואין שביעי בכלל], לא על עצמו בלבד יצא ללמד, אלא על הכלל כולו יצא ללמד, ואם כן, לא רק יום שביעי רשות, אלא **כל שבעה ימים רשות בלבד**.

יוצא מכלל זה **לילה ראשון**, ש**חובה** לאכול בו מצה, שנאמר, "בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת", הכתוב קבעו חובה.

מי שלא אכל בליל יום טוב ראשון של חג

לדעת רבי אליעזר – כשם שמי שלא הביא קרבנותיו ביום טוב ראשון של חג, יש לו תשלומים, ויכול להביא עד יום טוב אחרון [כמבואר במסכת חגיגה], כך מי שלא אכל סעודתו בליל יום טוב ראשון של חג, **יש לו תשלומים, ויכול לצאת ידי חובה אף באכילה שיאכל ביום טוב אחרון של חג**[א].

אמנם בסעודה של יום טוב אחרון, אינו יוצא גם סעודת יום טוב ראשון, כי לא ניכר

[א] כן פירש רש"י, שזו השלמה לסעודת ליל יום טוב ראשון. אולם לפירוש התוס', הכוונה להשלמת מנין ארבע עשרה סעודות.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

שהיא לשם תשלומים של ראשון, שהרי מחמת יום טוב אחרון דרכו לסעוד, ולכן עליו לאכול **באופן שיהיה ניכר שזו אכילת תשלומים**. אם אוכל סעודה שניה בפני עצמה, דין פשוט שהיא נחשבת כתשלומים לסעודת יום טוב ראשון. אולם יכול להשלים סעודת יום טוב ראשון, גם בסעודה ראשונה של יום טוב אחרון, אם אחר שמסלקים לפניו את המאכלים, יחזרו ויביאו לפניו פרפראות ומעדנים, כגון פירות וכסנים וקפלוטות מבושלות[א], שבכך ניכר שמוסיף משום תשלומי סעודת יום טוב ראשון.

ולדעת חכמים – מי שלא אכל בליל יום טוב ראשון של חג, **אין לו תשלומים**, **ועל זה נאמר**, "**מְעֻוָּת לֹא יוּכַל לִתְקֹן וְחֶסְרוֹן לֹא יוּכַל לְהִמָּנוֹת**" (קהלת א' ט"ו).

הרגיל לאכול סעודה אחת ביום

נתבאר, שלדעת רבי אליעזר, מאחר שרגיל כל אדם לאכול תמיד סעודה אחת ביום וסעודה אחת בלילה, כמו כן חייב לאכול בסוכה סעודה אחת ביום וסעודה אחת בלילה בכל שבעת הימים[ב].

שאלו אפוטרופוס של אגריפס המלך [=ממונה על שלו ורב ביתו], כגון אני, שאיני רגיל לאכול אלא סעודה אחת ביום, מהו שאוכל סעודה אחת [בסוכה] ואפטר.

אמר לו, בכל יום ויום אתה ממשיך לכבוד עצמך כמה פרפראות [=מיני מעדנים הפותחים את בני מעיים להיות לבו משוך אחר הפת], ועכשיו אי אתה ממשיך פרפרת אחת לכבוד קונך[ג].

סוכה למקצת מימות החג

לדעת רבי אליעזר – **הכתוב** "חַג **הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים** בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ"

[א] לשון הגמרא "במיני תרגימא". ופירש בקונטרס כגון פירות וכיסנין וקפלוטות מבושלין. ואי אפשר לומר כן, דהא רבא מסיק פרק שמיני דיומא, דפירי לא בעי סוכה ... ומיני תרגימא הוו כגון בשר ודגים ושאר דברים שמלפתין בהן את הפת. [] ואין ללמוד מכאן שיועילו מיני תרגימא להשלים שלש סעודות של שבת, דשאני התם דילפינן מדכתיב תלתא היום גבי מן, שהוא במקום פת. ואפילו באנו להשוותם, לא נפיק בפירות כדפרישית, דלא מהני גבי סוכה. [תוס'].

[ב] כבר נתבאר, שלפירוש רש"י חזר בו רבי אליעזר ממה שהיה אומר לאכול ארבע עשרה סעודות בסוכה, ואם כן שאלת האפטרופוס היתה קודם שחזר בו.

[ג] לא זכיתי להבין תשובתו.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

(דברים ט"ז י"ג), **מלמד, שיש לעשות סוכה לשבעה ימים, כלומר, האופן שבו יוצאים ידי חובת סוכה, הוא, כשדרים בסוכה אחת מתחילת החג ועד סופו, וכל שלא היה בסוכה אחת כל שבעת הימים, אינו יוצא בה ידי חובה אפילו יום אחד**.

ולכן היוצא מסוכה לסוכה, כגון שבימים הראשונים היה בסוכה אחת, ובימים האחרונים בסוכה אחרת, לא יצא ידי חובתו כלל, לא בראשונה ולא בשניה [=**אין יוצאים מסוכה לסוכה**].

וכמו כן, מי שלא היתה לו סוכה ביום טוב ראשון, ובא לעשות סוכה בחולו של מועד, אינו יוצא בה ידי חובתו [=**אין עושים סוכה בחולו של מועד**].

וכששאל אפוטרופוס של אגריפס המלך את רבי אליעזר, כגון אני, שיש לי שתי נשים, אחת בטבריא ואחת בציפורי, ויש לי שתי סוכות, אחת בטבריא ואחת בציפורי, מהו שאצא מסוכה לסוכה, [לאכול ולישון היום בזו, ולמחר בזו], ואפטר. ענה לו רבי אליעזר, לא, שאני אומר, כל היוצא מסוכה לסוכה, בטל מצותה של ראשונה.

ולדעת חכמים – הכתוב "חַג **הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ** שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ" (דברים ט"ז י"ג), **מלמד, שיש לעשות סוכה לחג הסוכות**, שהוא שבעה ימים, **אבל הסוכה כשרה גם כשנעשית ליום אחד**.

ולכן היוצא מסוכה לסוכה, כגון שבימים הראשונים היה בסוכה אחת, ובימים האחרונים בסוכה אחרת, יצא ידי חובתו, גם בראשונה וגם בשניה [=**יוצאים מסוכה לסוכה**].

וכמו כן, מי שלא היתה לו סוכה ביום טוב ראשון, ובא לעשות סוכה בחולו של מועד, יוצא בה ידי חובתו [=**עושים סוכה בחולו של מועד**].

אמנם גם רבי אליעזר מודה, שאם בנה סוכה קודם יום טוב הראשון, ונפלה במהלך החג, שהוא חוזר ובונה אותה בחולו של מועד, והיא כשרה, כי נחשבת אותה סוכה שהיתה לו מתחילת החג, והרי היא סוכה לשבעה[א].

וכתבו התוס', שיש גורסים, שכן הדין רק כשבנה את האחרונה מאותם עצים שהיתה הראשונה.

[א] הואיל וישב בה ביום טוב, וזו להשלים היא, סוכת שבעה קרינא ביה, שתשלומין לראשונה היא. [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ויש אופן נוסף, שמודה בו רבי אליעזר, שסוכה הנעשית בחולו של מועד כשרה, והוא, כשנעשית לגר שנתגייר בחולו של מועד, ולקטן שהגדיל בחולו של מועד [=צמחו לו שתי שערות במועד], שרק אז נתחייבו בסוכה, ולכן עושים אז את הסוכה, שנאמר, "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת" (ויקרא כ"ג מ"ב), ובא הריבוי "כָּל", ללמד, שאלו שבא חיובם באמצע החג, עושים סוכה באותה שעה.

ביום טוב ראשון אין אדם יוצא בלולבו של חבירו

נאמר, "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים" (ויקרא כ"ג מ'), ומתוך כך שנאמר "לָכֶם", למדנו שאין אדם יוצא אלא בשלו[א], אבל בשל חבירו אינו יוצא, [בין שלא ברשות, כלומר גזול, ובין ברשות, כלומר שאול].

היושב בסוכתו של חבירו

לדעת רבי אליעזר – כשם שהכתוב "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם", האמור לעניין מצוות ארבעת המינים, מלמד, שאדם יוצא ידי חובתו רק בשלו[ב], ולא בשל חבירו, כך **הכתוב** בענין מצוות סוכה "חַג הַסֻּכֹּת **תַּעֲשֶׂה לְךָ** שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ" (דברים ט"ז י"ג), **מלמד, שאדם יוצא ידי חובתו רק בסוכתו שלו, ולא בשל חבירו**, בין שאולה ובין גזולה.

ולדעת חכמים – הכתוב "תַּעֲשֶׂה לְךָ" האמור לענין סוכה, בא ללמד, שאין אדם יוצא בסוכה גזולה, שאינה שלו כלל, ואין לו רשות לשבת בה, אבל **סוכה שאולה, אף שאינה שלו לגמרי**, [שאין לו בה קנין גמור, אלא קנין שאלה בלבד], **יוצא בה ידי חובה**, שנאמר "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת" (ויקרא כ"ג מ"ב), ללמד שכל ישראל ראוים לישב בסוכה אחת, [שיעשו סוכה אחת, ויכנסו בה בזה אחר זה], וכשתהא סוכה אחת לכל ישראל, אין בה לכל אחד מהם שווה פרוטה שתחשב שלו לגמרי, ובכל זאת יוצא בה, כי יש לו רשות לשבת בה, [שבשעה שהוא נכנס לה, הכל משאילים לו חלקם, ויש לו בה קנין שאלה], והוא הדין לכל סוכה שאולה. [ורבי אליעזר למד מהכתוב הזה,

---

[א] ומה שנהגו כל הקהל לקנות אתרוג בשותפות לצאת בו, דעתן להקנות כל אחד חלקו לחבירו בשעה שהוא מברך על מנת להחזיר, דבשביל שנשתתף בו, לא גרע ממתנה על מנת להחזיר דשמה מתנה. [תוס'].

[ב] ותימה דלרבי אליעזר דבעי סוכה שלכם, אין שנים יוצאין בסוכה אחת לעולם, ויהא צריך לכל בני הבית סוכה לכל אחד ואחד. ושמא הוה מרבי מדכתיב תשבו כעין תדורו, שיכולים לישב יחד בסוכה אחת. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

שעושים סוכה בחולו של מועד, לגר שנתגייר ולקטן שהגדיל, כפי שנתבאר לעיל].

חייב אדם להיות בביתו ברגל

לדעת רבי אליעזר, **הכתוב**[א] "וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ" (דברים י"ד כ"ו) **מלמד, שחייב אדם לשמוח עם בני ביתו ברגל, ולא יצא למקום אחר**.

ועוד אמר רבי אליעזר, משבח אני את העצלנים, שאין יוצאים מבתיהם ברגל, אף שלא מחמת הרגל מתעכבים, שהרי כל ימות השנה גם כן אינם יוצאים מביתם מחמת עצלותם, מכל מקום, מאחר שמתעכבים הם בביתם ברגל, יש לשבחם.

ומעשה ברבי אלעאי שהלך להקביל פני רבי אליעזר רבו בלוד ברגל [שהלך אליו מערב יום טוב להקביל פניו ביום טוב] אמר לו אליעאי אינך משובתי הרגל הואיל ולא עמדתך בביתך אצל אשתך.

חייב אדם להקביל פני רבו ברגל

אמר רבי יצחק, חייב אדם להקביל פני רבו ברגל, שכן מצינו, שכשאמרה האשה השונמית לבעלה שהיא מבקשת ללכת אל אלישע, "וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ אַתְּ[ב] הֹלֶכֶת[ג] אֵלָיו הַיּוֹם לֹא חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם" (מלכים ב' ד' כ"ג), משמע שבראש חודש ובשבת יש ללכת להקביל פני רבו[ד].

אמנם, חיוב זה אינו דוחה את החיוב המבואר לעיל, שיש לאדם לשמוח עם בני ביתו ברגל, ולפיכך, אם יכול לקיים שניהם, כגון שרבו נמצא בעירו או בתחומו, **ויכול להקביל פניו, ולחזור לביתו ביום לשמוח שמחת החג עם אשתו, מקביל פניו, ואם אינו יכול לחזור לביתו ביום, לא יקביל פני רבו**.

[א] תימה, דהאי קרא גבי מעשר כתיב בפרשת ראה, "וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ וְאָכַלְתָּ שָּׁם לִפְנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ" (דברים י"ד כ"ו), ולא מייתי קרא דכתיב בפרשת ראה גבי רגל, "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ" (דברים ט"ז י"ד). ויש לומר, דיליף ממעשר, דכתיב ביתו בהדיא. [תוס' פסחים ק"ט].

[ב] "אתי" כתיב.

[ג] "הלכתי" כתיב.

[ד] ונקט ברגל, גם שאינו מפורש בכתוב, דלא גרע רגל מחודש. [עי' ח"א מהרש"א].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

מתי שבת רבי אליעזר בסוכתו של יוחנן בן אלעאי

מעשה ברבי אליעזר, ששבת בגליל העליון בסוכתו של יוחנן בן אלעאי, בקיסרי או בקיסריון.

ולא היה הדבר **בסוכות**, שהרי לדעת רבי אליעזר אין יוצאים מסוכה לסוכה. וכמו כן **לא** היה הדבר **באחד מהרגלים**, שהרי לדעת רבי אליעזר חייב אדם לשמח את ביתו ברגל. **אלא** היה הדבר **באחת משבתות השנה**.

אין לך שבט מישראל שלא העמיד ממנו שופט

כל אותם המושיעים שהיו לישראל מימות יהושע[א] עד שמואל, נקראו שופטים, ואין לך לך כל שבט ושבט מישראל שלא העמיד לכל הפחות שופט אחד [ראה טבלה].

האמהות	לאה							בלהה		זלפה		רחל		
השבטים	ראובן	שמעון	לוי	יהודה	ישכר	זבולן	דן	נפתלי	גד	אשר	אפרים	מנשה	בנימין
השופטים			עלי	אבצן זה בועז	תולע	אלון	שמשון	ברק			יהושע	גדעון	אהוד
לא פורש ממי	עתניאל[ב]. יפתח. שמגר. יאיר. עבדון.												

אין לך שבט מישראל שלא יצאו ממנו נביאים.

-

שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביאים.

-

רבי אליעזר לא ענה מה דין מוסיף על אוהל עראי

נתבאר, שרבי אליעזר שבת פעם אחת בסוכתו של יוחנן בן אלעאי.

[א] מתחילה פירש רש"י, שהשופטים הם אלו שהיו משמת יהושע, ומשמע שהוא אינו בכללם, ולאחר מכן כשמנה אותם, מנה גם את יהושע. וי"ל"ע בדבר.

[ב] עי' רש"י שופטים פרק ט' פסוק ח' שכתב שעתניאל היה משבט יהודה.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

וכשהגיע חמה לסוכה, שאל יוחנן בן אלעאי את רבי אליעזר, האם מותר לפרוס עליה סדין, להגן מפני החמה, שכן דין פשוט הוא, שאסור לעשות אוהל בשבת, אבל פריסת סדין על גבי סוכה שהיא כבר מסוככת, אין בה עשיית אוהל גמור, אלא רק תוספת אוהל עראי, ולא ידע יוחנן בן אלעאי אם מותר לעשות כן.

לא רצה רבי אליעזר להשיב, [כפי הנהגתו שלא אמר דבר שלא שמע מרבו], ולפיכך השיאו לדברים אחרים, ואמר לו, אין לך כל שבט ושבט מישראל שלא העמיד ממנו שופט, [כפי שנבאר בעזה"י להלן].

וכשהגיעה חמה לחצי הסוכה, והיתה מתפשטת ומתקרבת אצלם, חזר יוחנן בן אלעאי ושאל, האם מותר לפרוס סדין על הסוכה.

שוב לא רצה רבי אליעזר להשיב, והמשיך לומר דברים אחרים, אין לך כל שבט ושבט מישראל, שלא יצאו ממנו נביאים, ושבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביאים [שאול ודוד על פי שמואל].

וכשהגיע חמה למרגלותיו של רבי אליעזר, נטל יוחנן סדין, ופירש עליה, הפשיל רבי אליעזר טליתו לאחוריו,

ויצא, שלא רצה להתיר את הדבר.

ואמרו, שמה שהשיאו לדבר אחר, לא הפליגו הימנו, ולדחותו שלא ללמדו תורה נתכוון, אלא שכך היתה הנהגתו, שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם.

ואין ללמוד דין זה, מדין פקק החלון המבואר להלן, שאוסר רבי אליעזר לסתום החלון בפקק משום תוספת אוהל עראי, [אלא אם כן היה הפקק קשור ותלוי כפי שיתבאר בעזה"י להלן], שכן יתכן שדווקא לפקוק את החלון אסור, משום שהפוקק מבטל את הפקק בחלון, ונעשה כבונה את הכותל, מה שאין כן סדין הנפרס מפני החמה, אינו בטל להיות שם באופן קבוע, ומותר.

פקק החלון

<u>א</u>. לדעת רבי אליעזר – אין פוקקים [=סותמים] **את החלון בשבת אלא בפקק** [=לוח] **הקשור בחלון ותלוי באויר**, שנראה מתחילה כחלק מהחלון, וכשפוקק בו את החלון, אינו נראה כמוסיף על הבנין. **אבל אם לא היה הפקק קשור בחלון, ואפילו היה קשור בלא להיות תלוי**, כגון שהיה החבל ארוך, והחלון מונח על הארץ, **אין פוקקים בו את**

החלון בשבת, כי בכך הוא נראה כמוסיף על הבנין, ולדעת רבי אליעזר, אין מוסיפים על הבנין, אפילו תוספת של עראי.

ב. ולדעת חכמים – אף על פי שלא היה הפקק קשור ותלוי בחלון, פוקקים בו את החלון, כי **מותר להוסיף תוספת של עראי על הבנין**.

דף כ"ח

מידותיו של רבי אליעזר

מעשה ברבי אליעזר, ששבת בגליל העליון, ושאלוהו שלשים הלכות בהלכות סוכה, שתים עשרה אמר להם שמעתי, שמונה עשר אמר להם לא שמעתי. ורבי יוסי ברבי יהודה אומר חילוף הדברים, שמונה עשר אמר להם שמעתי, שתים עשרה אמר להם לא שמעתי.

שאלוהו, וכי כל דבריך אינם אלא מפי השמועה.

אמר להם, מאחר ששאלתם כן, אתם מזקיקים אותי לגלות לכם הנהגותי, [ומחמת ההנהגה החמישית לא עניתי לכם], ואלו הנהגותי.

א. מימי לא קדמני אדם בבית המדרש.

ב. ולא ישנתי בבית המדרש, לא שינת קבע ולא שינת עראי.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ג. ולא הנחתי אדם בבית המדרש ויצאתי.

ד. ולא שחתי שיחת חולין [=דברי הבאי ושחוק].

ה. ולא אמרתי דבר שלא שמעתי מפי רבי מעולם, כלומר מה שלא עניתי דברים שלא שמעתי, אינו מחמת עצלותי, שאמרו רבותי דבר ולא שמעתיו, כי טרחתי הרבה ללמוד מהם, וכל מה שאמרו ידעתי, והסיבה שלא עניתי, כי רבותי לא לימדו דבר זה, ומה שלא שמעתי, לא אומר.

דברים אלו אמר רבי אליעזר על עצמו, אכן להלן יתבאר בעזה"י, שהיו לו מידות נוספות, שכל מה שאמרו על רבן יוחנן בן זכאי, היה רבי אליעזר תלמידו נוהג אחריו.

מידותיו של רבן יוחנן בן זכאי

א. מימיו לא שח שיחת חולין.

ב. ולא הלך ארבע אמות בלא תורה [=בלא גירסא, שהיה הולך ושונה תמיד].

ג. ולא הלך ארבע אמות בלא תפילין.

ד. ולא קדמו אדם בבית המדרש.

ה. ולא ישן בבית המדרש, לא שינת קבע ולא שינת עראי.

ו. ולא הרהר במבואות המטונפות.

ז. ולא הניח אדם בבית המדרש ויצא.

ח. ולא מצאו אדם יושב ודומם, אלא יושב ושונה.

ט. ולא פתח אדם דלת לתלמידיו, אלא הוא בעצמו.

י. ולא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם.

יא. ולא אמר הגיע עת לעמוד מבית המדרש, חוץ מערבי פסחים [מפני עשיית פסחיהם, ומפני התינוקות שלא ישנו] וערבי יום הכפורים [שצריך לאכול מבעוד יום].

וכן היה רבי אליעזר תלמידו נוהג אחריו.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

תלמידיו של הלל הזקן

שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן, שלשים מהם ראוים שתשרה עליהם שכינה כמשה רבינו, ושלשים מהן ראוים שתעמוד להם חמה כיהושע בן נון, עשרים בינונים. גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל, קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי.

גדולתו בתורה של רבן יוחנן בן זכאי

אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי, **שלא הניח מעסק התורה דבר**, ועסק בכל חלקיה.

א. מקרא.

ב. משנה [כגון משנה ובריתא של ששה סדרים].

ג. תלמוד [זו היא סברא, שהיו התנאים אחרונים מדקדקים בדברי הראשונים הסתומים לפרשם וליתן בהן טעם, כמו שעשו האמוראים אחר התנאים שפירשו דברי התנאים שלפניהן וקבעו בהן גמרא, ואותו דיוק שבימי התנאים נקרא תלמוד].

ד. הלכות [הלכה למשה מסיני, כגון גוד ולבוד ודופן עקומה, שיעורין חציצין מחיצין, עשר נטיעות, ערבה, וניסוך המים].

ה. אגדות.

ו. דקדוקי תורה [ריבויי אותיות, שבאים לדרוש בהן ריבוים ומעוטים, כגון "האזרח" להוציא הנשים, שדקדקה התורה בלשונה לכתוב אות יתירה ללמד].

ז. דקדוקי סופרים [שהוסיפו לדקדק אחר מעשה הבריות, ולהחמיר ולעשות סייג ואזנים לתורה, וגזרו גזרות להרחיק את האדם מן העבירה].

ח. קלים וחמורים [כלומר, דברים הלמדים בקל וחומר, שניתנו לדון מעצמן לכל אדם, ולא פירשו כלום בסיני].

ט. גזרות שוות [כלומר, דברים הלמדים בגזרות שוות].

י. תקופות [חשבון הילוך חמה ולבנה].

יא. גימטריאות [דברים הלמדים בלשון גימטריא, כגון, שש"ך - בבל באא"ת ב"ש. כשדים לב קמי באא"ת ב"ש. סהדה מנון באא"ט ב"ח. וכן לפי מנין האותיות, כגון, סתם נזירות שלשים יום, מקדוש יהיה, יהי"ה בגימטריא שלשים הוו].

יב. שיחת מלאכי השרת.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

יג. שיחת שדים.

יד. שיחת דקלים[א].

טו-טז. משלות כובסים ומשלות שועלים [שיסדו קדמונים לתת אמתלא לתוכחתם, ותולים אותן בכובסים ובשועלים].

יז. דבר גדול, כלומר **מעשה מרכבה**.

יח. דבר קטן כלומר **הויות דאביי ורבא**, [כל מה שנסתפקו אביי ורבא נסתפק גם הוא, ובכולם נתן את לבו, ונתן בהן טעם, ובימי אמוראים נשתכחו, ולכן נסתפקו בהם שוב אביי ורבא].

לקיים מה שנאמר, "לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא" (משלי ח' כ"א)

מדרגת יונתן בן עוזיאל

כבר נתבאר שרבן יוחנן בן זכאי שהיה קטן תלמידיו של הלל היתה דרגתו גדולה ואם כן על אחת כמה וכמה מעלתו של יונתן בן עוזיאל שהיה גדול תלמידיו.

אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל, **בשעה שיושב ועוסק בתורה, כל עוף שפורח עליו, מיד נשרף**. [רש"י פירש, שהעוף היה נשרף מחמת מלאכי השרת שהיו מתקבצים סביביו, לשמוע דברי תורה מפיו. ותוס' פירשו, שהעוף היה נשרף, משום שהיו הדברים שמחים כנתינתם מסיני, שנתנה תורה באש].

מחלוקות בית שמאי ובית הלל במשנתנו

בדף ג' מבואר, שבשני דברים נחלקו בית שמאי ובית הלל במשנתנו.

א. בענין הכשר סוכה. שלדעת בית שמאי צריך שתהא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו. ולדעת בית הלל די שתהא מחזקת ראשו ורובו. ובמחלוקת זו אמר שם רב שמואל בר יצחק, שהלכה כבית שמאי.

ב. בענין היושב בסוכה גדולה, וראשו ורובו בסוכה, ושלחנו בתוך הבית. שלדעת בית

[א] שיחת מלאכי השרת שיחת שדים שיחת דקלים, לא ידענא מאי היא. [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

שמאי, לא יצא ידי חובתו. ולדעת בית הלל יצא ידי חובתו.

ובענין המחלוקת השניה, נתבאר במשנתנו, שרצו להביא ראיה מסוכתו של רבי יוחנן בן החורנית.

שכך אמרו להם בית הלל לבית שמאי – לא כך היה מעשה, שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לבקר את רבי יוחנן בן החורנית, ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, ולא אמרו לו דבר.

אמרו להם בית שמאי – וכי משם ראיה, אף הם אמרו לו, אם כן היית נוהג, לא קיימת מצות סוכה מימיך.

נשים חייבות בעינוי יום הכפורים ובתוספת עינוי

כלל בידינו, שכל מצוות לא תעשה שבתורה, נשים חייבות בהן כאנשים, וכמאמר רב יהודה אמר רב, וכן שנו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, נאמר, "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם לִמְעֹל מַעַל בַּה' וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא" (במדבר ה' ו'), השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה[א].

ואם כן, עינוי יום הכפורים שהוא בלא תעשה ויש בו עונש כרת, נשים חייבות בו כאנשים.

אמנם כל זה בעינוי של יום עצמו, אבל תוספת עינוי שהצריך הכתוב להתחיל ולהתענות מבעוד יום, אין בה איסור לא תעשה, ולא עונש כרת[ב], אלא מצוות עשה בלבד, והיה מקום לומר שנשים פטורות ממנה ככל מצוות עשה שהזמן גרמא.

אולם אין הדבר כן, כי נאמר לענין התוספת, "וְהָיְתָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בָּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם" (ויקרא ט"ז כ"ט), ודרשו בברייתא, שאם היה נאמר "אזרח", היתה הכוונה לאנשים בלבד, אבל עתה שנאמר "הָאֶזְרָח", תוספת ה"א ריבוי היא, לרבות את הנשים, שגם הן חייבות בתוספת יום הכפורים.

[א] לענין פרשה שנאמרה בלשון זכר, הוא דאמרינן השוה הכתוב אשה לאיש ... אבל היכא דכתיב "איש", ממעטינן אשה. [תוס'].

[ב] דכתיב בעינוי "בעצם היום הזה", על עצמו של יום ענוש כרת, ואינו ענוש כרת על תוספת עינוי, ומאזהרה נמי אימעוט בפרק בתרא דיומא. [רש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

נשים פטורות ממצוות סוכה

כלל בידינו, שכל מצוות עשה שהזמן גרמא, כלומר, שאינה קבועה, אלא תלויה בזמן, נשים פטורות ממנה. והנה, למרות הכלל הזה, **היה מקום לומר**, **שמצוות סוכה**, **אף על פי שהיא מצוות עשה שהזמן גרמא**, **נשים יהיו חייבות בה**, וזאת משני טעמים.

- **לדברי אביי**, הסיבה שהיה מקום לומר שנשים חייבות בסוכה, **כי נאמר** "**בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ**" **כעין תדורו**, לומר, שתהא הישיבה בסוכה כישיבה בבית, ואם כן היה מקום לומר, שכשם שבבית הישיבה היא איש ואשתו, כך בסוכה **תהא הישיבה איש ואשתו**, וגם הנשים חייבות בסוכה.

- **ולדברי רבא**, הסיבה שהיה מקום לומר שנשים חייבות בסוכה, **כי נאמרה גזרה שווה** "**חמשה עשר**" "**חמשה עשר**", ללמוד דיני חג הסוכות מדיני חג המצות, [כפי שנתבאר לעיל בדף כ"ז לענין חיוב אכילה בלילה הראשון], ואם כן היה מקום לומר, שכשם שנשים חייבות באכילת מצה, אף על פי שהיא מצוות עשה שהזמן גרמא[א], כך יהיו חייבות במצוות סוכה, אף על פי שהיא מצוות עשה שהזמן גרמא.

- **וכמו כן** היה מקום לומר, שנשים חייבות בסוכה **מהריבוי** "**הָאֶזְרָח**", כשם שנתרבו באופן הזה לענין תוספת יום הכפורים, כפי שנתבאר.

ומכל מקום, לפי האמת **נשים פטורות** ממצוות סוכה, **כי כך נאמרה הלכה למשה מסיני**.

ובברייתא הסמיכו הלכה זו על הכתוב, שכך דרשו בברייתא את הכתוב, "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת" (ויקרא כ"ג מ"ב), "**אזרח**" **זה אזרח**, כלומר אם היה כתוב רק "אזרח", הכל היו חייבים בסוכה, אנשים ונשים, אבל עכשיו שנאמר "**הָאֶזְרָח**", הכוונה למיוחדים, כלומר ל**אנשים**, **אבל נשים פטורות**.

ודרשה זו של הברייתא **אסמכתא בלבד**, לזכור דין זה שנשים פטורות מסוכה, ואינה אמת, **שהרי לפי האמת אדרבה** "**אזרח**" **משמעותו אנשים בלבד**, ו"**האזרח**" **ריבוי הוא**, כפי שיתבאר בעזה"י להלן לענין עינוי יום הכפורים. [ולענין עינוי יום הכפורים, הריבוי הזה בא להוסיף נשים, אבל כאן נשים פטורות מהלכה למשה מסיני, והריבוי בא להוסיף גרים, כפי שנתבאר בעזה"י בסמוך].

[א] דנפקא כדרבי אלעזר בפסחים, שנאמר "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל מצות" כל שישנו בבל תאכל חמץ, ישנו בקום אכול מצה, ונשים ישנן במצות לא תעשה, דהיינו אכילת חמץ. [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

גרים חייבים בסוכה

אף על פי שנאמר, "כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת", שמשמע רק אזרחי ישראל, כלומר זכרים ישראל ולא גרים, **מריבוי ה"א במילה** "**הָאֶזְרָח**", למדנו לרבות גם את הגרים.

חיוב קטן בסוכה

מדין תורה, קטן פטור מכל המצוות, אבל משהגיע לגיל חינוך [של כל מצווה כפי הראוי לה[א]], חייבוהו חכמים לחנכו במצוות.

ואם כן, **קטן שלא הגיע לחינוך**, **פטור ממצוות סוכה לגמרי**.

וקטן שהגיע לחינוך, **חייבים לחנכו במצוות סוכה מדרבנן**, וחכמים בברייתא הסמיכו חיוב זה על הכתוב "כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת", לומר "כָּל" ריבוי הוא, לרבות את הקטנים, ואסמכתא בעלמא היא, כי באמת הריבוי הזה בא ללמד דבר אחר[ב].

ומבואר במשנתנו, שהזמן שבו הגיע הקטן לחינוך סוכה הוא, **שיהא קטן שאינו צריך לאמו**.

- בבית מדרשו של רבי ינאי אמרו, שהכוונה ל**קטן שנפנה ואין אמו מקנחתו**.

- ורבי שמעון בן לקיש אמר, שהכוונה ל**קטן שנעור משנתנו**, **ואינו קורא** לאמו, ואמנם אם קורא לה פעם אחת ושותק, גם כן נחשב קטן שאינו צריך לאמו, ורק כשקורא לה שוב ושוב, **אמא אמא**, עד שבאה אליו, נחשב צריך לאמו.

וכל זה כדעת תנא קמא של משנתנו, **אבל שמאי הזקן מחמיר** בכך, **ואומר**, **שגם קטן שצריך לאמו**, **חייב בסוכה**. ומעשה וילדה כלתו של שמאי הזקן, ופחת את המעזיבה, [כלומר פתח את הגג של החדר שבו היה הקטן] וסיכך על המטה, בשביל הקטן.

[א] הגיע לחינוך דאמרינן בכל דוכתא אין כולן שוים, אלא כל אחד לפי עניינו, דהכא גבי סוכה אמרינן באין צריך לאמו, וגבי חגיגה שיכול לעלות ברגליו, ובסוף לולב הגזול גבי לולב, ביודע לנענע, וגבי ציצית ביודע להתעטף, וגבי תורה ביודע לדבר. [תוס'].

[ב] לרבי אליעזר כדאית ליה, לרבות גר שנתגייר בינתים, וקטן שגדל בינתים, שעושים סוכה בחולו של מועד, מה שאין שאר ישראל עושין. ללרבנן כדאית להו, שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת, וסוכה שאולה כשרה [כמבואר בדף כ"ז]. [רש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי

נאמר "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ" כעין תדורו, לומר, שכל שבעת הימים אדם עושה סוכתו דירת קבע, להיות עיקר תשמישו בה, וביתו עראי.

כיצד? היו לו **כלים נאים** מעלם[א] לסוכה. [ובדף כ"ט יתבאר בעזה"י עוד בענין זה, אלו כלים מכניס לסוכה, ואלו כלים אינו מכניס]. **מצעות נאות**, **מעלם לסוכה**. **אוכל**, **ושותה**, **ומטייל**, **בסוכה**. **וכמו כן לומד בסוכה דברים שאין בהם מאמץ**, ואין לו צורך לצאת ממנה בשבילם, כפי שיתבאר בעזה"י בסמוך.

לימוד תורה בסוכה

הקריאה בתורה שבכתב, **והחזרה על משניות השגורות בפיו**, אין בהם טורח, ובנקל יכול לעשותם בסוכה, ולכן דברים אלו יש לו לעשותם **בסוכה**.

ובענין השינון וסברת הלימוד והבנתו, **הם דברי התלמוד**, בהם מבוארים טעמי המשניות והברייתות, מה טעם זה חייב וזה פטור, זה אסור וזה מותר, בדברים אלו יש חילוק.

כשהוא עמל על הבנת הדברים [=עיוני], **רשאי לצאת מהסוכה ולעמול**, כי לצורך עמלו זקוק הוא לאויר להרחיב דעתו, ומצטער הוא בסוכה, ובכך הוא פטור ממנה.

אבל כשהוא חוזר על הדברים הללו כדי לזוכרם בלבד [=למגרס], ואינו עמל בהבנתם, **הרי הם כמקרא ומשנה**, **ויש לו לעשותם בסוכה**.

ומתוך הסוגיה משמע, ששני אופנים יש, שבהם חוזרים על דברי התלמוד בלא לעמול בהבנתם.

האופן האחד הוא, מיד אחרי ששמע את השמועות מרבו, שתחילה יש לו לשננם לזוכרם היטב, ורק אחר כך ידקדק בהם להבינם, וכן היה מנהגם של רבא ורמי בר חמא, כשיצאו מלפני רב חסדא אחר שלימדם שמועותיו, תחילה היו חוזרים יחד במרוצה על מה ששמעו מפיו, ולאחר מכן היו מעיינים בדבר, וחזרה מהירה שעושים קודם העיון יש לעשותה בסוכה.

[א] כל כניסה דסוכה נקיט בלשון עלייה במסכת סוכה, לפי שרובן עושין סוכותיהן בראש גגן. [רש"י שבת קנ"ד].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

והאופן השני מבואר בדברי רש"י, שאחר שכבר עמלו על הדברים, ונתבררו היטב בטעמם, שוב יש לחזור עליהם לזוכרם, וגם חזרה זו היא במרוצה ובלא טורח, ויש לעשותה בסוכה.

דף כ"ט

כלי תשמישו שנותן בסוכה ושאינו נותן בסוכה

כוסות [=מאני משתיא =כלי שתיה], **רשאי להניחם בסוכה** [גם אחרי ששתה בהן], כי אינם מאוסים.

אבל קערות [=מאני מיכלא =כלי אכילה], **לאחר שאכלו בהן**, **צריך להוציאן** מהסוכה, כי הן מטונפות מהמאכלים[א].

וחצבא [=כד של חרס ששואבים בו מים], **וכן שחיל** [=דלי של עץ], **יש להניחם חוץ לסוכה**, כי אין דרך כבוד שיהיו בסוכה.

מקום נתינת הנר

סוכה גדולה, **נותן את הנר בתוכה**. **וסוכה קטנה** שיש בה שיעור מצומצם של שבעה טפחים, **נותן את הנר חוצה לה**[ב].

צער מחמת גשמים הפוטר מסוכה

כבר נתבאר, שהמצטער פטור מן הסוכה, ובכלל זה המצטער מחמת גשמים שיורדים

[א] קערות, לאחר שאכלו בהן, צריך להוציאם מן הסוכה, משום מיאוס, כך פירש בקונטרס. וי"מ כגון קדירות ואגני דלישא, וטעמא דכעין תדורו בעינן, והני אין רגילין להיות בבית דירה, אלא בית יש להם לבדם. וכן פירש בה"ג, כגון קדרי ושפודי ובי טוי ובי תפי. [תוס'].

[ב] אין שרגא מעניינא דאחרים, דמנא דמיכלא בר ממטללתא היינו בשעה שאין משתמש בהן, דבשעת סעודה אוכל בקערה בסוכה, אבל שרגא, בעודו דולק ומשתמש לו לאורו, אסור ... ושמא היינו טעמא, דמשום דמוקמינן בסוכה קטנה, וחיישינן שמא תשרף סוכתו, ותדע דהדלקה דוקא, מדלא נקט מעייל את הנר, כדנקיט התם מעייל בה מאני מיכלא. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

בסוכה.

ומבואר במשנתנו, שהאופן שבו מותר לצאת מהסוכה מחמת ירידת הגשמים, הוא, **כשירדו מעט גשמים בשיעור כזה, שהם מקלקלים את המקפה** [=תבשיל קפוי, שאינו רך מדאי, ולא עבה מדאי, שהוא ממהר להתקלקל יותר משאר תבשילים].

וזה השיעור לרוב בני אדם, אבל מי שהוא אנין הדעת [=איסטניס], **ומצטער בפחות מכך, נפטר מהסוכה כפי מה שהוא מצטער**.

וכשנשבה רוח בסוכתו של רב יוסף, והשירה קסמים מהסכך, אמר רב יוסף שיפנו כליו מהסוכה. וכששאל אותו אביי, הלא השיעור הוא כשירדו גשמים המקלקלים את המקפה. ענה לו רב יוסף, מאחר שאני אנין הדעת[א], נשיבת רוח זו נחשבת אצלי, כגשמים המקלקלים את המקפה לרוב בני אדם, ולכן אני פטור מהסוכה.

יצא מהסוכה מחמת גשמים מתי יחזור

היה אוכל בסוכה, **וירדו גשמים**, **ויצא** מן הסוכה **לגמור סעודתו בבית**, וכשישב לו לאכול פסקו גשמים, **אין מטריחים אותו להפסיק אכילתו ולחזור לסוכה עד שיגמור סעודתו**.

היה ישן תחת הסוכה, **וירדו גשמים**, **ויצא** מן הסוכה לישון בבית, **אין מטריחים אותו לחזור** לסוכה **עד שיתעורר אחר עלות השחר**, אבל באמצע הלילה, אף אם התעורר, אינו צריך לחזור לסוכה, ואם עלה השחר ולא נתעורר מעצמו, גם כן אין מעירים אותו לחזור לסוכה.

גשמים בחג סימן קללה

כשירדו גשמים בחג, סימן קללה היא, ומשלו משל למה הדבר דומה, לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו קיתון של מים על פניו.

- היה מקום לומר, שהכוונה לכך שהעבד שופך מים על רבו, שכשיורדים גשמים בחג, סימן הוא שישראל אינם משמשים את רבם כראוי, ודומים הם לעבד שבא לתת לרבו

[א] רב יוסף מאניני דעת הוה, דתניא בפרק ערבי פסחים, שלשה חייהן אינן חיים, הרחמנין, והרתחנין, ואניני הדעת, שאינם יכולין לסבול שום דבר מיאוס, ואמר רב יוסף, כולהו איתנהו בי. [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

מים לשתות, ותחת זאת שופך את המים על רבו, והיציאה מהסוכה היא שפיכת הקיתון.

- אולם מסקנת הגמרא, שהכוונה לכך שהרב שופך את המים על העבד, שכשיורדים גשמים בחג, סימן הוא שאין הקב"ה חפץ בעבודתם של ישראל, ודומים הם לעבד שבא לתת לרבו מים לשתות, והרב נוטל את המים ושופך אותם על העבד, לומר לו איני חפץ בעבודתך, וירידת הגשמים היא שפיכת הקיתון.

ליקוי חמה

לדעת ברייתא אחת – בזמן שהחמה לוקה, **סימן רע לכל העולם כולו**, משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם, שעשה סעודה לעבדיו, והניח פנס [=אור] לפניהם, כעס עליהם, ואמר לעבדו, טול פנס מפניהם, והושיבם בחושך.

ולדעת ברייתא שניה – בזמן שהחמה לוקה, **סימן רע לעובדי כוכבים**, המונים לחמה, [ולא לישראל המונים ללבנה].

כשהחמה **לוקה במזרח** [כלומר בבקר, כשהיא במזרח], **סימן רע ליושבי מזרח**. וכשהיא **לוקה במערב**, **סימן רע ליושבי מערב**. וכשהיא לוקה **באמצע הרקיע**, [כלומר בחצות היום, שעומדת בראש כל אדם], **סימן רע לכל העולם כולו**[א].

פניו דומים לדם, **חרב** בא לעולם. **לשק**, חיצי **רעב** באין לעולם, לזו ולזו חרב וחיצי רעב באין לעולם.

יש אומרים שאם **לקה בכניסתו** [=בשקיעתו[ב]], **פורענות שוהה** לבוא [כדרך ששוהה הסימן, להראות עד כלות היום]. לקה **ביציאתו**, **ממהרת** לבא [כדרך שמיהר הסימן לבא]. **ויש אומרים חילוף הדברים**, אם לקה בכניסתו [=ערבית] פורענות ממהרת לבא, [שהסימן כשם שאין לו שהות לשמש ביום, שסמוך לשקיעתו הוא, כך אין שהות לפורענות לבא] ואם לקה ביציאתו [=שחרית], פורענות שוהה לבא, [כשם שיש לחמה עוד שהות ביום].

[א] כן פירש רש"י. והקשה רש"ש, שהרי ידוע שכשחמה במזרח לאלו, היא במערב לאלו, ומה שייך בזה מזרח ומערב. ועוד, אם כפירוש רש"י, היינו מה שאמרו אחרי כן בכניסתו וביציאתו. ולכן פירש, שכאן הכוונה לליקוי עצמו, שפעמים הליקוי חלקי, ורק מזרח השמש נסתר, או רק מערב השמש נסתר, וזה סימן למקצת יושבי תבל אלו שבמזרח או אלו שבמערב, ופעמים הליקוי מלא וכולה נסתר, וזה סימן לכל העולם.

[ב] לפירוש רש"י צריך לומר, שאין זה כלוקה במערב לעיל, שלוקה במזרח היינו כשהיא מעל יושבי מזרח שזה אחר חצות היום במשך כמה שעות, אבל בכניסתו היינו בשעת שקיעה ממש שכבר עברה את יושבי המזרח.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ולדעת ברייתא שלישית – **בשביל ארבעה דברים** חמה לוקה.

א. על אב בית דין שמת ואינו נספד כהלכה.

ב. על נערה המאורסה שצעקה בעיר ואין מושיע לה.

ג. על משכב זכור.

ד. על שני אחים שנשפך דמם כאחד.

ליקוי מאורות

רבי מאיר אומר – **כל זמן שמאורות** [=ירח וכוכבים[א]] **לוקים**, **סימן רע לשונאיהם של ישראל** [הם ישראל עצמם], **מפני שמלומדים במכות**, כלומר, הם רגילים ללקות יותר מכולם, ולפיכך כשפורענות באה לעולם, יש להם לדאוג יותר משאר אומות, משל לסופר [=מלמד תינוקות] שבא לבית הספר ורצועה בידו [להכות], מי דואג, מי שרגיל ללקות בכל יום ויום, הוא דואג.

ולדעת ברייתא שניה – כשלבנה לוקה, סימן רע לשונאיהם של ישראל, **מפני שישראל מונים ללבנה.**

ולדעת ברייתא שלישית – **בשביל ארבעה דברים מאורות** [=ירח וכוכבים] **לוקים**.

א. על כותבי פלסטר [=שטרות מזויפים ומכתבי עמל, לשום דופי על אדם, לכתוב בשמו מה שלא צוה].

ב. על מעידי עדות שקר.

ג. על מגדלי בהמה דקה בארץ ישראל [שמחריבים את הארץ, שאין יכולים לשמרם מלרעות בשדה חביריהם].

ד. על קוצצי אילנות טובות [ואפילו שלהם, שמשחיתים הם, ונראין כבועטים בהקב"ה ובברכתו שמשפיע טובו].

[א] כן פירש רש"י להלן גבי בשביל ארבע דברים מאורות לוקים שהכוונה ללבנה ולכוכבים. ומיהו יל"ע בדבר, שכן הטעם שאמר כאן רבי מאיר, שישראדל רגילים ללקות, נכון תמיד, גם בליקוי חמה, ואם כן אפשר שרבי מאיר חולק על האמור לעיל, שליקוי חמה סימן רע לעובדי כוכבים, ולדעתו גם ליקוי חמה סימן רע לישראל. ואפשר שמשום כן לא פירש כאן רש"י מה הן המאורות, כי הכוונה לכולן, ורק להלן, שהכוונה למקצתן, פירש שהכוונה לירח וכוכבים. ויל"ע בכל זה.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

כל אומה אלוהיה לוקה עמה

אין לך כל אומה ואומה, שלוקה, שאין אלהיה לוקה עמה, כלומר שר שלה המליץ בעדה, [כגון סמאל שהיה שר של עשו], שנאמר, "וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים" (שמות י"ב י"ב).

בזמן שישראל עושים רצונו של מקום

אינם מתיראים מאותות השמים

בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, אין מתיראין מכל אלו [כגון מליקוי חמה ולבנה], שנאמר, "כֹּה אָמַר ה' אֶל דֶּרֶךְ הַגּוֹיִם אַל תִּלְמָדוּ [לעשות כמעשיהם. ומשתעשו רצונו] וּמֵאֹתוֹת הַשָּׁמַיִם אַל תֵּחָתּוּ כִּי יֵחַתּוּ הַגּוֹיִם מֵהֵמָּה" (ירמיהו י' ב'), גויים יחתו, ואין ישראל יחתו.

בשביל ארבעה דברים נכסי בעלי בתים נמסרים למלכות

א. על משהי שטרות פרועים [אצלם, כדי לחזור ולגבות פעם אחרת].

ב. על מלוי ברבית[א].

ג. על שהיה ספק בידם למחות [ביד עוברי עבירות שבדורם, שדבריהם נשמעים מחמת עושרם, והבריות יראים מהם] **ולא מיחו**.

ד. על שפוסקים צדקה ברבים [שאומרים שיתנו לעניים] **ואינן נותנים**.

בשביל ארבעה דברים נכסי בעלי בתים יוצאין לטמיון

אמר רב, בשביל ארבעה דברים, נכסי בעלי בתים יוצאין לטמיון כלומר נטממין וכלים מאליהם.

א. על כובשי שכר שכיר [שמדחהו בלך ושוב].

[א] וכתיב "מרבה הונו בנשך ותרבית, לחונן דלים יקבצנו" ואמרינן בבבא מציעא, כגון שבור מלכא, שחונן בהן עניי נכרים. [רש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ב. על עושקי שכר שכיר [לגמרי גוזל שכרו].

ג. על שפורקים עול מעל צואריהם ונותנים על חבריהם.

ד. על גסות הרוח [שמתגאים ומשתררים על אחיהם בשביל עושרם]. וגסות הרוח כנגד כולן.

אבל בענוים נאמר, "**וַעֲנָוִים יִירְשׁוּ אָרֶץ וְהִתְעַנְּגוּ עַל רֹב שָׁלוֹם**" (תהלים ל"ז י"א).

סליק פרק הישן

פרק שלישי לולב הגזול

דף כ"ט

[ויקרא כ"ג מ'] וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹקֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים.

מצוות ארבעת המינים

נאמר, "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹקֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים", ללמד, שיש לקחת את ארבעת המינים הללו בחג הסוכות.

ובהמשך הפרק יתבאר בעזה"י, ש**מדין תורה**, **במקדש** מצווה לטלם **בכל שבעת הימים**, שנאמר "וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹקֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים". **ובמדינה**, מצווה לטלם **ביום הראשון בלבד**, שנאמר "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן". **אולם לאחר שנחרב הבית**, **התקין רבן יוחנן בן זכאי**, שיהיו נטלים **גם במדינה כל שבעה**, זכר למקדש.

ומאחר שביום הראשון מצווה הנטילה מהתורה, **ובשאר הימים מדברי חכמים בלבד**, **יש דברים שיש בהם חילוק בין יום ראשון לשאר ימים**.

ובחלקו הראשון של הפרק יתבארו בעזה"י שארבעת המינים הללו הם לולב הדס ערבה ואתרוג[א], וכמו כן יתבאר בעזה"י, באלו אופנים הם כשרים למצוותם, ובאלו אופנים הם פסולים.

לולב יבש פסול

לולב[ב] יבש פסול לקיום מצוות ארבעת מינים, **גם ביום הראשון**, שבו המצווה מהתורה,

---

[א] זה הסדר שהם סדורים בפרק זה, ויל"ע מדוע נסדר האתרוג אחרון, ולא כמו בכתוב שהוא ראשון.

[ב] לכאורה כל ארבעת המינים שווים בדין זה.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

וגם בשאר הימים, שבהם המצווה מדברי חכמים[א].

ומבואר בגמרא, שהסיבה לכך שלולב יבש פסול, **כי** הוא **צריך להיות** "**הדר**", **ולולב יבש אינו** "**הדר**".

- **רש"י פירש** [במשנה], **שהכוונה לכך, שצריך לקיים את המצווה בצורה מהודרת, כמו שנאמר** "**זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ**" (שמות ט"ו ב'), ללמד, שיש לעשות את המצוות באופן נאה ומהודר, ובלולב יבש אין המצווה מהודרת. ומאחר שמהסיבה הזו הוא נפסל, כשם שהוא נפסל לקיום מצוות ארבעת המינים ביום הראשון, שהיא מהתורה, כך הוא נפסל לקיום מצוות ארבעת המינים בשאר הימים, שהיא מדברי חכמים, כי מאחר שתקנו שבעה ימים זכר למקדש, יש לעשות זאת בצורה מהודרת.

- **ותוס' פירשו**, שדין "הדר" האמור בלולב, אינו מחמת הכתוב "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ"[ב], אלא **משום שנאמר** באתרוג "פְּרִי עֵץ **הָדָר**", ולולב הוקש לו[ג], ולכן גם הלולב צריך להיות "הדר"[ד].

ובדף ל"א יתבאר בעזה"י, שנחלקו חכמים בדבר זה, ורבי יהודה מכשיר לולב יבש.

[א] מבואר, שדברים הפוסלים משום שאינם "**הדר**", **פוסלים כל שבעה** ימים. אולם מה שנאמר "**לכם**", ללמד שיהיה **משלכם** ולא שאול או גזול, אינו מעכב אלא ביום טוב ראשון. **וכן** מה שנאמר "**ולקחתם**", ללמד שתהא לקיחה תמה, ויהא שלם **ולא חסר**, אינו מעכב אלא **ביום טוב ראשון בלבד**. והקשו התוס', מאי שנא זה מזה, הלא כל הדברים הללו למדים מכתוב אחד, "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר". [ואי משום דמשמע ליה דהני דכתיבי מקמי ביום ראשון, עליה קיימי, אבל "הדר" בתריה כתיב. אכתי קשיא, מדכתיב "ולקחתם" דרשינן ... דארבעה מינין שבלולב מעכבין זה את זה, דבעינן לקיחה תמה ... דרשינן נמי מדכתיב "ולקחתם" לשון רבים, שתהא לקיחה לכל אחד ואחד ... ואם כן בשאר הימים תיסגי במין אחד ובלקיחה של אחד בשביל כולם]. ותירצו התוס', שסיבת החילוק, **משום שיום ראשון לבדו מהתורה בגבולין, ושאר ימים מדרבנן זכר למקדש, ולכן בעיקר הלקיחה, כגון ארבעה מינים, ולקיחה לכל אחד, תקנו בשאר יומי כעין דאורייתא. וכן בהדר, משום הדור מצוה. אבל בחסר ובשאול לא תקנו. ובגזול פלוגתא** דשמעתין, דרבי יוחנן סבר דתקון משום מצוה הבאה בעבירה, ושמואל סבר דלא תקון, דמתוך שיוצא בשאול יוצא נמי בגזול. [עי' תוס'].

[ב] דאין ואנוהו אלא לכתחלה, ולא מיפסל בהכי ... [תוס'].

[ג] עי' להלן בדף ל"א.

[ד] והאי **יבש** דהכא, אין לפרש כמו יבש דפרק אין מעמידין ... לאחר שנים עשר חדש. דהא אמרינן לקמן גבי הדס יבש, יבשו רוב עליו ונשתייר שם שלשה בדי עלין לחין כשירין, אלמא אין היבשות תלוי בשנים עשר חדש. אלא יש לומר יבשות דהכא כמו יבשות אזן בכור ... עד **שתהא נפרכת בצפורן**. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

דפים כ"ט-ל'

לולב גזול פסול

ביום ראשון של סוכות, **לולב**[א] **גזול פסול** לקיום מצוות ארבעת מינים **לדברי הכל**.

והטעם לכך, **כי נאמר** "**וּלְקַחְתֶּם לָכֶם**", ללמד שתהא הלקיחה משלכם, כלומר משל הלוקח, ולא משל אחרים.

ואין להחשיב את הלולב הגזול כשל הגזלן, מטעם שסתם גזילה נתייאשו ממנה בעליה כשתפסו מהם ולא יכלו למנוע, ומאחר שנתייאשו ממנה הבעלים, נקנית לגזלן, ויוצא בה. כי באמת, כל זמן שלא שמענו את הבעלים שנתייאשו בפירוש, לא נתייאשו, ולא נקנית לגזלן.

ולענין שאר ימי החג, נחלקו חכמים:

- **לדברי רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, וכן לדברי רבי אמי, לולב גזול פסול** למצוות ארבעת המינים **גם בשאר ימי החג**.

והטעם לכך, **כי** מאחר שבא לידו בגזל, המקיים בו מצווה, **מצווה הבאה בעבירה היא**, ואין מקיימים מצווה הבאה בעבירה, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

- **ולדברי רבי יצחק, בשאר ימי החג, יוצא אדם ידי חובתו בלולב גזול**.

כי הכתוב "**וּלְקַחְתֶּם לָכֶם**", **נאמר רק על היום הראשון**, אבל בשאר ימים, יוצא אדם בלולב של חבירו, בין שאול ובין גזול[ב].

לולב שאול פסול רק ביום ראשון

ביום ראשון של סוכות, **לולב**[ג] **שאול פסול** לקיום מצוות ארבעת מינים, **כי נאמר** "**וּלְקַחְתֶּם לָכֶם**", ללמד שתהא הלקיחה משלכם, כלומר משל הלוקח, ולא משל

[א] לכאורה כל ארבעת המינים שווים בדין זה.

[ב] הכא דווקא שהוא מדרבנן לא חייש אמצוה הבאה בעבירה. [תוס'] ואם כן, מחלוקת האמוראים הללו, אם במצוות דרבנן אמרינן מצווה הבאה בעבירה לא הוי מצווה.

[ג] לכאורה כל ארבעת המינים שווים בדין זה.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

אחרים.

אבל בשאר הימים, שלא נאמר בהם "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם" **יוצא אדם בלולב ששואל מחבירו**.

דף ל'

מצווה הבאה בעבירה

בהמה גזולה, וכן בהמה פיסחת, כלומר חיגרת וצולעת, שהיא בעלת מום קבוע, אינן רצויות למזבח, כמבואר בדברי הנביא, שהתלונן על ישראל כשהביאום, "וַאֲמַרְתֶּם הִנֵּה מַתְּלָאָה וְהִפַּחְתֶּם אוֹתוֹ אָמַר ה' צְבָאוֹת וַהֲבֵאתֶם גָּזוּל וְאֶת הַפִּסֵּחַ וְאֶת הַחוֹלָה וַהֲבֵאתֶם אֶת הַמִּנְחָה הַאֶרְצֶה אוֹתָהּ מִיֶּדְכֶם אָמַר ה'" (מלאכי א' י"ג).

ומתוך כך שהשווה הכתוב את הגזולה ואת בעלת מום קבוע, למד רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, שכשם שבעלת מום קבוע פסולה להקרבה לעולם, כך גזולה פסולה להקרבה לעולם.

והנה כל זמן שלא נתייאשו הבעלים מהבהמה שנגזלה מהם, נחשבת של הבעלים, וכבר למדנו שאין אחרים יכולים להקריבה, כי נאמר "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה' מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם" (ויקרא א' ב'), ללמד שאין אדם מקריב אלא את מה ששייך לו, ולא דבר השייך לחבירו[א].

ומהכתוב המשווה גזולה לבעלת מום למדו, שגם אחרי שנתייאשו הבעלים מהבהמה

[א] תימה דבמרובה ממעט גזול מדכתיב "קרבנו", והכא ממעט ליה מדכתיב "מכם" ... ועוד קשה, דהתם משמע דלפני יאוש לא צריך קרא, דדריש "קרבנו" ולא הגזול, וקאמר היכי דמי, אילימא לפני יאוש, למה לי קרא. ועוד קשה, דהא "מכם" דרשינן בפרק קמא דחולין, מכם ולא כולכם, להוציא את המומר, מכם, בכם חלקתי ולא באומות ... ויש לומר, דהא דקאמר במרובה לפני יאוש למה לי קרא, משום דלפני יאוש אין יכול להקדיש, והרי הוא חולין, כדאמרינן גזל ולא נתיאשו הבעלים, שניהם אינם יכולים להקדיש, דאיש כי יקדיש את ביתו אמר רחמנא, מה ביתו ברשותו כדאיתא במרובה ... והא דמייתי הכא קרא ד"מכם", **אף על גב דמ"ביתו" נפקא, אורחא דגמרא בהכי, דמייתי "מכם", משום דאי לא כתיב "ביתו", הוה מוקמינן "מכם" להך דרשה**, אבל השתא דכתיבי הני קראי, אייתר ליה "מכם" להוציא את המומר, ולבכם חלקתי. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

שנגזלה מהם, [שאמרו, אוי לנו שהפסדנו ממון זה], שבכך היא נקנית לגזלן[א], אף על פי כן אינו יכול להקריבה לגבוה, והסיבה לכך, כי באה לידו בעבירה.

וכן נאמר, "כִּי אֲנִי ה' אֹהֵב מִשְׁפָּט שֹׂנֵא גָזֵל בְּעוֹלָה וְנָתַתִּי פְּעֻלָּתָם בֶּאֱמֶת וּבְרִית עוֹלָם אֶכְרוֹת לָהֶם" (ישעיהו ס"א ח'), כלומר, בעולות שאתם מביאין לי, אני שונא את הגזל שאתם גוזלים אותם, ואף על פי שהכל שלי, ואף מתחלה שלי היתה.

ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, משל למלך בשר ודם שהיה עובר על בית המכס, אמר לעבדיו, תנו מכס למוכסים. אמרו לו, והלא כל המכס כולו שלך הוא. אמר להם, ממני ילמדו כל עוברי דרכים, ולא יבריחו עצמם מן המכס. אף הקדוש ברוך הוא אמר, "אֲנִי ה' שֹׂנֵא גָזֵל בְּעוֹלָה", ממני ילמדו בני, ויבריחו עצמם מן הגזל.

ומבואר, שכשם שאין להקריב לקרבן בהמה שבאה לידו בעבירה, כך אינו יכול לקיים שום מצווה, בדבר שבא לידו בעבירה[ב].

יש חילוק בין מטלטלים גזולים לקרקעות גזולות

מטלטלים גזולים, יש אופנים שיוצאים הם מבעלות הבעלים הראשונים ונכנסים לבעלות הגזלן או בא כוחו.

א. יאוש בלבד – כשנתייאשו הבעלים מהגזילה, [כגון שאמרו אוי לנו שהפסדו את הדבר]. י"א שבכך יצאה הגזילה מרשותם, ונכנסה לרשות הגזלן להיות שלו, [אלא שחייב לשלם עליה]. וי"א שבכך לא יצאה הגזילה מרשות בעלים להיות שייכת לגזלן.

[א] משמע דקסבר רבי יוחנן, יאוש כדי קנה. וקשה ... דבהגוזל בתרא שמעינן בהדיא לרבי יוחנן משמיה דרבי ינאי, דשינוי רשות ואחר כך יאוש לא קני. ויש לפרש דהכי קאמר, הא קנייה ביאוש ושינוי השם ... מעיקרא חולין והשתא הקדש. [תוס'].

[ב] דאף על גב דקרא גבי קרבן כתיב, הוא הדין בכל מצות דהוי דאורייתא, כדמוכח בריש הגוזל קמא, גבי הרי שגזל סאה של חיטין וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה דאין זה מברך אלא מנאץ. [] ואם תאמר, לקמן דפסלינן לולב של אשרה ושל עיר הנדחת משום דמיכתת שיעוריה, תיפוק ליה משום **מצוה הבאה בעבירה**. ותו אמאי שרינן דלאו אשרה דמשה. ויש לומר דלא דמי לגזל, **דמחמת עבירת הגזל באה המצוה שיוצא בו**, אבל הני, אטו מחמת עבירה שנעשית בו מי נפיק ביה. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ב. יאוש ושינוי רשות – כשנתייאשו הבעלים מהגזילה, ולאחר מכן היה שינוי רשות, כגון שמכרה הגזלן לאחר, באותה מכירה נכנס הדבר לרשות הקונה להיות שלו.

ג. יאוש ושינוי השם – כשנתייאשו הבעלים מהגזילה, ולאחר מכן היה שינוי השם, כגון שמתחילה היתה טלה וגדלה ונעשית איל, נכנסה לרשות הגזלן להיות שלו[א].

ד. יאוש שינוי מעשה – כשנתייאשו הבעלים מהגזילה, ולאחר מכן היה שינוי מעשה, כגון ששינה בה הגזלן דבר בגופה, נכנסה לרשות הגזלן להיות שלו[ב].

וכל זה במטלטלים גזולים, **אבל קרקע אינה נגזלת, ולעולם אינה יוצאת מרשות בעליה הראשונים על ידי גזילה**[ג]. [כן מבואר בסוגיתנו, אמנם בדף ל"א יתבאר בעזה"י, שנחלקו חכמים בדבר זה, ויש מי שאומר שגם קרקע נגזלת].

הנהו אוונכרי דזבני אסא מנוכרי

כלל בידינו, שסתם נוכרים, גזלני קרקעות מישראל הם, ואם כן, כל קרקעות שבידם, ספק גזולות הם מישראל, ומאחר שקרקע אינה נגזלת כפי שנתבאר, אף אם כבר נתייאשו הבעלים הראשונים מהקרקע, עדיין היא ברשותם.

וכמו כן, כל הגידולים שבאותם קרקעות, כל זמן שהם מחוברים לקרקע, דינם כקרקע, וכשהקרקע גזולה וברשות בעליה הראשונים, גם הגידולים ברשות הבעלים הראשונים.

ואין הגידולים יוצאים מרשות הבעלים אלא לאחר שיקצצו, ויהיו נידונים כמטלטלים, ואז יצאו מרשות הבעלים הראשונים באחד מהאופנים שמטלטלים גזולים יוצאים מרשות הבעלים.

[א] שינוי השם שאינו חוזר, קני מדאורייתא אף על גב דלא נתייאש ... ושינוי השם דהדר למלתיה, בלא יאוש לא קני כלל, חוץ מלענין מריש משום תקנת השבים. [תוס'].

[ב] שינוי מעשה שאינו חוזר ... קני מדאורייתא אף על גב דלא נתייאש. ושינוי מעשה החוזר קונה בלא יאוש מדרבנן ... משום תקנת השבים. [תוס'].

[ג] כלומר אינה קנויה לגזלן בשום יאוש, דלעולם היא בחזקת בעלים, דמקראי נפקא לן בהגוזל בתרא, כדפירש בקונטרס. והדין עמו ... ובירושלמי דכלאים סוף פרק שביעי משמע דיש יאוש לקרקע, דפריך, ויש קרקע נגזלת, אמר רבי לוי אף על פי כן יש יאוש לקרקע. ומיהו יש ליישב, דלעולם אין יאוש, ולאיסור דרבנן משום כלאים איירי ... [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

- לדעת האומרים שיאוש בפני עצמו מועיל, הגידולים נקנים גם לזה שקוצץ אותם עצמו, בשעה שהוא קוצץ אותם, שהרי הבעלים כבר נתייאשו מהם, ומאחר שהם מטלטלים הם נקנים ביאוש בלבד.

- ולדעת האומרים שיאוש בפני עצמו אינו מועיל, אין הגידולים נקנים לקוצץ בקציצתם בלבד כשנעשו מטלטלים, אלא לאחר שנעשה בהם שינוי, כגון שינוי רשות, שהקוצץ מוכר אותם לאחר, שבכך הם נקנים לקונה, או שינוי מעשה או שינוי השם, שבכך הם נקנים אף לקוצץ עצמו.

ועל פי המבואר עד עתה, הורה רב הונא, לאותם אוונכרי [=תגרים ישראלים] שקונים הדסים מנוכרים, שלא יקצצו את ההדסים מהקרקע בעצמם, אלא יבקשו מהנוכרים לקצוץ אותה.

שכן כשהנוכרים יקצצו נעשים הם גזלנים שלהם, ולאחר מכן, כשהם מוכרים לתגרים, יש כאן שינוי רשות אחר היאוש, ונקנו ההדסים לתגרים.

אבל אם התגרים יקצצו את ההדסים בעצמם, יהיו הם הגזלנים מהבעלים. ומעתה, אם יאוש בפני עצמו אינו קונה, לא קנו את ההדסים לעצמם, ולא יוכלו לצאת בהם ידי חובה. ואף אם יאוש בפני עצמו קונה, ונקנו להם ההדסים, מכל מקום, מאחר שהם נחשבים לגזלנים של ההדסים, לא יוכלו לצאת בהדסים ידי חובתם, משום מצווה הבאה בעבירה.

ומבואר, שהוראה הנ"ל היתה כדי להכשיר את ההדסים לתגרים עצמם, אבל לבאים לקנות מהם הם כשרים בכל אופן, כי אף אם התגרים יקצצו אותם בעצמם, ויהיו הם הגזלנים, נקנים הם לקונים מהם, כי המכירה להם היא שינוי רשות שאחר היאוש.

אין כאן לא שינוי מעשה ולא שינוי השם

נתבאר שההדסים הנקנים מן הנוכרים, אינם נקנים לתגרים עצמם, אלא אם יקצצום הנוכרים, ואחר כך ימכרום לתגרים, שבכך אף אם היתה הקרקע גזולה, ההדסים נקנים לתגרים, בשינוי רשות שאחר היאוש.

ודווקא באופן הזה ההדסים נקנים לתגרים עצמם, אבל אינם נקנים להם על ידי אגידת הלולב, שהיא שינוי מעשה, כי שינוי מעשה אינו קונה אלא כשהוא מוחלט, אבל כשניתן להחזירו, אינו מועיל לקנות, ואגידת הלולב היא שינוי מעשה שניתן להחזירו,

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

שהרי ניתן להתיר את האגד[א].

וכמו כן אין ההדסים נקנים לתגרים על ידי שינוי השם[ב], שמתחילה נקראו הדסים, ועכשיו הושעות, כי באמת גם מתחילתם, הדסים הנמכרים להושענות, נקראים הושענות[ג].

דף ל"א

סוכה גזולה

א. הנכנס בחזקה לסוכתו של חבירו או מסכך ברה"ר.

לדברי רב נחמן, בדין זה נחלקו רבי אליעזר וחכמים, ואלו דבריהם וטעמיהם.

לדעת רבי אליעזר – הכתוב "חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ" (דברים ט"ז י"ג) מלמד, שאין אדם יוצא ידי חובתו בסוכה שלא נעשית משלו, בין גזולה [שזכה בה בגזילה], ובין בשאולה [שעדיין ברשות בעליה], [כפי שנתבאר בדף כ"ז], ולפיכך, התופס בחזקה סוכת חבירו הבנויה בקרקעו, [שדין הסוכה המחוברת כדין הקרקע], וכן המסכך ברשות הרבים, ממה נפשך **לא יצא ידי חובתו**, שכן אם קרקע נגזלת[ד], סוכה זו גזולה היא, ואם קרקע אינה נגזלת, סוכה זו שאולה היא.

ולדעת חכמים – הכתוב "חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ" (דברים ט"ז י"ג) מלמד, שאין אדם יוצא ידי חובתו בסוכה גזולה, אבל בסוכה שאולה, יוצא ידי חובתו, ולדעתם קרקע אינה נגזלת, ואם כן, התופס בחזקה סוכת חבירו הבנויה

[א] ומה שנקצץ מן המחובר לא חשיב שינוי מעשה, כיון דלא נשתנה שמו בכך, דמעיקרא אסא והשתא אסא ... [תוס'].

[ב] ואם תאמר הא דפריך הכא לקנינהו בשינוי השם, תקשי ליה אמתניתין דלולב הגזול. ויש לומר דמתניתין איכא לאוקמא בשגזלו אגודה, דלית ביה לא שינוי השם, ולא שינוי מעשה. [תוס'].

[ג] לכאורה גם אם היה כאן שינוי מעשה גמור, או שינוי השם, לא היה מועיל להם אלא לקנות, אבל לא לצאת בו, משום מצווה הבאה בעבירה. ויל"ע בדבר.

[ד] ופלוגתא היא בהגוזל, איכא למאן דאמר קרקע נגזלת, דדריש ריבוי ומיעוט, ואיכא למאן דאמר קרקע אינה נגזלת, דדריש כללי ופרטי ... והוה ליה לרב נחמן למימר דרבי אליעזר לטעמיה, דאמר בהגוזל, קרקע נגזלת, וסוכה גזולה היא, דמייאשי בעלים מינה כשאר מטלטלין, דהוה ליה קרקע בחזקת גזלן ... אלא אי אמר הכי, הוי משמע דמודי רבי אליעזר בשאולה, ואנן קים לן בפרק הישן, דאף בשאולה פסיל, הלכך אמר לה רב נחמן ממה נפשך, כלומר, אי נמי הוה סבירא ליה לרבי אליעזר קרקע אינה נגזלת כרבנן, אפילו הכי פסיל לה משום שאולה. [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

בקרקעו, או מסכך ברשות הרבים, אין זו סוכה גזולה, אלא סוכה שאולה, ולפיכך **יצא ידי חובתו**.

ב. גזל עצים וסיכך בהם.

לדברי רב נחמן, בדין זה הכל מודים, **ש**הסוכה כשרה **ויוצא** בה **ידי חובתו**, שכן זה שגזל עצים וסיכך בהם, קנה אותם בשינוי מעשה ושינוי השם, וגם תקנת חכמים היא, שהנותן עצים בבניין לא ישיבם ממש, אלא דמיהם בלבד, משום תקנת השבים, [שאם ידעו שעליהם להרוס מה שבנו, לא ישובו בתשובה], ומאחר שקנה את העצים, אין זו סוכה גזולה, ולא שאולה, ויוצא בה ידי חובתו[א].

ומעשה בזקנה אחת שגזלו ממנה עבדי ריש גלותא עצים, וסככו בהם את הסוכה. באה לפי רב נחמן, ואמרה לו, ריש גלותא וכל החכמים של ישיבת ריש גלותא יושבים בסוכה גזולה. צווחה שיחזירו לה את העצים, ולא השגיח בה רב נחמן. אמרה לו, אשה שהיה לאביה [=אברהם אבינו] שלוש מאות ושמונה עשר עבדים צועקת לפניכם, ואינכם משגיחים בה? אמר להם רב נחמן, פעיתא היא דא [=קולנית היא זו], ואין לה אלא דמי עצים בלבד, משום תקנת השבים.

ג. גזל סוכה שלימה ומטלטלת.

האופן שבו מודים חכמים שסוכה גזולה, **ואין יוצאים בה**, הוא, כשהסוכה מטלטלת ואינה קרקע, ולכן יש בה דין גזילה, וכשלא נעשה בה שינוי שתהא קנויה לגזלן, כגון שגזל סוכה שלמה העשויה בראש העגלה או בראש הספינה[ב].

קורה גזולה שנתנה הגזלן בסוכה

כבר נתבאר, שאף שמדין תורה, כל שלא נשתנתה הגזלה, שייכת היא לבעליה, וחייב

[א] עי' בהערה בסוף דף ל'.

[ב] דהיא עצמה נגזלת, שאינה מחוברת לקרקע, ואין עליו להחזיר דמים, אלא כמו שהיא בנויה, דאין כאן משום תקנת השבים, שהרי לא טרח עליה לבנותה, ולא הוציא עליה יציאות. [רש"י]. ועל חנם דחק ... דגזל עצים וסיכך בהן שינוי החוזר לברייתו הוא, ומדאורייתא לא קני ... [ואפילו בלא עגלה וספינה, איכא לאוקומיה קרא, כגון בראובן שבנה סוכה בחצרו של שמעון מדעתו, ובא שמעון ותקף את ראובן והוציאו מסוכתו, דאין עליה תורת שאולה, כיון דלא קיימא ברשותו של ראובן, ולא דמיא לקרקע, דבחזקת הבעלים עומדת, ולכך אין קרקע נגזלת. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

הגזלן להחזירה, תקנת חכמים היא, שאם גזל קורה ונתנה בבנין, אינו צריך לקעקע את הבנין ולהשיבה, אלא משלם דמיה.

ואמר רבינא, שכן הדין, לא רק כשנתן קורה גזולה בבנין של קבע, אלא אף כשנתנה בסוכתו, ש**כל שבעת ימי החג הסוכה נחשבת לענין זה כבנין קבע**, **ואם באו בעלים לתבוע קורתם**, **נותן להם דמיה בלבד**. [ואם חיבר את הקורה בטיט, נעשית בנין גמור, וגם אחר ימי החג אינו צריך להשיבה ממש].

ואמנם כבר נתבאר לעיל, שהמסכך סוכתו בעצים גזולים, אינו צריך להשיבם ממש, ודי בכך שמשלם דמיהם. אלא שהיה מקום לומר, שדוקא בעצים הדין כן, כי כשיקבלו הבעלים דמי עצים, ימצאו עצים אחרים בנקל. אבל כשגזלו מהם קורה, היה מקום לומר, שישיבוה ממש, כי לא ימצאו אחרת בנקל. ולפיכך הוצרך רבינא ללמד, שגם קורה, מאחר שנתנה בסוכה, אין הגזלן צריך להשיב ממש, ורשאי לתת את דמיה.

דעת רבי יהודה בענין לולב ואתרוג יבשים

לעיל בדף כ"ט נתבאר, שלולב יבש פסול למצוות ארבעת המינים, [בין ביום טוב ראשון ובין בשאר הימים] משום שאינו הדר. ובברייתא מבואר, שרבי יהודה חולק על כך, ומכשיר. ונאמרו שני אופנים לבאר דברי רבי יהודה.

א. מחלוקת בלולב בלבד אם מקישים לולב לאתרוג.

לדברי רבא, הכל מודים, ש**אתרוג** של ארבעת המינים **צריך להיות הדר**, **ככתוב** בו, "**פְּרִי עֵץ הָדָר**", ולכן אתרוג יבש פסול.

ולדעת חכמים, **לולב הוקש לאתרוג**, ללמד, שכשם שאתרוג צריך להיות הדר, כך הלולב צריך להיות הדר, **ואם הוא יבש**, **הוא פסול**.

ולדעת רבי יהודה, **לולב לא הוקש לאתרוג** ללמד שצריך להיות הדר[א], **ולכן לולב יבש**

[א] **ולא ניתן לדרוש מעצמו** מכל שלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן **אלא קל וחומר**. [רש"י]. **ותימה גדולה** פירושו, דאפילו סמוכין, דהיינו שני מקראות הסמוכין זה לזה, ניתנו לידרש מן התורה, כדאמרן בריש יבמות, סמוכין מן התורה מנין, שנאמר סמוכים לעד לעולם עשוים באמת וישר, כל שכן היקישא, דהיינו שני דברים המוקשים בפסוק אחד, ואפילו לרבי יהודה דלא דריש סמוכין אלא היכא דמוכח ומופנה כדאמרינן התם, מכל מקום בהיקישא מודה.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

כשר.

אולם דברי רבא נדחו כי מצינו ברייתא מפורשת בה מבואר שלדעת רבי יהודה גם אתרוג ישן כשר ולכאורה הוא הדין לאתרוג יבש.

ב. מחלוקת באתרוג ובלולב אם צריכים להיות הדר.

מסקנת הגמרא, שמחלוקת חכמים ורבי יהודה היא בין באתרוג ובין בלולב.

לדעת חכמים, זה וזה צריכים להיות הדר ככתוב באתרוג, "**פְּרִי עֵץ הָדָר**", ולולב הוקש לו, **ולפיכך זה וזה כשהם יבשים הם פסולים**.

ולדעת רבי יהודה, "**הָדָר**" הנזכר בכתוב "פְּרִי עֵץ הָדָר" **אינו לשון הידור**, **אלא לשון דירה**, ובא ללמד שכוונת הכתוב לאתרוג שהוא **פרי הדר באילן משנה לשנה**, **ואם כן**, אין ללמוד מכאן שצריך להיות הדר, ולפיכך **אתרוג ולולב יבשים**, **אף שאינם מהודרים**, **כשרים** הם.

ומבואר בברייתא שאמר רבי יהודה לחכמים, מעשה בבני כרכים, [שאין דרים על מקום פרדסים, ואין דקלים מצוים שם], שהיו מורישים את לולביהם לבני בניהם. ואמרו לו, משם ראיה? אין שעת הדחק ראיה.

לולב ואתרוג כמושים

נתבאר שנחלקו חכמים ורבי יהודה בלולב ואתרוג יבשים אם כשרים הם או פסולים.

ומבואר בברייתא, שדווקא ביבשים ממש נחלקו, אבל כמושים, **כלומר יבשים קצת**, **שניטלה מהם הלחלוחית**, **כשרים הם לדברי הכל**.

-

מחלוקת תנא קמא ורבי יהודה בדין לולב שנפרדו עליו, תתבאר בעזה"י בדף ל"ב.

-

מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה, בענין הדבר שבו אוגדים את הלולב, תתבאר בעזה"י

אלא **כל המדות אדם דן מעצמו חוץ מגזרה שוה** דאין דן אלא אם כן למדה מרבו. והכא בסברא פליגי, דיש דברים שאין להקישם לאותו דבר, ושמא קסבר לא שייך לשון הדר אלא בפירות. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

בדף ל"ו.

אין להוסיף על ארבעת המינים

ארבעת מינים שבלולב, כשם שאין פוחתים מהם, כך אין מוסיפים עליהם.

ולא רק באגודתם לא יוסיף עליהם, אלא **אף חוץ לאגודתם** לא יביא מין נוסף.

ואפילו לדעת רבי יהודה, האומר, שלולב צריך אגד, ומה שאינו באגודה עומד בפני עצמו, אף על פי כן לא יביא מין נוסף חוץ לאגודה.

אין להביא מינים אחרים תחת המינים החסרים

היה מקום לומר, שאם לא נמצאו ארבעת המינים שצוותה תורה, לצאת בהם ידי חובה, יעשו זכר להם במינים אחרים, כדי שלא תשתכח המצווה, ולא תיבטל לגמרי.

אלא שאין הדבר כן, ואם אין ארבעת המינים שצוותה תורה לא יביא אחרים, שמא תצא מכך תקלה, שגם כשיהיו להם ארבעת המינים, ימשיכו להביא את המינים האחרים.

וזהו ששנינו לא מצא אתרוג, לא יביא, לא פריש [=חבוש], ולא רמון, ולא דבר אחר[א].

אתרוג ירוק[ב] ככרתי

לדעת רבי מאיר – אתרוג שמראהו ירוק ככרתי **כשר** הוא.

ולדעת רבי יהודה – אתרוג שמראהו ירוק ככרתי **פסול** הוא. ושני אופנים נאמרו לבאר דבריו.

מתחילה רצו לומר, שהסיבה לכך, **כי** לדעת רבי יהודה, אתרוג צריך להיות הדר, וירוק ככרתי **אינו הדר**.

[א] יש לדקדק מכאן, דאם לא מצא כשר, מברך בפסול, מדנקט פריש או רמון [לא יביא הא פסול יביא]. ויש לדחות. אבל יש לדקדק דשרי, כמו לולב פסול [=יבש] לרבנן בשעת הדחק. [תוס'].

[ב] **(א)** כאן משמע, שירוק הוא **מה שאנו קוראים** היום **ירוק**. **(ב)** ויש מקומות שמשמע שירוק הוא **מה שאנו קוראים** היום **תכלת**. **(ג)** ויש מקומות שמשמע שירוק הוא **מה שאנו קוראים** היום **צהוב**. [עי' תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

אולם מסקנת הגמרא, שלדעת רבי יהודה, אתרוג אינו צריך להיות הדר, והסיבה שירוק ככרתי פסול, **כי** כשהוא ירוק ככרתי, **עדיין לא נגמר הפרי**[א].

שיעור אתרוג קטן

נחלקו חכמים, כמה יהיה אתרוג קטן, ועדיין יהיה כשר לצאת בו ידי חובה.

לדעת רבי מאיר – **כאגוז**.

ולדעת רבי יהודה – **כביצה**. ושני אופנים נאמרו לבאר דבריו.

מתחילה רצו לומר, שהסיבה לכך, **כי** לדעת רבי יהודה, אתרוג צריך להיות הדר, וכל שאינו כביצה **אינו הדר**.

אולם מסקנת הגמרא, שלדעת רבי יהודה, אתרוג אינו צריך להיות הדר, והסיבה שצריך להיות כביצה, **כי** כל זמן שאינו כביצה, **עדיין לא נגמר הפרי**[ב].

שיעור אתרוג הגדול

נחלקו חכמים, כמה יהיה אתרוג גדול, ועדיין יהיה כשר לצאת בו ידי חובה.

לדעת רבי יוסי – אתרוג כשר **אף** כשהוא גדול כשיעור **שיאחז אחד בשתי ידיו**.

לדעת רבי יהודה – אין להכשיר אתרוג גדול אלא בשיעור **שיכול לאחוז שתים ביד אחת**.

מתחילה רצו לומר, שהסיבה לכך, **כי** לדעת רבי יהודה, אתרוג צריך להיות הדר, וכל שהוא גדול יותר מדאי **אינו הדר**.

[א] ואותם אתרוגים הבאים לפנינו ירוקים ככרתי, כשרים אפילו לרבי יהודה, כשחוזרים למראה שאר אתרוגים אפילו בתלוש, לאחר ששהו בכלי זמן מרובה, דודאי גמר פריים. [תוס'].

[ב] ואין זו פלוגתא דאתרוג הבוסר, דפליגי בה רבי עקיבא ורבנן לקמן בפירקין. דהא אפילו גדול כאגוז וכביצה פסיל ליה רבי עקיבא, משום דלאו בר זריעה לטעם אחד, ולפי טעם שני משום דבעי הדר. והאי דהכא אפילו לא בעי הדר, פסיל ליה משום דלא גמר פירא. ולא כמו שפירש בקונטרס לקמן, אתרוג הבוסר כפול הלבן, דההוא שיעורא אתמר גבי ענבים, דבגמר בישולם נמי קטנים הם, אבל אתרוג שהוא פרי גדול, אפילו יותר מכביצה בוסר הוא, כשסופו ליגדל יותר הרבה, והכא בשאין סופו ליגדל יותר, דאפילו רבי עקיבא דפסיל התם, הכא מכשיר בכאגוז למר וכביצה למר, דחשיב גמר פרי, אבל פחות מכאן לא חשיב גמר פרי אף על פי שאין סופו ליגדל יותר, דיש דברים הרבה שלעולם לא יבואו לידי בישול פרי ... [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

אולם מסקנת הגמרא, שלדעת רבי יהודה, אתרוג אינו צריך להיות הדר, והסיבה שצריך להיות בשיעור שיחזיק שתים כמותו בידו אחת, **כי** בשעת נטילה צריך לאחוז **לולב בימין ואתרוג בשמאל**, [שכך אוחז בימין שלושה מינים ובשמאל מין אחד], **ופעמים נותנים לו באופן הפוך**, **וצריך להחליף** בין ידיו, **ואם יהיה האתרוג גדול** מהשיעור שיאחז ממנו שתים בידו אחת, כשמחליף את המינים בין ידיו, האתרוג **עלול ליפול ולהיפסל בנקב**, ולכן אמרו שלא לקחת אתרוג גדול מדאי.

לולב של עבודה זרה

לולב ששימשו בו לעבודה זרה, כגון לכבד לפניה קרקע. וכן לולב שעבדו בו עבודה זרה שעבודתה בלולב [כגון שעבודתה להעביר לפניה לולב או לזרוק לפניה לולב] **נאסר בהנאה**[א].

ואמר רבא, אף על פי שהוא אסור בהנאה, אם **נטלו לשם מצוות לולב**, **יצא** בו ידי חובה, **כי** כלל בידינו, **מצוות לאו להנות נתנו**, כלומר אין קיום המצווה נחשב הנאה, ואם כן, כשמקיים מצווה בלולב זה, אינו נחשב כנהנה מאיסורי הנאה.

אמנם אף שיוצא בו ידי חובה, **לכתחילה לא יטול אותו למצווה**, **כי** מאחר שנשתמשו בו לעבודה זרה **מאוס הוא** לגבוה.

לולב אשרה של משה

לולב של אשירה, שהיא אילן שעובדים אותו עבודה זרה, **דינו כדין לולב של עבודה זרה הנזכר לעיל**[ב], שלכתחילה אין לקחתו למצוות ארבעת מינים, אולם בדיעבד אם לקחו, יצא בו, אף על פי שהוא אסור בהנאה, כי מצוות לאו להנות נתנו.

[א] כן פירש רש"י לולב של עבודה זרה בסוגיתנו, לא לולב שהוא עבודה זרה, אלא שנשתמשו בו לעבודה זרה או עבדוה בו. [אכן לפי זה יל"ע מה הקושיה מלולב של אשרה, שהוא לולב הנעבד]. ותוס' מפרשים שלולב של עבודה זרה הוא לולב הנעבד, ובשלושה אופנים פירשו. (א) בעבודה זרה דנכרי, דיש לה ביטול. [וההוא דקתני לא יצא, בעבודה זרה דישראל, שאינה בטילה עולמית] ... (ב) ורבינו תם מפרש, דכולהו בעבודה זרה דנכרי, וכאן קודם ביטול, וכאן לאחר ביטול, ולאחר ביטול נמי לכתחלה לא יטול ולא יתקע, דמאיס לענין מצוה, לפי שהיה עליו שם עבודה זרה ... והא דמשני הכא באשרה דמשה, ולא משני בדנכרי וקודם ביטול, משום דמשנקצץ הלולב מן הדקל נתבטל ... (ג) ונראה לפרש דרבא שרי אפילו בעבודה זרה של ישראל, ובאילן שנטעו ולבסוף עבדו וכרבנן ... דשרו להדיוט אלא אם כן נטעו מתחלה לכך ... ומתניתא דשל אשרה פסול, כשנטעה מתחילה לכך, והיינו אשרה דמשה, דבהיא מוקי רבנן קרא דואשריהם תשרפון באש ... [ע"כ מתוס'].

[ב] כן משמע לכאורה מפירוש רש"י, אולם לכאורה אין הדברים דומים, זה נעבד וזה תשמיש, ועי' בהערה הקודמת.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

אבל **לולב של אשירה של משה, כלומר מאותם אשירות שהיו בארץ בשעת כיבוש הארץ, שנצטוו עליהם מפי משה** "וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ" (דברים י"ב ג'), **מאחר שטעונות שריפה, אין יוצאים ידי חובה בלולב שלהם, שכן הלולב צריך שיהיה בו שיעור** [של ארבעה טפחים, כפי שיתבאר בעזה"י בדף ל"ב], **וכל שהוא טעון שריפה**, נחשב כשרוף, ואין שיעורו קיים [=**כתותי מכתת שיעורי**].

לולב של עיר הנדחת

לולב של עיר הנדחת טעון הוא שריפה, שנאמר, "וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל תּוֹךְ רְחֹבָהּ וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ אֶת הָעִיר וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ כָּלִיל לַה' אֱלֹקֶיךָ וְהָיְתָה תֵּל עוֹלָם לֹא תִבָּנֶה עוֹד" (דברים י"ג י"ז), ומאחר שהוא טעון שריפה, כתותי מכתת שעורי, **ואין יוצאין בו ידי חובה**, כמבואר לענין לולב אשרה של משה.

לולב שנקטם ראשו

במשנתנו מבואר, שלולב שנקטם ראשו **פסול הוא**, ופירש רש"י, **משום שאין זה הדר**.

וכתבו התוס' שני פירושים, מהו נקטם ראשו של הלולב.

א. נקטם ראשו של הלולב הוא, **כשנחסרו ראשי רוב העלים העליונים של הלולב**, [אבל אם נחסר הראש של שתי העלים העליונים בלבד הנקראים תיומת, אינו נפסל, ורק כשינטלו שני עלים אלו לגמרי, אז הלולב נפסל, משום נטילת התיומת, כמאמר רבי יהושע בן לוי].

ב. נקטם ראשו של הלולב הוא, **כשנחסרו ראשי שני העלים העליונים ביותר בלולב הנקראים תיומת**, [ואף שבחסרון כזה כבר הלולב נפסל, הוצרך רבי יהושע בן לוי לומר, שגם בנטילת התיומת לגמרי, הוא נפסל, כי היה מקום לומר, שרק כשנחסרו הוא נפסל, משום שאינו הדר, אבל כשנטלו לגמרי הדר הוא וכשר. א"נ בחסרון ראשי העלים הלולב נפסל רק כשנחסרו שני עלי התיומת, ובנטילה לגמרי הלולב נפסל, אף כשניטלה אחת מעלי התיומת].

לולב שנסדק ראשו ולולב הנעשה כהימנק

לדברי רב הונא, **לולב שנסדק** ראשו בלבד, **ולא נחסר** מהעלים, **כשר** הוא.

וביאר רב פפא, שכל זה כשנסדקו ראשי העלים או אף השדרה, **אבל אם נעשה כהינמק** [=מעין מזלג בעל שתי שיניים שכל אחת לצד אחר], כלומר, **שגדל כמין שתי שדראות**,

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

מחצית עלים לכאן, ומחצית עלים לכאן, הלולב פסול.

לולב כפוף

מבואר בברייתא, שלולב שראשו כפוף כאגמון כלפי מטה, **פסול** הוא.

דף ל"ב

לולב קווץ

מבואר בברייתא, שלולב קווץ, שיוצאים בשדרה שלו עוקצים כמין קוצים[א], **פסול** הוא.

לולב עקום דומה למגל

לולב **עקום כמגל לאחוריו**, כלומר לצד השדרה [הוא הצד שאמצעו חלק, והענפים יוצאים מכאן ומכאן], **כשר** הוא, שכן היא דרך גדילתו של הלולב.

אבל לולב עקום כמגל לפניו, כלומר לצד שכנגד השדרה, אין זה דרכו ופסול הוא.

ולולב עקום כמגל לצדדים האחרים. ללשון ראשון פסול, כלולב עקום לפניו. וללשון שני כשר, כלולב עקום לאחוריו.

לולב חרות ולולב הדומה לחרות

לולב שנתקשה ונעשה חריות, כדרך הלולבים, שעליהם נושרים בימות הגשמים, והשדרה מתקשה ונעשית עץ, **פסול** הוא.

אבל כל זמן שלא נעשה עץ, אף שהחל להתקשות ו**דומה לחריות**, **כשר** הוא.

[א] כן פירש רש"י. ובערוך פירש ענין צמיתה. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

לולבא דסליק בחד הוצא

לדברי רבא, לולב שכל עליו יוצאים מצד אחד, **בעל מום הוא**, **ופסול**.

לולב שנפרצו עליו ולולב שנפרדו עליו.

במשנתנו מבואר, ש**לולב שנפרצו עליו פסול**, **ולולב שנפרדו עליו כשר**. [ודעת רבי יהודה תתבאר בעזה"י להלן]. וביאר רב פפא, נפרצו דעביד כי חופיא, נפרדו, דאיפרוד אפרודי. ונחלקו המפרשים בביאור הדבר.

א. שיטת רש"י.

לולב שנפרצו עליו, הוא לולב **שאין עליו מחוברים בו**, **אלא על ידי אגידה**, והוא עשוי כחופיא [=מטאטא], כלומר עלים תלושים של לולב הנאגדים יחד. ופסולו משום שאינו הדר.

ולולב שנפרדו עליו, הוא **לולב שכל עליו מחוברים בו למטה בשדרה**, **אבל** ככל שהם עולים, הם **יוצאים לצדדים**, **ונפרדים זה מזה**, ולא עולים יחד סמוך לשדרה.

ב. שיטת תוס'.

לולב שנפרצו עליו, הוא לולב **שכל עליו מחוברים בו**, **אבל חילקו את כל העלים שבו לשנים**, שכן דרך עלי הלולב, שהם כפולים.

ניטלה התיומת

התיומת היא **שני העלים העליונים האמצעים** ששם השדרה כלה[א].

ולדברי רבי מתון אמר רבי יהושע בן לוי, אם נטלה התיומת, **הלולב פסול**. ולעיל בדף ל"א הובאו בזה שני פירושי התוס'. י"מ שהכוונה לנטילת שני העלים. וי"מ שהכוונה אף לנטילת אחד מהם.

[א] כן פירשו רש"י ותוס'. ובה"ג פירש, שהתיומת, היא גב העלים, מקום שכל שני עלים מתחברים יחד. [עי' תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

נחלקה התיומת

תיומת שנחלקה היא תיומת שנחלקו בה שני העלים העליונים האמצעים זה מזה לגמרי, ונסדקה השדרה ביניהם עד העלים שלמטה מהם.

- **וללשון ראשון**, **נסתפק רב פפא**, האם הלולב נפסל בכך, כמו שניטלה התיומת, או שדווקא כשנטלה התיומת ונחסר הלולב, הוא נפסל, אבל כשנחלקה התיומת בלבד, לא נפסל הלולב.

- **וללשון שני**, לא נסתפק בזה רב פפא, כי **בפירוש אמר** רב מתון אמר **רבי יהושע בן לוי**, שכשנחלקה התיומת **הלולב פסול**, כמו שניטלה התיומת.

לדעת רבי יהודה לולב פרוד טעון אגידה מלמעלה

נתבאר לעיל, שלולב שעליו מחוברים לשדרה רק בתחילתם, וכשהם עולים כלפי מעלה הם נפרדים ויוצאים לצדדים, כשר.

אמנם לדעת רבי יהודה [משום רבי טרפון], אין לקחתו כמו שהוא, ויש לאגדו מלמעלה, כדי שיהיו כל עליו צמודים לשדרה.

- בדף ל"א רצו לומר, שהסיבה לכך, כי לדעת רבי יהודה, הלולב צריך להיות הדר, וכשהעלים מתפרדים לצדדים אינו הדר.

- אולם מסקנת הגמרא, שלדעת רבי יהודה הלולב אינו צריך להיות הדר, והסיבה שצריך לאגוד את עליו, **משום שנאמר "כַּפֹּת תְּמָרִים"**, **מלשון כפיתה**, **ללמד שאם היה פרוד**, **יש לכופתו ולאגדו**.

"כַּפֹּת תְּמָרִים" הוא לולב

כבר נתבאר, שאחד מארבעת המינים הוא הלולב, והוא הנקרא בתורה "כַּפֹּת תְּמָרִים", ולהלן יתבאר מנין שהכוונה ללולב.

והנה **אין לומר** שהכוונה ל**חרות** של דקל, הוא הענף שכבר נתקשה ונעשה עץ, ויוצאים ממנו ענפים לכאן ולכאן, וכולם קשים.

והסיבה שאין לומר כן, כי נאמר "כַּפֹּת", ללמד שיהיה דבר שניתן לכפתו ולאגדו, וזה אי אפשר לאגוד ענפיו, משום שהם קשים.

וכמו כן **אין לומר** שהכוונה **לאופתא** של דקל, הוא חתיכת עץ מגזע הדקל שהוא חלק ואין ענף יוצא ממנו.

והסיבה שאין לומר כן, כי נאמר "כַּפֹּת", ללמד שיהיה דבר שיתכן שיפרד ויכפת וזה כמות שהוא אין בו לא פרידה ולא כפיתה.

וכמו כן, **אין לומר** שהכוונה **לכופרא** של דקל, הוא הענף שהחל להתקשות אבל עוד לא נעשה כעץ, וניתן לכפות ענפיו על ידי אגידה.

והסיבה שאין לומר כן, כי ענפים אלו עשויים כקוצים, ויוצאים בהם עוקצים הרבה, המסרטים את הידים, ולא מסתבר שצוותה תורה לקחתם, שהרי נאמר "דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם" (משלי ג' י"ז).

וכמו כן **אין לומר** שכוונת התורה **לאשכול של תמרים**, שגם הם נקראים כפות תמרים.

והסיבה שאין לומר כן, כי אם הכוונה לאשכול תמרים, אחד היה צריך לכתוב "כף תמרים", ואם הכוונה לשני אשכולות, היה צריך לכתוב "כפות תמרים".

אבל עתה שנכתב "כפת תמרים", משמע יחיד, ומשמע דבר הנכפת, וזהו לולב.

ציני הר הברזל

ציני [=דקלי] הר הברזל הם דקלים שיש בגיא בן הנם, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ועלים של לולביהם מועטים בשדרה, ומרוחקים זה מזה.

אם ראש כל עלה מגיע עד צד עיקר העלה שמעליו, הלולב **כשר**. [וזהו הדין המבואר במשנה].

ואם אין ראש כל עלה מגיע עד צד עיקר העלה שמעליו, הלולב **פסול**. [וזהו הדין המבואר בברייתא].

ללשון ראשון בגמרא, אביי אמר את החילוק הנ"ל מעצמו, ולאחר שאמרו, הביאו לכך ראיה, ממה שמצינו ברייתא החולקת על משנתנו.

וללשון שני בגמרא, מתחילה הקשו משנה על ברייתא, ומכח הקושיה הזו, תירץ אביי, שהיישוב הוא החילוק הנ"ל.

-

אמר רבי מריון אמר רבי יהושע בן לוי, ואמרי לה, תני רבה בר מרי משום רבן יוחנן בן זכאי, **שתי תמרות** [שני דקלים] **יש בגיא בן הנם** [סמוך לירושלים], **ועולה עשן מביניהם**,

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

וזהו ששנינו, ציני הר הברזל כשרות, וזו היא פתחה של גיהנם.

שיעור הדס וערבה

הדס וערבה, כל אחד מהם צריך להיות ארוך לכל הפחות **שלושה טפחים**.

שיעור לולב

לדעת רב יהודה אמר רב – הלולב צריך להיות ארוך מההדס והערבה טפח אחד, ואם כן, כשההדס והערבה שלושה טפחים, הלולב ארבעה טפחים.

ולדעת רבי פרנך אמר רבי יוחנן – השדרה של הלולב צריכה להיות ארוכה מההדס והערבה טפח אחד, ואם כן, כשההדס והערבה שלושה טפחים, השדרה של הלולב צריכה להיות ארבעה טפחים[א], **ונמצא כל הלולב יותר** מארבעה טפחים, **כפי השיעור שעלי הלולב מאריכים יותר משדרתו**.

במשנתנו מבואר, שהלולב צריך להיות גבוה יותר, כדי לנענע בו, שהוא טעון נענוע, מעלה ומוריד מוליך ומביא, לעצור רוחות רעות וטללים רעים. ורש"י פירש בגמרא, שהלולב צריך להיות גבוה יותר, משום שהוא גבוה במינו מכולם, וכעין זה מבואר בגמרא בדף ל"ז.

דעת רבי טרפון

נתבאר, ששיעור הדס וערבה שלושה טפחים, ושיעור לולב, [כולו או שדרתו], ארבעה טפחים. ומבואר בברייתא שרבי טרפון אומר באמה בת חמישה טפחים. ולהלן יתבארו דבריו בעזה"י.

א. שיעורם חמישה טפחים.

מתחילה הבינו את דברי רבי טרפון כפשוטם, שלדעתו, שיעור המינים הללו[ב], אמה של

[א] ובמשנה פירש רש"י, "שלשה טפחים תהא השדרה כנגד אורכו של הדס, וטפח יותר" ומשמע שפירש כדעה זו, שהשיעור שלושה טפחים וטפח נאמר בשדרה. [עי' רש"י במשנה] וברייתא דפרק המפלת מסייעא ליה לרבי פרנך, דתני אושעיא זעירא דמן חברייא, חמשה שיעורן טפח, וקא חשיב שדרו של לולב. ושמואל לא חייש, דלא מיתניא בי רבי חייא ורבי אושעיא. [תוס'].

[ב] מלשון הברייתא משמע, שכוונתו לכל המינים הנזכרים בתחילה, כלומר הדס ערבה ולולב. אולם רש"י פירש שכוונתו רק להדס וערבה.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

חמישה טפחים.

ואמר על כך רבא, שרא ליה מריה [=ימחול לו רבונו] לרבי טרפון, כלומר, צריך הוא לבקש מחילה על דבריו, שהרי הדס עבות כהלכתו, [קלוע כמין קליעה, ודומה לשרשרת], אפילו של שלושה טפחים מוצאים אנו רק בקושי, והוא אומר לנו שהשיעור חמישה טפחים, ומטריח על ישראל.

ב. אמה בת ששה טפחים עשה אותה בת חמשה.

כשבא רב דימי אמר, שבאמת גם לדעת רבי טרפון, שיעור הדס וערבה שלושה טפחים, ושיעור לולב ארבעה טפחים, אבל אין המדידה בטפחים רגילים, אלא בטפחים גדולים מעט, שאמה של ששה טפחים רגילים, יש לעשותה חמישה טפחים, ובטפחים גדולים אלו נאמרו השיעורים הנ"ל. ונמצא כל טפח גדול טפח רגיל וחומש. ושיעור הדס וערבה, שלושה טפחים רגילים ושלושה חומשים. ושיעור לולב, ארבעה טפחים רגילים וארבעה חומשים.

והקשו על כך, שכן רב הונא אמר משמו של שמואל שהלכה כרבי טרפון, ורב יהודה אמר משמו של שמואל, ששיעור הדס וערבה שלושה טפחים, ואם כדברי רב דימי, היה

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

לו לשמואל לומר שלושה טפחים ושלושה חומשים, ולא להקל מהשיעור הזה אף במעט.

ג. אמה בת חמישה טפחים עשה אותה ששה.

כשבא רבין אמר, שאמנם גם לדעת רבי טרפון, שיעור הדס וערבה שלושה טפחים, ושיעור לולב ארבעה טפחים, אבל אין המדידה בטפחים רגילים, אלא בטפחים קטנים מעט, שחמישה טפחים רגילים, יש לעשותם ששה טפחים, ובטפחים קטנים אלו נאמרו השיעורים הנ"ל. ונמצא כל טפח קטן, חמש ששיות של טפח רגיל. ושיעור הדס וערבה, שני טפחים רגילים ומחצה. ושיעור לולב, שלושה טפחים רגילים ושליש.

וכשאמר רב יהודה משמו של שמואל, ששיעור הדס וערבה שלושה טפחים, לא דקדק בדבריו והחמיר מעט, כי באמת, מאחר שאמר שמואל שהלכה כרבי טרפון, השיעור האמיתי הוא שני טפחים ומחצה.

"עֲנַף עֵץ עָבֹת" הוא הדס

בענין מצוות ארבעת המינים נאמר, "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים", ואמרו חכמים, שענף עץ עבות זה, הוא ההדס. ונאמרו שני טעמים לדבר.

א. ענפיו חופים את עצו, ומכסים זה את זה.

לדעת הברייתא הראשונה, משמעות הכתוב "עֲנַף עֵץ" היא, עץ שכולו ענף, כלומר שהוא מחופה כולו בעלים השוכבים עליו, ומשמעות הכתוב "עָבֹת" שהעלים שוכבים גם זה על זה בעובי. וכן הוא ההדס, שהעלים שלו מכסים את כולו, וגם שוכבים זה על זה. וכן דברי תנא קמא בברייתא השניה, שההדס קלוע כמין קליעה, ודומה לשלשלת.

אבל אין לומר שהכוונה לעץ הזית, שגם אותו מכסים עליו הארוכים, ומתקיים בו "עֲנַף עֵץ". כי אין עלים שלו מכסים זה את זה, ולא מתקיים בו "עָבֹת".

וכמו כן אין לומר שהכוונה לעץ הערמון, שגם עלים שלו מכסים זה את זה, ומתקיים בו "עָבֹת". כי אין עלים שלו מכסים את כולו, ולא מתקיים בו "עֲנַף עֵץ".

ואמנם, בהרדוף מתקיימים שני הדברים הללו כמו בהדס, עלים שלו חופים את כולו, וגם מכסים זה את זה. ומכל מקום, סברא היא, שכוונת הכתוב להדס ולא להרדוף. לדברי אביי, משום שעלי ההרדוף חדים כקוצים, ופוצעים את הידים, ונאמר, "דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם" (משלי ג' י"ז). ולדברי רבא, משום שההרדוף עשוי לסם המות[א], ואינו לא ולא אמת, ונאמר "וְהָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם אֱהָבוּ" (זכריה ח' י"ט).

ב. עץ שטעם עצו ופריו שווה.

לדברי רבי אליעזר בן יעקב, משמעות הכתוב, "עֲנַף עֵץ עָבֹת", עץ שטעם עצו ופריו שוה, וזהו ההדס.

שיעור עבות

נתבאר, שההדס הכשר לארבעת המינים, הוא זה שמתקיים בו הכתוב "עָבֹת", ומבואר בסוגיתנו, שכדי שיחשב עבות, צריך שיהיו יוצאים ממנו מספר עלים מעוקץ אחד.

- **לדברי רב יהודה**, ההדס נחשב "עָבֹת", וכשר לארבעה מינים, **כשיוצאים בו שלושה**

[א] ומתוך פירוש רש"י משמע, דהירדוף היינו הרדופני ... שהוא סם המות לבהמה, ואי אפשר לומר כן, כדמוכח ... גבי מרור, דקא חשיב הרדופני, גבי ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח, והירדוף פסל התם, משום דמה מצה מין זרעים אף מרור מין זרעים. אלא היינו דלא חשיב לא נועם ולא שלום, לפי שראשי עליו חדין ועוקציו את הידים. והאי טעמא לא הוי מצי למימר גבי מרור, שיכול לכותשו או להסיר עוקציו ולאכול, אבל הכא גבי נטילת לולב, צריך כל המינים כדרך גדילתן. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

עלים מעוקץ אחד[א] [וכן עשוי לכל ארכו, שלושה שלושה, שכל שלושה מעוקץ אחד].

- **ולדברי רב כהנא**, ההדס נחשב "עֲבֹת", וכשר לארבעה מינים, **גם כשיוצאים בו שני עלים מעוקץ אחד, ועלה שלישי למטה מהם, ורוכב עליהם**.

ומאחר שהוציא רב כהנא מפיו, שהדס כזה [של שני עלים יחד ואחד מתחתיהם ועולה עליהם] **נחשב עבות, היה רב אחא בנו של רבא מהדר אחרי הדס כזה**, לצאת בו, [אף על פי שההדס שבו שלושה עלים יוצאים יחד ודאי כשר].

אולם מר בנו של אמימר אמר לרב אשי, **שאמימר אביו היה קורא להדס כזה** [של שנים יחד ואחד תחתיהם ועולה עליהם] **הדס שוטה**.

נשרו רוב עליו ועדיין הוא עבות

נתבאר, שההדס כשר לארבעה מינים, רק כשהוא עבות, כלומר, כשיוצאים ממנו שלושה עלים מעוקץ אחד, [או שנים מעוקץ אחד, ושלישי מתחתיהם ועולה עליהם].

ואמרו בברייתא, שכן הדין גם אם מתחילה היו בכל עוקץ עלים הרבה, ונשרו רובם, כגון שמתחילה היו בו שבעה עלים, ונשרו ארבעה, מאחר שנשארו שלושה, **הרי זה כשר**.

וענין זה מצוי באסא [=הדס] מצראה, שרגילים לצאת בו שבעה עלים יחד, בעוקץ אחד.

- י"מ שמצראה הוא מלשון מיצר, והכוונה להדס הגדל על המיצר, שמתוך שיש לו מקום פנוי, הוא משבח ומצליח.

- וי"מ שמצראה הוא מלשון מצרי, והכוונה להדסים מצרים שהיו כך.

אבל הדס שנשרו [=נפרצו] עליו, עד שאינו עבות, הרי זה פסול.

דף ל"ג

אסא מצראה

מהדין הנ"ל למד אביי, ש**אף ש**הדס מצראה **יש לו שם לואי**, **כשר** הוא לארבעת

[א] וחומרא גדולה הוא, דאינו מצוי. ושמא בחד קינא מיקרי כשהם סמוכים ודבוקים זה בזה, אף על פי שכל אחד בעוקצו ... [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

המינים, שהרי לא נאמר בתורה "הדס", אלא "עֲנַף עֵץ עָבֹת", וכל שהוא ענף עץ עבות, הרי זה כשר, בין שנקרא הדס סתם, ובין שנקרא הדס מצראה.

הדס גזול

כשם שלולב גזול פסול [ביום ראשון], משום שאינו שלכם [וי"א אף בשאר ימים משום מצווה הבאה בעבירה], כפי שנתבאר בתחילת הפרק, כך הדס גזול **פסול**.

הדס יבש

כשם שלולב יבש פסול [בכל הימים], משום שאינו הדר, כפי שנתבאר בתחילת הפרק, כך הדס יבש **פסול**, **משום שאינו הדר**.

אמנם אם יבשו רוב העלים, **ונשארו בראש כל אחד משלושת בדי ההדס**, **שלושה עלים לחים בלבד**, **די בכך**, **וההדס כשר**.

הדס של אשרה ושל עיר הנדחת

כשם שלולב של אשרה ושל עיר הנדחת פסול, כפי שנתבאר בדף ל"א, כך הדס של אשרה ושל עיר הנדחת **פסול**.

הדס שנקטם ראשו

הדס שנקטם [=נחתך] ראשו, **פסול** למצוות ארבעת המינים.

ועולא בר חיננא למד, ש**אם לאחר מכן עלתה שם** כמין **תמרה**[א], **הוכשר**.

ובדף ל"ד יתבאר בעזה"י, שרבי טרפון חולק על הדין הזה, ואומר, שהדס קטום כשר אף בעודו קטום, כי לא נאמר דין הדר בהדס. ומבואר שם, שלדברי שמואל הלכה כרבי טרפון.

[א] כעין הנמצא בעלי ערבה, פעמים בעלין דבוק כמין פרי ירוק, וצובעין בו הנשים צעיפיהם. [רש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

דחוי אצל מצוות

בדיני קרבנות נאמרו דיני דחיה, שפעמים כשנדחה קרבן מהקרבה מאיזו סיבה, מאחר שנדחה מהקרבה מאותה סיבה, נדחה מהקרבה לעולם, אף אם תיבטל אותה סיבה.

ולהלן יתבאר בעזה"י, שיש אופנים בהם דין פשוט הוא, שלא נאמר דין דחיה לענין מצוות, וכשנדחה דבר מסוים מקיום איזו מצווה, מחמת סיבה מסוימת, כשבטלה אותה סיבה חוזר הדבר להכשרו לקיום המצווה. ויש אופנים שנחלקו בהם חכמים, אם נאמר דין דחיה במצוות.

א. כיסוי הדם.

השוחט חיה או עוף, מצווה לכסות את דמו, שנאמר "וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד חַיָּה אוֹ עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר" (ויקרא י"ז י"ג).

ומשכיסו את הדם, או השוחט או אדם אחר, נתקיימה המצווה, ומעתה אף אם חזר הדם ונתגלה, אין צריך לשוב ולכסות.

אבל **אם נתכסה** הדם **על ידי רוח, אף שעתה כשהוא מכוסה אין כאן מצוות כיסוי, כשחזר הדם ונתגלה, חזרה מצווה למקומה**, ומצווה לכסות את הדם.

מבואר, שאף שנדחית המצווה ממקומה כשנתכסה הדם ברוח, לא נדחית לעולם, ומיד כשנתגלה הדם, חזרה מצווה למקומה, ומכאן, **שאין דיחוי אצל מצוות**.

- **לדברי רב פפא, כן הוא עיקר הדין**, שאם נתכסה הדם על ידי רוח, וחזר ונתגלה, חזרה מצווה למקומה, כי **אין דיחוי אצל מצוות**.

- **ולדברי רבי ירמיה, יש להסתפק בדבר, האם דין ברור הוא**, ובכל אופן אין דיחוי אצל מצוות, **או שספק יש בדבר**, אם יש דיחוי אצל מצוות או לא, **ומחמת הספק, בכל מקום יש להחמיר. ולכן** לענין כיסוי הדם, כשנתכסה ברוח, וחזר ונתגלה, **אמרו להחמיר ולכסותו**, שמא אין דיחוי אצל מצוות, ויש כאן מצוות כיסוי. אבל במקום יש צד חומרא לומר שנדחית המצווה, דחויה היא.

ב. נקטם ראשו של הדס ועלתה בו תמרה ביום טוב.

נתבאר שהדס שנקטם ראשו, נפסל לקיום מצוות ארבעת מינים, אולם אם עלתה בו תמרה, הוכשר.

- ו**לדברי רב פפא**, מאחר שדין פשוט הוא, שאין דיחוי אצל מצוות, **הדס קטום שעלתה בו תמרה כשר, לא רק כשעלתה בו התמרה קודם יום טוב**, שבכניסת יום טוב כבר הוכשר, **אלא אף כשעלתה בו תמרה ביום טוב עצמו**, שבכניסת יום טוב היה קטום ודחוי, **כי** מכל מקום, מאחר ש**אין דיחוי אצל מצוות**, כשעלתה בו התמרה, הוכשר.

- **אבל לדברי רב פפא, יש להסתפק, האם דין פשוט הוא שאין דיחוי אצל מצוות**, והוכשר ההדס גם כשעלתה התמרה ביום טוב. **או שספק יש בדבר** אם יש דיחוי אצל מצוות, **ומחמת הספק יש להחמיר**, ואם כן, בזה יש להחמיר **ולומר**, **יש דיחוי אצל מצוות, ומאחר שבכניסת יום טוב היה ההדס קטום, שוב אינו מוכשר בעליית התמרה**[א].

ובהמשך יתבאר בעזה"י, שלמסקנת הסוגיה, אין דיחוי אצל מצוות בדבר הדחוי מעיקרו, כלומר דבר שמתחילתו היה פסול, ועכשיו הוכשר לראשונה, לא נדחה. אבל דבר שכבר היה כשר, ונפסל, נדחה בכך, ומעתה, אף כשיעבור פסולו, לא יוכשר.

הממעט ענבי הדס ביום טוב

להלן יתבאר בעזה"י, שאם היו ענבי ההדס [=פרי שבו שדומה לענב], מרובות מעליו, ההדס פסול לארבעה מינים, משום שהוא מנומר. ונחלקו חכמים מה הדין אם מיעט את הענבים ביום טוב, האם מועיל הדבר להכשיר את ההדס או לא[ב].

לדעת רבי אלעזר ברבי צדוק – ההדס הזה **פסול**.

ולדעת חכמים – ההדס הזה **כשר**.

ונאמרו שלושה[ג] **ביאורים למחלוקתם**.

[א] והשתא לא דייק בין דחוי מעיקרא לנראה ונדחה, דהאי דנקטם מערב יום טוב, לא נראה מעולם. [רש"י].

[ב] לכל הביאורים, טעמו של רבי שמעון בן יהוצדק אינו משום שעשה זאת ביום טוב, אלא מטעמים אחרים. והאי דנקיט פלוגתייהו במיעטן ביום טוב, משום דסתמא בתר דאגדיה הוא, דהא ביום טוב לא אגיד ליה. ואי לא צריך אגד, איצטריך למינקט ביום טוב, משום דאי לאו דקדש היום, אכתי לא חל עליה זמן מצוה, ולא שם מצוה למקרייה דחוי. [רש"י].

[ג] גם בדף י"א נאמרו שלושה ביאורים. שני הביאורים האחרונים שווים כאן וכאן. והביאור הראשון שונה. לעיל בארו באיזו סברא נחלקו אם הכל מודים שיש לפסול בזה משום תעשה ולא מן העשוי, [שהמכשיר אומר הקציצה היא העשיה]. וכאן ביארו באיזו סברא נחלקו אם הכל מודים שאין לפסול בזה משום תעשה ולא מן העשוי, [שהפוסל אומר יש דחוי אצל מצוות].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

א. נחלקו אם יש דחוי אצל מצוות.

היו שרצו לומר, שבין לדברי רבי אלעזר ברבי צדוק ובין לדברי החולקים עליו, לולב אינו צריך אגד, כלומר אין מצווה לאגוד את הלולב וההדס והערבה יחד, ואם כן אין כאן דין עשיה, לומר, שמתחילת העשיה יעשה בכשרות, אבל כשמתחילה נעשה בפסול ואחר כך תיקנו, פסול משום תעשה ולא מן העשוי.

ואף אם דעתם שלולב צריך אגד, ויש בו דין עשיה, מכל מקום לדברי שניהם, אין ללמוד בבניין אב ממצוות סוכה, שכשם שבעשייתה הקפידה תורה שתעשה מתחילתה בכשרות, ולא תעשה בפסלות ואחר כך תוכשר, כך באגידת הלולב הקפידה תורה שתעשה מתחילתה בכשרות, ולא תעשה בפסלות ואחר כך תוכשר.

ואם כן הכל מודים, שאין לפסול את ההדס שמיעט את עליו אחר אגידתו, מחמת תעשה ולא מן העשוי. ומחלוקתם היא בסברא הבאה.

לדעת רבי אלעזר ברבי צדוק – **יש דחוי** אצל מצוות, ומאחר שבכניסת יום טוב היה ההדס פסול, כי היו ענביו מרובות מעליו, נדחה בכך לעולם, ומעתה אף אם ימעטו את ענביו, לא יוכשר.

ולדעת חכמים – **אין דחוי** אצל מצוות, ולכן אף שבכניסת יום טוב היה ההדס פסול, כי היו ענביו מרובות מעליו, לא נדחה בכך לעולם, וכשמיעטו את ענביו הוכשר.

ב. נחלקו אם באגידה יש דין תעשה ולא מן העשוי.

שוב אמרו, שאפשר שלדברי שניהם, אין דיחוי אצל מצוות, ואם כן אין לפסול את ההדס מחמת דחייתו. ולדברי שניהם לולב צריך אגד. ובדבר זה נחלקו.

לדעת רבי אלעזר ברבי צדוק – יש ללמוד בבניין אב ממצוות סוכה, כשם שבעשייתה הקפידה תורה שתעשה מתחילתה בכשרות, ולא תעשה בפסלות ואחר כך תוכשר, כך באגידת הלולב **הקפידה תורה שתעשה מתחילתה בכשרות**, **ולא תעשה בפסלות ואחר כך תוכשר**. **ולכן** כשתחילה אגד ואחר כך קצץ **פסול**.

ולדעת חכמים – אין ללמוד בבניין אב, שבאגידת לולב יש לעשות מתחילה בכשרות, **ואף כשתחילה נעשה בפסול**, **ואחר כך תוקן**, **הרי זה כשר**, ולכן גם כשתחילה אגד ואחר כך קצץ, כשר.

ג. נחלקו אם לולב צריך אגד.

עוד אמרו, שאפשר ששניהם מודים, שאם היתה עשיה בלולב, היה בה דין תעשה ולא

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

מן העשוי כמו בסוכה, ולא היה מתקנו כשמלקט ענבי ההדס אחר האגידה, אבל בדבר זה נחלקו.

לדעת רבי אלעזר ברבי צדוק – **לולב צריך אגד** [כדעת רבי יהודה להלן], כלומר מצווה לאגוד את הלולב עם ההדס והערבה, **ואם כן יש בו עשיה, וכשתחילה אגדו כשהיה ההדס פסול, נגמרה העשיה בפסול, ולא יועיל אם אחר כך ילקט את ענבי ההדס**.

ולדעת חכמים – **לולב אינו צריך אגד**, [כדעת החכמים החולקים על רבי יהודה], **ואם כן, אין בו דין עשיה**, ואין בו חילוק בין שעה שנאגד לשעה שאינו אגוד, ובכל זמן, כשענבי ההדס מרובות הוא פסול, וכשהוא ממעטם הוא מכשירו.

האם לולב צריך אגד

לדעת רבי יהודה – **לולב צריך אגד**, כלומר, מצוות לולב שיאגדנו עם ההדס והערבה, ואם לא אגדו, הוא פסול. **שנאמר** בענין לשון לקיחה, "**וּלְקַחְתֶּם לָכֶם** בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹקֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים" (ויקרא כ"ג מ'), **וכן נאמר בפסח מצרים**, "**וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֵזוֹב** וּטְבַלְתֶּם בַּדָּם אֲשֶׁר בַּסַּף וְהִגַּעְתֶּם אֶל הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסַּף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר" (שמות י"ב כ"ב), **ויש ללמוד בגזרה שווה, שכשם שהלקיחה האמורה בפסח מצרים, היתה באגודה, כך לקיחת לולב טעונה אגידה**.

ולדעת חכמים – **לולב אינו צריך אגד, ובין כשאגדו ובין כשלא אגדו הוא כשר**. **כי חכמים לא קבלו מרבותיהם ללמוד גזרה שווה "לקיחה" "לקיחה"**, ואין אדם דן גזירה שוה מעצמו, אלא אם כן למדו מרבו, ורבו מרבו עד משה רבינו. **אמנם** מודים חכמים שאף שאין הדבר מעכב **מצווה לכתחילה לאגוד את הלולב, כי נאמר** "עֻזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה **זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ** אֱלֹקֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ" (שמות ט"ו ב'), לומר **התנאה לפניו במצות**, עשה סוכה נאה, לולב נאה, ציצית נאה, וכשהלולב אגוד, הוא נאה יותר.

הדס שענביו מרובות מעליו

כבר נתבאר, שהדס שהיו ענביו [=פרי שבו שדומה לענב] מרובות מעליו, **פסול** הוא.

ומסקנת הגמרא, שלדברי רב חסדא משמו של רב, כל זה **כשהענבים שחורים** [שכבר החלו להתייבש ולהשחיר], שכשיש בין העלים הירוקים ענבים שחורים, ההדס מנומר, ואינו הדר, אבל כשהענבים עודם ירוקים כמראה העלים, ההדס כשר.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ואמר רב פפא, שענבים **אדומים** דינם כענבים שחורים, שהאדום אינו ירוק, אלא שחור, וכשייבשו מעט יותר יהיו שחורים. שכן אמר רבי חנינא לענין דם נידה, שאם היה מראה דם שחור באשה, דינו כאדום, משום שמראה שחור הוא מראה אדום שלקה.

והנה מתחילה אמרו, שלדברי רב חסדא משמו של רב, ההדס נפסל רק כשהענבים מרוכזים כולם במקום אחד, אבל כשהם מפוזרים בשנים או שלושה מקומות בהדס, הוא כשר.

ואמר על כך רבא, שדבר זה לא יתכן, כי אדרבה, כשהענבים מפוזרים בהדס בשנים או שלושה מקומות, נראה הוא מנומר, ויש לפוסלו.

ויל"ע אם לפי דברים אלו, דווקא כשהענבים מפוזרים בהדס **בשנים או שלושה מקומות** הוא נפסל, כי בכך הוא מנומר, או שגם כשהם מרוכזים במקום אחד הוא נפסל.

כשרב חסדא הזכיר דבר בשם רב

הוסיף לומר "והמקום יהיה בעזרו"

כשרב חסדא אמר את הדין הנ"ל משמו של רב, אמר בלשון הזה, "דבר זה רבינו הגדול אמרו, והמקום יהיה בעזרו".

הדס שהיו ענביו מרובות מעליו ומעטן כשר

כבר נתבאר, שהדס שהיו ענביו מרובות מעליו, פסול הוא. ומבואר במשנתנו, שאם מעטו את ענביו הכשירוהו.

והנה, **אם מיעטו את ענביו קודם אגידתו, דין פשוט הוא שמוכשר בכך**, שהרי בשעה שבאים לעשותו הדס של מצווה, כבר היה כשר.

ועל כרחך באה משנתנו ללמד, שגם כשמיעטו את ענביו אחר אגידתו, אף שבשעה שנעשה הדס של מצווה כבר היה פסול, **הוכשר** על ידי מיעוט ענביו.

- **ולמדנו מכאן, שלדעת משנתנו, על העשיה של אגודת הלולב לא נאמר, תעשה ולא מן העשוי**, [כלומר תושלם העשיה בכשרות, אבל לא תושלם בפסלות ותוכשר אחר כך], ואף אם נשלמה העשיה בפסלות, ניתן להכשירה אחר כך.

- **ומתחילה רצו לומר, שיש ללמוד מכאן דבר נוסף, והוא, שלדעת משנתנו, לכל הפחות בדבר הדחוי מתחילתו, אין דחוי אצל מצוות**, שהרי הדס זה, בשעה שחל עליו שם הדס של מצווה, היה פסול, ואף על פי כן לא נדחה בכך לגמרי שהרי כשמיעטו את ענביו הוכשר. **אולם דחו זאת** ואמרו, שבשעת אגידתו עדיין לא חל עליו שם הדס של מצווה, עד כניסת החג, ואם כן, כשמיעטו את ענביו קודם כניסת החג, לא היה דחוי כלל, ולכן הוא כשר.

מסקנת הסוגיה בענין דחייה במצוות

כבר נתבאר, שהדס שהיו ענביו השחורות מרובות מעליו, פסול, ותקנתו, למעט את ענביו, אבל לא יעשה זאת ביום טוב.

עוד **מבואר, שלדעת חכמים, אף שלכתחילה אין למעט את הענבים ביום טוב, אם עבר ומיעט ביום טוב, ההדס כשר, וכן דעת משנתנו**.

והנה, בשני אופנים ניתן להעמיד את הדין האחרון, שבו ההדס מוכשר על ידי מיעוט הענבים.

האופן האחד הוא, שהענבים הללו השחירו ביום טוב עצמו, כלומר בכניסת יום טוב היו הענבים ירוקות, והיה ההדס כשר, ולאחר מכן הושחרו הענבים ונפסל, ואמרו חכמים, שאם מיעט אותם, חזר ההדס להיתרו הראשון.

ואם כן הוא, למדנו מכאן, שאין דיחוי אצל מצוות אף באופן הזה, שכבר נראו ונפסלו, וכשבטל הדבר הפוסל, חזרו להיתרם הראשון. [=**נראה ונדחה חוזר ונראה. וכל שכן דחוי מעיקרו לא הוי דחוי**[א]].

והאופן השני הוא, שהענבים הללו השחירו קודם יום טוב, כלומר בכניסת יום טוב כבר היו הענבים שחורות, והיה ההדס פסול, ואמרו חכמים, שאם מיעט אותם, הוכשר ההדס.

ואם כן הוא, למדנו מכאן, שאין דיחוי אצל מצוות רק בדבר הדחוי מעיקרו, שמעולם עוד לא הוכשרו עד עתה. [=**דחוי מעיקרו לא הוי דחוי. אבל נראה ונדחה אינו חוזר ונראה**].

[א] דודאי דחוי מעיקרא עדיף מנראה ונדחה, דמה שלא נראה למצוה מעולם עד עכשיו, השתא הוא דמיתחזי, והוי כקרבן שהוקדש עכשיו, ומתחלתו מחוסר זמן היה, אבל נראה למצוה ונדחה ממנה, הוה ליה דחוי. [רש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ומאחר שכלל בידינו, תפסת מועט תפסת, **די לנו להעמיד את משנתנו באופן האחרון, וללמוד ממנה, שלענין מצוות, דחוי מעיקרו לא הוי דחוי, אבל נראה ונדחה אינו חוזר ונראה**.

רבי אלעזר ברבי שמעון מתיר למעט ביום טוב

לעיל נתבאר, שגם לדעת חכמים, האומרים, שהדס שמיעטו את ענביו ביום טוב, הוכשר בכך, מכל מקום לכתחילה אסור למעטו ביום טוב, משום שבכך הוא מתקנו להכשיר פסולו, ואסרו חז"ל לתקן דברים מעין אלו ביום טוב.

אמנם משמו של רבי אליעזר ברבי שמעון אמרו, שאף לכתחילה מותר למעט את ענבי ההדס ביום טוב. וביארו, שהיתר זה נאמר רק **כשיתקיימו שני התנאים הבאים**:

א. אינו מתכוון – כלומר, כשאין כוונתו בליקוט הענבים לתקן את ההדס, אלא שמלקטם לאוכלם, ודעת רבי אלעזר ברבי שמעון כדעת אביו, שדבר שאין מתכוון לו מותר.

ב. אינו צריך לו – כלומר, לא די בכך שאינו מתכוון להכשיר את ההדס, כי מכל מקום מוכשר הוא בכך, ולדברי אביי ורבא, מודה רבי שמעון, שבאופן שוודאי יעשה הדבר, אף אם אינו מתכוון לו, נחשב הוא כמתכוון, ואסור [=מודה רבי שמעון בפסיק רישא ולא ימות. כלומר, מודה רבי שמעון, באומר, אחתוך ראש בהמה זו בשבת, ואיני רוצה שתמות, שכיון דאי אפשר שלא תמות, נחשב הוא כמתכוון, ולא התיר דבר שאין מתכוין אלא כשיתכן שלא יעשה האיסור, כגון, גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ, ואף שעלול לעשות חריץ, כיון שאינו מתכוין לכך ויתכן שלא יהיה חריץ, גם כשנעשה החריץ אינו מתחייב, אבל כשוודאי יעשה מודה רבי שמעון שחייב], אמנם אם יש לו הדס אחר, ואינו צריך לזה כלל, וודאי אינו נחשב כמתקנו להדס, אלא כאוכל הדס סתם, ואין בכך שום איסור, ואם הוכשר בכך ההדס, הוכשר[א].

הותר אגדו של לולב ביום טוב

נתבאר לעיל, שנחלקו חכמים ורבי יהודה אם לולב צריך אגד או לא.

[א] ... הא דמשני הכא דאית ליה הושענא יתירא, היינו משום דאז הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ... ובקונטרס פירש כאן דכי אית ליה הושענא אחריתי אין כאן תיקון כלי. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ולדעת רבי יהודה, לולב צריך אגד, ואם אינו אגוד פסול הוא. ומבואר בסוגיתנו, שאין נחשב אגד אלא כשהוא קשור **קשירה גמורה**, שקושר שני ראשי האגידה זה לזה[א].

ומאחר שצריך קשירה גמורה, **אם הותר האגד ביום טוב, אין לו תקנה**, כי קשירה גמורה כזו אסורה בשבת ויום טוב, שהיא מאבות מלאכות.

ולדעת חכמים, לולב אינו צריך אגד, וגם כשאינו אגוד כשר הוא, אלא שמצווה לכתחילה לאגדו, משום "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ".

ולכן, אם הותר אגדו ביום טוב, לא נפסל, ומכל מקום כדי לקיים "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ", יאגדנו באופן שאינו נחשב קשירה גמורה.

- לדעת האומרים, שעניבה אינה נחשבת קשירה, ומותרת בשבת ויום טוב, יאגוד את הלולב **בעניבה**, שהיא מחזיקה היטב.

- ולדעת האומרים, שעניבה נחשבת קשירה, ואסורה בשבת ויום טוב, יאגוד את הלולב **כאגודה של ירק**, שכורך האגד סביב, ותוחב ראשו בתוך הכרך.

דפים ל"ג-ל"ד

"וְעַרְבֵי נָחַל"

בענין ארבעת המינים שיש לקחת בחג הסוכות נאמר "וְעַרְבֵי נָחַל".

- י"א שהכתוב "וְעַרְבֵי נָחַל" מלמד, שיש לקחת מאותו מין **שרגיל להיות גדל בנחל**, [**להוציא צפצפה**, שאינה כן, ולכן אינה כשרה], ומכל מקום אותו מין הגדל בנחל, כשר, גם כשגדל בשאר מקומות, כגון בהרים או בשדה בעל [השותה למטר השמים], כי נאמר "וְעַרְבֵי" לשון רבים, לרבות אף את אלו[ב]. אמנם צפצפה אינה בכלל ערבה, ופסולה, כי היא דבר גרוע, שכן כך נאמר בתוכחה ביחזקאל, "וַיַּקַּח מִזֶּרַע הָאָרֶץ וַיִּתְּנֵהוּ בִּשְׂדֵה זָרַע קָח עַל מַיִם רַבִּים צַפְצָפָה שָׂמוֹ" (יחזקאל י"ז ה'), כלומר אותו שנשרש ואחוז במים רבים, שראוי

[א] **שמעינן מהכא דבעינן בלולב קשר גמור, שיקשור שני ראשי האגד**, והאוגדן כאגודה של ירק, לאו אגד הוא. ואפילו רבנן דפליגי עליה דרבי יהודה, ואמרי לולב שאינו אגוד כשר, מודו דמצוה לאוגדו. [רש"י].

[ב] ... צריך ליזהר שלא ליטול ערבה ללולב, אלא אם כן גדילה על הנחל, דשתי דרשות לא דרשינן מערבי, [ולקמן דרשינן מיניה שצריך ליטול שתי ערבות] ... [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

הוא להיות מעולה, נעשה צפצפה, שהיא דבר גרוע.

- וי"א שהכתוב "וְעַרְבֵי נָחַל" מלמד, שיש לקחת מאותו מין **שעלים שלו נמשכים כנחל**, **ואינם עגולים**, [**להוציא צפצפה**, שעלים שלה עגולים, ולכן אינה כשרה]. ולדעה זו אין אנו צריכים לריבוי "וְעַרְבֵי", ללמד על ערבות הגדלות בהרים ובשדה בעל, שהרי כל שעלים שלו נמשכים כנחל כשר, בכל מקום שהוא גדל[א]. ואפשר שלדעה זו, הכתוב "וְעַרְבֵי נָחַל" מלמד, על שתי מצוות שנאמרו בערבה, כדעת אבא שאול, שאמר, שהכתוב הזה מלמד על שתי ערבות, אחת שיש לקחת עם הלולב, ואחת שיש לקחת למקדש להקיף בה את המזבח.

"קָח עַל מַיִם רַבִּים צַפְצָפָה שָׂמוֹ"

רבי אבהו ביאר את הכתוב "וַיִּקַּח מִזֶּרַע הָאָרֶץ וַיִּתְּנֵהוּ בִּשְׂדֵה זָרַע קָח עַל מַיִם רַבִּים צַפְצָפָה שָׂמוֹ" (יחזקאל י"ז ה').

אמר הקב"ה, אני אמרתי, שיהו ישראל לפני כקח על מים רבים, כלומר כערבה. והם שמו עצמם כצפצפה שבהרים.

ערבה גזולה

כשם שלולב והדס גזולים פסולים למצוות ארבעת המינים [ביום ראשון], משום שאינו שלכם [וי"א אף בשאר ימים משום מצווה הבאה בעבירה], כפי שנתבאר, כך ערבה גזולה **פסולה** למצוות ארבעת המינים[ב].

ערבה יבשה

כשם שלולב והדס יבשים פסול למצוות ארבעת המינים [בכל הימים], משום שאינו הדר,

---

[א] כן כתבתי מתחילה ליישב דרשה שניה עם דברי אבא שאול. אולם לאחר מכן ראיתי שהקשו התוס', מנין לאבא שאול ששל בעל ושל הרים כשרה, ואם כן העמידו דבריו כפי הדרשה הראשונה. ויל"ע בדבר.

[ב] והאי דפליג להו במתניתין בארבע בבי [לכל הדינים הללו, גזול. ויבש. ושל אשרה ושל עיר הנדחת. ונקטם. ונפרצו], ותני לולב באפי נפשיה, והדס באפי נפשיה, וכן ערבה וכן אתרוג, ולא עירב ותני להו, משום דיש בכל אחד מה שאין בחבירו, דאילו ציני הר הברזל לא שייך אלא בלולב, וענביו מרובין מעליו לא שייך אלא בהדס, וצפצפה לא שייכא אלא בערבה, וערלה ותרומה לא שייכא אלא באתרוג, הלכך איצטריכו ארבע בבי. [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

כפי שנתבאר, כך ערבה יבשה **פסולה** למצוות ארבעת המינים, **משום שאינה הדר**. **אבל** אם היא **כמושה** שהחלה לנבול ועדיין לא יבשה לגמרי היא **כשרה**.

ערבה של אשרה ושל עיר הנדחת

כשם שלולב והדס של אשרה ושל עיר הנדחת פסולים למצוות ארבעת המינים, משום שאין להם שיעור [=דמכתת שיעורי] כפי שנתבאר, כך ערבה של אשרה ושל עיר הנדחת **פסולה** למצוות ארבעת המינים.

ערבה שנקטם ראשה

כשם שלולב והדס שנקטם ראשם פסולים למצוות ארבעת המינים, כך ערבה שנקטם [=נחתך] ראשה, **פסולה** למצוות ארבעת המינים.

ערבה שנפרצו עליה

כשם שלולב והדס שנפרצו [=נחתכו] עליהם פסולים למצוות ארבעת המינים, כך ערבה שנפרצו עלים שלה, **פסולה** למצוות ארבעת המינים. **אבל** אם **נשרו** רק **מקצת עלים שלה**, היא **כשרה**.

מנין לערבה של מקדש

בכל יום היו מקיפים את המזבח בערבות פעם אחת, וביום האחרון שבע פעמים, כפי שיתבאר בעזה"י בפרק רביעי.

לדעת אבא שאול – מצווה זו של הקפת המזבח בערבות, למדה **מהריבוי** "**וְעַרְבֵי** נָחַל", שמשמע שתי ערבות, אחת לארבעת המינים, ואחת למקדש[א].

ולדעת חכמים – מצווה זו של הקפת המזבח היא **הלכה למשה מסיני**. [והכתוב "וְעַרְבֵי

[א] תימה דכיון דלית ליה הלכתא, אימא אף בגבולין, דמידי מקדש כתיב בקרא. [] מצי למיבעי, לאבא שאול, של בעל ושל הרים מנא ליה, ושמא לית ליה, ולית ליה נמי הא דדרשי רבנן לקמן, ערבי נחל שתים, אלא סבר ליה כרבי עקיבא, דאמר, הדס אחד וערבה אחת. ואין הלכה כרבי עקיבא, כדמוכח לקמן. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

נָחַל", בא להכשיר ערבות של בעל ושל הרים, כפי שנתבאר לעיל].

עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני

לדברי רבי אסי אמר רבי יוחנן, שלושה דברים אלו: (א) עשר נטיעות. (ב) ערבה. (ג) וניסוך המים. הלכה למשה מסיני הם[א]. ולהלן נבאר בעזה"י את הדינים הללו.

א. עשר נטיעות.

מדין תורה מצווה להוסיף בשנה השביעית מחול על הקודש, ולכן אסור לחרוש שדה תבואה[ב] ושדה אילן[ג] שלושים יום קודם שביעית. וחכמים עשו סייג לדבר, ואסרו לחרוש שדה תבואה מפסח ואילך, ושדה אילן מעצרת ואילך[ד].

יוצאים מכלל זה נטיעות, שנאמרה בהם הלכה למשה מסיני, שמותר לחרוש את השדה בשבילם עד ערב ראש השנה, כדי שלא יבשו. וכשיש עשר נטיעות בבית סאה [=חמישים אמה על חמישים אמה], ומפוזרות בו בשווה, יונקות הן מכל בית סאה, ומותר לחרוש את כולו עד ראש השנה. ואם לאו, כגון שאינן עשר, או שאינן מפוזרות בשווה, אין לחרוש כל בית סאה, אבל מותר לחרוש תחת כל נטיעה כשיעור יניקתה [לפי חשבון עשרה לבית סאה].

ב. ערבה.

הלכה למשה מסיני, שבכל יום מימי חג הסוכות, יש להקיף את המזבח בערבות פעם אחת, וביום האחרון שבע פעמים, כפי שיתבאר בעזה"י בפרק רביעי.

ג. ניסוך המים.

הלכה למשה מסיני, שבכל יום מימי חג הסוכות, היו מנסכים מים על המזבח עם

[א] לא אלו בלבד הלכה למשה מסיני, והסיבה שנאמרו שלושת אלו יחדיו, כי כך ארע שאלו השלשה נשאלו בבית המדרש, מנין להם מן התורה, והשיבו שהלכה למשה מסיני הם, ושמע השומע וגרסם כסדר ששמעם. וכן, שיעורים וחציצין ומחיצין, שמען השומע, וסדרן כסדר ששמען. וכן בכל מקום. [רש"י].

[ב] כדנפקא לן מ"בחריש ובקציר תשבות". [רש"י].

[ג] לרבי ישמעאל מהלכתא, ולרבי עקיבא מקראי. [רש"י].

[ד] ואמרו, בזקנים, מפני שיונקים הרבה, שלש אילנות לבית סאה הרי אלו מצטרפים, וחורשים כל בית סאה בשבילן עד עצרת, לפי שכולו צריך להן, ויצתה מתורת שדה לבן, ונעשית שדה אילן, ואם אינם שלש, חורש לכל אחד תחתיו, לפי חשבון עד עצרת, והשאר אסור מפסח ואילך. [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

הקרבת תמידים של שחר, כפי שיתבאר בעזה"י בפרק רביעי[א].

דף ל"ד

סימני הערבה

כבר נתבאר שהערבה כשרה והצפצפה פסולה ולהלן יתבארו ההבדלים בין הערבה לבין הצפצפה.

א. סימני הערבה הכשרה.

- **קנה** שלה **אדום**.

- **עלה** שלה **משוך**.

- **רוב ערבות, פה** שלהם **חלק**, כלומר חוד של עלה חלק, ואינו עשוי פגימות. אמנם יש **מין ערבה הנקרא חילפא גילא**, שחוד **העלה שלו עשוי פגימות פגימות**. **ואם** הוא **עשוי כפגימות המגל**, שכל הפגימות נוטות לצד אחד[ב], **כשר** הוא, [ואף שיש לו שם לוואי הוא מהריבוי "וְעַרְבֵי נָחַל"], **אבל אם** הוא **עשוי כפגימות המסר**, שיש לכל פגימה עוקצים מכאן ומכאן[ג], **הוא פסול**.

ב. סימני הצפצפה הפסולה.

- **קנה** שלה **לבן**.

- **עלה** שלה **עגול**.

[א] והתם מפרש כיצד מנסכין בין מים בין יין, וכל קרבנות כל ימות השנה אין נסכיהם אלא יין, חוץ מן החג בתמיד של שחר, שצריך שני ניסוכין. [רש"י].

[ב] מגל קציר הוא חרמש, ויש בו פגימות לכל אורכו, וכולן נוטות לצד אחד בשיפוע.

[ג] מסר יש לו שני עוקצים לכל פגימה.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

- פיה דומה למגל, כלומר **חוד העלה** אינו חלק, אלא **יש בו פגימות כמו שיש במגל**.

דברים שנשתנו שמותיהם

לדברי רב חסדא, משחרב בית המקדש, הדברים שבשלושת זוגות הבאים נשתנו שמותיהם, ונתחלף שם כל אחד שבזוג בחבירו.

<u>א</u>. ערבתא וחלפתא.

הדבר שהיה נקרא ערבתא שהוא הערבה, נשתנה להיקרא בשם חילפתא.

והדבר שהיה נקרא חילפתא שהוא צפצפה [ואין זה חילפא גילא הנזכר לעיל], נשתנה להיקרא בשם ערבתא.

ונפקא מינה לארבעה מינים בסוכות, שהצפצפה פסולה, והערבה כשרה, ואותו שנשתנה להיקרא ערבתא, פסול, ואותו שנשתנה להיקרא חילפתא, כשר.

<u>ב</u>. שיפורא וחצוצרתא.

הדבר שהיה נקרא שיפורתא שהוא מקרן של איל וכפוף נשתנה להיקרא בשם חצוצרתא.

והדבר שהיה נקרא חצוצרתא שהוא פשוט ואינו של איל נשתנה להיקרא בשם שיפורתא.

ונפקא מינה לתקיעת ראש השנה, שצריך לתקוע בשופר. תוקעים בזה שנשתנה להיקרא בשם חצוצרתא ולא בזה שנשתנה להיקרא שיפורא.

<u>ג</u>. פתורה ופתורתא.

מתחילה היו קוראים לשלחן גדול בשם פתורה, ונשתנה הדבר להיות נקרא פתורתא.

ומתחילה היו קוראים לשלחן קטן בשם פתורתא, ונשתנה הדבר להיות נקרא פתורה.

ונפקא מינה למקח וממכר, שעתה, אם התנה לתת פתורתא, חייב לתת גדול ולא קטן.

ואמר אביי, שיש להוסיף את הזוג הבא, שגם בו נתחלפו השמות ממה שהיו.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ד. הובלילא ובי כסי.

ההמסס הוא החלק השלישי של קיבת מעלי הגרה, והוא סגלגל כמין כדור, ובתוכו קליפות קליפות הרבה, כגלגל של ריחים, ולכן הוא נקרא גם בשם קיבת העלים, ודופנו דק מאוד, והוא סמוך לבית הכוסות. ומתחילה היו קוראים להמסס בשם הובלילה, ונשתנה להיות נקרא בשם בי כסי.

בית הכוסות, הוא החלק הראשון של קיבת מעלי הגירה, והוא נמצא בקדמת הכרס, ותוכו עשוי כמין כוסות, ודופנו כפולה, שיש שם שתי דפנות אדוקות זו בזו, ומחוברות בשומן. ומתחילה היו קוראים לבית הכוסות בשם בי כסי, ונשתנה להיות נקרא בשם הובלילא.

ונפקא מינה לעניין מה ששנינו במסכת חולין, שכשנמצאת מחט בעובי בית הכוסות, אם נקבה את שתי הדפנות, מצד לצד, הרי זה טרפה, אבל אם נקבה רק את הדופן הפנימית, הבהמה כשרה.

ודין זה אמור דווקא בבית הכוסות, הנקרא עתה הובלילא, שדופנו כפולה, ואם אין הנקב אלא בפנימית, החיצונה סותמת אותו, ולכן אין זה טריפה.

אבל כשנמצאת מחט בהמסס, הנקרא עתה בית הכוסות, מאחר שדופנו דקה, אפילו אין הנקב מפולש מצד לצד, הרי זה טריפה[א].

ואמר רבא בר יוסף, שיש להוסיף את הזוג הבא, שגם בו נתחלפו השמות ממה שהיו.

ה. בבל ובורסיף.

המקום שהיה נקרא בבל, נשתנה להיקרא בשם בורסיף.

והמקום שהיה נקרא בורסיף, נשתנה להיקרא בשם בבל.

[א] ורבינו תם אומר, דבהמסס נמי מצד אחד כשירה, ופשיטא דלא הויא טרפה, אלא אם כן ניקב נקב מפולש לחוץ, דאין סברא שיהיה טרפה בשום מקום, אלא בנקב מפולש. והא דנקט בית הכוסות, לאשמועינן מצד אחד כשירה, אף על גב דניקב עור שלם. ונפקא מינה הא דשמעינן דאישתני שמייהו, אף על גב דדינם שוה, דאי לא אשמעינן, הוא אמינא, דהאי דקתני מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות, היינו דקרו השתא בי כסי, שאין לו אלא עור אחד, והוה אתי למימר, דדוקא בההוא מצד אחד כשירה, אבל במאי דקרו הובלילא, אפילו מצד אחד טרפה, כיון שניקב עור אחד שלם, להכי אשמעינן דאישתני שמייהו, דאפילו בהובלילא מצד אחד כשירה. [עי' תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ונפקא מינה לעניין הבאת גיטין[א], שאמרו חכמים, המביא גט מחוצה לארץ, צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם. י"א משום שאין עדים מצויים לקיים את החתימות, ובאמירה זו הוא מקיים את החתימות. וי"א משום שאין בני חו"ל בקיאים לכתוב לשמה, ועל ידי אמירה זו יתברר הדבר.

וכל זה כשמביא גט מחו"ל לארץ, אבל המביא גט מארץ ישראל, אינו צריך לומר בפני נכתב ובפני נכתב, כי בני ארץ ישראל בקיאים לכתוב לשמה, ואין צריך לברר זאת, וכמו כן על ידי עולי רגלים יוכלו לקיים את חתימות העדים, אם יהיה צורך.

ואמרו, שבבל דינה כארץ ישראל לענין גיטין, משום שבני בבל הם בני תורה, ובקיאים לכתוב לשמה, וגם רגילים לבוא לשם מכל המקומות ללמוד תורה, ועל ידי זה יוכלו לקיים את החתימות.

והנקראת עתה בורסיף, היא בבל, והשליח המביא משם גט, אינו צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם.

אבל הנקראת עתה בבל, היא בורסיף, ואינם בני תורה, שלכן נקרא מקומם בורסיף, כמו בור שאפי, כלומר בור שנטלו מימיו, והמביא משם גט, צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם.

כמה יקח מכל אחד מהמינים

א. אתרוג.

לדברי הכל, יש לקחת אתרוג **אחד**, שנאמר, "פְּרִי עֵץ הָדָר" פרי אחד[ב] [והכוונה לאתרוג כפי שיתבאר בעזה"י בדף ל"ה].

ב. לולב.

לדברי הכל, יש לקחת לולב **אחד**, שנאמר, "כַּפֹּת תְּמָרִים" ומאחר שנכתב "כַּפֹּת" חסר, משמע שהכוונה לאחד.

[א] ובסוף במה מדליקין פירש רש"י עוד לשון אחר, ונפקא מינה לענין שמו ושמה ושם עירו ושם עירה. ולא יתכן, דבבל הוא שם המדינה, כדאמר, ארץ ישראל עיסה לבבל, ואמרינן פרק עשרה יוחסין, עד היכן הוא בבל, ואין כותבין שם המדינה בגט, אלא שם העיר. [תוס'].

[ב] ואם תאמר, ונימא "פרי" "עץ" "הדר" שלשה. ויש לומר דמדרשא דעץ דרשינן שטעם עצו ופריו שוים. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ג. הדס.

– **לדעת רבי טרפון**, וכן לדעת רבי ישמעאל קודם שחזר בו, יש לקחת **שלושה** הדסים, שנאמר "וַעֲנַף עֵץ עָבֹת", "וַעֲנַף" אחד, "עֵץ" אחד, "עָבֹת" אחד, סך הכל שלושה[א].

– **ולדעת רבי עקיבא**, וכן לדעת רבי ישמעאל אחר שחזר בו, די בהדס **אחד**, שכן כל המינים הוקשו זה לזה, וכשם שדי באתרוג אחד ולולב אחד, כך די בהדס אחד[ב].

ד. ערבה.

– **לדעת רבי ישמעאל**, יש לקחת שתי ערבות, שנאמר "וְעַרְבֵי נָחַל" לשון רבים ומיעוט רבים **שתים**.

– **ולדעת רבי עקיבא**, די בערבה **אחת**, שכן כל המינים הוקשו זה לזה, וכשם שדי באתרוג אחד ולולב אחד, כך די בערבה אחד[ג].

הדס קטום

לעיל בדף ל"ג **נתבאר**, **שהדס קטום פסול** למצוות ארבעת המינים. **וזו דעת המשנה** בדף ל"ב, **וכן דעת רבי ישמעאל** במשנה בדך זה.

אולם רבי טרפון חולק, **ואומר**, **שהדס קטום כשר**, למצוות ארבעת המינים כי לדעתו בהדס לא נאמר שיהיה הדר.

ואמר רב יהודה אמר שמואל, **שהלכה כרבי טרפון**, שהדס קטום כשר.

ופעם ארע, שרצו מוכרי ההדסים להעלות את המחיר, על ידי שהיו הכל מבקשים לקנות שלושה הדסים שאינם קטומים, והיה הביקוש גדול מההיצע, כי הדסים שאינם קטומים לא שכיחים. והזהיר שמואל את המוכרים, שלא להעלות המחיר, ואמר להם, שאם לא ישמעו לו, ידרוש ברבים שהלכה כרבי טרפון[ד], שהדס קטום כשר, ובכך יהיה

[א] ותימה, דלעיל אוקימנא "ענף עץ" שענפיו חופין את עציו, ודרשינן נמי "עץ עבות", קלוע כמין קליעה. [תוס'].

[ב] אפילו נותן כמה הדסים וכמה ערבות בלולב, אין זה בל תוסיף, אפילו למאן דאמר צריך אגד, אלא אם כן מוסיף מין אחר. [תוס'].

[ג] והנה לענין הדס, נתבאר, שחזר בו רבי ישמעאל, והודה לסברת רבי עקיבא שדי באחד. ואפשר שגם לענין ערבה חזר בו, והודה לסברת רבי עקיבא שדי באחת. ויל"ע בדבר.

[ד] ואם תאמר, ואי סבר לה כרבי טרפון, לידרוש להו כוותיה ... ויש לומר דהכא הניח, משום הידור מצוה [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ההיצע גדול מהביקוש, שכן הדסים שאינם קטומים, שכיחים הם לרוב[א].

האתרוג אינו נאגד עם שאר המינים

ארבעה מינים אלו שנצטוונו ליטול בחג הסוכות שלושה מהם לולב הדס וערבה נאגדים יחד אבל האתרוג אינו נאגד עימהם.

ואמר רבי אליעזר, שהטעם לכך, כי נאמר "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים", שלושת האחרונים, לולב הדס וערבה, מחוברים ביניהם בוי"ו החיבור, "כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל", אבל אינם מחוברים עם האתרוג, שלא נאמר, "פְּרִי עֵץ הָדָר וְכַפֹּת תְּמָרִים" אלא "פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים".

כל המינים מעכבים זה את זה

מצוות ארבעת המינים מתקיימת רק בלקיחת כל ארבעת המינים[ב], אבל אם חסר אחד מהם, אין כאן מצווה, שנאמר "וּלְקַחְתֶּם" לדורשו "ולקחת תם", כלומר, שתהא לקיחה תמה ושלימה[ג], בלא שום חסרון.

[א] בגמרא מבואר, שהיה יכול להזהיר אותם גם כן, שידרוש להם שהלכה כרבי עקיבא, האומר, שדי בהדס אחד, אלא שעדיף לו לדרוש שהלכה כרבי טרפון, כי יותר שכיח למצוא שלושה הדסים קטומים, מהדס אחד שאינו קטום. [] תימה, הא לא סבירא ליה כרבי עקיבא, אלא כרבי טרפון. ויש לומר דכל זה מן הדיוק, שבא להוכיח דשמואל לטעמיה דכרבי טרפון סבירא ליה, דאי מפחיד להו במידי דלא סבר, כדי שימכרו בזול, היה לו להפחידם מרבי עקיבא דמיקל טפי, ודחי, אדרבא, מפחדי טפי מרבי טרפון, דתלתא קטומין שכיחי מחד דלא קטים, ומעולם לא תשמע [מהכא] דסבר כרבי טרפון. [תוס'].

[ב] ובהקומץ רבה מסיק, דהא דמעכבי אהדדי, לא שנו אלא שאין לו, אבל יש לו, אין מעכבין. **ופירש בהלכות גדולות**, אין מעכבין, דלא תימא עד דמגבה להו בהדי הדדי, אלא **אי מגבה כל חד וחד לחודיה**, **שפיר דמי**, דקיימא לן לולב אין צריך אגד. **ודבר תימה הוא לומר כן**, דכיון דכולו מצוה אחת, היאך יועילו בזה אחר זה. ורבינו תם הגיה בספרו, לא שנו דמעכבין משום תמה אלא שאין לו, אבל יש לו, תמה הוא אף על פי שלא חברו באגדו ... [תוס'].

[ג] מהאי טעמא נמי פסלינן אתרוג חסר, משום דאין זה לקיחה תמה. וביום שני לא חיישינן, אף על גב דקפדינן אארבעה מינין, וטעמא פירשתי בריש פירקין. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

דף ל"ה

הפלפלים חייבים בערלה

הפלפלים [הם מה שאנו קוראים פלפל שחור], גדלים על עץ שפל ונמוך כרותם, ולפיכך היה מקום לומר, שאין לדון אותם כפרי החייב בערלה, אלא כירק שאין בו ערלה[א].

אולם באמת חייבים הם בערלה, שכך דרש רבי מאיר **מהכתוב**, "וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל **עֵץ מַאֲכָל** וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל" (ויקרא י"ט כ"ג), מאחר שדין ערלה נאמר בפירות, דין פשוט הוא שהוא אמור בעצי מאכל, ואם כן די היה לכתוב "וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ [ ]", ולמה נאמר "וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ מַאֲכָל", ללמד, על דבר נוסף החייב בערלה, והוא עץ מאכל כלומר **שהעץ עצמו כמאכל, שטעם עצו ופריו שווה, וזה הפלפלים**, ומכאן למדנו שהפלפלים חייבים בערלה[ב].

ולמדנו, שאין ארץ ישראל חסרה כלום, שנאמר, "אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בַרְזֶל וּמֵהֲרָרֶיהָ תַּחְצֹב נְחֹשֶׁת" (דברים ח' ט').

"פְּרִי עֵץ הָדָר" זה אתרוג

בענין מצוות ארבעת המינים נאמר, "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים", ולדברי הכל, "פְּרִי עֵץ הָדָר" הנזכר בכתוב הוא האתרוג, אבל נחלקו חכמים מנין הדבר למד.

א. "פְּרִי עֵץ" - עץ שטעם עצו ופריו שווה.

לדעת תנא קמא, משמעות הכתוב "פְּרִי עֵץ", שיהיה הפרי כמו העץ, כלומר שיהיו שווים בטעמם, ומכאן למדנו, שהכוונה לאתרוג, שהאתרוג, טעם עצו ופריו שווה.

[א] כך פירש בקונטרס. וקשיא, דלא בהכי תליא מלתא, וכמה עצים שפלים הם שיש להם תורת אילן, אלא היינו טעמא משום דאמרינן פרק בתרא דיומא, כס פלפלי ביומא דכיפורי פטור, ופריך מהך דפלפלין חייבין בערלה, ומשני הא ברטיבתא הא ביבשתא, וסלקא דעתך, כיון דסופו ליבש ואז הוא פטור, אפילו רטיבתא פטורין. [תוס'].

[ב] ואם תאמר ומנלן דקרא בפלפלין, אימא אתרוג, ואימא תלתן, דאתרוג טעם עצו ופריו שוה כדאמר הכא, וכן תלתן כדאמרינן בשילהי פרק קמא דביצה. ויש לומר אתרוג אין זה חידוש אם הוא חייב בערלה. ותלתן מין ירק הוא. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ואף שיש דבר נוסף שטעם עצו ופריו שווה, הוא הפלפלים, כפי שנתבאר לעיל, על כרחך "פְּרִי עֵץ הָדָר" האמור בענין ארבעה מינים הוא האתרוג ולא הפלפלים. כי בפלפלים לא יתקיים הכתוב "וּלְקַחְתֶּם ... פְּרִי עֵץ הָדָר", שכן אם יקח גרעין אחד, מתוך קטנו לא תהא לקיחתו ניכרת, והכתוב אומר "וּלְקַחְתֶּם", שתהא הלקיחה ניכרת, ולקחת מספר גרגירים אי אפשר, כי נאמר "פְּרִי עֵץ הָדָר", פרי אחד ולא שנים, ואם כן, על כרחך כוונת הכתוב לאתרוג, ולא לפלפלים.

ב. אל תקרי "הָדָר" אלא "הדיר".

לדעת רבי, ענין זה שפרי עץ הדר האמור בארבעה מינים הוא אתרוג, למד מהכתוב "הָדָר", שהוא נדרש בשינוי, אל תקרי "הָדָר" אלא "הדיר", לומר שהוא אילן הדומה לדיר של צאן.

שכשם שבדיר אנו מוצאים יחד, קטנים שנולדו בשנה זו, עם גדולים שנולדו בשנים קודמות, כך האתרוג הוא אילן שאנו מוצאים בו יחד, קטנים שחנטו בשנה זו, עם גדולים שחנטו בשנים קודמות, שהאתרוג דר וגדל באילנו שתים ושלש שנים, וכשבאים וחונטים של עכשיו, עדיין גדולים של אשתקד קיימים בו, מה שאין כן בשאר אילנות, שאין הפירות מתקיימים בהם אלא בשנה שחטנו.

ג. אל תקרי "הָדָר" אלא "הַדָּר".

לדעת רבי אבהו, ענין זה שפרי עץ הדר האמור בארבעה מינים הוא אתרוג, למד מהכתוב "הָדָר", שהוא נדרש בשינוי, אל תקרי "הָדָר" לשון הידור ונוי, אלא "הַדָּר" [="ה" "דר", כלומר, "דר" עם ה"א הידיעה], לשון דירה, לומר שהוא אילן שפירותיו דרים באילנו משנה לשנה.

ד. אל תקרי "הָדָר" אלא "הִידוֹר".

לדעת בן עזאי, ענין זה שפרי עץ הדר האמור בארבעה מינים הוא אתרוג, למד מהכתוב "הָדָר", שהוא נדרש בשינוי, אל תקרי "הָדָר" אלא "הִידוֹר", כלומר מים, שכן בלשון יווני קוראים למים "הִידוֹר", ואם כן "פְּרִי עֵץ הִידוֹר", הוא פרי עץ הגדל על מים, וזהו

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

אתרוג, שהוא גדל על כל מים[א].

אתרוג גזול

אתרוג גזול **פסול** למצוות ארבעת המינים [ביום ראשון], משום שאינו שלכם, [וי"א אף בשאר ימים משום מצווה הבאה בעבירה], כפי שנתבאר בתחילת הפרק.

אתרוג יבש

אתרוג יבש **פסול** למצוות ארבעת המינים [בכל הימים], משום שאינו הדר.

אתרוג של אשרה ושל עיר הנדחת

אתרוג של אשרה ושל עיר הנדחת **פסול** למצוות ארבעת המינים, משום שאין לו שיעור [=כיון דלשריפה קאי כתותי מכתת שיעורי] כפי שנתבאר בדף ל"א.

מצוות שעושה רק בשלו

א. ארבעת המינים.

כבר נתבאר בתחילת הפרק, שמצוות ארבעת המינים מתקיימת רק בשלו, שנאמר בה "**וּלְקַחְתֶּם לָכֶם**", כלומר, "קחו משלכם".

ב. מצה.

בעניין חיוב אכילת מצה בליל ראשון של פסח נאמר, "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת לֶחֶם עֹנִי כִּי בְּחִפָּזוֹן יָצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ" (דברים ט"ז ג'), וכן נאמר בעניין הפרשת חלה "וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה לַה'" (במדבר ט"ו י"ט), והרי זה מלמד **בגזרה שווה**, שכשם שאין חיוב הפרשת חלה אלא מעיסה שלו, ולא משל אחרים או של גבוה [כפי שיתבאר בעזה"י להלן באות ג'], כך אין

[א] שמשקים אותו תמיד. [רש"י בדף ל"ט].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

אדם יוצא ידי חובתו בליל ראשון של פסח אלא באכילת מצה שלו, ולא במצה של אחרים או של גבוה.

ג. הפרשת חלה.

בעניין חיוב הפרשת חלה נאמר, "רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְּרוּמָה כִּתְּרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ" (במדבר ט"ו כ'), והכתוב "**עֲרִסֹתֵיכֶם**" משמעותו עיסותיכם שלכם, ומכאן שאין חיוב הפרשת חלה אלא מעיסה שלו, ולא מעיסה של אחרים או של גבוה.

מה נחשב משלכם

נתבאר, שיש מצוות שמתקיימות רק בדבר השייך לו, ונחלקו חכמים מתי הדבר נחשב שלו לענין זה.

לדעת רבי חייא בר אבין – כל שהדבר ברשותו אף לאוכלו, שרשאי להנות בו בכל דרכי הנאתו בלא שיוכלו אחרים לעכב על ידו [=**היתר אכילה**], נחשב הוא שלו, אף על פי שאין לו בעלות ממונית על החפץ.

ולדעת רבי אסי – לא די בכך שהדבר ברשותו לכל דרכי הנאתו [=**היתר אכילה**], וצריך שמלבד זאת תהיה לו בעלות ממונית על החפץ [=**דין ממון**[א]].

ונפקא מינה ממחלוקת זו, לקיים את המצוות הנ"ל, [אתרוג. מצה. והפרשת חלה], **בדבר שיש בו היתר אכילה ואין בו דין ממון, כגון מעשר שני בירושלים לדעת רבי מאיר,** האומר, שמעשר שני ממון גבוה הוא אלא שהותר באכילה[ב].

- לדברי רבי חייא בר אבין, מאחר שיש בו היתר אכילה, מודה רבי מאיר שהוא נחשב שלו, ומקיים בו את המצוות הנ"ל, [אתרוג. מצה. והפרשת חלה].

- ולדברי רבי אסי, מאחר שאין בו דין ממון, אינו נחשב שלו, ואינו מקיים בו את המצוות הנ"ל, [אתרוג. מצה. והפרשת חלה].

[א] ואם תאמר גבי לולב של אשרה ושל עיר הנדחת, למה לן טעמא דמיכתת שיעוריה, תיפוק ליה משום דבעינן דין ממון, דאפילו מאן דלא חייש הכא גבי אתרוג לדין ממון, היינו משום דעיקרו לאכילה, אבל לולב, דלית ביה אכילה, כתיב לכם דידיה לענין דין ממון. ויש לומר דנקט דמיכתת שיעוריה כדי לפסול ביום טוב שני. [תוס'].

[ב] והוה מצי למימר נמי מעשר שני בגבולין, ואליבא דכולי עלמא, כדמוכח בסוף חלק, שהוא ממון גבוה. [תוס']. לא זכיתי להבין הלא זה אין לו היתר אכילה.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ומצינו ברייתא בה מבואר כדברי רב אסי, שלדעת רבי מאיר עיסת מעשר שני פטורה מהפרשת חלה.

אמנם אין מכאן ראיה גמורה, שכן דעתו גם לענין אתרוג של מעשר שני. שכן יתכן שדווקא לעניין חלה, מאחר שנאמר בכתוב שתי פעמים[א], "רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְּרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ. מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַה' תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם" (במדבר ט"ו כ'-כ"א), אין להחשיב את העיסה כשלו, עד שיהיה בה היתר אכילה ודין ממון, [והוא הדין מצה הלמדה מהפרשת חלה], אבל לענין אתרוג, שנאמר בו רק פעם אחת "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם", די בכך שיש לו בו היתר אכילה כדי שיחשב שלו, ואף על פי שהוא ממון גבוה, מודה רבי מאיר שיוצאים בו.

אתרוג של ערלה

אתרוג של ערלה, **פסול** הוא **לדברי הכל** לקיום מצוות ארבעת מינים, שכן אין בו היתר אכילה[ב], ולדברי הכל, כל שאין בו היתר אכילה, אינו בכלל "לָכֶם".

אתרוג של טבל

אתרוג של טבל, **פסול** הוא **לדברי הכל** לקיום מצוות ארבעת מינים, שכן אין בו היתר אכילה, ולדברי הכל, כל שאין בו היתר אכילה, אינו בכלל "לָכֶם".

אתרוג של תרומה טמאה

אתרוג של תרומה טמאה, **פסול** הוא **לדברי הכל** לקיום מצוות ארבעת מינים, שכן אין בו היתר אכילה, ולדברי הכל, כל שאין בו היתר אכילה, אינו בכלל "לָכֶם".

[א] אף על גב דתרוייהו דרשינן במנחות ... למעוטי עיסת נכרי ועיסת הקדש, ועוד דריש ליה ... לכדי עריסותיכם, כשיעור עיסת מדבר. הכא דחוי בעלמא הוא. [תוס'].

[ב] ואם תאמר, אתרוג של ערלה, תיפוק ליה דמיכתת שיעוריה, דמצותו בשרפה, ... ואפשר דאפילו מדאורייתא הויא ערלה בשרפה ... ומהאי טעמא נמי פסול אתרוג של תרומה טמאה דמצותה בשרפה, ולמה לן טעמא דהיתר אכילה. ויש לומר דודאי לא היה צריך, אלא נחלקו בהנך טעמי לענין ערלה, משום דנפקא מינה לענין מעשר שני, כדמסקינן, איכא בינייהו מעשר שני ואליבא דרבי מאיר [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

אתרוג של תרומה טהורה

אתרוג של תרומה טהורה, **כשר** הוא **לדברי הכל** לקיום מצוות ארבעת מינים, שכן (א) יש בו היתר אכילה לכהנים טהורים[א]. (ב) ויש בו דין ממון, שהוא שייך לכהן קנין גמור, למוכרו ולקדש בו אשה[ב].

אמנם אף שאתרוג של תרומה טהורה כשר למצוות ארבעת מינים **לכתחילה אין לקחתו** ונחלקו רבי אמי ורבי אסי מדוע.

- **יש מי שאומר**, שהסיבה שלכתחילה אין לקחת אתרוג של תרומה טהורה, **מפני שמכשירו**, שהיו רגילים לתת את אגודת הלולב במים, כדי שלא ייבש, וכשאחר כך המים הנוטפים ממנו נוגעים באתרוג, הם מכשירים אותו לקבל טומאה, שנאמר, "וְכִי יֻתַּן מַיִם עַל זֶרַע וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו טָמֵא הוּא לָכֶם" (ויקרא י"א ל"ח), ותרומה יש לשמור עליה שלא תיטמא, שנאמר "מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמָתִי" (במדבר י"ח ח'), לומר שהיא צריכה שימור.

- **ויש מי שאומר**, שהסיבה שלכתחילה אין לקחת אתרוג של תרומה טהורה, **מפני שמפסידו**, שכן אתרוג של מצווה רגילים למשמש בו כל שעה, ובכך קליפתו החיצונה נמאסת במשמוש הידים, והוא נפסד, ואסור להפסיד את התרומה.

ויש נפקא מינה[ג] בין הטעמים הללו, כשרק תוכו של האתרוג נעשה תרומה, וקליפתו חולין.

מחמת הטעם הראשון, **אף את זה אין ליטול**, כי כשנותנים אותו במים, כולו מוכשר לקבל טומאה, ונמצא מכשיר את התרומה לקבל טומאה.

אבל מחמת הטעם השני, **יכול ליטול את זה**, כי מאחר שקליפתו חולין, לא אכפת לנו שהיא נפסדת במשמוש הידים.

[א] וישראל נמי נפיק בה אם לקחה מכהן, הואיל ויכול להאכילה לבן בתו כהן. אבל **פדיון אין לה להיות ניתרת לאכילת ישראל**, **והאומר כן רשע הוא**. [רש"י].

[ב] וישראל נמי, אם נתנה לו הכהן, מקדש בה את האשה, או מוכרה לכהנים והדמים שלו. [רש"י]

[ג] כתבו התוס', הוה מצי למימר, איכא בינייהו שכבר הוכשר. [ע"כ מהתוס']. ואפשר שלפי הטעם שהוא מכשירו, אין הכוונה דווקא מחמת ההכשר, אלא שמקרבו לטומאה, וכל שכן אם כבר הוכשר לא יטלו, שבכך שנוטלו שלא לצורך אכילה, עלול להביאו לידי טומאה. ויל"ע בדבר.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

הדמאי

תבואה הנלקחת מעם הארץ קרויה דמאי, [לשון ספק "דא מאי" כלומר "זה מהו"], שכן אף על פי שרוב עמי הארץ מעשרים תבואותיהם, הרבה יש שאינם מעשרים כראוי, והם מפרישים רק תרומה גדולה, [שיש באכילתה עונש מיתה, וניתן לתת חיטה אחת לצאת ידי התרומה הזו], **ולכן** אמרו חכמים, שהלוקח תבואה מעם הארץ, **אסור לאכול ממנה, עד שיפריש ממנה שאר מעשרות** חוץ מתרומה, [ומעשר ראשון ומעשר עני מעכב המפריש לעצמו, כשאר חולין שלו, שכן הם מותרים לאכילה כחולין, ואין בהם אלא דין נתינה ללוי ולעני, ומאחר שספק אם הם מעשרות, המוציא מחבירו עליו הראיה. אבל תרומת מעשר ומעשר שני, לא יערב בחולין שלו, כי התרומה אסורה לזרים ולטמאים, ומעשר שני אסור לאונן ולטמא].

אכן מאחר שחיוב הפרשת מעשרות מהדמאי אינו אלא מתקנת חכמים, **יש מקומות שהקלו, והתירו להאכיל דמאי, בלא להפריש ממנו מעשרות**.

א. עניים.

מאחר שתקנת דמאי היא חומרא דרבנן בעלמא, התירו חכמים להאכיל את העניים דמאי, שבכך יהיה להם יותר[א].

ב. אכסניא של מלך.

חיל של מלך, שהמלך מטיל על בני העיר לזונם בשובם ממלחמתם, מותר להאכיל אותם דמאי, כי מאחר שאינם במקומם, הרי הם כעניים[ב].

ואמר רב הונא, שכל המבואר הוא כדעת בית הלל, אבל בית שמאי חולקים על כך, ואומרים, שאפילו את עניים ואכסניא אין מאכילים דמאי, ולפיכך, אם תמצא איזו ברייתא, שבה מבואר, שאין מאכילים עניים ואכסניא דמאי, דע שהיא כבית שמאי, ואינה הלכה.

[א] ופליגי בגמרא דירושלמי דרבי יונה אמר בעניים חברים ... ורבי יוסי אמר בעניים עמי הארץ ... [תוס'].

[ב] ופליגי בגמרא דירושלמי דרבי יונה אמר ... באכסניא ... ישראל ורבי יוסי אמר ... באכסניא נכרי. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

אתרוג של דמאי

אתרוג של דמאי נחלקו בו חכמים אם כשר למצוות ארבעה מינים.

לדעת בית הלל – אתרוג של דמאי יכול להיות מותר לו באכילה, על ידי שיפקיר נכסיו, ויהיה עני, שכן לדעת בית הלל עני מותר לאכול דמאי, ומאחר שיש דרך שיהיה אתרוג מותר לו באכילה, נחשב הוא כבר עתה כדבר שיש לו היתר אכילה[א], **וכשר** למצוות ארבעה מינים.

ולדעת בית שמאי – אין דרך שיהיה אתרוג של דמאי מותר לו באכילה, שכן לדעת בית שמאי, גם עני אסור בדמאי, ולפיכך **פסול** הוא למצוות ארבעה מינים.

אתרוג של מעשר שני בירושלים

נתבאר לעיל, שנחלקו רבי חייא בר אבין ורבי אסי, אם לדעת רבי מאיר יוצאים באתרוג של מעשר שני בירושלים. לדברי רבי חייא בר אבין, מאחר שיש בו היתר אכילה, יוצאים בו. ולדברי רבי אסי, מאחר שאין בו דין ממון, אין יוצאים בו.

נתבאר לעיל, שלדעת רבי מאיר, מעשר שני ממון גבוה הוא, ונמצא שמצד אחד יש בו היתר אכילה, ומצד שני אין בו דין ממון. ולפיכך נחלקו רבי חייא בר אבין ורבי אסי, אם לדעת רבי מאיר יוצאים באתרוג של מעשר שני בירושלים. לדברי רבי חייא בר אבין, מאחר שיש בו היתר אכילה, יוצאים בו. ולדברי רבי אסי, מאחר שאין בו דין ממון, אין יוצאים בו.

אכן כל זה לדעת רבי מאיר, **אבל לדעת חכמים**, מעשר שני ממון בעליו הוא, ואם כן כשהוא בירושלים, יש בו גם היתר אכילה, וגם דין ממון, ולדברי הכל דעת חכמים ש**יוצאים באתרוג של מעשר שני**.

ומשנתנו, בה מבואר שיוצאים באתרוג של מעשר שני בירושלים. לדברי רבי חייא בר אבין היא כדברי הכל. ולדברי רבי אסי, היא כדעת חכמים בלבד.

אמנם, גם לדעת האומרים שיוצאים באתרוג של מעשר שני בירושלים, **לכתחילה אין לקחתו למצוות ארבעת מינים**, מאותם טעמים שאין לקחת אתרוג של תרומה טהורה. **(א) מפני שמכשירו** לקבל טומאה ומעשר שני גם כן טעון שימור שהוא נקרא קודש. **(ב)**

[א] לא הוה צריך להאי טעמא, אלא משום דיש בו היתר אכילה לעני, כמו לישראל דנפיק בשל תרומה דחזי לכהן. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

מפני שמפסידו במשמוש הידים.

אתרוג שעלתה בו חזזית

פעמים יש באתרוג כמין אבעבועות דקות הנקראות חזזית, ויש אופנים שהוא נפסל מחמת החזזית[א].

כשהחזזית היא ברוב האתרוג, הוא נפסל בכל אופן, בין כשהיא במקום אחד, ובין כשהיא בשנים או שלושה מקומות, בין כשהיא בחוטמו, ובין כשהיא במקומות אחרים.

וכשהחזזית היא במיעוטו של האתרוג, האתרוג נפסל בשני אופנים.

א. כשהחזזית מפוזרת בשנים או שלושה מקומות [אף שאינה בחטמו], ובאופן הזה היא פוסלת כי האתרוג מנומר ואינו הדר.

ב. כשהחזזית בחטמו[ב] של האתרוג, [אפילו היא מעט במקום אחד].

אבל כשהחזזית היא במיעוט האתרוג, במקום אחד, שאינו חטמו, האתרוג כשר.

אתרוג שניטלה פטמתו או עוקצו

במשנתנו מבואר, שאתרוג ש**נטלה פטמתו פסול**, ואתרוג ש**נטל עוקצו כשר**. ורבי יצחק בן אלעזר היה קורא לפטמתו, בוכנתו. כן פירש רש"י, והביא שני פירושים בביאור הענין.

לפירוש רבינו יעקב – הפטמה היא ראש האתרוג, והוא נחשב חלק מן האתרוג ולכן אם ניטל, האתרוג חסר ופסול. ורבי יצחק בן אלעזר היה קורא אותו בוכנא, כי הוא חד ועשוי כמין בוכנא. **והעוקץ הוא זנב האתרוג**, הוא החלק שבו האתרוג מחובר באילן, ואינו נחשב כחלק מאתרוג ולכן גם אם ניטל, עדיין האתרוג שלם וכשר.

[א] ... מפסיל אף ביום טוב שני משום הדר. ומיהו בירושלמי משמע קצת דמשום חזזית לא מיפסיל אלא ביום טוב ראשון ... [תוס' בדף כ"ט].

[ב] בעובי גבהו, שמשפע משם ויורד לצד ראשו, אפילו כל שהוא פסול, שנראה שם לעינים יותר משאר מקומות שבו, שבאותו עובי אדם נותן עיניו. [רש"י]

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ולפירוש רבינו יצחק הלוי – הפטמה והעוקץ שניהם בזנב האתרוג, שבו האתרוג מחובר באילן. **הפטמה היא החלק הנכנס לתוך האתרוג**, שכשהוא ניטל, נעשה חור באתרוג, ובכך הוא נעשה חסר ופסול, ורבי יצחק בן אלעזר היה קורא לו בוכנא, כי הוא נכנס בתוך האתרוג, כבוכנא [=כלי כתישה] הנכנס ומכה במדוכה. **והעוקץ הוא החלק היוצא ובולט חוץ לאתרוג**, ולכן אם ניטל, האתרוג כשר, כי לא נחסר מהאתרוג עצמו כלום.

ולפירוש הערוך – הפטמה היא ראש האתרוג, והעוקץ הוא זנב האתרוג היוצא חוצה לו, כפירוש רבינו יעקב, אולם **בוכנא** שהזכיר רבי יצחק בן אלעזר, אינה הפירוש של פטמה, אלא דבר שלישי, והיא חלק העוקץ הנכנס לתוך האתרוג, שהוא הפטמה כפירוש רבינו יצחק הלוי. ונמצא שלפירוש הערוך יש להחמיר כשני הפירושים הנזכרים לעיל, והאתרוג נפסל גם כשניטל מה שבראשו, וגם כשניטל מזנבו החלק הנכנס לתוכו.

אתרוג שנקלף

א. שיטת רש"י.

אתרוג שנקלף מקצתו[א], **פסול** למצוות ארבעה מינים, כי נעשה מנומר, ואינו הדר, [וזהו ששנינו שאתרוג שנקלף פסול].

אבל אם נקלף כולו בשווה, ובכך נהפך לאדמומית, כתמרה אדומה, מאחר שכולו שווה, הדר הוא, **וכשר**.

ב. שיטת רבינו חננאל.

אתרוג שנקלף כולו, **פסול** למצוות ארבעה מינים, שכן בכך הוא דומה לטריפה, שבהמה שנקלף עורה, טריפה היא.

אבל אם נשתייר מקצת מהקליפה כשיעור סלע, **האתרוג כשר**, שזהו השיעור שאינו טריפה.

אתרוג שנסדק

מבואר במשנתנו, שאתרוג שנסדק **פסול**, ולא נתבאר הטעם, ואם יש חילוק כיצד

[א] היינו שנקלף הקליפה החיצונה הדקה, שהיא כמין גליד על האתרוג, ואין כאן חסרון בגופו של אתרוג כלל. [שו"ע סימן תרמ"ח סעי' ו' ומ"ב ס"ק כ"ד].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

נסדק.

דף ל"ו

אתרוג שניקב

בשלושה אופנים האתרוג **נפסל** למצוות ארבעה מינים על ידי נקב.

א. ניקב **וחסר כלשהו**.

אם נחסר האתרוג על ידי הנקב אפילו חסרון מועט ביותר, נפסל בכך למצווה.

ב. ניקב **נקב מפולש** במשהו.

אם ניקב האתרוג נקב מפולש מצד לצד, אף על פי שלא נחסר ממנו כלום, והנקב קטן מאוד, נפסל האתרוג למצווה[א].

ג. **ניקב כאיסר**.

אם ניקב האתרוג נקב ברוחב איסר, אף על פי שלא נחסר ממנו כלום, ואין הנקב מפולש, [כגון שתחב בו יתד עבה], נפסל האתרוג.

ואין אתרוג כשר אחר שניקב, אלא כשיתקיימו בו שלושת התנאים הבאים. (א) לא נחסר מהאתרוג כלום. (ב) הנקב אינו מפולש. (ג) הנקב אינו רחב כאיסר.

ריאה שנשפכה כקיתון

ריאה של בהמה שנשפכה כקיתון, היא ריאה שאין בה נקב, אבל נימוח בשרה בתוך הקרומים שלה, ונשפך בתוכו מראשה לסופה ומסופה לראשה, וחסרון הוא, שמתחלה כולה מלאה, ועכשיו חציה ריקנית.

ולדברי עולא אמר רבי יוחנן, **כשרה** היא. כי חסרון בריאה מבפנים, אינו נחשב לחסרון

[א] ... אם ניקב עד חדרי הזרע שהגרעינין לתוכן, פסול אף על גב שלא חסר, והא דבעי נקב מפולש, היינו שלא כנגד אותן חדרים, ואם ניקב עד שם, בכלל מפולש הוא, דאותן חדרים במקום סימפונות דריאה קיימי ... [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

המטריף, [ורק כשנחסר ממנה מבחוץ היא טרפה].

ואמר רבא שכן הדין, **אם לא נימוחו הסימפונות, אבל אם נימוחו הסמפונות, סימן טריפה הוא**.

אתרוג שנולדו בו סימני טריפה

נתבאר, שאתרוג שנולדו בו סימני טריפה האמורים בבהמות, נפסל בכך. כגון:

א. כשם שגלודה [=קלופה] היא סימן טריפה בבהמה, [שאם נקלף עורה היא טריפה], כך אתרוג קלוף פסול.

ב. כשם שסדק הוא סימן טריפה בבהמה[א], כך אתרוג סדוק פסול.

ג. כשם שנקב הוא סימן טריפה בבהמה [שאן ניקב קרום של מוח היא טריפה] כך אתרוג נקוב פסול.

ד. ורבא נסתפק, מה דינו של אתרוג **שנימוח, אבל חדרי הזרע קיימים**, שבכך נולד בו כעין סימן טריפה, **כריאה שנשפכה, והסמפונות קיימים**[ב]. שכן אפשר שדווקא ריאה שנשפכה והסמפונות קיימים, אינה טריפה, כי היא במקום סגור, ועתידה להבריא, מה שאין כן אתרוג, שהוא גדל במקום אויר, ועתיד להירקב. או שאין לחלק כן, וגם האתרוג כשר.

אתרוג תפוח ואתרוג סרוח

בברייתא מבואר שאתרוג תפוח ואתרוג סרוח **פסולים** הם.

ומתחילה רצו לומר, שאתרוג תפוח, הוא אתרוג שנפחת ונרקב מבחוץ. ואתרוג סרוח, הוא אתרוח שנסרח מבפנים כריאה שנשפכה, וקליפתו קיימת. [ומכאן רצו לפשוט את ספיקו של רבא לעיל].

אולם דחו זאת, ואמרו, שזה וזה הם אתרוגים שארע בהם דבר מבחוץ.

[א] רש"י פירש, דהיינו גרגרת שנסדק כולה, שלא נשתייר בה חוליא למעלה וחוליא למטה. ועי' במסכת חולין דף מ"ה.

[ב] מתחילת הענין היה נראה, שרבא מסתפק באופן שבבהמה היא טריפה, ולבסוף משמע שהוא מסתפק באופן שבבהמה אינה טריפה. וילי"ע בדבר.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

לפירוש ראשון – **אתרוח תפוח הוא אתרוג שהתנפח, ואתרוג סרוח הוא אתרוג שהרקיב.**

ולפירוש שני – **אתרוג תפוח הוא אתרוג שהרקיב, ואתרוח סרוח הוא אתרוג שריחו רע ומסריח** מחמת תולעים שאכלוהו.

אתרוג כבוש ואתרוג שלוק

אתרוג **כבוש** הוא אתרוג שכבשוהו **בחומץ או בחרדל**. ואתרוג **שלוק**, הוא אתרוג **מבושל ביותר באור ברותחים. ושניהם פסולים**.

אתרוג כושי ואתרוג דומה לכושי

אתרוג כושי, הוא אתרוג שחור הגדל בארץ כוש, מקום שדרכם של האתרוגים להיות כן.

ובארץ כוש וכן בבבל הקרובה לכוש, הכל מודים שהוא כשר כי כן דרכם של האתרוגים במקומות אלו.

אבל נחלקו חכמים, מה דינו של אתרוג זה **לבני ארץ ישראל הרחוקים מכוש**.

לדעת אביי – מאחר שגדל כדרך גדילתו במקומו, **כשר** הוא בכל מקום, אף בארץ ישראל.

ולדעת רבא – מאחר שבארץ ישראל אין דרך האתרוגים להיות כן, בארץ ישראל משונה הוא, **ופסול**.

ואתרוג דומה לכושי, הוא אתרוג שגדל בארץ ישראל, שבה אין דרכם של אתרוגים להיות כן, ונשתנה להיות כאתרוג כושי.

ומאחר שנשתנה להיות כדבר אחר מדרך גידולו, **הכל מודים שהוא פסול**.

אתרוג ירוק ככרתי

בדין אתרוג ירוק ככרתי נחלקו חכמים. **רבי מאיר מכשיר, ורבי יהודה פוסל**, [וכבר נתבאר לעיל בדף ל"א].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

אתרוג לבן

מבואר בברייתא, שאתרוג לבן **פסול**, ולא נתבאר הטעם, ואפשר שטעמו כטעם הנדמה לכושי, שנשתנה מדרך גידולו.

אתרוג מנומר

מבואר בברייתא שאתרוג מנומר **פסול**, וכבר נתבאר שהוא פסול כי אינו הדר.

אתרוג ככדור

- י"ג שאתרוג שהוא עגול ככדור[א] **פסול**.

- **וי"ג** שאתרוג שהוא עשוי **כדוד** ועגול כקדירה פסול.

אתרוג התיום

שני אתרוגים דבוקים יחד נקראים אתרוג התיום, [מלשון תאומים], **ויש אומרים שהוא פסול**.

אתרוג הבוסר

נחלקו חכמים בדין אתרוג הבוסר. **רבי עקיבא פוסל**. **וחכמים מכשירים**.

רש"י מפרש, שאתרוג הבוסר הוא אתרוג קטן כפול הלבן. **ותוס' מפרשים, שאתרוג הבוסר הוא אתרוג שעדיין לא נגמר** [אף כשהוא גדול מפול הלבן, כל זמן שלא נגמר להיחשב פרי].

- **רבה רצה לומר, שרבי עקיבא פוסל** את הבוסר, **כי לדעתו בוסר אינו נקרא פרי**, ואינו בכלל "פרי עץ הדר". [וכן סברת רבי שמעון, הפוטר אתרוגים קטנים ממעשרות, כי אינם פרי].

- **אולם אביי דחה זאת, ואמר, שאפשר** שמודה רבי עקיבא שבוסר נחשב פרי, ואף על

[א] כלומר עשוי כמין כדור של עור שמשחקות הבנות בו, כדדרשינן "דברי חכמים כדרבונות" ככדור של בנות שזורקות זו לזו, כך דברי תורה נזרקין מפה אל פה. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

פי כן פסול למצוות ארבעה מינים, **כי אינו הדר**. [וכמו כן רבי שמעון מודה שאתרוגים קטנים נחשבים פרי, ולענין מצוות ארבעה מינים, דעתו כדעת חכמים, המכשירים אתרוג בוסר].

מעשרות של אתרוגים קטנים

נחלקו חכמים ורבי שמעון לענין חיוב מעשרות של אתרוגים בקוטנם. **חכמים מחייבים**. **ורבי שמעון פוטר**.

- **רבה רצה לומר**, **שרבי שמעון פוטר** את אתרוגים בקטנם, **כי לדעתו כל זמן שהם קטנים אינם נחשבים פרי**. [וכן סברת רבי עקיבא הפוסל אתרוג בוסר למצוות ארבעה מינים].

- **אולם אביי דחה זאת**, **ואמר**, **שאפשר** שמודה רבי שמעון שאתרוגים בקטנם נחשב פרי, ואף על פי כן פטורים ממעשרות, **כי נאמר**, "**עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה**" (דברים י"ד כ"ב), **ללמד**, **שאין חייב במעשרות**, **אלא פרי שרגילים להוציא כמותו לזריעה**, **שאם יזרעוהו**, **תגדל ממנו תבואה**, והוא פרי שגדל כל צרכו, אבל האתרוגים בקטנם, אם יזרעו, לא יגדל מהם כלום[א]. [וכמו כן רבי עקיבא מודה שאתרוגים קטנים נחשבים פרי, ולענין מעשרות, דעתו כדעת חכמים, המחייבים אותם במעשרות].

אתרוג שגדלו בדפוס

אתרוג שגדלו בדפוס, הוא אתרוג שבעודו קטן במחובר, נתן עליו תבנית של צורה מסוימת, וגדל כשהיא מקיפה אותה, וכך נעשית צורתו כמותה.

ואם על ידי הדפוס **נעשה כמין בריה אחרת לגמרי**, **פסול** הוא, כי אינו דומה כלל לאתרוג.

אבל אם נעשה על ידי הדפוס **כמין אתרוג**, **או אף דומה לאתרוג**, ולא כאתרוג ממש,

---

[א] והא דנקט אתרוגים, משום דלא פלוג רבנן בני פלוגתייהו לחיובי בקוטנו אלא אתרוגין ותפוחין, דקסברי תחילתן וסופן אוכל הוא ... ופליג רבי שמעון עלייהו באתרוגים ומודי בתפוחים, דקסבר, כדרך שבני אדם מוציאין לזריעה, ואתרוגים קטנים שנוטעם, אינם צומחין, אבל תפוחין, קים ליה דאף על פי שלא בישלו כל צורכן צומחין. ובקטני קטנים אפילו בתפוחין ודאי פליגי, הואיל וטעמא משום מוציאין לזריעה הוא. [רש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

כגון שנעשה דפי דפי [=כמין קרשים קרשים, כעין גלגל של רחיים של מים], **הרי זה כשר**.

אתרוג חסר

מבואר במשנתנו, שאתרוג שנחסר ממנו אפילו מעט, **פסול**.

ומסקנת הסוגיה, שהסיבה לכך שהוא פסול, **כי נאמר** "**וּלְקַחְתֶּם**" כמו "ולקחת תם", ללמד שתהא לקיחה תמה, כלומר של דבר שלם. **ומחמת הטעם הזה**, אין האתרוג **נפסל** אלא **ביום טוב ראשון**, **ולא בשאר ימים**.

ואמנם אם אתרוג חסר **היה נחשב שאינו הדר**, **היה נפסל גם בשאר ימים**, כי לעולם יש לקיים את המצווה בהידור, הואיל ומזכיר שם שמים עליה, **אלא ש**גם אתרוג חסר **נחשב הדר**, **ולכן בשאר ימים יוצאים בו**. וכן עשה רבי חנינא, שהיה אוכל מעט מאתרוגו [על ידי טיבול[א]], ולאחר מכן נוטלו ויוצא בו[ב].

- **ללשון ראשון**, דעת רב, ש**אם נחסר האתרוג על ידי אכילת עכברים**, גרוע הוא משאר אופנים שהוא נחסר על ידם, ובאופן הזה האתרוג **נמאס**, **ופסול אף בשאר ימים**.

- **וללשון שני**, דעת רב, שגם אם נחסר האתרוג על ידי אכילת עכברים, **דינו כשאר אופנים שהוא נחסר על ידם**, **והוא כשר בשאר הימים**.

שיעור אתרוג קטן

כבר נתבאר בדף ל"א, שנחלקו חכמים, כמה יהיה אתרוג קטן, ועדיין יהיה כשר לצאת בו ידי חובה.

לדעת רבי מאיר – **כאגוז**.

ולדעת רבי יהודה – **כביצה**. וטעמו של רבי יהודה נתבאר לעיל בדף ל"א.

[א] הא דנקט מטביל, שכל מאכלם על ידי טיבול היה, כדאמר בפסחים, השמש מטביל בבני מעיים, רבי יצחק מטביל בירקא. [רש"י].

[ב] ומיהו קשה, דלקמן, גבי מי שבא בדרך ואין בידו לולב, דקתני, לכשיבא לביתו יטול על שולחנו, משמע בגמרא דמפסיק סעודתו בשביל לולב, וכל שכן שלא יתחיל, אם כן רבי חנינא היכי מטביל בה ברישא. וצריך לומר דהכי קאמר, מטביל בה היום, ונפיק בה למחר. [תוס' בדף מ"ו].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

אבנים של בית הכסא

אבנים אסורות בטלטול בשבת מדרבנן משום שהן מוקצות, אמנם משום כבוד הבריות, התירו חכמים לטלטל שלוש אבנים לבית הכסא לקנח בהן [באופן שאין בו איסור הוצאה אף מדרבנן, כגון בחצר, או בכרמלית בתוך ארבע אמות[א]]. ומבואר במסכת שבת, שנחלקו חכמים בגודל האבנים שהתירו לטלטל לצורך זה. ודעת רבי מאיר ורבי יהודה בזה, היא כדעתם לענין שיעור אתרוג קטן.

לדעת רבי מאיר – מותר לאדם לטלטל לבית הכסא, שלוש אבנים מקורזלות [=מחודדות[ב] וראויות לקינוח], שכל אחת היא **כאגוז**.

ולדעת רבי יהודה – מותר לאדם לטלטל לבית הכסא שלוש אבנים מקורזלות [=מחודדות וראויות לקינוח], שכל אחת היא **כביצה**.

שיעור אתרוג הגדול

כבר נתבאר בדף ל"א, שנחלקו חכמים, כמה יהיה אתרוג גדול, ועדיין יהיה כשר לצאת בו ידי חובה.

לדעת רבי יוסי – אתרוג כשר **אף** כשהוא גדול כשיעור **שיאחז אחד בשתי ידיו**.

ולדעת רבי יהודה – אין להכשיר אתרוג גדול אלא בשיעור **שיכול לאחוז שתים ביד אחת**. וטעמו של רבי יהודה נתבאר לעיל בדף ל"א.

ואמר רבי יוסי, מעשה ברבי עקיבא, שבא לבית הכנסת, ואתרוגו על כתפו, מרוב גודלו.

אמר לו רבי יהודה, משם ראיה? אף הם אמרו לו, אין זה הדר[ג].

[א] כך הבנתי ממה שפירש רש"י בתוך ארבע אמות. אולם תוס' כתבו, שכשם שהתירו איסור מוקצה, כך התירו איסור טלטול מכרמלית, ולכן רשאי להכניס את האבנים הללו מכרמלית לבית הכסא שהוא רשות היחיד, וכן לטלטלם ארבע אמות בכרמלית. וסיימו התוס', ומיהו לדידן, דיש לנו בית הכסא קבוע בבנין, אסור ... [ע"כ מהתוס'].

[ב] כן פירש רש"י. ולא משמע כן פרק אלו עוברין ... ומפרש רבינו תם, דמקורזלות היינו רכות ... וכן יסד הפייט, אשישת שלוחתו בקטב תלה, אשישות להניץ בתיחוח קירזולה. [תוס'].

[ג] ואף על גב דאוקימנא, דטעמא דרבי יהודה לאו משום הדר הוא, הכי קאמר ליה, אפילו לדידך, דלא חיישת לאנפולי, ומייתית ראיה מדרבי עקיבא, אינה ראיה, דאף הם אמרו לו אין זה הדר. [רש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

דפים ל"ו-ל"ז

אלו דברים כשרים לסכך בהם

לדעת רבי מאיר – מאחר שנאמר "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת" (ויקרא כ"ג מ"ב), ולא חילקה תורה בדבר, לומר דווקא סוכה מסוימת, **בכל דבר** שיעשו ממנו סוכה, יוצאים בו ידי חובה, [ובלבד שיהיה דבר שגידולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה, כפי שנתבאר לעיל בדף י"א].

ולדעת רבי יהודה – יש ללמוד בקל וחומר, שאין מסככים אלא **בארבעה מינים שבלולב**[א], שהם, אתרוג[ב], לולב, הדס, וערבה. שכן מצוות ארבעה מינים קלה ממצוות סוכה, שמצוות ארבעה מינים נוהגת בימים בלבד, ומצוות סוכה נוהגת בימים ובלילות[ג], ומעתה, אם במצווה קלה הקפידה תורה לקיימה דווקא בארבעה מינים, קל וחומר למצווה חמורה, שתהא מתקיימת רק בארבעה מינים.

ושתי קושיות הקשו על דברי רבי יהודה, האחת על קל וחומר שלו, והשניה מפסוק, הסותר את דבריו.

קושיה ראשונה, שהקשו **על קל וחומר שלו**, היא, **משום שכלל בידינו**, שאין ללמוד בקל וחומר דבר חמור, כשתצא ממנו קולא [=**כל דין שאתה דין תחלתו להחמיר וסופו להקל אינו דין**], ולפי דברי רבי יהודה, חומר שהוא מחמיר במצוות סוכה, גורם לך להקל בה, שכן מאחר שהוא מחמיר לסכך רק בארבעה מינים, מי שלא יהיה לו ארבעה מינים, נמצא בטל לגמרי מסוכה[ד].

וקושיה שניה, שהקשו **על דינו של רבי יהודה**, **מהכתוב**, "וַאֲשֶׁר יַשְׁמִיעוּ וְיַעֲבִירוּ קוֹל בְּכָל

[א] ולית ליה הא דדרשינן בפרק קמא, באספך מגרנך ומיקבך, בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר. ומכל מקום מודה, דאין מסככין בדבר המקבל טומאה אפילו מארבעת המינים, כגון שעשה מהם כלי, או פירות דקל, דבעינן דומיא דאויר, למאן דאמר ענני כבוד היו, ולמאן דאמר סוכות ממש עשו להם, ילפי מדאיתקש סוכה לחגיגה, דלא שייך לאקשויי, אי מה חגיגה בעלי חיים, מאחר דלא מכשירין אלא מארבעת המינים. [תוס'].

[ב] כלומר ענפי אילן זה, שהרי אתרוג ממש הוא אוכל, ומקבל טומאה, ואין מסככים בדבר המקבל טומאה.

[ג] לקמן בפרק לולב וערבה ילפינן מקראי, לולב ביום, וסוכה בין ביום בין בלילה. [רש"י].

[ד] ולא נתבאר מה השיב על כך רבי יהודה, ואפשר שלא חשש לקושיה זו, כי לדעתו אין כאן סופו להקל, אלא מחויב לטרוח ולהביא ארבעה מינים לסכך, ואם לא טרח, אין כאן קולא, אלא חומרא, שכן אינו נפטר בכך מסוכה, אלא חוטא הוא.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

עָרֵיהֶם וּבִירוּשָׁלַם לֵאמֹר **צְאוּ הָהָר וְהָבִיאוּ עֲלֵי זַיִת וַעֲלֵי עֵץ שֶׁמֶן** וַעֲלֵי הֲדַס וַעֲלֵי תְּמָרִים וַעֲלֵי עֵץ עָבֹת **לַעֲשֹׂת סֻכֹּת** כַּכָּתוּב" (נחמיה ח' ט"ו), מבואר בכתוב, שעשו סוכות גם מעלי זיתים ועלי עץ שמן, שאינם מארבעת המינים.

ועל הקושיה הזו השיב רבי יהודה, שעלי זית ועלי עץ שמן הביאו לעשות מהם את הדפנות, אבל לא סיככו אלא בעלי הדס ועלי תמרים.

הדס הוא אחד מעשרה מיני ארזים

נתבאר, שלדעת רבי יהודה, אין מסככים אלא בארבעה מינים שבלולב.

ואין להקשות ממה ששנינו בברייתא הנזכרת לעיל בדף י"ד, שלדעתו נסרים של ארז כשרים לסכך. כי ארז הנזכר שם, הוא הדס, שכן ההדס הוא אחד מעשרה מיני ארזים.

כמאמר רבה בר רב הונאה אמרי בי רב, עשרה מיני ארזים הן, והדס אחד מהם, שנאמר, "אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר אֶרֶז שִׁטָּה וַהֲדַס וְעֵץ שֶׁמֶן אָשִׂים בָּעֲרָבָה בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר יַחְדָּו" (ישעיה מ"א י"ט)

במה אוגדים את הלולב

א. דעת רבי יהודה.

אין אוגדים את הלולב, [כלומר את הלולב ההדס והערבה], אלא **במינו**, [כלומר הדבר שבו קושרים את המינים הללו יחד, יהיה מאחד המינים הללו, ולא מין אחר].

- בדף ל"א **רצו לומר**, שטעמו של רבי יהודה, **כי** מצווה זו **צריך** לעשותה **בהדר**, וכשיאגדו במין אחר, אין זה הדר.

- **אולם מסקנת הגמרא**, שלדעת רבי יהודה המצווה כשרה גם כשאינה בהדר, והסיבה שהוא מצריך לאגוד את הלולב במינו, **כי** לדעתו **לולב צריך אגד**, כלומר המצווה היא לקיחת את המינים הללו אגודים יחד, ומאחר שקשירתם היא חלק מהמצווה, אם יקשרם במין אחר, נמצא מביא למצווה חמישה מינים, ועובר משום בל תוסיף.

ואמר רבא, מאחר שטעמו של רבי יהודה משום שלולב צריך אגד, אבל המצווה מתקיימת גם כשאינה בהדר, לפיכך, כל שקושר את המינים הללו בדבר שהוא מינם, אף שאינו דומה להם ואין כאן הדר, הדבר הגון, ולכן קושר אותם אף בסיב, [הוא הגדל

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

סביב הדקל ונכרך סביבו, כלולבי גפנים], או אף בקליפה של גזע הדקל, שאינם נראים כמו הלולב, כי מכל מקום מין לולב הם.

וראיה לכך, שגם גזע הדקל נחשב מין לולב, שכן לדעת רבי יהודה אין מסככים אלא בארבעה מינים, כפי שנתבאר, ואף על פי כן מבואר בברייתא, שגם לדעתו מסככים בנסרים, והנסרים אינם לולב ממש, אלא מהגזע נעשים, הרי שלדעתו גם הנעשה מהגזע נחשב מין לולב.

ב. דעת רבי מאיר.

בכל דבר אוגדים את הלולב[א], אפילו בחוט, במשיחה [=חבל דק].

ואמר רבי מאיר **שכך היו נוהגים יקירי** [=נכבדים ועשירים של] **ירושלים** שהיו אוגדים את לולביהם בגימוניות של זהב [=חוטי זהב כפופים].

אמרו לו, אין ראיה מיקירי ירושלים, שכן הם היו אוגדים את הלולב במינו, ובזה קיימו מצוות אגד במינו, ורק מעל האגד במינו, היו נותנים את הגימוניות של זהב לנוי, ומאחר שלא בא להכשר מצווה, אלא לנוי בלבד, אינו נחשב תוספת לעבור בו משום בל תוסיף.

דף ל"ז

לקיחה באגד

נתבאר, שנחלקו חכמים, אם לולב צריך אגד או לא. והנה, **לדעת האומרים שלולב צריך אגד**, מאחר שהאגד הוא חלק מהמצווה, **דין פשוט הוא שניתן לאחוז בו. אבל לדעת האומרים שלולב אינו צריך אגד, נחלקו אמוראים** בדבר.

לדעת רבה – מאחר שהאגד אינו מהמצווה הרי הוא חוצץ[ב], וצריך לאחוז בלולב עצמו

[א] ולא נתפרש טעמו של רבי מאיר. אולם דבר זה ברור, שאם לדעתו ניתן לאגדו בכל דבר, הרי שלדעתו לולב אינו צריך אגד. אבל יש להסתפק אם הדר צריך, ולכן כשבא לאגדו יעשה רק בהדר, או שגם הדר אינו צריך. ואפשר שגם אם בעיקר המצווה מצריך הדר, במה שמוסיף חוץ למצווה אינו צריך הדר. ויל"ע בכל זה.

[ב] דקסבר רבה מין במינו חוצץ. אי נמי משום דמספקא ליה ... [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ולא באגד, ולפיכך הורה לאותם שהיו אוגדים את הלולבים[א] בבית ריש גלותא, אוגדים את הלולבים, יניחו מתחת לאגד מקום פנוי כדי אחיזה, שיאחזו שם את הלולב עצמו, ולא יאחזוהו באגד.

ולדעת רבא – אף על פי שהאגד אינו מהמצווה, מאחר שהוא נוי למצווה, אינו חוצץ [=**כל לנאותו אינו חוצץ**], וניתן לאחוז את הלולב במקום האגד.

לקיחה על ידי דבר אחר

לדברי רבה – **לא יטול אדם את הלולב כשבגד או דבר אחר כרוך על ידו**, כי נאמר "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם", ללמד שתהא לקיחה שלמה וגמורה, ולקיחה על ידי דבר אינה לקיחה[ב] שלימה[ג].

ולדברי רבא – לקיחה על ידי דבר אחר נחשבת לקיחה, ולכן **יכול** לטול את הלולב גם כשיש דבר כרוך על ידו.

אזוב קצר מספקו בחוט ובכוש

רגילים היו להביא מי חטאת [=מים שנתנו בהם אפר פרה אדומה] ממקום למקום,

---

[א] לשון הגמרא "הנהו מגדלי הושענא דבי ריש גלותא" ופירש רש"י אוגדי הלולבים, לשון גודלין, ולשון התלמוד לומר לכל אומן בדבר לשון זה, כגון הך דבפרק משקין, למגדלי אוהרי ולמגדלי תנורי בחולו של מועד, הא למדת שפירוש לשון זה לשון עשיה ותקון. [ע"כ מרש"י].

[ב] הכא לא שייך למימר דלא ליהוי חציצה כדאמר לעיל, דלעיל איירי כשיאגד בלולב, **והכא כשכרך בידו**, ובדבר הכרוך בידו לא שייך חציצה. [ובסוף מקום שנהגו, גבי יששכר איש כפר ברקאי דהוה כריך ידיה בשיראי ועביד עבודה, ופירש בקונטרס וחציצה פוסלת בקדשים, דכתיב ולקח הכהן, בעינן שתהא לקיחה בעצמו של כהן, אף על גב דלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה [לרבא], הני מילי דרך כבוד ... אבל דרך בזיון לא, והשתא נמי, אף על גב דכריך ידיה בשיראי, לכבוד עצמו היה עושה, שלא יתלכלכו ידיו בדם האברים, ומבזה קדשי שמים קרי ליה התם. אי נמי דל טעמיה דחציצה, נענש משום בזיון קדשים כדמוכח מבת קול]. [] **ומיהו לא יתכן פירוש זה** ... אלא יש לומר, דאגד הצריך ללולב, שלא יתפרדו המינין, שייך ביה חציצה, אבל הכא, סודרא לא בעי לולב. [] ומיהו גם זה לא יתכן, דכל שכן דהוה ליה למימר דחוצץ ... **ויש לומר דמיירי שעשה מן הסודר כמין בית יד ללולב**, ואין שייך כאן חציצה, שכל הלולב חוץ מידו, **ואוחזו בבית יד הבולט הנעשה מן הסודר**, ודמי לאזוב שספקו בחוט, ולא חשיב ליה רבה לקיחה תמה, ורבא סבר שמה לקיחה. **ולולב שהוציא בכלי דסוף פירקין, לא בשאוחז בדופני הכלי, אלא מניח ידו תחת שוליו, או שאוחז בבית יד של כלי**. [תוס'].

[ג] כן משמע מלשון הגמרא, שדווקא בזה, שצריך לקיחה תמה, לא יקח על ידי דבר אחר. ויל"ע אם בשאר מקומות מודה רבה, שסתם לקיחה גם על ידי דבר אחר נחשבת לקיחה.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

בשפופרת של קנים ארוכים, וכך שומרים את המים, וכשבאים לטהר בהם טמאים, מטבילים את האזוב בשפופרת ומזים.

ומבואר בברייתא, שאם היה האזוב קצר, ואינו מגיע למים שבעומק השפופרת, ניתן לקשור לו חוט או כוש כדי להאריכו, ועל ידי החוט מטביל את האזוב בשפופרת, ומוציא ואוחז באזוב ומזה.

והנה מבואר בכתוב, שכשם שבשעת ההזאה יש לאחוז באזוב עצמו, כך בשעת הטבילה במים יש לאחוז בו, שנאמר "וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה עַל הָאֹהֶל וְעַל כָּל הַכֵּלִים וְעַל הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם וְעַל הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם אוֹ בֶחָלָל אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקָּבֶר" (במדבר י"ט י"ח), ומתוך כך שנתבאר בברייתא, שניתן לאחוז בחוט הקשור באזוב ולהטביל, למדנו שהאוחז בחוט נחשב כאוחז באזוב[א].

- ומכאן רצה רבא להביא ראיה לדבריו, שלקיחה על ידי דבר אחר נחשבת לקיחה.

- אולם דחו ראיה זו, ואמרו, שיש לחלק בין זה שקשר את החוט באזוב, שעל ידי הקשירה נעשה החוט כחלק מהאזוב, לבין לקיחה על ידי דבר אחר שאינו קשור.

נפל משפופרת לשוקת

הבא לקדש מי חטאת, נותן תחילה מים[ב] בשוקת[ג], ועל המים נותן את האפר, ומערבם יחד.

וכשנותן את האפר במים, צריך לקחתו בידו, ולתת אותו במים בכוונה, שנאמר, "וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי" (במדבר י"ט י"ז), ולפיכך אם מעצמו נפל האפר מהשפופרת שבו היה שמור, לתוך המים שבשוקת, המים פסולים.

כל זה מבואר בברייתא, ואמרו, שמכאן משמע, שדווקא כשנפל האפר מהשפופרת

[א] ומיהו, כשהוא מזה, צריך לאחוז באזוב, מפני שאם אוחזו בספוקו, הוא מנענע כאן וכאן, ואינו מכוין, ומזה על הכלי. [רש"י].

[ב] כדילפינן בסוטה "מים חיים אל כלי", שהמים נותנין תחילה אל כלי, ולא יפסיק אפר ביניהן, והא דכתיב "ונתן עליו מים" מוקמינן לערבן. [רש"י].

[ג] פירש בקונטרס, לשוקת של אבן, שכל מעשה פרה בכלי אבנים. ואי אפשר לומר כך, דהך שפופרת גופה מקבלת טומאה היא ... ובמסכת פרה ... משמע דעדיפי שאר כלים לקדש ... ומה שכל מעשיה בכלי אבנים, היינו בשבעת הימים שמפרישין כהן השורף את הפרה ללשכה שעל פני הבירה ... ועביד משום מעלה. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

מעצמו, המים פסולים, אבל כשהפילו בכוונה מהשפופרת, אף על פי שלא נטלו בידיו ממש, אלא בשפופרת, כשר.

ומכאן ראיה לדברי רבא, שלקיחה על ידי דבר אחר נחשבת לקיחה, שהרי המקדש צריך לקחת את האפר בידו, וכשלקחו בשפופרת, כשר, כמו שלקחו בידו.

חציצה במינו

מסוגיית הגמרא מבואר, שכשאוגד את הלולב עם ההדס והערבה, צריך שלא יהיו דברים אחרים חוצצים ביניהם.

ולדעת רבה – מין במינו חוצץ, כלומר, כשם שאסור שיהיו בין המינים הללו דברים אחרים, כך אסור שיהיו ביניהם מאותם מינים, כגון עלים תלושים של לולב או הדס או ערבה. ולכן (א) לא יאגוד תחילה את ההדס והערבה, ואחר כך יתחוב ביניהם את הלולב, כי כשתוחב את הלולב, עלול להשיר עלים מההדס והערבה, והם חוצצים. (ב) אם הלולב ארוך יותר מדאי, ורוצה לקצצו מלמטה, לא יקצצנו בעודו אגוד, כי כשהלולב נקצץ מלמטה, נפרדים ממנו העלים שהיו מחוברים למטה, וכשהם נשארים באגודה, הם חוצצים בין הלולב להדס ולערבה.

ולדעת רבא – מין במינו אינו חוצץ, ולא אכפת לנו, אם יש בין הלולב להדס ולערבה עלים תלושים שלהם. ולכן (א) רשאי לאגוד תחילה את ההדס והערבה, ואחר כך לתחוב ביניהם את הלולב, אף על פי שבתחיבת הלולב משיר עלים מההדס והערבה והם נשארים תלושים בין הלולב להדס ולערבה. (ב) אם הלולב ארוך יותר מדאי, ורוצה לקצצו מלמטה, רשאי לקצצו גם בעודו אגוד, אף על פי שבכך, נפרדים ממנו העלים שהיו מחוברים למטה, והם נשארים תלושים בין הלולב להדס ולערבה.

להריח הדס של מצווה ואתרוג של מצווה

בדף ט' כבר נתבאר, שכל שבעה ימים חל שם שמים על עצי סוכה, להיות אסורים בהנאה, הואיל והוקצו למצווה.

ומבואר בסוגיתנו, שכמו כן ארבעה מינים, מאחר שהוקצו למצוותם, חל עליהם שם שמים להיות אסורים בהנאה כל שבעה.

אמנם מדברי רבה מבואר, שכל דבר מוקצה מהנאתו העיקרית בלבד.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

הדס שעיקר הנאתו לריח, הוקצה מהנאה זאת, ולכן אסור להריח בו כל שבעה.

אבל אתרוג, שעיקר הנאתו אכילה, מהנאת אכילה הוקצה כל שבעה, אבל **מהנאת ריח לא הוקצה, ולכן מותר להריח בו**.

להריח הדס מחובר ואתרוג מחובר

הקצירה היא אחת מהמלאכות האסורות בשבת ויום טוב, ובכלל זה תלישת הדס ואתרוג. אמנם, להריח אותם בלא לתולשם, מדין תורה, מותר, אבל חכמים חילקו בדבר.

הדס, שעיקר הנאתו לריח, מאחר שניתן להריח בו היטב גם כשהוא מחובר, אין לחוש שמא על ידי ההרחה בו, יתלשנו, ולכן הניחו ההיתר במקומו, **ומותר להריח** הדס **מחובר בשבת**.

אבל אתרוג, עיקר הנאתו לאכילה, ולפיכך חששו שאם יהיה מותר להריח בו, **יבואו לתולשו**, כדי להנות ממנו את עיקר הנאתו, ומחמת החשש הזה, **אסרו גם את ההרחה בו במחובר**.

אופן אחיזת ארבעה מינים

לולב והדס וערבה האגודים עמו אוחז **בימין, ואתרוג** אוחז **בשמאל**.

והסיבה לכך, כי הימין חשובה מהשמאל, ומאחר שמחלק את המינים כאן שלוש וכאן אחד, בימין יאחוז שלוש מצוות, ובשמאל מצווה אחת.

מברכים "על נטילת לולב"

אף שהמצווה היא ליטול את כל ארבעת המינים ואם חיסר אחד מהם לא יצא כפי שנתבאר לעיל בסוף דף ל"ד נוסח הברכה הוא "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וציונו על נטילת לולב".

וביארו[א], שהסיבה שמזכיר בברכה את הלולב, **הואיל ומינו גבוה מכולם**, כלומר האילן

[א] רבי ירמיה או רבי זריקא.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

של הלולב גבוה משל האחרים[א], ולכן חשוב הוא, ונקרא האגד על שמו.

היכן היו מנענעים

בדף ל"ב נתבאר, שצריך שיהיה הלולב בשיעור שיש בו כדי לנענע, ומזה למדנו, שיש לנענע את הלולב, ומבואר במשנתנו, שמנענעים את הלולב **בשעת אמירת ההלל**[ב], במקומות הבאים.

א-ב. בהודו לה' תחילה וסוף. כלומר בפרק קי"ח המתחיל "הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ", וגם נגמר "הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ", היו מנענעים בו כשאומרים את הפסוקים הללו בתחילתו[ג] ובסופו[ד].

ג. בפרק הנ"ל כשאומרים "**אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא**" גם כן מנענעים.

עד כאן לא נחלקו בית שמאי ובית הלל. ויש נענוע נוסף שנחלקו בו.

ד. לדעת בית שמאי, מנענעים בפרק הנ"ל **גם** כשאומרים "**אָנָּא ה' הַצְלִיחָה נָּא**", **ולדעת בית הלל**, כשאומרים "**אָנָּא ה' הַצְלִיחָה נָּא**" **אין מנענעים**[ה].

אמר רבי עקיבא, צופה הייתי ברבן גמליאל ורבי יהושע, שכל העם היו מנענעין את לולביהן, והם לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא[ו].

[א] קשה, דהוה ליה למימר, הואיל ובשיעוריה גבוה מכולן. [תוס'].

[ב] ובשעת ברכה לא מצינו אם חייב לנענע בתחלת נטילה, אלא מדאמרינן בפירקין, קטן היודע לנענע חייב בלולב, משמע דמנענע בתחלת הברכה, אף על פי שאינו יודע לקרות הלל. ועוד מדתניא במסכת ברכות בסוף תפלת השחר, הקדים לצאת לדרך, מביאין לו שופר ותוקע, לולב ומנענע, מגילה וקורא בה, משמע דמנענע בלא הלל. [תוס'].

[ג] ועכשיו שנהגו ששליח צבור אומר "יאמר נא ישראל" והצבור עונין "הודו" וכן ב"יאמרו נא יראי ה'", הצבור מנענעים על כל הודו והודו שעונין, אבל שליח צבור לא ינענע. וי"מ דאף שליח צבור מנענע אגב ציבורא שעונין בכל פעם ופעם הודו, ומנענעין, מנענע נמי שליח צבור ב"יאמר נא" ו"ביאמרו נא". [תוס'].

[ד] כך פירש בקונטרס. ויש מפרשים, תחלת הפסוק וסוף הפסוק, ולאו מילתא היא. [תוס'].

[ה] וטעמא דבית הלל, אף על פי שאין אנא ה' הושיעה נא תחלת הפרק ולא סוף הפרק מנענעים, משום דכתיב "אז ירננו עצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ" וכתיב בתריה "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו" וכתיב נמי בתריה "ואמרו הושיענו אלהי ישענו" והיינו "ירננו", שמנענעים את הלולב, ומשבחין בהודו, ובאנא ה' הושיעה נא. [תוס'].

[ו] יל"ע אם רצונו לומר שבכתוב "אנא ה' הושיע נא אנא ה' הצליחה נא" נענעו רק בתחילתו "אנא ה' הושיעה נא", אבל מלבד זאת נענעו גם בהודו לה' תחילה וסוף, ועשו כדעת בית הלל. או כוונתו לומר, שנענעו ב"אנא ה' הושיע נא" בלבד, וזה לא כבית שמאי ולא כבית הלל.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

כיצד היו מנענעים

לדברי רבא, נענוע הלולב הוא, **מוליך ומביא**[א] **מעלה ומוריד**, כפי שיתבאר בעזה"י בסמוך לענין תנופת שתי הלחם וכבשי עצרת[ב].

והתועלת שיש בכך, היא כתועלת שיש בתנופת שתי הלחם וכבשי עצרת, כלומר לעכב רוחות רעות וגשמים רעים.

תנופת שתי הלחם וכבשי עצרת

בעצרת היו מביאים שני כבשים לשלמי ציבור, ומביאים עימהם שתי הלחם, ומצווה להניפם יחד בעוד הכבשים חיים, שנאמר, "... וּשְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה לְזֶבַח שְׁלָמִים. וְהֵנִיף הַכֹּהֵן אֹתָם עַל לֶחֶם הַבִּכּוּרִים תְּנוּפָה לִפְנֵי ה' עַל שְׁנֵי כְּבָשִׂים קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַה' לַכֹּהֵן" (ויקרא כ"ג י"ט-כ'), ואמרו במסכת מנחות, שהיה מניח שתי הלחם על גבי שני הכבשים[ג], ומניח ידו תחתיהם ומניף.

והיה **מוליך ומביא**, **מעלה ומוריד**, שנאמר "וְקִדַּשְׁתָּ אֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר הוּרָם מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים מֵאֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וּמֵאֲשֶׁר לְבָנָיו" (שמות כ"ט כ"ז), "הוּנַף" מלשון נפנוף, שמוליך ומביא, "הוּרָם" לשון הרמה, ומאחר שמרים, מוריד. הרי הולכה והבאה הרמה והורדה[ד].

- **רבי יוחנן אמר** שסיבת מצווה זו של תנופה, **להראות שאנו עושים לשם ה'**, **מוליך ומביא למי שהארבע רוחות שלו, מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו**.

- **ובמערבא היו אומרים**, בשם אמר רבי חמא בר עוקבא אמר רבי יוסי ברבי חנינא, שסיבת מצווה זו של תנופה **להציל מפורענויות**, **מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות**,

---

[א] ובערוך פירש בערך נע, [דאיתא בירושלמי, תנא], צריך לנענע שלוש פעמים על כל דבר ודבר. בעי רבי זירא, הכין חד והכין חד, או דלמא הכין והכין חד, פירוש כבר אמרת צריך נענוע שלוש פעמים, ובעי רבי זירא, הולכה פעם אחת והבאה פעם אחת, או הולכה והבאה פעם אחת נחשבים, וצריך להוליך ולהביא שלשה פעמים ... וכיון דלא אפשיט עבדינן לחומרא, שלש פעמים לכל אחד ואחד עד כאן לשונו ... [תוס'].

[ב] בפרק כל המנחות באות מצה חשיב כל הטעונין תנופה, ושמא לא בכל תנופות עושין כן, אלא דוקא בתנופת שתי הלחם דעצרת, וכן ללולב, משום דאמרינן פרק קמא דראש השנה, דגזר דין נחתם בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, בחג על המים, ולכך הנענוע שבלולב יש בו הולכה והבאה. [תוס'].

[ג] ואף על גב דרישיה דקרא משמע אותם על לחם, ילפינן לה במנחות מלחם המלואים, דלחם למעלה. [רש"י].

[ד] והאי קרא לאו בכבשי עצרת כתיב, אלא במלואים, ומיהו, כל תנופות ילפינן מינה. [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

מעלה ומוריד כדי לעצור טללים [=גשמים] **רעים**.

דף ל"ח

שיירי מצווה מעכבים את הפורענות

תנופת שתי הלחם וכבשי עצרת נחשבת כשיירי מצווה שכן אינה מעכבת את הכפרה ואם אם לא קיימה נתכפרו בקרבן ואף על פי כן אמר רבי יוסי ברבי חנינא שהיא מועילה להציל מרוחות רעות וטללים רעים.

ואמר רבי יוסי בר אבין או רבי יוסי בר זבילא, שמכאן יש ללמוד, ששיירי מצווה, כלומר מצווה שהיא שיריים, ולא עיקר המעכב את הכפרה, אף על פי כן חשובה היא, ומעכבת את הפורענות.

לא יתגרה בשטן

רבי אחא בר יעקב, כשהיה מוליך ומביא הלולב, היה אומר, דין [=זה] גירא [=חץ] בעיניה דסטנא [=בעיניו של שטן], שרואה בעיניו, שאין בו כח לנתק מעלינו עול מצות.

אולם אמרו חכמים, שאין נכון לומר כן, כי בכך גורם לעצמו שיתגרה בו שטן, שהוא יצר הרע, וישיאנו לתעות מעל קונו, וימסור עצמו על הדבר.

הפסקת האכילה לקיים מצווה המוטלת עליו

מי שהיתה מוטלת עליו מצווה מסוימת, ושכח, והחל לאכול, יש אופנים, שצריך להפסיק סעודתו, ולקיים את המצווה מיד, ואינו יכול לדחות את קיום המצווה לאחר האכילה, ויש אופנים שרשאי להמשיך באכילתו, ויקיים את המצווה אחר גמר הסעודה.

מתוך דברי רבא מבואר, שהכל תלוי בדבר אחר. **אם יש שהות לקיים את המצווה אחר האכילה, אינו צריך להפסיק אכילתו** מיד, ויקיים את המצווה אחר האכילה. **ואם אין שהות לקיים את המצווה אחר האכילה, צריך להפסיק אכילתו מיד**, ויקיים את המצווה. ואין חילוק בדבר בין מצווה מדברי חכמים למצווה מדברי תורה.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ומתוך דברי רבי זירא מבואר, שיש שני אופנים שבהם צריך להפסיק אכילתו לקיום מצווה. **(א)** אופן אחד הוא **כשאין שהות**, כלומר אם לא יוכל לקיים את המצווה לאחר האכילה, כגון שיעבור זמנה, מחויב להפסיק אכילתו, ולקיים את המצווה מיד, [אף כשהמצווה מדרבנן. וזה כדברי רבא לעיל]. **(ב)** אופן שני הוא, **כשהמצווה דאורייתא**, כלומר, אם זו מצווה שחיובה מהתורה, מחויב להפסיק אכילתו, ולקיים את המצווה מיד[א], [אף כשיש שהות לקיימה אחר האכילה]. **ורק כשהמצווה מדברי חכמים, וגם יש שהות לקיימה אחר גמר סעודתו, רשאי לסיים סעודתו, ואחר כך יקיים את המצווה**.

ומה ששנינו במסכת שבת, לענין תפילת מנחה, שאף שאסור לאכול או לדון חצי שעה סמוך למנחה, אם התחיל קודם לכן, אינו צריך להפסיק, מדובר באופן שיש שהות להתפלל אחר גמר האכילה.

ותפילת מנחה מאחר שהיא מצווה מדברי חכמים, הכל מודים, שכל שיש שהות לקיימה אחר האכילה, אינו צריך להפסיק אכילתו.

ומה ששנינו במשנתנו לעניין מצוות לולב, שפעמים מפסיק אכילתו לקיימה, ופעמים אינו מפסיק, וביארו, שכשאין שהות ביום לקיימה אחר האכילה, מפסיק מיד, [שמצוות לולב זמנה ביום ולא בלילה מטעם שיתבאר בעזה"י בדף מ"ג], וכשיש שהות ביום לקיימה אחר האכילה, יקיימה אחר האכילה[ב].

- לפי דברי רבא חילוק זה אמור, בין בשאר ימים, שמצוות לולב מדברי חכמים, ובין ביום טוב ראשון, שמצוות לולב מהתורה, כי בכל אופן, כל שיש שהות ביום לקיימה אחר האכילה, אינו צריך להפסיק אכילתו

- ולפי דברי רבי זירא, חילוק זה אמור רק בשאר ימים, שמצוות לולב מדברי חכמים, אבל ביום טוב ראשון, מאחר שמצוות לולב מהתורה, אף אם יש שהות ביום לקיימה

[א] תימה, והרי קידוש היום דאורייתא ... ואפילו הכי אמר רבי יוסי בריש ערבי פסחים דאין מפסיקין, ופסקינן התם הלכה כרבי יוסי בערב שבת וכרבי יהודה בערב פסח. ויש לומר דשאני קידוש היום, שיכול לקדש ביום כבלילה, וליכא למיחש לפשיעותא כולי האי. ועוד לפי שעוסק בסעודת שבת, לא חיישינן כולי האי שמא יתעצל בקידוש היום. [תוס'].

[ב] ואין להקשות אף על גב דאיכא שהות מאחר דכולי יומא זימניה הוא, ניחוש טפי דלמא אתי למיפשע, כדאמרינן פרק קמא דשבת, במנחה כיון דקביעא ליה זימנא, מירתת ולא אתי למיפשע, ערבית כיון דכולי ליליא זמניה, לא מרתת ואתי למיפשע. ואין לומר משום דהתם ליליא זמן שינה וחיישינן טפי, דאם כן ההוא טעמא הוי ליה למימר התם. ויש לומר דתפלה צריכה שהות, ומתעצל בה טפי מנטילת לולב, דמכי אגבהיה נפק ביה. [ע"פ התוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

אחר האכילה, צריך להפסיק אכילתו מיד וליטול את הלולב.

גדול הנזקק לברכת אשתו ובניו

כשהאיש אינו יודע לברך ברכת המזון, [ואכל פחות מכדי שביעה, שחיובו בברכת המזון מדרבנן[א]], בנו הקטן שהגיע לחינוך, [וחייב גם כן בברכת המזון מדרבנן], מברך, ומוציאו חובה.

וכמו כן, עבד כנעני מברך, ומוציא את רבו ידי חובה. וכמו כן, אשה מברכת, ומוציאה את בעלה ידי חובתו. [ובשני אופנים, אלו יתכן שמוציאים את האיש אף כשאכל כדי שביעה].

אבל אמרו חכמים, **תבא לו מארה** [=קללה] לאדם, שאינו יודע לברך, ונזקק לכך, שאלו מברכים בשבילו.

סדר קריאת ההלל

בתחילה היה המנהג, שאחד בלבד קורא את הלל כולו, וכל הציבור שומעים ממנו, ובשמיעתם יוצאים ידי חובתם, שכן כלל בידינו, "שומע כעונה", כלומר השומע נחשב כאומר עצמו, ואם כן, נחשבים כולם כמי שאמרו כל ההלל, ואפילו לא ענו כלום.

ואמנם, אף שבשמיעתם לבד יוצאים ידי חובה, ולכן גם מי שאינו יודע לענות כלום, יוצא, מכל מקום **נהגו, שעל כל פסוק ופסוק שהמקרא אומר, הם עונים אחריו "הללויה"**.

ובתחילת כל פרק, מלבד מה שעונים "הללויה" אחר המקרא, **מצווה לענות גם את לשון הפסוק של ראש אותו הפרק[ב]**.

וכל זה כשגדול מקרא את הלל, אבל מי שעבד או אשה[ג] או קטן מקרין אותו את ההלל,

---

[א] דמדאורייתא לא מיחייב עד דשבע, דכתיב "ואכלת ושבעת וברכת". [רש"ל].

[ב] משמע מתוך פירוש הקונטרס, שבראשי פרקים עונין ראשי פרקים ולא יותר, ועל כל דבר חוץ מראשי פרקים עונין הללויה עד שיגמור את ההלל ... ובסוף פרק כשם ... משמע שמתחילת הפרק עד סופו עונה ראש פרק על כל דבר ודבר עד סופו, וכן פרק שני עונה ראש פרק שני ... ושמא מתחלת הלל עד הודו פרק אחד, מדלא עשה במנהגא דהלילא סימן לדבר עד הודו ... [תוס'].

[ג] משמע כאן, דאשה פטורה מהלל דסוכות וכן דעצרת, וטעמא משום דמצוה שהזמן גרמא היא, אף על גב דבהלל דלילי פסחים משמע בפרק ערבי פסחים דמחייבי בארבע כוסות, ומסתמא לא תיקנו ארבע כוסות אלא כדי לומר עליהם הלל ואגדה, שאני הלל דפסח, דעל הנס בא, ואף הן היו באותו הנס, אבל כאן לא על הנס אמור. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ההלל, **אינו יוצא ידי חובתו בשמיעה מהם**, כי כלל בידינו, שכל שאינו מחויב בדבר, אינו מוציא אחרים המחויבים, **ולכן**, **צריך** השומע **לחזור אחריהם** כל מה שאומרים **מילה במילה**, ויצא ידי חובתו באמירה שלו.

אכן, על זה שעבד או אשה או קטן מקרין אותו, שנינו "**תבא לו מארה**", כלומר יתקלל על **שלא למד**, ואם למד, יתקלל על שמבזה את קונו לעשות שלוחים כאלה[א].

עד כאן המנהג הקדום של קריאת ההלל, כשגדול מקרא אותו, ומקצת דיני קריאת ההלל.

אמנם הסיבה לכך שמתחילה נהגו שאחד מקרא את ההלל לכולם, כי רבים לא היו בקיאים בדבר, והיו צורך שבקי יוציא את הרבים, אבל **לאחר זמן נשתנה הדבר**, **שהיו הכל בקיאים**, **והחלו כל הציבור לקרוא את כל ההלל**, גם כשהיה גדול מקרא אותו, והיו יוצאים כל אחד בקריאה של עצמו.

וכדי שלא ישתכח המנהג הראשון ודיני קריאת ההלל, **הנהיגו**, **שגם עתה**, **כשהכל קוראים את כל ההלל**, **יעשו מספר דברים זכר לסדר הראשון**[ב], וכמאמר רבא, הלכתא גיברתא איכא למשמע ממנהגא דהלילא [=הלכות גדולות יש ללמוד ממנהג קריאת ההלל של עכשיו].

וכך הנהיגו לקרוא ההלל: **מתחילת ההלל עד הודו אומרים כולם עם המקרא**, **אלא שבתחילת הפרק הראשון**, **וכן בתחילת הפרק השני**, **אומרים** "**הללויה**" **אחריו** ולא יחד עמו[ג]. **וכשמתחילים** "**הודו** לה' כי טוב כי לעולם חסדו", **המקרא אומר פסוק זה בפני עצמו**, והציבור שותקים, **ואחרי כן הציבור אומרים את הפסוק הזה**, והמקרא שותק. **וממשיכים וקוראים יחד עד** "**אנא ה'**", **ופסוק זה**, **תחילה אומר המקרא לבדו**,

---

[א] כן פירש בקונטרס. ועל אשתו ובניו מברכין לו ... היה לו לפרש כן, דלענין הלל מיירי בלא למד, שמקרין אותו ועונה אחריהן מה שהן אומרים ... [עי' תוס'].

[ב] ומה שאין אנו נוהגין עכשיו לעשות כן [כלומר כל הדברים הללו], משום דמנהגא קרי ליה, והיכא דלא נהוג לא נהוג. [תוס'].

[ג] והשתא אינו מפרש היאך מברכין, שגם הצבור חייבין לברך קודם שיתחילו, ושמא כולם מברכין יחד, ואף על פי שהצבור שותקין עד שיפתח שליח צבור הללויה, אין לחוש בכך. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

"אנא ה' הושיעה נא" ו"אנא ה' הצליחה נא", **ואחר כך הם אומרים אחריו**[א].

ולהלן יתבאר בעזה"י, כיצד יש בדברים אלו, זכר לסדר הראשון, ולדיני ההלל.

א. הוא אומר הללויה והם אומרים הללויה, מכאן שמצוה לענות הללויה.

כלומר, מה שנוהגים, שבתחילת ההלל אין הכל מתחילים יחד, אלא המקרא פותח ב"הללויה" לבדו, והכל שותקים, ואז עונים אחריו "הללויה", והוא שותק. ענין זה נעשה זכר למנהג הראשון, שהיו עונים "הללויה" אחר המקרא בכל מה שאומר, ואפילו הבקיאים.

ב. הוא אומר "הללו עבדי ה'" והם אומרים הללויה, מכאן, שאם היה גדול מקרא אותו, עונה אחריו הללויה.

כלומר, מה שנוהגים עכשיו לענות עוד "הללויה" פעם שניה, ושאר הלל קוראים כולם עם המקרא, ענין זה נעשה זכר למנהג הראשון, שמי שאינו בקי, וסומך על המקרא, דיו לענות הללויה על כל דבר ודבר.

ג. הוא אומר "הודו לה'" והם אומרים "הודו לה'", מכאן שמצוה לענות ראשי פרקים.

כלומר, מה שנוהגים עכשיו שבתחילת "הודו", הציבור עונים את הפסוק הראשון של הפרק אחר המקרא, ענין זה נעשה זכר למנהג הראשון, שבתחילת כל פרק היו עונים אחר המקרא את ראש הפרק[ב].

ד. הוא אומר "אנא ה' הושיעה נא" והם אומרים "אנא ה' הושיעה נא", מכאן, שאם קטן מקרא אותו, עונה אחריו מה שהוא אומר.

כלומר, מה שנוהגים לענות אחר המקרא את הפסוק "אנא ה' הושיעה נא" אף שאינו

[א] מתוך פירוש רש"י מתחילה, משמע קצת, שהמקרא אומר את כל הפסוק יחד, ואחר כך עונים אחריו, אולם מהגמרא בהמשך משמע, שתחילה אמר רק "אנא ה' הושיעא נא", וחוזרים אחריו, ואחר כך "אנא ה' הצליחה נא", ועונים אחריו. [] וכן מבואר בתוס', שכתבו, ואף על גב דאמרינן ... אין מפסיקין בפסוק אלא לתינוקות, הכא שאני, שאמרוהו שני בני אדם, כדאיתא בערבי פסחים. [תוס'].

[ב] ומה שנוהגין עכשיו ששליח צבור אומר שלשה יאמרו נא, והצבור עונין על כל אחד ואחד הודו, ולא מצינו מנהג זה בש"ס, מכל מקום נפקי מהנך קראי דשומע כעונה. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ראש פרק, ענין זה נעשה זכר לדין המבואר לעיל, שמי שאינו בקי וסומך על המקרא, פעמים צריך לענות אחריו כל דבר ודבר שהוא אומר, כגון כשהיה המקרא קטן, שאינו יכול להוציאו ידי חובתו.

ה. הוא אומר "אנא ה' הצליחה נא" והם אומרים "אנא ה' הצליחה נא", מכאן, שאם בא לכפול כופל.

כלומר, מה שנוהגים לענות אחר המקרא את הפסוק "אנא ה' הצליחה נא" אף שאינו ראש פרק, ענין זה נעשה זכר לדין שיתבאר בעזה"י בדף ל"ט, שהרוצה לכפול פסוקים בהלל, רשאי, כמו שכופלים פסוק זה, שכן מאחר ששומע כעונה, כששמעו את הפסוק מהמקרא, וחזרו עליו, הרי הם כופלים אותו[א].

ו. הוא אומר "ברוך הבא", והם אומרים "בשם ה'", מכאן לשומע כעונה.

כלומר מה שנהגו את הפסוק "ברוך הבא בשם ה'" המקרא לבדו אומר "ברוך הבא" והציבור אומרים רק "בשם ה'" ובמילים "ברוך הבא" סומכים על שמיעתם מהמקרא, ענין זה נעשה זכר לדין המבואר לעיל, ששומע כעונה, ואפילו מי שאינו יודע לא לקרוא ולא לענות, אם שמע וכיון לבו לשמוע, יצא, אף בלא שום עניה.

שומע כעונה

כבר נתבאר, שהשומע קריאת ההלל מפי המקרא, נחשב כמי שאומר בעצמו. וכששאלו מרבי חייא בר אבא אם צריך לענות בפיו, ענה, שהחכמים והסופרים [=מלמדי תינוקות] וראשי העם אמרו, שהשומע, **אף על פי שלא ענה כלום**, יצא[ב].

[א] כל הני "מכאן" דקאמר רבא, מכאן לקטן המקרא כו' מכאן שאם בא לכפול, לאו דווקא, דהוא הדין נמי מצי למילף איפכא, מאנא הושיעה נא שאם בא לכפול, ומאנא הצליחה נא לקטן המקרא, אלא אשמעינן שלא על חנם החזיקו אלו שגומרין את ההלל לענות דברים הללו, אלא כדי ללמוד מהם תקנות הללו שתקנו נביאים לישראל. [רש"י].

[ב] וכן המתפללין בצבור, ושליח צבור אומר קדיש או יהא שמיה רבא, ישתקו בתפלתן, וישמעו בכוונה, והרי הן כעונין, וכשיגמור הקדושה, יחזרו לתפלתן, וכן יסד רב יהודאי גאון בעל הלכות גדולות. [רש"י]. וקשה מהא דאמרינן פרק מי שמתו, אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע שליח צבור לקדושה, יתפלל, ואם לאו, לא יתפלל, וי"א שם כן במודים, ולמה לן כולי האי, יתפלל כדרכו, ולכשיגיע שם ישתוק. אלא ודאי אם היה שותק היתה שמיעתו הפסקת תפלתו. ומיהו שמא אף על גב דשומע כעונה מכל מקום עונה עדיף, ומצוה מן המובחר. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ואמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא, שענין זה, ששומע נחשב כעונה, למד מהכתובים, **שכן כשמצא חלקיה הכהן את ספר התורה, קראו שפן לפני יאשיהו, כמו שנאמר,** "וַיַּגֵּד שָׁפָן הַסֹּפֵר לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר סֵפֶר נָתַן לִי חִלְקִיָּה הַכֹּהֵן **וַיִּקְרָאֵהוּ שָׁפָן לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ**" (מלכים ב' כ"ב י), ויאשיהו שמע בלבד, בלא לקרוא שוב בעצמו, שהרי כך נאמר לו, "יַעַן רַךְ לְבָבְךָ וַתִּכָּנַע מִפְּנֵי ה' בְּשָׁמְעֲךָ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עַל הַמָּקוֹם הַזֶּה וְעַל יֹשְׁבָיו לִהְיוֹת לְשַׁמָּה וְלִקְלָלָה וַתִּקְרַע אֶת בְּגָדֶיךָ וַתִּבְכֶּה לְפָנָי וְגַם אָנֹכִי שָׁמַעְתִּי נְאֻם ה'" (מלכים ב' כ"ב י"ט) "**בְּשָׁמְעֲךָ**" ולא "בקראך", **ואף על פי כן נחשב יאשיהו כמי שקרא בעצמו, כמו שנאמר,** "כֹּה אָמַר ה' הִנְנִי מֵבִיא רָעָה אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וְעַל יֹשְׁבָיו **אֵת כָּל דִּבְרֵי הַסֵּפֶר אֲשֶׁר קָרָא מֶלֶךְ יְהוּדָה**" (מלכים ב' כ"ב ט"ז), הרי שהשומע נחשב כמי שקרא בעצמו.

שהיה בין מילים שיש להסמיכם

רבא היה סבור, שיש לומר את הכתוב "ברוך הבא בשם ה'" בבת אחת, **ולא ישהה** בין "ברוך הבא" לבין "בשם ה'", שאם ישהה, אין האזכרה על תחילת הכתוב, ונראה כמוציא שם שמים לבטלה. וכמו כן יש לומר "יהא שמיה רבא מברך" בבת אחת, ולא ישהה בין "יהא שמיה רבא" לבין "מברך"[א].

דף ל"ט

אולם רב ספרא אמר לו, שמאחר שמתחילה כשאמר "ברוך הבא" נתכוון לסיים "בשם ה'" וכן כשמתחילה כשאמר "יהא שמיה רבא" כוונתו לסיים "מברך", **אין פגם** אם שוהה מעט.

משה שפיר קאמרת

כשרב ספרא פנה לרבא, להקשות לו על דברים שאמר, פנה אליו דרך כבוד, וכינה אותו בשם משה, כלומר, גדול הדור, ואמר לו, שפיר קאמרת? כלומר, וכי טוב אמרת.

מנהג כפילה בהלל

מזמור קי"ח, שהוא חלק מההלל, כמעט כולו כפול, כלומר יש בו הרבה פסוקים

[א] רש"י לא פירש כאן מה הפגם. ועי' בתוס' ברכות דף ג' בד"ה ועונין שיש נפקא מינה בדבר.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

הנראים כפולים.

- "הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ ... הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ" (פסוקים א'-כ"ט).

- "יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ. יֹאמְרוּ נָא בֵית אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ. יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי ה' כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ" (פסוקים ב'-ד').

- "מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ עָנָנִי בַּמֶּרְחָב יָהּ" (פסוק ה').

- "ה' לִי לֹא אִירָא מַה יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם. ה' לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי" (פסוקים ו'-ז').

- "טוֹב לַחֲסוֹת בַּה' מִבְּטֹחַ בָּאָדָם. טוֹב לַחֲסוֹת בַּה' מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים" (פסוקים ח'-ט').

- "כָּל גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם ה' כִּי אֲמִילַם. סַבּוּנִי גַם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם ה' כִּי אֲמִילַם. סַבּוּנִי כִדְבוֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם ה' כִּי אֲמִילַם" (פסוקים י'-י"ב).

- "דַּחֹה דָחִיתַנִי לִנְפֹּל וַה' עֲזָרָנִי" (פסוק י"ג).

- "עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה. קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים ..." (פסוקים י"ד-ט"ו).

- "... יְמִין ה' עֹשָׂה חָיִל. יְמִין ה' רוֹמֵמָה יְמִין ה' עֹשָׂה חָיִל" (פסוקים ט"ו-ט"ז).

- "לֹא אָמוּת כִּי אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ. יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי" (פסוקים י"ז-י"ח).

- "פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צֶדֶק אָבֹא בָם אוֹדֶה יָהּ. זֶה הַשַּׁעַר לַה' צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ" (פסוקים י"ז-י"ח).

עד כאן הפסוקים כפולים, ומכאן ואילך אינם כפולים, אלא **מאחר** שעד כאן **הרבה פסוקים כפולים, היו מקומות שנהגו לכפול גם את הפסוקים הבאים, לומר כל פסוק שתי פעמים**.

ומבואר בברייתא, שרבי היה כופל דברים בהלל, ופירש רש"י, שהיה כופל מהפסוק "אנא ה' הושיעה נא" (פסוק כ"ה) והלאה.

ורבי אלעזר בן פרטא מוסיף לכפול כבר מהפסוק "אודך כי עניתני" (פסוק כ"א) והלאה.

ובכל מקום יעשו כפי מנהג המקום, וזהו ששנינו, "מקום שנהגו לכפול יכפול, לפשוט יפשוט".

ברכות ההלל

א. ברכה שלפניו.

ברכה שלפני ההלל היא **חובה בכל מקום**, שכן ההלל היא מצווה, ואמר רב יהודה אמר שמואל, כל המצות כולן, מברך עליהן עובר[א] [=קודם] לעשייתן[ב].

ב. ברכה שלאחריו.

ברכה שלאחר ההלל אינה חובה, אלא מנהג, **מקום שנהגו לברך, יברכו, ומקום שלא נהגו לברך, לא יברכו.**

משמעות המילה "עוֹבֵר"

נתבאר שכששמואל רצה לומר שיש לברך לפני קיום המצווה, אמר, שמברך על המצוות עובר לעשייתן, ועניין זה שהמילה "עובר" פירושה "**קודם**", מבואר **ממספר כתובים**.

א. לדברי רב נחמן בר יצחק, עניין זה מבואר בכתוב, "... **וַיָּרָץ אַחִימַעַץ דֶּרֶךְ הַכִּכָּר וַיַּעֲבֹר אֶת הַכּוּשִׁי**" (שמואל ב' י"ח כ"ג) שפירושו, אחימעץ רץ, והקדים את הכושי.

ב. ולדברי אביי, עניין זה מבואר בכתוב, "**וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם** וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים עַד גִּשְׁתּוֹ עַד אָחִיו" (בראשית ל"ג ג'), שפירושו הוא הקדים אותם.

ג. ויש אומרים שעניין זה מבואר בכתוב, "עָלָה הַפֹּרֵץ לִפְנֵיהֶם פָּרְצוּ וַיַּעֲבֹרוּ שַׁעַר וַיֵּצְאוּ בוֹ **וַיַּעֲבֹר מַלְכָּם לִפְנֵיהֶם וַה' בְּרֹאשָׁם**" (מיכה ב' י"ג), שפירושו יקדים לילך בראש.

[א] ובירושלמי פליגי מצות מאימתי מברך עליהן, רבי יוחנן אמר עובר לעשייתן, רב הונא אמר בשעת עשייתן. [תוס'].

[ב] **(א) מטעם זה צריך לברך אלולב קודם שיטלנו**, דאי לאחר שנטלו, מדאגבהיה נפק ביה ... ומיהו לא מסתבר כלל, דהיאך יברך עליו והוא מונח בכלי ... **(ב)** ושמא משיתחיל ליטול לולב **קודם שיטול האתרוג** מברך, והיינו עובר לעשייתן, שמעכבים זה את זה. **(ג)** אי נמי **לאחר שנוטל** שניהם, **אלא שהופך אחד מהן** ... דאין יוצא במצות אלא דרך גדילתן ... **(ד)** ואפילו נקיט להו כדרך גדילתן, **אפשר שיתכוין שלא לצאת בו עד אחר ברכה**, דאף על גב דאמרינן בסוף ראוהו בי"ד, דמצות אינן צריכין כוונה, מכל מקום בעל כרחו לא נפיק ... **(ה) ומיהו אמת הוא דלבתר דנפק ביה מברך** ... וצריך לומר על כרחך הואיל והמצוה לא נגמר עדיין לגמרי, דבעי ניענוע, מברך, ועוד כדאמרינן בסוף פירקין, מנהגן של אנשי ירושלים, אדם יוצא מתוך ביתו ולולבו בידו ... אף על פי שכל אלו הדברים אין מעכבין מכל מקום הואיל ויש בדבר מצוה מן המובחר, חשיב כעובר לעשייתן ובהדיא אמר בירושלמי ... גבי ציצית ... נתעטף בה אומר אקב"ו להתעטף בציצית ... לפי שהמצוה מושכת כל זמן שהוא מעוטף ועומד, ומכל מקום לא לגמרי דמי ללולב, דהתם מברך על נטילת לולב, ומשנטל עברה כבר עיקר מצוה ... [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

[שמות כ"ג י-י"א] וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת אַרְצֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ. וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ וְיִתְרָם תֹּאכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזֵיתֶךָ.

[ויקרא כ"ה א'-ז'] וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה'. שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ. וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַה' שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר. אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר וְאֶת עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ. וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ. וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל.

הקונה ארבעה מינים בשביעית

להלן יתבאר בעזה"י, שהקונה דבר שיש בו קדושת שביעית, הדמים שנותן תחתיו מתקדשים בקדושת שביעית. וכמו כן יתבאר בעזה"י, שאסור לתת דמי שביעית [יותר משיעור מזון שלוש סעודות] ביד עם הארץ.

- ולפיכך, **אסור לקנות מעם הארץ אתרוג שיש בו קדושת שביעית**, כי המעות שנותן בעבורו מתקדשים, ונמצא נותן דמי שביעית ביד עם הארץ[א].

- **וכמו כן אסור לקנות מעם הארץ לולב שיש בו קדושת שביעית**, **כי המעות שנותן** בעבורו **מתקדשים**, **ונמצא נותן דמי שביעית ביד עם הארץ**. [ולולב של שביעית אף שהוא עץ יש בו קדושת שביעית כפי שיתבאר בעזה"י בדף מ'].

ולפיכך, **הבא לקנות מעם הארץ ארבעה מינים**, **בזמן שהאתרוג לבדו קדוש בקדושת שביעית**, **יבקש ממנו שיתן לו את האתרוג במתנה**, כדי שלא ישלם תמורתו, ונמצא נותן דמי שביעית ביד עם הארץ.

ואם אין המוכר רוצה לוותר לו על דמי האתרוג, **יבליע לו דמי אתרוג בשאר מינים**, כלומר, יאמר לו שהתשלום שמבקש ממנו עבור כל ארבעה מינים, יהיה רק עבור שלושה מינים שאינם קדושים בקדושת שביעית, והאתרוג בחנם.

[א] משמע שיש בדמי אתרוג יותר ממזון שלש סעודות, והא דתנן במעילה, נתן לו שתי פרוטות, ואמר לו לך והבא לי אתרוג באחת, ובאחת רמון, התם באתרוג פסול, דלא בעי ליה אלא לאכילה, אבל הכא כשר והדר לברכה דמיו יקרים. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ויש אופן, שבו יהיה האתרוג לבדו קדוש בקדושת שביעית, והלולב אינו קדוש, והוא בתחילת שנת השביעית, שהלולב דינו כשאר עצים, שהולכים בהם אחר חנטה, ומאחר שכבר חנט בשנה ששית אין בו קדושת שביעית, אבל האתרוג הולכים בו אחר לקיטה, כדעת רבותינו שבאושא [שתתבאר בעזה"י בדף מ'], ונמצא שמאחר שנלקט בשביעית, יש בו קדושת שביעית.

מסירת דמי פירות שביעית לעם הארץ

בענין פירות שביעית נאמר, "וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה", ללמד, ש**כל פירות שביעית חייבים להתבער בשביעית, הם, ודמיהם**, [כלומר דמים הניתנים כנגד הפירות, שהם מתקדשים גם כן בקדושת שביעית], **ואסור לעשות בהם סחורה, להצניעם לאחר שביעית ולהעשיר**.

ועמי הארץ חשודים לעבור על כך, ולהצניע דמי שביעית לאחר זמן הביעור, **ולכן אסור לתת להם דמי שביעית**, שבכך נותנים בידם דבר שיכשלו בו, ונאמר, "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל" (ויקרא י"ט י"ד).

ומהטעם הזה אין קונים מעמי הארץ פירות שביעית, כי המעות הניתנות תחת הפירות, נכנסות בקדושת דמי שביעית, ונמצא נותן לעם הארץ דמי שביעית[א].

ואם שכח, ומסר דמי שביעית לעם הארץ, יאמר, "אותם מעות דמי שביעית **שמסרתי** לעם הארץ, **יהיו מחוללים על פירות** שאינם שביעית שיש לי **בביתי**", ונכנסו הפירות שבביתו לקדושת דמי שביעית, ואוכל אותם בקדושת שביעית[ב], והמעות שביד עם הארץ יצאו לחולין[ג].

וכל זה בדמי שביעית מרובים, אבל מותר למסור לעם הארץ דמי שביעית כדי חייו,

---

[א] כן פירש רש"י שהסיבה שאין מוסרים דמי שביעית לעם הארץ, כי התורה אמרה לאכלה ולא לסחורה, וכל פירות שביעית חייבין להתבער בשביעית, הן ודמיהן, ולא יעשה בהן סחורתו להצניע לאחר שביעית ולהעשיר. []. וקשה ... אלא היינו טעמא, דאיכא איסורי טובא שאין עם הארץ נזהר לאסור לקנות בהן בהמה טמאה עבדים וקרקעות חלוק וטלית ומנעלים, ואין נותנין לא לבייר ולא לבלן ולא לספן ולא לספר, דשביעית לאכילה ולשתיה ולסיכה ולא לשאר דברים, ואסור לפרוע מהן חובו, ואין מספר לדינים ולאיסורים שיש בפירות שביעית שצריך לנהוג בהן קדושת שביעית. [תוס'].

[ב] אכילה ושתיה וסיכה והדלקת הנר, שהן הנאות המותרות בהן, כדמפרש במסכת שביעית. [רש"י].

[ג] פלוגתא היא בשמעתא דצנועין במרובה גבי כרם, אם יכול לחלל מה שביד חבירו. ולמאן דאסר, קשה מה מועיל כאן. ויש לומר, דהכא קנסא בעלמא הוא ... [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

כלומר כשיעור שיקנה בהם מזונות יום אחד, ומאחר שבערב שבת יש היתר לתת לו כשיעור מזון שלוש סעודות של שבת, הותר לתת לו תמיד דמי שביעית **בשווי מזון שלוש סעודות**.

והיתר זה, לתת לעם הארץ דמי שביעית בשווי מזון שלוש סעודות, הוא כגון **כשקונים ממנו מעט פירות שהביא משדה הפקר, אבל כשהוא משמר את שדהו** בגדר, ומנעול על הפתח, מאחר שחשוד הוא שלא להפקיר שדהו לעניים, ועובר על הכתוב "וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ", **אפילו מעט פירות אין לקנות ממנו**, לתת בידו דמי שביעית מועטים, **כי יש לחוש שמערים הוא למכור כך כל פירותיו, מעט מעט לכל אחד, וצובר כל המעות יחד ומצניעם**[א].

וכל מיני הגידולים הנזכרים להלן, שפטורים ממעשרות, כי רגילים להיות מופקרים, אין לחוש שבעליהם משמרים אותם, ולכן מותר לקנותם מעם הארץ בשביעית, בשווי מזון שלוש סעודות.

מיני גידולים הפטורים מהמעשר

בענין נתינת המעשרות נאמר, "מִקְצֵה שָׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא אֶת כָּל מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַהִוא וְהִנַּחְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ. וּבָא הַלֵּוִי כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְאָכְלוּ וְשָׂבֵעוּ לְמַעַן יְבָרֶכְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה" (דברים י"ד כ"ח-כ"ט), ומכאן שלא צוותה תורה לתת מעשרות ללוי, אלא בדבר שאין ללוי חלק בו, שהוא של בעליו, אבל **הפקר** [וכן לקט שכחה ופאה], **שכולם שווים בו, לווים ובעלים, אין צריך לתת ממנו מעשרות ללוויים**.

ומיני הגידולים הבאים, אינם חשובים בעיני הבריות, ורגילים להפקירם לכל, ומאחר שהם הפקר תמיד, פטורים הם תמיד ממעשרות.

א. פיגם [הוא מין עשב מר, בעל פרחים ירקרקים, הנקרא בלע"ז רוד"א].

ב. ירבוזין [מין עשב שטעמו קרוב ללולבי גפנים, הנקרא בלע"ז הנפל"ש או אוידל"ש, כן פירש

[א] כך פירש בקונטרס. ולא יתכן ... ואומר רבינו תם, דפירות מן המשומר אסורין כדדרשינן בתורת כהנים, "ואת ענבי נזיריך לא תבצור", מן המופקר אתה בוצר, ואי אתה בוצר מן המשומר ... והא דקאמר הכא אפילו כחצי איסר אסור, היינו משום דאסירי באכילה ... ומיהו קשה לרבינו תם, דלא אסר בתורת כהנים מן המשומר אלא בבצירה כדרך הבוצרים, אבל על ידי שינוי שרי ... [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

רש"י. יש שביארו שהוא עשב הנקרא חומעה. ויש שביארו שהוא מין ירק הגדל בגנות והוא נאכל].

ג. שיטים [מין ירק הנקרא בלע"ז אישפרו"ש והוא אספרגוס].

ד. חלגלוגות [מין עשב בר הנקרא בלע"ז פולפי"ד והוא רגלה].

ה. כוסבר שבהרים [הוא הנקרא בתורה גד ובלע"ז אליינדר"א, ודווקא הגדל בהרים, פטור ממעשרות מפני שמפקירים אותו, אבל כוסבר של גנה חשוב הוא, וחייב במעשרות].

ו. כרפס שבנהרות [י"מ שהוא שחליים הנקרא בלע"ז קירשו"ן ודווקא של נהרות פטור ממעשרות אבל של גינה חשוב וחייב במעשרות. וי"מ שהוא כרפס ממש וכשהוא גדל בנהרות אינו חשוב אולם לא נראה לרש"י פירוש זה כי הכרפס אינו גדל בנהרות].

ז. גרגיר של אפר [הוא הנקרא בלע"ז אורוג"א ודווקא הגדל באחו פטור ממעשרות אבל הגדל בגנה חשוב וחייב במעשרות].

כדי מן

כשרב ששת תירץ שהשיעור שמותר לקנות בשביעית מהמינים שרגילים להפקיר הוא כדי מזון שלוש סעודות אמר "כדי מן" וכן אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן.

וביארו ש"**מן**" הוא **לשון פרנסת מזון**, כמו שנאמר "וַיְמַן לָהֶם הַמֶּלֶךְ דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ מִפַּת בַּג הַמֶּלֶךְ וּמִיֵּין מִשְׁתִּיו וּלְגַדְּלָם שָׁנִים שָׁלוֹשׁ וּמִקְּצָתָם יַעַמְדוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ" (דניאל א' ה').

דרכים שאתרוג שווה לאילן ודרכים ששווה לירק

בשני דברים[א], **הכל מודים, שהאתרוג שווה לשאר אילנות, ואלו הם**:

א. ערלה [שאיסור ערלה נוהג באתרוג כמו בשאר אילנות].

ב. רבעי [שדין רבעי נוהג באתרוג כמו בשאר אילנות].

[א] והא דלא תנא, שוה לאילן לענין כלאים דלא הוי כלאי הכרם, מה שאין כן בירק. ולענין דראש השנה שלו שבט כאילן, דאף על גב דלאחר לקיטתו עישורו כירק, מכל מקום ראש השנה שלו שבט כאילן ... דלא תנא אלא מידי דבהא אזלינן בתר חנטה ובהא אזלינן בתר לקיטה. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

דף מ'

ובשני דברים נחלקו חכמים אם דין האתרוג כדין שאר אילנות או כדין ירק.

א. שביעית.

נחלקו חכמים, לפי מה נקבעים פירות האתרוג להיחשב פירות שביעית או פירות שאינם שביעית.

לדעת רבן גמליאל. ולדעת רבי אליעזר. ולדברי רבי יוסי, כך העיד אבטולמוס משום חמישה זקנים – גם בדבר זה פירות האתרוג נידונים כפירות שאר אילנות, שדינם נקבע לפי זמן החנטה. ולכן פירות שחנטו בשנה שביעית הרי אלו פירות שביעית אף על פי שנלקטו בשנה אחרת ופירות שחנטו קודם שביעית, הרי אלו פירות ששית, אף על פי שנלקטו בשביעית.

ורבותינו נמנו באושא ואמרו – לענין שביעית [ומעשרות], **פירות האתרוג נידונים כירק, שדינו נקבע לפי זמן הלקיטה.** ולכן פירות שנלקטו בשנה שביעית הרי אלו פירות שביעית אף על פי שחנטו בשנה אחרת ופירות שנלקטו קודם שביעית, הרי אלו פירות ששית, אף על פי שחנטו בשביעית.

ב. מעשרות.

נחלקו חכמים, לפי מה נקבעים פירות האתרוג למעשרות, להיחשב בני שנה ראשונה או שניה או רביעית או חמישית, שיש להפריש מהם מעשר שני, או שהם בני שנה שלישית או ששית, ויש להפריש מהם מעשר עני.

לדעת רבי אליעזר – גם בדבר זה, פירות האתרוג נידונים כפירות שאר אילנות, שדינם נקבע לפי זמן החנטה. ולכן, פירות שחנטו בשנה ראשונה או שניה או רביעית או חמישית, יש להפריש מהם מעשר שני, אף על פי שנלקטו בשנה שלישית או ששית. ופירות שחנטו בשנה שלישית או ששית, יש להפריש מהם מעשר עני, אף על פי שנלקטו בשנה ראשונה או שניה או רביעית או חמישית.

ולדעת רבן גמליאל, ולדברי רבי יוסי, כך העיד אבטולמוס משום חמישה זקנים. וכן

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

נמנו רבותינו באושא – לענין מעשרות, פירות האתרוג נידונים כירק, שדינו נקבע לפי זמן הלקיטה[א]. והטעם לכך כי מעשר פירות האילן וכן מעשר ירק מדברי חכמים בלבד שרק מעשר גורן ויקב מהתורה, ובגורן ויקב מבואר מהכתובים שמתעשרים אחר השנה שהביאו שליש, והסמיכו רבנן מעשר דבריהם על מעשר גורן ויקב, לומר מה גורן ויקב מיוחדים, שגדילים על רוב מים, דהיינו מי גשמים, ומתעשרין לשנה שעברה שהביאו שליש, [שהוא כמו חנטה], אף כל הגדילים על רוב מים, כגון פירות האילן, מתעשרים לשנה שעברה [שנחנטו בה], יצאו ירקות, שגדילים על כל מים, [שצריך להשקותם תדיר], שמתעשרים לשנה הבאה [בה נלקטו], ואתרוג גם כן, גדל על כל מים כירק. ולכן, פירות שנלקטו בשנה ראשונה או שניה או רביעית או חמישית, יש להפריש מהם מעשר שני, אף על פי שחנטו בשנה שלישית או ששית. ופירות שנלקטו בשנה שלישית או ששית, יש להפריש מהם מעשר עני, אף על פי שחנטו בשנה ראשונה או שניה או רביעית או חמישית.

	ערלה	רבעי	שביעית	מעשרות
רבי אליעזר	כאילן [נוהג]	כאילן [נוהג]	כאילן [אחר חנטה]	כאילן [אחר חנטה]
רבן גמליאל	כאילן [נוהג]	כאילן [נוהג]	כאילן [אחר חנטה]	כירק [אחר לקיטה]
אבטולמוס			כאילן [אחר חנטה]	כירק [אחר לקיטה]
רבותינו באושא			כירק [אחר לקיטה]	כירק [אחר לקיטה]

הנאות מפירות שביעית

בענין מצוות שביעית נאמר, "וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ" (ויקרא כ"ה ו'), משמעות הכתוב "לָכֶם", היא לכל צרכיכם, כלומר לכל

[א] ואם תאמר, דהכא משמע דאזלינן בירק בתר לקיטה לענין שביעית, ובמסכת שביעית תנן, כל הספיחים מותרין חוץ מספיחי כרוב, ופירשנו שם על פי הירושלמי, דאיירי בספיחי ששית הנכנסין לשביעית ... ונראה לפרש, דהא דאזלינן בירק בתר לקיטה, היינו בשלא נגמר גידולם בששית, אבל נגמר גידולם בששית, שרו ... דגמר פרי עיקר, אלא דנקט בכל דוכתי לקיטה, משום דדרך ללקט בגמר פרי. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

הנאות שלכם, ומשמעות הכתוב "לְאָכְלָה", דווקא אכילה ולא שאר הנאות. ונחלקו חכמים כיצד מתיישב הכתוב.

לדעת חכמים – מאחר שנאמר "לָכֶם", למדנו, שהרבה הנאות מותרות מפירות שביעית, ולא רק הנאת אכילה, והכתוב "לְאָכְלָה" מלמד, שאף שהותרו הנאות הרבה, מכל מקום לא **הותרו** אלא **הנאות הדומות להנאת אכילה**, **שההנאה באה בשעת הכילוי** [=שהנאתו וביעורו שווה], **להוציא** הנאות הבאות לאחר הכילוי.

ולכן, כשם שהפירות מותרים באכילה, כך הם מותרים בסיכה, ובשתיה, ובהדלקת הנר, שבכל ההנאות הללו, ההנאה היא בשעת הכילוי.

אבל אסור **להשרות פשתן או לכבס בגדים ביין של שביעית**, כי באופנים הללו, ההנאה באה לאחר הכילוי של היין, שמיד כששורה או מכבס ביין הוא אבד, וההנאה מהבגדים היא רק לאחר זמן כשילבשם.

ולדעת רבי יוסי – מאחר שנאמר "לָכֶם", למדנו, שהרבה הנאות מותרות מפירות שביעית, ולא רק הנאת אכילה, והכתוב "לְאָכְלָה" מלמד, שאף שהותרו הנאות הרבה, מכל מקום לא **הותרו** אלא **הנאות הדומות להנאת אכילה**, **שהיא הנאה השווה ונצרכת לכל**, **להוציא** הנאות שאינן נצרכות לכל.

ולכן, כשם שהפירות מותרים באכילה, כך הם מותרים בסיכה, ובשתיה, ובהדלקת הנר, ובכיבוס ובשריית פשתן, שכל אלו הנאות הנצרכות לכל.

אבל אסור לעשות מהפירות מיני רפואות [=**מלוגמא**] כי רק חולים צריכים להן ולא כל אדם. וכמו כן אסור לעשות מיין שביעית **זילוף** [שעושים בבית לריח טוב], כי רק בני אדם מעונגים צריכים לו, ולא כל אדם. וכמו כן אסור לעשות מפירות שביעית **הקאה** [=אפיקטויזין] שאינה נצרכת לכל אדם.

עצים של שביעית

נתבאר שנחלקו חכמים ורבי יוסי אלו הנאות מותרות בפירות שביעית, ומתוך כך למדנו, שנחלקו אלו דברים נאסרו בשביעית.

לדעת חכמים – מאחר שלמדנו, שההנאה שהתירה תורה להנות בפירות שביעית, היא הנאה הבאה בשעת הכילוי, למדנו מכאן, ש**שביעית נוהגת בדברים** כאלו, **שיש בהם**

הנאה בשעת הכילוי. **אבל** דברים שתמיד הנאתם אחר הכילוי, אין שביעית נוהגת בהם כלל. ומכאן, שסתם **עצים**, **מאחר שעומדים להסקה**, **אין בהם קדושת שביעית**, **שהרי תמיד הנאתם אחר כילויים**, שלאחר שנעשו גחלים אז מסיקים בהם. ואף עצי שמן שניתן להנות בהם בשעת כילויים, שכן ניתן להדליקם, להשתמש בהם כאבוקות, וההנאה בשעת הכילוי, אין בהם קדושת שביעית, כי מן הסתם מתחילה נלקטו להסקה, ולא להנאה זו, ולא חלה עליהם קדושת שביעית.

ולדעת רבי יוסי – מאחר שלמדנו, שההנאה שהתירה תורה להנות בפירות שביעית, היא הנאה השווה לכל, למדנו מכאן, ש**שביעית נוהגת בדברים** כאלו, **שיש בהם הנאה השווה לכל**. **ובכלל זה עצים העומדים להסקה**, **שהרי ההסקה היא הנאה השווה לכל**[א].

עלי קנים ועלי גפנים של שביעית

נתבאר ש**לדעת חכמים**, דברים שהנאתם עם כילויים, כמו אכילה, יש בהם קדושת שביעית, ודברים שהנאתם אחר כילויים, אין בהם קדושת שביעית.

ועלי קנים ועלי גפנים, יש שמלקטים אותם למאכל בהמה, ויש שמלקטים אותם להסקה, ומאחר שעומדים לכך ולכך, הדבר תלוי במחשבת הלוקט.

- אותם ש**לוקטו למאכל בהמה**, מאחר שלוקטו לצורך דבר שהנאתו באה עם הכילוי, **יש בהם קדושת שביעית**.

- ואותם ש**לוקטו להסקה**, מאחר שלוקטו לצורך הנאה הבאה אחר הכילוי, **אין בהם קדושת שביעית**.

לולב של שביעית

סתם לולב אינו עומד להסקה, אלא לכבד [=לטאטא] בו את הבית, ודבר זה הנאתו באה

[א] כן גרס רש"י, שדין זה, אם עצים של הסקה יש בהם קדושת שביעית או לא מחלוקת תנאים היא ופירש כמבואר למעלה. וכתב על כך: ואני שמעתי מרבותי, שהיו גורסים, "וסתם עצים להסקה נינהו תנאי היא", וכן כתוב בכל הספרים, וטרחתי מנעורי בכל צידי שיטת התלמוד לישבה כפי דבריהם, ואיני יכול, ומצאתי גירסא זו בספר כתב ידו של רבינו גרשום בן יהודה מנוחתו כבוד, ובסדר ישועות של רבינו יצחק בר מנחם כתוב ואינו מוגה, וכן נראה בעיני. [ע"כ מרש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

עם כילויו, שבשעת הכיבוד הוא מתכלה, ולפיכך **גם דעת חכמים שיש בו קדושת שביעית**.

כיצד מעות נתפסות בקדושת שביעית

כבר נתבאר, שמעות הניתנות תמורת פירות שביעית, נעשות כפירות שביעית, ומתבערות בזמן ביעור הפירות, ולהלן יתבאר בעזה"י, באלו אופנים נתפסים המעות בקדושת שביעית.

<u>א</u>. דרך מקח.

הכל מודים, **שדרך מקח**, **מעות נתפסות בקדושת שביעית**, כלומר, כשאחד מוכר לחבירו פירות שביעית, מעות שנותן הקונה למוכר תחת הפירות, נתפסות בקדושת שביעית[א].

<u>ב</u>. דרך חילול.

נחלקו חכמים, אם דרך חילול מעות נתפסות בקדושת שביעית, כלומר, כשאחד אומר על פירות שביעית [שלו או של אחרים], פירות אלו מחוללים על המעות [כדרך שפודים הקדש].

לדעת רבי אלעזר – אין מעות נתפסות בקדושת שביעית דרך חילול.

ולדעת רבי יוחנן – מעות נתפסות בקדושת שביעית גם דרך חילול.

- ומתחילה אמרו *בדף מ"א* שלדברי רב אשי, מחלוקת זו אמורה בפרי ראשון, כלומר בפרי של שביעית עצמו, אבל פרי שניתן תמורת פירות שביעית, הכל מודים בו, שמעות נתפסות בו, בין דרך מקח ובין דרך חילול.

- ומסקנת הסוגיה *בדף מ"א* שלדברי רב אשי, מחלוקת זו אמורה בפרי שני, שניתן תמורת פירות שביעית, אבל בפרי ראשון, כלומר בפרי של שביעית עצמו, הכל מודים

[א] יל"ע אם דין זה אמור דווקא כדעת האומרים דבר תורה מעות קונות, ונמצא שהמעות הם עושות הקנין, ולכן נתפסות בקדושת הפירות, אבל לדעת האומרים משיכה קונה, הפירות מכורות במשיכה בלא מעות, ואין המעות מתקדשות.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

בו, שמעות נתפסות בו אך ורק דרך מקח ולא דרך חילול.

ולהלן יתבארו בעזה"י טעמיהם של רבי אלעזר ורבי יוחנן.

טעמו של רבי אלעזר, מסמיכות הכתובים, "**בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת** תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ. **וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר** לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו" (ויקרא כ"ה י"ג-י"ד), כלומר הסמיכה תורה דין יובל ושביעית לדין מקח וממכר, ללמד, שמעות נתפסות בקדושת שביעית דרך מקח וממכר בלבד, ולא באופן אחר כגון דרך חילול. [ולדעת רבי יוחנן, סמיכות הכתובים מלמדת כמה קשה אבקה[א] של שביעית, שאדם העושה סחורה בפירות שביעית[ב], סופו מוכר מטלטליו וכליו מחמת עוניו].

וטעמו של רבי יוחנן, מהכתוב, "**כִּי יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ** תִּהְיֶה לָכֶם מִן הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת תְּבוּאָתָהּ" (ויקרא כ"ה י"ב), קרא הכתוב את היובל [והשביעית] "קֹדֶשׁ", ללמד, שהשביעית היא כהקדש, ומכאן, שכשם שמעות נתפסות בקדושת הקדש, בין דרך מקח ובין דרך חילול[ג], כך מעות נתפסות בקדושת שביעית, בין דרך מקח ובין דרך חילול. [ולדעת רבי אלעזר, הכתוב הזה מלמד, שכשם שדמי הקדש מתקדשים, כך דמי שביעית מתקדשים[ד], אבל האופן שבו הם נתפסים בקדושת שביעית, הוא דרך מקח בלבד, שכן יש ללמוד מסמיכות הכתובים המבוארת לעיל].

שביעית תופסת דמיה כהקדש וחמורה מהקדש

כבר נתבאר, שהכתוב "כִּי יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ" מלמד, שהשביעית הרי היא כהקדש, כשם שהקדש תופס את דמיו, ודמים הניתנים כנגד הקדש נעשים הקדש, כך שביעית תופסת את דמיה, ודמים הניתנים כנגד פירות שביעית נעשים דמי שביעית.

אמנם לענין זה שביעית חמורה מהקדש, ש**כשניתנים דמים כנגד הקדש, הדמים מתקדשים תחת ההקדש, וההקדש יוצא לחולין. אבל כשניתנים דמים כנגד פירות שביעית, אף שהדמים מתקדשים, הפירות הראשונים אינם יוצאים מקדושתם,**

[א] כל מידי דלא הוי עיקר האיסור תלוי בו, קרוי אבק. וכן אבק רבית. וכן אבק לשון הרע, שאינו לשון הרע גמור, אלא צד לשון הרע. כמו אבק העולה מדבר הנכתש במכתשת. [רש"י].

[ב] דהיינו אבק שביעית, דעיקר איסור שביעית לא תזרע, לא תזמור, וזהו איסור קל שבה. [רש"י].

[ג] דכתיב "יופדה בערכך ויסף חמישיתו עליו", הרי חילול. "ואם לא יגאל ונמכר בערכך", הרי מקח. [רש"י].

[ד] לשון הגמרא "מה קדש תופס את דמיו אף שביעית תופסת את דמיה", ועי' פירוש רש"י ולא זכיתי להבינו.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

שנאמר "קֹדֶשׁ תִּהְיֶה", לומר תהא קדושה תמיד ולא תצא מקדושתה. **ודווקא פירות ראשונים לעולם בקדושתם עומדים, אבל פירות של דמי שביעית, כשנותנים דבר שלישי תחתם, הוא מתקדש והם יוצאים לחולין,** שלא נאמר "תִּהְיֶה" אלא בפירות שביעית עצמם.

וביארו דין זה בברייתא. לקח בפירות שביעית בשר, אלו ואלו קדושים מתבערין בשביעית [בתוך זמן הביעור].

לקח בבשר דגים, יצא בשר ונכנסו דגים. לקח בדגים יין, יצאו דגים ונכנס יין. לקח ביין שמן, יצא יין ונכנס שמן. **הא כיצד, אחרון אחרון נכנס בשביעית, ופרי עצמו אסור** [כלומר קדושת שביעית עליו].

ומתוך כך שנקטו בברייתא את כל ההתפסות דרך מקח ולא דרך חילול, **אמרו, שברייתא זו מסייעת את רבי אלעזר**, שמעות נתפסות בקדושת שביעית דרך מקח בלבד.

לקנות בעלי חיים במעות שביעית או במעות מעשר שני

מעות שביעית, הקונה בהם דברי מאכל, מתקדשים בקדושת שביעית, [ויש להנות בהם רק באופן המותר, י"א הנאה של כילוי, וי"א הנאה השווה לכל, כפי שנתבאר לעיל. וכמו כן יש לבערם בזמן הביעור]. ומעות מעשר שני, הקונה בהם דברי מאכל, מתקדשים בקדושת מעשר שני, [ויש לאוכלם בירושלים].

ולדברי **הכל**, בהמה וחיה ועוף **שחוטים** ומותרים באכילה, הם בכלל שאר המאכלים ש**מותר לקנות במעות שביעית ומעות מעשר**.

וכמו כן, לדברי הכל, אסרו חכמים לקנות במעות הללו נקיבות חיות של בהמה וחיה ועוף, אף שראויות הן להיות כשאר מאכלים על ידי שחיטה, והסיבה לכך כי יש לחוש שמא לא ישחטם אלא ישהם אצלו לגדל וולדות [=גזרה שמא יגדל מהן עדרים עדרים] וחוטא הוא בכך.

לענין מעשר שני[א] – כשמשהה אותו שנה אחת, עובר על הכתוב "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה. וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם מַעְשַׂר דְּגָנְךָ

[א] במעשר שני חוץ לירושלים איירי, דבירושלים מותר לקנות ממנו בהמה לזבחי שלמים ... [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ לְמַעַן תִּלְמַד לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ כָּל הַיָּמִים" (דברים י"ד כ"ב-כ"ג), המלמד שיש לאכלו בשנה שעישרו. ואם שהה שנה ראשונה ושניה, בסוף שנה שלישית חייב לבער כל מעשרותיו מן הבית, ולהתוודות.

ולענין שביעית – כשמגדל עדרים עובר הוא על הכתוב "לְאָכְלָה", ולא לסחורה, אלא להפקיר ולבער בשביעית[א].

ונחלקו חכמים, אם מותר לקנות במעות הללו זכרים חיים של בהמה חיה ועוף, כדי לשוחטם.

לדעת רבי מאיר – מאחר שזכרים אינם יולדים, אין לחוש שישהם לגדל מהם עדרים, **ומותר** לקנותם לשוחטם.

ולדעת חכמים – אף שאין לחוש שישהה את הזכרים לגדל מהם עדרים, כשאסרו לקנות נקבות שמא יגדל מהן עדרים, גזרו שלא לקנות גם זכרים, [שאם תחלק ביניהם לא יתקיים האיסור בנקיבות].

וכשנזכרה מחלוקת זו בברייתא, נאמר הדבר בלשון חילול, כלומר לדברי רבי מאיר מעות שביעית ומעות מעשר מתחללים בין על חיים ובין על שחוטים, ולדעת חכמים מתחללים רק על שחוטים. ומתוך כך שנזכר הדבר בלשון חילול, **אמרו, שמכאן ראיה לדברי רבי יוחנן** ששביעית תופסת דמיה גם על ידי חילול.

דף מ"א

הרוצה לקנות בגד במעות שביעית

כבר נתבאר שפירות שביעית יש לאוכלם עד סוף זמן הביעור ולא להשהותם לאחר מכן ומהטעם הזה לא יקנה בהם בגד שרוצה לקיימו לשנה הבאה.

ומי שיש בידו מעות שביעית ורוצה לקנות בהם בגד, **עליו לחללם תחילה על פירות**

[א] עד שלא תכלה לחיה מן השדה, שהוא זמן ביעור לפירות ולדמיהן. [רש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

אחרים, שיכנסו הפירות לקדושת שביעית, והמעות יצאו לחולין, ויוכל לקנות בהם בגד.

ומצינו ברייתא בה מבואר, שיכול לעשות זאת רק דרך מקח, כגון שילך אצל אוהבו, ויקנה ממנו פירות תמורת המעות, כך שיכנסו הפירות לקדושת שביעית תחת המעות, ויחזור ויתן לחבירו את הפירות במתנה, ויאכלם חבירו בקדושת שביעית, וחבירו יחזיר לו את המעות במתנה, ויהיו חולין בידו, לקנות בהם בגד.

ומתוך ברייתא זו מבואר, שמעות שביעית, שהם פרי שני, רק דרך מקח ניתן להתפיס קדושת שביעית שלהם בדבר אחר, ולא דרך חילול. ומכאן למדו, שכשאמר רבי יוחנן, שניתן להתפיס קדושת שביעית גם דרך חילול, לא דיבר אלא בפרי ראשון, כפי שנתבאר בדף מ'.

ימים שבהם נוהגת מצוות ארבעת המינים

א. מדין תורה.

בכל מקום [ובכלל זה בירושלים חוץ מהמקדש], **מצוות ארבעת המינים נוהגת ביום ראשון של חג בלבד, שנאמר,** "**וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן** פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹקֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים" (ויקרא כ"ג מ').

ובמקדש, מצוות ארבעת המינים **נוהגת כל שבעת ימי החג, שנאמר** בענין, "**וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹקֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים**" ללמד שלפני ה' כלומר במקדש המצווה נוהגת כל שבעת הימים.

וכך היה עד אחר חורבן בית שני.

ב. מתקנת ריב"ז.

משחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהא **לולב ניטל בכל מקום שבעה ימים זכר למקדש.**

יש לעשות זכר למקדש

נתבאר שרבי יוחנן בן זכאי התקין ליטול לולב בכל מקום זכר למקדש.

ואמר רבי יוחנן, שענין זה שיש לעשות זכר למקדש, למד ממה **שנאמר**, "כִּי אַעֲלֶה אֲרֻכָה לָךְ וּמִמַּכּוֹתַיִךְ אֶרְפָּאֵךְ נְאֻם ה' כִּי נִדָּחָה קָרְאוּ לָךְ **צִיּוֹן הִיא דֹּרֵשׁ אֵין לָהּ**" (ירמיה ל' י"ז), שהזכיר הכתוב ענין זה בין דברים רעים שארעו לה, שאין דורש לה, **הרי שיש לדרוש לה, ולעשות לה זכר**.

זמן היתר חדש

בענין מנחת העומר, הקריבה ביום ששה עשר בניסן נאמר, "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הֲבִיאֲכֶם אֶת קָרְבַּן אֱלֹקֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם" (ויקרא כ"ג י"ד).

וביארו חכמים, שפעמים אסור לאכול מהתבואה החדשה "עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה", ופעמים אסור לאכול מהתבואה החדשה "עַד הֲבִיאֲכֶם אֶת קָרְבַּן אֱלֹקֵיכֶם".

א. בזמן שבית המקדש קיים והעומר קרב, מתקיים הכתוב "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ ... עַד הֲבִיאֲכֶם אֶת קָרְבַּן אֱלֹקֵיכֶם", כלומר, עד הקרבת העומר אסור לאכול תבואה חדשה, **והקרבת העומר מתירה את אכילת התבואה החדשה**.

ומבואר, שהרחוקים[א] **שאינם יודעים אם כבר קרב העומר או לא, מחצות ואילך יכולים לאכול חדש**, כי ידוע הדבר שאין ביי"ד מתעצלים בדבר, ולא ישהו להקריב את העומר אחר חצות.

ב. ובזמן שבית המקדש חרב והעומר אינו קרב[ב], מתקיים הכתוב "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה", כלומר, עד עיצומו של יום אסור לאכול תבואה חדשה, **והגעת היום מתירה את החדש**.

- **יש אומרים**, שמיד **בתחילת יום ששה עשר בניסן החדש מותר**, כי כשנאמר "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה", הכוונה לכך, שעד אותו יום החדש אסור, ולא עד בכלל, שמתחילת אותו יום החדש מותר.

- **ויש אומרים**, שרק **בסוף יום ששה עשר בניסן החדש מותר**, כי כשנאמר "וְלֶחֶם וְקָלִי

[א] אפשר שרק רחוקים יכולים לסמוך על כך, אבל קרובים צריכים לבדוק.

[ב] ואפילו לרבי יהושע, דאמר, שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית ... הני מילי כשיש מזבח בנוי, אבל בלא מזבח לא ... דמזבח שנפגם, כל הקדשים שנשחטו שם פסולים, ואין אוכלים בגינו שירי מנחה, ולא קדשי קדשים, ואפילו קדשים קלים. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

וְכַרְמֶל לֹא תֹאכֵלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה", הכוונה לכך שעד אותו יום החדש אסור, ועד בכלל, כלומר כל אותו יום בכלל האיסור ורק כשנגמר היום, החדש מותר.

תקנת רבן יוחנן בן זכאי בענין אכילת חדש

מבואר במשנתנו, שרבן יוחנן בן זכאי התקין **לאחר החורבן**, ש**החדש יהיה אסור באכילה כל יום ששה עשר בניסן, ונאמרו שני אופנים לבאר דבריו**.

א. תקנה שלא יבואו לידי איסור כשיבנה המקדש.

לפי הביאור הראשון בגמרא, דעת רבן יוחנן בן זכאי, ש**מעיקר הדין**, **בזמן שהבית חרב**, **החדש מותר באכילה מתחילת יום ששה עשר בניסן**, [כדעת האומרים, "לֹא תֹאכֵלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה", ולא עד בכלל].

והסיבה שאסר לאכול חדש כל היום, כי אמר, מהרה יבנה בית המקדש, ושוב לא יהיה החדש מותר מתחילת היום, אלא רק לאחר הקרבת העומר, ואם יהיו רגילים כל השנים לאכול חדש מתחילת היום, באותה שנה שיבנה המקדש, עלולים לעשות כהרגלם, שלא ידעו שמעתה ההיתר תלוי בעומר, ויאכלו את החדש באיסור, קודם הקרבת העומר.

ואמנם אם באותה שנה יבנה הבית ביום ששה עשר עצמו, אין תקלה בדבר אם יאכלו חדש מתחילת היום, כי מאחר שבתחילת היום עדיין לא היה המקדש בנוי, בתחילת היום כבר הותר החדש.

וכמו כן, אם באותה שנה יבנה המקדש ביום חמישה עשר בניסן או קודם לכן, ואם כן, לא יהיה החדש מותר בתחילת היום, אלא בהקרבת העומר, מכל מקום די היה אם בכל השנים שהבית חרב, יהיה החדש אסור עד חצות, שכן באותה שנה שהבית כבר בנוי, מחצות ואילך ודאי החדש מותר, כי לא יתעצלו להקריבו אחר חצות.

והסיבה שהתקין רבן יוחנן בן זכאי שיהיה החדש אסור כל יום ששה עשר, שמא כשיבנה המקדש, יבנה בליל ששה עשר בניסן[א], או בין השמשות שלו, ובאותה שנה,

---

[א] ואי קשיא, דבלילה אינו נבנה, דקיימא לן בשבועות, דאין בנין בית המקדש בלילה, דכתיב "וביום הקים", וכמו כן בחמיסר שהוא יום טוב אינו נבנה, דקיימא לן בשבועות דאין בנין בית המקדש דוחה יום טוב. הני מילי, בנין הבנוי

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

מאחר שבתחילת יום ששה עשר בניסן הבית בנוי, אין החדש מותר מתחילת היום, אלא בהקרבת העומר, **ומאחר שלא ידעו קודם הלילה שיבנה הבית ויהיה עליהם להביא עומר, לא הלכו לקצרו בזמן**, ועל ידי טרדתם בבנין המקדש התאחרו בדבר עד סמוך ליום, ולאחר מכן מתעכבים הרבה, שהרי בו טורח גדול[א], **ויתכן שישתהו בו עד סוף היום, ורק אז יותר החדש, ומאחר שיש לחוש שמא יארע כן כשיבנה הבית, אמר רבי יוחנן, שירגילו כל השנים לאכול חדש רק מסוף יום ששה עשר בניסן, שלא יבואו לאוכלו בשנת הבנין קודם היתרו**.

ב. דין תורה.

לדברי רב נחמן בר יצחק, דעת רבן יוחנן בן זכאי, ש**מעיקר הדין, בזמן שהבית חרב, החדש מותר באכילה רק בסוף יום ששה עשר בניסן** [כדעת האומרים, "לא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה", ועד בכלל].

ואין כוונת משנתנו, שלאחר החרבן התקין רבן יוחנן בן זכאי תקנה מדברי חכמים, לאסור את החדש כל היום. אלא דין תורה אמר לרבים, **מאחר שבזמן הבית היו רגילים לאכול חדש מחצות ואילך, דרש להם את הכתוב בתורה, והתקין על פיו, שמהחרבן ואילך החדש אסור כל יום**.

וכן דעת רבי יהודה, שהיה כמה דורות אחרי רבן יוחנן בן זכאי[ב], שלאחר החרבן, מעיקר הדין החדש אסור כל היום.

אמנם כששמע רבי יהודה, שהתקין רבן יוחנן בן זכאי שהחדש אסור כל היום, היה סבור שהכוונה לתקנת חכמים, ולפיכך הקשה על דבריו, הלא מהתורה החדש אסור כל היום.

יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת

בדף מ"ג יתבאר בעזה"י, שכשחל יום טוב ראשון של חג בשבת, היו נוטלים את הלולב

בידי אדם, אבל מקדש העתיד שאנו מצפין, בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים, שנאמר "מקדש ה' כוננו ידיך". [רש"י]. ועי' להלן דף נ"ב גבי ארבעה חרשים, שפירש רש"י, משיחים שניהם חרשים [=אומנים] לבנין בית המקדש.

[א] שהיו מייבשין אותו באבוס של קלאים, וצוברין אותו שיזובו מימיו, וטוחנין אותו ברחים של גרוסות, ומניפין אותו בשלשה עשר נפה בגסה בדקה. [רש"י].

[ב] כך סדר הדורות. (א) רבן יוחנן בן זכאי. (ב) רבי אליעזר ורבי יהושע. (ג) רבי עקיבא. (ד) רבי יהודה.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

אף על פי שהוא שבת.

אמנם, מאחר שמלאכת הוצאה אסורה בשבת, לא היו יכולים להביא את לולביהם מהבית לבית הכנסת בשבת, ולפיכך היו כל העם **מוליכים את לולביהם לבית הכנסת מערב שבת**.

לולב שאול

ביום טוב ראשון של חג, אין אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חבירו, שנאמר "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם", וכך דרשו חכמים את הכתוב.

"וּלְקַחְתֶּם" – שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד.

"לָכֶם" – משלכם, להוציא את השאול ואת הגזול, ומכאן, ש**אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון** של חג בלולבו של חבירו, אלא אם כן נתנו לו במתנה.

ומהטעם הזה, כשחל יום טוב ראשון של חג בשבת, והיו מביאים לולביהם לבית הכנסת קודם השבת, למחרת משכימים ובאים, וכל אחד ואחד מכיר את שלו, ונוטלו, שכן רק בשלו יוכל לקיים את המצווה[א].

מתנה על מנת להחזיר

הנותן לחבירו מתנה, בתנאי, שלאחר מכן יחזירנה לו, **מתנה גמורה היא**, וכל זמן שהיא ביד חבירו, של חבירו היא, כשאר דברים שלו, ובלבד שיתקיים התנאי, ויחזירנה לאחר מכן.

ולפיכך, הנותן אתרוג לחבירו, על מנת שיחזירנו לו[ב], חבירו נוטלו, ויוצא בו ידי מצוות

[א] ובאתרוג השותפין נמי לא נפיק ... ולא חשיב שלו כיון דאין מיוחד שלו, אלא כשאול הוי, ואינו יוצא בו. ומה שנהגו הקהל לקנות אתרוג בשותפות, מלמדין אותן שיהו כולם נותן כל אחד ואחד חלקו לחבירו על מנת להחזיר. ויש לסמוך, דכיון דקנאוהו על מנת לצאת בו, ואף על גב שלא פירשו, סתמא דמלתא כאילו פרשו דמי, כיון דבענין אחר אין יכולין לצאת בו. [תוס'].

[ב] בשום מקום אין מדקדק הש"ס בלשונו, להקדים תנאי למעשה, ותנאי כפול, והן קודם ללאו, אף על גב דבהכי מיירי, אלא שמקצר לשונו, לפי שלא על חידוש זה בא להשמיענו. [] ... ואם תאמר כיון דאמר על מנת שתחזירו לי, אם כן, אם הקדישו אינו מקודש ... ואם כן היאך יצא, והא אנן תנן בנדרים ... דכל מתנה שאינה, שאם הקדישה לא תהא

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ארבעה מינים אף ביום טוב ראשון, כי אין האתרוג נחשב כשאול לו, אלא כשלו ממש, **ובלבד שיתקיים התנאי, ויחזירנו לאחר מכן**, אבל אם לא החזירו, לא יצא בו.

ומעשה ברבן גמליאל, ורבי יהושע, ורבי אלעזר בן עזריה, ורבי עקיבא, שהיו באין ספינה, ולא היה לולב אלא לרבן גמליאל בלבד, שלקחו באלף זוז.

נטלו רבן גמליאל ויצא בו. ולאחר מכן נתנו לרבי יהושע במתנה, נטלו רבי יהושע, ויצא בו. ולאחר מכן נתנו לרבי אלעזר בן עזריה במתנה, נטלו רבי אלעזר בן עזריה, ויצא בו. ולאחר מכן נתנו במתנה לרבי עקיבא, נטלו רבי עקיבא, ויצא בו, והחזירו לרבן גמליאל.

ומבואר שכולם קבלו את הלולב במתנה על מנת שיחזירוהו לרבן גמליאל, ויצאו בו ידי חובה, כי החזירוהו[א].

רבן גמליאל לקח לולב באלף זוז

נתבאר, שרבן גמליאל לקח לולב באלף זוז, ואמרו, שהזכירו ענין זה בברייתא, **להודיעך, כמה מצוות חביבות עליהם**.

דברים שאסור לאחוז בהם בידו בשעת התפילה

בברייתא מבואר, שבשעת התפילה, לא יאחז אדם, **(א) תפילין** בידו, **(ב)** או **ספר תורה** בזרועו, כי כשדברים אלו בידו, טרוד הוא במחשבתו שלא יפלו מידו ויתבזו, ואין דעתו מיושבת עליו בתפילתו.

ושמואל הוסיף, **(ג)** לא יאחז **סכין** ויתפלל, [כי חושש שמא תיפול ותזיק אותו, ואינו מכוון לבו לתפילה]. **(ד)** וכן לא יאחז **קערה** מלאה, ויתפלל, [כי חושש שמא ישפך ממנה, ואינו מכוון לבו לתפילה]. **(ה)** וכן לא יאחז **ככר** ויתפלל, [כי חושש שמא ייפול וימאס, ואינו מכוון לבו לתפילה]. **(ו)** וכן לא יאחז **מעות** ויתפלל, [כי חושש שמא יפלו ויתפזרו, ואינו מכוון לבו

מקודשת, לא שמיה מתנה. ויש לומר דהכי נמי הוי בידו להקדיש להיות קדוש כל זמן שהוא בידו עד שיחזיר. ועוד דהתם נמי לא בהקדש תלוי טעם המתנה ... [תוס'].

[א] יל"ע אם היה התנאי שכל אחד יתן לחבירו, ולאחר מכן יחזירו לרבן גמליאל, כמו שעשו. או שרבן גמליאל נתן לרבי יהושע על מנת שיחזיר לו, ואף שלא החזירו הוא עצמו, אלא רבי עקיבא, נתקיים התנאי, ויצאו כולם ידי חובה. ועי' בתוס'

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

לתפילה].

לאחוז בלולב בשעת התפילה

נתבאר שאין לאחוז בשעת התפילה תפילין או ספר תורה ושאר דברים הנזכרים לעיל.

ואמרו שדברים אלו מאחר שאין מצווה לאחוז בהם הרי הם עליו כמשא ונטרד מתפילתו מחמתם ולכן לא יאחז בהם.

אבל ארבעה מינים בחג הסוכות מאחר שיש מצווה לאחוז בהם מתוך שחביבה המצווה אין משאה מכביד עליו ואינו טורדו מתפילתו.

ומהטעם הזה, כשהיה אמימר מתפלל, מרוב חיבתו למצווה זו, היה לולבו בידו. וכן היה מנהג אנשי ירושלים, כפי שיתבאר בעזה"י בסמוך.

דברים שאסור לאחוז בהם בידו בשעת השינה

בברייתא מבואר, שמי שיש בידו **תפילין או ספר תורה**, לא יישן בהם, לא שנת קבע, ולא שנת עראי, כי יש לחוש שמא יפלו מידו[א].

דברים שאסור לאחוז בהם בידו בשעה שמשתין

בברייתא מבואר, שמי שיש בידו **תפילין או ספר תורה**, לא ישתין בהם.

זריזות אנשי ירושלים במצוות

רבי אלעזר בר צדוק אומר, כך היה מנהגם של אנשי ירושלים: אדם יוצא מביתו, ולולבו בידו. הולך לבית הכנסת, לולבו בידו. קורא קריאת שמע ומתפלל, ולולבו בידו. קורא בתורה, מניחו על גבי קרקע, [לפי שגולל ספר תורה ופותחו]. וכן כשהוא כהן, ונושא את כפיו, מניחו על גבי קרקע. הולך לבקר חולים ולנחם אבלים, לולבו בידו. נכנס לבית

[א] מלשון הגמרא משמע, שדברי שמואל הולכים גם על הדין הזה, ומוסיף הוא שלא ישן כשיש בידו סכין או קערה או ככר או מעות. אולם לכאורה הטעם שאין להחזיק בהם בתפילה, לא שייך בשינה. ויל"ע בדבר.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

המדרש טרוד בשמועתו, וחושש שיפול מידיו, ולכן משגר לולבו, ביד בנו, או ביד עבדו או ביד שלוחו.

דף מ"ב

שכח והוציא את הלולב ביום טוב ראשון שחל בשבת

נתבאר, שכשחל יום טוב ראשון של חג בשבת, נוטלים בו את הלולב, אבל אסור להוציאו מרשות לרשות, משום מלאכת הוצאה.

ולדעת רבי יוסי, אם מחמת טרדתו ומחשבתו בעסק מצוות נטילת לולב, שכח ששבת, והוציא את הלולב מרשות לרשות, **פטור הוא מחטאת של חילול שבת**, **מפני שטעה בדבר מצווה**, כלומר טעה מחמת עסקו במצווה, ולדעתו רבי יוסי, טועה בדבר מצווה ושגג באיסור כרת, פטור מחטאת.

ואמר אביי, שכל זה, **כשלא יצא ידי חובת נטילה קודם ההוצאה**, [באופן שיתבאר בעזה"י להלן], שבשעה שהוציא עדיין טרוד לקיים את המצווה, והרי הוא טועה בדבר מצווה, אבל אם כבר נטל את הלולב קודם לכן בשעה שהוציא אינו טועה בדבר מצווה, וחייב חטאת על ההוצאה.

הגבהה שאין יוצא בה ידי חובה

מאחר שנאמר, "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל", משעה שלקח את ארבעה המינים בידו כראוי, קיים את המצווה.

אמנם כבר נתבאר, שיתכן שיקחם בידו ולא יצא בהם ידי חובה, שכן האופן שבו פטר רבי יוסי את הלוקח ארבעה מינים ומוציאם מרשות לרשות בשבת, הוא, כשלא יצא בהם קודם לכן בשעה שהגביהם בידו.

לדברי אביי – האופן שבו המגביה ארבעה מינים אינו יוצא ידי חובתו הוא, **כשהופך אותם**, כלומר מגביה אותם באופן שהצד העליון כלפי מטה, והצד התחתון כלפי מעלה, שאין יוצאים בהם אלא כשהם דרך גדילתם.

ולדברי רבא – אופן נוסף שבו המגביה ארבעה מינים אינו יוצא ידי חובתו הוא **כשנוטל**

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

אותם בכלי.

ואף שלדעתו, לקיחה על ידי דבר אחר נחשבת לקיחה, כפי שנתבאר בדף ל"ז, אין זה אלא כשהלקיחה על ידי דבר אחר היא דרך כבוד, אבל כשנוטל בכלי, אין זה דרך כבוד, ואינו יוצא.

וכתבו התוס', שהוצרכו לאופנים אלו, כי לדעתם מצוות אינן צריכות כוונה[א]. אבל לדעת האומרים מצוות צריכות כוונה, כל זמן שלא נתכוון לצאת, אינו יוצא.

עולת העוף שנמצאת בין אגפיים

נתבאר, ש**לדעת רבי יוסי**, **הטועה בדבר מצווה**, ושגג באיסור שיש בו כרת, **פטור** מחטאת.

ואמר רב הונא, שכן הדין, **לא רק כשעם חטאו קיים מצווה**, כמוציא לולב ביום טוב ראשון, שלבסוף קיים בו מצוות נטילה, **אלא אף כש**טעה מחמת טרדת מצווה, ושגג באיסור כרת, **ולא קיים לבסוף שום מצווה**, גם כן פטור מחטאת.

ולכן לדעת רבי יוסי, **כשכהן מצא עולת העוף** [שדינה להקטרה על המזבח], **בין חטאות העוף**[ב] [שדינם להיאכל], וטעה, **והיה סבור שחטאת העוף היא**, **ואכלה**, מאחר שטעה מחמת טרדתו לקיים מצווה של אכילת חטאת העוף, [שאכילת קרבנות היא מצווה, שנאמר, "וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם" (שמות כ"ט ל"ג)], אף שלבסוף לא קיים שום מצווה באכילה, ואדרבה חטא בה, כי אכל עולת העוף האסורה באכילה, **פטור הוא מחטאת על אכילת עולת העוף**.

[א] ותימה, דבסוף ראוהו בי"ד, דאמר רבא, מצות אינן צריכות כוונה, קא מותיב ליה אביי טובא, ושמא אביי קיבלה מיניה. [תוס'].

[ב] נראה בעיני, דהאי בין אגפיים אינו אלא לשון עופות. עולת העוף שנמצאת בין עופות המלוקים לחטאת, המפרכסים אצל המזבח. שפעמים שהן נעשין על קרן אחת, כדתנן בשחיטת קדשים. חטאת העוף היתה נעשית על קרן מערבית דרומית, ושלשה דברים היתה אותה הקרן משמשת מלמטה, ושלשה מלמעלה, מלמטה, חטאת העוף, והגשות, ושירי הדם. ומלמעלה, ניסוך המים, והיין, ועולת העוף כשהיא רבה במזרח. שעיקר מקום עולת העוף בקרן דרומית מזרחית, וכשהיו כהנים רבים עומדים ומולקים עולת העוף במזרח, באים למערב, ונעשית שם בקרן חטאת העוף, אלא שהעולה למעלה מחוט הסקרא, והחטאת למטה. [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

השוחט בשבת את התמיד שאינו מבוקר כהלכתו

נתבאר, שלדעת רבי יוסי, הטועה בדבר מצווה, ושגג באיסור כרת, פטור מחטאת.

ומהטעם הזה, **דעת רבי יוסי**, שכהן שלקח כבש שאינו מבוקר כהלכתו לתמיד, ושחטו בשבת לקרבן התמיד, אף שלא קיים בכך מצווה, [אפילו נמצא תם], כי אין קרב לתמיד אלא כבש מבוקר ממום ארבעה ימים, ונמצא שחילל שבת בשחיטה שלא במקום מצווה, מכל מקום, **מאחר שטעה מחמת עסקו במצווה** שהיה טרוד להקריב את התמיד, **פטור מחטאת**.

אמנם כל זה **כשהביא את הכבש מלשכה שיש בה כבשים מבוקרים לתמיד** וטעה ביניהם, **אבל אם הביאו מלשכה של כבשים שאינם מבוקרים** לתמיד, אין זה טועה בדבר מצווה, אלא קרוב למזיד, שהרי בכבשים אלו אינו טרוד להקריבם, ולמה טעה להביאם, ולכן **חייב חטאת** על חילול שבת.

לולב אינו מוקצה גם למי שאינו מחויב בו

ארבעה מינים, מצוות עשה שהזמן גרמא, ולכן נשים פטורות, ומכל מקום, אף על פי שמצווה זו נוהגת באנשים ולא בנשים, מאחר שאצל האנשים מחמת המצווה ארבעה מינים מותרים בטלטול ביום טוב, גם כשחל בשבת, מעתה גם אצל הנשים הם מותרים בטלטול.

ומקבלת האשה מיד בנה ומיד בעלה, ומחזירה למים בשבת.

האופנים שמותר לשמור את הלולב במים

היו רגילים לתת את הלולב במים, כדי שלא יכמוש, אמנם לדעת רבי יהודה, יש חילוק בדבר בין שבת ויום טוב וחול המועד.

א. בחול המועד – מצווה להחליף את המים בכל יום, לשפוך את אלו, ולתת צוננים תחתיהם, כדי שיתקיים הלולב יפה.

ב. ביום טוב – אסור להחליף את המים, לשפוך את אלו, **אבל מותר להוסיף** עליהם.

ג. בשבת – אסור לשפוך את אלו, **ולא להוסיף** עליהם, כי זו טרחה בתיקון כלי, **אבל מותר להחזיר** את הלולב למים שהיה מאתמול.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

קטן שהגיע לחינוך מצוות

מדין תורה קטן פטור מכל המצוות, אולם חכמים חייבו לחנכו במצוות, משעה שהוא ראוי לקיים. ולהלן יתבאר בעזה"י, מתי הקטן מגיע לחינוך המצוות המנויות להלן.

א. מצוות ארבע מינים.

קטן היודע לנענע, חייב בלולב. [כלומר שיודע סדר הנענועים המבואר לעיל בדף ל"ז מוליך ומביא מעלה ומוריד].

ב. מצוות ציצית.

קטן היודע להתעטף, חייב בציצית. [לכאורה הכוונה שיודע להלביש עצמו].

ג. מצוות תפילין.

קטן היודע לשמור תפילין, [שלא יכנוס בהן לבית הכסא], אביו לוקח לו תפילין.

תחילת לימוד תורה לבנו

קטן שיודע לדבר, **אביו מלמדו** את הפסוק "**תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב**" (דברים ל"ג ד') ואת הפסוק הראשון של קריאת שמע "**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹקֵינוּ ה' אֶחָד**" (דברים ו' ד').

חשש טומאה מחמת קטן

הקטן, מאחר שהוא מתגולל באפר, חוששים לו תמיד שמא נטמא, ולכן, אם נגע גופו בטהרות, הן בחשש טומאה.

ומשעה ש**יודע לשמור גופו מטומאה**, ואומר שנשמר, אין אנו חוששים לו שנטמא, ו**טהרות שנגעו בגופו טהורות**. **אבל** אם **נגע** בטהרות **בידיו**, **חוששים להן**, כי יש שיודע לשמור גופו, ואינו יודע לשמור ידיו מתורת סתם ידים, שגזרו על כל הידים להיות שניות לטומאה, חוץ מידים שנשמרו מכל דבר משעת נטילה.

ומשעה שיודע לשמור ידיו שלא לגעת בשם דבר ספק, וכשנוגע בדבר כזה, נוטל ידיו מיד, ואומר שידיו טהורות, הרי הן טהורות, ו**טהרות שנגעו בהן טהורות הן**.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ספק טומאה בקטן

כלל בידינו, **כל שיש בו דעת להישאל** אם נטמא או לא, [שכששואלים אותו יודע להשיב הן או לאו או איני יודע], וארעה בו **ספק טומאה**, אם ארע הדבר **ברשות היחיד**, הרי זה **טמא**, ואם ארע **ברשות הרבים**, הרי זה **טהור**.

אבל זה שאין בו דעת להישאל, וארע בו **ספק** טומאה, **לעולם** הוא **טהור**[א].

כהן החולק תרומה

כהן קטן, **משעה שיודע לשמור תרומה בטהרה**, הבקיאים בו, ויודעים בכך, **משגרים לו תרומות לביתו**, אבל אינו חולק תרומה בבית הגרנות, משום שבזיון תרומה הוא, כי אין כל הרואים יודעים שהוא יודע לשמור תרומה בטהרה.

ומשיודע לפרוס כפיו, **ופורס כפיו בציבור**, **חולקים לו תרומה אף בבית הגרנות**, כי הכל יודעים, שמאחר שהוא נושא כפיו, גדול הוא, והביא שתי שערות, שהרי קטן אינו פורס כפיו[ב].

קטן הראוי לשחוט

קטן **היודע לשחוט**, כלומר לאמן ידו לשחיטה, אף על פי שאינו בקי בהלכות שחיטה, אם שחט, **והיה גדול עומד על גביו**, ורואה שלא שהה ולא דרס, **שחיטה כשרה** היא ואוכלים ממנה[ג].

[א] נמצא, שכל שהוא קטן יותר, ואין בו דעת, מספק מחזיקים אותו לטהור, אבל מה שנוגע בו טמא. ויל"ע בדבר.

[ב] כך פירש בקונטרס. ולא משמע הכי, אלא בקטן ממש איירי, דומיא דהיודע לדבר אביו מלמדו תורה, והיודע לשחוט, וכן כולהו אחריני, והא דאמר ... דאין חולקין תרומה לקטן בבית הגרנות, היינו כשאינו יודע לישא את כפיו. והא דתנן ... דקטן אינו נושא את כפיו, היינו בפני עצמו, אבל עם הגדולים נושא ... והא דאמרינן ... נתמלא זקנו ראוי ליעשות שליח צבור ולירד לפני התיבה ולישא את כפיו, איכא לאוקומה ביחידי, שאין עמו אחר. אי נמי לישא את כפיו בקביעות ובשעה שמרבים ברחמים כגון ביום הכפורים ובתעניות ובמעמדות ... [תוס'].

[ג] משמע, דאם אין יודע לאמן ידיו לשחיטה, אף על פי שראהו גדול מתחילה ועד סוף, שלא שהה ולא דרס, אסור לאכול משחיטתו. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

קטן שצריך להרחיק מצואתו

קטן **שיכול לאכול כזית דגן**, [=חטה. שעורה. כוסמין. שבולת שועל. ושיפון] **בזמן שאדם בינוני אוכל סעודה אחת שהיא חצי ככר של שתי סעודות**, [ושיעור זמן זה נקרא שיעור אכילת פרס בכל מקום, כלומר זמן אכילת חצי ככר], הבא לקרוא קריאת שמע ולהתפלל אצלו, צריך להתרחק מצואתו וממי רגליו ארבע אמות. אבל כשאוכל כזית דגן בשיעור זמן גדול יותר, אין האכילות מצטרפות, והרי הוא כמי שלא אכל כזית דגן.

וכל זה בקטן, אבל מצואת גדול צריך להרחיק גם כשאינו יכול לאכול כזית דגן בכדי אכילת פרס, כי ככל שאדם גדול יותר, כך צואתו מסרחת יותר, כמו שנאמר, "וְיוֹסִיף דַּעַת יוֹסִיף מַכְאוֹב" (קהלת א' י"ח).

קטן המתמנה על הפסח

לדעת תנא קמא – קטן ש**יכול לאכול כזית צלי**[א], ממנים אותו על הפסח, להיות מבני חבורה, שנאמר, "אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תָּכֹסוּ עַל הַשֶּׂה" (שמות י"ב ד'), כלומר הראוי לאכילה.

ולדעת רבי יהודה – אין ממנים את הקטן **עד שידע לברר אכילה**, שכשנותנים לו צרור או אבן, זורקו, וכשנותנים לו אגוז, נוטלו

סליק פרק לולב הגזול

[א] יש שיכול לאכול כזית מבושל ואינו יכול לאכול כזית צלי, ומשערין בצלי, לפי שדינו של פסח צלי. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

פרק רביעי לולב וערבה

דף מ"ב

בתחילת הפרק, המשנה מונה את מספר הימים, שבהם נוהגות המצוות הבאות בחג הסוכות: (א) לולב [ושאר ארבעה מינים]. (ב) ערבה [שמקיפים בה את המזבח]. (ג) הלל. (ד) שמחה. (ה) סוכה. (ו) ניסוך המים. (ז) החליל [=שמחת בית השואבה].

ונבאר זאת בעזה"י, עם פרטי דיני המצוות הללו, כל אחת במקומה, לפי סדר המשניות והגמרא בשני הפרקים הבאים.

לולב ששה ושבעה

בדף מ"א כבר נתבאר, שבזמן שבית המקדש היה קיים, היה לולב ניטל במקדש כל שבעת ימי החג, [ובמדינה יום ראשון בלבד], ומשחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהיה לולב בכל מקום שבעה ימים זכר למקדש.

ומבואר במשנתנו, שלא בכל שנה היה הלולב ניטל שבעה ימים, אלא **פעמים שבעה** ימים, **ופעמים ששה** ימים.

כשיום טוב ראשון של חג חל באחד מימות החול, ושבת שבחג באחד מימי חולו של מועד, לא היו נוטלים את הלולב בשבת הזו, והיה הלולב ניטל ששה ימים בלבד.

וביאר רבה, שהסיבה לכך, **כי חששו חכמים, שמא מי שאינו בקי בעשיית המצווה, יטול את לולבו ללכת אצל בקי, ללמוד ממנו כיצד לנענע וכיצד לברך**, ונמצא מחלל שבת בהעברה ארבע אמות ברשות הרבים[א], שהיא תולדת מלאכת הוצאה. [ומהטעם

[א] הוא הדין דמצי למימר, ויוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, אלא שברוב מקומות וענינים אמרינן יש לחוש להעברת ארבע אמות, ואין לחוש להוצאה. (א) כגון אם היה מונח בכרמלית או בקרפף או בגינה, דאין כאן איסור הוצאה דאורייתא, ויש כאן איסור העברה ברשות הרבים. (ב) או הגביהו על מנת ליטלו ולא להוציאו, ונמלך להוציאו, פטור משום הוצאה, אם לא עמד לפוש בינתים, כדאמרינן במסכת שבת. [רש"י]. וטעם זה לא יתכן, דגבי העברה נמי, אם מתחילה נטלו על מנת שלא להעבירו ארבע אמות, אף על פי שהעבירו אחרי כן, לא מיחייב אם לא עמד לפוש בינתים.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

הזה אמרו חכמים, שאם חל ראש השנה בשבת, אין תוקעים בשופר, ואם חל פורים בשבת, אין קוראים במגילה[א]).

דף מ"ג

אולם כשחל יום טוב ראשון של חג בשבת, לא ביטלו חכמים את נטילת הלולב בשבת, והיה הלולב ניטל כל שבעת ימי החג.

מתחילה אמרו, שהסיבה לכך שכשחל יום טוב ראשון של חג בשבת לא אסרו את נטילת הלולב, **משום שהתקינו שכל אחד יטול את לולבו בביתו** [שבתחילה היו מביאים את הלולבים למקדש מערב שבת, וכשהיו באים ליטלם בשבת, היו מחטפים ומכים איש את רעהו, ולכן התקינו שיטול כל אחד בביתו, כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ומאחר שהתקינו שיטול כל אחד בביתו, **זכור הוא, ולא יבוא להוציאו בשבת**[ב].

אולם דחו זאת, שהרי קודם התקנה ליטול כל אחד בביתו, גם כן היו נוטלים במקדש, ולא חששו להעברת ארבע אמות, ואם כן טעם אחר לדבר.

ולפיכך אמרו, שהסיבה לכך שכשחל יום טוב ראשון של חג בשבת לא אסרו את נטילת הלולב ביום זה שמא יעבירו ארבע אמות ברשות הרבים, **משום שנטילה של יום טוב ראשון חשובה**, שהרי ביום זה חייבים ליטול בכל מקום בין במקדש ובין במדינה, ומאחר שנטילה חשובה היא, **לא רצו חכמים לבטלה**, ואמרו, שכשחל יום טוב ראשון בשבת, נוטלים בו את הלולב בין במקדש ובין בשאר מקומות[ג].

אבל כשחל שבת בשאר ימי החג, מאחר שהנטילה בהם אינה חשובה, שאינה חובה אלא במקדש, חששו חכמים לחילול שבת של העברה ארבע אמות ברשות הרבים,

---

וטעם ראשון נראה. (ג) אי נמי מרשות היחיד לרשות הרבים אית להו היכירא, וליכא למיגזר, אבל ברשות הרבים זימנין דלאו אדעתיה, ומעביר ארבע אמות. [תוס'].

[א] לכאורה יש חילוק בין לולב לשופר ומגילה, שכן שופר ומגילה קראו לאחרונה בשנה שעברה, ויש לחוש שלא ידע, אבל לולב, הלא נטל אתמול, שהרי דין זה אמור רק בשבת שחל בחולו של מועד, ואם כן, מאחר שכבר נטל מאתמול, לכאורה אין לחוש כל כך שישכח כיצד לעשות. ויל"ע בדבר.

[ב] וכי תימא אם כן לתקנו נמי כל שבעה בביתו כשחל בשבת, יודע הגמרא, דמהני קצת הואיל דראשון דאורייתא. [תוס'].

[ג] ואם תאמר, מאי שנא משופר, דתנן ... יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה. (א) ויש לומר, דשאני לולב, שאינו אלא טלטול בעלמא, וכיון דאישתרי במקדש, לא החמירו במדינה, אבל בתקיעת שופר איכא מעשה חכמה, ואחמור בה טפי ... (ב) ועוד דבדין הוא דלולב יהא דוחה בגבולין יותר משופר, דבראש השנה דלא ידיע קביעות החודש אלא בירושלים, אבל יום טוב ראשון דלולב, היה ידוע אף בגבולין. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ובטלו את הנטילה אף במקדש[א].

- **ובדף זה מבואר, מאחר שנטילת לולב ביום טוב ראשון חשובה,** לא רק בזמן שבית המקדש קיים היו נוטלים אותו גם כשחל יום טוב ראשון בשבת, אלא **אף לאחר החורבן, כשחל יום טוב ראשון בשבת, בני ארץ ישראל שיודעים מתי נתקדש החודש** [על פי הראיה], **נוטלים את הלולב ביום זה, ונמצא הלולב ניטל כל שבעה.** [ורק בני בבל, שאינם בקיאים מתי נתקדש החודש, ועושים מספק שני ימים טובים[ב], לא יטלו את הלולב ביום טוב ראשון שחל בשבת, שמא היה אלול מעובר, ואין זה יום טוב אלא ערב יום טוב].

ומה ששנינו בפרק זה, שכשחל יום טוב ראשון בשבת היו מולכים את לולביהם להר הבית, כן היה בזמן שבית המקדש היה קיים. ומה ששנינו בפרק הקודם, שכשחל יום טוב ראשון בשבת היו מולכים את לולביהם לבית הכנסת, כן היה לאחר החורבן.

- **אולם בדף מ"ד מבואר, שלאחר חורבן, מאחר שבמקומות שאין יודעים מתי נתקדש החודש אינם נוטלים לולב ביום טוב ראשון שחל בשבת, גם בארץ ישראל, שיודעים מתי נתקדש החודש, לא יטלו את הלולב ביום טוב ראשון שחל בשבת,** שלא לעשות ישראל אגודות אגודות, ונראה כשתי תורות[ג]. **ונמצא, שלאחר החורבן, לעולם לולב ניטל ששה,** ורק בזמן שבית המקדש היה קיים, פעמים היה לולב ניטל שבעה.

ומה ששנינו בפרק זה, שכשחל יום טוב ראשון בשבת היו מולכים את לולביהם להר הבית, כן היה במקדש בזמן שבית המקדש היה קיים. ומה ששנינו בפרק הקודם שכשחל יום טוב ראשון בשבת היו מולכים את לולביהם לבית הכנסת כן היה בגבולים בזמן שבית המקדש היה קיים[ד].

נטילת לולב במקדש ביום טוב ראשון שחל בשבת

כבר נתבאר, שבזמן שבית המקדש היה קיים, כשחל יום טוב ראשון של חג בשבת, היה

[א] ואם תאמר, נמצאו בית דין מתנין לעקור דבר מן התורה, הא אותבינה ביבמות, ושנינן, שב ואל תעשה שאני. [רש"י].

[ב] לאו משום דלא ידעינן, דהא אמרינן בריש ביצה, דהאידנא ידעינן, אלא עבוד רבנן כאילו לא ידעינן, משום גזרה דהתם, דזימנין דגזרו גזרה ואתי לקלקולי ... [תוס'].

[ג] ... קשה, דלאחר חורבן הקילו בשופר טפי מבלולב, דתנן ... משחרב בית המקדש התקין רבי יוחנן בן זכאי שיהיו תוקעין בכל מקום שיש בו בי"ד, ולולב לא אישתרי כלל. ויש לומר דשופר שהוא לעלות זכרונם של ישראל לאביהם שבשמים, לא רצו לבטל לגמרי, וכיון דבחד בי"ד תקנו, תקנו בכל מקום שיש בו בי"ד, אף על פי שבזמן הבית לא היה אלא במקדש דוקא. [תוס'].

[ד] דהוו כולהו בארץ, וסמוכים להיות בית דין, ויודעים אימת הוקבע החדש, אבל עתה, משחרב בית המקדש, אין לולב דוחה שבת אפילו לבני ארץ ישראל. [רש"י בדף מ"ד].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

לולב בו ביום.

ומתחילה, כל העם שהיו באים למקדש, היו נוטלים את לולביהם בהר הבית. ומאחר שלא היו יכולים להביא את לולביהם בשבת, היו מביאים אותם להר הבית מערב שבת. והחזנים [=שמשים שהיו לצרכי ציבור] מקבלים מהם את הלולבים, ומסדרים אותם על גבי האיצטבא [=ספסל, שהיה הר הבית מוקף ספסלים הרבה, היקף לפנים מהיקף, והיו מסדרים את הלולבים על הספסלים הללו עצמם, ולא על הגג שהיה עליהם, שהרי לא היו רוצים שיתייבשו הלולבים]. והזקנים שדואגים שלא ידחפום למחר, ויתמעכו בהיקהל הכל לקחת איש לולבו, מניחים את שלהם בלשכה. ומלמדים בית דין את כולם לומר, כל מי שמגיע לולבי לידו, הרי הוא לו במתנה, [כדי שלא יהא אצלו, לא גזול ולא שאול]. ולמחרת היו משכימים ובאים, והחזנים זורקים אותם לפניהם. והם מחטפים ומכים איש את חבירו.

וכשראו בית דין שבאו לידי סכנה, התקינו, שיהא כל אחד ואחד נוטל בביתו.

"**וּלְקַחְתֶּם לָכֶם**"

"וּלְקַחְתֶּם" – שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד.

"לָכֶם" – משלכם, להוציא את השאול ואת הגזול.

לדעת רבי אליעזר מכשירי לולב דוחים את השבת

לדעת רבי אליעזר, הכתוב, "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם **בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן** פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹקֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים" (ויקרא כ"ג מ'), מלמד, שלעולם הלולב ניטל **ביום הראשון** בכל מקום, ואפילו בשבת.

ולא באה תורה להתיר את לקיחתו עצמה בשבת, כי בזה אין שום איסור תורה שיהא צורך להתירו [שכן טלטול מוקצה נאסר מדברי חכמים ומדין תורה הוא מותר ואין צריך פסוק להתירו], ומה שבאה תורה להתיר, הוא, שאפילו מכשירי לולב, כגון קציצתו מהאילן, וקשירת המינים יחד, שאסורים בשבת מהתורה, מותרים הם ביום טוב ראשון של חג, גם כשחל בשבת.

ודווקא ביום טוב ראשון של חג שחל בשבת מכשירי לולב דוחים את השבת, אבל בשבת שבשאר ימי חג הסוכות, אין מכשירי לולב דוחים את השבת, שנאמר "הָרִאשׁוֹן" ה"א מיעוט, לומר, דווקא ביום הראשון מכשירי לולב דוחים את השבת, ולא בשאר

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ימים.

וחכמים חולקים על רבי אליעזר, כי לדעתם, הכתוב "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן", מלמד דבר אחר, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

מצוות לולב נוהגת בימים ולא בלילות

כבר נתבאר בדף ל"ח שמצוות לולב נוהגת בימים בלבד, ולא בלילות, אבל נחלקו מהיכן הדבר למד.

לדעת חכמים – ענין זה למד **מהכתוב**, "**וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן**", "בַּיּוֹם" ולא בלילה.

ולדעת רבי אליעזר – ענין זה למד **מסוף הכתוב** "**וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹקֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים**" "יָמִים" ולא לילות. [אבל תחילת הכתוב באה ללמד על מכשירי לולב שדוחים את השבת כפי שנתבאר לעיל]. וחכמים אומרים, שמסוף הכתוב לא היינו למדים שהמצוות לולב נוהגת בימים בלבד, כי היה מקום לומר שנוהגת אף בלילות, כמצוות סוכה, שנאמר בה "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים" (ויקרא כ"ג מ"ב), ונוהגת גם בלילות.

מצוות ישיבה פתח אוהל מועד

בימי המילואים בימים ובלילות

אהרן ובניו נצטוו לשבת כל שבעת ימי המילואים בעזרה פתח אוהל מועד, ולא לצאת משם, שנאמר "וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ שִׁבְעַת יָמִים עַד יוֹם מְלֹאת יְמֵי מִלֻּאֵיכֶם כִּי שִׁבְעַת יָמִים יְמַלֵּא אֶת יָדְכֶם" (ויקרא ח' ל"ג), ומצווה זו נהגה בימים ובלילות, שנאמר, "וּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד תֵּשְׁבוּ יוֹמָם וָלַיְלָה שִׁבְעַת יָמִים וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת ה' וְלֹא תָמוּתוּ כִּי כֵן צֻוִּיתִי" (ויקרא ח' ל"ה).

מצוות סוכה נוהגת בימים ובלילות

בענין מצוות סוכה נאמר, "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים" (ויקרא כ"ג מ"ב). וכבר נתבאר, שכשנאמר "שִׁבְעַת יָמִים", פעמים הכוונה לימים בלבד, כמו מצוות לולב, שנאמר בה "וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹקֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים", ונוהגת בימים בלבד. ופעמים הכוונה לימים ולילות, כמצוות מילואים, שנאמר בה "וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ שִׁבְעַת יָמִים",

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ונהגה בימים ובלילות.

ואם אנו באים לומר שתהא מצוות סוכה כמצווה הדומה לה יותר, אין להכריע למי דומה יותר.

שכן מצד אחד מצוות סוכה דומה יותר למצוות מילואים, שהן מצווה הנוהגת כל היום, מה שאין כן מצוות לולב, שהמצווה היא שעה אחת, לוקח הלולב ויוצא.

ומצד שני מצוות סוכה דומה יותר למצוות לולב, ששתיהן מצווה לדורות, מה שאין כן מילואים, שאין נוהגים לדורות.

ומסקנת הגמרא, שענין זה שמצוות סוכה נוהגת בימים ובלילות, למדה **בגזרה שווה**[א], שנאמר בה "**תֵּשְׁבוּ**" וכן נאמר במילואים "**תֵּשְׁבוּ**", ומכאן שכשם שמצוות מילואים נהגה בימים ובלילות, כך מצוות סוכה נוהגת בימים ובלילות[ב].

ערבה ששה ושבעה

כשבית המקדש היה קיים, היו הכהנים מקיפים את המזבח בערבות, בחג הסוכות, [ובהמשך יתבאר בעזה"י, אם בזקיפה או בנטילה, כלומר האם רק היו זוקפים ערבות על המזבח סביב, או שתחילה היו מקיפים את המזבח כשערבות בידיהם].

לדעת אבא שאול – מצווה זו למדה **מהכתוב**, "**וְעַרְבֵי** נָחַל", שנאמר בו ערבות בלשון רבים, לומר שתי ערבות הן, אחת הניטלת עם הלולב, ואחת שמקיפים בה את המזבח.

ולדעת חכמים – מצווה זו אינה נדרשת מהכתובים, אבל היא **הלכה למשה מסיני**.

ומעיקר הדין, מצווה זו נוהגת בכל שבעת ימי החג, ואפילו בשבת שבחג, אולם חכמים אמרו, שרק כשחל יום שביעי בשבת, תהא המצווה נוהגת בו אף על פי שהוא שבת, [ואז מצוות ערבה שבעה ימים], אבל כשאחד משאר ימי החג חל בשבת, אין המצווה נוהגת באותו יום, [ואז מצוות ערבה נוהגת ששה ימים].

והנה הטעם לכך שבטלו חכמים מצוות ערבה בשבת [שאינה ביום שביעי], **אינו כטעם**

[א] דאי משום תשבו כעין תדורו, מה דירה בין ביום בין בלילה ... שאני הכא, דמעטיה קרא בהדיא לילות, דשבעת ימים, משמע ימים ולא לילות דשבעת ימים, מיהו למאי דקאמרינן נראה למי דומה קשה. [תוס'].

[ב] לא לגמרי יליף ממלואים, דהתם אי אפשר לישן, כמו בעזרה, דגמירי, אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, ואילו כאן אסור לישן חוץ לסוכה. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

שבטלו נטילת לולב בשבת [שאינו ביום טוב ראשון], **שכן הטעם לכך שביטלו את נטילת הלולב בשבת**, הוא **שמא יוליכנו אצל בקי** ללמוד, **ויעבירנו ארבע אמות** ברשות הרבים, **וחשש זה ישנו רק בלולב**, **המסור לכל**, לבקיאים ולאינם בקיאים, **אבל מצוות ערבה אינה מוטלת על הכל**, שכן רק הכהנים מקיפים בה את המזבח, **ושלוחי בי"ד מביאים את הערבות מערב שבת**, ואין לחוש שמא ילכו להביא בשבת, ויעבירום ארבע אמות ברשות הרבים.

והטעם לכך שבטלו חכמים מצוות ערבה בשבת, **כדי שלא יבואו לזלזל במצוות לולב**, שאם יראו הכל שמצוות ערבה דוחה שבת, ומצוות לולב אינה דוחה, יאמרו, מצוות לולב אינה חשובה.

אמנם, **כדי לפרסם שמצוות ערבה היא מהתורה** [כי אינה מפורשת בתורה ולכן צריכה פרסום], **אמרו חכמים**, **שיום אחד תהא דוחה את השבת**.

ולא רצו שתדחה את השבת ביום טוב ראשון, **כי בכך לא יהיה פרסום שהיא מהתורה**, **משום שהכל יאמרו**, לא משום שהיא מהתורה היא דוחה את השבת ביום זה, אלא **מתוך** כך **שביום זה לולב דוחה את השבת**, **גם הערבה דוחה**.

ומאחר שלא רצו לקבוע את היום הראשון ליום שתהא הערבה דוחה שבת, **קבעו זאת ביום השביעי**, ולפיכך כשחל יום שביעי בשבת, מצוות ערבה נוהגת בו.

קיום מצוות ערבה של מקדש

א. **לדברי רב יוסף**, וכן לדברי **רבי אלעזר**, מצוות ערבה של מקדש, **בזקיפה** בלבד, כלומר מצווה להביא ערבות, ולהשעינם על המזבח מכל צד, אבל אין מצווה להקיף את המזבח כשאוחזים בהם. [ובדף מ"ד משמע שכן דעת רבי יוחנן].

- ולדעה זו אף ששנינו לולב וערבה ששה ושבעה, ומשמע שלולב וערבה שווים הם, באמת אינם שווים באופן עשיית המצווה, זה מצוותו בנטילה, וזה בזקיפה בלבד.

- ולדעה זו, מה ששנינו, בכל יום מקיפים את המזבח פעם אחת, ואותו היום [=בשביעי] שבע פעמים, הכוונה לכך שאחרי שהיו זוקפים את הערבות בצד המזבח, היו מקיפים אותו בלולב, כלומר כשהם אוחזים את ארבעה המינים בידיהם.

ב. **ולדברי אביי** וכן לדברי **רב שמואל בר נתן אמר רבי חנינא**, וכן לדברי **רב נחמן אמר רבה בר אבוה**, מצוות ערבה של מקדש **בנטילה**, כלומר, קודם שהיו משעינים את הערבות על המזבח, היו מקיפים את המזבח כשהערבות בידיהם, [כל הימים היו

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

מקיפים פעם אחת, וביום השביעי שבע פעמים]. [ובדף מ"ד משמע שכן דעת ריש לקיש].

- ולדעה זו, הסיבה שנשנו יחד לולב וערבה ששה ושבעה, משום ששווים הם גם באופן עשיית המצווה, זה וזה בנטילה.

- ולדעה זו, מה ששנינו, בכל יום מקיפים את המזבח פעם אחת, ואותו היום [=בשביעי] שבע פעמים, הכוונה לכך, שקודם שהיו זוקפים את הערבות בצד המזבח, היו מקיפים אותו, כשהערבות בידיהם.

ומסקנת הגמרא, כדעה אחרונה, שתחילה היו מקיפים את המזבח כשהערבות בידיהם, שכן מבואר מהברייתא הבאה:

לולב דוחה את השבת בתחלתו [=ביום טוב ראשון], וערבה בסופו [בשביעי].

פעם אחת חל שביעי של ערבה להיות בשבת, והביאו מרביות [=נטיעות] של ערבה מערב שבת[א], והניחום בעזרה.

והכירו בהן בייתוסין [=תלמידי בייתוס, והן צדוקים], שאינם מודים בערבה, שאינה מפורשת מן התורה, ונטלום, וכבשום תחת אבנים, [י"מ שכבישה פירושה הסתרה, מלשון "בהדי כבשי דרחמנא למה לך". וי"מ שכבישה פירושה כיסוי מלשון "יכבוש עוונותינו"], ועשו כן כי ידעו שלא יטלטלו החכמים את האבנים משום איסור מוקצה.

למחר הכירו בהן עמי הארץ [שלא היו בקיאים באיסור טלטול, והם היתה ידם עם הפרושים], ושמטום מתחת האבנים. והביאום הכהנים, וזקפום בצידי המזבח[ב].

ומסיימת הברייתא שהסיבה שעשו הבייתוסים מה שעשו, לפי שאין בייתוסין מודים שחיבוט ערבה דוחה את השבת.

ומתוך כך שנקטה הברייתא לשון חיבוט [=נענוע], משמע שביד נוטלים אותה, ומנענעים, ומקיפים בה הכהנים את המזבח ברגליהם, ואחר כך זוקפים אותה, כדעה השניה.

[א] כאן לא היו מתנין, כל מי שיגיע בערבה של חבירו הרי הוא במתנה כדתנן גבי לולב. למאן דאמר ... ערבה הלכה למשה מסיני, לא גמרי משלכם, ולאבא שאול נמי, דדרש מדכתיב "ערבי" אחת ללולב ואחת למקדש, אלמא בעי משלכם גבי מקדש כמו לולב, מכל מקום, גבי לולב שכל אחד מביא לולבו להר הבית, והחזנים מקבלין מידם, היו צריכין להתנות, אבל ערבה, שלוחי ב"ד מייתו לה, ואין אחד מהן זוכה בה עד למחרת בשבת. ועוד דהכהנים מקיפין את המזבח, ולא היו כל כך מרובים. ועוד דזריזין הן. [תוס'].

[ב] אבל ישראל לא היה נכנס בין האולם ולמזבח. [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

חל שביעי של חג בשבת בזמן הזה

בדף מ"ד יתבאר בעזה"י, שהנהיגו נביאים את העם ליטול ערבה גם בגבולים, ביום שביעי של חג.

והנה לענין ערבה של מקדש נתבאר, שאין חשש חילול שבת אם יקימוה בשבת, ורק כדי שלא יזלזלו במצוות לולב, גזרו לבטלה כשחלו שאר ימי החג בשבת, אבל כשחל שביעי של חג בשבת, לא גזרו עליה, כדי לפרסם שהיא מהתורה.

והנה, מאחר שעל שביעי של חג שחל בשבת לא גזרו לבטל מצוות ערבה, גם לאחר חרבן היה ראוי לקיים בו מנהג ערבה בגבולים, לפרסם שבמקדש היה מהתורה, שהרי לא מצינו שגזרו אחר החרבן לבטל המנהג כשחל שביעי של חג בשבת.

אמנם **בבבל יש טעם** אחר לומר **שלא יתקיים המנהג הזה כשחל שביעי של חג בשבת, כי אינם בקיאים בקביעת החודש**, [שהיה על פי הראיה בארץ ישראל], ואפשר שהיום יום ששי של חג, ומספק אין לקיים בו מצוות ערבה בשבת.

אבל בארץ ישראל, שבקיאים מתי נתקדש החודש, היה מקום לומר, שיתקיים המנהג הזה בשביעי של חג, גם כשחל בשבת.

ומכל מקום, למעשה, גם בארץ ישראל אין מנהג ערבה בשביעי של חג שחל בשבת. ונאמרו מספר טעמים לדבר.

א. לדברי בר הדיא, אמנם הדין הוא, שאם חל שביעי של חג בשבת, מקיימים מנהג ערבה בו ביום, אלא שלמעשה **לעולם לא חל שביעי של חג בשבת, שכשרואים שעלול לקרות כן, מעברים את אלול לדחות את החג ביום אחד**[א].

אכן רבין וסיעתו שעלו עמו מבבל לארץ ישראל וחזרו עמו לבבל **אמרו, שיתכן שיחול שביעי של חג בשבת, ואף על פי כן לא מקיימים בו מצוות ערבה, מהטעמים הבאים.**

[א] והכי אמר בירושלמי ... הבון דעתכון דלא אתי תקעתא בשבתא, ודלא אתא ערבתא בשבתא, ואי דחיקתון, עבדון תקעתא ולא תעבדון ערבתא, משמע דחייש טפי יום ערבה מתקיעת שופר ולולב. וגם עכשיו אנו מחשבין דלא מיקלע יום ערבה בשבת, ואשופר ואלולב לא חיישינן, אף על פי שיום ראשון דאורייתא. ותימה דאיום ערבה שהוא זכר למקדש בעלמא חיישינן, ואהני דאורייתא לא חיישינן. ויש לומר דאין הכי נמי, דהני דכתיבי בהדיא, לא אתי לפקפוקי בהו בשאר שנים, אבל ערבה דרבנן, אתי לפקפוקי בה. ועוד דמספק עבדינן תרי יומי, וכי מיקלע יום ראשון בשבת, אין שופר בטל לגמרי, דתוקעין בשני, אף על גב דכי באו עדים קודם המנחה לא עבדי בארץ ישראל אלא חד יומא, מכל מקום בחוצה לארץ עבדינן תרי יומי, אבל שביעי של ערבה, דליתא אלא חד יומא, דלא אפשר למיעבד השמיני על הספק, לפי שהוא יום טוב, אם היה בטל לגמרי, משתכח תורת ערבה. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ב. לדברי רב יוסף הסיבה שאין מקיימים בו מצוות ערבה, **כי** לדעתו, **מצוות ערבה של מקדש בזקיפה** על גבי המזבח, כפי שנתבאר לעיל, **ומאחר שאין לנו מזבח** לזקוף עליו ערבה, **מנהג ערבה שלנו**, שאנו מקיפים בערבה, **אינו זכר למנהג ערבה של מקדש**, **ולכן אין ראוי לדחות שבת**, שאין בו פרסום למצוות ערבה של מקדש.

אמנם כבר נתבאר לעיל, **שדברי רב יוסף נדחו** מברייתא, בה מבואר, שמצוות ערבה של מקדש בנטילה.

ג. ומסקנת הגמרא, שהסיבה שגם בארץ ישראל אין מקיימים מצוות ערבה בשביעי של חג שחל בשבת, משום שבני בבל לא מקיימים אותו, מהטעם המבואר לעיל, **ומאחר שבני בבל אינם מקיימים**, **גם בני ארץ ישראל אינם מקיימים**, **שלא לעשות ישראל אגודות אגודות**, ונראה כשתי תורות.

דף מ"ד

ערבה בגבולים יום אחד בלבד

כבר נתבאר, שמצוות ערבה של מקדש מעיקר הדין נוהגת כל שבעה ימים. ולהלן יתבאר בעזה"י, שאף בגבולים נהגו לקיים מנהג ערבה, אמנם מנהג ערבה של גבולים אינו כל שבעה ימים, כערבה של מקדש, אלא יום שביעי בלבד, ואף בזמן הזה.

והנה בדף מ"א נתבאר, לעניין מצוות ארבעה מינים, אף שמעיקר הדין, בגבולים נוהגת יום אחד, משחרב הבית, התקין רבן יוחנן בן זכאי לקיימה בגבולים כל שבעה, זכר למקדש שהיתה נוהגת בו כל שבעה.

ולהלן יתבאר בעזה"י, מדוע **לא תקנו** כן **לאחר החרבן** גם לענין מנהג ערבה, לקיימו בגבולים **כל שבעה זכר למקדש**.

א. רבא אמר לאביי שהטעם לכך שלאחר החרבן לא תקנו מנהג ערבה כל שבעה זכר למקדש, **הואיל ואדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב**.

אולם דחו זאת, שהרי כשמגביה את הערבה שבלולב אינו מתכוון לשם מנהג ערבה, אלא לשם מצוות ארבעה מינים. ואמנם אם היו רגילים להגביה שתי פעמים, היה מקום לומר שהגבהה שניה היא זכר למצוות ערבה של מקדש, אבל אין רגילים לעשות כל.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ב. ומתחילה אמר רב זביד משמו של רבא, שהטעם לכך שלאחר החרבן לא תקנו מנהג ערבה כל שבעה זכר למקדש כמו שתקנו בלולב, כי מצוות ערבה קלה ממצוות לולב, שכן מצוות לולב היא מהתורה, **ומצוות ערבה מדברי חכמים**.

אולם דחו גם זאת, שהרי כבר נתבאר לעיל, שכשם שמצוות לולב במקדש כל שבעה מהתורה, כך מצוות ערבה במקדש כל שבעה מהתורה, [מהכתוב "וְעַרְבֵי נָחַל" או מהלכה למשה מסיני].

ג. ולמסקנה כך אמר רב זביד משמו של רבא, הטעם לכך שלאחר החרבן לא תקנו מנהג ערבה כל שבעה זכר למקדש כמו שתקנו בלולב, כי מנהג ערבה של גבולים קל ממצוות לולב של בולים, שכן מצוות לולב בגבולים יש לה עיקר ושורש מהתורה לפחות יום אחד, ומאחר שיום אחד היא בגבולים מהתורה, התקינו כל שבעה זכר למקדש, אבל **מנהג ערבה בגבולים אין לו שורש ועיקר מהתורה**, שהרי בגבולים היא מנהג נביאים או יסוד נביאים [כפי שיתבאר בעזה"י להלן] ולכן לא התקינו שיהא מנהג זה כל שבעה.

הכהנים שהיו מקיפים את המזבח בערבה

נתבאר שמצוות ערבה של מזבח היתה, שהיו מקיפים את המזבח בערבות.

ולדעת ריש לקיש – מצוות ערבה זו בנטילה, כלומר, תחילה הכהנים היו נוטלים את הערבות בידיהם, ומקיפים את המזבח, ורק אחר כך היו זוקפים אותם על המזבח. ולדעתו, **גם כהנים בעלי מומים**[א] רשאים להשתתף במצווה זו, ונמצא שאף שכל השנה כהנים בעלי מומים אסורים להיכנס בין האולם ולמזבח, בשעת מצוות ערבה כהנים בעלי מומים **נכנסים בין האולם ולמזבח** שהרי מקיפים את המזבח מכל צד וכשהם במערבו הם בין האולם ולמזבח.

ורבי יוחנן תמה על כך – **מי אמר** שמצוות ערבה **בנטילה**, **שמא** היא **בזקיפה** בלבד, ואינה חובה על כל הכהנים, אלא כהן אחד נכנס וזוקף את הערבות על המזבח, ולא יעשה זאת בעל מום[ב]. ואף אם תאמר שמצוות ערבה בנטילה, **מי אמר** שהיא חובה על כל הכהנים, **ובעלי מום** בכלל, **שמא** נעשית על ידי **תמימים בלבד**.

[א] הוא הדין דהוה מצי למימר ופרועי ראש, דתרוייהו אסירי, אי לאו משום ערבה, כדתנן פרק קמא דכלים, בין האולם ולמזבח מקודש הימנו, שאין בעלי מומין ופרועי ראש נכנסים לשם. [תוס'].

[ב] א"נ בעלי מומין אפשר להו לזקוף בשאר רוחות, ולא יכנסו בין האולם ולמזבח ... [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

עיקר ערבה בגבולים

לדעת רבי יוחנן – ערבה **יסוד נביאים** היא, כלומר, נביאים אחרונים, חגי זכריה ומלאכי תקנו, שיהיו נוטלים ערבה בפני עצמה ביום שביעי של חג. ומאחר שתקנת נביאים היא, הרי היא כשאר מצוות מדברי חכמים, ומברכים על כך ברכת המצוות, "על חיבוט ערבה", והנמנע מלעשות כן, עובר על הכתוב "לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ" (דברים י"ז י"א).

ולדעת רבי יהושע בן לוי – ערבה **מנהג נביאים** היא, כלומר, לא היתה תקנה בדבר זה, שיחשב כמצווה מדברי חכמים, אלא מנהג בלבד היה, שהנהיגו הנביאים את העם לעשות כן, ואין מברכים על כך ברכת המצוות[א], והנמנע מלעשות כן אינו עובר על הכתוב "לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ".

ואמר אייבו [אביו של רב], שפעם אחת היה עומד לפני רבי אלעזר בר צדוק, והביאו לפניו ערבה, נטלה, חבט חבט [=לשון נענוע] ולא בירך, הרי שסבר מנהג נביאים היא.

וכן כשאייבו וחזקיה בני בתו של רב הביאו לפני רב ערבה, חבט חבט ולא בירך, שסבר מנהג נביאים היא.

בירור דברי רבי יוחנן

מתחילה, כששמע רבי זירא את דברי רבי יוחנן, שערבה יסוד נביאים היא, היה סבור שהכוונה למצוות ערבה שבמקדש, ולפיכך התקשה בדבר, הלא דעת רבי יוחנן, שמצוות ערבה שבמקדש היא הלכה למשה מסיני.

וכשהקשה זאת ל**רבי אבהו**, תחילה "אֶשְׁתּוֹמֵם כְּשָׁעָה חֲדָה" (דניאל ד' ט"ו), כלומר שהה זמן מה, ולאחר מכן **השיב**, **שאמנם** רבי יוחנן דיבר במצוות ערבה שבמקדש, ש**היא הלכה למשה מסיני**, **אלא שכשגלו לבבל**, **נשתכחה מצווה זו**, **וחזרו נביאים אחרונים ויסדוה** על פי הדבור.

אולם דברי רבי אבהו לא נתקבלו, שהרי כשברח רב כהנא מבבל לארץ ישראל, ובא ללמוד לפני רבי יוחנן, ראה רבי יוחנן חריפותו, ונצרך לו לכמה ספיקות, ומאז היה אומר לתלמידיו בני ארץ ישראל, "דילכון [=שלכם] אמרי [=אמרתי] דלהון [=שלהם]

[א] ויש מדקדקין מתוך כך, דלא מברכינן אהלל דראש חודש, שאינו אלא מנהג בעלמא ... ורבינו תם אומר, דאין ראיה מערבה להלל, דערבה אינה אלא טלטול, וכיון דלאו תקנתא היא, אלא מנהגא, לא חשיבא למיקבע לה ברכה, אבל קריאת ההלל לא גרע מקורא בתורה ... [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

היא״, כלומר סבור הייתי שתורה שלכם, שלא גליתם מארצכם, ולא היה לכם טירוף הדעת, אבל ראיתי שהיא של בני בבל, [שאף על פי שגלו, עמדה להם חכמת החרש והמסגר שגלו עם יכניה[א]], ואם כן לדעת רבי יוחנן לא נשתכחה תורה בגלות בבל, ולא היה אומר, שמצוות ערבה נשתכחה בגלות, וחזרו נביאים ויסדוה[ב].

ולפיכך אמרו, שכשאמר רבי יוחנן, שמצוות ערבה יסוד נביאים היא, לא **דיבר** בערבה שבמקדש, שהיא הלכה למשה מסיני, אלא **בערבה שבגבולים**, שהיא יסוד נביאים **כפי שנתבאר לעיל**.

שיעור ערבה

אמר רבי אמי, ערבה של חיבוט צריכה שיעור. ומכל מקום, אין השיעור שלושה טפחים כערבה של לולב, אלא שיעור אחר, ונחלקו חכמים בדבר.

לדברי רב נחמן – צריך להביא **שלושה בדים** [=ענפים] של ערבה[ג] **שיש בכל אחד עלים לחים**.

ולדברי רב ששת – די **בבד** [=ענף] **אחד**, **שיש בו עלה אחד לח**.

וכתב רש״י, אף שדי בערבות אלו, **כבר נהגו להביא מורביות**, כלומר ענפים ארוכים ויפים, שתהא ניכרת מצווה בעין יפה.

לצאת בערבה של לולב

לדעת רבי אמי – ערבה של חיבוט אין דבר נאגד עימה, אלא **ניטלת בפני עצמה**[ד]. **ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה של לולב**, אף אם יגביה אותה שתי פעמים, אחת לשם

[א] כדכתיב ״הכל גבורים עושי מלחמה״ ותניא בסדר עולם, וכי מה גבורה עושין בני אדם הנתונין בשלשלאות של ברזל, אלא, שגבורים היו במלחמתה של תורה. [רש״י].

[ב] כך פירש בקונטרס את הענין. והקשה רבינו תם, אטו מי לא אשכחן פרק הבונה גבי מנצפ״ך, שכחום וחזרו ויסדום, ולא פריך הכי. ועוד אטו משום דהם בני תורה אי אפשר שישתכחו תורת ערבה. ורבינו חננאל גרס ״דלכון אמר דלהון היא״, ומפרש רבינו תם, שהיה רבי יוחנן אומר לתלמידיו שהיו לפניו מבבל, אחד משלכם אומר, דהוא רב כהנא שעלה מבבל, דלהון היא, משלהם היא ערבה, כלומר שהיא מנהג נביאים ... והשתא ניחא, דפריך הכא שפיר דרבי יוחנן אדרבי יוחנן, דאמר יסוד נביאים, ודלהון היא משמע דמנהג הנביאים ולא יסוד ... [תוס׳]. ולפירוש התוס׳, אפשר שלא נחלקו רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי. רבי יוחנן שאמר יסוד נביאים היא, היינו במקדש, שהיא הלכה למשה מסיני, ושכחום, וחזרו ויסדום. ורבי יהושע בן לוי שאמר מנהג נביאים היא, היינו בגבולים, וגם רבי יוחנן מסכים לזה, שכך אמר לתלמידיו בשם רב כהנא. ויל״ע בדבר.

[ג] ששלשה בדין יוצאין מקלח אחד. [תוס׳].

[ד] לא שיאסור ליטול הערבה עם הלולב, דלא מיירי אלא באגידי בהדי הדדי. [תוס׳].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ארבעה מינים, ואחת לשם ערבה של חיבוט[א].

ולדברי רב חסדא אמר רבי יצחק – אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב.

לשכור עניים שיעדרו בכרמים בשביעית

את המעשה הבא סיפר אייבו, על שארע, כשהיה עומד לפני רבי אלעזר בר צדוק.

בא אדם אחד לפני רבי אלעזר בר צדוק ואמר לו – יש לי כפרים [=קרייתא] ויושביהם, יש לי כרמים, ויש לי זיתים. בני הכפרים באים ומקשקשים [=עודרים] את הכרמים בשביעית, ובשכרם נוטלים מהזיתים, האם טוב לעשות כן או לא.

ענה לו רבי אלעזר בר צדוק – לא טוב לעשות כן, לפי שאתה פורע פעולתם מפירות שביעית, והתורה אמרה "לְאָכְלָה", ולא לסחורה. [אבל הקשקוש מותר, כפי האופן שיתבאר בעזה"י להלן].

הניחו אותו אדם והלך.

אמר רבי אלעזר בר צדוק – כבר ארבעים שנה שאני דר בארץ הזאת, ולא ראיתי בן אדם מהלך בדרכים ישרות כאדם זה.

חזר אותו אדם ושאל – מה אוכל לעשות.

השיב לו רבי אלעזר בר צדוק – הפקר את הזיתים לעניים, ותן פרוטות מכיסך עבור מה שמקשקשים הכרמים.

קשקושי [=לעדור] כרמים בשביעית

שני מיני קשקוש יש, האחד מועיל לקיים את האילן שלא יתקלקל, והוא כשהשרשים מגולים, מכסה אותם [=**סתומי פילי**] שלא ייבש האילן, ודבר זה **מותר** לעשותו בשביעית, שכל **שאינו משביח** אלא מקיים בלבד [=אוקומי אילני] מותר.

ויש קשקוש שמשביח את האילן, שעודר ומרכך את העפר שעל השרשים, שבכך האילן משביח, וקשקוש זה הוא **אברויי אילני**, [י"מ מלשון נקיבה, כמו "וּבָרֵא אוֹתָהֶן בְּחַרְבוֹתָם"

[א] מתוך פירוש רש"י משמע שהכוונה להגבהת כל ארבעה מינים שתי פעמים. ואם כן אכתי יש לשאול הלא אינו נוטל אותה בפני עצמה ולכן לא יוצא. ושמא כוונת הגמרא שבערבה של לולב אינו יוצא אף אם מפרידה מהאגודה וחוזר ומגביה אותה פעם שניה בפני עצמה. ויל"ע בדבר.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

(יחזקאל כ"ג מ"ז), ונקרא כן כי נוקבים העפר שעל השרשים. וי"מ מלשון הבראה, על שמשביח האילן], ודבר זה **אסור** לעשותו בשביעית, **שנאמר**, "וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ" (שמות כ"ג י"א), ודרשו חכמים, "**תִּשְׁמְטֶנָּה**" **מלקשקש**, "וּנְטַשְׁתָּהּ" מלסקל [=להשליך אבנים לחוץ].

הליכה בדרך בערב שבת

אמר אייבו משום רבי אלעזר בר צדוק, **אל יהלך אדם בערבי שבתות יותר משלש פרסאות, אלא ישבות לו בעוד יום גדול, ויכין לו סעודת שבת**.

וכשהולך לביתו, הכל מודים בדבר זה, שיש לו להגיע בעוד היום גדול, שמא יגיע סמוך לערב, ולא ידעו להכין עבורו צרכי שבת, ויכעס עליהם.

אבל נחלקו שתי לשונות בגמרא, מה הדין כשהולך למקום אחר.

- **ללשון ראשון** דעת רב כהנא, ש**כשהולך למקום אחר, רשאי להגיע סמוך לערב**, כי אינו סומך על מזונות אותו מקום, אלא על מה שמביא עמו, ואם כן, אף אם לא יהיה להם עבורו, אין בכך כלום.

- **וללשון שני** דעת רב כהנא, **גם כשהולך למקום אחר עליו לשבות מבעוד יום, ולא ילך יותר משלוש פרסאות**, שכן לענין זה, ההולך למקום אחר חמור הוא מהולך לביתו, שההולך לביתו מה שיש, שלו הוא, ואפילו מועט יסתפק בו, אבל כשהולך למקום אחר, שמא לא ימצא כלום, ולכן עליו לשבות בעוד היום גדול, ויכין לו סעודת שבת.

ואמר רב כהנא בדידי הוה עובדא [בי היה מעשה] ולא מצאתי אפילו סעודה מועטת ככסא דהרסנא [=דגים קטנים מטוגנין בקמח בשומן שלהן]

דף מ"ה

מהיכן מביאים ערבות למקדש

כבר נתבאר, שבחג הסוכות היו מצווים להביא ערבות, להקיף בהן את המזבח.

ומבואר במשנתנו, שהיו מביאים את הערבות הללו מ**מקום שהיה למטה מירושלים**,

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

שהיו יורדים לשם, ומלקטים[א] משם מורביות [=ענפים] של ערבה, ובאים וזוקפים בצידי המזבח[ב].

- במשנתנו מבואר, שאותו מקום היה **נקרא מוצא**, וביארו בגמרא, שנקרא כן **על שם שהיה** מקום זה **מוצא מכלל מס של המלך**[ג].

- וכן מבואר בברייתא, שמקום זה היה קלניא, כלומר בן חורין ממס של מלך.

הקפת המזבח בערבות

כבר נתבאר, שנחלקו חכמים במצוות ערבה של מקדש. יש אומרים בזקיפה לבד, כלומר הכהנים היו משעינים את הערבות על המזבח בלבד. ויש אומרים אף בנטילה, כלומר, תחילה היו נוטלים ערבות בידיהם, ומקיפים ברגליהם את המזבח, ורק לאחר שהקיפו בהן את המזבח, היו זוקפים אותן על המזבח.

ובמשנתנו מבואר כדעה שניה, שתחילה היו הכהנים נוטלים את הערבות בידיהם, ומקיפים את המזבח, ואחר כך זוקפים אותן על המזבח.

וקודם ההקפה, היו משמיעים קול בשופרות, **תקיעה**, **תרועה**, **תקיעה**[ד].

בכל יום היו **מקיפים** את המזבח **פעם אחת**, **וביום השביעי** מקיפים אותו **שבע פעמים**.

לדעת תנא קמא – בשעה שהיו מקיפים את המזבח, **היו אומרים** "**אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא ה' הַצְלִיחָה נָּא**" (תהילים קי"ח כ"ה).

ולדעת רבי יהודה – כך היו אומרים, "**אני והו הושיעה נא**". [ופירש רש"י, שהיו אומרים "אני והו", כי הוא גימטריא של "אנא ה'". וגם הוא משבעים ושתים שמות

[א] לא נתבאר מתי היו מביאים את המורביות. אולם משמע קצת, שבכל יום היו עושים זאת סמוך לזמן קיום מצוותן, שהיו יורדים להביאן, ומיד היו מקיפים בהן וזוקפים אותן על המזבח.

[ב] היינו לאחר שהקיפוהו פעם אחת למ"ד ערבה בנטילה. [תוס'].

[ג] יל"ע אם גם קודם לכן היה המקום הזה מוצא מכלל המס ולכן הביאו משם, או משום שהביאו משם ערבות למצווה, נפטר המקום מהמס, ואם היו מביאים ממקום אחר, היה נפטר המקום אחר מהמס.

[ד] משום שמחה. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

הנקובים בפרשת ויהי בשלח, כפי שיתבאר בעזה"י בסמוך[א]).

שבעים ושנים שמות הנקובים בפרשת ויהי בשלח

שלושת הפסוקים הבאים הכתובים בפרשת בשלח, כל אחד מהם יש בו שבעים ושתים אותיות, ורמוזים בהם שבעים ושנים שמות שכל אחד שלוש אותיות, היוצאים על ידי צירוף אות אחת מכל פסוק, כשהפסוק הראשון והשלישי נסדרים כמו שהם כתובים, והאמצעי מסופו לתחילתו כמבואר בטבלה.

ואלו הם שלושת הפסוקים (א) "וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עַמּוּד הֶעָנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֹד מֵאַחֲרֵיהֶם" (שמות י"ד י"ט). (ב) "וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאֶר אֶת הַלָּיְלָה וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה כָּל הַלָּיְלָה" (שמות י"ד כ'). (ג) "וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם וַיּוֹלֶךְ יְקֹוָק אֶת הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עַזָּה כָּל הַלַּיְלָה וַיָּשֶׂם אֶת הַיָּם לֶחָרָבָה וַיִּבָּקְעוּ הַמָּיִם" (שמות י"ד כ"א).

וראה בטבלה בעמוד הבאה את השמות הללו, שהראשון שבהם הוא "והו", והשלושים ושבעה הוא "אני".

[א] ועדיין צריך טעם לזה, למה נשתנו שני שמות הללו, דאמרינן להו טפי מאחריני. משום דדרשינן באיכה רבתי, קרא דכתיב ביחזקאל "ואני בתוך הגולה", וקרא דכתיב בירמיה "והוא אסור בזיקים", כביכול הוא בעצמו, והיינו הושענא שיושיע לעצמו. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

	↓	↑	↓
1	ר	ה	ר
2	י	ל	י
3	ס	י	ט
4	ע	ל	מ
5	מ	ה	ש
6	ל	ל	ה
7	א	כ	א
8	ך	ה	ת
9	ה	ז	י
10	א	ל	ד
11	ל	א	ו
12	ה	ה	ע
13	י	ז	ל
14	ס	ב	ה
15	ה	ר	י
16	ה	ק	ס
17	ל	א	ו
18	ך	ל	י
19	ל	ו	ו
20	פ	ה	ל
21	נ	ל	ך
22	י	י	י
23	מ	ל	ה
24	ח	ה	ו
25	נ	ת	ה
26	ה	א	א
27	י	ר	ת
28	ש	א	ה
29	ר	י	י
30	א	ו	ס
31	ל	ך	ב
32	ו	ש	ר
33	י	ח	ו
34	ל	ה	ח
35	ך	ו	ק
36	מ	ן	ד

37	א	כ	י
38	ח	ע	ס
39	ר	ה	ע
40	י	י	ז
41	ה	ה	ה
42	ס	י	כ
43	ו	ו	ל
44	י	ל	ה
45	ס	א	ל
46	ע	ר	י
47	ע	ש	ל
48	מ	י	ה
49	ו	ה	ו
50	ד	נ	י
51	ה	ח	ש
52	ע	מ	ס
53	נ	ן	א
54	ן	י	ת
55	מ	ב	ה
56	פ	ו	י
57	נ	ס	ס
58	י	י	ל
59	ה	ר	ח
60	ס	צ	ר
61	ו	מ	ב
62	י	ה	ה
63	ע	נ	ו
64	מ	ח	י
65	ד	מ	ב
66	מ	ן	ק
67	א	י	ע
68	ח	ב	ו
69	ר	א	ה
70	י	ב	מ
71	ה	י	י
72	ס	ו	ס
	↓	↑	↓

זקיפת הערבות על המזבח

כבר נתבאר, שלאחר שהקיפו את המזבח בערבות, היו זוקפים אותן בצדי המזבח.

ומבואר במשנתנו, שכשעשו כן, היו ראשי הערבות כפופים על גבי המזבח. ובברייתא

ביארו יותר, ש**היו הערבות רבות** [וי"ג רכות], **וארוכות**, **וגבוהות אחת עשרה אמה**, **כדי שיהיו** גוחות [=**נוטות**] **על גבי המזבח אמה**, כלומר שאמה מכל צד היה המזבח מסוכך על ידי הערבות הללו.

ואמר מרימר משמו של מר זוטרא, שאם היו הערבות עומדות על הרצפה שבצד המזבח, לא היו יכולות להיות נוטות אמה על גג המזבח, שהרי גובה המזבח מהארץ עד הגג תשע אמות, וכשהערבות על הארץ בצד המזבח באלכסון, יש באורכן עד גובה גג המזבח יותר מתשע אמות, ונמצא שאורכן שמעל גג המזבח הוא פחות משתי אמות, וכך לא היו מכסות אמה מגג המזבח, אלא אם כן היו שכובות עליו, ואין זו נטיה.

ומתוך כך שנתבאר שהיו נוטות על גג המזבח אמה, על כרחך **היו עומדות על היסוד**[א], שהיה גובהו אמה, ובכך עד גג המזבח היה אורכן יותר משמונה אמות, ושאר שלוש אמות היו מגביהות, ונוטות על אמה חיצונית של מזבח מכל צד.

ואמר רבי אבהו, שענין זה, שהערבות עולות למעלה מהמזבח, למד מהכתוב, "אֵל ה' וַיָּאֶר

[א] יל"ע מה עשו באותן רוחות שלא היה למזבח יסוד.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

לָנוּ אִסְרוּ חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ" (תהלים קי"ח כ"ז), שכך פירושו, סבבו[א] חג באילנות[ב], עד קרנות המזבח, שהן גבוהות מגג המזבח.

אופן בניית המזבח

א. עשיית היסוד.

מביאין מלבן [מרובע עשוי מארבע קרשים] שהוא שלשים ושתים אמה על שלשים ושתים אמה [=שכל אחד מארבעה קרשים ארוך 32 אמה], וגובהו אמה, [=שרוחב כל קרש אמה, והוא גובהו של מלבן].

ומביא סיד, וקוניא, [=עופרת מותכת כעין שעושים לצפוי כלי חרס], וזפת, וממחה אותם, ושופך יחד לתוך המלבן, ונדבקים יחד.

ב. עשיית המזבח עד הסובב.

חוזר ומביא מלבן שהוא שלשים אמה על שלשים אמה, וגובהו חמש אמות, ומושיבו על היסוד, וממלאו בדברים הנ"ל, ונעשה גוף המזבח גובה חמש אמות יותר מהיסוד, והיסוד בולט תחתיו אמה לכל צד.

ג. עשיית המזבח עד גגו.

חוזר ומביא מלבן שהוא עשרים ושמונה אמה על עשרים ושמונה אמה, וגובהו שלוש אמות, ומושיבו על היסוד, וממלאו בדברים הנ"ל, ונעשה המזבח מגביה עוד שלוש אמות מעל הסובב, והסובב בולט תחתיו אמה לכל צד.

ד. עשיית הקרנות.

חוזר ומביא מלבן, שהוא אמה על אמה ברום אמה, ומושיבו בזוית המזבח מלמעלה, וממלאו בדברים הנ"ל, ונעשה שם קרן אמה על אמה ברום אמה, וכן עושה בשאר הקרנות.

[א] איסרו לשון הקפה וסמיכות כמו "כמו אסרי לגפן" [רש"י].

[ב] עבותים לשון אילנות, כמו "ובין עבותים היתה צמרתו". [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

כל הנוטל לולב באגודו והדס בעבותו

אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר, כל הנוטל לולב באגודו, והדס בעבותו, **מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן**, שנאמר, "אֵל ה' וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ חַג [=אגודה של לולב] בַּעֲבֹתִים [=בהדס. הרי הוא לכם כמתן דמים] עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ".

איסרו חג

אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחי. ורבי יוחנן משום רבי שמעון המחוזי משום רבי יוחנן המכותי. **כל העושה איסור לחג באכילה ושתיה**, [כלומר, שאוגד את החג באכילה ושתיה, שקורא לחג עונג במאכל ומשתה], **מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח, והקריב עליו קרבן**, שנאמר, "אֵל ה' וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ חַג בַּעֲבֹתִים [=בבהמות עבות ושמנות. והרי הוא לכם כמתן דמים] עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ".

- **י"מ שהכוונה למאכל ומשתה שבחג עצמו**.

- **וי"מ שהכוונה למאכל ומשתה ביום שלאחר החג**.

כל המצוות יוצא בהן רק דרך גדילתם

אמר חזקיה אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחי, כל המצות כולן, [כגון קרשי המשכן, ועמודים, ולולב והדס וערבה], אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן, [התחתון למטה, והעליון למעלה], שנאמר בקרשי המשכן "וְעָשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים" (שמות כ"ו ט"ו), ללמד שיהיו עומדים דרך גדילתם והוא הדין לשאר מצוות.

"עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים"

בענין קרשי המשכן נאמר, "וְעָשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים" (שמות כ"ו ט"ו), ושנינו בברייתא שלושה ביאורים מדוע נקראו עומדים.

א. שעומדים דרך גדילתם.

כלומר, בא הכתוב ללמד, שכשמעמידים את הקרשים, יעמידו אותם באותו אופן שעמדו בשעת גדילתם, העליון למעלה, והתחתון למטה.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ב. שמעמידים את ציפויים.

כלומר, בא הכתוב ללמד על כך שציפוי הזהב הניתן על הקרשים, יהיה עומד על ידי הקרשים, שיהיה מחובר בהם במסמרים, [ולא היה עושה טס ארוך כמדת הקרש, שיעמוד מאיליו].

ג. שעומדים לעולם ולעולמים.

כלומר, בא הכתוב ללמד, שאף משנגנז אוהל מועד, לא אבד סברם [לומר שלא ישובו עוד], ולא בטל סיכויים [מה שאנו סוכים כלומר צופים להם].

לפטור את העולם מן הדין

לדברי חזקיה אמר רבי ירמיה כך **אמר רבי שמעון בן יוחי**:

א. יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה [בזכותי אני סובל כל עונותיכם, ופוטרם מן הדין].

ב. ואילו אליעזר בני עמי, מיום שנברא העולם ועד עכשיו.

ג. ואילו יותם בן עוזיהו עמנו, מיום שנברא העולם **עד סופו**, [עד שיכלה העולם]. שיותם בן עוזיה צדיק היה, ועניו יותר משאר מלכים, וזכה בכיבוד אביו, ועליו נאמר "בן יכבד אב", שכל הימים שהיה אביו מצורע, והוא היה שופט עם הארץ, כדכתיב "ויותם בן המלך על הבית שופט וגו'" לא נטל עליו כתר מלכות בחייו, וכל דינין שהיה דן, אומרן בשם אביו.

בני עליה הרואים פני שכינה

שמונה עשר אלף שורות של צדיקים עתידים להיות בירושלים שלעתיד לבוא **סביב הקב"ה, לפנים ממלאכי השרת**[א], שנאמר, "סָבִיב שְׁמֹנֶה עָשָׂר אֶלֶף וְשֵׁם הָעִיר מִיּוֹם ה' שָׁמָּה" (יחזקאל מ"ח ל"ה).

אמנם ריבוי זה של צדיקים הם אלו ש**רואים** את הקב"ה **באספקלריה** [=מחיצה שחוצצת ביניהם לשכינה] **שאינה מאירה** [כלומר שהמחיצה אינה צלולה לראות דרכה ברור].

[א] שנאמר "כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל" ואומר "ליושבים לפני ה' יהיה סחרה" ואומר "והיו עיניך רואות את מוריך". [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

אבל ה**צדיקים הרואים באספקלריא המאירה**, **מועטים מהם**, **ומכל מקום אינם פחות משלושים וששה**, כמאמר אביי, אין העולם פחות משלושים וששה צדיקים המקבלים פני שכינה בכל יום[א], שנאמר, "וְלָכֵן יְחַכֶּה ה' לַחֲנֹנְכֶם וְלָכֵן יָרוּם לְרַחֲמְכֶם כִּי אֱלֹקֵי מִשְׁפָּט ה' אַשְׁרֵי כָּל חוֹכֵי לוֹ" (ישעיהו ל' י"ח) כלומר, אשרי המחכים לכת שהיא כמנין ל"ו, ול"ו בגימטריא, שלושים וששה.

והצדיקים הללו, הרואים פני שכינה באספקלריא המאירה, שאין העולם פחות משלושים וששה כמותם, **הם הנכנסים ברשות בלבד**.

אבל יש כאלו במעלה גדולה יותר, **שהם נכנסים אף בלא רשות**, ומועטים הם יותר. ולדברי חזקיה בשם רבי ירמיה, **עליהם אמר רבי שמעון בן יוחי**, **ראיתי בני עלייה והם מועטים**, [כלומר, רואה אני לפי מעשה הבריות, שבני עלייה, הם כת המקבלים פני שכינה, מועטים הם]. **אם אלף הם**, **אני ובני מהם**. **אם מאה הם**, **אני ובני מהם**. **אם שנים הם**. **אני ובני הם**.

דברים שאומרים לאחר קיום מצוות ערבה של מזבח

לדעת תנא קמא – לאחר שזקפו את הערבות על המזבח, ועומדים לצאת, היו אומרים כך, "**יופי לך מזבח**, יופי לך מזבח", כלומר היופי הזה אנו עושים לך שאתה מכפר עלינו.

ולדעת רבי אליעזר – כך היו אומרים, "**לי-ה ולך מזבח**, לי-ה ולך מזבח" ולא ששיתפו שם שמים ודבר אחר להודות להם יחד, שהרי כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם, כפי שיתבאר בעזה"י, אלא כך כוונתם, לי-ה אנו מודים[ב] שהוא אלוקינו, מזבח אנו משבחים, שאתה חביב לפניו לכפר עלינו.

המשתף שם שמים ודבר אחר

כל המשתף שם שמים ודבר אחר, **נעקר מן העולם**, **שנאמר** "זֹבֵחַ לָאֱלֹקִים יָחֳרָם **בִּלְתִּי לַה'**

[א] יל"ע אם אין העולם פחות בכל דור, ונמצא שבאלף דור יש שלושים וששה אלף, או שמתחילת העולם ועד סופו אינו פחות משלושים וששה.

[ב] מודים לאו לשון הוד, אלא לשון תודה, שאנו מודים בו ולא כופרים. [רש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

לְבַדּוֹ" (שמות כ"ב י"ט)

הבאת ערבות כשחל יום שביעי בשבת

כבר נתבאר, שכשחל שביעי של חג בשבת, היו מקיימים בו מצוות ערבה של מזבח.

ומבואר במשנתנו, שלא היה הבדל בקיום המצווה כשנעשית בשבת, מאופן קיומה בחול, אלא דבר זה בלבד.

שבחול היו מביאים את הערבות בו ביום, ובשבת לא היו מלקטים אותן בו ביום, משום איסור קוצר, אלא **מערב שבת היו מלקטים** אותן.

וכדי שלא יכמשו, היו מניחים אותן עד למחר בגיגיות של זהב מלאות מים.

מצוות חריות של דקל

מבואר במשנתנו, שלדעת רבי יוחנן בן ברוקה, היו מביאים חריות [=ענפים] של דקל, וחובטים אותם בקרקע בצדי המזבח, ואותו היום נקרא חבוט חריות[א].

לדברי רב הונא – רבי יוחנן בן ברוקה למד זאת מהכתוב "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹקֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים" (ויקרא כ"ג מ') שכן "כַּפֹּת" הוא לשון רבים, ומכאן ששתי מצוות יש בכפות תמרים, האחת היא מצוות לולב של ארבעה מינים, והאחת היא מצוות חריות של מזבח. [וחכמים חולקים, כי כתוב "כפת" לשון יחיד]. וכתבו התוס', שלפי דברי רב הונא, דעת רבי יוחנן בן ברוקה, שכל שבעה ימים הביאו חריות, ולא רק יום אחד.

ולדברי רבי לוי – רבי יוחנן בן ברוקה לא למד את דינו מהכתוב, אלא מסברא אמר, שראוי לעשות פעולה כזו בענפי התמר, להיות סימן יפה לשבחם של ישראל לומר שהם כתמר, מה תמר זה, אין לו אלא לב אחד [=כעין מוח יש בו, ואין לו אלא בעץ האמצעי הזקוף ועולה וגדל למעלה, ולא בחריותיו ומכבדותיו], אף ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים. וכתבו התוס', שלפי דברי רבי לוי אפשר שלדעת רבי יוחנן בן ברוקה יום

[א] לא נתבאר בגמרא, אם לדעתו היו מביאים חריות בנוסף לערבות, או שלדעתו היו מביאים חריות ולא ערבות. ועי' בתוס', שכתבו, שלפי דברי רב הונא לא היו מביאים ערבות, ולפי דברי אבא שאול היו מביאים ערבות, ולא זכיתי להבין דבריהם, ומי הכריחם לכך.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

אחד בלבד הביאו חריות לסימן שבחם של ישראל ולא שבעה ימים.

כמה פעמים מברכים על הסוכה בחג הסוכות

לדברי רב יהודה אמר שמואל – בכל שנה מברכים על הסוכה **פעם אחת** בלבד, בתחילת ימי חג הסוכות, ומכאן ואילך אין מברכים פעם נוספת, והסיבה לכך, כי מצוות סוכה נוהגת כל שבעת ימי החג ברציפות, יום ולילה, ואם כן, כל הימים הללו כולם מצווה אחת הן ודי בברכה אחת שמברך בתחילת קיום המצווה. [=סוכה דלא מפסקי לילות מימים כולהו שבעה כחד יומא אריכא דמו].

ובדף מ"ו יתבאר בעזה"י, שכן דעת חכמים, האומרים, שמברכים על התפילין פעם אחת בלבד בכל יום.

ולדברי רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן וכן לדברי רבין אמר רבי יוחנן – בכל שנה מברכים על הסוכה, **בכל אחד משבעת ימי חג הסוכות**, וכתבו התוס', שלא פעם אחת בלבד בכל יום, אלא כל פעם שנכנס לה כדי שיאכל וישתה או ישן, ואפילו עשר פעמים ביום, מברך בכל פעם ופעם[א]. ולדברי רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, הסיבה לכך שמברכים על הסוכה בכל הימים, כי מצוות סוכה מהתורה בכל יום, ולכן יש לברך עליה בכל יום.

ואמר רב יוסף, מאחר שלדברי שני תלמידי רבי יוחנן, דעת רבי יוחנן שעל סוכה מברכים בכל יום, **הלכה כן** אף על פי שלדעת שמואל מברכים על הסוכה פעם אחת, כי כלל בידינו, כל מקום שנחלקו רבי יוחנן ושמואל, הלכה כרבי יוחנן.

ובדף מ"ו יתבאר בעזה"י, שכן דעת רבי, האומר, שמברכים על התפילין בכל פעם שמניחין אותם. **ומבואר שם שרבא ורב פפא עשו כדעת רבי. ועוד מבואר שם, שאנו עושים כדעת רבי, ומברכים על הסוכה כל שבעה.**

כמה פעמים מברכים על הלולב בחג הסוכות

לדברי רב יהודה אמר שמואל וכן לדברי רבין אמר רבי יוחנן – **בכל** אחד מ**שבעת ימי**

[א] ... מידי דהוה אתפילין, כל זמן שמניחן, והיינו טעמא דסוכה, דאי מתרמי ליה סעודתא, לא אפשר למיכל חוץ לסוכה, אף על פי שכבר אכל בו ביום בסוכה, וכן תפילין, כל היום מצותן שיהו מונחין בראשו ובזרועו, אבל לולב אין עיקר מצותו אלא פעם אחת ביום כדאמרינן, מדאגבהיה נפיק ביה. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

חג הסוכות מברכים **על הלולב**, וכתבו התוס', שמברכים עליו פעם אחת ביום בלבד, כי מאחר שנטלוהו פעם אחת, יצאו ידי חובה, ושוב אין לברך אם יטלוהו פעם נוספת. ולדברי רב יהודה אמר שמואל, הסיבה לכך שמברכים עליו בכל יום, כי מצוות לולב נוהגת בימים ולא בלילות, ונמצא שכל יום יש בו מצווה בפני עצמה ליטול לולב, ומאחר שבכל יום יש מצווה בפני עצמה, אף על פי שמצווה מדברי חכמים היא, בכל יום צריך לברך על המצווה. [=לולב דמפסקי לילות מימים, כל יומא מצוה באפיה נפשיה הוא]. ובדף מ"ו בגמרא מבואר שכן דעת רב, האומר שמברכים גם על מצוות מדברי חכמים כנר חנוכה[א].

ולדברי רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן – בכל שנה מברכים על הלולב **בגבולים פעם אחת בלבד**, **ביום הראשון**, שבו המצווה מהתורה, אבל בשאר ימים, שהמצווה מדברי חכמים בלבד [זכר למקדש], אין מברכים עליה. אמנם **במקדש** שמצווה מהתורה ליטול בו לולב **כל שבעה** מברכים בו על הלולב כל שבעה. ובדף מ"ו בגמרא מבואר שכן דעת רבי יהושע בן לוי, ודעת רבי יצחק.

דף מ"ו

כמה פעמים מברכים על התפילין בכל יום

לדעת רבי – אף שמצוות תפילין נוהגת כל היום בלא הפסק, מי שמניח תפילין, וחולצן, וחוזר ומניחן, צריך לברך עליהן **בכל פעם שמניחן**, ואינו נפטר בברכה ראשונה שבירך היום. [**והוא הדין לענין סוכה**, אף על פי שנוהגת כל שבעה ימים בלא הפסק, בכל פעם שנכנס לסוכה, מברך, ואינו נפטר בברכה ראשונה שבירך ביום הראשון]. **וכן פסק אביי**.

ולדעת חכמים – מאחר שמצוות תפילין נוהגת כל היום בלא הפסק, אינו מברך **בכל יום** אלא **פעם אחת**, כשמניחן בתחילת היום, ומעתה, אף אם חולץ ומניח פעמים הרבה, אינו חוזר ומברך. [**והוא הדין לענין סוכה**, מאחר שנוהגת כל שבעה ימים בלא

[א] וכתב שם רש"י שכן אנו עושים מברכים על הלולב כל שבעה אף על גב דמדרבנן ... כי היכי דמברכינן בנר חנוכה ובמגילה דרבנן, דקם ליה רב ושמואל בחד שיטתא בלולב, ורבין נמי משמיה דרבי יוחנן אמר, לולב שבעה. [ע"כ מרש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

הפסק, מברך פעם אחת כשנכנס לראשונה ביום הראשון, ומעתה, אף אם יוצא ונכנס פעמים הרבה, אינו מברך פעם נוספת]. **וכן פסק רבא**.

אמנם לדברי רב מרי ברה דבת שמואל, אף שפסק **רבא** כחכמים, לא **עשה** כן, אלא **כדברי רבי**, ובכל פעם שהניח תפילין היה מברך פעם נוספת, שכך היה מנהגו בכל יום היה משכים וקם ונכנס לבית הכסא ויוצא ורוחץ ידיו ומניח תפילין ומברך ובכל פעם שהיה צריך שוב לנקביו היה נכנס לבית הכסא ויוצא ורוחץ ידיו ומניח תפילין ומברך.

ומר זוטרא ראה, **שכן היה נוהג רב פפא**, מברך בכל פעם שהניח תפילין.

וחכמי בית מדרשו של רב אשי הגדילו לעשות, **שבכל פעם שהיו ממשמשים**[א] **בתפיליהם**, **היו מברכים**[ב].

המדליק נר חנוכה מברך את הברכות הללו

לדברי רבי חייא בר אשי אמר רב, המדליק נר חנוכה, צריך לברך על כך, [אף על פי שהיא מצווה מדברי חכמים], וביאר רב יהודה שמברך את הברכות הבאות.

א. ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם, **אשר קדשנו במצותיו**, **וצונו להדליק נר של חנוכה**.

וברכה זו מברך **בכל יום**, כי בכל יום מקיים מצוות הדלקה.

ב. ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם, **שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה**.

וגם ברכה זו מברך **בכל יום**, כי בכל יום היה נס. [שהרי כל שמונה הדליקו מן הפך].

ג. ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם, **שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה**.

וברכה זו אינו מברך אלא **ביום הראשון בלבד**. שאין הברכה אלא על שהגיענו לזמן זה, ומשהגיענו להתחלת זמן הגיענו, ושוב אין לברך על כך שנית.

[א] דקיימא לן, חייב אדם למשמש בתפילין כל שעה, קל וחומר מציץ. [רש"י].

[ב] ולא אתפרש מאי הוא מברך, אם מברכין לשמור את חוקיו, כמו שמברכין בתר דמסלקין תפלתו, או להניח, כמו שמברכין בשעת הנחה ... דהכא הרי מונחין ועומדין. ומסתברא דמברכין לשמור חוקיו, כמו דמברכין לשמור בתר דמסלקין תפלתו ... [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

הרואה נר חנוכה גם כן מברך

לדברי רבי ירמיה, מי שלא הדליק נר חנוכה בביתו, ועובר ברשות הרבים, ורואה נרות חנוכה בפתחי ישראל, גם כן צריך לברך[א]. וביאר רב יהודה, שמברך רק את שתי הברכות האחרונות.

בַ. ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם, **שעשה ניסים** לאבותינו בימים ההם בזמן הזה.

וברכה זו מברך **בכל יום**, כי בכל יום היה נס. [שהרי כל שמונה הדליקו מן הפך].

גַ. ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם, **שהחיינו** וקיימנו והגיענו לזמן הזה.

וברכה מברך **ביום הראשון בלבד**. שאין הברכה אלא על שהגיענו לזמן זה, ומשהגיענו להתחלת זמן הגיענו, ושוב אין לברך על כך שנית.

אבל את הברכה הראשונה **אשר קדשנו, אינו מברך** כלל, **כי אינו מקיים מצוות הדלקה**.

לומר " וצוונו" על מצווה מדברי חכמים

נתבאר, שעל נר חנוכה, אף על פי שהוא מצווה מדברי חכמים, מברכים עליו, "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וציוונו להדליק נר של חנוכה".

יש אומרים שהסיבה לכך, **כי כשאנו מקיימים מצווה מדברי חכמים, אנו מקיימים בכך את ציווי הקב"ה בתורה,** "עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה **לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל**" (דברים י"ז י"א).

ולדברי רב נחמן בר יצחק, הסיבה לכך, **כי כשאנו מקיימים מצווה מדברי חכמים, אנו מקיימים בכך את ציווי הקב"ה בתורה,** "זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דּוֹר וָדוֹר **שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֵּדְךָ זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לָךְ**" (דברים ל"ב ז').

[א] בשאר מצות, כגון אלולב וסוכה, לא תקינו לברך לרואה, אלא גבי נר חנוכה. (א) משום חביבות הנס. (ב) וגם משום שיש כמה בני אדם שאין להם בתים, ואין בידם לקיים המצוה. וטעם ראשון ניחא, דלא תיקשי ליה מזוזה. (ג) ועוד יש לפרש, דאין שייך לתקן לרואה ברכה, שאין העושה מברך, [אבל כאן הרואה יכול לברך שעשה ניסים]. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ברכות על מצוות לולב

שתי ברכות מברכים על הלולב. **ברכה אחת** היא **ברכת הזמן**[א], כלומר "שהחיינו והגיענו וקיימו לזמן הזה", וברכה זו **מברך בשעה שמכינו** ואוגדו לעצמו **בערב יום טוב** [אבל כשמכין לאחרים אינו מברך].

וברכה שניה היא **ברכת המצווה**, "אשר קדשנו במצוותיו וצוונו על נטילת לולב", וברכה זו **מברך כשנוטלו בחג עצמו**, כדי לצאת בו ידי מצוות לולב.

ברכות על מצוות סוכה

שתי ברכות מברכים על הסוכה. **ברכה אחת** היא **ברכת הזמן**, כלומר "שהחיינו והגיענו וקיימו לזמן הזה", וברכה זו **מברך בשעה שעושה את הסוכה** לעצמו[ב] בערב יום טוב, [אבל כשעושה לאחרים אינו מברך[ג]]. **וכשהיתה** הסוכה **עשויה ועומדת**, אם יכול לחדש בה בה דבר, מחדש בה דבר ומברך, ואם לאו, **יברך** ברכה זו בחג עצמו, **כשיכנס לסוכה** לקיים מצוות סוכה.

וברכה שניה היא **ברכת המצווה**, "אשר קדשנו במצוותיו וצוונו לישב בסוכה", וברכה זו **מברך תמיד**, **כשנכנס לסוכה בחג עצמו**, לקיים מצוות סוכה[ד].

כן מבואר בברייתא, שברכת זמן עדיף לברך בשעת עשיית הסוכה, **אולם רב אשי ראה שרב כהנא היה אומר תמיד את שתי הברכות הללו על כוס של קידוש בליל חג הסוכות**.

[א] צריך לפרש טעם, מאי שנא דיש מצות שתקינו לברך שהחיינו, ויש מצות שלא תקינו, בעשיית סוכה ולולב תקינו, כדאשכחן הכא, ובעשיית ציצית ותפילין לא תקינו ... וכן אפדיון הבן מברך שהחיינו ... ואילו אמילה לא מברך ... וכן אקריאת מגילה מברך שהחיינו ... ואילו אקריאת הלל לא מברך. ונראה, דמצוה שיש עליה שמחה, תקנו שהחיינו. ודאמרינן בהרואה, דמברך על כלים חדשים, כתב רב שרירא גאון, דלא סמכינן עלה, דמסקינן בפרק בכל מערבין, דבעינן מידי דאתי מזמן לזמן. וקשה מפדיון הבן. [תוס'].

[ב] דווקא נקט לעצמו, אבל לאחר לא מברך מידי להאי תנא, דסבר דאין מברך לעשות ... ואיכא תנא דתני בירושלמי ... עשאה לעצמו מברך "לעשות סוכה", עשאה לאחר מברך "לעשות לו סוכה לשמו". [תוס'].

[ג] ויל"ע אם הם עצמם מברכים כשהוא עושה להם, או מאחר שאינם עושים, יברכו זמן כשיכנסו לסוכה בחג.

[ד] וכשבירך שהחיינו בשעת עשיית הסוכה, אינו מברך שהחיינו גם כשנכנס לסוכה. ותימה, ותיפוק ליה דמברך משום יום טוב, כמו שמברכין איום טוב דפסח ועצרת וכל שאר ימים טובים. ושמא כיון דסוכה מחמת חג קאתיא, סברא הוא דזמן דידה אף על פי שבירך בחול פטור הוא אף בחג, דזמן כי קא אתי מחמת מועד קאתי אפילו בלא יום טוב, כדאמר לקמן, דאי לא בריך האידנא, מברך למחר או ליומא אוחרא. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

היו לפניו מצוות הרבה

כבר נתבאר, שתקנו חמים לברך ברכת המצוות קודם עשייתן, כל מצווה תקנו לה ברכה לפי עניינה, כגון על ארבעה מינים "וצונו על נטילת לולב", על סוכה "לישב בסוכה", וכן כל המצוות. ונחלקו חכמים, מה יעשה מי שבא לקיים מספר מצוות יחד.

לדעת תנא קמא – הבא לקיים מספר מצות יחד, **מברך על כולן ברכה אחת כללית "אשר קדשנו במצותיו וצונו על המצוות"**.

ולדעת רבי יהודה – לא יברך ברכה אחת על מספר מצוות, אלא לעולם **מברך ברכה בפני עצמה לכל מצווה ומצווה**.

ואמר רבי זירא או רבי חנינא בר פפא, שהלכה כרבי יהודה, וביאר, שטעמו של רבי יהודה מהכתוב, "בָּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם יַעֲמָס לָנוּ הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה" (תהלים ס"ח כ'), שאין כוונת הכתוב לומר, מברכים את הקב"ה ביום ולא בלילה, אלא שבכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו, [של שבת מעין של שבת, של חול מעין של חול, של יום טוב מעין של יום טוב], וכמו כן בכל דבר ודבר תן לו מעין ברכותיו.

"אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע"

ואמר רבי זירא ואיתימא רבי חנינא בר פפא, בא וראה, שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם. מדת בשר ודם, כלי ריקן מחזיק [מה שנותנין לתוכו], כלי מלא אינו מחזיק [מה שתוסיף עליו]. אבל מדת הקדוש ברוך הוא, מלא מחזיק, ריקן אינו מחזיק. שנאמר "וְהָיָה **אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע** וגו'", כלומר, אם הורגלת לשמוע, אז תשמע, שתוכל ללמוד ולהוסיף, **ואם לאו**, שלא הטית אזן בילדותך לשמוע, **לא תשמע**, לאחר זמן לא יספיקו בידך.

דבר אחר, **אם שמוע בישן**ף להיות חוזר על תלמודך ששמעת, **תשמע** בחדש, שתתחכם בו להבין דברים חדשים מתוך דברים ישנים. "**וְאִם יִפְנֶה לְבָבְךָ וְלֹא תִשְׁמָע**" (דברים ל' י"ז) כלומר משתפנה לבך לבטלה, שוב אין משמיעים אותך.

עד מתי האתרוג אסור

אתרוג של מצווה, מאחר שהוא מוקצה ומיוחד למצוותו, אסור לאכול ממנו[א]. ונחלקו

[א] ותימה רבי חנינא ... דמטביל ביה ברישא והדר נפיק ביה כמאן, דלא כרבי יוחנן ולא כריש לקיש. ויש לומר כיון דלא אכל ליה כוליה, ומשייר בה כשיעור דמצי נפיק ביה, שרי אפילו לרבי יוחנן. ואף על גב דממה נפשך נאסרה כולה ביום

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

חכמים עד מתי.

לדעת ריש לקיש – האתרוג מוקצה עד סוף הזמן שהוא צריך לו בפועל לקיום מצוותו, ולפיכך, **משיצא בו ביום השביעי**, ואינו צריך לו עוד, **מיד הותר**.

וכן דעת רב, שהאתרוג מוקצה עד שמקיים בו מצוותו ולא יותר, ולכן לדעת רב, מי שהפריש שבעה אתרוגים לשבעה ימים, לכל יום אתרוג אחר, כל יום, לאחר שיצא באתרוגו, מיד אחר כך מותר לו לאוכלו.

ולדעת רבי יוחנן וכן היתה דעת אבוה דשמואל מתחילה וכן דעת רבי זירא – האתרוג [של גדולים], מוקצה עד סוף הזמן שראוי למצוותו, ומאחר שניתן לקיים מצוות ארבעה מינים כל היום, האתרוג מוקצה **עד סוף היום השביעי**. [ורבי זירא הוסיף ואמר, שכן הדין גם אם נפסל האתרוג באחד מימי החג, מאחר שמתחילת החג הוקצה למצוותו לכל שבעת הימים, אסור הוא עד סוף היום השביעי]. ודווקא עד סוף הזמן שהוא יום בוודאי, אבל בין השמשות שבין שביעי לשמיני, מאחר שהוא ספק יום ספק לילה, אינו נחשב זמן הראוי למצוות ארבעה מינים, ואין האתרוג נאסר בו.

וכן דעת רב אסי, שהאתרוג מוקצה כל זמן שראוי למצוותו, ולכן לדעת רב אסי, מי שהפריש שבעה אתרוגים לשבעה ימים, לכל יום אתרוג אחר, כל אותו יום האתרוג אסור, אף על פי שכבר יצא בו, ורק למחרת מותר לו לאוכלו.

ולדעת לוי וכן דעת אבוה דשמואל לבסוף – אמנם האתרוג מוקצה עד סוף הזמן שראוי למצוותו, אלא מאחר שניתן לקיים מצוות ארבעה מינים כל היום, מחמת הספק האתרוג נאסר גם בין השמשות שבין שביעי לשמיני, כי הוא ספק יום שביעי, ומאחר שמחמת הספק נאסר בבין השמשות של כניסת יום השמיני, נאסר **עד סוף היום השמיני**, שכן כלל הוא, כל הנאסר בין השמשות נאסר לכל היום[א].

ומאחר שרב אסי ורבי יוחנן עומדים בשיטה אחת, הלכה כמותם, והאתרוג אסור עד סוף היום השביעי אבל בשמיני הוא מותר.

ראשון, דחסר כל שהוא פסול, דלמא רבי חנינא הפריש כולה ליום ראשון, ומקצתה לשאר הימים ... ובשאר הימים אינו בודל ממקצתו בבין השמשות שלהן. [תוס'].

[א] כן כתבתי מתחילה בביאור טעמו של רבי יהושע בן לוי. אולם לאחמ"כ ראיתי, שתוס' ביארו טעמו, דגזר אתרוג אטו סוכה.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

אכן כל זה **בארץ ישראל**, **ששביעי הוא שביעי ודאי**, ושמיני הוא שמיני ודאי, **אבל בחו"ל**, **יום שמיני הוא ספק שביעי**, ונחלקו בו חכמים.

- **לדעת אביי**, **מאחר שיום שמיני הוא ספק שביעי**, מודים רב אסי ורבי יוחנן, ש**האתרוג אסור בו**[א], ואינו מותר אלא בתשיעי. וכן עשה רב שישא בריה דרב אידי כאביי. **ומסקנת הגמרא שהלכה כן**.

- **ולדעת מרימר**, מאחר שבפועל אין נוטלים את האתרוג בשמיני, הרי הוא כשמיני בארץ ישראל, ו**האתרוג מותר בו**. וכן היו עושים בסורא.

מיד תינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן

- **יש מפרשים**, שביום השביעי, לאחר שקיימו מצוות ארבעה מינים, היו **הגדולים חוטפים את הלולבים של הקטנים מידיהם**, **ואוכלים את אתרוגיהם של הקטנים**, **ואין בדבר לא איסור גזל**, **ולא איסור משום דרכי שלום**, **שכך נהגו משום שמחה**[ב].

- **ויש מפרשים**, שביום השביעי, **מיד אחר קיום המצווה**, **היו הקטנים עצמם מוציאים את לולביהם מתוך האגודה לשחק בהם**, **והיו אוכלים הם עצמם את אתרוגיהם**, [אבל אסור לאחרים לחטוף מהם].

והביא רש"י ראיה לפירוש הראשון, ממה שאמרו בויקרא רבה (סדר בחוקותי פרשה ל"ז), מעשה בחסיד אחד, שנתן דינר לעני, והקניטתו אשתו וברח, ולא היה לו במה להתפרנס, בשביעי של ערבה הלך ושמט אתרוגין מיד התינוקות, כדתנן תמן, מיד התינוקות שומטין כו', והיה אותו חסיד עובר בספינה דרך כרך אחד, והוצרכו לבית המלך לאתרוגין דמצוה לרפואה, ומכרן ביוקר גדול, וחזר לביתו. הרי, שגדולים חוטפים מיד התינוקות.

על כל פנים, לפי כל הפירושים, מבואר ממשנתנו, שאתרוג של תינוקות אינו מוקצה כל היום השביעי, אלא רק עד אחר קיום המצווה.

- לדעת רבי יוחנן, דווקא אתרוגים של תינוקות, מאחר שלא הוקצו למצווה גמורה, מותרים מיד אחר נטילתם ביום השביעי, אבל אתרוגים של גדולים שהוקצו למצווה

[א] בארץ ישראל, דליכא ספיקא, לא גזור אטו סוכה, אבל בבבל, דאיכא ספיקא, אף על גב דלא מברך ביה, גזור אטו סוכה. [תוס'].

[ב] ולפי פירוש זה, יש ללמוד מכאן, לאותן בחורים שרוכבים בסוסים לקראת חתן, ונלחמים זה עם זה, וקורעין בגדו של חבירו או מקלקל לו סוסו, שהן פטורין, שכך נהגו מחמת שמחת חתן. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

גמורה אסורים עד סוף יום שביעי.

- ולדעת ריש לקיש, גם אתרוגים של גדולים מותרים ביום השביעי מיד אחר קיום מצוותם, והסיבה שהמשנה הזכירה את שמיטת הלולבים והאתרוגים בשל קטנים, כי כן הרגילות, ששומטים את של הקטנים, אבל הדין שווה באלו ובאלו.

עד מתי הסוכה אסורה

עצי סוכה, מאחר שהוקצו למצוותם, אסור להנות מהם [כגון להשתמש בהם להסקה].

ולדברי הכל, אף על פי שמצוות סוכה שבעה ימים, עצי הסוכה מוקצים עד סוף היום השמיני, והטעם לכך, כי בין השמשות שבין שביעי לשמיני, מאחר שהוא ספק יום שביעי, אם רוצה לאכול[א], חייב לאכול בסוכה, ונמצא שכל בין השמשות של שמיני עדיין הוקצו עצי הסוכה למצוותם, ומאחר שמחמת הספק נאסרו בבין השמשות של כניסת יום השמיני, נאסרו **עד סוף היום השמיני**, שכן כלל הוא, כל הנאסר בין השמשות נאסר לכל היום.

לא יקנה לולבו לקטן ביום טוב ראשון

כבר נתבאר, שביום טוב ראשון אין אדם יוצא ידי חובתו בארבעה מינים של חבירו.

ואמר רבי זירא, שמהטעם הזה, לא יקנה אדם ארבעה מינים [=הושענא] שלו לקטן ביום טוב ראשון, **קודם שיצא בהם הגדול עצמו ידי חובתו**, **כי הקטן זוכה** במה שנותנים לו, [שכן תקנו חכמים שיהיה קנין לקטן לזכות בו], **אבל** הקטן **אינו יכול להקנות** את שלו, כי אינו בר דעת, וכשהגדול יקנה את לולבו לקטן, שוב לא יוכל לצאת בו ידי חובתו.

לא יאמר דבר לקטן ולא יקיים

אמר רבי זירא, לא יאמר אדם לקטן, שיתן לו איזה דבר, ולבסוף לא יתן לו, **כי בכך**

[א] ואם תאמר ולמה לי טעמא דאי איתרמי ליה סעודתא, תיפוק ליה דאסור משום איסור סתירת אהל. ויש לומר דאיצטריך למיסר בשמיני אפילו נפלה בחול המועד, הואיל ואתקצאי לשבעה, ואפילו בין השמשות, מחמת דהוה אכיל בה אם היתה קיימת, וכולה כחד יומא ... כיון דלא מפסקי לילות מימים. א"נ לענין נויי סוכה דאין בהם משום סתירת אהל. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

מלמדו לשקר[א], שנאמר "וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ יְהָתֵלוּ וֶאֱמֶת לֹא יְדַבֵּרוּ לִמְּדוּ לְשׁוֹנָם דַּבֶּר שָׁקֶר הַעֲוֵה (ירמיהו ט' ד').

דפים מ"ו-מ"ז

מצוות סוכה ביום שמיני בחו"ל

מדין תורה, מצוות סוכה נוהגת שבעה ימים בלבד, שנאמר "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים" (ויקרא כ"ג מ"ב), אבל יום השמיני, אף שגם הוא יום טוב, כמו שנאמר "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן" (ויקרא כ"ג ל"ט) אין מצוות סוכה נוהגת בו.

והנה במקום שנודע מתי נתקדש החודש, היו עושים ככתוב בתורה, שבעה ימים יושבים בסוכות, ויום שמיני יום טוב בלא סוכה, ותו לא.

אולם בחו"ל, שלא ידעו מתי נתקדש החודש, מספק היו עושים כל יום טוב שני ימים, שמא נתקדש החודש רק למחרת, ובאמת היום השני הוא יום טוב.

ומאחר שמסופקים הם אם סוכות מתחיל ביום הראשון או ביום השני, היום השמיני הוא ספק שמיני שאין יושבים בו בסוכה, ספק שביעי החייב בסוכה, ולהלן יתבאר בעזה"י כיצד דינם ביום זה.

א. ישיבה בסוכה.

ללשון ראשון – הכל מודים, מאחר שיש ספק ביום שמיני אם חייבים לשבת בסוכה או לא, מספק **יושבים** בסוכה[ב].

וללשון שני – בדבר זה **נחלקו חכמים**. **לדברי** רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמו של **רב**, **יושבים** ביום זה בסוכה. **ולדברי רבי יוחנן**, ביום זה **אין יושבים** בסוכה. **[ואמר רב יוסף שיש לאחוז בדברי רבי יוחנן**, שכן רב יהודה בריה דרב שמואל בר

[א] לא זכיתי להבין מדוע נתן טעם זה, הלא גם בלא טעם זה שמלמד את הקטן שקר, אין לו לעשות כן, כי הוא משקר. ועוד למה הביא את הכתוב "למדו לשונם דבר שקר", ולא את הפסוק "מדבר שקר תרחק".

[ב] בלולב לא רצו לתקן כלל שיטלנו הלולב מספק, לפי שהוא יום טוב ומוקצה לטלטול, ומינכרה למילתיה שנוהג בו מנהג חול, אבל סוכה, פעמים שסוכתו עריבה עליו, אוכל בה אפילו ביום טוב. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

שילת עצמו לא היה יושב בסוכה ביום שמיני].

ב. ברכה על ישיבה בסוכה.

ללשון ראשון – בדבר זה **נחלקו חכמים**. **לדברי** רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמו של **רב**, לא זו בלבד שיושבים ביום זה בסוכה, אלא **אף מברכים** על הישיבה בה ביום זה, "לישב בסוכה" כמו בשאר ימים.

ולדברי רבי יוחנן, אף שמספק יושבים ביום זה בסוכה, **אין מברכים** על הישיבה בסוכה ביום זה. [**ואמר רב יוסף שיש לאחוז בדברי רבי יוחנן**, שכן ארע, שבאו רב ביזנא וכל גדולי הדור לסוכה ביום שמיני, וישבו בה, ולא ברכו על ישיבתה, ולא משום שיצאו בברכה בימים קודמים, כי בימים קודמים כלל לא היו בסוכה שהיו במקום מרעה הבהמות[א], אלא משום שלדעתם ביום שמיני אין מברכים על הסוכה].

וללשון שני – **הכל מודים**, **שאין מברכים** ביום זה על ישיבת הסוכה, [כלומר, אף לדעת רב, שיושבים ביום זה בסוכה, מכל מקום אין מברכים על כך].

ואמרו בגמרא, **שההלכה היא**, **שביום שמיני יושבים בסוכה**, **אבל לא מברכים**.

ג. הזכרת היום.

לדברי הכל, אף שיום זה ספק שביעי ספק שמיני, לענין הזכרת היום בתפילה ובברכת המזון וקידוש הוא נחשב ליום שמיני, ואין אומרים בהם "את יום חג הסוכות הזה" אלא "**את יום השמיני**[ב] **חג עצרת הזה**"

		ישיבה בסוכה	ברכה על ישיבה בסוכה	הזכרת היום
לשון ראשון	רב	כן	כן	שמיני
	רבי יוחנן	כן	לא	שמיני
לשון שני	רב	כן	לא	שמיני
	רבי יוחנן	לא	לא	שמיני

[א] ולא ישבו בסוכה כל ימי החג, ואף על גב דאמרינן סוכת רועים [כשרה], לא היה להם. [תוס'].

[ב] בדף מ"ו כתב רש"י "השמיני" ובדף מ"ז כתב "שמיני".

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

דף מ"ז

זמן ביום טוב אחרון

פסח וסוכות דומים הם, שיש יום טוב בתחילתם ובסופם. בפסח נאמר, "וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חַג הַמַּצּוֹת לַה' שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ. בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ. וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַה' שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (ויקרא כ"ג ו'-ח'). **ובסוכות נאמר**, "אַךְ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאָסְפְּכֶם אֶת תְּבוּאַת הָאָרֶץ תָּחֹגּוּ אֶת חַג ה' שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן" (ויקרא כ"ג ל"ט).

אכן **לדעת רבי יוחנן**, יש חילוק ביניהם, **ביום שביעי של פסח אין אומרים זמן**, כלומר אין מברכים ברכת שהחיינו, כי כבר ברכו ביום הראשון של פסח על הגעת הזמן, ויום שביעי הוא בכלל הפסח, **אבל ביום שמיני של חג הסוכות אומרים זמן**, **כי יום זה נחשב כיום טוב בפני עצמו**, ואין יוצאים בברכה שברכו ביום הראשון.

ונאמרו מספר סיבות מדוע יום שמיני של חג הסוכות נחשב כיום טוב בפני עצמו.

א. לדברי רבי לוי בר חמא או רבי חמא בר חנינא, הסיבה שיום שמיני של חג הסוכות נחשב כיום טוב בפני עצמו **כי חלוק הוא משבעה ימים במספר דברים**: **(א)** שאין יושבים בו ב**סוכה**. **(ב)** שאין נוטלים בו **לולב**. **(ג)** שאין בו **ניסוך המים**. [והחילוק האחרון אינו כדברי הכל שכן לדעת רבי יהודה גם ביום שמיני יש ניסוך המים כפי שיתבאר בעזה"י בדף מ"ח].

אבל שביעי של פסח, אף שחלוק הוא מתחילת הפסח, שכן לילה ראשון אכילת מצה חובה, ושאר כל ימים רשות, מכל מקום אין זו סיבה לומר זמן ביום שביעי, שהרי חלוק הוא רק מליל ראשון, ולא מיום ראשון, שכן גם ביום ראשון אין אכילת מצה חובה. ואף אם היה חלוק מיום ראשון, מכל מקום אינו חלוק מכל שאר הימים שלפניו, ואינו כשמיני של חג הסוכות, שחלוק מכל שבעת הימים.

ב. לדברי רב פפא, הדבר שבו יום שמיני חלוק משאר ימים הוא, ש**בכל ימות החג מקריבים פרים הרבה**, ביום הראשון מקריבים שלושה עשר פרים, ובכל יום ממעטים פר אחד, עד שביום השביעי מקריבים שבעה פרים, **וביום שמיני מקריבים פר אחד**, הרי שאינו כסדר שאר ימים, והוא יום טוב לעצמו, שאם היה מסדר שאר ימים, היו

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

צריכים להקריב בו ששה פרים[א].

ג. לדברי רב נחמן בר יצחק, ענין זה שיום שמיני חלוק משאר ימים, מבואר מהכתובים, ש**כל קרבנות ימות החג מחוברים ביניהם בוי"ו**, "וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי ... וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי ... וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי ... וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי ... וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי ... וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי" (במדבר כ"ט) לומר שכולם ענין אחד, **ואילו קרבנות יום שמיני כתובים בלא וי"ו** "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי" (במדבר כ"ט ל"ה), הרי שהוא בפני עצמו, ואינו המשך לראשונים.

ד. לדברי רב אשי, ענין זה שיום שמיני חלוק משאר ימים, מבואר מהכתובים, **שבכל קרבנות ימות נאמר**, "וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם **כַּמִּשְׁפָּט**" (במדבר כ"ט) **חוץ מיום שביעי שנאמר בו** "וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם **כְּמִשְׁפָּטָם**" (במדבר כ"ט ל"ג), **לומר**, **שבו נגמר הענין**, ולאחר מכן ביום שמיני שאומר שוב, "מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּר לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט" (במדבר כ"ט ל"ז), הרי זה ענין בפני עצמו[ב].

ובהמשך יתבאר בעזה"י, שרצו להביא ראיה לדברי רבי יוחנן שאומרים זמן בשמיני של חג הסוכות, אולם הראיה הזו נדחית. עוד מבואר בגמרא, שנחלקו אמוראים בדבר זה. דעת רב נחמן כדעת רבי יוחנן, שאומרים זמן בשמיני של חג. ודעת רב ששת שאין אומרים זמן בשמיני של חג. אכן מסקנת הגמרא, שאומרים זמן בשמיני של חג, וכן מבואר בברייתא המובאת להלן בתחילת דף מ"ח.

חסרו מקצת מקרבנות מוספי חג הסוכות

קרבנות מוסף של ימי חג הסוכות יש בהם פרים אילים וכבשים, מספר האילים והכבשים קבוע ושווה בכל הימים, שבכל יום מקריבים שני אילים וארבעה עשר כבשים, ומספר הפרים משתנה, ביום הראשון מקריבים שלושה עשר פרים, וכל יום

[א] גם באילים ובכבשים יש חילוק בין יום שמיני לשבעת ימים שלפניו, שכל אחד משבעה ימים מקריבים שני אילים וארבע עשרה כבשים, וביום שמיני מקריבים איל אחד ושבעה כבשים.

[ב] לשון רש"י - בשביעי כתיב "במספרם כמשפטם", משמע כמשפט כל קרבנות שאר הימים, ובקרבנות שמיני כתיב "במספרם כמשפט" עשאן משפט חלוק לעצמו. [ע"כ מרש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

פוחתים אחד, עד שביום השביעי מקריבים שבעה פרים.

לדעת חכמים – הפרים והאילים והכבשים מעכבים זה את זה, כלומר, **כל הקרבנות האמורים בכל אחד מימי חג הסוכות, צריכים זה לזה, ואם אין אפשרות להביא ביום מסוים את כל הקרבנות האמורים בו, אין מביאים כלל**.

ולדעת רבי יהודה – **אם חסר ממספר הפרים אין הדבר מעכב**, ומקריב את מה שיש, שהרי המספר שלהם אינו קבוע בכל הימים, וכשם שלמחר יקריבו פרים במספר מועט, כך גם היום יכולים להקריב פרים במספר מועט[א].

אמנם דווקא כשחסר מהפרים אין הדבר מעכב, אבל אם חסר מהאילים או הכבשים הדבר מעכב, ואם לא יוכל להביא כולם, לא יביא כלל. ואף שביום שמיני מביאים פחות, כלומר איל אחד ושבעה כבשים [ופר אחד], אין להכשיר כן בשבעה ימים ראשונים, כי יום שמיני הוא רגל בפני עצמו, ואין להכשיר קרבנות שבעה ימים, משום שמצינו שהוכשרו ביום שמיני שהוא רגל אחר.

שמיני רגל בפני עצמו כדברי רבי יהודה

נתבאר שלדעת רבי יהודה, יום שמיני נחשב רגל בפני עצמו, ומבואר בברייתא, שלדעתו, **בארבעה דברים אלו** הוא נחשב רגל לעצמו.

א. **קרבן** – כלומר, קרבנות יום שמיני אינם כסדר קרבנות שבעה ימים ראשונים, כפי שנתבאר.

ב. **שיר** – כלומר שיר שהלוויים אומרים ביום שמיני אינו כסדר השיר של שבעה ימים ראשונים, שכל שבעה ימים שיר שלהם בענין מתנות עניים, כפי שיתבאר בעזה"י בדף נ"ה, והטעם לכך, הוא מפני שזמן אסיפה הוא, ועת ליתן לקט שכחה ופאה ומעשרות, וישמעו הכל, ויפרישו בעין יפה. אבל שיר של יום שמיני הוא מענין אחר. וכתב רש"י, שלא פירשו לו מהו שיר של שמיני. ותוס' כתבו, שבמסכת סופרים משמע, שבבית הכנסת אומרים "למנצח על השמינית", ושמא כן היו הלוויים אומרים בבית המקדש. ורבינו תם פירש, שהחילוק בין יום שמיני לשאר ימים הוא, שכל ימות החג היו אומרים בכל יום חצי מזמור, וביום שמיני היום אומרים מזמור שלם.

[א] לכאורה לא הכשיר רבי יהודה אלא עד שבעה פרים, אבל פחות משבעה לא הכשיר.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ג. ברכה – ענין זה דנו בו בגמרא. **מתחילה רצו לומר** שהכוונה לברכת **זמן**, כלומר שמברכים שהחיינו ביום השמיני כמו שמברכים בשבעה ימים ראשונים, [ואין הכוונה שמברך זמן בכל אחד משבעת הימים, אלא ששבעת הימים הללו טעונים ברכה אחת של זמן, ואם לא בירך ביום הראשון, עדיין יכול לברך עד סוף היום השביעי, אבל יום שמיני יש לו חיוב זמן לעצמו]. ומכאן ראיה לדברי רבי יוחנן, שאמר, אומרים זמן בשמיני של חג. **אולם דחו** זאת **ואמרו**, **שיתכן שהכוונה להזכרת יום שמיני בתפילה ובברכת המזון**, שלא יאמר בהם "את יום חג הסוכות הזה" כמו בשעה ימים ראשונים, אלא "את יום שמיני חג עצרת הזה".

ד. לינה – כלומר, מצוה ללון בירושלים במוצאי יום שמיני של חג, כמו במוצאי יום טוב ראשון[א].

זמן אומרו אפילו בשוק

לדעת רב נחמן, ברכת זמן [=שהחיינו] שמברכים על המועדים, אינה טעונה כוס, ומברך אותה אף בשוק **בלא כוס**.

- ומתחילה רצו להביא ראיה לדבריו, ממה שנתבאר לעיל, שברכה שאמר רבי יהודה שישנה כל שבעת ימי החג, היא ברכת זמן, כלומר ניתן לברך זמן כל שבעה, אף שאין היין מצוי לכל אדם בחולו של מועד, ואם כן יכול לברך אף בלא יין.

[א] **דגמרינן מפסח**, **דכתיב** "**ופנית בבקר והלכת לאהליך**", ביום טוב לא קאמר קרא, שהרי הוא יום שחייבו חכמים ליראות בעזרה כדי להביא עולת ראייה, ואי אפשר לומר והלכת לאהליך אלא **בחולו של מועד**, וקאמרינן, **בבקר**, **אלמא חייב ללון מוצאי יום טוב בתוך העיר**. [רש"י]. והא לא קשיא ליה, לינה כל שבעה מי איכא, דפשיטא ליה, דאיכא, **דמי שלא הביא** חגיגה **יום ראשון**, **והביא באחד הימים**, **צריך ללון לילה שאחריו**. [] **ואם תאמר**, **ותיפוק ליה משום דטעון לינה משום שלמי שמחה דאיכא כל שמנה** ... ואפילו בשאר ימות השנה, אם הביא קרבן, טעון לינת לילה, כדתניא בספרי "ופנית בבקר והלכת לאהליך" מלמד שטעונין לינה, כלומר, כל הזבחים דומיא דפסח, אין לי אלא אלו בלבד, מנין לרבות עופות ומנחות ועצים ולבונה, שנאמר "ופנית", כל פינות שאתה פונה מן הבקר ואילך, ובפסח שני פליגי תנאי ... ובספרי מפרש טעמא דמאן דאמר טעון לינה, דהרי הוא כעצים ולבונה. **ויש לומר דמשכחת דלא מייתי קרבן ביום שבא לירושלים**, **כגון דשלח שלמיו מאתמול**, דנאכלין לשני ימים. ועוד דבפרק קמא דחגיגה תניא, "ושמחת בחגך", לרבות כל מיני שמחות לשמחה, ואמרינן בפסחים אפילו בכסות נקיה ויין ישן, ובענין אחר לא משכחת לה שמחת שמנה כשחל יום ראשון להיות בשבת, משום דבעינן זביחה בשעת שמחה ... [] **ובפרק דם חטאת משמע קצת**, **דטעונין לינה כל שבעת ימי הפסח** ... **וניחא השתא**, דשמיני עצרת וביכורים דטעונין לינה מיתרבו מדכתיב "ופנית", ולחג הסוכות בעינן היקישא מחג המצות, ולא מיתרבי מדכתיב "ופנית" ... דאי משום דכתיב ופנית, הוה אמינא לילה אחד, ואתיא היקישא לאשמועינן דאסור לצאת מירושלים כל שבעת ימי החג, שכל הרגל חשוב בקר אחד כחג המצות, **וניחא נמי הא דקאמרינן הכא**, **שכשם ששבעת ימי החג טעון לינה**. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

- אולם דחו זאת ואמרו, שאפשר שלא אמר רבי יהודה שניתן לברך זמן כל שבעה, אלא למי שמזדמן לו יין.

לינה בפסח שני

כבר נתבאר, שחובה על כל אדם ללון בירושלים במוצאי יום טוב ראשון של חג, וכן במוצאי יום שמיני של חג שמביא בהם קרבנות, ומבואר, שכן הדין במוצאי ימים נוספים שמביא בהם קרבנותיו, [כפי שנתבאר בתוס' שהובאו בהערה לעיל].

אכן **לדעת רבי יהודה, פסח שני יוצא מכלל שאר קרבנות, ואינו טעון לינה בירושלים אחריו**, שכן בפסח ראשון, מיד אחר הכתוב המלמד שהוא טעון לינה, "וּבִשַּׁלְתָּ וְאָכַלְתָּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹקֶיךָ בּוֹ וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ לְאֹהָלֶיךָ" (דברים ט"ז ז'), נאמר, "שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לַה' אֱלֹקֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה" (דברים ט"ז ח'), לומר לך, זה שיש בו מצות ששה ימים, טעון לינה אחריו, וזה שאינו טעון מצות ששה ימים, אינו טעון לינה אחריו.

- ומתחילה רצו לומר שלדעת רבי יהודה כל שהוא יום אחד כפסח שני אינו טעון לינה ושמיני של חג ושבועות שהם יום אחד בכלל זה ואינם טעונים לינה. ומכאן קשה על המבואר לעיל שלדעת רבי יהודה שמיני של חג טעון לינה.

- אולם דחו זאת ואמרו, שלדעת רבי יהודה פסח שני לבדו אינו טעון לינה, אבל שמיני של חג טעון לינה, כפי שנתבאר גם לעיל, והוא הדין לשבועות.

מדיני הבאת ביכורים

א. קרבן.

המביא ביכורים, מביא עימהם קרבן, שנאמר בעניינם, "וְשָׂמַחְתָּ בְכָל הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן לְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ וּלְבֵיתֶךָ אַתָּה וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבֶּךָ" (דברים כ"ו י"א), ואמרו בירושלמי, אין שמחה אלא שלמים, שנאמר, "וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָּׁם וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ" (דברים כ"ז ז').

ב. שיר.

בזמן הבאת הביכורים היו הלוויים אומרים שיר, שנאמר בעניין הביכורים "בְכָל הַטּוֹב", ואמרו בירושלמי ובספרי, ש"בכל הטוב" זה השיר, וכן מבואר בכתוב, שטוב

הוא שיר, שנאמר, "וּמֵטַב נַגֵּן" (יחזקאל ל"ג ל"ב). והשיר שהיו הלוויים אומרים הוא מזמור ל', "מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד. **אֲרוֹמִמְךָ ה' כִּי דִלִּיתָנִי** וְלֹא שִׂמַּחְתָּ אֹיְבַי לִי ...".

ג. תנופה.

לדעת רבי יהודה, וכן לדעת רבי אליעזר בן יעקב, יש להניף את הבכורים[א].

- **רבי יהודה לומד זאת מהכתוב**, "וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ **וְהִנִּיחוֹ** לִפְנֵי מִזְבַּח ה' אֱלֹקֶיךָ ... וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לִי ה' **וְהִנַּחְתּוֹ** לִפְנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ" (דברים כ"ו ד'-י') שכן מאחר שנאמר כבר פעם אחת "וְהִנִּיחוֹ", כשחזר הכתוב פעם שניה ואמר "וְהִנַּחְתּוֹ", לימד שלא די בהנחה אחת, אלא לאחר הנחה ראשונה, מניף, וחוזר ומניח.

- **ורבי אליעזר בן יעקב לומד זאת בגזרה שווה**, שנאמר בענין "**יד**", "וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבַּח ה' אֱלֹקֶיךָ" (דברים כ"ו ד'), וכן נאמר בשלמים, "יָדָיו תְּבִיאֶינָה אֵת אִשֵּׁי ה' אֶת הַחֵלֶב עַל הֶחָזֶה יְבִיאֶנּוּ אֵת הֶחָזֶה לְהָנִיף אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי ה'" (ויקרא ז' ל'), ומכאן, שכשם ששלמים טעונים תנופה, כמו שנאמר "לְהָנִיף אֹתוֹ תְּנוּפָה", כך הבכורים טעונים תנופה. ומאחר שבבכורים הכתוב אמור בכהן, ובשלמים הכתוב אמור בבעלים, למדים הם זה מזה בגזרה שווה, ובאלו ובאלו **התנופה נעשית על ידי כהן ובעלים יחד**, **שהבעלים אוחזים בשפת הכלי** [כלומר בחלק העליון של הדפנות], **והכהן מניח ידו תחת שולי הכלי** [כלומר תחת תחתית הכלי], **ומניפים יחד**.

[א] בפרק שלישי דביכורים מפרש, דבאמצע הקריאה היתה תנופה, דתנן, הגיע לארמי אובד אבי, מוריד הסל מכתפו, ואוחזו בשפתותיו, וכהן מניח ידו תחתיו, ומניפו, וקורא מארמי אובד אבי עד שגומר כל הפרשה כולה, ומניחו בצד המזבח, ומשתחוה, ויוצא, משמע שלא היה מניף אלא בשעת הקריאה. אבל בספרי משמע, דאיכא שתי תנופות, דקתני "והנחתו לפני ה' אלהיך" מלמד שטעונין תנופה שתי פעמים, אחת בשעת קריאה, ואחת בשעת השתחויה. והתם בספרי דרש שתי תנופות, מדכתיב "ולקח הכהן הטנא מידך" כרבי אליעזר בן יעקב, ושמא סבר לה נמי כרבי יהודה, דדריש הכא והנחתו זו תנופה, ולהכי בעי שתי תנופות, ד"ולקח הכהן" באמצע קריאה כתיב, וכי כתיב "והנחתו" גבי השתחויה כתיב, ומשמע ליה לשון תנופה, מלשון לך נחה את העם ... אבל קשה, דבפרק בתרא דמכות אמרינן, מאן תנא דפליג עליה דרבי יהודה, רבי אליעזר בן יעקב, מנא ליה דפליגי, דלמא דרשי תרוייהו כמו תנא דספרי ... ושמא מדלא מייתי כל חד דרשא דחבריה, מכלל דלא סבירא ליה. ומיהו קשה, דרבי יהודה דריש תנופה מוהנחתו, ואפילו הכי מוקי לה בשעת קריאה ... משום דוהניחו [קמא] גבי קריאה כתיב. לכך נראה דבספרי דריש תנופה להשתחויה מדאיתקש להנחה. ועוד תנא שלישי, דלית ליה תנופה כלל, כדמשמע הכא, מאן שמעת דאמר תנופה, רבי יהודה, מכלל דרבנן לא בעו תנופה כלל, והוא תנא פרק כל המנחות באות מצה, דתנן התם גבי ואלו טעונות תנופות הביכורים כדברי רבי אליעזר בן יעקב, שמע מינה דלרבנן לא בעו תנופה ... [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ד. לינה.

המביא בכורים, טעון לינה בירושלים בלילה שלאחר מכן, ולא ישוב לביתו אלא למחרת.

דף מ"ח

שמיני רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב

פז"ר קש"ב הוא סימן לששה דברים, שלדעת הברייתא, יום שמיני של חג הסוכות נחשב בהם רגל בפני עצמו, ואינו המשך חג הסוכות.

פ. פייס – יום שמיני יש בו פייס בפני עצמו. שכל קרבנות הרגלים אינם ניתנים למשמר של אותו שבוע, אלא כל המשמרות שווים בהם, אכן בשבעת ימי חג הסוכות, לא היו מטילים עליהם פייס, לדעת איזה משמר יזכה בהם, כי יש בכל קרבנות החג כשיעור שיהיה לכל משמר בשווה, אבל על פר יום שמיני מטילים פייס כמו בשאר רגלים. ועניין זה יתבאר בעזה"י בדף נ"ה.

ז. זמן – יום שמיני אומרים בו זמן [=שהחיינו] בפני עצמו.

ר. רגל – יום שמיני הוא רגל בפני עצמו, שאין יושבים בו בסוכה. ורבינו תם מפרש לענין שטעון לינה. ורבינו חננאל מפרש לענין שידחה אבילות[א].

ק. קרבן – יום שמיני קרבנו חלוק מסדר קרבנות שבעת ימי חג הסוכות.

ש. שיר – יום שמיני, שיר שלו שונה משאר ימים כפי שנתבאר לעיל בדף מ"ז.

ב. ברכה – יום שמיני מזכירים בו בברכה הזכרה שונה משאר ימי החג, שאומרים בו, "את יום שמיני חג עצרת הזה". וי"מ על פי התוספתא, שביום שמיני מברכים את המלך, שנאמר "ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך".

[א], משום דאמרינן ... דהקובר את מתו שבעה ימים קודם הרגל, בטלה ממנו גזרת שלשים, וזימנין דליכא שבעה קודם לרגל, ואפילו הכי בטלה הימנו גזרת שלושים משום שמיני עצרת. ורבינו תם עצמו יסד במעריב של שמיני עצרת, קודש ללינה ושלשים ידחם כאשר אבלים ינחם. ומיהו אי אפשר לומר שידחה לגמרי דהא ... אמרינן יום אחד לפני החג וחג ושמיני שלו הרי כאן עשרים ואחד יום. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

מצוות הלל כל שמונה

במסכת ערכין נמנו שמונה עשר יום בשנה, שתקנו נביאים ראשונים לגמור בהן את ההלל, וכל שמונת ימי החג הם בכלל אותם ימים. אבל בפסח גומרים את הלל ביום הראשון בלבד, ובמסכת ערכין מפרש החילוק בין חג הסוכות לפסח, שימי חג הסוכות חלוקים בקרבנותיהם, מה שאין כן הפסח, שיש בו קרבן קבוע כל שבעה ימים.

מצוות שמחה כל שמונה

נאמר, "חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ. **וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ** אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ. **שִׁבְעַת יָמִים** תָּחֹג לַה' אֱלֹקֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' כִּי יְבָרֶכְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכֹל תְּבוּאָתְךָ וּבְכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ" (דברים ט"ז י"ג-ט"ו). **מבואר** בכתוב שכל שבעת ימי החג יש לשמוח.

וכלל בידינו, שבזמן שבית המקדש קיים, אין שמחה אלא **בבשר שלמים**, שנאמר, "וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָּׁם וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ" (דברים כ"ז ז'), ומכאן שכל שבעת ימי החג יש לאכול בשר שלמים, ומבואר, שיש לאכול בשר שלמים **שנשחט בזמן שמחה**, כלומר בחג עצמו, [וניתן לקיים זאת מיום ראשון ואילך, אבל בליל ראשון לא, כי אין מקריבים בלילה, ובקרבנות של ערב יום טוב לא יוצאים ידי חובת שמחה].

והריבוי "וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ", בא ללמד על חיוב שמחה נוסף חוץ משבעת ימי החג.

ואמרו שבא ללמד על חיוב שמחה בליל שמיני של חג[א], [שכבר יש שמחה לפניו, והרי הוא נוסף עליה], ולא על ליל ראשון של חג, [שאין שמחה לפניו].

ומאחר שלמדנו שליל שמיני של חג טעון שמחה, כל שכן יום שמיני, שבכל מקום היום עיקרי מהלילה[ב].

[א] ואשמעינן, שבשלמים הנזבחים בחג הסוכות, ישמחו בליל שמיני, שאינו יכול להקריב בלילה. [] ושאר הלילות לא צריכי ריבויי, דימים אפילו לילות במשמע, כדרבינן גבי סוכה, וכי איצטריך, ללילי יום טוב האחרון איצטריך, דאינו בכלל שבעה. [רש"י].

[ב] ואם תאמר, זימנין דאינם נאכלין כל שמונה, כגון שחל יום טוב ראשון דסוכות באחד בשבת, ויום שמיני באחד בשבת, דאי אפשר לומר כל שמונה שלמים, דליל מוצאי שביעי לא ישחטו, דבעינן יום הקרבה, ויום השביעי נמי לא, דאין חגיגת שמחה דוחה שבת, ועל כרחך, מהני דנשחטו ביום ששי אכיל בשביעי, ואין שלמים נאכלין לשני ימים ושני לילות, נמצא דבליל מוצאי שבת שהוא ליל שמיני עצרת לא יאכל שלמים. ויש לומר כדאמר רב פפא פרק אלו דברים על קושיא אחרת, משמחו בכסות נקיה וביין ישן, הכי נמי נימא הכי. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

-

למדנו, שחייב אדם בהלל ובשמחה ובכבוד יום טוב האחרון של חג, כשאר כל ימות החג.

מצוות סוכה כל שבעה

מצוות סוכה שבעה ימים, שנאמר, "בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים" (ויקרא כ"ג מ"ב).

גמר לאכול בה ביום השביעי, לא יסתרנה בו ביום, שהרי מצוותה עד סוף היום, ואפשר שעוד יצטרך לה, אם תזדמן לו סעודה לאכול.

אבל מן המנחה ולמעלה, מפנה את הכלים והמצעות שהכניס בה, למקום שיסעד בלילה, מפני כבוד יום טוב אחרון של חג, להראות שמכין עצמו לקראתו.

הנצרך לסוכתו ביום שמיני

נתבאר, שמצוות סוכה שבעה ימים, ולפיכך **אין לשבת בסוכה ביום השמיני**, **שנאמר** "**לֹא תֹסִפוּ** עַל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לִשְׁמֹר אֶת מִצְוֹת ה' אֱלֹקֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם" (דברים ד' ב'), **ומי ש**אין לו מקום אחר לשבת בו ביום השמיני, **ונצרך לשבת בסוכתו**, **יפסלנה קודם כניסת היום השמיני**, כגון על ידי נתינת סכך פסול ברוחב ארבעה טפחים לכל אורכה[א], שבכך היא נחלקת לשתים, ואין בכל חלק הכשר סוכה של שלושה דפנות.

אמנם תקנה זו מועילה לבני ארץ ישראל, הבקיאים בקביעות החודש, ואינם צריכים את הסוכה ביום השמיני, ויכולים לפוסלה ביום השביעי מערב יום טוב.

אבל בני בבל, שאינם בקיאים בקביעות החודש, מחמת הספק **יושבים בסוכה גם ביום השמיני**, **ורק בתשיעי אסורים לשבת בה**, ומאחר שצריכים לה ביום השמיני, **אינם יכולים לפוסלה מערב יום טוב**, ובסוף היום השמיני קודם כניסת היום התשיעי גם כן לא יוכלו לפוסלה, כי יום שמיני הוא יום טוב, וביום טוב אסור לתת עליה סכך פסול, **ותקנתם**, **שיעשו בסוכה דבר שאסור לעשותו בסוכת מצווה**, ובכך יראו, שאינם מחשיבים את סוכתם לסוכת מצווה.

[א] ותימה מה שיעור הוא זה בארבעה והלא אויר פוסל בשלושה בין בסוכה גדולה בין בסוכה קטנה בין באמצע בין מן הצד. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

- **אם הסוכה קטנה, ידליקו את הנר בתוכה**, ובכך יראו שאינה סוכת מצווה, שכן בסוכת מצווה קטנה מדליקים את הנר חוצה לה[א], כפי שנתבאר בדף כ"ט.

- **ואם הסוכה גדולה, יתנו בתוכה כלי אכילה אחר האכילה**, ובכך יראו שאינה סוכת מצווה, שכן מסוכת מצווה יש להוציא את כלי האכילה אחר האכילה כפי שנתבאר בדף כ"ט.

ניסוך המים

כל קרבנות הציבור והיחיד טעונים נסכים, [חוץ מהבכור והמעשר והפסח והחטאת], ונסכי כל הקרבנות הם נסכי יין, שמביאים יין ונותנים אותו על המזבח בקרן מערבית דרומית כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך, שלושה לוגין יין לכבש, ארבעה לוגין יין לאיל, וששה לוגין יין לפר.

וקרבנות תמיד של שחר של ימות החג יתרים על שאר קרבנות, שמלבד ניסוך היין, מנסכים בהם גם מים.

- **לדעת תנא קמא**, ניסוך המים נוהג רק **בשבעת ימי חג** הסוכות. **ולדעת רבי יהודה**, הוא נוהג **גם ביום השמיני**.

- **לדעת תנא קמא**, שיעור ניסוך המים הוא **שלושה לוגין**, כפחות שבנסכי יין. **ולדעת רבי יהודה**, שיעור ניסוך המים הוא **לוג אחד** בלבד.

וכך היה הסדר. בכל אחד מימות החג היו יוצאים לשילוח [=מעיין סמוך לירושלים], וממלא ממנו מים בצלוחית של זהב. [לדעת תנא קמא, היתה מחזקת שלושה לוגין. ולדעת רבי יהודה, לוג אחד].

הגיעו לשער המים, [הוא אחד משערי העזרה שבצד דרום, ונקרא כן, על שם שמכניסים בו צלוחית של מים של ניסוך], תקעו והריעו ותקעו[ב] משום שמחה, שנאמר[ג], "וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם

[א] בתוס' בדף כ"ט ביארו, שהטעם לכך, שמא תישרף סוכתו כפי שהובא שם בהערה. ולכאורה אם זה הטעם, אינו משום כבוד סוכת המצווה, אלא מפני הסכנה, ואם כן לכאורה גם ביום תשיעי יהיה אסור להדליק את הנר בסוכה, שכן גם ביום תשיעי אין לאדם לסכן עצמו. ויל"ע בדבר.

[ב] כן לשון המשנה, שבהגיעם לשער המים היו תוקעים מריעים ותוקעים. ומתוך פירוש רש"י בגמרא משמע, שהיו עושים כן בשאיבת המים. ויל"ע בדבר. וראה רש"י להלן בדף נ"ג שמשמע כמו בגמרא כאן.

[ג] כן פירש רש"י שהכתוב הזה מלמד על כך שיש לתקוע. ותוס' כתבו שאפשר שהכתוב הזה מלמד שיש להביא מים מהשילוח שנאמר בו "ממעייני הישועה". [עי' תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה" (ישעיהו י"ב ג').

כהן שזכה בניסוך המים, היה עולה בכבש שבדרום המזבח, ובמזבח היה פונה לשמאלו, לקרן מערבית דרומית ששם היה הניסוך.

ושני ספלים היו אצל אותה הקרן. לדעת תנא קמא היו הספלים של כסף[א]. ולדעת רבי יהודה, היו הספלים של סיד, אלא שנראו דומים לכסף, מפני היין שהיו מנסכים שם, ששינה את צבעם, [ואף שספל אחד מיועד לניסוך המים, מאחר שבדיעבד כשר גם לניסוך היין כפי שיתבאר בעזה"י, פעמים הרבה ארע שנסכו בו יין].

ובכל אחד משני הספלים היה מעין חוטם שיש בו נקב, כך שכשהיו נותנים את היין והמים בספלים, הם היו יוצאים דרך הנקב, ומקלחים על גבי המזבח.

ובמזבח היה שם נקב, שבו המים והיין יורדים לשיתין של מזבח, שהיו עמוקים וחלולים[ב].

[א] תימה, דתנן במנחות ... שתי שולחנות היו באולם, אחד של כסף ואחד של זהב, על של כסף נותנין לחם הפנים בכניסתו, ועל של זהב ביציאתו, שמעלין בקודש ולא מורידין, שמאחר שסילקוהו מעל שלחן הזהב בהיכל, לא היו יכולים להורידו ולהניחו בשל כסף, ואם כן הכא שהיו ממלאים בצלוחית של זהב, היאך היו מנסכין בספלין של כסף. וכי תימא בצלוחית שאינה מקודשת היו ממלאין, לא היא, דגבי חבית כשנתמלא מערב שבת קתני מתניתין שאינה מקודשת ... אבל צלוחית שהיו ממלאין בחול היתה מקודשת. ויש לומר דספלים היו קבועים בסיד, ולא כלים נינהו, דנחשבין כגופו של מזבח, והרי הם כלבונה, שהיתה בבזיכין של זהב שהיו מקטירין על המזבח. [תוס'].

[ב] כן פירש בקונטרס. וזו תימה גדולה, מנין לו כל אותו הענין, שמחוטם של הספלים מקלח על גג המזבח, ומשם לנקב המזבח, ומשם לשיתין, דלמא הוא דמנקב הספלים יורדין לשיתין כמין שני נקבי החוטם, ולא שהיה בולט ... ושמא כמין בליטת חוטם היה עשוי על הנקב שלא יפול עליו דבר לסותמו. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ושני הספלים הללו היו עומדים אצל הקרן סמוכים זה לזה [מצדה הצפוני של הקרן], המערבי היה לצורך ניסוך המים, והמזרחי היה לצורך ניסוך היין.

נקב חוטמו של מזרחי של יין היה מעובה, ונקב חוטמו של מערבי של מים היה דק. והסיבה שעשו זאת, כי כשהנקבים שווים, המים ממהרים לצאת יותר מהיין, ורצו שיכלו שני הנסכים בבת אחת, ולכן עשו את הנקב של מים עבה משל יין[א]. וזה כדעת תנא קמא, ששיעור המים והיין שווה, שלושה לוגין, אלא שהמים ממהרים לצאת מהיין, ולהשוות יציאתם עשו נקב של יין רחב מעט משל יין. אבל לדעת רבי יהודה, שהמים היו לוג אחד בלבד, לא די בעשיית נקב היין רחב מעט משל מים, שהרי המים מועטים, וכלים מהר מאד, ולכן, כדי שיכלו שניהם יחד, היו צריכים לעשות את הנקב של יין רחב הרבה, ואת של מים קצר מאוד.

ומה שאמרנו, שיש לתת את המים במערבי ואת היין במזרחי, כן הדין לכתחילה, אולם אם החליף ועירה את המים במזרחי ואת היין במערבי, בדיעבד גם כן יצא.

ששון ושמחה מי עדיף

שני מינים, שאחד שמו ששון, ואחד שמו שמחה, התווכחו מי מהם עדיף.

ששון אמר – **אני עדיף, שנאמר** "וּפְדוּיֵי ה' יְשֻׁבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם **שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ** וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה" (ישעיה ל"ה י'), הקדים הכתוב ששון לשמחה.

ושמחה אמר – **אני עדיף שנאמר** "וּבְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה וּבְכָל עִיר וָעִיר מְקוֹם אֲשֶׁר דְּבַר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מַגִּיעַ **שִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן לַיְּהוּדִים** מִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב וְרַבִּים מֵעַמֵּי הָאָרֶץ מִתְיַהֲדִים כִּי נָפַל פַּחַד הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם" (אסתר ח' י"ז), הקדים הכתוב שמחה לששון.

סופם של שמחה וששון

אמר ששון לשמחה – יום אחד יעזבוך מן השמים, ויעשו אותך שליח, הרץ לראות הדרכים, שנאמר, "כִּי בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ כָף" (ישעיה נ"ה י"ב)

[א] כן פירש רש"י. משמע שרוצה לומר, שהיה הנקב רחב וגדול זה מזה. ולשון מעובה משמע ששולי הספל היו עבים, ומתוך כך אין המשקה ממהר לצאת. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

אמר שמחה לששון – יום אחד יעזבוך מן השמים, וימלאו בך מים, שנאמר, "וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה" (ישעיהו י"ב ג').

מין אחד ששמו ששון אמר לרבי אבהו, עתידים אתם למלא לי מים לעולם הבא, שנאמר, "וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן".

השיב לו רבי אבהו, אם היה כתוב "ושאבתם מים לששון", היה הדבר כפי שאמרת, אבל עכשיו שנאמר "וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן", כוונת הכתוב שיעשו מעורך נוד וימלאו בו מים.

העליה למזבח

הכבש שבו עולים למזבח היה מדרומו של המזבח, ונאמר בספר יחזקאל (מ"ג י"ז) "וּמַעֲלֹתֵהוּ פְּנוֹת קָדִים", ומכאן למדו חכמים, שהעולה בכבש ומגיע למזבח, עליו לפנות בו לצד מזרח, שהוא צד ימינו, ולכן, **כל העולים למזבח**, **עולים במזרחו של כבש**, **ופונים לצד ימינם**, לקרן דרומית מזרחית, וכשבאים לרדת, אינם חוזרים על עקיבם, אלא **מקיפים** את כל המזבח סביב, **ויורדים במערבו של כבש**[א].

יוצאים מן הכלל, הם העולים למזבח לצורך שלושת הדברים הבאים, הנעשים בקרן

[א] והאי דאין חוזרין על העקב, דאם כן נמצא מהלך לצד שמאלו, שהרי פניו למזבח, ואינו מחזיר לו אחוריו, ורחמנא אמר, כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין, דנפקא לן מדתני רמי בר יחזקאל, "עומד על שנים עשר בקר" [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

דרומית מערבית, שלא היו פונים לימינם להקיף את המזבח, אלא פונים לשמאלם, **ובאים לקרן דרומית מערבית בדרך הקצרה**, ולאחר מכן חוזרים על עקיבם בדרך שבאו בה[א]. ואלו הם:

א-ב. ניסוך המים וניסוך היין. והסיבה שצריכים ללכת עימהם בדרך הקצרה ביותר, כי אם יקיפו עימהם את המזבח, דרך ארוכה יותר ממאה אמה, יש לחוש שיתקלקלו בעשן המערכה.

ג. עולת העוף כשהיא רבה במזרח. כלומר, בענין עולת העוף נאמר, "וְהֵסִיר אֶת מֵרָאָתוֹ בְּנֹצָתָהּ וְהִשְׁלִיךְ אֹתָהּ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ קֵדְמָה אֶל מְקוֹם הַדֶּשֶׁן" (ויקרא א' ט"ז), ובית הדשן היה במזרחו של כבש, רחוק מהמזבח עשרים אמה, ולפיכך היו עושים את עולת העוף בקרן דרומית מזרחית, שהיא הסמוכה ביותר לבית הדשן. אולם כשהיא רבה, ועומדים שם הרבה כהנים המקריבים עולות העוף, אלו שאין להם מקום שם, באים ועושים זאת בקרן דרומית מערבית. וכשעושים זאת בקרן דרומית מערבית, אינם מקיפים את המזבח, אלא הולכים בדרך הקצרה, כי אם יקיפו עם העוף את המזבח, דרך ארוכה יותר ממאה אמה, יש לחוש שימות בעשן המערכה.

ניסוך המים בהגבהת היד

הצדוקים אינם מודים בניסוך המים שאינו מפורש בתורה, ומעשה בכהן אחד צדוקי, שלא רצה לנסך את המים בספל שלהם, וניסך על גבי רגליו, וכשראו זאת, רגמוהו כל העם באתרוגיהם.

ומאז התקינו, שיהיה המנסך מגביה ידו בשעת ניסוך המים, ויהיה ניכר שהוא מנסך את המים בספל, ולא יוכל לעשות כאותו צדוקי, ולפיכך, כשבא לנסך את המים, אומרים לו, "הגבה ידך".

[א] ואין מקיפין, דכל כמה דמצינן למעוטי בהילוך של שמאל, ממעטינן. [רש"י]. לא כמו שפירש בקונטרס, משום שלא ירבה בהילוך בחנם. דאם כן כשהיא בקרן דרומית מזרחית נמי. אלא היינו טעמא, דהכא דחזרתן על העקב הוי דרך ימין. [תוס']

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

דף מ"ט

דברים שמעכבים את הכשר המזבח

לדעת רב הונא, כל פרט מחלקי המזבח, שנאמר בו בתורה "המזבח", מעכב את הכשר המזבח, כי כך משמעות הכתוב "המזבח", כשהוא עשוי כן הוא קרוי מזבח, ואם לאו אין זה מזבח. ובכלל זה:

א. קרנות המזבח.

הם אמה על אמה בגובה אמה שהיו בכל אחד מארבע קרנות המזבח, ובלעדם המזבח פסול, שנאמר, "קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ" (שמות כ"ט י"ב).

ב. כבש המזבח.

הוא העליה המשופעת שבה עלו למזבח, ובלעדיה המזבח פסול, שנאמר, "אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ" (ויקרא ו' ז'), והכוונה לכבש, שדרכו עולים ונכנסים למזבח, שכן בכל דבר, פתחו ודרך כניסתו קרויה פניו, וכן מצינו שהצד המזרחי של אוהל מועד ששם הפתח קרוי "פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד".

ג. יסוד המזבח.

הוא תחתית המזבח בגובה אמה הבולט אמה משאר המזבח לכל צד, ובלעדיו המזבח פסול, שנאמר, "אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ" (שמות כ"ט י"ב).

ד. ריבוע המזבח.

כלומר שיהא אורכו כרוחבו, ואם אינו כן הוא פסול, שנאמר, "רָבוּעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ" (שמות כ"ז א').

ה. כרכוב המזבח.

נאמר, "כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ" (שמות כ"ז ה') ומכאן שאם אין לו כרכב הוא פסול, ונחלקו חכמים מהו הכרכוב.

- **לדעת רבי**, הכוונה לכיורים **וציורים שהיו צריכים לעשות במזבח** [הנחושת] **מעל**

המכבר [=כמין רשת שהקיפה את המזבח, לתת סימן בין דמים עליונים לדמים תחתונים].

- **ולדעת רבי יוסי ברבי יהודה**, הכוונה ל**סובב שעשו במזבח** [הנחושת] **מעל המכבר**, [ולא היה סובב זה להליכת הכהנים, כסובב שהיה בולט מעל חצי המזבח בבית עולמים, אלא בליטה קטנה היה סובב זה, לנוי בלבד. וסובב להליכת כהנים לא היה במזבח הזה אלא בראש גגו, באמה השניה משפת הגג, ואמנם גם הסובב הזה נקרא כרכוב בלשון חכמים, והעמיקו את שתי האמות החיצונות של גג המזבח מעט, כדי שתהיה שפת המזבח מעקה קטן סביב הליכתם של הכהנים, שלא יחליקו].

ותניא, אותו היום שנסך כהן צדוקי מי החג על רגליו, ורגמוהו כל העם באתרוגיהם, נפגמה קרן מזבח. והביאו בול [=מלא אגרוף] של מלח, וסתמוהו, ולא מפני שכשר לעבודה, [בסתימה זו], אלא שלא יראה מזבח פגום.

מי עשה את השיתין

לדברי רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, החלל שתחת המזבח כנגד מקום הנסכים הנקרא **שיתין**, נברא מששת ימי בראשית, שנאמר "מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים בַּת נָדִיב חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָן" (שה"ש ז' ב'), וכך הוא ביאור הכתוב:

"חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ" – חמוקי לשון סתרי, ואלו השיתין שהם נסתרים באדמה.

"כְּמוֹ חֲלָאִים" – שמחוללים ויורדים עד התהום.

"מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָן" – **מעשה ידי אומנותנו של הקב"ה מששת ימי בראשית**.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ותנא דבי רבי ישמעאל, אל תקרי "**בְּרֵאשִׁית** בָּרָא אֱלֹקִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ" (בראשית א' א'), **אלא** "**ברא שית**", כלומר הקב"ה ברא את השיתין משׁשת ימי בראשית.

אבל רבי יוסי חולק, **ואומר, ששיתין נחצבו בידי אדם בזמן מאוחר יותר, כשנעשה המזבח**, שכך הוא דורש את הכתובים הבאים בספר ישעיה (ה' א'-ב'):

"אָשִׁירָה נָּא לִידִידִי [הוא הקב"ה, בשבילו אני משוררת ובמקומו אני לקבול על זאת], שִׁירַת דּוֹדִי לְכַרְמוֹ [=על כרמו], כֶּרֶם הָיָה לִידִידִי בְּקֶרֶן בֶּן שָׁמֶן [=בארץ ישראל, שהיא זוית שמינה מכל הארצות]. וַיְעַזְּקֵהוּ [לשון טבעת, כלומר בנה להם ערים בצורות מוקפות דלתים ובריח כטבעת], וַיְסַקְּלֵהוּ [כאדם המפנה אבנים מכרמו, כלומר פינה האומות מפניהם שלא ישבו בארצם פן יחטיאו אותם], וַיִּטָּעֵהוּ שֹׂרֵק [נטעו גפנים משובחות, שרשים עצמם ולא זמורות, וזהו בית המקדש, שהוא שורשם ועיקרם, שמחבבם לפני המקום], וַיִּבֶן מִגְדָּל בְּתוֹכוֹ [זהו מזבח העשוי כמגדל עוז], וְגַם יָקֶב חָצֵב בּוֹ [באותו מגדל חצב בור, אלו השיתין[א]] וַיְקַו לַעֲשׂוֹת עֲנָבִים וַיַּעַשׂ בְּאֻשִׁים".

מבואר שעשיית השיתין היתה כשנעשה המזבח, ומי שעשה המזבח עשה השיתין, הרי שנעשו בידי אדם בזמן בניית בית המקדש.

ירידה לשיתין בלול שלהם

לעיל נתבאר, שלדעת רבי יוחנן השיתין [=חלל] שתחת המזבח יורד עד התהום.

אכן רבי אלעזר בר צדוק חולק על כך, ואומר, שהשיתין אינם עמוקים כל כך, ולדעתו, יש להם ארבע מחיצות, ורצפה של שייש, ומאחר שאין הרצפה סופגת את היין והמים המתנסכים על המזבח, אותו חלל מתמלא מעט מעט.

ופתח קטן היה לאותם שיתין בקרקע, ברווח שהיה בין המזבח לכבש, בחלק המערבי של הכבש.

[א] "ויטעהו שורק" זה בית המקדש "ויבן מגדל בתוכו" זה מזבח "וגם יקב חצב בו" אלו השיתין. כך כתוב בכל הספרים, וזה גרסת הקונטרס. אבל בתוספתא גריס "ויבן מגדל בתוכו" זה היכל "וגם יקב חצב בו" זה מזבח, וקרי למזבח יקב, לפי שמנסכין עליו את היין שמוציאין מן היקבים, ומריבויא ד"גם" דרשינן שיתין. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ואחת לשבעים שנה פרחי כהונה [=ילדי כהנים] יורדים לשם, ומלקטים משם יין קרוש [שנעפש ונקרש], שהוא דומה לעיגולי דבילה.

ובאים ושורפים אותם במקום קדוש, כלומר בעזרה, משום שהם אסורים בהנאה שהם קדשים.

וענין זה, שיש לשורפם בעזרה במקום קדוש כמקום שבו נתנסכו, למד בגזרה שווה, שנאמר בנסכים "קדש", "בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַה'" (במדבר כ"ח ז'), וכן נאמר בנותר "קדש", "וְשָׂרַפְתָּ אֶת הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ לֹא יֵאָכֵל כִּי קֹדֶשׁ הוּא" (שמות כ"ט ל"ד), ומעתה, כשם שהנותר נשרף במקום קדוש, כך הנסכים נשרפים במקום קדוש.

מעילה בנסכים

מים ויין שקדשו לנסך אותם על המזבח, **משעה שקדשו, עד שנעשית בהם מצוות ניסוך**, מאחר שקדשי גבוה הם, יש בהם דין מעילה, שהנהנה מהם בשוגג משלם קרן וחומש ומביא אשם מעילות. **אבל מאחר שנתנסכו וירדו לשיתין, שוב אין בהם דין מעילה**.

והנה לדעת רבי אליעזר בר צדוק, מובן מדוע היה צריך ללמד מה דינם של הנסכים אחר שירדו לשיתין, כי אינם נבלעים בתהום, ורגילים להעלותם מהשיתין לאחר זמן.

אבל לדעת חכמים, האומרים ששיתין עמוקים עד התהום, לכאורה אין צורך ללמד מה דינם של הנסכים אחר שירדו לשיתין, שהרי נבלעים הם בתהום, ואין אפשרות להנות מהם. אמנם לפני האמת גם לדעתם צריך לדעת מה דין הנסכים אחר שירדו לשיתין,

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

כי יש אופן שלא יבלעו בתהום, כגון שנתן כלי בשיתין לקבל את הנסכים קודם שירדו לתהום.

אכן לאידך גיסא, לדעת חכמים, מובן מדוע אין מעילה בנסכים אחר ירידתם לשיתין, שהרי אין בהם מעתה שום צורך גבוה.

אבל לדעת רבי אלעזר בר צדוק מאחר שגם אחר ירידתם לשיתין עודם קדושים שכן טעונים שריפה בקודש היה מקום לומר שעוד יש בהם דין מעילה. אמנם לפי האמת גם לדעת רבי אלעזר בר צדוק מאחר שירדו הנסכים לשיתין אין בהם דין מעילה כי כלל הוא בידינו אין לך דבר שנעשית מצוותו ומועלים בו אלא מאחר שנעשית מצוותו יצא מידי מעילה.

פקיקת השיתין בזמן הניסוך

אמר ריש לקיש, בזמן שמנסכים יין על גבי מזבח, פוקקים [=סותמים] את הנקב שבראש המזבח שבו הם יורדים לשיתין, כדי שלא יבלע היין, ויראה על המזבח כגרון מלא ושבע, לקיים מה שנאמר, "בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַה'" (במדבר כ"ח ז'), ושכר הוא לשון שתיה, לשון שביעה, ולשון שכרות.

שביעה מיין

מתוך הדברים הנ"ל למד רב פפא, שהאופן שבו היין משביע את האדם, אינו לפי ריבוי היין בבטנו, אלא **לפי ריבוי היין בגרונו**, שאם ימלא גרונו יין, הוא משביע אותו יותר ממה שישתה מהיין הרבה, בלגימות קטנות. [ובזה היין שונה מהמאכלים, שהם משביעים על ידי מילוי הכרס, ולא לפי הגרון].

ועל פי זה אמר רבא, שצורבא מרבנן שאין לו יין הרבה, את המעט שיש לו, יגמע בלגימות גסות, וישבע.

שתיית כוס של ברכה

נתבאר שהשביעה מהיין היא על ידי מילוי הגרון, וכן היה מנהגו של רבא בשתיית כוס של ברכה, לגמוע ממנו לגימות גדולות, דרך שביעה, משום חיבוב מצווה.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

אברהם אבינו נקרא נדיב

אברהם אבינו נקרא נדיב, **על שנדבו לבו להכיר בוראו, שנאמר, "נְדִיבֵי עַמִּים נֶאֱסָפוּ עַם אֱלֹקֵי אַבְרָהָם** כִּי לֵאלֹקִים מָגִנֵּי אֶרֶץ מְאֹד נַעֲלָה" (תהילים מ"ז י), והסיבה שנקרא בכתוב הזה "אֱלֹקֵי אַבְרָהָם", אף שהוא גם אלקי יצחק ויעקב, כי אברהם היה תחילה לגרים, להיות לו ה' לאלוקים, ועל שנתנדב לבו להתגייר נקרא נדיב.

[שה"ש ז' ב'] מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים בַּת נָדִיב חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָּן.

"מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים בַּת נָדִיב"

כך דרש רבא את הכתוב הנ"ל: "מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים", **מה יפו פעמותיהן של ישראל בשעה שעולים לרגל**. "בַּת נָדִיב", **בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב**, כפי שנתבאר.

"חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָּן"

לדברי רב ענן, כך הוא ביאור הכתוב: "חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ" אלו דברי תורה, ונמשלו לירך שהיא מוסתרת, לומר לך, שכבוד התורה בצנעא, ולא להיות יושב ושונה בגובה של עיר, ולא לשנות לתלמידיו בשוק. "כְּמוֹ חֲלָאִים" כמו הלוחות שהיו מאבנים טובות, "מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָּן", כמו שנאמר, "וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹקִים הֵמָּה" (שמות ל"ב ט"ז).

[מיכה ו' ח'] הִגִּיד לְךָ אָדָם מַה טּוֹב וּמָה ה' דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם אֱלֹקֶיךָ.

"וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם אֱלֹקֶיךָ"

נאמר בספר מיכה (ו' ח') "הִגִּיד לְךָ אָדָם מַה טּוֹב וּמָה ה' דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם אֱלֹקֶיךָ".

וביאר רבי אלעזר, "עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט" זה עשיית הדין, "וְאַהֲבַת חֶסֶד" זו גמילות חסדים, "וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם אֱלֹקֶיךָ" **זו הוצאת המת והכנסת כלה לחופה**, [שנאמר בהם לשון לכת "טוֹב לָלֶכֶת אֶל בֵּית אֵבֶל מִלֶּכֶת אֶל בֵּית מִשְׁתֶּה" (קהלת ז' ב')], ואמר הכתוב "וְהַצְנֵעַ

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

לֶכֶת", **לומר לך, גם במקומות אלו צריך צניעות, לסעוד במדה** נאה, **ולשמוח במדה** נאה, **ולא להנהיג קלות ראש בעצמו. ויש מפרשים**, שהצניעות האמורה בדברים אלו היא, **שאם צריך לבזבז להוצאת מת עני או להכנסת כלה ענייה, יעשה בצנעא, ולא יפרסם**. וכן מפרש בשאלתות דרב אחא.

והלא דברים קל וחומר, ומה דברים שדרכם לעשותם בפרהסיא, אמרה תורה הצנע לכת. **דברים שדרכם לעשותן בצנעא**, [כגון צדקה הניתנת לעני בסתר, שאין צריך להודיע לשום אדם[א]], **על אחת כמה וכמה שצריך להיות בהצנע**, [**והוא הדין לדברי תורה**, כמאמר רב ענן לעיל].

גדול העושה צדקה יותר מכל הקרבנות

אמר רבי אלעזר, גדול העושה צדקה יותר מכל הקרבנות, **שנאמר**, "**עֲשֹׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט נִבְחָר לַה' מִזָּבַח**" (משלי כ"א ג'), וכל הקרבנות, [חטאת ואשם ועולה ושלמים], כולם בכלל זבח.

גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה

ואמר רבי אלעזר, גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה, **שנאמר**, "**זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה קֻצְרוּ לְפִי חֶסֶד**" (הושע י' י"ב) קרא הכתוב לזריעה צדקה, ואת החסד קרא קציר, **וטובה קצירה מזריעה**, שכן כשאדם זורע, ספק אם יצמח ויאכל, ספק לא יצמח או ילקה בשדפון וברד, אבל כשהוא קוצר, ודאי יאכל.

צדקה משתלמת לפי חסד שבה

הדבר שנותן לעני הוא הצדקה, והטורח שטורח הוא החסד, [כגון מוליכה לביתו או טורח שתעלה לו להרבה, כגון נותן לו פת אפויה או בגד ללבוש, או מעות בעת שהתבואה מצויה, שלא יוציא מעותיו לאיבוד, שנותן לבו ודעתו לטובתו של עני].

ואמר רבי אלעזר, אין צדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה, שנאמר, "זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה קֻצְרוּ לְפִי חֶסֶד", הצדקה היא הזריעה שזורע, כדי לקצור לקבל שכר, וקצרו לפי חסד,

---

[א] מה שאין כן במת ובכלה, לפי שאחרים מתעסקין בהן ויודעין היציאה משל מי. [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

שתקבלו שכר לפי החסד שבה.

גדולה גמילות חסדים יותר מהצדקה

בשלשה דברים גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה.

א. צדקה בממונו, גמילות חסדים בין בגופו, [כגון מספיד למת, נושאו, קוברו, משמח חתן, מלוה חבירו בדרך], **בין בממונו**, [מלוה לו מעות, משאילו כלים ובהמה].

ב. צדקה לעניים, גמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים.

ג. צדקה לחיים, גמילות חסדים בין לחיים בין למתים.

העושה צדקה ומשפט

ואמר רבי אלעזר, כל העושה צדקה ומשפט, **כאילו מילא כל העולם כולו חסד**, שנאמר "אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד ה' מָלְאָה הָאָרֶץ" (תהלים ל"ג ה').

אמנם ברוב בני האדם, לא כל הקופץ לעשות צדקה וחסד מספיקים וממציאים לו אנשים מהוגנים לכך, שנאמר "מַה יָּקָר חַסְדְּךָ אֱלֹקִים" (תהילים ל"ו ח'), כלומר, מה יקר הוא, וצריך לתת לב ולטרוח ולרדף אחריו, לפי שאינו מצוי תמיד לזכות בה למהוגנים.

יוצאים מכלל זה יראי שמים, שלהם הקב"ה ממציא תמיד אנשים מהוגנים לעשות עימהם חסד, שנאמר "וְחֶסֶד ה' מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם עַל יְרֵאָיו וְצִדְקָתוֹ לִבְנֵי בָנִים" (תהילים ק"ג י"ז).

אדם שיש עליו חן

אמר רבי חמא בר פפא, כל אדם שיש עליו חן, **בידוע שהוא ירא שמים**, שנאמר "וְחֶסֶד ה' מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם עַל יְרֵאָיו".

תורת חסד

נאמר בספר משלי (ל"א כ"ו), "פִּיהָ פָּתְחָה בְחָכְמָה וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ", וביאר רבי אלעזר, איזו היא תורה של חסד, ואיזו תורה שאינה של חסד.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

- י"א הלומד **תורה לשמה** זו היא תורה של חסד, הלומד תורה שלא לשמה, זו היא תורה שאינה של חסד.

- וי"א הלומד **תורה ללמדה לאחרים**, זו היא תורה של חסד, הלומד תורה שלא ללמדה לאחרים, זו היא תורה שאינה של חסד.

מילוי המים לניסוך המים של שבת

כבר נתבאר, שבכל יום מימות החג היו ממלאים צלוחית של זהב מחזקת שלושה לוגין מן השלוח לצורך ניסוח המים.

אכן, בשבת לא היו יכולים להביא מהשילוח, משום איסור הוצאה ותולדותיו, ולכן **היו ממלאים** משם **מים בחבית של זהב מערב שבת**, **ומניחים אותה בלשכה עד למחר**.

והנה כלל בידינו, שכל דבר שנתקדש בקדושת הגוף למזבח, להיות קרב, אם עבר עליו הלילה, נפסל בלינה, והאופן שבו הדבר מתקדש, הוא על ידי נתינתו בכלי שרת.

אמנם, **לדעת זעירי**, למרות הכללים הללו, **יש מי שאומר**, **שיכולים לתת את המים שמילאו בערב שבת בכלי שרת מקודש**, **לצורך ניסוכם למחר**, **ואינם נפסלים בלינה**, אף על פי שניתנו בכלי שרת. **וזאת משני טעמים** :

(א) יש שיעור למים, כלומר המים הראויים לניסוך המים הם שלושה לוגין בלבד, ואין כלי שרת מקדשים אלא כשנותנים בהם מידה ראויה, אבל כשממלא חבית במים יותר משלושה לוגין, אינה מקדשת אותם.

(ב) כלי שרת אין מקדשים אלא מדעת, כלומר מרצון הנותן בהם, אבל כשאינו רוצה שיקדשו, כגון זה שממלא בחבית מים שלא לנסך אותם היום, אינם מתקדשים בה.

ולדברי זעירי, **משנתנו**, **בה מבואר**, **שנותנים את המים בחבית שאינה מקודשת**[א], **היא כדעת החולקים על שתי הסברות הללו**, **ואומרים** : **(א) אין שיעור למים**, כלומר מאחר שלא נתפרש בתורה שיעור שלושה לוגין, יכול לנסך כמה שירצה, ואם כן כל המים ראויים להתקדש, **(ב) וכלי שרת מקדשים אף שלא מדעת**, כלומר גם כשאינו רוצה

[א] לא נתחנכה לעבודת המזבח, שתהא קדושה לכלי שרת, דקיימא לן, כל הכלים שעשה משה, משיחתן מקדשתן, מכאן ואילך, עבודתן מחנכתן. [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

שיקדשו[א]. ולדעה זו, אם יתן את המים בחבית מקודשת, יקדשו המים[ב], ויפסלו בלינה, ולכן יש לתת אותם בחבית שאינה מקודשת.

דף נ'

ולדברי חזקיה, אמנם, לדעת האומרים שאין שיעור למים, אין המים מתקדשים אף אם יתן אותם בחבית מקודשת, ולכן **יכול לתת אותם בחבית מקודשת**.

אבל לדעת האומרים שיש שיעור למים, מעתה אין לתת את המים בחבית מקודשת, בין אם דעתם שכלי שרת מקדשים אף שלא מדעת, שאז מעיקר הדין לא יתן בהם את המים, **כי הם נפסלים** בלינה. **ובין אם דעתם שכלי שרת מקדשים מדעת בלבד**[ג], שלדעתם אמנם מעיקר הדין לא יפסלו המים הניתנים בחבית לצורך ניסוך של מחר, ובכל זאת **יש לאסור** את נתינת המים בהם, **משום הרואים**, שאינם יודעים שניתנו בהם שלא מדעת, ויהיו סבורים שניתנו מדעת, וכשיראו שמנסכים אותם למחר, **יטעו ללמוד שאינם נפסלים בלינה** אף על פי שנתקדשו מאתמול.

ולדברי רבי ינאי אמר רבי זירא, משנתנו, בה מבואר שאין למלא מים מערב שבת בחבית מקודשת, היא **אף כדעת האומרים שיש שיעור למים, וכלי שרת מקדשים לדעת בלבד, כי אף שמעיקר הדין**, משני הטעמים הללו, **אין המים מתקדשים מערב שבת, ולא נפסלים בלינה, אסרו לתת אותם בחבית מקודשת, משום הרואים**, שאינם יודעים שמים אלו ניתנו בכלי שרת לצורך ניסוך המים של מחר, שיש לו שיעור, וסבורים שניתנו לצורך קידוש ידים ורגלים[ד] של היום, ושאין לו שיעור, ומחמת טעותם

[א] דכתיב "כל הנוגע בהם יקדש" ואפילו אינו רוצה שיתקדשו עד מחר, הכלי מקדשן מיד, שלא מדעת. [רש"י].

[ב] ואם תאמר, דנעשה כמי שמלאוהו הקוף, כיון שנתמלאה שלא בזמנה, דכלי שרת אינם מקדשים שלא בזמנו, ואי משום דכי מטו לילי דבי שימשי תיקדוש, דלילה אין מחוסר זמן ומיפסלו בלינה, סוף סוף מאחר דקודם לכן נתמלאו, יש לנו לחושבן כאלו מלאו הקוף ... ויש לומר ... דשאני הכא דלא בעי בהן בגדי כהונה במילוי. [] ואם תאמר והלא צלוחית של זהב המחזקת שלשה לוגין מקודשת היתה ... ואם כן היאך היו ממלאין ממי השילוח, הא מיפסלי ביוצא, כיון דנתקדשו בכלי שרת ... ומיהו אין מכאן קושיא כל כך, דאין כלי שרת מקדש בחוץ עד שיכנס לפנים ... א"נ כלי שרת אינו מקדש כלל לפסול ביוצא ורק משחיטה ואילך נפסל ביוצא [עי' תוס'].

[ג] תימה דבפרק התודה ... פליגי ... חזקיה ... ורבי יוחנן ... ומסיק אביי דפליגי בכלי שרת מקדשין שלא מדעת חזקיה סבר מקדשין ... ויש לומר, דשאני הכא שלא בזמן הוא. אף על גב דאמרינן ... דכלי שרת מקדשין שלא בזמנו, מכל מקום, גרע שלא בזמנן מבזמנן, לענין שלא מדעת. [תוס'].

[ד] שאין מקדשים ידים ורגלים אלא במים מקודשים, דומיא דכיור שנמשח בשמן המשחה ומקדש את מימיו, והם לקידוש ידים ורגלים, ואף קתון של זהב שהיו עושין לכבודו של כהן גדול לקדש הימנו ידיו ורגליו... מקודש היה. [רש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

סבורים שנתקדשו המים היום, וכשיראו שמנסכים אותם למחר, **יטעו ללמוד שאינם נפסלים בלינה** אף על פי שנתקדשו מאתמול.

נשפכו או נתגלו המים

נתבאר, שמאחר שלא היו יכולים להביא מים מהשילוח לניסוך המים בשבת עצמה, היו מביאים משם מים בערב שבת בחבית של זהב, עבור ניסוך המים של שבת.

אמנם, אם נשפכו המים הללו בשבת, מאחר שאבדו, לא יוכלו לנסך אותם, ואחרים לא יוכלו להביא מהשילוח, ועל כרחם **יביאו מים לניסוך ממי הכיור שבעזרה**. ומי הכיור, אף על פי שנמשח והוקדש לכלי שרת ומקדש, מימיו אין נפסלין בלינה, שהיו משקעין אותו מבערב בבור[א].

וכן הדין אם נתגלו המים, שבכך נפסלו לניסוך מטעם שיתבאר בעזה"י להלן, על כרחם יביאו מים לניסוך ממי הכיור שבעזרה.

היין והמים מגולים פסולים לגבי מזבח

מבואר במשנתנו, שיין ומים שנתגלו, נפסלו למזבח לניסוך.

ובמשנתנו פירש רש"י, שהטעם לכך הוא, **משום שיש לחוש**, **שמא שתה מהם נחש**, **ונתן בהם מארסו**, **ונמצא שאין כאן שיעור מים או יין**, **כי חסרו המים והיין**, **והארס משלים את השיעור**.

וכתבו התוס' שטעם זה יתכן רק כפי סברת הגמרא מתחילה, שרצו לומר, שמשנתנו היא כדעת חכמים, האומרים, שאי אפשר לסנן ארס, ונמצא הארס מעורב ביין וחסר משיעורו. אבל לדעת רבי נחמיה, האומר, שיין שנתגלה ועבר במסננת, מותר לשתותו, מפני שארס נחש דומה לספוג, צף ועומד במקומו, ואינו עובר במסננת, באופן הזה ניתן להכשיר את היין המגולה גם למזבח, שיסננוהו, וכך יהיה יין לבד כשיעור, בלא שיהא מעורב בו חרס.

אולם מסקנת הגמרא, שלדברי הכל יין מגולה נפסל למזבח, ומודה רבי נחמיה שאינו

[א] כדאמר בסדר יומא, אף הוא עשה מוכני לכיור, שהיו משקעין במוכני הכיור, שלא יהו מימיו נפסלין בלינה. [רש"י]

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

מוכשר על ידי סינון, **כי אין זה מכובד להביא יין מגולה** שנסתנן, **אף לפני מלך בשר ודם, וכל שכן לפני מלך עליון, וכמו שאמר הכתוב על כעין זה,** "**הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ הֲיִרְצְךָ אוֹ הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ**" (מלאכי א' ח').

סליק פרק לולב וערבה

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

פרק חמישי החליל

דף נ'

שמחת בית השואבה או שמחת בית החשובה

לכבוד מצוות ניסוך המים, היו שמחים שמחה גדולה כל הלילה, עד שהולכים לשאוב את המים, ומחללים בחלילים ובכנורות ובדברים נוספים, כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך הפרק. ונחלקו רב יהודה ורב עינא כיצד היתה נקראת.

- **יש מי שאומר**, ששמחה זו היתה נקראת **שמחת בית השואבה**, **על שם שאיבת המים לניסוך**[א], **שיש לעשותה בשמחה, כמו שנאמר** "**וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן** מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה" (ישעיה י"ב ג').

- **ויש מי שאומר**, ששמחה זו היתה נקראת **שמחת בית החשובה**, **על שם ניסוך המים, שהיא מצווה חשובה, שלצורכה נבראו שיתין מששת ימי בראשית**.

חליל של בית השואבה ביום טוב ובשבת

מבואר במשנתנו, שחליל של בית השואבה שהיו מרבים בו בשמחה כל הלילה, אינו דוחה לא שבת ולא יום טוב, כלומר, אין מחללים בחליל לכבוד ניסוך המים, ולא בשבת ולא ביום טוב[ב], ואם כן, כשחל יום טוב ראשון של חג בשבת, ויש בחג ששה ימים של חול, מחללים לכבוד שמחת בית השואבה ששה ימים, וכשחל יום טוב ראשון של חג בשאר ימים, ושבת שבחג ביום אחר, נשארו חמישה ימים של חול בחג שמחללים בהם בחלילים לכבוד שמחת בית השואבה, **וזהו ששנינו החליל חמישה וששה**.

לדברי רב יוסף, משנתנו היא **כדברי הכל**. ומה שמצינו בברייתא, שלדעת רבי יוסי

[א] בירושלמי מפרש, שמשם שואבים רוח הקודש, שהשכינה שורה מתוך שמחה, דכתיב "ויהי כנגן המנגן ותהי עליו רוח ה'", ומייתי עובדא דיונה בן אמיתי, שהיה מעולי רגלים, ובשמחת בית השואבה שרתה עליו שכינה. [תוס'].

[ב] אף על גב דחליל אינו אסור אלא משום שמא יתקן כלי שיר, כמו לא מספקין ולא מטפחין דפרק משילין, וקיימא לן דאין שבות במקדש, בית השואבה שאני, כדאמרינן בגמרא, דאינה אלא משום שמחה יתירה. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ברבי יהודה, החליל דוחה את השבת, אין זה חליל של שמחת בית השואבה, אלא חליל של קרבן, שהיו הלויים אומרים שירה בשעת ניסוך היין, ומחללים בחליל, וענין זה הוא מצוה גמורה מהתורה, וצורך קרבן, ולכן דוחה את השבת. אבל חליל של שמחת בית השואבה, שאינו מצווה מהתורה, אלא ריבוי שמחה לחיבוב המצווה, מודה בו רבי יוסי ברבי יהודה, שאינו דוחה את השבת.

ולדברי רבי ירמיה בר אבא בדף נ"א, משנתנו אינה כדברי הכל, אלא **כדעת חכמים**, האומרים, שחליל של בית השואבה אינו דוחה את השבת, כי אינו מצווה, אלא תוספת שמחה בלבד. **אבל רבי יוסי בן יהודה חולק** על כך, **ואומר**, **שחליל של בית השואבה** אף שאינו מצווה גמורה, אלא תוספת שמחה, גם כן **דוחה את השבת**, **ונוהג כל שבעת ימי החג**.

ובברייתא המובאת בדף נ"א מבואר כדעת רבי ירמיה בר אבא, ודברי רב יוסף נדחו.

חליל של קרבן ביום טוב ובשבת

כשהיו מנסכים יין של קרבנות ציבור על המזבח, היו הלויים עומדים על הדוכן שבעזרה, ואומרים שירה, והיו מלווים את השירה בכלי זמר. ושנים עשר יום בשנה היו מחללים בחליל בשעת הקרבת תמיד של שחר ושל בין הערבים, כמבואר במסכת ערכין.

לדברי רב יוסף, נחלקו חכמים ורבי יוסי בר יהודה, האם חליל זה, שהיו מחללים בשעת ניסוך היין על המזבח, דוחה את השבת.

- לדעת רבי יוסי ברבי יהודה, הליווי של כלי הזמר לשירת הלוויים הוא מעיקר המצווה [=עיקר שירה בכלי], ומאחר שכן עיקר המצווה, וזהו צורך ההקרבה, כשם שההקרבה דוחה את השבת, כך השירה דוחה את השבת, ומחללים בחליל גם בשבת.

- ולדעת חכמים, מצוות שירת הלויים היא מה שהם משוררים בפיהם [=עיקר שירה בפה], ומה שמלווים אותם בכלי נגינה אינו מעיקר המצווה, אלא להנעים את הקול בלבד [=לבסומי קלא], ואינו דוחה את השבת.

לדברי רבי ירמיה בר אבא בדף נ"א, לא נחלקו חכמים ורבי יוסי בדבר זה, **ולדברי הכל**, מאחר ששיר של קרבן הוא חלק מעבודת הקרבנות, מצווה גמורה הוא, **ודוחה את השבת.**

ומסקנת הגמרא בדף נ"א כדעת רבי ירמיה בר אבא, ודברי רב יוסף נדחו.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

כלי שרת עשויים עץ

נחלקו חכמים בברייתא, בדין כלי שרת שעשה אותם מעץ. **לדעת רבי, פסולים** הם, כי אין כלי שרת אלא של מתכת. **ולדעת רבי יוסי ברבי יהודה, כשרים** הם. **ונאמרו מספר ביאורים למחלוקתם**.

א. נחלקו אם עיקר שירה בפה או בכלי.

רב יוסף אמר, שהחכמים הללו נחלקו, אם עיקר שירה בפה בלבד, או גם בכלי.

- לדעת רבי יוסי ברבי יהודה, עיקר שירה בכלי, ואם כן, כלי נגינה שניגנו בהם בזמן שירת הקרבן כלי שרת הם, ומצינו שהיו מעץ, שכן מימות משה היו מנגנים באבוב, ואם כן למדנו, שכלי שרת מעץ כשרים, והוא הדין לשאר כלי שרת.

- ולדעת רבי, עיקר שירה בפה ולא בכלי, ואם כן, כלי נגינה שניגנו בהם בזמן שירת הקרבן אינם כלי שרת, ואף שמצינו שהיו מעץ, אין ללמוד מהם שיהיו כלי שרת נעשים מעץ.

ב. נחלקו אם דנין אפשר משאי אפשר.

שוב אמרו, שאפשר שלדברי שניהם עיקר שירה בכלי, ואם כן מצינו אבוב של מקדש שהיה כלי שרת של עץ, אולם בדבר זה נחלקו.

- לדעת רבי יוסי ברבי יהודה, דנין אפשר משאי אפשר, כלומר אף שהיה מקום לחלק ולומר, שדווקא אבוב, שאין אפשרות לעשותו ממתכת[א], מוכשר להיות כלי שרת של אבל דברים אחרים, שיש אפשרות לעשותם ממתכת, אינם כשרים בשל עץ, מכל מקום אין אומרים כן, ולמדים מאבוב, שגם שאר כלי שרת מוכשרים להיות של עץ.

- ולדעת רבי, אין דנין אפשר משאי אפשר, ודווקא אבוב שאי אפשר לעשותו של מתכת מוכשר להיות של עץ, אבל שאר דברים, אינם כשרים אלא ממתכת, כמנורה.

ג. נחלקו אם התורה נדרשת בריבוי ומיעוט או בכלל ופרט.

שוב אמרו, שאפשר שלדברי שניהם אין ללמוד מאבוב של מקדש שהיה של עץ, שיהיו

[א] כדמפרש בערכין, שצפהו זהב ולא היה קולו ערב, נטלו את ציפויו, והיו קולו ערב. [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

כלי שרת של עץ, וזאת מאחד מהטעמים הבאים. (א) כי לדעת שניהם עיקר שירה בפה, ואם כן אבוב לא היה כלי שרת ואין ללמוד ממנו כיצד יהיו כלי שרת. (ב) א"נ דעתם שעיקר שירה בכלי, ואבוב כלי שרת, מכל מקום אין דנין אפשר משאי אפשר, ולכן כלים שניתן לעשותם מתכת, אין לעשותם עץ.

ומחלוקתם בענין כלי שרת אם נעשים של עץ, אינה משום שמצינו אבוב כלי שרת של עץ, אלא כיצד התורה נדרשת.

- לדעת רבי יוסי ברבי יהודה, התורה נדרשת במידת ריבוי ומיעוט, כלומר, כשיש בתורה כלל ולאחריו פרט, הפרט אינו פירושו של הכלל, אלא הכלל מרבה הכל, והפרט בא למעט לומר, לא הכל, אלא דברים כעין הפרט, וכשיש לאחר מכן כלל נוסף, הרי זה בא לרבות הכל, ולומר שלא נמעט מהפרט אלא דבר אחד בלבד. והנה בענין עשיית המנורה נאמר ריבוי ומיעוט וריבוי, "וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת" [=ריבוי], "זָהָב טָהוֹר" [=מיעוט], "מִקְשָׁה תֵּעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה" [=ריבוי], ואם כן ניתן לעשות כלי שרת בכל דבר ואף בכלי עץ, ולא נתמעטו אלא כלי חרס, הראויים להתמעט יותר משאר כלים.

- ולדעת רבי, התורה נדרשת במידת כלל ופרט, כלומר, כשיש בתורה כלל ולאחריו פרט, הפרט הוא פירושו של הכלל, לומר לך, זה הוא הכלל ולא דבר אחר, וכשיש לאחר מכן כלל נוסף, הרי זה בא לרבות דברים הדומים לפרט. והנה בענין עשיית המנורה נאמר כלל ופרט וכלל, "וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת" [=כלל], "זָהָב טָהוֹר" [=פרט], "מִקְשָׁה תֵּעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה" [=כלל], ואם כן אין לעשות אלא כעין הפרט, כלומר כלי מתכות ולא כלי עץ.

דף נ"א

המחללים בחלילים בשעת שירת הלוויים

נתבאר, שבשעה שהיו מנסכים את היין של קרבנות הציבור, היו הלוויים אומרים שירה בפה, ומלווים אותם בכלי נגינה. ונחלקו חכמים מי מלווים אותם בכלי נגינה.

לדעת רבי מאיר – **עבדי כהנים** היו מנגנים בכלי נגינה בשעה שהלוויים אומרים שירה.

ולדעת רבי יוסי – **ישראלים מיוחסים** שאלמנותיהם ובנותיהם כשרות לכהונה, היו מנגנים בכלי נגינה בשעה שהלוויים אומרים שירה, ושם משפחותיהם היה משפחת בית הפגרים ומשפחת בית צפריא, והיו ממקום הנקרא אמאום.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ולדעת רבי חנינא בן אנטיגנוס – **לוויים** היו מנגנים בכלי נגינה.

מתחילה היה נראה, שמחלוקת זו היא בדין, כלומר רבי מאיר אומר שהכל מותרים לנגן, רבי יוסי אומר שאין מנגנים אלא מיוחסים, ורבי חנינא אומר שאין מנגנים אלא לוויים.

ולפי זה אמר רב פפא, שהחכמים הללו נחלקו אם עיקר שירה בפה או בכלי. לדעת רבי חנינא בן אנטיגנוס עיקר שירה בכלי, ולכן רק לוויים מותרים לנגן בכלי הנגינה, אבל ישראלים אסורים. ולדעת רבי מאיר עיקר שירה בפה, אבל בכלים הכל מותרים לנגן, ואפילו עבדי כהנים.

אולם הקשו על דבריו, כי לפי זה, סברת רבי יוסי אינה מובנת, שכן אם לדעתו עיקר שירה בפה, גם עבדי כהנים מותרים לנגן, ואם עיקר שירה בכלי, רק לוויים מותרים לנגן, ולמה עשה פשרה אסר לעבדי כהנים והתיר לישראלים מיוחסים.

ומסקנת הגמרא, שלדעת כל החכמים הללו **עיקר שירה בפה**[א], **ואם כן, מעיקר הדין כולם מודים שהכל מותרים לנגן בכלי הנגינה, אפילו עבדי כהנים, ומחלוקתם אינה בדין, אלא מי ניגן בפועל, ויש נפקא מינה בדבר**.

לדעת רבי מאיר, בפועל היו המנגנים עבדי כהנים, ואם כן, אם ראו אדם מנגן על הדוכן, אין ללמוד מכאן שהוא מיוחס או לוי, ויתכן שהוא עבד. [=**אין מעלין מדוכן לא ליוחסין ולא למעשר**].

ולדעת רבי יוסי, בפועל היו המנגנים ישראלים מיוחסים, ואם כן, אם ראו אדם מנגן על הדוכן, יש מכאן ראיה שהוא מיוחס, אבל אין ראיה שהוא לוי. [=**מעלין מדוכן ליוחסין ולא למעשר**[ב]].

ולדעת רבי חנינא בן אנטיגנוס, בפועל היו המנגנים לוויים, ואם כן אם ראו אדם מנגן

[א] ותימה, דהכא מסקינן דכולי עלמא עיקר שירה בפה, והתם קתני רישא, דחליל מכה בשמונה ימי החג, ואי אפשר בלא שבת. ויש לומר דהא מפרש טעם, משום דאין שבות במקדש. ובירושלמי פריך ומשני, רישא רבי יוסי ברבי יהודה היא. [תוס'].

[ב] שמפני דבר זה לא הרגילו עבדים לעמוד שם. כך פירש בקונטרס. משמע שרוצה לומר, דפליגי בהכי, דמר סבר אין להעמיד עבדים לדוכן, דחיישינן שמא יעלום ליוחסין ולמעשר, ומר סבר לא חיישינן למעשר, אבל חיישינן ליוחסין, ומר סבר אף ליוחסין לא חיישינן. ואין הלשון משמע כן, דקאמר והכא בהא קא מיפלגי, מר סבר הכי הוה מעשה, ומר סבר הכי הוה מעשה, משמע שהמעשר אין תלוי בהעלאה, אלא העלאה תלויה במעשר, דמר סבר הכי הוה מעשה, שהלוים היו בקיאים בכלי שיר, ומר סבר עבדים היו בקיאים יותר מן הכל, והעמידום. ומיהו פרק שני דערכין משמע כפירש הקונטרס, דגרס, והכא במעלין מדוכן למעשרות וליוחסין קמיפלגי. ומיהו גם לפי מה שפירשתי שם יש לישבו. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

על הדוכן, יש מכאן ראיה שהוא מיוחס ולוי. [=**מעלין מדוכן ליוחסין ולמעשר**].

טעמם של האומרים עיקר שירה בכלי

נתבאר, שיש אומרים, שעיקר שירת הלווים היא גם בכלי, כלומר ליוו את השירה בפה בכלי נגינה, וראייתם **מהכתוב**, "וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ לְהַעֲלוֹת הָעֹלָה לְהַמִּזְבֵּחַ וּבְעֵת הֵחֵל הָעוֹלָה **הֵחֵל שִׁיר ה'** וְהַחֲצֹצְרוֹת **וְעַל יְדֵי כְּלֵי דָוִיד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל**" (דה"י ב' כ"ט כ"ז), מבואר, שכלי דוד הם בכלל השיר.

והחולקים עליהם אומרים, שכלי דוד אינם בכלל השירה, ובאו רק להנעים את השירה [=לבסומי קלא].

טעמם של האומרים עיקר שירה בפה

נתבאר, שיש אומרים, שעיקר שירת הלווים היא בפה בלבד, אבל כלי הנגינה שליוו את שירתם אינם מעיקר השירה, וראייתם **מהכתוב**, "וַיְהִי כְּאֶחָד לַמְחַצְּרִים[א] **וְלַמְשֹׁרְרִים לְהַשְׁמִיעַ קוֹל אֶחָד** לְהַלֵּל וּלְהֹדוֹת לַה' וּכְהָרִים קוֹל בַּחֲצֹצְרוֹת וּבִמְצִלְתַּיִם וּבִכְלֵי הַשִּׁיר וּבְהַלֵּל לַה' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ וְהַבַּיִת מָלֵא עָנָן בֵּית ה'" (דה"י ב' ה' י"ג), ולא נזכר בכתוב כלי ניגון, הרי שהשיר הוא בפה בלבד[ב].

והחולקים עליהם דורשים את הכתוב בהיקש, כלומר, הוקשו משוררים למחצצרים, לומר לך, מה אלו בכלי, אף אלו בכלי.

שמחה שלא היתה כמותה

מי שלא ראה **שמחת בית השואבה**, לא ראה שמחה מימיו.

[א] "למחצצרים" כתיב.

[ב] וחצוצרות לאו כלי שיר נינהו, שהן לתקיעות התמידין והמוספין. [רש"י]. ותימה, קרא גופיה כתוב בכלי שיר, דקרא הכי כתיב בדברי הימים גבי שלמה, "כאחד למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד להלל ולהודות לה' וכהרים קול בחצוצרות ובמצלתים ובכלי השיר ובהלל לה' כי טוב כי לעולם חסדו". ויש לומר דדייק מדחלקם לשני הילולים, דמעיקרא כתיב גבי שירה בפה, "להשמיע קול אחד להלל להודות לה'", ולבתר הכי כתיב גבי כלי השיר "ובהלל לה'", שמע מיניה דעיקר שירה בפה, וכלי השיר לבסומי קלא. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

כרך נחמד שלא היה כמוהו

מי שלא ראה **ירושלים בתפארתה**, לא ראה כרך נחמד מעולם.

בנין מפואר שלא היה כמוהו

מי שלא ראה **בית המקדש בבנינו**, לא ראה בנין מפואר מעולם.

וביארו, שאין הכוונה לבית מקדש ראשון שבנה שלמה. וגם לא לבית מקדש שני בתחילתו, שבנאו נחמיה בן חכליה. אלא לבנין **שבנה הורדוס**, כמאה שנה לפני חורבן בית שני, שסתר את הבית כדי לבנות נאה ממנו.

ואמר רבה, שבנאו הורדוס באבני שייש, חלקם צבועים כעין ירוק, וחלקם לבנים [=מרמרא]. וי"א שהיו גם בגוון שלישי, צבועים צבע כחול. והיתה שורת אבנים נכנסת ושורה יוצאת [כדי שיקבלו האבנים סיד], שהיה סבור לחפות את הבית בזהב. אולם החכמים אמרו לו שיניח אותו כמות שהוא, שכך מראו יפה יותר, שהוא נראה כגלי הים, שהאבנים משונות במראיהן זו מזו, והעינים המסתכלות בהן שוטטות, ונראות כאילו גלי הים הם נדים ונעים.

כבוד ישראל שלא היה כמהו

לאחר חורבן בית ראשון והריגת גדליה בן אחיקם, ברחו יוחנן בן קרח ושרי החיילים לאלכסנדריא של מצרים, ואף שלאחר מכן עלה שם נבוכדנצר והחריב את מצרים ונהרגו מישראל שהיו שם, כמו שנתנבא עליהם ירמיה, לאחר זמן עלו בניהם שם לגדולה ועושר, [עד שהחריבם אלכסנדרוס, כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

ואמר רבי יהודה, מי שלא ראה **דיופלוסטון של אלכסנדריא של מצרים**, לא ראה בכבודם של ישראל. ["דיופלוסטון" הוא בלשון יונית "דיו" שנים, "פלו" לשון שרים, כמו מטרפולין ... "סטון", לשון סטיו, כלומר ספסל. ואם כן דיופלוסטון פירושו ספסל כפול של שרים].

אמרו, **כמין** בסילקי [=**ארמון**] **גדולה** היתה, סטיו [=**ספסל**] **לפנים** מסטיו [=**ספסל**]. **פעמים שהיו שם ששים רבוא כיוצאי מצרים**, ויש אומרים כפלים כיוצאי מצרים.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

והיו בה שבעים ואחת קתדראות של זהב, כנגד שבעים ואחד זקנים של סנהדרי גדולה [שעשו להם סנהדרין[א]], כל אחת ואחת אינה פחותה מעשרים ואחד רבוא ככרי זהב.

ובימה של עץ באמצעיתה, וחזן הכנסת [=שמש הצבור] **עומד עליה, והסודרין בידו, וכיון שהגיע לענות אמן,** [שהיה שליח שלפני התיבה גומר ברכתו, והן לא היו יכולין כולן לשמוע קולו], **הלה מניף בסודר, וכל העם עונין אמן**[ב].

ולא היו יושבין מעורבין, אלא זהבין [=צורפי זהב] בפני עצמן, וכספין [=צורפי כסף] בפני עצמן, ונפחין [=חרשי ברזל] בפני עצמן, וטרסיים [=חרשי נחושת] בפני עצמן, וגרדיים [=אורגין] בפני עצמן.

וכשעני נכנס שם, היה מכיר בעלי אומנתו, ונפנה לשם, [ונשכר להם למלאכתם], **ומשם פרנסתו** ופרנסת אנשי ביתו.

ואמר אביי, שאת כולם הרג אלכסנדרוס מוקדן[ג], שכשהגיע אליהם בספינותיו, מצא אותם קוראים בתורה את הכתוב, "יִשָּׂא ה' עָלֶיךָ גוֹי מֵרָחוֹק מִקְצֵה הָאָרֶץ כַּאֲשֶׁר יִדְאֶה הַנָּשֶׁר גּוֹי אֲשֶׁר לֹא תִשְׁמַע לְשֹׁנוֹ" (דברים כ"ח מ"ט), אמר, עלי נאמר הכתוב הזה, שהרי הייתי אמור להגיע לכאן בעשרה ימים, ונשאה הרוח את הספינות בחמישה ימים, ואם כן, גזרת הכתוב היא שאבוא ואחריבם.

ואמרו, שהסיבה שנענשו, **כי עברו על הכתוב,** "רַק לֹא יַרְבֶּה לּוֹ סוּסִים וְלֹא יָשִׁיב אֶת הָעָם מִצְרַיְמָה לְמַעַן הַרְבּוֹת סוּס וַה' אָמַר לָכֶם **לֹא תֹסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד**" (דברים י"ז ט"ז).

[א] תימה, הא דתנן פרק קמא דסנהדרין, סנהדרי גדולה היתה של שבעים ואחד, רבי יהודה אומר שבעים, ואם כן הוא להו לעשות רק שבעים קתדראות. ומתוך כך צריך לפרש, שאותה קתדרא היתה למופלא שבבי"ד, ולא היה מן החשבון, דאי לאו הכי, קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה. [תוס'].

[ב] בערוך קשיא ליה לרבינו נסים, הא דאמר בריש גמרא דשלשה שאכלו, אין עונין אמן **אמן יתומה**, והא הכא לא שמעו הברכה, אלא בהנפת הסודרין יודעין שהגיע עונת אמן, והן עונין אמן יתומה. ומפרש בשם רבנן דבני מערבא, שעל מי **שהוא חייב ברכה** קאמר, **ובענייתו אמן רוצה לצאת ידי חובתו, צריך שישמע ואחר כך יענה אמן**, ולא יענה אמן יתומה. והא דעונין אמן בהנפת סודרין, היינו בקריאת ספר תורה, ולא בתפלה, ולא בדבר ששליח מוציא רבים ידי חובתן ... ובברכות ירושלמי בסוף אלו דברים קאמר, איזו היא אמן יתומה, הונא אמר רב **הן הן, דחייב לומר ברכה ולא ידע מה הוא עונה**. ורב כהן צדק גאון אמר, חייב צבור לשתוק ולשמוע כל ברכה וברכה מפי החזן, ואחר כך יענה אמן, לאחר שתכלה הברכה מפי המברך. ועוד יש לומר, יודעים היו לכוון סדר הברכות, שזו אחר זו במנין שמונין כסדרן. [תוס'].

[ג] כן הגרסא בגמרא לפנינו. וי"ג טרכינוס. וי"א אלכסנדרוס בלבד ואינו אלכסנדרוס מוקדן.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

תיקון גדול

במוצאי יום טוב ראשון של חג היו כהנים ולוויים **יורדים** מעזרת ישראל שהיא גבוהה, לעזרת נשים שהיא למטה ממנה, לשמוח בשמחת בית השואבה.

ומבואר, שהיו **מתקנים שם תיקון גדול**, כפי שיתבאר בעזה"י, כדי **שלא יתערבו האנשים והנשים**.

- בראשונה היו נשים מבפנים, בעזרת נשים, ואנשים מבחוץ, ברחבה של הר הבית ובחיל, והיו באים לידי קלות ראש.

- התקינו שיהו נשים יושבות מבחוץ ואנשים מבפנים, ועדיין היו באים לידי קלות ראש.

- התקינו שיהו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה.

וכן אמר רבי אלעזר, שכך שנינו בברייתא, חלקה עזרת הנשים היתה בראשונה, ולא היו זיזין יוצאין מן הכתלים, והקיפוה גזוזטרא, כלומר, נתנו זיזין בכתלים בולטין מן הכותל סביב סביב, וכל שנה מסדרים שם גזוזטראות, והתקינו, שיהו נשים יושבות מלמעלה [=עומדות שם בשמחת בית השואבה ורואות], ואנשים מלמטה, וזהו תיקון גדול שמתקנין בכל שנה.

והנה, **אף שאסור לשנות שום דבר בבנין בית המקדש**, כפי שיתבאר בעזה"י להלן, **דבר זה היו מותרים לתקן בעזרת הנשים**, **כי מצאו כתוב**, **בו מבואר**, **שצריך להבדיל אנשים מנשים**, **ולעשות גדר בישראל שלא יבואו לידי קלקול**.

שכשנתנבא זכריה על המספד שיספדו על משיח בן יוסף שנהרג במלחמת גוג ומגוג אמר, "וְסָפְדָה הָאָרֶץ מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת לְבָד מִשְׁפַּחַת בֵּית דָּוִיד לְבָד וּנְשֵׁיהֶם לְבָד מִשְׁפַּחַת בֵּית נָתָן לְבָד וּנְשֵׁיהֶם לְבָד" (זכריה י"ב י"ב), והדברים קל וחומר, אם באותה שעה שהיא שעת הספד וצער, שאין בה קלות ראש, ועוד שבאותו הזמן כבר יבטל יצר הרע, [כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך שישחטנו הקב"ה], ובכל זאת צריך הבדלה בין אנשים לנשים, בזמן שמחת בית השואבה, שעסוקים בשמחה, וקרובים לקלות ראש, ויצר הרע עודו שולט, על אחת כמה וכמה שצריך הבדלה בין אנשים לנשים.

אסור לשנות דבר בבנין בית המקדש

כבר נתבאר, שאסור להוסיף ולשנות דבר בבית המקדש ממה שבנה שלמה, שכך אמר

דוד לשלמה, כשצוה אותו על אופן הבנין, "הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד ה' עָלַי הִשְׂכִּיל כֹּל מַלְאֲכוֹת הַתַּבְנִית" (דה"י א' כ"ח י"ט), שהודיעו הקב"ה לדוד על ידי גד החוזה ונתן הנביא כיצד יבנה הבית, ואין לשנות.

דף נ"ב

אותו מספד

כבר הובא לעיל, המספד שהזכיר זכריה בנבואתו, "וְסָפְדָה הָאָרֶץ מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת לְבָד מִשְׁפַּחַת בֵּית דָּוִיד לְבָד וּנְשֵׁיהֶם לְבָד מִשְׁפַּחַת בֵּית נָתָן לְבָד וּנְשֵׁיהֶם לְבָד" (זכריה י"ב י"ב). והנה לעיל נכתב שמספד זה יהיה על משיח בן יוסף אולם באמת נחלקו רבי דוסא וחכמים בדבר זה.

- **יש מי שאומר**, שהספד זה יהיה **על משיח בן יוסף שנהרג**, וכן משמע מהכתוב, שהספד זה הוא צער על מיתת אדם יקר, שנאמר, "וְשָׁפַכְתִּי עַל בֵּית דָּוִיד וְעַל יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַם רוּחַ חֵן וְתַחֲנוּנִים וְהִבִּיטוּ אֵלַי אֵת אֲשֶׁר דָּקָרוּ [=יסתכלו בהרוג שלפניהם], וְסָפְדוּ עָלָיו כְּמִסְפֵּד עַל הַיָּחִיד [=כאדם המספיד בן יחיד שהיה לו מת] וְהָמֵר עָלָיו כְּהָמֵר עַל הַבְּכוֹר" (זכריה י"ב י').

- **ויש מי שאומר**, שהספד זה יהיה **על יצר הרע שנהרג**. וכדרשת רבי יהודה, לעתיד לבא מביאו הקב"ה ליצר הרע, ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים. **צדיקים נדמה להם כהר גבוה. ורשעים נדמה להם כחוט השערה**[א]. הללו בוכין, והללו בוכין.

צדיקים בוכין, [שנזכרים בצערם שהיה להם, לכבוש הרשע הזה בחייהם], ואומרים, היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה.

ורשעים בוכין ואומרים, היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה.

ואף הקדוש ברוך הוא תמה עמהם, שנאמר, "כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת כִּי יִפָּלֵא בְּעֵינֵי שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה בַּיָּמִים הָהֵם גַּם בְּעֵינַי יִפָּלֵא נְאֻם ה' צְבָאוֹת" (זכריה ח' ו').

[א] לכאורה כאן מבואר בהפך מדברי רב אסי להלן, שכן לדברי רב אסי, להלן, בתחילה דומה לחוט השערה, ומי שנמשך אחריו, דומה לו כעבותות העגלה, ואם כן, לדעת רב אסי, צדיקים שלא נמשכו אחריו, עדיין נדמה להם כחוט השערה, ורשעים שנמשכו אחריו, להם הוא כעבותו העגלה. וכאן מבואר שלצדיקים נראה כהר ולרשעים כחוט השערה. ויל"ע בדבר.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

יצר הרע בתחילה ובסוף

אמר רבי אסי, יצר הרע, **בתחילה דומה לחוט של בוכיא** [=כורי עכביש], **ולבסוף**, משאדם נמשך אחריו מעט, מתגבר והולך בו, ודומה **כעבותות העגלה**, שנאמר, "הוֹי מֹשְׁכֵי הָעָוֹן בְּחַבְלֵי הַשָּׁוְא [=בתחלה היו מביאין אותו עליהם על ידי חבלים שאינן של כלום. ולאחר מכן] וְכַעֲבוֹת הָעֲגָלָה [=חבל עבה, שקושרין בו את הפרה למחרישה] חַטָּאָה" (ישעיהו ה' י"ח)

בקשת משיח בן דוד

משיח בן דוד, שעתיד להגלות במהרה בימינו, אומר לו הקב"ה, שאל ממני דבר, ואתן לך, שנאמר "אֲסַפְּרָה אֶל חֹק [=אספר דבר זה להיות לחק ולזכרון] ה' אָמַר אֵלַי בְּנִי אַתָּה אֲנִי הַיּוֹם יְלִדְתִּיךָ [=היום אגלה לבריות שבני אתה]. שְׁאַל מִמֶּנִּי וְאֶתְּנָה גוֹיִם נַחֲלָתֶךָ וַאֲחֻזָּתְךָ אַפְסֵי אָרֶץ" (תהלים ב' ז'-ח').

וכיון שראה משיח בן יוסף שנהרג, אומר לפניו, **רבונו של עולם, איני מבקש ממך אלא חיים**.

אומר לו, חיים, עד שלא אמרת, כבר התנבא עליך דוד אביך, שנאמר, "חַיִּים שָׁאַל מִמְּךָ נָתַתָּה לוֹ אֹרֶךְ יָמִים עוֹלָם וָעֶד" (תהלים כ"א ה')

שבעה שמות יש לו ליצר הרע

דרש רבי עוירא או רבי יהושע בן לוי, שבעה שמות יש לו ליצר הרע.

א. הקב"ה קראו **רע**, שנאמר, "וַיָּרַח ה' אֶת רֵיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר ה' אֶל לִבּוֹ לֹא אֹסִף לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאֲדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעֻרָיו וְלֹא אֹסִף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת כָּל חַי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי" (בראשית ח' כ"א).

ב. משה קראו **ערל**, שנאמר, "וּמַלְתֶּם אֵת עָרְלַת לְבַבְכֶם וְעָרְפְּכֶם לֹא תַקְשׁוּ עוֹד" (דברים י' ט"ז)

ג. דוד קראו **טמא**, שנאמר, "לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹקִים וְרוּחַ נָכוֹן חַדֵּשׁ בְּקִרְבִּי" (תהלים נ"א י"ב), ומאחר שביקש לב טהור משמע שיש לב טמא הרי שיצר הרע נקרא טמא.

ד. שלמה קראו **שונא**, שנאמר "אִם רָעֵב שֹׂנַאֲךָ [שיצרך הרע רעב ותאב לעבירה], הַאֲכִלֵהוּ לָחֶם [כלומר, הטריחהו במלחמתה של תורה, שנאמר בה "לכו לחמו בלחמי"], וְאִם צָמֵא הַשְׁקֵהוּ מָיִם [=תורה, שנאמר בה "הוי כל צמא לכו למים"]. כִּי גֶחָלִים אַתָּה חֹתֶה עַל רֹאשׁוֹ

וַה' יְשַׁלֶּם לָךְ" (משלי כ"ה כ"א-כ"ב), אל תקרי "יְשַׁלֶּם לָךְ" אלא "ישלימנו לך", שיהא שלם יצרך עמך, ואוהבך, ולא ישיאך לחטוא וליאבד מן העולם.

ה. ישעיה קראו **מכשול**, שנאמר, "וְאָמַר סֹלּוּ סֹלּוּ פַּנּוּ דָרֶךְ הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדֶּרֶךְ עַמִּי" (ישעיהו נ"ז י"ד).

ו. יחזקאל קראו **אבן**, שנאמר, "וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וַהֲסִרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר" (יחזקאל ל"ו כ"ו)

ז. יואל קראו **צפוני**, שנאמר, "וְאֶת הַצְּפוֹנִי אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם" וזהו יצר הרע כפי שיתבאר בסמוך בעזה"י.

[יואל ב' כ'] וְאֶת הַצְּפוֹנִי אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם וְהִדַּחְתִּיו אֶל אֶרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה אֶת פָּנָיו אֶל הַיָּם הַקַּדְמֹנִי וְסֹפוֹ אֶל הַיָּם הָאַחֲרוֹן וְעָלָה בָאְשׁוֹ וְתַעַל צַחֲנָתוֹ כִּי הִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת.

"וְאֶת הַצְּפוֹנִי אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם" - זה יצר הרע, שצפון ועומד בלבו של אדם.

"וְהִדַּחְתִּיו אֶל אֶרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה" - למקום שאין בני אדם מצויים להתגרות בהם.

"אֶת פָּנָיו אֶל הַיָּם הַקַּדְמֹנִי" - המקדש נקרא ים, על שם שהכל נקבצים שם כמו ים, שכל הנחלים הולכים אליו, והים הקדמוני הוא מקדש ראשון, שהוא הקדמון, וכוונת הכתוב, "אֶת פָּנָיו אֶל הַיָּם הַקַּדְמֹנִי", שהקב"ה ידיח את יצר הרע כאמור לעיל, כי נתן עיניו במקדש ראשון והחריבו, והרג תלמידי חכמים שבו.

"וְסֹפוֹ אֶל הַיָּם הָאַחֲרוֹן" - ועל שנתן עיניו במקדש שני, והחריבו, והרג תלמידי חכמים שבו.

"וְעָלָה בָאְשׁוֹ וְתַעַל צַחֲנָתוֹ" - כלומר, וגם על עוולה זו, שמניח אומות העולם ומתגרה בשונאיהם של ישראל, שהיא עוולה גדולה המעלה באש וצחנה.

"כִּי הִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת" - כלומר וגם על עוולה זו, שבתלמידי חכמים מתגרה יותר מכולם. כמבואר מהמעשה הבא.

כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו

אביי שמע איש שאומר לאשה [שאינה אשתו], נשכים בבוקר ונלך בדרך יחדיו, [שהיו

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

צריכים שניהם לצאת לדרכם למחרת], אמר אביי לעצמו, אלך עימהם ואפריש אותם מעבירה.

הלך אחריהם שלוש פרסאות, עד שהגיעו לפרשת דרכים, שכל אחד היה צריך לכיוון אחר. שמע שאומרים זה לזה, דרך רחוקה בין שני מקומותינו, ואין אנו יכולים להמשיך ללכת יחד, אכן, אם היינו יכולים להמשיך יחד, היה לנו נעים.

וכשראה ושמע כל זאת, אמר אביי, אם שונאי [כלומר אני], היה מתייחד עם האשה, לא היה יכול להעמיד עצמו מלחטוא, הלך ונשען על בריח הדלת, והיה מצטער, שאותו אדם בדרגה גבוהה ממנו, ולא חטא.

בא זקן אחד ואמר לו, כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו.

התגברות יצר הרע על האדם

אמר רבי יצחק, **יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום**, שנאמר, "וַיַּרְא ה' כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם" (בראשית ו' ה') כלומר, כל היום רעתו מתוספת.

אמר רבי שמעון בן לקיש, יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום **ומבקש להמיתו**, שנאמר, "צוֹפֶה רָשָׁע לַצַּדִּיק וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ" (תהלים ל"ז ל"ב), **ואלמלא הקב"ה שעוזר לו, אינו יכול לו**, שנאמר בכתוב שאחרי כן, "ה' לֹא יַעַזְבֶנּוּ בְיָדוֹ וְלֹא יַרְשִׁיעֶנּוּ בְּהִשָּׁפְטוֹ" (תהלים ל"ז ל"ג).

הצלה מיצר הרע

תנא דבי רבי ישמעאל, **אם פגע בך מנוול זה** [=יצר הרע], **משכהו לבית המדרש** ולמד תורה.

אם אבן הוא, נימוח, שנאמר, "הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם" (ישעיהו נ"ה א'), כלומר, ילמד תורה, שנמשלה למים, ונאמר, "אֲבָנִים שָׁחֲקוּ מַיִם" (איוב י"ד י"ט), כלומר המים שוחקים את האבנים, הרי שאם יצר הרע הוא אבן, כשילמד תורה שהיא כמים, יצר הרע שהוא כאבן, נימוח.

ואם ברזל הוא, מתפוצץ, שנאמר "הֲלוֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ נְאֻם ה' וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע" (ירמיהו כ"ג כ"ט) הרי שדברי תורה הם כאש, והאש מפעפע את הברזל, הרי שאם יצר הרע הוא ברזל, כשילמד תורה שהיא כאש, יצר הרע שהוא כברזל נימוח באש,

ומתפוצץ, שהניצוצות ניתזין ממנו[א].

יצר הרע מסיתו בעולם הזה ומעיד עליו לעולם הבא

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, יצר הרע מסיתו לאדם בעולם הזה לחטוא, ולאחא מכן מעיד עליו לרעתו לעולם הבא, שנאמר, "מְפַנֵּק מִנֹּעַר עַבְדּוֹ [=כלומר יצר הרע, שהוא עבדו של אדם[ב], מפנקו ומסיתו לחטוא], וְאַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה מָנוֹן" (משלי כ"ט כ"א) כלומר באחריתו יעיד עליו, שכן "מנון" הוא "סהדה" בגמטריא של אטב"ח, [כפי שיתבאר בעזה"י בסמוך], וסהדה הוא עדות בלשון ארמית.

גימטריא של אטב"ח

בטבלה הראשונה נסדרו כל האותיות כפי ערכם המספרי:

אחדות								
א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט
1	2	3	4	5	6	7	8	9
עשרות								
י	כ	ל	מ	נ	ס	ע	פ	צ
10	20	30	40	50	60	70	80	90
מאות								
ק	ר	ש	ת	ך	ם	ן	ף	ץ
100	200	300	400	500	600	700	800	900

[א] ותימה הא משמע שהפטיש הוא ברזל, מפוצץ סלע ... ואית דגריס הכא אם ברזל הוא מפעפע, שנאמר "הלא כה דברי כאש" ואש מפעפע את הברזל, ואם סלע הוא מתפוצץ, שנאמר "וכפטיש יפוצץ סלע". ורבינו תם מקיים גירסת הספרים, ומפרש וכפטיש יפוצץ סלע, שהסלע מפוצץ את הברזל, כדאמרינן במדרש, מעשה באחד שקנה סנפירין, ובא לבדקו, נתנו על הסדן, והכה בקורנס, נבקע הסדן, ונחלק הקורנס, וסנפירין לא נחלק ממקומו, היינו הוא דכתיב "וכפטיש יפוצץ סלע" הסלע יפוצץ את הפטיש, וסנפירין הוא אבן ספיר ... וקצת קשה, דהכא מדמה פטיש ליצצר הרע, ובהנהו מדמי פטיש לדברי תורה בסנהדרין ובשבת, ושמא היינו טעמא, דמקרא אחד יוצא לכמה טעמים. וקשה לפירוש רבינו תם, דבריש מסכת תענית אמר, כל תלמיד חכם שאינו קשה כברזל, אינו תלמיד חכם, שנאמר כפטיש יפוצץ סלע, אלמא פטיש קשה ומפוצץ את הסלע. [תוס'].

[ב] שאם רצה, הרי מסור בידו, שנאמר "ואתה תמשל בו". [רש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ובגימטריא של אטב"ח, כל אות באחדות, מתחלפת עם האות המשלימה אותה לעשר [א"ט ב"ח ג"ז ד"ו]. וכל אות בעשרות מתחלפת עם האות המשלימה אותה למאה [כגון י"צ כ"פ ל"ע מ"ס]. וכל אות במאות מתחלפת עם האות המשלימה אותה לאלף [כגון ק"ץ ר"ף ש"ן ת"ם]. ונשארו הנ"ך, שלא היה לה"א בן זוג בעשיריות, ולא לנו"ן בן זוג במאות לפי סדר האותיות, ולא לכ"ף בן זוג באלפים, וחברם יחד. ובטבלה הבאה מסודרים כל החילופים.

אחדות								
א	ב	ג	ד	**ה**	**ו**	ז	ח	ט
ט	ח	ז	ו		**ד**	ג	ב	א
עשרות								
י	כ	ל	**מ**	**נ**	ס	ע	פ	צ
צ	פ	ע	**ס**		מ	ל	כ	י
מאות								
ק	ר	ש	ת	ך	ם	ן	ף	ץ
ץ	ף	ן	ם		ת	ש	ר	ק

ונמצא אותיות "מנון" מתחלפות עם אותיות "סהדה" מ"ס נ"ה ו"ד נ"ה[א].

בתחילה התעם ולבסוף בקרבם

מצד אחד נאמר, "עַמִּי בְּעֵצוֹ יִשְׁאָל וּמַקְלוֹ יַגִּיד לוֹ כִּי רוּחַ זְנוּנִים הִתְעָה וַיִּזְנוּ מִתַּחַת אֱלֹקֵיהֶם" (הושע ד' י"ב), ומשמע תעות בעלמא, ומצד שני נאמר, "לֹא יִתְּנוּ מַעַלְלֵיהֶם לָשׁוּב אֶל אֱלֹקֵיהֶם כִּי רוּחַ זְנוּנִים בְּקִרְבָּם וְאֶת ה' לֹא יָדָעוּ" (הושע ה ד'), ומשמע נטוע בלבם.

וביאר רב הונא בתחילה "הִתְעָה", ולבסוף, משאדם נמשך אחריו מעט, מתגבר והולך בו עד שנעשה נטוע "בְּקִרְבָּם".

[א] נו"ן אחרונה של "מנון" היא פשוטה, ומתחלפת בשי"ן ולא בה"א, ואם כן היה לו להיות "סהדש" ולא "סהדה". ויל"ע בדבר. שו"ר מה שכתב רש"ל ע"ש.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

הלך ... אורח ... איש

לאחר מעשה בת שבע, אמר לו נתן הנביא לדוד משל על מה שעשה, "וַיָּבֹא **הַלֶּךְ** לְאִישׁ הָעָשִׁיר וַיַּחְמֹל לָקַחַת מִצֹּאנוֹ וּמִבְּקָרוֹ לַעֲשׂוֹת לָ**אֹרֵחַ** הַבָּא לוֹ וַיִּקַּח אֶת כִּבְשַׂת הָאִישׁ הָרָאשׁ וַיַּעֲשֶׂהָ לָ**אִישׁ** הַבָּא אֵלָיו" (שמואל ב' י"ב ד').

ודקדק מכאן רבא, כיצד יצר הרע מתגבר והולך באדם. בתחילה קראו הכתוב "הַלֶּךְ", כלומר עובר דרך עליו, שאינו מתאכסן אצלו. ולאחר מכן קראו "אֹרֵחַ", שמתאכסן אצלו. ולבסוף קראו הכתוב "אִישׁ", כלומר בעל הבית.

אבר קטן יש לו לאדם

אמר רבי יוחנן, אבר קטן יש לו לאדם [=גוייה, גיד]. **מרעיבו** [מתשמיש], **שבע** [בכח שלם]. **משביעו** [בתשמיש], **רעב**, [גופו חסר כח, ורעב לעת זקנה]. שנאמר, "כְּמַרְעִיתָם וַיִּשְׂבָּעוּ שָׂבְעוּ וַיָּרָם לִבָּם עַל כֵּן שְׁכֵחוּנִי" (הושע י"ג ו').

- כן פירש רש"י, ומבואר, שמי שמרעיב את האבר הזה, נעשה שבע בגופו, שכוחו איתו, ומי שמשביע את האבר הזה, נעשה רעב בגופו, שנחלש גופו.

- אולם תוס' פירשו, שהכל הולך על אותו האבר, שאם מרעיבו, שבע האבר, ואינו צריך לשמש, ואם משביעו, רעב האבר, ורוצה לשמש עוד.

ארבעה מתחרט עליהן הקדוש ברוך הוא שבראם

אמר רב חנא בר אחא אמרי בי רב, ארבעה מתחרט עליהן הקב"ה שבראם.

א. גלות [שהגלה את ישראל]. שנאמר, "וְעַתָּה מַה[א] לִּי פֹה [=כלומר למה עשיתי דבר זה] נְאֻם ה' כִּי לֻקַּח עַמִּי חִנָּם מֹשְׁלָיו[ב] יְהֵילִילוּ נְאֻם ה' וְתָמִיד כָּל הַיּוֹם שְׁמִי מְנֹאָץ" (ישעיהו נ"ב ה').

ב. כשדים. שנאמר "הֵן אֶרֶץ כַּשְׂדִּים זֶה הָעָם לֹא הָיָה [כלומר הלוואי ולא היה] אַשּׁוּר יְסָדָהּ לְצִיִּים הֵקִימוּ בַּחוּנָיו[ג] עֹרְרוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ שָׂמָהּ לְמַפֵּלָה" (ישעיהו כ"ג י"ג).

ג. ישמעאלים. שנאמר, "יִשְׁלָיוּ אֹהָלִים לְשֹׁדְדִים [אלו ערביים השוכנים באהלים במדברות,

---

[א] "מי" כתיב.

[ב] "משלו" כתיב.

[ג] "בחיניו" כתיב.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ורועים מקנה כל ימיהם] **וּבַטֲחוֹת לְמַרְגִּיזַי אֵל לַאֲשֶׁר הֵבִיא אֱלוֹהַּ בְּיָדוֹ**" (איוב י"ב ו'), כלומר, הוא עצמו גרם לו הרגזתו, שהביאם בעולם.

ד. יצר הרע. שנאמר "בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם ה' אֹסְפָה הַצֹּלֵעָה וְהַנִּדָּחָה אֲקַבְּצָה **וַאֲשֶׁר הֲרֵעֹתִי**" (מיכה ד' ו'), כלומר, אני בראתי את יצר הרע המחטיאם, וגרמתי להם כל זאת.

אלמלא המקראות הללו נתמוטטו רגליהם

אמר רבי יוחנן, אלמלא שלש מקראות הללו, המעידים שהעונות והזכיות בידו, ותוכן הלבבות, נתמוטטו רגליהם של שונאיהן של ישראל.

א. "**וַאֲשֶׁר הֲרֵעֹתִי**", בו מבואר שהקב"ה הודה שגרם לנו לחטוא, על ידי שברא יצר הרע, [ראה לעיל].

ב. "הַכִּיּוֹצֵר הַזֶּה לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת לָכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם ה' **הִנֵּה כַחֹמֶר בְּיַד הַיּוֹצֵר כֵּן אַתֶּם בְּיָדִי בֵּית יִשְׂרָאֵל**" (ירמיה י"ח ו').

ג. "וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם **וַהֲסִרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר**" (יחזקאל ל"ו כ"ו).

ד. ורב פפא הוסיף את הכתוב "**וְאֶת רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם** וְעָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר בְּחֻקַּי תֵּלֵכוּ וּמִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם" (יחזקאל ל"ו כ"ז)

ארבעה חרשים

נאמר בנבואת זכריה (ב' ג') "וַיַּרְאֵנִי ה' אַרְבָּעָה חָרָשִׁים" כלומר ארבעה אומנים, ואמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא, שארבעה אומנים אלו הם:

(א-ב) **משיח בן דוד ומשיח בן יוסף**, שהם חרשים לבנין בית המקדש[א].

(ג) **אליהו**, שהיה חרש אבן בבנותו מזבח בהר הכרמל, [ומצינו שהוא עתיד להשתלח].

(ד) כהן צדק, הוא **שם בנו של נח**, ונקרא חרש, על שם בנין התיבה שבנה עם אביו, וכן נאמר, "וַיִּחַזֵּק חָרָשׁ אֶת צֹרֵף" (ישעיה מ"א ז') ואמרו בבראשית רבה, שהוא מלכי צדק,

---

[א] עי' לעיל בדף מ"א, שם נתבאר, שמקדש העתיד שאנו מצפים לו, בנוי ומשוכלל הוא, יגלה ויבא משמים. וילי"ע בדבר.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

שבא לקראת אברהם, וברכו וחזקו.

על דברי רב חנא הללו, הקשה רב ששת קושיה, ורב חנא יישב קושייתו, ולא ידעתי אם זכיתי להבין הקושיה והתירוץ, אבל אכתוב מה שיתכן שהוא ביאור דבריהם.

הנה רב חנא ביאר, שארבעה החרשים המוזכרים בכתוב, הם אלו שיבואו לגאולתנו, והקשה על כך רב ששת, שלכאורה מבואר בכתוב שארבע חרשים אלו הם האומות שפיזרו את יהודה בגלות, שכך נאמר בכתוב שאחרי כן, "וָאֹמַר מָה אֵלֶּה בָאִים לַעֲשׂוֹת וַיֹּאמֶר לֵאמֹר אֵלֶּה הַקְּרָנוֹת [=האומות] אֲשֶׁר זֵרוּ [פיזרו] אֶת יְהוּדָה כְּפִי אִישׁ לֹא נָשָׂא רֹאשׁוֹ וַיָּבֹאוּ אֵלֶּה לְהַחֲרִיד אֹתָם לְיַדּוֹת אֶת קַרְנוֹת הַגּוֹיִם הַנֹּשְׂאִים קֶרֶן אֶל אֶרֶץ יְהוּדָה לְזָרוֹתָהּ" (זכריה ב' ד').

והשיב רב חנא שלא בא הכתוב לומר שארבעה החרשים הם הקרנות, אלא אדרבה, שארבעה חרשים יבואו לענוש את הקרנות שפיזרו את יהודה, שכך נאמר בהמשך הכתוב, "וַיָּבֹאוּ אֵלֶּה [כלומר החרשים] לְהַחֲרִיד אֹתָם [את האומות] לְיַדּוֹת אֶת קַרְנוֹת הַגּוֹיִם הַנֹּשְׂאִים קֶרֶן אֶל אֶרֶץ יְהוּדָה לְזָרוֹתָהּ".

אמר רב ששת, בהדי חנא באגדתא למה לי, כלומר מה לי אצלו בהגדה, בקי הוא בהגדה ממני, ולא אוכל לו.

שבעה רועים ושמונה נסיכי אדם

נאמר בנבואת מיכה (ה' ד') "וְהָיָה זֶה שָׁלוֹם אַשּׁוּר כִּי יָבוֹא בְאַרְצֵנוּ וְכִי יִדְרֹךְ בְּאַרְמְנֹתֵינוּ וַהֲקִמֹנוּ עָלָיו שִׁבְעָה רֹעִים וּשְׁמֹנָה נְסִיכֵי אָדָם".

ואלו הם **שבעת הרועים**: **דוד** באמצע. **אדם**, **שת**, **ומתושלח** מימינו[א]. **אברהם**, **יעקב**, **ומשה** משמאלו[ב].

ואלו הם **שמונה נסיכי אדם**: **ישי**. **ושאול**. **ושמואל**. **עמוס**. **וצפניה**. **צדקיה**. **ומשיח**. **ואליהו**.

דרך העלאת ירכי שור הגדול על ידי בנה של מרתא

אמרו על בנה של מרתא בת בייתוס הכהן, שהיה **נוטל שתי ירכות של שור הגדול**

[א] אדם שת מתושלח, מן הצדיקים שהיו קודם המבול, שלא חטאו עד דור אנוש, כדכתיב "אז הוחל וגו'". מתושלח צדיק גמור היה, כדאמרינן בחלק, שבעת ימים שנתלו לדור המבול, הן ימי אבלו של מתושלח. [רש"י].

[ב] ויצחק להיכן אזל, להציל בניו מדינה של גהינם, כדכתיב "כי אתה אבינו". [רש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

הלקוח באלף זוז, שהן כבדות מאוד, וכשהן בידיו עולה בכבש בנחת, עקב בצד אגודל, וזהו דרך כבוד כלפי מעלה, שלא להיות כנושאי משא, הממהרים כדי לפרוק משאם מעליהם.

אולם אחיו הכהנים לא הניחוהו לעשות כן, להוליך לבדו שני אברים אלו, אלא אבר אחד בלבד יטול, כדרך חלוקת אברי השור לכהנים להעלותם למזבח, כמבואר במסכת יומא, שמחלקים את האברים לכהנים הרבה, משום שנאמר "בְּרֹב עָם הַדְרַת מֶלֶךְ" (משלי י"ד כ"ח)

אור שהיה בעזרת הנשים בשמחת בית השואבה

מנורות של זהב היו שם, גבוהות חמישים אמה, ובראש כל מנורה היו ארבעה ספלים של זהב.

ולכל מנורה ארבעה סולמות, סולם אחד לכל ספל, לעלות בו, למלא בספל שמן ולתת בו פתילה.

וארבעה ילדים מפרחי כהונה עולים בסולמות, ובידיהם כדי שמן, כל כד מחזיק שלושים לוג שמן, סה"כ מאה עשרים לוג שמן לכל המנורה.

ואמרו, שבדבר זה פרחי כהונה אלו, משובחים יותר מבנה של מרתא בת בייתוס בהעלותו שתי ירכות של שור הגדול, שכן אף ששתי ירכות כבדות יותר משלושים לוג, מכל מקום להעלותם בכבש, שהוא מקום רחב ואינו משופע כל כך[א], קל יותר, מאשר להעלות כדים של שלושים לוג, בסולמות שהם צרים וזקופים.

[א] הכבש היה משפע בשיפוע אורך קרוב ארבע אמות שיפוע לכל אמה גובה, דשתים ושלשים אמה אורך לתשעה גובה. [רש"י].

ומבלאי מכנסי בגדי השרד של כהנים, ומהמייניהם [=אבנטיהם] הישנים[א], היו מפקיעים [=קורעים], ועושים פתילות, ובהם היו מדליקים.

ולפי שהמנורות גבוהות חמשים אמה, והר הבית גבוה, וכותל מזרחי שהוא לסוף עזרת נשים היה נמוך, והמנורות עולות למעלה הימנו, היתה האורה זורחת בכל העיר, ואמרו, שהיה האור גדול כל כך, עד שלא היתה חצר בירושלים, שאינה מוארת מאור בית השואבה באור גדול, ואשה היתה בוררת חיטים לאור זה[ב].

דף נ"ג

דברים שהיו עושים לשמחת בית השואבה

חסידים ואנשי מעשה היו **מרקדים לפניהם באבוקות של אור שבידיהם**, זורקים אותם כלפי מעלה, ומקבלים אותם, ויש שבקיאים לעשות כן בארבע אבוקות או בשמונה, וזורק זו ומקבל זו, וזורק זו ומקבל זו.

אמרו עליו על רבן שמעון בן גמליאל, כשהיה שמח שמחת בית השואבה, היה נוטל שמנה אבוקות של אור, וזורק אחת, ונוטל אחת, ואין נוגעות זו בזו. וכשהוא משתחוה, נועץ שני גודליו [של שתי ידיו] בארץ, ונשען עליהן עד ששוחה, ונושק את הרצפה, לקיים מה שנאמר "כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבָנֶיהָ" (תהלים ק"ב ט"ו), וזוקף, ואין כל בריה יכולה לעשות כן. [וזו היא קידה האמורה בכתובים, שכך אמרו חכמים, קידה על אפים, כלומר, אין לו להשתטח להגיע לארץ גופו, אלא פניו בלבד, מי שיודע ויכול לעשות כן, ובדורו של רבן שמעון לא היה אחד מעומדי עזרה יכול לעשות כן, אלא הוא].

ואומרים לפניהם דברי שירות ותשבחות לה', כל אחד כפי מה שהוא.

חסידים ואנשי מעשה אומרים – אשרי ילדותינו שלא ביישה את זקנותינו, [שלא עברנו עבירה בילדותינו, לבייש את זקנותנו].

[א] תימה דלא חשיב נמי כתונת, שגם היא היתה של שש. [תוס'].

[ב] בירושלמי פריך, היאך בוררת, האיכא מעילה, דשמן ופתילה היו של הקדש. ומשני, דקול ומראה וריח אין בהן משום מעילה. וקשה דבפרק כל שעה אמרינן עלה, מעילה הוא דליכא, הא איסורא איכא. ויש לומר דבוררת לאו דוקא, אלא כלומר היתה יכולה לברור מרוב אורה. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

ובעלי תשובה אומרים – אשרי זקנותנו שכפרה את ילדותנו.

אלו ואלו אומרים, אשרי מי שלא חטא, ומי שחטא ישוב וימחול לו.

אמרו עליו על הלל הזקן, כשהיה שמח בשמחת בית השואבה אמר כן, "אם אני כאן, הכל כאן. ואם איני כאן, מי כאן".

ופירש רש"י, שכך היה דורש לרבים להזהירם שלא יחטאו, כאילו מדבר בשמו של הקב"ה, "אם אני כאן הכל כאן", כלומר כל זמן שאני חפץ בבית הזה, ושכינתי שרויה בו, יהא כבודו קיים ויבאו הכל כאן. "ואם איני כאן, מי כאן", כלומר ואם תחטאו, ואסלק שכינתי, מי יבא כאן[א].

הוא היה אומר כן, למקום שאני אוהב, שם רגלי מוליכות אותי. אם תבא אל ביתי, אני אבא אל ביתך, אם אתה לא תבא אל ביתי, אני לא אבא אל ביתך, שנאמר, "מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ אֶת צֹאנְךָ וְאֶת בְּקָרֶךָ בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ" (שמות כ' כ').

והלוים היו מנגנים בכנורות ובנבלים ובמצלתים ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר, ועומדים על חמש עשרה מעלות [=מדרגות], **היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים**. [אורך המעלה ברוחב העזרה[ב], ורוחב המעלה חצי אמה, ורומה חצי אמה, כמבואר במסכת מדות ובסדר יומא].

ההורג יהרג

אף הוא [=הלל] ראה גלגולת אחת שצפה על פני המים, [שחתכו את ראשו, והטילוהו למים, והכיר בו שהוא רוצח, ופגעו בו עכשיו לסטים כיוצא בו], אמר לה, על דאטפת [=על שהצפת גלגולות של אחרים במים], אטפוך [=הציפוך אחרים עכשיו], ומטיפיך יטופון [=עוד

[א] כן פירש רש"י. אבל בירושלמי משמע, שהיה אומר על עצמו, דפריך ולקילוסיו הוא צריך, כלומר וכי היה צריך לשבחו, והכתיב" אלף אלפין ישמשוניה", ומשני דכנגד ישראל היה אומר, וחביב עליו קילוסן של ישראל מן הכל שנאמר "ונעים זמירות ישראל" וכתיב "ואתה קדוש יושב תהלות ישראל". ומיהו הא דקאמר אם אתה תבא אל ביתי אני אבא אל ביתך, לא אפשר אלא בשכינה, דהא דריש ליה מדכתיב בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך. [תוס'].

[ב] כן פירש רש"י. ומשמע שהיו המעלות הללו ישרות לכל רוחב עזרת הנשים, ולא עגולות סביב הפתח בלבד, כפי שיש בהרבה ציורים.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

יבא יום ויציפו גולגולתם של אלו שהרגוך].

רגלוהי דבר איניש אינון ערבין ביה

אמר רבי יוחנן, רגלוהי דבר איניש אינון ערבין ביה [=רגליו של בן אדם הן ערבות בו], לאתר דמיתבעי [=למקום שנגזר עליו למות בו, שמשם הוא מתבקש ליטול נשמתו], תמן מובילין יתיה [=לשם רגליו מוליכות אותו].

אליחורף ואחיה היו סופרים של שלמה, כמו שנאמר, "אֱלִיחֹרֶף וַאֲחִיָּה בְּנֵי שִׁישָׁא סֹפְרִים יְהוֹשָׁפָט בֶּן אֲחִילוּד הַמַּזְכִּיר" (מלכים א' ד' ג'), והיו יפים מאוד, ומשום יופיים נקראו בגמרא כושים.

יום אחד ראה שלמה את מלאך המות שהוא עצוב, ושאלו, מדוע הוא עצוב. והשיב לו, משום שמבקשים ממני בישיבה של מעלה את שני הכושים הללו, שהגיע זמנם למות. [והיה אפשר להבין מדבריו, שעצוב הוא על שעליו לקחתם, אולם באמת לא מפני זה היה עצוב, אלא מפני שלא היה יכול לקיים שליחותו וליטול נשמתם, כי נגזר עליהם שימותו דווקא בשער העיר לוז, ולא היו שם].

וכששמע שלמה את דברי מלאך המות, רצה להציל אותם ממיתה, ולפיכך ביקש לשולחם לעיר לוז, שאין מלאך המות שולט בתוכה, מסרם לשעירים [=שדים[א]], וציוה עליהם לקחתם לעיר לוז. וכשהגיעו לשעירי העיר לוז מתו.

למחרת ראה שלמה את מלאך המות שהוא שמח ושאלו מדוע הוא שמח. והשיב לו מפני ששלח את הכושים הללו לאותו מקום שנתבקש ליטול נשמתם שם.

מיד פתח שלמה ואמר, רגלוהי[ב] דבר איניש, אינון ערבין ביה [לשמים] לאתר דמיתבעי תמן מובילין יתיה [=משלמין ערבותן, ומוליכין אותו למקום שמתבקש שם].

לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה

אמר רבי אלעזר, לעולם אל יטיח [=יזרוק] אדם דברים כלפי מעלה, שהרי אדם גדול

[א] שהוא היה מלך עליהם, כדכתיב "וישב שלמה על כסא ה' למלך", שמלך על העליונים ועל התחתונים. [רש"י].

[ב] לאו דווקא רגליו ממש שהרי במעשה זה לא רגליהם הוליכום לשם אלא השעירים. ויל"ע בדבר.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

הטיח דברים כלפי מעלה, ואיטלא [=נעשה חיגר], וזהו לוי[א], כפי שיתבאר בעזה"י בסמוך.

לוי איטלא

נתבאר שחטא לוי כשהטיח דברים כלפי מעלה, ומאחר שחטא, והיה ראוי להיענש, כשהגיע שעה שבה סיכן עצמו, גבו ממנו חובו, ונענש.

שבשעה שלוי הראה לפני רבי כיצד היא הקידה, נעשה חיגר, [לפי שכשזוקף גופו מאליו, ואינו נשען על ידיו בחזקה לדחוף גופו למעלה, נמצא כל אונס זקיפתו על מתניו].

חכמים שעשו כמעשה זריקת האבוקות של שמחת בית השואבה

לוי היה עושה כן לפני רבי בביתו[ב], בשמונה סכינים, זורק אחד ותופס אחד.

ושמואל היה עושה כן לפני שבור מלכא מלך פרס בשמונה כוסות זכוכית מלאים יין, ואין היין נשפך.

ואביי היה עושה כן לפני רבה בשמונה ביצים, ויש אומרים בארבעה ביצים.

שמחת בית השואבה מאחר תמיד של בין הערביים עד הבקר

רבי יהושע בן חנניה מן הלויים השוערים היה, והיה בזמן בית המקדש[ג]. ואמר: כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה, **לא טעמנו טעם שינה** בעינינו, כיצד, שעה ראשונה **תמיד** של שחר, משם ל**תפלה**, משם לקרבן **מוסף**, משם ל**תפלת המוספין**, משם ל**בית המדרש**, משם ל**אכילה ושתיה**, משם ל**תפלת המנחה**[ד], משם ל**תמיד של בין הערבים**, מכאן ואילך לשמחת בית השואבה.

[א] במסכת תענית, עלית וישבת לך במרום, ואי אתה משגיח על בניך. [רש"י].

[ב] שהיה נשיא, ומכבדים אותו לשמחו, שהיה דואג תמיד בצרת ישראל ובחוליו, כדאמרינן בנדרים, יומא דמחיך ביה רבי אתי פורענות לעלמא. [רש"י].

[ג] כדאמר בערכין, וכבר הלך רבי יוחנן בן גודגדא לסייע את רבי יהושע בן חנניה בהגפת דלתות. [רש"י].

[ד] יל"ע למה הקדימו תפילת מנחה לתמיד של בין הערבים, ולא אחרו, כמו בבקר, שתחילה תמיד של שחר ואחר כך תפילה.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ודווקא טעם שינה לא טעמו, אבל ודאי היו מנמנמים מעט, שכן אי אפשר לאדם שיעברו עליו שלושה ימים בלא שינה, [ולכן אמר רבי יוחנן, שהאומר שבועה שלא אישן שלושה ימים, שבועת שוא היא, ולוקה עליה משום שאסור להישבע לשוא, אבל לא חלה לאסור אותו בשינה]. **ואמרו, שהיו מנמנמים זה על כתפו של זה** בזמן השמחה של בית השואבה[א].

חמש עשרה מעלות כנגד מי

נתבאר, שבשמחת בית השואבה שהיתה בעזרת הנשים, היו הלוויים עומדים בכלי שיר ואומרים שירה על חמש עשרה מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת הנשים[ב].

ומבואר במשנתנו שהסיבה שעשו שם חמש עשרה מעלות **כנגד חמש עשרה שיר המעלות שבתהילים**.

חמש עשרה שיר המעלות כנגד מי

רב חסדא שאל את **החכם שהיה רגיל לסדר אגדות** לפניו, האם ידוע לו כנגד מי אמר דוד חמש עשרה שיר המעלות.

ואמר לו **בשם רבי יוחנן, שבשעה שכרה דוד את השיתין**[ג], **עלה התהום, ועמד לשטוף את העולם, אמר דוד חמש עשרה מעלות, והורידן**.

שאל רב חסדא, אם כן, היה צריך לומר חמש עשרה מורדות, ולא חמש עשרה מעלות.

ואמר רב חסדא שמכל מקום, אף שהקשה על דברי רבי יוחנן, מתוך כך שנאמרו הדברים הללו לפניו, נזכר ב**עצמו**, כנגד מי אמר דוד חמש עשרה שיר המעלות.

שבשעה שכרה דוד שיתין, עלה התהום, ועמד לשטוף את העולם, אמר דוד, האם יש מי שיודע אם מותר לכתוב שם על חרס, ולזורקו בתהום, כדי שינוח, ולא היה מי

[א] וילי"ע בדבר, כיצד היו מותרים לישון חוץ לסוכה. ולדעת רבא לעיל בדף כ"ו אין קבע לשינה, ואפילו שינה מועטת אסורה חוץ לסוכה.

[ב] אבל דוכן לשיר הקרבן, אצל המזבח היה. [רש"י]. ובמס' מדות תנן ... רבי אליעזר בן יעקב אומר, מעלה היתה שם, גבוהה אמה, ודוכן נתון עליה, ואותה מעלה היתה בין עזרת ישראל לעזרת כהנים. [תוס']

[ג] לא סבירא ליה שמששת ימי בראשית נבראו. ואי סבירא ליה, שמא נתמלאו עפר או צרורות, וצריך לכרותן. [רש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

שיאמר לו[א].

אמר דוד, כל היודע דבר זה ואינו אומר, יחנק בגרונו. נשא אחיתופל קל וחומר בעצמו, ומה לעשות שלום בין איש לאשתו, [לבדוק את הסוטה, ואם טהורה היא יהא שלום ביניהם], אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה, ימחה על המים, [שכותב במגילת סוטה "יתן ה' אותך", ואחר כך מוחה את המגילה על המים], לעשות שלום לכל העולם כולו, על אחת כמה וכמה. ואמר לדוד שהדבר מותר.

כתב דוד שם על חרס[ב], והשליך לתהום, וירד התהום ששה עשר אלף אמות.

כשראה דוד, שירד התהום הרבה, אמר, ככל שהתהום גבוה וסמוך לארץ, הארץ לחה יותר, ומצמחת פירות, ואין ראוי שיהא כל כך עמוק. **אמר חמשה עשר מזמורים של שיר המעלות, והעלה את התהום חמשה עשר אלף אמות, ונשאר עמוק אלף אמות.**

-

ואמר עולא, למדנו מכאן, שעובי הארץ עד התהום אלף אמות.

ואמר רב משרשיא, מה שאנו חופרים באדמה פחות מכך, ומוצאים מים, אין זה ממי התהום אלא מסולמא דפרת כלומר, מעלות העשויות כמחילות, שבהן מי פרת עולין תחת הקרקע[ג].

ההליכה להבאת המים לניסוך

נתבאר שכל הלילה היו שמחים משום מצוות ניסוך המים, אכן את המים לא היו שואבים בלילה, כי אם ישאבום בלילה, בעלות השחר הם נפסלים.

ושני כהנים היו עומדים בשער העליון שיורד מעזרת ישראל לעזרת נשים, **ושתי חצוצרות בידיהם, וכשהיה קורא הגבר** [=תרנגול], שהוא זמן קרוב לעלות השחר, **היו**

[א] ודוד לא היה מורה הלכה בפני רבו אחיתופל, והוא היה שם. [רש"י].

[ב] מפני שהחרס צולל ויורד ואינו צף, כדי שירד וינוח על הנקב. ובאגדת דספר שמואל מפורש, שמצאו דוד על פני נקב התהום, וכתוב בו שהיה שם מששת ימי בראשית. [רש"י]

[ג] לפי שפרת גבוה מוצאו מאד, כדאמרינן בבכורות, כל הנהרות למטה מפרת, ומים היוצאים מהר גבוה, אם דרך מתוקן להם, עולין על הר כיוצא בו, ולא יותר, לפיכך, אף החופרים בהרים שבבבל, הסמוכה לפרת, מוציאין מים. [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

תוקעים ומריעים ותוקעים[א], **וזה היה סימן ללכת למלא מים לניסוך מן השילוח**[ב].

ואותם הממונים להביא את המים, היו יורדים משער עזרת ישראל לעזרת הנשים, באותן חמש עשרה מעלות.

הגיעו למעלה עשירית, חזרו הכהנים ותקעו והריעו ותקעו. [ונסתפקו רבי ירמיה, האם הכוונה למעלה עשירית מלמעלה, שכבר ירדו עשר מעלות, או למעלה עשירית מלמטה, שירדו רק חמש מעלות].

הגיעו לקרקע עזרת הנשים, חזרו הכהנים ותקעו והריעו ותקעו. ובתקיעות אלו היו מאריכים, עד שהגיעו לשער מזרחי של עזרת הנשים היוצא להר הבית.

וכשהגיעו לשער המזרחי של עזרת הנשים, **הפכו פניהם ממזרח למערב לצד העזרות וההיכל ואמרו, אבותינו שהיו במקום הזה, "אֲחֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה' וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה וְהֵמָּה מִשְׁתַּחֲוִיתֶם קֵדְמָה לַשָּׁמֶשׁ"** (יחזקאל ח' ט"ז) [כך ארע בבית הראשון, כמבואר בנבואת יחזקאל, שהיו כופרין, ולא היו פניהם לבית אלא אחוריהם אל היכל ה' וכפי שיתבאר בעזה"י להלן], **ואנו לי-ה עינינו**.

ולדעת רבי יהודה, היו כופלים דבריהם, **ואומרים "אנו לי-ה משתחוים ולי-ה עינינו מיחלות"**. [ודווקא באופן הזה, שמזכירים שני דברים, רשאים לכפול, אבל דבר אחד ממש, אסור לכפול, כמאמר רבי זירא, האומר שמע שמע, כלומר שאומר את הפסוק "שמע ישראל" שתי פעמים, משתקים אותו, כאומר "מודים מודים", שנראה מדבר כלפי שתי רשויות].

ובדף מ"ח נתבאר, שלאחר ש**חזרו מהשילוח עם המים, והגיעו לשער המים, חזרו הכהנים** שוב **ותקעו והריעו ותקעו**.

-

נאמר בנבואת יחזקאל "וַיָּבֵא אֹתִי אֶל חֲצַר בֵּית ה' הַפְּנִימִית **וְהִנֵּה פֶתַח הֵיכַל ה' בֵּין הָאוּלָם וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ כְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ אֲחֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה' וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה** וְהֵמָּה מִשְׁתַּחֲוִיתֶם קֵדְמָה לַשָּׁמֶשׁ" (יחזקאל ח' ט"ז). ואמרו חכמים, ממשמע שנאמר "וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה" כלומר מזרחה, איני יודע ש"אֲחֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה'", הלא היו עומדים בפתח ההיכל וכשפניהם קדמה אחוריהם אל ההיכל, אלא מה תלמוד לומר "אֲחֹרֵיהֶם אֶל

[א] בראש השנה יליף בכל תקיעות, פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה, ותרועה באמצע. [רש"י].

[ב] ואף שעוד לא עלה עמוד השחר, שוהין היו בתקיעות ובתרועות ובהפיכת פניהם למערב, וגם בחזרה לאחר מילוי, והיה מאיר היום קודם שיגיעו לעזרה, ועד שיקדשן בכלי לא הוכשרו ליפסל בלינה ... ואף על פי שהצלוחית היתה מקודשת, מכל מקום אין כלי שרת מקדשין בחוץ אלא בפנים. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

הֵיכַל ה'', **מלמד שהיו פורעים** [=מגלים] **עצמם, והיו מתריזים** [רעי] **כלפי מטה**.

מניין התקיעות שתקעו במקדש ביום אחד

בכל יום היו תוקעים במקדש כמה תקיעות. ומניין התקיעות שבכל יום לא היה פחות מעשרים ואחת, ולא יותר על ארבעים ושמנה.

עשרים ואחת תקיעות היו בכל יום – שלש [=תקיעה תרועה תקיעה] לפתיחת שערי העזרה [ובדף נ"ד יתבאר בעזה"י, שלדעת רבי זירא, תקיעות אלו היו רק בחול, ולדעת רבא, גם בשבת]. ותשע [שלוש פעמים תר"ת[א]] לתמיד של שחר. ותשע [שלוש פעמים תר"ת] לתמיד של בין הערבים. הרי עשרים ואחת תקיעות בכל יום [3+9+9=21].

וביום שהיו בו מוספים – **הוסיפו תשע תקיעות**, [שלוש פעמים תר"ת], מחמת קרבן מוסף, [שגם בו היה שיר]. ונמצא שביום שיש בו מוסף, [ואינו ערב שבת], תקעו 30 תקיעות.

ובכל ערב שבת – **הוסיפו שש תקיעות**, [שתי פעמים תר"ת], שלוש תקיעות כדי להבטיל את העם ממלאכה, ושלוש תקיעות להבדיל בין קודש לחול[ב]. ונמצא שבערב שבת [שלא היה בו מוסף] תקעו 27 תקיעות.

ובימי חג הסוכות – **הוסיפו שתים עשרה תקיעות מחמת מצוות היום** [ניסוך המים וערבה].

ובאמת במשניות של מסכת סוכה נמנו חמש עשרה תקיעות הנוספות מחמת מצוות

[א] שכשהיו מנסכים את נסכי התמיד, הלוויים היו משוררים, והשיר היה חלוק לשלושה פרקים ובכל פעם שהפסיקו בשיר, הכהנים היו תוקעים בחצוצרות תר"ת [והעם משתחוים], נמצא שלשלוש הפרקים תקעו שלוש פעמים תר"ת, סך הכל תשע תקיעות. [רש"י].

[ב] **תנו רבנן, שש תקיעות תוקעין ערב שבת**. ראשונה, להבטיל את העם ממלאכה שבשדות. שניה, להבטיל עיר וחנויות. שלישית, להדליק את הנר. דברי רבי נתן. רבי יהודה הנשיא אומר, שלישית לחלוץ תפילין. ושוהה כדי צליית דג קטן, או כדי להדביק פת בתנור, ותוקע ומריע ותוקע ושובת. אמר רבן שמעון בן גמליאל, מה נעשה להם לבבליים ... שתוקעין, וחוזרין ותוקעין, ומריעין, ושובתין מתוך מריעין מנהג אבותיהן בידיהן ... תנא דבי רבי ישמעאל, שש תקיעות תוקעין ערב שבת, התחיל לתקוע **תקיעה ראשונה, נמנעו העומדים בשדה מלעדור ומלחרוש ומלעשות כל מלאכה שבשדות**, ואין הקרובין רשאין ליכנס עד שיבואו רחוקין ויכנסו כולם כאחד. ועדיין חנויות פתוחות ותריסין מונחין, **התחיל לתקוע תקיעה שניה, נסתלקו התריסין וננעלו החנויות**, ועדיין חמין מונחין על גבי כירה וקדירות מונחות על גבי כירה. **התחיל לתקוע תקיעה שלישית, סילק המסלק, והטמין המטמין, והדליק המדליק**. ושוהה כדי צליית דג קטן, או כדי להדביק פת בתנור, **ותוקע ומריע ותוקע ושובת**. [מסכת שבת דף ל"ה ע"ב].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

היום, אלא שאין כל התקיעות כדברי הכל, והכל מחסרים מהם שלוש, אבל נחלקו אלו שלוש מחסרים מהם.

במשנה שבדף נ"א, המבוארת לעיל בדף זה, נמנו תשע תקיעות מחמת מצוות ניסוך המים, כשהיו הולכים למלא את המים.

שלוש תקיעות [=תר"ת] כשהיו עומדים בשער העליון.

שלוש תקיעות [=תר"ת] כשהגיעו למעלה עשירית.

ושלוש תקיעות [=תר"ת] כשהגיעו לקרקע עזרת הנשים.

ובמשנה בדף מ"ח מבואר, שלאחר שחזרו ממילוי המים, והגיעו לשער המים, תקעו עוד שלוש תקיעות [=תר"ת].

ובמשנה בדף מ"ה מבואר שכשהיו זוקפים את הערבה בצד המזבח[א] היו תוקעים שלוש תקיעות [=תר"ת].

- לדעת רבי אליעזר בן יעקב [בדף נ"ד], תקיעות של מעלה עשירית אין להם טעם, שהרי כל התקיעות היו תוקעים במקומות מסויימים, כגון תקיעות ראשונות בתחילת ההליכה בשער העליון, ולאחר מכן תקיעות ביציאה בשער המזרח, ולאחר מכן תקיעות בחזרה בשער המים, אבל מעלה עשירית אינה שער, ולמה יתקעו בה, ומאחר שיש להוסיף בחג שתים עשרה תקיעות, יוסיפו עוד שלוש על גבי מזבח, כלומר כשסומכים את הערבות על המזבח.

- ולדעת תנא קמא בברייתא [בדף נ"ד], לא היו תקיעות אלא משום מצוות ניסוך המים, שנאמר "וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה" (ישעיה י"ב ג'), אבל למצוות ערבה לא היו תוקעים, ומאחר שיש להוסיף שתים עשרה תקיעות, וחסרו שלוש, הוסיפו אותם

[א] ואני שמעתי, שלש, לגבי מזבח, כשמוליכין את המים למזבח, ותנא קמא שאמר שלא היו תוקעים אז אמר, לגבי המזבח למה לי דתקע, הא תקע ליה בשעת נסוך המים, דהא תשע לתמיד של שחר בשעת נסכים היו, שאין אומרים שיר אלא על היין. וקשיא לי, אם כן, נפישן להו תקיעות, דהא איכא הנך דתנן גבי זקיפת ערבה. או שמא זקיפת ערבה בעת שמוליכין המים למזבח היא. [רש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

במקום שניכר שהוא לניסוך המים, וקבעו להם מקום במעלה עשירית כשהולכים להביא מים לניסוך.

ונמצא, שבערב שבת שבתוך החג, היו תוקעים ארבעים ושמונה תקיעות – 21 שבכל יום [=3 לפתיחת שערים, 9 לתמיד של שחר, ו-9 לתמיד של בין הערביים]. 9 מחמת המוספים. 12 מחמת מצוות החג. 6 מחמת ערב שבת. סך הכל 48.

ואמרו שכל המניינים הללו, הם כדעת התנא של המשנה, המונה [תר"ת=] **תקיעה תרועה ותקיעה כשלוש**.

אבל לדעת רבי יהודה, כל תר"ת נמנה כאחד, ואם כן, מה שנקרא במשנה 21 תקיעות, רבי יהודה קורא אותו 7 תקיעות, ומה שבמשנה נקרא 48 תקיעות, רבי יהודה קורא אותו 16 תקיעות.

ולדעת רבי יהודה, מניין התקיעות שבכל יום, לא היה פחות משבע, ולא יותר על שש עשרה. **ולהלן יתבארו בעזה"י טעמי מחלוקתם**.

כמה תקיעות יש בתר"ת

לדעת חכמים – **תקיעה תרועה ותקיעה נחשבות כשלוש מצוות**, וכל אחת נמנית לעצמה.

וראיה לדבר, מהכתוב, "**וּבְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל תִּתְקְעוּ וְלֹא תָרִיעוּ**", שמבואר בו, שפעמים תוקעים בלא להריע, ואם כל התר"ת נחשבת כמצווה אחת, איך יתכן שיצטוו לעשות חצי מצווה.

ורבי יהודה דחה ראיה זו, כי לדעתו התקיעה לצורך הקהלת הקהל אינה מצווה, אלא סימן בעלמא, להודיע להם להיקהל, וניתן לעשות סימן, אף בדבר שבמקום מצווה נחשב כחצי מצווה. אולם לדעת חכמים אף שתקיעה זו סימן היא, כך היא המצווה, לעשות סימן בתקיעה דווקא ולא בחצי תקיעה.

ולדעת רבי יהודה – **תקיעה תרועה ותקיעה נחשבות יחד כמצווה אחת**, שהכל יחד קרוי תקיעה או תרועה, **שנאמר** "**וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה** שֵׁנִית וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים תֵּימָנָה **תְּרוּעָה יִתְקְעוּ** לְמַסְעֵיהֶם", ללמד, שתקיעה ותרועה אחת הן.

וחכמים אומרים, שלא באו הכתובים הללו לומר שתקיעה ותרועה אחת הן, אלא ללמד על סדר התקיעות, שיש תקיעה קודם התרועה, שנאמר "וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה", וכן יש תקיעה אחר התרועה, שנאמר "תְּרוּעָה יִתְקְעוּ".

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ומאחר שלדעת רבי יהודה, תקיעה תרועה ותקיעה נחשבות כמצווה אחת, התוקע תר"ת, צריך לסמוך את שלושת הקולות הללו זה לזה בלא שום הפסק, שיתקע יחד ממש[א], תקיעה תרועה תקיעה[ב].

דף נ"ד

אבל לדעת חכמים, הפסק קטן ודאי יכול להיות בין הקולות הללו. ורבי יוחנן אומר, ש**אף הפסק גדול אינו מעכב, ולכן השומע בראש השנה תשע תקיעות[ג] בתשע שעות**, [ושעה הפסק בין תקיעה לתקיעה], **יצא**.

לפי המוספים תוקעים

כשבא **רבי אחא בר חנינא מדרומא, הביא עמו ברייתא**.

נאמר, "וּבְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בַּחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם" (במדבר י' ח'), ולא נצרך הכתוב הזה ללמד על עיקר התקיעה בזמן הקרבת הקרבנות, שהרי נאמר, "וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹקֵיכֶם אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם" (במדבר י' י').

והסיבה שנאמר גם "וּבְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בַּחֲצֹצְרוֹת", לומר לך **לפי המוספים תוקעים**.

- **ולדעת רבי אחא בר חנינא מדרומא, כוונת הברייתא, שמרבים תקיעות לפי מספר המוספים**. כלומר, כשם שביום שיש בו מוסף אחד, מוסיפים בו תשע תקיעות. כך **יום שיש בו שני מוספים**, כשבת ויום טוב, **מוסיפים בו תשע תקיעות לכל אחד מהמוספים**. שאומרים למוסף שבת שיר של שבת, ותוקעים תשע תקיעות לשלשה פרקים, ואומרים למוסף יום טוב שיר של יום טוב, ותוקעים תשע תקיעות.

ובדף נ"ה דחו את דבריו, וביארו את הברייתא באופנים אחרים.

[א] היינו שלא יפסיק אפילו הפסקה מועטת, פחות מכדי לגמור שלשתן, אבל מפסיק כדי נשימה, דהפסקה צריך, כדאמר בשילהי ראש השנה, "ותקעתם תרועה", תקיעה בפני עצמה, ותרועה בפני עצמה. [עי' תוס'].

[ב] לאו אכולהו קאי, דהנך להבטיל את העם מן המלאכה היה שהות גדול בין זו לזו כדאמר בסוף במה מדליקין. [תוס'].

[ג] האמורות בראש השנה מן התורה, שלש למלכיות, תקיעה, תרועה, תקיעה. ושלש לזכרונות, ושלש לשופרות, כדאמרינן בראש השנה. והאי דעבדינן טפי, משום ספיקא דתרועה הוא, דלא ידעינן אי גנוחי הוא, אי ילולי הוא. [רש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

- **לדעת רבינא** בדף נ"ה, כוונת הברייתא לומר, ש**לפי המוספים מאריכים בתקיעות**, כלומר ממתינים לתקוע עד אחר הקרבת נסכי כל המוסיפים, ואז אומרים שיר אחד בלבד, ותוקע בשלושת פרקי השיר.

- **ולדעת רבנן דקיסרי** משמו של רבי אחא בדף נ"ה כוונת הברייתא ש**לפי המוספים מרבים בתוקעים**, כלומר מוסיפים עוד חצוצרות, אבל כולם תוקעים לכל המוספים יחד, ונחשבת הכל כתקיעה של מוסף אחד[א].

מספר התקיעות בשבת שבתוך החג

נתבאר לעיל, שהיום שבו היה מספר התקיעות הגדול ביותר הוא ערב שבת שבתוך החג, שהיו בו ארבעים ושמונה תקיעות, [21 שבכל יום לפתיחת שערים ושני תמידים. 9 למוספי החג. 12 למצוות היום. ו6 משום ערב שבת].

ואמרו, שלפי הברייתא שהביא רבי אחא בר חנינא מדרומא, שלכל מוסף היו תוקעים תשע תקיעות, **לכאורה** מצינו יום שבו **תוקעים חמישים ואחד תקיעות**, והוא שבת שבתוך החג, שיש לך לפחות מהארבעים ושמונה הנ"ל שש תקיעות שמחמת ערב שבת, ולהוסיף תשעה תקיעות מחמת מוסף שבת, ונמצא חמישים ואחת תקיעות, [21 שבכל יום, לפתיחת שערים ושני תמידים. 9 למוספי החג. 12 למצוות היום. ו9 למוסף שבת].

ותירץ רבי זירא, שהסיבה שלא נקטה משנתנו את השבת שבחג, כיום שבו מספר התקיעות הגדול ביותר, כי באמת לא היו בו חמישים ואחד תקיעות, משום **שבשבת לא היו תוקעים לפתיחת שערים**, שאינה מצווה כתקיעה של קרבן האמורה בתורה, אלא סימן בעלמא, שישמעו ויבואו למעמדם ודוכנם, ואינה דוחה שבת, **ואם כן** גם בשבת שבחג **אין** חמישים ואחד תקיעות **אלא ארבעים ושמונה** בלבד.

ואמר על כך רבא, מאן הא דלא חש לקימחא [=מי הוא זה שטוחן ומוציא סובין ואינו חושש], כלומר מרבה דברים שאינם נכונים.

א. שכן במשנתנו מבואר, שבכל יום היו תוקעים עשרים ואחת תקיעות, ושלוש **של פתיחת שערים** בתוכם, **ולא חילקו בין שבת ליום חול**[ב], ואם כן לכאורה היו בשבת

[א] וכולהו חד מיחשבי, דתנן בערכין, אין פוחתין משתי חצוצרות ומתשע כנורות, ומוסיפין עד לעולם. [רש"י].

[ב] רש"י פירש, שהקושיה היא, שאם בשבת לא היו תקיעות לפתיחת שערים, נמצא בשבת פחות מעשרים ואחת תקיעות, ואנו שנינו שלעולם לא יהיה פחות מעשרים ואחת. וילי"ע בדבר, כי אף אם בשבת לא היו תקיעות לפתיחת שערים, עדיין

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

שבחג חמישים ואחת תקיעות.

ב. ואף אם כדברי רבי זירא, שבשבת לא היו תקיעות לפתיחת שערים, ונמצא בשבת שבחג ארבעים ושמונה תקיעות כמו בערב שבת שבחג, **היה לתנא של משנתנו להעדיף להזכיר כיום שבו מספר התקיעות המרובה, את שבת שבחג, ולא ערב שבת שבחג**. שכן כשמזכיר ערב שבת שבחג, אינו מוסיף על מה שביאר תחילה, אלא ענין זה, שמחמת מצוות החג תוקעים שתים עשרה תקיעות. אבל אם היה מזכיר שבשבת שבחג היו ארבעים ושמונה תקיעות, היה מלמד דבר נוסף, והוא, שלכל מוסף מוסיפים עוד תשע תקיעות.

אמנם לדברי רבא, מטעם אחר לא הזכיר התנא את ה**שבת שבחג**, אף ש**היו בה** תקיעות לפתיחת שערים, והוא, משום שלא היו בה אלא **שלושים ותשע תקיעות**, שכן בשבת שבחג לא היו תקיעות למילוי המים, שהרי היו ממלאים את המים מערב שבת, [וכמו כן לא היו בה תקיעות למצוות ערבה, שאינה דוחה שבת], ואם כן חסרו תשע תקיעות של מילוי המים, [והיו בו 21 שבכל יום, לפתיחת שערים ושני תמידים. 9 למוספי החג. ו9 למוסף שבת].

אמנם לדעת רבי אליעזר בן יעקב, ששלוש תקיעות היו למצוות ערבה, **כשחל יום שביעי של חג בשבת**, מצוות ערבה דוחה שבת, **ונוספו שלוש תקיעות**, **והיו** בשבת שבחג **ארבעים ושתים תקיעות**.

וכל המבואר עד כאן הוא לפי דעת רבי אחא בר חנינא מדרומא, שמרבים תקיעות לפי המוספים.

אולם לפי מסקנת הגמרא בדף נ״ה, אין מרבים תקיעות לפי המוספים, ולעולם אין לכל המוספים אלא תשע תקיעות.

ואם כן, בשבת שבחג תוקעים שלושים תקיעות בלבד, כמו בשבת שבחול.

היו בו יותר מעשרים ואחת תקיעות, כי יש להוסיף תשע של מוסף שבת, ונמצא שיש בו עשרים ושבע תקיעות. ויל״ע בדבר.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

מספר התקיעות בראש השנה שחל להיות בשבת

נתבאר לעיל, שהיום שבו היה מספר התקיעות הגדול ביותר הוא ערב שבת שבתוך החג, שהיו בו ארבעים ושמונה תקיעות, [21 שבכל יום לפתיחת שערים ושני תמידים. 9 למוספי החג. 12 למצוות היום. ו6 משום ערב שבת].

ואמרו, ש**לפי הברייתא שהביא רבי אחא בר חנינא מדרומא**, שלכל מוסף היו תוקעים תשע תקיעות, מצינו יום נוסף, שבו **תוקעים ארבעים ושמונה תקיעות**, והוא ראש השנה שחל בשבת, שתוקעים בו **עשרים ואחד** תקיעות **כבכל יום**, **ועוד עשרים ושבע** תקיעות **לשלוש מוספים** הקרבים בו, מוסף שבת, ומוסף ראש חודש, ומוסף ראש השנה, סה"כ ארבעים ושמונה תקיעות.

והסיבה שלא נזכר יום זה במשנתנו, כי לא הזכיר התנא את כל הימים שבהם יש ארבעים ושמונה תקיעות, אלא אחד מהם בלבד, הוא ערב שבת שבתוך החג, ולימד בכך שמחמת החג מוסיפים שתים עשרה תקיעות, אבל ודאי יש ימים נוספים שתוקעים בהם ארבעים ושמונה תקיעות, כראש השנה שחל בשבת, וכערב פסח כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

יום נוסף שיש בו ארבעים ושמונה תקיעות

נתבאר, שהתנא שהזכיר במשנתנו את ערב שבת שבחג כיום שיש בו ארבעים ושמונה תקיעות, לא הזכיר את כל הימים שבהם יש מספר כזה של תקיעות, ויש ימים נוספים, אחד מהם הוא ראש השנה שחל בשבת, ויש יום נוסף שיש בו ארבעים ושמונה תקיעות כפי שנבאר בעזה"י.

לדעת חכמים, היום הנוסף שיש בו ארבעים ושמונה תקיעות, הוא **ערב פסח שחל באחד מימות החול** [לא שבת ולא ערב שבת], שכן מלבד עשרים ואחת תקיעות שבכל יום, יש בו עוד עשרים ושבע תקיעות בהקרבת הפסח, שהפסח היה נשחט בשלוש כתות, כת אחר כת, וכל כת בזמן הקרבת הפסח, קוראת את ההלל[א] שלוש פעמים, כי היו מרובים, וטעונים הלל בשעת השחיטה, ואם נמשכה השחיטה אחר שגמרו פעם אחת, קוראים פעם נוספת, ומבואר במסכת פסחים, שלא היו מספיקים לשחוט פסחם כל כת

[א] ומה שפירש בקונטרס שהכת קוראה את הלל, לא היתה הכת קוראה, אלא הלוים קוראים, וכן איתא בתוספתא דפסחים, הלוים היו עומדים על דוכנן ואומרים את ההלל בשיר ... [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

וכת, עד שקראוהו שלוש פעמים[א], ולכל קריאה שלש תקיעות, נמצא לכל כת תשע תקיעות, ולכל הכתות עשרים ושבע תקיעות, סך הכל ארבעים ושמונה תקיעות באותו יום.

אבל לדעת רבי יהודה, ערב פסח שחל באחד מימות החול, לא היו בו ארבעים ושמונה תקיעות, כי לדעתו כת שלישית היתה מועטת, ומעולם לא הגיעה בקריאת ההלל אף בפעם הראשונה עד "אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי" (תהלים קט"ז א'), ואם כן לכת שלישית לא היו תשע תקיעות לשלוש קריאות, אלא שלש תקיעות לקריאה אחת, ונמצא שלכל הכתות היו עשרים ואחת תקיעות, [לשתי כתות ראשונות תשעה תקיעות לכל אחת סה"כ שמונה עשרה ולשלישית עוד שלוש], ועם עשרים ואחת שבכל יום, **היו רק ארבעים ושתים תקיעות**.

אמנם גם לדעת רבי יהודה, **כשחל ערב פסח בערב שבת היו בו ארבעים ושמונה תקיעות**, שכן נוסף על ארבעים ושתים שבכל ערב פסח, היו עוד שש של ערב שבת, סה"כ ארבעים ושמונה.

מספר התקיעות בכל שבת

כבר נתבאר, שבכל יום היו עשרים ואחד תקיעות, שלוש לפתיחת שערים, ושמונה עשרה לשני מוספים.

וכמו כן נתבאר שבכל יום שיש בו מוסף, תוקעים עוד תשע תקיעות.

ואם כן, בכל שבת, מאחר שהוא יום שיש בו מוסף, היו תוקעים **שלושים** תקיעות.

[א] ואף על גב דתנן התם ... שלא שילשו מימיהן, היינו לא גמרו פעם שלישית כולו, אבל מיהו, אין כת שלא היתה גומרתו שתי פעמים ומתחלת בו פעם שלישית, ואין חסר מן התקיעות כלום, שבתחילת קריאתו תוקעין. [רש"י]. ואין הלשון משמע כן, דתנן התם, קראו את ההלל, אם גמרו שנו, ואם שנו שלשו, אף על פי שלא שלשו מימיהן, משמע שאפילו כת ראשונה לא התחילה פעם שלישית מעולם. ועוד משמע שבראשי פרקים היו תוקעין, כדאשכחן בסוף מסכת תמיד גבי שיר של תמיד, דברו הלוים בשיר, הגיעו לפרק תקעו והשתחוו העם, על כל פרק תקיעה, ועל כל תקיעה השתחואה, ושני פרקים יש בהלל, מדרבי יהודה דאמר מימיהם של כת שלישית לא הגיעה לומר אהבתי, משמע דאהבתי הוא תחילת הפרק, והודו נמי תחילת הפרק, כדאמרינן פרק לולב הגזול, מכאן שמצוה לענות בראשי פרקים, והם היו תוקעין בתחלת ההלל שלש תקיעות, כדתנן פרק תמיד נשחט, ננעלו דלתות העזרה תקעו והריעו ותקעו, וכן לכל פרק ופרק, נמצא להלל אחד תשע תקיעות, וכן לכל כת וכת, ואין לך כת שלא היתה גומרת הלל אחד לרבנן, נמצא לשלשה כתות שלשה הללות, ובהן עשרים ושבע תקיעות, אפילו כשלא היו שונות את ההלל כלל, וכשהיו שונות נפישי תקיעות טובא, אלא הני דפסיקי ליה ... [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

מספר התקיעות בערב פסח שחל להיות בשבת

נתבאר, ש**לדעת רבי יהודה**, מספר התקיעות שהיו נוספות בכל ערב פסח, היה עשרים ואחד [לכל אחת משתי כתות תשע תקיעות, ולכת שלישית שלוש תקיעות], ונמצא, שלדעתו, כשחל ערב פסח בשבת, היו **חמישים ואחת** תקיעות, שלושים משום תקיעות שבכל יום ושל שבת, ועשרים ואחת משום הקרבת הפסח.

עוד נתבאר, ש**לדעת חכמים**, מספר התקיעות שהיו נוספות בכל ערב פסח, היה עשרים ושבע [לכל אחת משלוש הכתות תשע תקיעות, סך הכל עשרים ושבע], ונמצא, שלדעתם, כשחל ערב פסח בשבת, היו **חמישים ושבע** תקיעות, שלושים משום תקיעות שבכל יום ושל שבת, ועשרים ושבע משום הקרבת הפסח.

והסיבה שלא הזכירה משנתנו יום זה, כיום שבו מספר התקיעות המרובה ביותר, **כי** ערב פסח **אינו חל** בשבת **בכל שנה**, ולא הזכירה אלא דבר שישנו בכל שנה, כערב שבת שבחג.

ואף שיש אפשרות שגם יום זה שהזכירה משנתנו לא יחול כל שנה, שכן אין ארבעים ושמונה תקיעות בערב שבת שבחג אלא כשחל בחולו של מועד, אבל בשנה שערב שבת של חג חל ביום טוב ראשון, אין תוקעים בו[א], ונמצא שאין בו ארבעים ושמונה תקיעות.

מכל מקום, הזכירה משנתנו את ערב שבת שבחג כיום שיש בו ארבעים ושמונה תקיעות בכל שנה, כי למעשה לעולם לא יחול יום טוב ראשון של חג בערב שבת, שכן לדעת משנתנו, כשראוי החודש להתקדש באופן שיחול יום טוב ראשון בערב שבת, בי"ד דוחים את החודש ביום אחד, ועושים אלול מעובר, כי אין רוצים שיהיה יום הכפורים באחד בשבת[ב].

ולהלן יתבאר בעזה"י, שאחרים חולקים על כך, ואומרים, שלעולם אין דוחים את החודש אף לצורך, ולדעתם פעמים יחול יום הכפורים באחד בשבת ויום טוב ראשון של חג בערב שבת.

[א] דאין תקיעות של שמחת בית השואבה דוחות יום טוב. אף על פי שהתקיעות של בטלה ממלאכות דוחות יום טוב ... [תוס'].

[ב] משום ירקייא ומשום מתייא, כדאיתא בראש השנה. [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

הקטרת חלבי שבת בליל יום הכפורים

כבר נתבאר, שלדעת אחרים, פעמים יחול יום הכפורים במוצאי שבת. ונחלקו חכמים, אם כשיארע כן, מותר להקטיר את חלבי תמיד של שבת במוצאי שבת שהוא יום הכפורים.

לדעת רבי ישמעאל – **חלבי שבת קרבים ביום הכפורים**.

ולדעת רבי עקיבא – **חלבי שבת אינם קרבים ביום הכפורים**.

תקיעות והבדלות בין שבת ומועדים אחרים

כבר נתבאר שכל ערב שבת היו תוקעים שש תקיעות, להבטיל את העם ממלאכה, ולקבל את השבת.

ודין זה אמור, **בין כשהיה ערב שבת יום חול, ובין כשהיה ערב שבת יום טוב**, כי מכל מקום שבת חמורה מיום טוב, וצריך להודיע לעם, להיבטל ממלאכות המותרות ביום טוב ואסורות בשבת.

וכל מוצאי שבת היו מבדילים, [בתפילה ועל הכוס, כמבואר במסכת ברכות].

וגם דין זה אמור, **בין כשהיה מוצאי שבת יום חול, ובין כשהיה מוצאי שבת יום טוב**, כי מכל מקום שבת חמורה מיום טוב, וצריך להודיע להבדיל ביניהם [ובהבדלה זו אומרים המבדיל בין קודש לקודש].

ולדברי הכל, דעת רבי עקיבא, שדווקא בחול או ביום טוב הסמוך לשבת תוקעים ומבדילים. **אבל כשחל יום הכיפורים להיות ערב שבת, אין תוקעים בו**, להודיע על כניסת שבת. **וכן כשחל יום הכיפורים במוצאי שבת, אין מבדילים בו** [בתפילה לומר המבדיל בין קודש לקודש]. והסיבה לכך, **כי** לדעת רבי עקיבא, **יום הכיפורים חשוב כמו שבת**, ואם כן, אין צריך לעשות היכר ביניהם, שאין עושים היכר תקיעות והבדלות אלא בין יום חמור ליום קל.

וכשרבי זירא היה בבבל, היה סבור שגם רבי ישמעאל האומר ששבת חמורה מיום הכיפורים לעניין הקטרת חלבי זה בזה, **מודה** הוא, **שאין צריך לתקוע** ביניהם להודיע על ההבדל הזה, **משום שדין זה שבו שבת חמורה מיום הכפורים תלוי בכהנים**

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

המקטירים, וכהנים זריזים הם, כלומר בקיאים הם בכל, שנאמר בהם, "יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב" (דברים ל"ג י') **ואינם צריכים סימנים שלא יטעו**.

וכשעלה לארץ ישראל, פגש את רבי יהודה בנו של רבי שמעון בן פזי, שאמר, שרבי ישמעאל חולק על רבי עקיבא בדין זה, כי לדעתו שבת חמורה מיום הכיפורים, שהרי חלבי שבת קרבים ביום הכיפורים, וחלבי יום הכפורים אינם קרבים בשבת, **ומאחר ששבת חמורה, יש לעשות לה היכר, ולתקוע בכניסתה** אף כשערב שבת היה יום הכיפורים.

ומבואר, שכל הנידון הזה, הוא כדעת אחרים, האומרים שיתכן שיחול יום הכפורים בערב שבת או באחד בשבת, אבל לדעת החולקים עליהם, לעולם לא יחול יום הכפורים בזמנים אלו.

דעת אחרים בסדר החודשים

כלל בידינו שבין מולד לבנה למולד לבנה עשרים ותשעה יום ומחצה ובין כל שני מולדות חמישים ותשעה יום. ולכן, לדעת אחרים, לעולם סדר החודשים הוא אחד מלא ואחד חסר, שבכך כל שני חודשים הם חמישים ותשעה יום כשני מולדות הלבנה.

ונמצא ששנה פשוטה יש בה 354 ימים, שהם 50 שבועות וארבעה ימים.

ואם כן **כשהשנה היא שנה פשוטה, לעולם יהיה בין עצרת של שנה זו לעצרת של שנה הבאה, וכן בין ראש השנה הזה לראש השנה הבאה ארבעה ימים**.

וכשהשנה מעוברת, מוסיפים חודש חסר, ונמצא שיש בשנה 383 ימים, שהם 54 שבועות וחמישה ימים, ויהיה ההפרש בין שנה זו לשנה הבאה **חמישה ימים**.

		א	ב	ג	ד	ה	ו	שבת
שנה ראשונה פשוטה	שבוע 1	ראש השנה	2	3	4	5	6	7
	שבוע 50	344	345	346	347	348	349	350
	שבוע 51	351	352	353	354			
שנה שאחר שנה פשוטה	שבוע 1					ראש השנה	2	3
שנה ראשונה מעוברת	שבוע 1	ראש השנה	2	3	4	5	6	7
	שבוע 54	372	373	374	375	376	377	378
	שבוע 55	379	380	381	382	383		
שנה שאחר שנה מעוברת	שבוע 1						ראש השנה	2

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

שיר של קרבן בראש חדש שחל להיות בשבת

מבואר בברייתא, שכשראש חודש חל בשבת, ומקריבים מוסף שבת ומוסף ראש חודש, **שיר של ראש חודש דוחה שיר של שבת**.

ולכאורה כוונת הברייתא, **שאומרים רק שיר של ראש חודש**, ולא שיר של שבת. [וכן הוא האמת לפי המסקנה].

ומכאן יש להקשות על דברי רב אחא בר חנינא מדרומא, שאמר, שמוסיפים תקיעות ושיר לכל מוסף בפני עצמו.

ויישב רב ספרא את הברייתא גם כדברי רב אחא בר חנינא, ואמר, שאמנם יש תקיעות ושיר לכל מוסף בפני עצמו, וכוונת הברייתא, **שתחילה אומרים שיר של ראש חודש, ולאחר מכן אומרים שיר של שבת**.

ואף שהיה ראוי להקדים את של שבת, כי כלל בידינו, תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, הקדימו את של ראש חודש, לפרסם שנתקדש החודש בזמנו[א]. ואף שיש היכר אחר לדבר זה, בנתינת אברי מוסף ראש חודש בראש המזבח, [כפי שיתבאר בעזה"י בסמוך], עשו עוד היכר, כי יש שרואה את זה, ויש שרואה את זה.

העלאת אברי קרבנות ציבור למזבח

במסכת יומא מבואר, שהיו מפייסים [=מטילים גורל] בכל יום על עבודות קרבנות ציבור, מי יזכה בכל אחת מהן, ובכלל זה היו מפייסים על אברי הקרבנות, מי יעלה כל אחד מהאברים למזבח.

ולא היו מעלים את האברים למזבח בפעם אחת עד מקום המערכה שבמרכזו, אלא תחילה היו מעלים אותם חלק מהדרך, ומניחים אותם שם, והולכים וקוראים את שמע, ואחר כך חוזרים [הראשונים או אחר], ומעלים את האברים עד מקום המערכה להיות נקטרים עליה.

ומאחר שפעמים היו מתעכבים מלעלות את אברי התמיד למערכה, עד אחר הקרבת המוספים, קבעו מקום לאלו ולאלו, כדי שלא יבואו להחליף ביניהם, שהרי צריך

[א] האי חשיבותא עבדינן ליה להיכרא, שיכירו דפשיטא להו לבית דין, שקידשוהו כהלכתו, ולא יגמגם לב אדם עליו, דרוב בני אדם לא ראו חידוש הלבנה. [רש"י].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

להקטיר את התמיד תחילה.

ואמרו, שאת אברי התמיד יהיו נותנים בחצי התחתון של הכבש בחציו המזרחי [וי"ג המערבי]. ואת אברי המוספים יהיו נותנים בחצי התחתון של הכבש בחציו המזרחי [וי"ג המערבי]. שהכבש אורכו שלושים ושתים אמה, והיו נותנים את האברים בתוך שש עשרה אמות תחתונות שלו. ורחבו שש עשר אמה, והיו נותנים את אברי התמיד בשמונה אמות מזרחיות, ואת אברי המוספים בשמונה אמות מערביות.

ואת אברי מוסף של ראש חודש היו מעלים בכבש לחציו העליון, עד קרוב לגובה הכרכוב [=הסובב] שהיה כנגד שני שליש מגובהו של כבש, [שגובה הכבש תשע אמות והסובב גובהו שש אמות]. והסיבה שעשו כן, כדי שיראו הכל שקרב מוסף ראש חודש, ויתפרסם שנתקדש החודש בזמנו.

דף נ"ה

לכל המוספים תקיעה אחת

רבא בר שמואל שנה ברייתא, בה מבואר, שכשיש שני מוספים ביום אחד, אין תוקעים לכל אחד בפני עצמו, אלא לאחד מהם בלבד, **שנאמר** "וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם **וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם** וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹקֵיכֶם אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם" (במדבר י' י').

- לדברי אביי, ענין זה למד מהכתוב "וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם", שהוקשו כל חדשים זה לזה,

ללמד שתקיעותיהם שוות, ואם כן, ראש תשרי שיש בו שני מוספים, שווה לשאר ראשי חדשים, ובכולם יש תקיעה אחת לכל המוספים.

- ולדברי רב אשי, ענין זה למד מהכתוב "וּבָרָאשֵׁי חָדְשֵׁכֶם", שכן "רָאשֵׁי" משמע שני ראשים, ו"חָדְשֵׁכֶם" משמע חודש אחד, כלומר חודש אחד שיש לו שני ראשים, וזה ראש השנה, שהוא ראש השנה וראש חודש, ואמר הכתוב "חָדְשֵׁכֶם" חסר, לומר לך, תקיעה אחת לכל המוספים.

ומהברייתא הזו נדחו דברי רב אחא בר חנינא מדרומא, שהיה אומר להוסיף תקיעה לכל מוסף ומוסף.

שיר של יום בחול המועד סוכות

ששה ימי חול המועד יש בסוכות, ובברייתא נסדרו שיר של יום של כל אחד מהימים הללו.

ביום ראשון של חול המועד היו אומרים מזמור כ"ט: "מִזְמוֹר לְדָוִד **הָבוּ לַה' בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַה' כָּבוֹד וָעֹז**. הָבוּ לַה' כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַה' בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ. קוֹל ה' עַל הַמָּיִם אֵל הַכָּבוֹד הִרְעִים ה' עַל מַיִם רַבִּים. קוֹל ה' בַּכֹּחַ קוֹל ה' בֶּהָדָר. קוֹל ה' שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר ה' אֶת אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן. וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ עֵגֶל לְבָנוֹן וְשִׂרְיֹן כְּמוֹ בֶן רְאֵמִים. קוֹל ה' חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ. קוֹל ה' יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל ה' מִדְבַּר קָדֵשׁ. קוֹל ה' יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר כָּבוֹד. ה' לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב ה' מֶלֶךְ לְעוֹלָם. ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן ה' יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם".

והסיבה שהיו אומרים מזמור זה, כי אותו יום הוא תחילת שמחת בית השואבה, מענין "הָבוּ לַה' כָּבוֹד וָעֹז", ואומרים במזמור זה "קוֹל ה' עַל הַמָּיִם", על שם ניסוך המים.

ביום שני של חול המועד היו אומרים מזמור נ': "מִזְמוֹר לְאָסָף אֵל אֱלֹקִים ה' דִּבֶּר וַיִּקְרָא אָרֶץ מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבֹאוֹ. מִצִּיּוֹן מִכְלַל יֹפִי אֱלֹקִים הוֹפִיעַ. יָבֹא אֱלֹקֵינוּ וְאַל יֶחֱרַשׁ אֵשׁ לְפָנָיו תֹּאכֵל וּסְבִיבָיו נִשְׂעָרָה מְאֹד. יִקְרָא אֶל הַשָּׁמַיִם מֵעָל וְאֶל הָאָרֶץ לָדִין עַמּוֹ. אִסְפוּ לִי חֲסִידָי כֹּרְתֵי בְרִיתִי עָלֵי זָבַח. וַיַּגִּידוּ שָׁמַיִם צִדְקוֹ כִּי אֱלֹקִים שֹׁפֵט הוּא סֶלָה. שִׁמְעָה עַמִּי וַאֲדַבֵּרָה יִשְׂרָאֵל וְאָעִידָה בָּךְ אֱלֹקִים אֱלֹקֶיךָ אָנֹכִי. לֹא עַל זְבָחֶיךָ אוֹכִיחֶךָּ וְעוֹלֹתֶיךָ לְנֶגְדִּי תָמִיד. לֹא אֶקַּח מִבֵּיתְךָ פָּר מִמִּכְלְאֹתֶיךָ עַתּוּדִים. כִּי לִי כָל חַיְתוֹ יָעַר בְּהֵמוֹת בְּהַרְרֵי אֶלֶף. יָדַעְתִּי כָּל עוֹף הָרִים וְזִיז שָׂדַי עִמָּדִי. אִם אֶרְעַב לֹא אֹמַר לָךְ כִּי לִי תֵבֵל וּמְלֹאָהּ. הַאוֹכַל בְּשַׂר אַבִּירִים וְדַם עַתּוּדִים אֶשְׁתֶּה. זְבַח לֵאלֹקִים תּוֹדָה וְשַׁלֵּם לְעֶלְיוֹן נְדָרֶיךָ. וּקְרָאנִי בְּיוֹם צָרָה אֲחַלֶּצְךָ וּתְכַבְּדֵנִי. **וְלָרָשָׁע אָמַר אֱלֹקִים מַה לְּךָ לְסַפֵּר חֻקָּי** וַתִּשָּׂא בְרִיתִי עָלֵי פִיךָ. וְאַתָּה שָׂנֵאתָ מוּסָר וַתַּשְׁלֵךְ דְּבָרַי אַחֲרֶיךָ. אִם

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

רָאִיתָ גַּנָּב וַתָּרֶץ עִמּוֹ וְעִם מְנָאֲפִים חֶלְקֶךָ. פִּיךָ שָׁלַחְתָּ בְּרָעָה וּלְשׁוֹנְךָ תַּצְמִיד מִרְמָה. תֵּשֵׁב בְּאָחִיךָ תְּדַבֵּר בְּבֶן אִמְּךָ תִּתֶּן דֹּפִי. אֵלֶּה עָשִׂיתָ וְהֶחֱרַשְׁתִּי דִּמִּיתָ הֱיוֹת אֶהְיֶה כָמוֹךָ אוֹכִיחֲךָ וְאֶעֱרְכָה לְעֵינֶיךָ. בִּינוּ נָא זֹאת שֹׁכְחֵי אֱלוֹהַּ פֶּן אֶטְרֹף וְאֵין מַצִּיל. זֹבֵחַ תּוֹדָה יְכַבְּדָנְנִי וְשָׂם דֶּרֶךְ אַרְאֶנּוּ בְּיֵשַׁע אֱלֹקִים".

והסיבה שהיו אומרים מזמור זה, כי כל המזמור הזה דברי כבושים לנאספים לעזרה למצוות החג ושמחים בשמחת החג, ומוכיחם, "וְלָרָשָׁע אָמַר אֱלֹקִים מַה לְּךָ לְסַפֵּר חֻקָּי", כלומר, למה לך לבא לבית זה עם שאר עמי, אם אינך חוזר בתשובה. ובאותו מזמור נאמר "זְבַח לֵאלֹקִים תּוֹדָה וְשַׁלֵּם לְעֶלְיוֹן נְדָרֶיךָ", על שחג הסוכות זמן בל תאחר הוא לשלש רגלים כסדרן, וסוף המזמור זֹבֵחַ תּוֹדָה יְכַבְּדָנְנִי וְשָׂם דֶּרֶךְ אַרְאֶנּוּ בְּיֵשַׁע אֱלֹקִים".

ביום שלישי של חול המועד היו אומרים את חלקו השני של מזמור צ"ד [פסוקים ט"ז-כ"ג]: "**מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים** מִי יִתְיַצַּב לִי עִם פֹּעֲלֵי אָוֶן. לוּלֵי ה' עֶזְרָתָה לִּי כִּמְעַט שָׁכְנָה דוּמָה נַפְשִׁי. אִם אָמַרְתִּי מָטָה רַגְלִי חַסְדְּךָ ה' יִסְעָדֵנִי. בְּרֹב שַׂרְעַפַּי בְּקִרְבִּי תַּנְחוּמֶיךָ יְשַׁעַשְׁעוּ נַפְשִׁי. הַיְחָבְרְךָ כִּסֵּא הַוּוֹת יֹצֵר עָמָל עָלַי חֹק. יָגוֹדוּ עַל נֶפֶשׁ צַדִּיק וְדָם נָקִי יַרְשִׁיעוּ. וַיְהִי ה' לִי לְמִשְׂגָּב וֵאלֹהַי לְצוּר מַחְסִי. וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם יַצְמִיתֵם ה' אֱלֹקֵינוּ".

והסיבה שהיו אומרים פרשה זו, מפני שהיא מדברת על צרותם, שהיו משועבדים בבית שני תחת מלכי פרס, ומלכי יון, ומלכי רומי, ואף על פי כן, אינן נמנעים מלשמוח שמחת מלכם. ומתפללים, "מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים", מי יקום לנו להצילנו מן המרעים האלה, "לוּלֵי ה' עֶזְרָתָה לִּי כִּמְעַט שָׁכְנָה דוּמָה נַפְשִׁי. אִם אָמַרְתִּי מָטָה רַגְלִי חַסְדְּךָ ה' יִסְעָדֵנִי. בְּרֹב שַׂרְעַפַּי בְּקִרְבִּי תַּנְחוּמֶיךָ יְשַׁעַשְׁעוּ נַפְשִׁי", כלומר, אף לפי צרותינו אין אנו נמנעין מלבא להשתעשע בתנחומיך.

ביום רביעי של חול המועד היו אומרים את חלקו הראשון של מזמור צ"ד [פסוקים א'-ט"ו]: "אֵל נְקָמוֹת ה' אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ. הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל גֵּאִים. עַד מָתַי רְשָׁעִים ה' עַד מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ. יַבִּיעוּ יְדַבְּרוּ עָתָק יִתְאַמְּרוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן. עַמְּךָ ה' יְדַכְּאוּ וְנַחֲלָתְךָ יְעַנּוּ. אַלְמָנָה וְגֵר יַהֲרֹגוּ וִיתוֹמִים יְרַצֵּחוּ. וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה יָּהּ וְלֹא יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב. **בִּינוּ בֹעֲרִים בָּעָם** וּכְסִילִים מָתַי תַּשְׂכִּילוּ. הֲנֹטַע אֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע אִם יֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט. הֲיֹסֵר גּוֹיִם הֲלֹא יוֹכִיחַ הַמְלַמֵּד אָדָם דָּעַת. ה' יֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם כִּי הֵמָּה הָבֶל. אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ יָּהּ וּמִתּוֹרָתְךָ תְּלַמְּדֶנּוּ. לְהַשְׁקִיט לוֹ מִימֵי רָע עַד יִכָּרֶה לָרָשָׁע שָׁחַת. כִּי לֹא יִטֹּשׁ ה' עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב. כִּי עַד צֶדֶק יָשׁוּב מִשְׁפָּט וְאַחֲרָיו כָּל יִשְׁרֵי לֵב".

והסיבה שהיו אומרים פרשה זו, מפני שעכשיו זמן מתנות עניים, שהוא זמן אסיף, זמן

לקט שכחה ופאה, ומעשר עני, וכשמגיעים ימים האחרונים, שהם קרובים לפרוש ולשוב לבתיהם קוראים לפניהם, להוכיחם שיעשרו כראוי, ואף על פי שהמעשרות בצנעה, ולא יאמרו, מי רואנו ומי יודענו, לכך אומר "בִּינוּ בֹּעֲרִים בָּעָם", שאומרים בלבם, מי יגיד מעשינו, "הֲנַטַע אֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע אִם יֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט. הֲיֹסֵר גּוֹיִם הֲלֹא יוֹכִיחַ וכו'".

ביום חמישי של חול המועד היו אומרים מזמור פ"א: "לַמְנַצֵּחַ עַל הַגִּתִּית לְאָסָף. הַרְנִינוּ לֵאלֹקִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹקֵי יַעֲקֹב. שְׂאוּ זִמְרָה וּתְנוּ תֹף כִּנּוֹר נָעִים עִם נָבֶל. תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֵּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ. כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹקֵי יַעֲקֹב. עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם שְׂפַת לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע. **הֲסִירוֹתִי מִסֵּבֶל שִׁכְמוֹ** כַּפָּיו מִדּוּד תַּעֲבֹרְנָה. בַּצָּרָה קָרָאתָ וָאֲחַלְּצֶךָּ אֶעֱנְךָ בְּסֵתֶר רַעַם אֶבְחָנְךָ עַל מֵי מְרִיבָה סֶלָה. שְׁמַע עַמִּי וְאָעִידָה בָּךְ יִשְׂרָאֵל אִם תִּשְׁמַע לִי. לֹא יִהְיֶה בְךָ אֵל זָר וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נֵכָר. אָנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַרְחֶב פִּיךָ וַאֲמַלְּאֵהוּ. וְלֹא שָׁמַע עַמִּי לְקוֹלִי וְיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה לִי. וָאֲשַׁלְּחֵהוּ בִּשְׁרִירוּת לִבָּם יֵלְכוּ בְּמוֹעֲצוֹתֵיהֶם. לוּ עַמִּי שֹׁמֵעַ לִי יִשְׂרָאֵל בִּדְרָכַי יְהַלֵּכוּ. כִּמְעַט אוֹיְבֵיהֶם אַכְנִיעַ וְעַל צָרֵיהֶם אָשִׁיב יָדִי. מְשַׂנְאֵי ה' יְכַחֲשׁוּ לוֹ וִיהִי עִתָּם לְעוֹלָם. וַיַּאֲכִילֵהוּ מֵחֵלֶב חִטָּה וּמִצּוּר דְּבַשׁ אַשְׂבִּיעֶךָּ".

והסיבה שהיו אומרים מזמור זה, כי דברי תנחומים הם, אם תזכו, "בַּצָּרָה קָרָאתָ וָאֲחַלְּצֶךָּ אֶעֱנְךָ בְּסֵתֶר רַעַם אֶבְחָנְךָ עַל מֵי מְרִיבָה", על המים שנידונין עליהם בחג, לפי מה שאני בוחנך אפסוק לך, ועל שם שמתפללים על הגשמים וצריכים להם. ונאמר במזמור זה, "אָנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַרְחֶב פִּיךָ וַאֲמַלְּאֵהוּ" שאשלח לכם ברכה, וסוף המזמור, "וַיַּאֲכִילֵהוּ מֵחֵלֶב חִטָּה וּמִצּוּר דְּבַשׁ אַשְׂבִּיעֶךָּ".

ביום ששי של חול המועד היו אומרים מזמור פ"ב: "מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹקִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹקִים יִשְׁפֹּט. עַד מָתַי תִּשְׁפְּטוּ עָוֶל וּפְנֵי רְשָׁעִים תִּשְׂאוּ סֶלָה. שִׁפְטוּ דַל וְיָתוֹם עָנִי וָרָשׁ הַצְדִּיקוּ. פַּלְּטוּ דַל וְאֶבְיוֹן מִיַּד רְשָׁעִים הַצִּילוּ. לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ בַּחֲשֵׁכָה יִתְהַלָּכוּ **יִמּוֹטוּ כָּל מוֹסְדֵי אָרֶץ**. אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹקִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם. אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן וּכְאַחַד הַשָּׂרִים תִּפֹּלוּ. קוּמָה אֱלֹקִים שָׁפְטָה הָאָרֶץ כִּי אַתָּה תִּנְחַל בְּכָל הַגּוֹיִם".

ואומרים מזמור זה, על שם שכתוב בו "עָנִי וָרָשׁ הַצְדִּיקוּ", אלו מעשרות, שכך הוא נדרש בחולין, צדק משלך ותן לו, "לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ" מי שאינו נותן לבו להבין לכך, "בַּחֲשֵׁכָה יִתְהַלָּכוּ", זו מיתה, כדתנן, בארבעה פרקים הדבר מתרבה ... במוצאי החג שבכל שנה מפני גזל מתנות עניים, וגורם קללה לעולם, ורעבון, שימוטו כל אפסי ארץ.

- **רב ספרא נתן סימן לסדר הפרשיות הללו, הומבה"י** ["הבו" "ולרשע" "מי" "בינו"

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

"הסירותי" "ימוטו"].

- **ורב פפא חולק על הסדר הנ"ל, ומחליף** בין היום החמישי והרביעי, ולדבריו סימן לסדר הפרשיות הוא **הומהב"י** ["הבו" "ולרשע" "מי" "הסירותי" "בינו" "ימוטו"].

וסימנך, שלא תטעה איזה סימן של רב ספרא, אמבוהא דספרי, כלומר גדודי אנשים ונשים, רגילים להלך במבוי של מלמדי תינוקות, שהתינוקות ואבותיהם ואמותיהם מצויין אצלם, אף כאן מי ששמו ספרא [=מלמד תינוקות], היה סימנו הומבה"י, שדומה לתיבת אמבוהא.

ואמרו בברייתא שכן הסדר כשחל יום טוב ראשון בשבת, אבל כשחל שבת באחד משאר הימים, באותה שבת אומרים שיר של שבת, ובחמשת ימי חול המועד שיש, אומרים את חמשת המזמורים הללו כפי סדרם הנ"ל, והמזמור האחרון ["ימוטו"] **יבטל**.

וגם מברייתא זו נדחו דברי רב אחא בר חנינא, שהיה אומר, כשיש שני מוספים, יש שיר לכל אחד ואחד, שהרי מבואר כאן, שבשבת שבחג אומרים שיר רק למוסף שבת, ולא למוסף הרגל.

הזכרת המוספים בתפילה בחוצה לארץ

בכל תפילות המוספים מזכירים את פסוקי קרבנות היום. כגון, ביום טוב ראשון של סוכות אומרים, "וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְחַגֹּתֶם חַג לַה' שִׁבְעַת יָמִים. וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַה' פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם יִהְיוּ. וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר הָאֶחָד לִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר פָּרִים שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד לִשְׁנֵי הָאֵילִם. וְעִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְאַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים. וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ" (במדבר כ"ט י"ב-ט"ז), **וביום שני** אומרים, "וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם ... וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם" (במדבר כ"ט י"ז-י"ט). **וכן בכולם**.

אכן כל זה בארץ ישראל שיודעים מתי נקבע החודש ויודעים בוודאות מתי הוא יום טוב ראשון ומתי שאר הימים.

אבל בחו"ל, שאינם יודעים מתי נקבע החודש, ועושים מספק שני ימים טובים, נמצא שכל אחד מימי חול המועד ספק אצלם, כגון יום ראשון של חול המועד הוא ספק שלישי של חג ספק שני של חג, וכן כולם.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ובשני ימים ראשונים, דבר פשוט הוא שיאמרו בתפילת מוסף את קרבן יום טוב ראשון, שאם יאמר ביום השני את קרבן היום השני, הוא עושה אותו יום חול.

אבל בימי חול המועד נחלקו חכמים איזו קרבן מזכירים בכל יום.

לדעת אביי – שני ידחה, כלומר בכל יום יזכיר בתפילה כמונה מיום ראשון של חג, **ויום ראשון של חול המועד** שהוא שלישי של חג, **אומר** בו "**וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי**", וכן בכולם, ונמצא שלא הזכיר בשום יום את קרבנות היום השני.

ולדעת רבא – שביעי ידחה, כלומר **ביום ראשון של חול המועד יאמר** "**וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי**", שהרי הוא יום ראשון של חול המועד, וכסדר הזה יאמר בכל הימים, ונמצא אומר בהושענה רבה "וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי", וקרבנות יום שביעי נדחים, ואינו מזכירם כלל.

ואמרו, שהברייתא הנזכרת לעיל, מסייעת את רבא, שכן נתבאר בה, שכשחל שבת באחד מימי חול המועד, ממשיכים את סדר שיר של יום בלא דילוג, ונדחה השיר האחרון, הרי שפרשה שלא אמרו היום, יאמרו למחר, ואחרונה נעקרת.

ואמימר התקין בנהרדעא, לומר בכל יום את שני ספיקי היום, כלומר ביום ראשון של חול המועד שהוא ספק שלישי ספק שני, יאמר גם "וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי" וגם "וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי" וכן בכל הימים.

קריאת התורה בחול המועד של סוכות בחו"ל

כתב רש"י, שכשם שהתקין אמימר להזכיר בתפילה את שני ספיקי היום, כך יש לעשות בקריאת התורה, לקרוא את שני ספיקי היום, והקורא הרביעי, הוא קורא את שני ספיקי היום, שהוא מוסף בחולו של מועד, וניכר שבא לכבוד היום, [ואם שבת הוא המפטיר קורא את שני ספיקי היום].

והשלשה שקוראים תחילה, אין מקפידין על קריאתם, יקראו מה שירצו. ומכל מקום, כך היו נוהגים רבותיו של רש"י, שני ראשונים קוראים שנים ספיקי היום [כלומר זה אחד מהימים וזה אחד מהימים], והשלישי בפרשת יום המחרת, שאינה מספיקות היום כלל, והרביעי חוזר וקורא מה שקראו שנים הראשונים[א].

[א] והשתא לפי סדר זה ישתנה הסדר ביום הושענא רבא, שאם יקראו שנים הראשונים שתי ספיקות, היה השלישי זקוק לקרות ביום השמיני עצרת תהיה לכם, ואין נכון לקרות בחג פרשה שאינה של חג. ואם מתחיל הראשון וקורא פרשה שלפני הספיקות, ושני ושלישי קוראים הספיקות, נמצא שאין סדר זה כסדר שאר הימים. ועוד דבחנוכה כשקוראין

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

-

דברי רבינא ורבנן דקיסרי, לבאר את הברייתא שהביא עמו רב אחא בר חנינא, נכתבו לעיל בדף נ"ד.

עשרים וארבעה משמרות כהונה המנויים בספר דברי הימים (א' כ"ד ז'-י"ח) "וַיֵּצֵא הַגּוֹרָל הָרִאשׁוֹן לִיהוֹיָרִיב לִידַעְיָה הַשֵּׁנִי. לְחָרִם הַשְּׁלִישִׁי לִשְׂעֹרִים הָרְבִעִי. לְמַלְכִּיָּה הַחֲמִישִׁי לְמִיָּמִן הַשִּׁשִּׁי. לְהַקּוֹץ הַשְּׁבִעִי לַאֲבִיָּה הַשְּׁמִינִי. לְיֵשׁוּעַ הַתְּשִׁעִי לִשְׁכַנְיָהוּ הָעֲשִׂרִי. לְאֶלְיָשִׁיב עַשְׂתֵּי עָשָׂר לְיָקִים שְׁנֵים עָשָׂר. לְחֻפָּה שְׁלֹשָׁה עָשָׂר לְיֶשֶׁבְאָב אַרְבָּעָה עָשָׂר. לְבִלְגָּה חֲמִשָּׁה עָשָׂר לְאִמֵּר שִׁשָּׁה עָשָׂר. לְחֵזִיר שִׁבְעָה עָשָׂר לְהַפִּצֵּץ שְׁמוֹנָה עָשָׂר. לִפְתַחְיָה תִּשְׁעָה עָשָׂר לִיחֶזְקֵאל הָעֶשְׂרִים. לְיָכִין אֶחָד וְעֶשְׂרִים לְגָמוּל שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים. לִדְלָיָהוּ שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים לְמַעַזְיָהוּ אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים".

חלוקת קרבנות מוספי החג בין המשמרות

כל קרבנות ציבור הבאים מחמת הרגל, אינם שייכים למשמר של אותו שבוע בלבד, אלא לכל המשמרות בשווה.

ובכל אחד מימות חג הסוכות היו די קרבנות, לתת לכל אחת מעשרים וארבעה משמרות להקריב.

בכל אחד מהימים קרבו שני אילים, שעיר אחד, וארבעה עשר כבשים, [סך הכל שבעה עשר קרבנות מוספים]. וכמו כן, קרבו בימות הרגל פרים במספר משתנה, ביום הראשון קרבו שלושה עשר פרים, [סך הכל שלושים קרבנות מוספים ליום זה], ומספרם פחת והלך מיום ליום, עד שביום השביעי קרבו שבעה פרים, [סך הכל עשרים וארבעה קרבנות מוספים ליום זה].

ומאחר שבכל יום היה די קרבנות לכל המשמרות כל המשמרות הקריבו בכל יום.

אכן מאחר שהכל היו חפצים להקריב את הפרים, היה סדר ההקרבה של הפרים לפי

בפרשת נשיאים, רגילים שנים הראשונים לקרות נשיא אחד דיומא, ושלישי קורא דלמחרת, אלמא חשיב ראשון עיקר, ובחג איפכא, דאדרבה האחרון נחשב עיקר. לפיכך **ראוי להנהיג שכל הארבעה הקוראים בתורה אין קוראים כי אם בספיקות**, **יום ראשון של חול המועד קורא ראשון ביום השני**, **ושני ביום השלישי**, **וחוזר שלישי וקורא ביום השני**, **ורביעי ביום השלישי**, וכיוצא בזה קורין בספיקות בכל יום ויום. [תוס'].

סדר המשמרות בזה אחר זה, ומי שלא הקריב היום, הוא היה מקריב למחר לפי הסדר, ונמצא שבכל ימי החג, רוב המשמרות הקריבו שלושה פרים, ושתי משמרות הקריבו שני פרים[א] [ראה טבלה].

ושאר קרבנות המוספים חילקו בהם אותם משמרות שלא זכו בפרים ביום זה. ובכל יום שהיו קרבנות יתרים על עשרים וארבעה, היו נותנים את הכבשים היתרים למי שזכו בכבש אחד, ונמצא שיש משמרות שהקריבו שני כבשים [ראה טבלה[ב]].

	יום א	יום ב	יום ג	יום ד	יום ה	יום ו	יום ז
א	פר	פר	שעיר	שני כבשים	פר	**כבש**	**כבש**
ב	פר	איל	פר	**כבש**	פר	**כבש**	שעיר
ג	פר	איל	פר	**כבש**	פר	**כבש**	**כבש**
ד	פר	שעיר	פר	**כבש**	פר	**כבש**	**כבש**
ה	פר	שני כבשים	פר	**כבש**	פר	**כבש**	**כבש**
ו	פר	שני כבשים	פר	**כבש**	פר	**כבש**	**כבש**
ז	פר	שני כבשים	פר	**כבש**	פר	איל	**כבש**
ח	פר	שני כבשים	פר	**כבש**	איל	פר	**כבש**
ט	פר	שני כבשים	פר	**כבש**	איל	פר	**כבש**
י	פר	**כבש**	פר	איל	**כבש**	פר	**כבש**
יא	פר	**כבש**	פר	איל	**כבש**	פר	**כבש**
יב	פר	**כבש**	פר	שעיר	**כבש**	פר	**כבש**
יג	פר	**כבש**	שני כבשים	פר	**כבש**	פר	**כבש**
יד	איל	פר	שני כבשים	פר	**כבש**	פר	**כבש**
טו	איל	פר	שני כבשים	פר	**כבש**	פר	**כבש**
טז	שעיר	פר	שני כבשים	פר	**כבש**	**כבש**	פר
יז	שני כבשים	פר	**כבש**	פר	שעיר	**כבש**	פר
יח	שני כבשים	פר	**כבש**	פר	שני כבשים	**כבש**	פר
יט	שני כבשים	פר	**כבש**	פר	שני כבשים	**כבש**	פר
כ	שני כבשים	פר	**כבש**	פר	**כבש**	איל	פר
כא	שני כבשים	פר	**כבש**	פר	**כבש**	שעיר	פר
כב	שני כבשים	פר	**כבש**	פר	**כבש**	שני כבשים	פר
כג	**כבש**	פר	איל	שני כבשים	פר	**כבש**	איל
כד	**כבש**	פר	איל	שני כבשים	פר	**כבש**	איל

הטבלה הקודמת נסדרה לפי ההערה הכתובה לעיל, והיא נדפסה במהדורה ראשונה, והטבלה הבאה מסודרת באופן שלעולם אחר הפרים יש שני אלים שעיר וכבשים, [כסדר המשנה ביום הראשון, ומיהו אפשר שהשעיר אחרון או ראשון, שהרי כולם עולות והוא חטאת, ויל"ע בדבר].

[א] מתוך לשון רש"י משמע, שיהויריב הראשונה, תמיד משלשת, ושתי האחרונות תמיד אינן משלשלות. ולכאורה אין הדבר הגון. לכן נראה, שלדוגמא בלבד נקט רש"י יהויריב כראשונה, אבל באמת היו מטילים פייס בין המשמרות, כיצד יהיו סדורות לתת להן את הפרים.

[ב] סדר הקרבת הפרים שבטבלה מדויק, לפי המבואר בסוגיה, אבל סדר הקרבת שאר בהמות לא נתפרש, ועשיתי כפי הנראה לכאורה, שלא לתת שתי פעמים כבש אחד לאותה משמר, כפי האפשר, אכן יתכן שהיה הסדר שונה.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

	יום א	יום ב	יום ג	יום ד	יום ה	יום ו	יום ז
א	פר	פר	**כבש**	שעיר	פר	**כבש**	שעיר
ב	פר	איל	פר	שני כבשים	פר	**כבש**	**כבש**
ג	פר	איל	פר	שני כבשים	פר	**כבש**	**כבש**
ד	פר	שעיר	פר	שני כבשים	פר	**כבש**	**כבש**
ה	פר	שני כבשים	פר	**כבש**	פר	**כבש**	**כבש**
ו	פר	שני כבשים	פר	**כבש**	פר	**כבש**	**כבש**
ז	פר	שני כבשים	פר	**כבש**	פר	**כבש**	**כבש**
ח	פר	שני כבשים	פר	**כבש**	איל	פר	**כבש**
ט	פר	שני כבשים	פר	**כבש**	איל	פר	**כבש**
י	פר	**כבש**	פר	**כבש**	שעיר	פר	**כבש**
יא	פר	**כבש**	פר	**כבש**	שני כבשים	פר	**כבש**
יב	פר	**כבש**	פר	**כבש**	שני כבשים	פר	**כבש**
יג	פר	**כבש**	איל	פר	**כבש**	פר	**כבש**
יד	איל	פר	איל	פר	**כבש**	פר	**כבש**
טו	איל	פר	שעיר	פר	**כבש**	פר	**כבש**
טז	שעיר	פר	שני כבשים	פר	**כבש**	איל	פר
יז	שני כבשים	פר	שני כבשים	פר	**כבש**	איל	פר
יח	שני כבשים	פר	שני כבשים	פר	**כבש**	שעיר	פר
יט	שני כבשים	פר	שני כבשים	פר	**כבש**	שני כבשים	פר
כ	שני כבשים	פר	**כבש**	פר	**כבש**	**כבש**	פר
כא	שני כבשים	פר	**כבש**	פר	**כבש**	**כבש**	פר
כב	שני כבשים	פר	**כבש**	פר	**כבש**	**כבש**	פר
כג	**כבש**	פר	**כבש**	איל	פר	**כבש**	איל
כד	**כבש**	פר	**כבש**	איל	פר	**כבש**	איל

שוב הראוני דברי ערוך לנר שלא היה סדר קבוע לשאר הבהמות חוץ מהפרים אלא היו מפייסים עליהם בכל יום כל המשמרות שנשארו אחר אלו שקבלו את הפרים.

חלוקת קרבנות שמיני עצרת בין המשמרות

ביום שמיני עצרת מקריבים למוספים, פר אחד, איל אחד, ושבעה כבשים.

ולדעת רבי, יום זה אינו נידון כהמשך ימות החג, לומר, שאחת מאותן שתי משמרות שלא שלשו בפרי החג, תהא זוכה בפר יום שמיני, אלא נחשב הוא כרגל בפני עצמו, **ובאות כל המשמרות להגרלה, מי יזכה להקריב כל אחד מקרבנות היום**.

ולדעת חכמים, פר יום שמיני זוכה בו אחת מאותן שתי משמרות שלא זכו לשלש בפרי החג, ומטילים פייס בין שתיהן בלבד מי יזכה בו. [אבל שאר קרבנות שמיני, מסתבר שכל המשמרות באות להגרלה. ואפשר שמשמרת אחרונה שלא שלשה בפרים, נוטלת את האיל, ורק על שאר קרבנות יום שמיני מפייסים כל שאר משמרות].

שבעים פרי החג ופר יום שמיני כנגד מי

בשבעת ימי החג הקריבו שבעים פרים, וביום שמיני הקריבו פר אחד.

ואמר רבי אלעזר, שהקריבו **שבעים פרים**, **כנגד שבעים אומות**, לכפר עליהם, שירדו גשמים בכל העולם, לפי שנידונין בחג על המים. והקריבו **פר יחידי** ביום שמיני, **כנגד אומה יחידה** כלומר עם ישראל.

משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו, עשו לי סעודה גדולה, ליום אחרון אמר לאוהבו, עשה לי סעודה קטנה, כדי שאהנה ממך, [כלומר, אין לי הנייה וקורת רוח בשל אלו, אלא בשלך].

ואמר רבי יוחנן, **אוי להם לגויים**, **שאבדו**, **ואין יודעין מה שאבדו**, **בזמן שבית המקדש קיים**, **מזבח מכפר עליהן**, **ועכשיו מי מכפר עליהן**.

דפים נ"ה-נ"ו

דברים שהכל שווים ברגל

ודברים של המשמר המשמש

נאמר, "וְכִי יָבֹא הַלֵּוִי [=הכהן] מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ מִכָּל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הוּא גָּר שָׁם וּבָא בְּכָל אַוַּת נַפְשׁוֹ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה'. וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם ה' אֱלֹקָיו כְּכָל אֶחָיו הַלְוִיִּם הָעֹמְדִים שָׁם לִפְנֵי ה'" (דברים י"ח ו'), למדנו מכאן, שיש זמן שהכהן בא ועובד אף שלא בזמן המשמר שלו, ואין כהני משמר יכולים לעכב עליו, ואמרו, שדבר זה נאמר על שעת הרגל, שנאמר בכתוב "מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ", כלומר בזמן שכל ישראל נכנסים בשער אחד, שעולים לרגל, אבל בשאר ימות בשנה, אין עובד אלא כהן של המשמר שעתה זמנו.

ובשעת הרגל, מאחר שכל הכהנים שווים בעבודה, חולקים הם גם במה שמגיע לכהנים מהעבודה, שנאמר "לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ תִּהְיֶה" (ויקרא ז' ט'), ללמד, שכל שזוכה בעבודה, זוכה באכילה.

וזהו ששנינו, שבשלושה פרקים בשנה, כלומר בשלושת הרגלים, היו כל המשמרות שוות באימורי הרגלים, כלומר במה שאמור ברגלים, שראוי להתחלק, ובכלל זה חזה ושוק של שלמי חגיגה של כל יחיד ויחיד, ועורות של עולות ראייה, ומוספי צבור ושעירי חטאות.

ודווקא בחובות הבאות מחמת הרגל, הכל שווים, אבל חובות הבאות שלא מחמת הרגל, כנדרים ונדבות שנדרו ונדבו כל השנה והביאום עתה, וקרבנות ציבור של כל

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

השנה, ובכלל זה פר העלם דבר של ציבור, ושעירי עבודה זרה [אם ארע שהוצרכו להביא ברגל מחמת], ועולות קייץ המזבח, [שכשלא היו באים קרבנות להקרבה, היו מקריבים עולות נדבה של ציבור, שלא יהא מזבח בטל, והן קרויות קייץ המזבח], כולם שייכים לכהני אותו משמר שזמנו בשבת זו, ואין לאחרים רשות לעבוד בהם[א].

שנאמר, "חֵלֶק כְּחֵלֶק יֹאכֵלוּ לְבַד מִמְּכָרָיו עַל הָאָבוֹת" (דברים י"ח ח') כלומר יחלקו יחד ברגלים, חוץ ממה שמכרו אבות זה לזה, ומה מכרו האבות זה לזה, אני בשבתי ואתה בשבתך שהתנו ביניהם, שיהו משמשים כל אחד בשבתו.

ויש דבר, שאף על פי שלא בא מחמת הרגל, כל המשמרות חולקות בו בשווה, והוא לחם הפנים המתחלק בשבת שבתוך הרגל.

שנאמר, "חֵלֶק כְּחֵלֶק יֹאכֵלוּ לְבַד מִמְּכָרָיו עַל הָאָבוֹת" (דברים י"ח ח'), לרבות דבר נוסף שחולקים בו, והוא דבר שאין בו אלא אכילה, וזהו לחם הפנים המתחלק בשבת זו, שעתה אין בו אלא אכילה, [שכבר נגמרה עבודתו בשבת שעברה[ב]], ואמרה תורה שיחלקו בו כל המשמרות[ג].

חלוקת לחם הפנים ושתי הלחם

כשחל עצרת בשבת, יש בו חילוק שתי הלחם שהם חמץ, [והם חובה מחמת הרגל המתחלקת לכל הכהנים], וכמו כן יש בהם חילוק לחם הפנים שהוא מצה, [וגם כן מתחלק לכל הכהנים כפי שנתבאר לעיל], וכל כהן מקבל חלק בזה וחלק בזה[ד].

וכשנותנים לכל כהן חלקו יש להודיע לו ממה נותנים לו ולכן כשנותנים לו מלחם הפנים, אומרים לו הילך מצה, וכשנותנים לו משתי הלחם, אומרים לו הילך חמץ. ונחלקו חכמים איזה מהם מחלקים תחילה.

לדעת משנתנו – **תחילה** מחלקים **מלחם הפנים**, שהוא תדיר, **ואחר כך משתי הלחם**.

ולדעת אבא שאול – **תחילה** מחלקים **משתי הלחם**, שהם מצוות היום, **ואחר כך מלחם**

[א] ומוסף שבת לא מפרשה מתניתין מידי, ושייראה, והוי בכלל דשאר קרבנות צבור, וכי קאמר בגמרא לאתויי פר העלם דבר של צבור ושעירי עבודה זרה, הוה מצי לאתויי מוסף שבת, דבהדיא קתני בתוספתא שהוא למשמר הקבוע. [תוס'].

[ב] דאי משום הקטרת בזיכין, להתיר לחם קאתיין, ואין עבודה זו בגוף הלחם. [תוס'].

[ג] דוקא בחילוקו שוין, אבל סילוקו וסידורו והקטרת הבזיכין למשמר הקבוע ... [תוס'].

[ד] לפי שאין חולקים קרבן כנגד קרבן, אלא מכל אחד חלקו, כדקיימא לו ... מלכל בני אהרן תהיה. [רש"י].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

הפנים [שהם משבת שעברה].

דף נ"ו

סדר הברכות בקידוש שבתות וימים טובים

בשבתות וימים טובים יש לומר קידוש על היין, ואומרים ברכת היום, [מקדש השבת, או מקדש ישראל והזמנים], וברכת היין. ונחלקו בית שמאי ובית הלל, איזו ברכה אומר תחילה ואיזו אומר בסוף.

לדעת בית שמאי – **תחילה מברך על היום, ואחר כך מברך על היין**. ושני טעמים לדבר.

א. הסיבה לאמירת הברכות הללו היא היום, שהוא המחייב לומר קידוש, ומאחר **שהיום גורם לברכות הללו**, יש להקדים את ברכתו.

ב. מתחילה נכנס היום, ורק אחר כך בא היין לשלחן, ומאחר **שהיום קודם לכניסה**, הוא קודם גם לברכה.

ולדעת בית הלל – **תחילה מברך על היין, ואחר כך מברך על היום**. ושני טעמים לדבר.

א. אי אפשר לומר את ברכת הקידוש הזו אלא על היין [או על הפת], ואם אין לו יין [או פת], אינו מקדש, ומאחר **שהיין** [או הפת], הוא ה**גורם לכך שיוכלו לברך על היום**, יש להקדים את ברכת היין.

ב. **ברכת היין תדירה**, וברכת היום אינה תדירה, וכלל בידינו, **תדיר ושאינו תדיר**, **תדיר קודם**.

סוכה וזמן איזה מהם קודם

כבר נתבאר בדף מ"ו, שמי שלא בירך זמן [=שהחיינו] על הסוכה בשעת עשייתה, מברך כשנכנס לישב בה בחג, ונמצא מברך באותה שעה שתי ברכות: (א) ברכת זמן

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

[=שהחיינו]. (ב) ברכת סוכה [=לישב בסוכה]. ונחלקו חכמים איזו ברכה מברך תחילה.

לדעת רב, ורב ששת בריה דרב אידי [שהלכה כמותם[א]], תחילה מברך על ישיבת ה**סוכה**, **ולאחר מכן** מברך על הגעת ה**זמן**.

והסיבה לכך, כי הסוכה היא חובת היום, וחובת היום עדיפה להקדים ברכתה. [כדעת אבא שאול הנזכרת לעיל].

ואף שברכת הזמן תדירה יותר, בזה מודים גם בית הלל, שמקדימים את ברכת הסוכה לברכת הזמן, כי כשאמרו להקדים ברכת היין לקידוש, לא מטעם תדיר לבדו אמרו כן, אלא מחמת הטעם הנוסף, שהיין גורם לקידוש שיאמר, אבל הזמן אינו גורם לברכת סוכה, וגם בלא זמן מברכים על הסוכה, ולכן ברכת סוכה קודמת.

ולדעת רבה בר בר חנה וכן דרש רב נחמן בר רב חסדא, תחילה מברך על הגעת ה**זמן**, **ולאחר מכן** על ישיבת ה**סוכה**.

והסיבה לכך, כי תדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם, וברכת הזמן תדירה, שנוהגת בכל הרגלים, מה שאין כן ברכת סוכה, שנוהגת רגל אחד בלבד. [כדעת חכמים החולקים על אבא שאול כפי שנתבאר לעיל].

ובזה מודים גם בית שמאי, שמקדימים את ברכת הסוכה לברכת הזמן, כי כשאמרו להקדים ברכת הקידוש לברכת היין, לא משום שדעתם שאין הקדמה לתדיר, אלא משום שהיום גורם ליין שיבוא, אבל סוכה אינה גורמת לזמן, ומי שאין לו סוכה, כגון הולכי דרכים, גם כן אומרים זמן בשביל המועד, ואם כן יש לילך אחר התדיר.

חלוקת העבודות בשבת

בין משמר היוצא למשמר הנכנס

בכל שבת היו המשמרות מתחלפות, **משמר היוצא עושה תמיד של שחר ומוספים**, **ומשמר הנכנס עושה תמיד של בין הערביים**, ומסלק הלחם מעל השלחן, **ומקטיר את הבזיכים**.

[א] ולא חיישינן לסתם מתניתין דקתני, הילך מצה הילך חמץ. א"נ חשיב נמי לחם הפנים חובת היום, אף על פי שהם משבת שעברה. [תוס'].

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

חלוקת לחם הפנים ברוב שבתות השנה

לחם הפנים היה מתחלק בכל שבת לכהני משמר הנכנס ולכהני משמר היוצא, והיו ארבעה כהנים נכנסים לצורך חלוקה זו לעזרה, שנים ממשמר זה ושנים ממשמר זה, וחולקים לחם הפנים.

לדעת תנא קמא – כל שנים עשר חלות של לחם הפנים היו מתחלקים בין כהני המשמר הנכנס וכהני המשמר היוצא בשווה, **ששה לחמים נוטל משמר היוצא, וששה לחמים נוטל משמר הנכנס**.

ולדעת רבי יהודה – **שני לחמים של לחם הפנים** אינם באים לכלל חלוקה, אלא **ניתנים למשמר הנכנס בשכר הגפת דלתות**, [שמשמר זה מגיף למוצאי שבת, דלתות העזרה וחיל והיכל ולשכות שפתחו שחרית משמר שיצא לו]. **ואם** כן רק **עשרה לחמים באים לכלל חלוקה** בין משמר הנכנס למשמר היוצא, **חמישה** לחמים **נוטל משמר היוצא, וחמישה** לחמים **נוטל משמר הנכנס**, [**בנוסף לשנים שנטל בשכר הגפת דלתות**].

בוצינא טבא מקרא

נתבאר שלדעת רבי יהודה משמר הנכנס נוטל שתים בשכר הגפת דלתות.

ולדעתו, אם יאמר משמר היוצא למשמר הנכנס, דל בדל, כלומר לא תיטול עכשיו שנים בשכר הגפת דלתות, וחלוק עימי בשווה, כדי שבשבוע הבא, כשתהא אתה יוצא, תיטול גם כן בשווה.

יאמר לו משמר הנכנס, בוצינא טבא מקרא, כלומר, האומר לחבירו, דלעת קטנה אני נותן לך במחובר, אם תרצה לתולשה עכשיו, תלוש, ואם תרצה להניחה עד שתיגדל ותיעשה קרא, הניחה ותגדל[א], טוב לו ליטלה מיד, שמא לאחר זמן יתחרט בו זה, או שמא לא יצטרך זה לזה, וכמו כן גבי משמרות, מי שראוי ליטול עכשיו, לא ימתין לשבת הבאה

[א] כך פירש בקונטרס. ורבינו תם מפרש, דעל כרחך בוצינא וקרא שני מינים הם, דקשואין מתרגמינן בוצינא, ודלעת היינו קרא ... ואומר רבינו תם שהקישות מין פרי קטן מדלעת, שממהר להתבשל, ויכול לתולשו מיד, והדלעת גדולה, ואינה ממהרת להתבשל, ואין יכול לתולשה עד לאחר זמן, ואוהב אדם דבר מועט לאלתר, מדבר מרובה לאחר זמן. [תוס'].

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

חלוקת מוספי שבת

לדברי רב יהודה, כשם שלחם הפנים מתחלק בשבת בין משמר הנכנס למשמר היוצא, כך עורות עולות מוספי שבת מתחלקים ביניהם.

ומסקנת הגמרא לדחות את דברי רב יהודה, ואם כן עורות המוספים היו למשמר היוצא, שהוא הקריב את המוספים.

חלוקת לחם הפנים בשבת שברגל ובשבת הסמוכה לו

החלוקה האמורה בלחם הפנים בין משמר הנכנס למשמר היוצא, נוהגת ברוב שבתות השנה, אולם **בשבת שבתוך הרגל**, כל בני המשמרות חולקים בשווה כפי שנתבאר לעיל.

וכמו כן בשבת הסמוכה לרגל בין מלפניו בין מלאחריו, מאחר שבני כל המשמרות משמשים ברגל, כששבת סמוכה לו, על כרחך באים גם לאותה שבת, לפיכך תיקנו חכמים, שגם בשבת זו, אין **הלחם** מתחלק למשמר הנכנס והיוצא, אלא **מתחלק לכל בני משמרות בשווה**.

ואם היה יום אחד הפסק בין שבת לבין הרגל, מאחר שלא היו צריכים בני משמרות להקדים לבוא לפני שבת, או לאחר ללכת אחר השבת, כשנתעכבו באותה שבת, אינם חולקים בשווה עם בני משמרות, אבל אינם נדחים מהחלוקה לגמרי, אלא **שני לחמים נוטלים כל בני המשמרות המתעכבים**, **ואת שאר הלחמים חולקים בני משמר הנכנס**, **ובני משמר היוצא**.

לדעת חכמים – לאחר הוצאת שני לחמים למשמרות המתעכבים, נותרו למשמר הנכנס והמשמר היוצא עשרה לחמים לחלוק ביניהם, היוצא נוטל חמישה, והנכנס נוטל חמישה.

ולדעת רבי יהודה – לאחר הוצאת שני לחמים למשמרות המתעכבים, ולאחר הוצאת שני לחמים למשמר הנכנס בשכר הגפת דלתות, נותרו למשמר הנכנס והמשמר היוצא שמונה לחמים לחלוק ביניהם, היוצא נוטל ארבעה, והנכנס נוטל ארבעה, ויחד עם שנים שנטל בשכר הגפת דלתות, יש לו ששה.

מקום חלוקת לחם הפנים

נתבאר שלחם הפנים היה מתחלק בכל שבת בין כהני משמר הנכנס וכהני משמר היוצא.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ואמרו, ש**כהני המשמר הנכנס** יחלקו אותו ביניהם **בצפון** העזרה, שהוא מקום חשוב יותר, [שקבעו הכתוב לשחיטת קדשי קדשים], ובכך יראו חשיבותם, שהם נכנסים לעבודה.

וכהני משמר היוצא יחלקו את הלחם ביניהם **בדרום** העזרה, שיראו כיוצאים, ולכן שינו מקומם לצד שאינו חשוב.

יוצא מכלל זה, שבת שבו משמרת ישבב יוצאת ומשמרת בילגה נכנסת, שבילגה, אף על פי שנכנסת, חולקת בדרום, וישבב, אף על פי שיוצאת, חולקת בצפון, והטעם לכך יתבאר בעזה"י בהמשך.

קנסות שקנסו את משמרת בילגה

א. לעולם חולקת בדרום.

כלומר, משמרת בילגה נקנסה, שלעולם תהא חולקת את לחם הפנים בדרום העזרה, בין ביציאתה, ובין בכניסתה, כפי שנתבאר לעיל.

ב. טבעתה קבועה.

עשרים וארבעה טבעות היו בעזרה במקום בית המטבחים, כנגד עשרים וארבעה משמרות, והיו נתונות באבני רצפה, והטבעת פתוחה מצד אחד, והופכה למעלה, ומכניס צואר הבהמה לתוכה, וחוזר והופך פתחה לתוך הרצפה.

וקנסו את משמרת בילגה, שתהא טבעתה קבועה, ואינה נהפכת, כדי שתשתמש בשל אחרים, וגנאי הוא לה.

ג. חלונה סתומה.

חלונות היו בבית החליפות, בעובי כותלי התאים שבצפונו של היכל, ששם גונזים את סכיניהם.

וקנסו את משמרת בילגה, שתהא חלונה סתומה, כדי שתשתמש בשל אחרים, וגנאי הוא לה.

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

הסיבה לכך שקנסו את משמרת בילגה

לדעת תנא קמא בברייתא, הסיבה שקנסו את משמרת בילגה בדברים הנ"ל, משום המעשה שארע במרים שהיתה **בת אותו משמר, שהמירה דתה**, והלכה ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יוונים, וכשנכנסו יוונים להיכל [בימי מתתיהו בן יוחנן], היתה **מבעטת בסנדלה על גבי המזבח, ואמרה לוקוס** לוקוס [=זאב בלשון יווני], **עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל**, ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק. וכששמעו חכמים בדבר [לאחר שגברה יד בית חשמונאי], קבעו את טבעתה, וסתמו את חלונה.

ואף שלא שמענו דיבורים כאילו מאחרים מאותו משמר, אלא ממנה לבד, **ידוע הוא ששותא** [=דיבור] **דינוקא בשוקא או דאבוה או דאימיה**, כלומר, מה שהתינוק מדבר בשוק, מאביו או מאמו שמע, אף זו, אם לא שמעה מאביה שהיה מבזה את העבודה, לא אמרה כן, ולכן ראוי לקנוס את אביה.

ומאחר שראוי לקנוס את אביה, קנסו את כל משמרתו, שכן כלל בידינו, **אוי לרשע או לשכנו**[א], טוב לצדיק טוב לשכנו, שנאמר "אִמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב כִּי פְרִי מַעַלְלֵיהֶם יֹאכֵלוּ" (ישעיה ג' י).

ויש אומרים, שהסיבה שקנסו את משמרת בילגה, משום שכשהגיע זמנם לשמש, היו מאחרים מלבוא, והראו בכך שאין העבודה חביבה עליהם, וכשאחרו לבוא, משמרת ישבב ששמשו לפניהם, היו מתעכבים אחר זמנם, ומשמשים, עד שיגיעו בני בילגה[ב].

ואמרו חכמים, אף על פי ששכיני הרשעים לא נשתכרו [כי אוי לרשע, אוי לשכינו], שכיני בילגה [כלומר ישבב], נשתכרו[ג], שבילגה לעולם חולקת בדרום [ואפילו בכניסתו], וישבב בצפון [אף ביציאתו].

[א] בתורת כהנים תניא, "וחלצו את האבנים" נגע באבן שבמקצוע, שניהן חולצין, ואף על פי שהנגע לא נראה אלא בביתו של זה, מחמת שהיתה עינו צרה בכליו, חבירו לקה בשבילו, מכאן אמרו, אוי לרשע אוי לשכינו, וממילא, טוב לצדיק טוב לשכינו, דמדה טובה מרובה. [רש"י].

[ב] יתכן שאין כאן מחלוקת בן תנא קמא ויש אומרים. אלא, מחמת הטעם הראשון קנסו אותם לקבוע טבעתם ולסתום חלונם, הם הקנסות שהזכיר תנא קמא בדבריו. ומחמת הטעם השני קנסו אותם לחלוק בדרום, הוא הקנס שהזכירו היש אומרים בדבריהם. ויל"ע בדבר.

[ג] לכאורה גם כאן אין זה שכיני רשעים ממש, שכן שכנים הם אלו הגרים תמיד יחד בשכינות, אבל ישבב ובילגה כל אחד ממקום אחר, אלא שמשמשים זה אחר זה.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

סליק פרק החליל וכל מסכת סוכה

הודו לה׳ כי טוב כי לעולם חסדו

סיימתי בעזה״י ליל רביעי אור לכ״ו תשרי תשס״ז

© כל הזכויות של ה"בקיצור" שמורות יא"ה

BEKITSUR

MASECHET SUKA

By

Yitzhak Horowitz

©

2013

Fax 972-36-199-188

Email bekitsur@outlook.com

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com